ВЛАДИМИР ГЕОРГИЕВ

ТРАКИТЕ И ТЕХНИЯТ ЕЗИК

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

ВЛАДИМИР И. ГЕОРГИЕВ

ТРАКИТЕ И ТЕХНИЯТ ЕЗИК

София · 1977
ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ПРЕДГОВОР

Историята на траките, предшественици на славяните в източната част на Балканския полуостров, е за нас, българите, важна проблема: в етногенезиса на нашия народ траките са една от съставните части, а техният език е оказал известно въздействие върху развоя на нашия език. Ето защо изучаването на историята, културата и езика на траките има за нас голямо значение.

*

Тази книга е замислена като синтез на днешното състояние на изследванията върху тракийския езиков материал. Тя се отличава съществено от моята книга, публикувана през 1957 г., понеже през последните двадесет години бе натрупан нов материал и бяха направени редица изследвания, които хвърлят нова светлина върху представата за тракийския език. Особено важно бе разграничението между тракийски, дакийски и фригийски, което през 1957 г. все още не беше така ярко разкрито. Тъкмо това положение даде възможност да се определи истинската същност на тракийския език.

Понеже тракийският езиков материал се състои главно от собствени имена, въз основа на които се гради характеристиката на тракийския език, тук е обърнато особено голямо внимание на принципите на етимологичното тълкуване на такива названия. „Коренните етимологии“ нямат никаква научна стойност. Тук са взети пред вид само такива етимологични обяснения, при които има някаква възможност да се определи приблизителното значение на съответното собствено име или поне съществуват генетично точни съответствия с думи от други индоевропейски езици.

Данните от тълкуването на надписите, които тук са разгледани подробно, не са взети пред вид при определяне на характеристиката на тракийския език. Въпреки моето убеждение, че те са добре изтълкувани, все пак поради липсата на повече такива надписи, които биха дали възможност за комбинаторни съображения и за проверка на тълкуването, за сега е по-добре те да се разглеждат отделно от другите данни.

В тая книга подробно е разгледано положението на тракийския език спрямо другите древни езици на Балканския полуостров, а също така и отношението на споменатите езици към албански, румънски, арменски и гръцки. Освен това, понеже тези въпроси са тясно преплетени с проблемата за произхода на траките, тук е отделено доста място на проблемата за етногенезиса на траките.

Поради оскъдния материал, с който разполагаме относно траките и техния език, хипотетични предположения са неизбежни. Все пак авторът се е старал тия предположения да не излизат извън рамките на научната правдоподобност и да отговарят на съвременното състояние на тракологията и на индоевропейското езикознание.

ГЛАВА ПЪРВА

ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД

За пръв път тракийски (с фригийски) бе разграничен като особен индоевропейски език от А. Фик (A. Fick) в неговата книга Die ehemalige Spracheinheit der Indogermanen Europas (Гьотинген, 1873, стр. 408—423). Дотогава тракийски (заедно с фригийски) се смяташе за ирански език или поне неговият езиков облик не беше ясен. Въз основа на един до голяма степен правилен анализ на глосите Фик показа, че тракийски (с фригийски) не принадлежи към иранската езикова група. Като се има пред вид, че едва през 1875 г., т. е. две години по-късно, на Х. Хюбшман (H. Hübschmann) се удаде да докаже, че арменски е особен индоевропейски език, а не ирански диалект, постижението на Фик е значително. И преди Фик някои езиковеди, като Я. Грим (J. Grimm), К. Лео (K. Leo), П. дьо Лагард (P. de Lagarde; до 1854 г. неговото име е Bötticher), Р. Рьозлер (R. Roesler), проявяваха интерес към тракийски (или фригийски), но те се занимаваха само с отделни глоси или имена.

Основателят на проучванията върху тракийския език е виенският професор В. Томашек (W. Tomaschek, 1841—1901). Томашек бе започнал да проявява интерес към тракийски още от 1868. В своя основен труд Die alten Thraker, издаден от Виенската академия на науките (Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Kl., I, Übersicht der Stämme, 128, 1893, IV, стр. 1—130; II. Die Sprachreste. 1. Glossen aller Art und Götternamen 130, 1893; II, стр. 1—70; II. 2. Personen- und Ortsnamen, 131, 1894, I, стр. 1—103) той събра целия дотогава известен материал относно тракийския (и фригийския) език и даде много сполучливи етимологии не само на някои глоси, но и на редица собствени имена. Днес ние откриваме в тоя труд много недостатъци както относно етимологичните предположения, така и по отношение на точността на самия материал. Но несъмнено е, че Томашек извърши огромна работа и създаде истинската научна основа за по-нататъшната работа върху тракийския език.[1]

Въз основа на Томашековите изследвания П. Кречмер (P. Kretschmer) разработи главата върху трако-фригийския език в своята бележита книга Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache (Wien, 1896, стр. 171—243), като прибави нов материал, предложи редица нови етимологии и уточни доста въпроси. Тази блестяща за своето време езиковедска разработка на материала за тракийски и фригийски език остана дълго време меродавното мнение по тоя въпрос. Редица по-сетнешни обобщения върху езика на траките и фригите като тия в книгите на Х. Хирт (H. Hirt, Die Indogermanen, Strassburg, I, 1905, стр. 128—136, II, 1907, стр. 591—594), Ж. Дотен (G. Dottin, Les anciens peuples de l'Europe, Paris, 1916, стр. 156 и сл.) и статиите в лексикона на Шрадер-Неринг (O. Schrader и A. Nehring, Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde, 2 изд., Berlin-Leipzig, 1929) са съставени въз основа на споменатите два главни труда на Томашек и Кречмер. Освен това обнародвани бяха и някои статии върху отделни въпроси на тракийски и фригийски като тия на Ф. Золмзен (F. Solmsen, Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, XXXIV, 1897, стр. 36—80), Ст. Младенов (Списание на БАН, X, 1915, стр. 41—70 и XVI, 1918, стр. 65—104; Годишник на Пловдивската библиотека, 1924, стр. 41—54 и 1927, стр. 295—309: върху произхода на някои тракийски названия на реки) и др.

---

[1] Статията Zu den thrakischen Glossen на Г. Майер (G. Meyer) в Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen, XX, 1894, стр. 116—124 представя в същност до голяма степен рецензия на Томашековия труд.

Нова систематизация на фактите за тракийски (и фригийски) както въз основа на предишните проучвания, така и със свой принос бе дадена през 1927/9 г. от виенския албанолог Н. Йокл (N. Jokl) в неговите обширни студии в Reallexikon der Vorgeschichte (Thraker, XIII, 1929, стр. 278—298; Phryger, X, 1927, стр. 141—153). Обобщаващата статия на В. Бранденщайн (W. Brandenstein) върху тракийския език (Realenzyklopädie der Altertumswissenschaft, VI, A, 1936, кол. 407—414) използва данните главно на Томашек, Кречмер и Йокл.

За изучаването на тракийския език допринесоха много и някои историци, археолози и епиграфисти, които разработваха разни проблеми на историята и археологията на древна Тракия, както и на гръцките и латински надписи, съдържащи тракийски имена. Най-големи заслуги в това отношение има видният наш историк Г. Кацаров. Приноси имат също французинът Ж. Сьор (G. Seure), румънците Дж. Матееску (G. Mateescu), А. Филипиде (A. Philippide), Т. Капидан (Th. Capidan), В. Първан (V. Pârvan), Р. Вулпе (R. Vulpe), българите Д. Дечев, Ст. Младенов. В. Бешевлиев.

Нов етап в изследванията върху тракийския език откри основният труд на Д. Дечев Die thrakischen Sprachreste (Wien, 1957). В резултат на почти половинвековна упорита работа в областта на тракологията (първата му работа върху тракийския език датира от 1914 г.)[1] видният наш учен съумя да събере и обнародва целия материал върху тракийския език. Независимо от някои недостатъци, които се свеждат главно в единични опущения или неточности, в определяне на имена (и глоси), които не са тракийски, като тракийски, особено в неубедителни етимологии, тая книга дава солидната база за всички по-нататъшни изследвания. Въз основа на тоя материал Д. Дечев се опита да хвърли нова светлина върху същността на тракийския език в своята книга „Характеристика на тракийския език" (София, 1952).[2] Ако последната излезе от печат по-рано, това се дължи само на обстоятелството, че отпечатването на Die thrakischen Sprachreste продължи повече от петнадесет години. В същност, макар и обнародвана пет години по-рано, книгата „Характеристика“ е замислена като заключителна глава на Die thrakischen Sprachreste.

---

[1] Вж. библиографията от Т. Сарафов в Изследвания в чест на акад. Д. Дечев, София, 1959, стр. IX—XXIV.

[2] Вж. посмъртното второ издание (с някои поправки) D. Dečev, Charakteristik der thrakischen Sprache, *Linguistique Balkanique*, II, 1960, 147—213.

Моята работа „Тракийският език“ (София, 1957) представя опит да се даде характеристика на тракийския език въз основа на събрания от Д. Дечев материал, както и въз основа на най-новите данни на индоевропейското сравнително-историческо езикознание за древните езици от Балканския полуостров и Западна Мала Азия. Освен това в специални глави в моите книги „Въпроси на българската етимология“ (София, 1958, стр. 89—119) и „Българска етимология и ономастика“ (София, 1960, стр. 76—130) бе посочено въз основа на особеното разпределение на географските имена в Тракия и Дакия (и то без оглед на етимологията на тия имена), че тракийски и дако-мизийски са два различни езика, макар и сродни помежду си.

През 1959 излезе нова книга върху тракийския изик: I. I. Russu, Limba traco-dacilor (Езикът на трако-даките, Букурещ, 1959).[1] За съжаление тая работа представя връщане назад, и то дори в предийоклевския етап, към схващанията на траколозите в края на миналия век, изрично подчертано от автора на няколко места в неговата книга (ср. стр. 93, 98, 151—152). Историк, авторът не е могъл да се ориентира, нито дори да се запознае (както личи от библиографията му) с новите постижения на индоевропейското сравнително-историческо езикознание, което през последните тридесетина години бележи съществени придобивки, особено в областта на древните балкански и малоазийски езици. Изобщо тая книга представя един анахронизъм: историческите сведения, дадени тук, са кратко изложение на известните статии в Realenzyklopädie der Altertumswissenschaft, а езиковите данни са почерпени главно от работи на Фик, Томашек и Кречмер от края на миналия век с наивната вяра, че тук всичко е вече казано. Разбира се с това аз не отричам изцяло книгата на И. И. Русу: в нея има и добри сведения за траките и техния език. Обаче езиковедската част на тая книга е под равнището на съвременното езикознание.

През последните двадесетина години публикуваха изследвания върху тракийския език В. Бешевлиев, В. И. Георгиев, Б. Геров, И. Дуриданов, Г. Михайлов, И. Гълъбов, Б. Симеонов, В. Велков, К. Влахов, Т. Сарафов, Ж. Велкова в България, И. И. Русу, А. Врачу, Ч. Погирк, Д. Берчу, К. Дайковичу, Г. Брънкуш в Румъния, Н. П. Андриотис в Гърция, М. Будимир, Ф. Папазоглу в Югославия, Б. И. Надел, Л. В. Гиндин, В. П. Нерознак в СССР, В. Пизани, Дж. Бонфанте в Италия, З. Ташликлиоглу в Турция и др. Пълна библиография на всичко публикувано досега върху историята и езика на траките бе съставена от Ж. Велкова.[2]

*

И така, през първата половина на XX век характеристиката на тракийския език се базираше единствено върху трудовете на виенския учен В. Томашек, който се беше опитал да събере целия материал за тракийския език, известен до края иа XIX век. Между това бяха открити голямо количество гръцки и латински надписи и папируси, съдържащи тракийски имена, което чувствително допълни, а отчасти и коригира до известна степен събрания от Томашек материал. Дори бяха намерени няколко кратки надписа на тракийски език. Освен това бяха отбелязани някои постижения също и в областта на проучванията на географските названия из източната част на Балканския полуостров, и то както древните, така и по-късните. Най-сетне споменатият по-горе труд на акад. Д. Дечев „Die thrakischen Sprachreste“ окончателно замени остарелите вече работи на Томашек и откри нови възможности за изследвания върху тракийския език.

---

[1] Немско издание според второто румънско издание: *Die Sprache der Thrako-Daker*, Bucureşti, 1969.

[2] Velkova 1967 и 1972.

Тракийският езиков материал, с който ние разполагаме, е следният:

1. Ограничен брой глоси.

2. Около 1500 географски названия и лични имена, някои от които са многократно засвидетелствувани.

3. Няколко кратки надписа.

4. Някои думи, запазени в лексиката на балканските езици.

5. Някои изводи, които могат да се направят въз основа на балканските езици.

ГЛАВА ВТОРА

ТРАКИЙСКИТЕ ГЛОСИ

Най-достоверен материал за тракийската лексика и изобщо за тракийския език са така наречените глоси[1], т. е. споменатите у антични автори думи, чието значение е посочено и за които изрично е указано, че са тракийски. Тракийските глоси са около 40 на брой.

I. ГЛОСИТЕ

ἄλογχον· δόρυ τὸ σιδήριον, Θρᾳκικῶς Et. M.; *ἀλογχόν, δόρυ τὸ ἀσίδηρον* Hes. B Et. M. *τὸ σιδήριον* вместо *τὸ ἀσίδηρον*: касае се за гръцка заемка, ср. гр. *ἄλογχος* буквално „без (металическо) острие“, ср. гр. *λόγχη* „копие“. Д. Дечев (1957 : 13) с право не смята тая дума за тракийска.

ἄργιλος „мишка“: St. Byz. 112, 13: *Ἄργιλος, πόλις Θρᾴκης, ὡς Θουκυδίδης ε' καὶ Φαβωρῖνος ἐν παντοδαπαῖς· „Ἄργιλος ἡ πρὸς τῷ Στρυμόνι ποταμῷ πόλις. ὠνομάσθη δὲ ἐπειδὴ ὑπὸ Θρᾳκῶν ὁ μῦς ἄργιλος καλεῖται. σκαπτόντων δὲ εἰς θεμελίους καταβαλέσθαι, πρῶτος μῦς ὤφθη.“* Първоначалното значение на думата е „белезникав, сив“: тя е сродна с гр. *ἀργός* „бял, бръз“, *ἀργής* „белезникав“, *ἄργιλλος* (*-ῖλος*) „бяла глина“, макед. *ἄργελλα· οἴκημα Μακεδονικόν, ὅπερ θερμαίνοντες λούονται, ἀργίλλαι· κατάγειοι οἶκοι, ὀρύγματα τῶν Κιμμερίων* Ephor. у Strab. 5, 4, 5 и др.[2] Запазеното *-γ-* показва обаче, че *ἄργιλος* не е тракийска, а македонска дума: това личи, както от наличието на сродната македонска дума *ἄργελλα*, така и от факта, че тя е спомената във връзка с името на града *Ἄργιλος* при (долното течение на) р. Струма, т. е. на границата между Македония и Тракия.

ἀσᾶ „подбел (растение)“. Diosc. 3, 112 RV (W. 2, 124): *βήχιον ἢ βήκιον·... οἱ δὲ πετρίνη, οἱ δὲ πετρώνιον,..., οἱ δὲ ἀκρόφυλλον..., Βέσσοι ἀσᾶ.* Въз основа на характерните островърхи (остри, назъбени) листа на това растение, ср. гръцкото му название *ἀκρόφυλλον*, *ἀσᾶ* се извежда от **ak'-yā*: то е сродно с англосакс. *eggja* ж., ствнем. *ekka* „връх, острие“ от **ak'-yā*, швед. *ag* „блатна трева“ от **ak'o-*, лат. *aciēs* „острие“, гр. *ἀκίς* ж. „острие, бодил“, *ἀκή* „острие“, арм. *aseɫn* „игла“, бълг. *осил*, латв. *ass* (= лит. **ašus*)

---

[1] За материала вж. Detschew 1957; за допълненията или поправките е указано специално на съответното място.

[2] Вж. Detschew 1957 : 22—3; Pokorny 1948—59 : 64—5.

„остър, островръх“, лит. *ašỹs* „хвощ“ и др.[1] От същия произход е вероятно и тракийското местно име *ʼΑσαί*.

βασσά[illegible]*νες, οὓς ἐφόρουν αἱ Θρᾴκιαι βάκχαι* Hes. Схол. към Pers. 1, 101: *Bassarides omnes bacchae dictae sunt, sed et ipse Liber pater ab ea veste talari qua utitur, quam Thraces bassarin vocant. quidam a vulpibus, quarum pellibus bacchae succinguntur. vulpes Thraces bassares dicunt*. Et. M.: *Βασσάρα· σημαίνει κυρίως τὴν βάκχην … λέγεται βάσαρος ἡ ἀλώπηξ κατὰ Ἡροδότου ὑπὸ Κυρηναίων*. Тук има смесване с една египетска дума (ср. *ὑπὸ Κυρηναίων*: *Κυρήνη* е гръцка колония на брега на Североизточна Африка), ср. копт. *bašor* „лисица“. В същност трак. *βασσάραι* е идентично с лидийската дума *βασάρα*: Pollux VI, 50 *Λυδῶν χιτών τις βασάρα διονυσιακὸς ποδήρης*, ср. и Aeschyl., fr. 50 (Nauck) *βασσάρας Λυδίας*. Понеже лидийски е близко сроден с хетски, лидийската дума *βα(σ)σάρα* е несъмнено сродна с хет. *wassuwar* с. (*r*/*n*- основа) „обличане; облекло“[2], производно от *was(s)-*, *wassiya-* „обличам, покривам“, което е сродно със стинд. *vaste* „облича се“, лат. *vestis* „дреха“ и пр. Тракийската дума *βασσάρα*, *bassari-* от **was-(u)war-* би могла да бъде сродна със споменатите лидийска и хетска думи, обаче по-вероятно тя е заемка от лидийски език.

βόλινθος „див бик“. Aristot. de mirab. ausc. 1, p. 830 a 5: *ἐν τῇ Παιονίᾳ φασὶν ἐν τῷ ὄρει Ἡσαίνῳ* (вместо *Μεσσαπίῳ*) *καλουμένῳ, ὃ τὴν Παιονικὴν καὶ τὴν Μαιδικὴν ὁρίζει, εἶναί τι θηρίον τὸ καλούμενον βόλινθον, ὑπὸ δὲ Παιόνων μόναπον* (v. l. *μόναιπον*). *τοῦτον λέγουσι τὴν μὲν ὅλην φύσιν παραπλήσιον εἶναι βοΐ, διαφέρειν δὲ τῷ μεγέθει καὶ τῇ εὐρωστίᾳ…*
Майдите са били тракийско племе, което е живяло в областта на средна Струма (Gerov 1960). Тракийската (майдската) дума *βόλινθος* „див бик“ произлиза от по-старо **buln-inth-* < ие. **b^hl̥n-ent-* (или *-n̥t-*) и е сродна със стисл. *boli*, англосакс. *bula*, нем. *Bulle* „бик“ от ие. **b^hl̥n-ēn* (или *-ōn*), гр. *φαλλός* „penis“ от **b^hl̥n(y)os*: ие. *l̥* > трак. *u*/*ol*, ие. *-ent-* (или *-n̥t-*) > трак. *-inth-*. Изчезването на първото *n* може да се обясни като асимилация *ln* > *ll* > *l*, както в гръцки, обаче може да се касае и за дисимилаторно изчезване по следващото *n* (*n* — *n* > *0*—*n*), тъй като съчетанието *ln* е чуждо на гръцкия език. Наставката *-ινθ-* съответствува точно на стбълг. -ѧт- в думи като тєлѧ (род. пад. тєлѧтє) от ие. **tel-ent-* (или *-n̥t-*), ср. бълг. *бичé* от **b^hūk-ent-* (или *-n̥t-*) от *бик*, вж. гл. IX.

βόνασος, *βόννασος*, *βόνασσος*, *βώ(ν)να(σ)σος*, *bonasus* „див бик“. Aristot. de anim. hist. B 1, p. 498b 31: *ὁ βόνασος* (v. l. *βόνασσος*); B 15, p. 506b 30: *ἔχει δὲ καὶ ὁ βόνασος* (v. l. *βόννασος*, *βόνασσος*) *τὰ ἐντὸς ἅπαντα ὅμοια βοΐ*; I 45, p. 630a 18: *ὁ δὲ βόνασος* (v. l. *βώνασσος*, *βόνασσος*) *γίνεται μὲν ἐν τῇ Παιονίᾳ ἐν τῷ ὄρει τῷ Μεσσαπίῳ, ὃ ὁρίζει τὴν Παιονικὴν καὶ τὴν Μαιδικὴν χώραν, καλοῦσι δʼ αὐτὸν οἱ Παίονες μόναπον. τὸ δὲ μέγεθός ἐστιν ἡλίκον ταῦρος…* Aristot. de part. anim. *Γ* 2, p. 663a 14: *τοῖς βονάσοις* (l. v. *βοννάσοις*, *βωννάσοις*). Plin. NH 8, 15: *tradunt in Paeonia feram quae bonasus vocetur, equina iuba, cetera autem tauro similem…* Трак. **bo(n)nas(s)-* с асимилация от по-старо **bulnaś(ṡ)-* произлиза от ие. **b^{h}ḷn-āk-yo-*, производно с наставка за образуване на nomina agentis от същата основа, от която е трак. *βόλινθος* от **b^{h}ḷn-ent-*; за образуването ср. бълг. диал. *рог-áч*, производно от *рог* с наставката *-ач* от *-āk-yo-*.[1]

---

[1] Вж. Detschew 1957: 29.

[2] Ср. Gusmani 1964: 272.

βρία „град“. Strab. 7, 6, 1: *Μεσημβρία... τῆς δὲ πόλεως βρίας καλουμένης θρακιστί...* St. Byz.: *Μεσημβρία ... βρία γὰρ τὴν πόλιν φασὶ Θρᾶκες.* Hes.: *βρίαν· τὴν ἐπ᾽ ἀγροῖς κώμην.* Трак. *βρία* от **wriyā* е сродно с тох. A *ri*, B *riye* „град“, от *wriyā*, стинд. *vṛti-* ж. „ограда“, стбълг. (за-)вьрѫ, -врѣтн „затварям“. Среща се често като втора съставна част на сложни имена като *Μεσημ-βρία, Σηλυμ-βρία, Σκελα-βρία* и под. х и нов герм. Rain, диал. Raã!

βρίζα „вид житно растение, лимец, ръж (Emmerkorn, Roggen, Einkorn)“. Gal. de alim. facult. 1, 13 (6, p. 514 Kühn): *ἰδὼν δ᾽ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ πολλὰς ἀρούρας ὁμοιότατον ἐχούσας οὐ μόνον τὸν στάχυν, ἀλλὰ καὶ τὸ φυτὸν ὅλον τῇ παρ᾽ ἡμῖν ἐν ᾽Ασίᾳ τίφῃ, τὴν προσηγορίαν ἠρόμην ἥντινα ἔχει παρ᾽ ἐκείνοις τοῖς ἀνθρώποις, καί μοι πάντες ἔφησαν αὐτό τε τὸ φυτὸν ὅλον καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ καλεῖσθαι βρίζαν.* Dioclet.: *centenum sive secale.* Трак. *βρίζα* от **wrĭ̄g$^{'h}$-ya* е сродно със стинд. *vrīhi-ḥ*, перс. *birinj*, афган. *vriže* „ориз“. Според Г. Майер и Х. Хирт тракийската дума произлиза от **(w)rug^h-yā*, ср. стбълг. ръжь.[2] Предположението на Г. Кацаров и Д. Дечев за сродство с бълг. *брица* „вид бяла пшеница“ е погрешно: *брица* произлиза от по-старо **бърица*, производно от прасл. **bъrъ* > срхр. диал. *бар* „вид дребно жито“, словен. *bâr* „диво просо“, рус. *бор* „просо, ечемик“, вж. Георгиев, Гълъбов, Заимов и Илчев 1971: 79.

βρυγχός „*κιθάρα*“. Hes.: *βρυγχόν· κιθάραν, Θρᾶκες.* A. Fick (1873: 417) правилно определя, че тракийската дума е сродна с пол. *brzęk* „звън, звънтеж“, укр. *бряк* „звън, звук“ от ие. **b^{h}ṛmko-s, бряцать* „звънтя, издавам металичен звук; свиря на струнен инструмент“, стбълг. брѧцанне „звънтеж на струнен инструмент“, брѧцатн „бръмча“, брѧцало „някакъв инструмент“, бълг. диал. *брецам* „свиря (за гайда); бръмча“, *брецало* „свирка (ручило) на гайда“, рус. *брякать* „бръмча“; от същия корен е и гр. *φόρμιγξ* „*κιθάρα*, гусла“ (с еол. *-ορ-*) от ие. **b^{h}ṛm-i-*. Трак. *βρυγχός* произлиза с изместване на съгласните и *ṃ* > *un* (пред *kh*) от ие. **b^{h}rṃko-s*.

βρῦτος, βρῦτον, βροῦτος „(ечемичено) пиво, бира“. Athen. 10, 447b: *τὸν δὲ κρίθινον οἶνον καὶ βρῦτόν τινες καλοῦσιν, ὡς Σοφοκλῆς ... καὶ Ἀρχίλοχος. „ὥσπερ < παρ᾽ > αὐλῷ βρῦτον ἢ Θρῆιξ ἀνὴρ ἢ Φρὺξ ἔβρυζε ...“* c: *μνημονεύει τοῦ πώματος Αἰσχύλος ... Ἑλλάνικος δ᾽ ἐν Κτίσεσι ... „πίνουσι δὲ (οἱ Παίονες) βρῦτον ἔκ τινων ῥιζῶν, καθάπερ οἱ Θρᾶκες ἐκ τῶν κριθῶν ...* Hes.: *βροῦτος· τὸ ἐκ κριθῶν πόμα.* Думата е тракийска, пеонска и фригийска: произлиза от ие. **b^{h}rūto-* и съответствува на англосакс. *brođ*, ствнем. *prod* „супа“, лат. *dē-frūtum* „мъст“ (Томашек). Тая дума е била заета доста рано в гръцки.

---

[1] Вж. по подробно Георгиев 1960: 947—8.

[2] За различните етимологии на тракийските думи вж. Duridanov 1969: 85; предположението за родство с лит. *brizdis* не е убедително.

γέντον „месо“. Eust. ad Odyss. T 23, p. 1854: *καὶ ὁ γράψας δὲ γέντα τὰ κρέα κατὰ γλῶσσαν Θρακῶν ἔγραψεν*; ad Il. N 25, p. 918: *γέντα δ δηλοῖ Θρακιστὶ τὰ κρέα, ὡς τὰ τῶν γλωσσῶν ἱστορήσαντές φασι.* Herodian. 1, 390, 4 (L.): *γέντον τὸ κρέας.* Suid.: *γέντα· τὰ μέλη· γέντα βοὸς μέλδοντος, Καλλίμαχος.* Hes.: *γέντα· κρέα, σπλάγχνα.* Трак. *γέντον* произлиза от ие. **g^{wh}en-to-* буквално „(къс) отрязано (месо)“ (Томашек).

δελκανός „риба, която се въди в реката *Δέλκων* и езерото *Δέλκος*, разположени под Byzantion“. Athen. 3, 118 b: *Εὐθύδημος ἐν τῷ περὶ ταρίχων τὸν δελκανόν φησιν ἰχθὺν ὀνομάζεσθαι ἀπὸ Δέλκωνος τοῦ ποταμοῦ, ἀφ᾽ οὗπερ καὶ ἁλίσκεται.* Hes.: *Δέλκος· λίμνη ἰχθυόφορος ἐπὶ τὴν Θρᾴκην.* Съществителното *δελκανός* е производно от *Δέλκος*.

δέβα „град“. Hes.: *λέβα· πόλις ὑπὸ Θρακῶν* с *Λ* вместо *Δ*, ср. *Pulpudeva*; ср. Iord. Rom. 221: *Pulpudeva, quae nunc Philippopolis*; 283 *Philippus (Arabs) ... urbemque nominis sui in Thracia, quae dicebatur Pulpudeva, Philippopolim reconstruens nominavit.* Думата е дакийска (вж. гл. X): тя е била заета в тракийски така, както в североизточни български диалекти и в сърбохърватски е заета от унгарски думата *варош* „град“; същинската тракийска дума за град е *βρία*.[1]

dinupula, sinupyla „дива тиква, *μήλωθρον*“ (бесийска дума). Diosc. 4, 182 RV (W. 2, 329): *βρυωνία λευκή· οἱ δὲ μάδον* (= ? *ΜΑΛΟΝ* = *μᾶλον* „ябълка“) ... *οἱ δὲ μήλωθρον* („дива ябълка“) ..., *Ῥωμαῖοι νότιαμ, οἱ δὲ κουκούρβιτα ἠρράτικα* („дива тиква“), *Δάκοι κινούβοιλα.* Pseudoap. 67 (HS. 124): *A Graecis dicitur brionia, ..., Itali vitis alba, alii coriaria, alii apiastellum..., Bessi dinupula...* Pseudoap. 8 (HS. 39—40): *A Graecis dicitur botracion..., Romani apiastellum..., Bes⟨si⟩ sinupyla...* Тракийската (бесийската) дума *dinupula*, диал. *sinupyla* съответствува на дакийската *κινούβοιλα*. В. Томашек и Н. Йокл показаха, че дакийската дума *κιν-ούβοιλα* произлиза от **kun-ābōlo-* и съответствува на литовско название на растение *šùn-obuolas, šùn-obelė* „дива (кучешка) ябълка“, производно от *šun-* (им. пад. *šuõ*) „куче“ и *obuolỹs* „ябълка“ от **ābōl-*. Тракийската дума *din-upula* и диал. *sin-upyla* с *k'* > *s* или *þ* > *đ* (озвучено в началото на думата пред гласна), *ā* > *ē* > *i* и *ō* > *u* (*y*) в неударено положение и изместване на съгласните (*b* > *p*) съответствува точно на дакийската и литовската дума.[2] Ударението на тракийската и дакийската дума е било на първата сричка, както в литовски, поради което следващите гласни са били редуцирани.[3]

ζαλμός „кожа“. Porphyr. Vita Pythagor. 14: *τὴν γὰρ δορὰν οἱ Θρᾷκες ζαλμὸν καλοῦσι.* Трак. *ζαλμός* с *s* > *ζ* (= *z*) в началото на думите пред гласна (както в немски език) от ие. **k'olmo-s* съответствува на стинд. *śarman-* „покрив, покров, закрила, защита“ от ие. *k'elmen-*, гот. *hilms* „шлем“, англосакс. *helm* „шлем; покровител, закрилник, защитник“ от ие. **kelm-*
и германски

---

[1] Вж. Georgiev 1966 a : 175.
[2] Вж. Georgiev 1966 a : 147.
[3] Трак. *dinupula* | *sinupyla* произлиза вероятно с метатеза от **þ/śunipula-* < **þ/śúnēpōla-* < ие. **k'un-ābōlo-*.

(Томашек, Йокл, Дечев)[1]. Тая дума („покрив(ка), покров > кожа“) е запазена вероятно и в името на гетското (дако-мизийското) божество *Ζάλμοξις*, *Σάλμο-ξις* „покровител-господар (цар)“, дето *-ξις* произлиза от **ksey-*, ср. авест. *xšaya-* „господар, владетел, цар“. От същия корен е втората съставна част на много лични имена *-ζελμης*(*-ις*), *-σελμις* от ие. **k'elm-ēs* или *-i-s* „покровител, закрилник, защитник“, вж. гл. V.

ζειρά, *ζιρά* „вид горна дреха“. Hdt. 7, 75: *Θρήικες δὲ ἐπὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι ἀλωπεκέας ἔχοντες ἐστρατεύοντο, περὶ δὲ τὸ σῶμα κιθῶνας, ἐπὶ δὲ ζειρὰς περιβεβλημένοι ποικίλας.* Xen. Anab. 7, 4, 4: *καὶ τότε δῆλον ἐγένετο, οὗ ἕνεκα οἱ Θρᾷκες τὰς ἀλωπεκᾶς ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι καὶ τοῖς ὠσὶ καὶ χιτῶνας οὐ μόνον περὶ τοῖς στέρνοις, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῖς μηροῖς καὶ ζειρὰς μέχρι τῶν ποδῶν ἐπὶ τῶν ἵππων ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ χλαμύδας.* Hesych.: *ζειρά· οἱ μὲν εἶδος χιτῶνος, οἱ δὲ ζώνην· βέλτιον δὲ ἄλλο τι ἐπιβόλαιον* („наметало“) *κατὰ τῶν ὤμων φερούμενον, ἐοικὸς ἐφάπτιδι* („палто, наметало“). *καὶ Ἡρόδοτος μαρτυρεῖ ἐν ζ̄ καὶ Θεόπομπος ὁ Χῖος.* Poll. 7, 60: *Μασσαλιωτῶν δὲ ὁ χορταῖος ὡς ἡ ζειρὰ Θρᾳκῶν, εἴτε περίβλημά ἐστιν, εἴτε ζῶμα* ... Hes.: *ζιραί· χιτῶνες ἀνάκωλοι.*

От цитираните пасажи личи, че *ζειρά* е връхна дреха (наметало, палто), която се носи върху раменете над хитона и достига до краката. Трак. *ζειρά* от ие. **g*^{h}*e(s)r-yə* (или *-yā*) е производно от **g*^{h}*esr-* „ръка“, ср. фриг. *ζειρ*, арм. *jeṙn*, гр. *χείρ* „ръка“. Буквалното значение на думата е „това, което се намята върху ръцете (раменете)“: в семантично отношение тя съответствува точно на бълг. диал. *ръкавница* „дреха, която се носи върху раменете“, производно от *ръка*. Д. Дечев (1957: 179) прибавя тук и глосата *ζουρά*: Du Cange s. *ζουρά*, chlamus: *ζουρὰς τὰς χλαμύδας λέγουσίν τινες ἢ χιτῶνας ἀνακεκολαμμένους.* Последната не е ясна във фонетично отношение: вероятно се касае за друга дума, чието първоначално значение е „пояс“ или „превръзка“.

ζετραία „гърне“. Pollux 10, 95: *ζετραίαν δὲ τὴν χύτραν οἱ Θρᾷκες καλοῦσι.* Hes.: *ζετραία· ἡ χύτρα. Θρᾷκες.* В. Томашек и Г. Майер извеждат тракийската дума от ие. **g'*^{h}*ew-* „лея, изливам“. Ако *ζετραία* произлиза от ие. **g'*^{h}*ewtr-* с *ew*, тя е от дако-мизийски произход, заета в тракийски. Но понеже тази дума е предадена от твърде късно време — Pollux е живял към 180 год. от н. е. — то *ζετραία* (с *αι* = *ε* и *ι* = *υ*) = **ζετρεα* < **ζιτρεα* с асимилация[2] произлиза от **ζυτρεα*, ср. гр. *χύτρα* „гърне“ от **g'*$^{\hat{h}}$*u-trā*.

ζήλας м., *ζελᾶς*, *ζειλά*, *ζίλαι* „вино“. Cobeti excerpta e cod. Marciano 489: *ὁ ζήλας τοῦ ζήλα. οὕτω δὲ λέγεται κατὰ Θρᾷκας ὁ ο[ἶ]νος* ... Choerob. 124, 11 Gaisf.: *ἔστι ζελᾶς τοῦ ζελᾶ τῷ ζελᾷ* (*οὕτως δὲ λέγεται κατὰ Θρᾷκας ὁ οἶνος*). Phot. Lex.: *ζειλά· τὸν οἶνον οἱ Θρᾷκες.* Hes.: *ζίλαι· ὁ οἶνος παρὰ Θραξί.* Тракийската дума *ζήλας* = *ζελᾶς* (по-късно *η* > *ει* > *ι*) произлиза от ие. **g*^{h}*ēlo-* и съответствува на стинд. *hāla* „ракия“, гр. *χάλις* „(чисто) вино“, макед. *κάλιθος* „вино“ (В. Томашек, Д. Дечев): трак. *ē* > *ẹ* > *i*.

---

[1] Duridanov (1969: 85) привежда стпрус. *salmis*, лит. *šàlmas* „шлем“ като съответствия на трак. *ζαλμός*, обаче споменатите балтийски думи са най-вероятно заемки от славянски.

[2] Ср. трак. *Ζεμδρη[νος]* = *Ζυμεδρη[νος]* от *Ζυμδρηνος*.

ζιβυθίδες „благородните тракийки или траки“. Hes.: *ζιβυθίδες· αἱ Θρᾶσσαι ἢ Θρᾶκες γνήσιοι.* Ср. лит. *žibútė* „огън, светлина; светещо нещо (Leuchtendes)“ производно от *žibėti, žibù* „блестя, сияя, светя“ (Fick 1870: 418); за значението ср. лат. *illustris* „блестящ; знатен“; ие. *t* > трак. *th*; *-ιδες* е вероятно гръцка наставка. Вж. Георгиев 1960 г: 500. Обаче тая дума може да се изведе и от *ζι-βυθ-* (с гръцка наставка *-ιδες*) = гр. *διό-φυτος „διογενής, роден (син) от Зевс“, ср. гръцкото лично име *Ἡρό-φυτος*. В такъв случай трак. *ζι-βυθ-* съответствува точно на тракийското лично име *Δίβυθος*, вж. Georgiev 1974: 16.

καλαμίνδαρ „платан“, едонска дума. Hes.: *καλαμίνδαρ· πλάτανος. Ἠδωνεῖς.* Това дърво достига голяма височина (30—50 м.) и се характеризира с „крона шатровая .... достигающая огромных размеров...“[1] От ие. *kelomn̥-doru (или *ko-) с асимилация *e — a > a — a, n̥ > in, nt(h) > nd* и синкопа, ср. лат. *columen (> culmen), -inis* „връх, било, гребен на покрив, теме, заоблен връх“ и гр. *δόρυ* „дърво, копие“, хет. *taru* „дърво“. Обаче не е ясно дали едонците са тракийско или македонско респ. мигдонско (дако-мизийско) племе.

κῆμος „вид шушулков плод (растение)“. Phot. Lex.: *κῆμος· ... ὄσπριόν τι παρὰ Θραξίν.* Трак. *κῆμος* е сродно с лат. *squāma* „люспа“ от ие. *sk^{w}āmā.

κόλαβρος песен, която съпровожда *κολαβρισμός* „танц с оръжие“. Poll. 4, 100: *καὶ κολαβρισμὸς Θρᾴκιον ὄρχημα καὶ Καρικόν· ἦν δὲ καὶ τοῦτο ἐνόπλιον.* Athen. 14, 629d: ... *Θρᾴκιος κολαβρισμός.* Athen. 4, 164e: ... *κολάβρους* ... 15, 697c: *τοιούτων ᾀσμάτων αὐτοῦ* (на Philon) *πᾶσα πλήρης ἡ Φοινίκη, ἐν ᾗ καὶ αὐτὸς περιῄει καλαμίζων μετὰ τῶν τοὺς κολάβρους καλουμένους συντιθέντων... „Κτησιφῶν ὁ Ἀθηναῖος ποιητὴς τῶν καλουμένων κολάβρων...“* Ср. още Hes.: *κολαβρίζειν· σκιρτᾶν.* Hes.: *κολαβρευομένη· ἀλλουμένη.* Hes.: *κολέα* (или *κολᾶ*)*· εἶδος ὀρχήσεως, ὃ καὶ ξιφισμός.* Hes.: *κολία· ὀρχήσεως εἶδος.* Hes. *κολιάσαι· ὀρχήσασθαι.* Трак. *κόλαβρος* произлиза от *g^{w}elos-wr̥t-s букв. „копиевъртещ“, а *κολαβρισμός* от *g^{w}elos-wr̥t-smo-s букв. „копие-въртене“: ие. g^{w} > трак. *k-*, *el > ol*[2] както в латински, ие. *o* > трак. *a*, *r̥* > трак. *ru (ro) / ri* (или *ρι* вместо *ρυ*), наставка *-smo-* както в лит. *lañk-smas* „извиване, свиване“, гр. *σεισμός* „земетръс“, *δασμός* „разпределение, част“, *θεσμός* „постановление, божествен закон“ и под. Думата е сродна с гр. *βέλος* с. „копие“ от *g^{w}elos и стбълг. врьтѣт, бълг. *въртя* от ие. *wr̥t-. Обаче думите *κολέα > κολία* „вид танц“, за които не е указано от какъв произход са, биха могли да бъдат фригийски: в такъв случай те могат да произлизат от *k^{w}ol(es)- и да бъдат сродни със стбълг. коло, -есе с. „колело, кръг“, срхр. *коло* „колело, кръг; хоро“.

κτίσται „безбрачни тракийски монаси (светии)“. Strab. 7, 3, 3: ... *εἶναι δέ τινας τῶν Θρακῶν, οἳ χωρὶς γυναικὸς ζῶσιν, οὓς κτίστας καλεῖσθαι, ἀνιερῶσθαί τε διὰ τιμὴν καὶ μετὰ ἀδείας ζῆν.* От ие. *(s)keyd-to- = стбълг. чистъ, повлияно от гр. *κτίστης* „основател, създател“, ср. местното име *Κιστί-διζος*, вж. гл. VII. Обаче тая етимология не може да се смята за сигурна.

---

[1] Вж. Большая советская энциклопедия, при думата.

[2] Ср. *Φίλιππος* > трак. *Pulpu-*, вж. гл. IX.

λέβα, вж. *δέβα*.

μάγαδις „триъгълен струнен инструмент, подобен на арфа“. Athen 636f: *Δοῦρις δ'ἐν τῷ περὶ Τραγῳδίας ὠνομάσθαι φησὶ τὴν μάγαδιν ἀπὸ Μάγδιος Θρᾳκὸς γένος* … 637a: … *μάγαδιν* … *οἶδα δὲ καὶ ἄλλο ὄργανον* (= *φοίνικα*), *ᾧ τῶν Θρᾳκῶν οἱ βασιλεῖς ἐν τοῖς δείπνοις χρῶνται, ὥς φησιν Νικομήδης ἐν τῷ περὶ Ὀρφέως.* Pollux 4, 61: *μάγαδιν δ' ὀνομάζει μὲν Ἀνακρέων, τὴν [δ'] εὕρησιν αὐτῆς Θρᾳξὶ Κάνδαρος προστίθησιν.* Обаче Athen. 14, 634c: „*Λυδός τε μάγαδις αὐλὸς ἡγείσθω βοῆς*“; 634f: *ἡ γὰρ μάγαδις ὄργανόν ἐστι ψαλτικόν, ὥς Ἀνακρέων φησί, Λυδῶν τε εὕρημα.* Според В. Томашек меонско-фригийска дума (?). Производно от *μαγάς, -άδος* ж. „магаренце на струнен инструмент“, което според Е. Боазак и Д. Дечев е от азиатски произход.

μανδάκης „превръзка за сноп“. Eust. ad Il. K 465 (p. 818): *μανδάκη δὲ ἔοικεν ὁ ῥηθεὶς δεσμὸς τῶν φυτῶν, ὃς δὴ μανδάκης κυρίως, ὥς φησι καὶ Χοιροβοσκὸς Γεώργιος, δεσμὸν χόρτου δηλοῖ κατά τινα γλῶσσαν· καὶ φυλάσσεται ἡ τοιαύτη λέξις παρὰ τοῖς κατὰ Θρᾴκην.* ad Il. Σ 553 (p. 1162): *ἐλλεδανοὶ δὲ οἱ μανδάκαι, οἷς δεσμοῦνται τὰ δράγματα.* От ие. *$b^{h}ond^{h}$-, ср. стинд. *bandhati* „връзва“, *bandhá-ḥ* м. „връзване, връзка“, нем. *Band* „връзка“ (В. Томашек); за *b* — *n* > *m* — *n* ср. *Βένδις* > *Μένδις*, което е от същия корен. Обаче предположението на Tomaschek (1893: 15), че тук се касае за иранска заемка чрез арменско посредничество у византийците е основателно.

πάρμη, *parma* „малък кръгъл щит“. Hes.: *πάρμη· Θρᾴκιον ὅπλον.* CGL 2, 142, 19: *parma, Θρακικὸν ὅπλον.* Обаче Clem. Alex. Strom. 1, 16, 75, 6: *Ἰλλυριοὶ τὴν καλουμένην πάρμην ἐξεῦρον.* Заемка от келтски (Д. Дечев).

πέλεκυς „двойна брадва“. Pollux 1, 149: *μάχαιρα Κελτική, πέλεκυς Θρᾴκιος.* Гръцка заемка или изобщо гръцко название за тракийско оръжие (Д. Дечев).

πέλτη, πέλτης, πέλτον „лек щит“. Hes.: *πέλτης· Θρᾴκιον ὅπλον καὶ εἶδος ταρίχου*, също *πέλτη, πέλτον.* Clem. Alex. Strom. 1, 16, 75, 5: *ναὶ μὴν Θρᾷκες … πρῶτοι πέλταις ἐπὶ τῶν ἵππων ἐχρήσαντο.* Max. Tyr. Philosoph. 13, 1a: *πελτασταὶ Θρᾷκες*, 17, 2b: … *πελτάζουσιν Θρᾷκες* … Д. Дечев правилно изтъква, че тая дума е гръцка: гръцка заемка в тракийски.

πιτύη „съкровище“. Schol. Apoll. Rhod. 1, 933: *Θρᾷκες γὰρ τὸν θησαυρὸν πιτύην λέγουσι.* От **(e)pi-du(w)ā*, ср. гр. *δύω* „потопявам, закривам; непрех. потопявам се, потъвам, скривам се, залязвам“, *δύσις* „потопяване; убежище, скривалище; залез“, *ἐπι-δύω* „залязвам (= скривам се)“, вед. *upā-du-* „обличам (= покривам)“ и стинд. *pi-* = *api-* „към, при“, ср. *pidhāna-m* „покриване, покривка, похлупак“, арм. *h-* от **pi-*; ие. *d* > трак. *t*. В семантично отношение ср. бълг. *съкровище*, което е от същата основа, от която са и *скривалище* и *скривам*.

πόλτυ-ς или *πόλτυν* „дървена крепост“, Et. M.: *πόλτυν· ... σημαίνει δὲ τὸ ξυλοκάστρον·* Тая дума не е посочена като тракийска, но въз основа на факта, че *Πολτυμ-βρία* е тракийско местно название, то *πόλτυν* би могло да се смята за тракийска дума. В. Томашек сравнява лит. *pìltas* „насипан“ от **pl̥-to-*, арм. *holem* „натрупвам“: първоначалното значение би било „насип“. (Обаче значението подхожда по-скоро за ие. **pl̥k-tu-*, ср. стбълг. плотъ „ограда“, струс. плотъ „ограда, зид“ от ие. **plok-to-*, бълг. *плет* от ие. **plek-to-*). Същата дума е първата съставна част на местното име *Πολτυμ-βρία* (Аполодор у St. Byz., Strab.) „градът с дървените крепости (Holzburg-Stadt)“. Местните имена *Πολτυμ-βρία, Σηλυμ-βρία, Μεσημ-βρία* от по-старо *Μελσημ-βρία* не произлизат от фиктивните лични имена *Πόλτυς, Σῆλυς* и *Μέλσος* (или *-ης*), както смятат Страбон и Стефан Византийски. Това са наивни народни етимологии, понеже античните автори, които нямат никаква представа за научната етимология, обикновено търсят в местните названия името на някакъв виден властелин или герой. В същност *πολτυμ-* (с *μ* от *ν* пред *β*) е вероятно родителен падеж множествено число с *-υμ* от *-uum* < *-uōm*, ср. лат. *fructuum* род. пад. мн. ч. от *fructu-s* „плод“; *Σηλυμ-* с *-υμ-* от ие. *-ōm* е род. пад. мн. ч. от племенно име, ср. *Σελλοί* (от ие. **sed-lo-*) племе в Северозападна Гърция, *Σελλητική* (*Σηλητική*) област в среден Хемус. За *Μελσημ-βρία* вж. Георгиев 1967:5—6.

ῥομφαία, rumpia, romphaea, romphea, romfea „хвъргателно копие; меч“. Plut. Aem. Paul. 18: *πρῶτοι δ' οἱ Θρᾶκες ἐχώρουν ... ὀρθὰς ϑὲ ῥομφαίας βαρυσιδήρους ἀπὸ τῶν δεξιῶν ὤμων ἐπισείοντες.* Eustath. ad Il. H 166: *Ἀρριανὸς γοῦν ἱστορεῖ, ὅτι ἐλθὼν Ἄρης εἰς τὰ τῆς Θράκης χωρία ... ὁ Ἐνυάλιος πίπτει ὑπὸ τῷ Ἄρεϊ πληγεὶς ὅπλῳ τῇ ῥομφαίᾳ ...* Hes.: *ῥομφαία· Θράκιον ἀμυντήριον, μάχαιρα, ξίφος ἢ ἀκόντιον μακρόν.* Ascon. ad Mil. 28: ... *rumpia* ... Liv. 31, 39, 11: *Thracas ... rumpiae ... impediebant.* Gell. 10, 25, 4: *item rumpia genus teli est Thraecae nationis ...* От **rump-* с *p* > *ph*, ср. лат. *rumpo* „чупя, троша, разкъсвам, наранявам“. Тракийската дума е запазена днес в бълг. диал. *рофéя, руфя́*, алб. *rufeje, rëfeje* „копие, светкавица“, вж. гл. XVI.

σάλτυς „*βρύον* (бликащ)“. Acta SS. Sept. 5, 35: *Σάλτυς τῇ κώμῃ ὄνομα Ἕλλην γλῶσσα βρύον ἂν αὐτὴν μετεφράσετο καὶ γὰρ ὑδάτων βρύχουσι ἄφθονες πηγαί.* Касае се за селище на около 40 км. от Pulpudeva—Philippopolis—Пловдив по пътя за Hadrianopolis—Одрин. От ие. **sal-tu-s* сродно с лит. *sal-ti* „тека“, стпрус. *salus* „дъждовен поток“, лат. *salio* „(под)скачам“ (Д. Дечев).

σανάπη „пиян, пияница“. Schol. ad Apoll. Rhod. 2, 946: *ὁ δὲ Τήιος Ἄνδρων φησὶ μίαν τῶν Ἀμαζόνων φυγοῦσαν εἰς Πόντον ... πίνουσάν τε πλεῖστον οἶνον ὀνομασθῆναι Σανάπην, ἐπειδὴ μεταφραζόμενον τοῦτο σημαίνει τὴν πολλὰ πίνουσαν ... ἐπεὶ δὲ οἱ μέθυσοι σανάπαι λέγονται παρὰ Θραξίν ...* Ср. Hes. *σάναπτιν· οἰνοπότην, Σκύθαι.* Иранска (скитска) заемка в тракийски, ср. осет: *sän* „вино“ и стинд. *pātā́* м. „пияч“, *pā́-ti* „пие“ (В. Томашек, М. Фасмер).

σάρπος „дървена къща“. Hes.: *σάρπους· κιβωτούς. Βιθυνοὶ δὲ ξυλίνους· οἰκίας.* Вероятно от **tworpo-*, ср. гр. *τάρπη* „голяма кошница (плетена)“

с _tw_ — _p_ > _t_ — _p_, лит. _tverìu, tvérti_ „(об)хващам, ограждам“, _ap-tvaras_ „плет“, _tvártas_ „ограда“, _tvarà_, латв. _tvāre_ „ограда“. Обаче думата би могла да бъде и гръцка, ср. Cyrill. _κιβωτός, ἄρκα, ἑλληνιστὶ δὲ σάρπος,_ Du Cange: _σάρπος κελλάριον ἐν ᾧ οἱ σάρποι βραχὺ ἔχοντες ἄλευρον ἵσταντο_, вж. Detschew 1957: 425. В такъв случай тя произлиза от ие. _*twr̥po-_.

σκάλμη „нож, меч“, ср. Hes.: _σκάλμη· μάχαιρα Θρακία_. Вж. също Soph. у Pollux 10, 165, Marcus Anton., In semet ipsum 11, 15, Phot. Lex. От ие. _*skolmā_ = стисл. _skǫlm_ ж. мн. „ножици“.

σκάρκη „сребърни монети“; Hes.: _σκάρκη. Θρακιστὶ ἀργύρια._ Phot. Lex.: _σκάρκη. ἀργύρια Θρακιστί._ A. Fick правилно обяснява _σκάρκη_ като „klingende Münze“ от корен _*sk$^{(h)}$erg-_, ср. в семантично отношение рус. _звонкая монета_ от _звонкий_ „звънлив, звънтящ“: тракийската дума произлиза от ие. _*(s)k$^{(h)}$orgā_ и е сродна със стнорд. _skark_ „шум“ от _*sk$^{(h)}$orgā_, стбълг. скръгътати, скръжьтати „скърцам“, скръжьтъ „скърцане“, бълг. _скръж, скреж_ „насекомо жетвар, circula orni“ от _*skr̥g-i-_, стинд. _khárjati_ „knarrt (скърца, скрибуца)“, гр. _κράζω_ „грача“, арм. _karkač_ „шумолене, шум“.

σπίνος „камък, който гори, когато се полива с вода“. Aristot. Mir. ausc. 833a, 23: _φασὶ δὲ τὸν ἐν τῇ Θράκῃ λίθον τὸν καλούμενον σπίνον διακοπέντα καίεσθαι, καὶ συντεθέντα πρὸς ἑαυτόν, ὥσπερ τὴν σμαρίλην, οὕτως κἀκεῖνον εἰς ἑαυτὸν τεθέντα, καὶ ἐπιρραινόμενον ὕδατι καίεσθαι· τὸ δ᾿ αὐτὸ ποιεῖν καὶ τὸν μαρ·έα_ (v. l. _μαριθάν_). Неясно.

τορελλῆ „траурна песен“, Hes.: _τορελλῆ· ἐπιφώνημα θρηνητικὸν σὺν αὐλῷ Θρακικόν._ От _*dūr-el-yā_, ср. гр. _δύρομαι_ „оплаквам“; за образуването ср. гр. _θύελλα_ „ураган, буря“ от _θύω_ „бушувам“, _ἄελλα, ἀέλλη_ „буря“ от _ἄημι_ „духам“ и под.

II. НЕТРАКИЙСКИ ДУМИ

Изброените по-горе тракийски глоси са само такива думи, за които изрично е посочено, че са тракийски.

Тук не са дадени многобройните дакийски глоси, почти изключително названия на растения, понеже те не са тракийски, вж. гл. X и XI.

Освен това тук не са включени и редица други думи, които мнозина или поне някои определят като тракийски, понеже за тях не е указано, че са тракийски. Такива глоси са:

ἄγουρος „_ἔφηβος_“, ср. Etym. Gud. 307, 10: _ἐν δὲ Κυρήνῃ τοὺς ἐφήβους τριακαδίους καλοῦσιν, ἐν δὲ Κρήτῃ ἀποδρόμους…, ᾿Αχαιοὶ δὲ κούρους, †κάδες_ (Ruhnken: _⟨᾿Αρ⟩κάδες_, Eust… _Θρᾶκες_) _δὲ ἀγούρους, ὡσαύτως καὶ ᾿Αττικοί._ Както и сам Д. Дечев отбелязва, тая глоса не може да се смята за тракийска; това е по всяка вероятност гръцка дума.

᾿Αδάμ, ἀδάμνα, ἀδάπτα (Hippolytos), _ἀδάμνα· τὸν φίλον_ Hes., _῎Αδαμνα_ (химн в чест на Атис: _῎Αττι… σὲ καλοῦσι Σαμοθρᾶκες ῎Αδαμνα σεβάσιμον_),

ἀδαμνεῖν· τὸ φιλεῖν Hes., новогр.-капад. *ἀδαμασίτ̆α· ἀγάπη, φιλία,* Diosc. *ἀδάπτα.* Не е указано, че се касае за тракийска дума.

ἀλοῖτις „γεντιανή“ (Diosc.), *aloitis* (Pseudoap.) е дарданска дума, вж. Detschew 1957: 13.

βέδυ „вода“ (Clem. Alex.) е фригийска дума, вж. Detschew 1957: 46 и 165.

βησσιάκη· ἡ ἀπὸ Βησσῶν τῶν ἐν Θρᾴκῃ (Gal.) название на едно целебно растение, наречено по името на тракийското племе беси: не може да се смята за истинска тракийска дума, начинът на образуването е гръцки.

βρίλων· ὁ βαλανεύς (Theogn., Hrdn.). Не е указано, че е тракийска дума.

γαγύλα, γαγίλα „чавка“. Du Cange 223: *Βιθυνοὶ γὰρ καὶ Θρᾶκες κα Λυδοὶ γαγύλας καὶ κολοιοὺς καὶ τρυγόνας καὶ χερσαίους ἐχίνους ἐσθίουσιν.* Вж. Detschew 1957: 97.

γάνος ... ἡ ὕαινα ὑπὸ Φρυγῶν καὶ Βιθυνῶν· Hes. Не е ясно дали думата е фригийска или битинска.

Γιτύστορα. Passio S. Polyeucti (X в.): *χωρίον γιτύστορα προσαγορευόμενο[ν] τῇ⟨ν⟩ ἐγχωρίῳ διαλέκτῳ, ὃ μεθερμηνεύετε ἑλληνιστὴ κλητόρων τόπος. Getistyron*, l. v. *Gestistyron.* Passio S. Philippi: *in villa, quae sermone patrio Getistyron* (l. v. *Gestistyron*), *interpretatione vero Latinae linguae locus possessorum vocatur.* Касае се за селище или местност (*χωρίον*, villa), разположена на р. Хеброс—Марица на петнадесетина километра от гр. Hadrianopolis--Одрин. Тракийската принадлежност на това име не е сигурна, а от друга страна формата на името и неговото тълкуване в гръцкия и латинския текст са различни. Вж. напоследък за това име Велков (1971: 37—39) и Lochner-Hüttenbach (1972).

ἐβῆνοι· ἀλωπεκίδες Hes., вж. Detschew 1957: 162.

ζειποίτης. ζειπίτις· ὁ περιχύτης (Hes.), *ζειποίτης· ὁ ὑπερχύτης* (Cyrill). *ζειπήτης* (*ζειποίτης, ζεποίτης* (Zon.)). Понеже в къснотракийски ие. *ū* преминава в *y* > *i* (=*ει*) и началното *s* пред гласна се озвучава, то тая дума би могла да бъде тракийска и да произлиза от **sūp-itā-*, ср. рус. *сыпать* бълг. *сипя*, но не е указано, че е тракийска.

Θρακίας (Diosc., Gal.), *Thracius* (Isid.) „вид кафяви каменни въглища“. Названието е гръцко: букв. „тракийски (камък)“.

Θράττης· ὁ λίθος ὑπὸ Θρακῶν Hes. Вж. *Θρακίας*.

καμολης „*προσφιλής* (?)“ в надпис от Кизик и *Καμολης* лично име от о. Тасос; ср. арм. *kamoł* „amans, desideratus“. Думата е вероятно фригийска.

καπρῶντες· οἱ ὁρμητικῶς ἔχοντες πρὸς συνουσίαν· ἐκαλοῦντο οὕτως οἱ Θρᾶκες Hes. Подигравателно (гръцко) означение за траките, вж. Detschew 1957 : 226.

κέρασος „череша“ (Xenoph., Theophr. и др.), вж. Frisk s. v. Не е указано, че се касае за тракийска дума.

κόνυζα (Hecat., Arist., Theophr. и др.), *σκόνυζα* (Pherecr.), *κνύζα* (Theoc.) „едно силно миришещо растение“, вж. Frisk s. v.

μαριθάν, μαριέα, μαριζεύς (вин. пад.), вж. *σπίνος*.

μόσσυν· πύργος Hes., *μόσσυνες· ἐπάλξεις, πύργοι καὶ ἔθνος Σκυθικόν* Hes. *μόσυν ... σημαίνει δὲ τὴν ξυλίνην οἰκίαν*. Et. M. Не е указано,че думата е тракийска.

πάπραξ „вид риба в езерото Прасиас“ (Hdt.). Думата може да бъде македонска или фригийска.

παραβίη „вид пиво от просо“. Athen. 10, 447 c, d: *῾Εκαταῖος ... ἐν δὲ τῇ τῆς Εὐρώπης περιόδῳ Παίονάς φησι πίνειν βρῦτον ἀπὸ τῶν κριθῶν καὶ παραβίην* (*κυρηβίην* Kaibel) *ἀπὸ κέγχρου καὶ κόνυζαν* (*κονύζης* Mus.). Пеонска дума.

πεπραδῖλαι· εἶδος ἰχθύων (Hes.); *πεπραδίδαι* (Phot.). Не е указано, че думата е тракийска.

πεπρίλος· ἰχθὺς ποιός (Hes.). Не е указано, че думата е тракийска.

πῖνον „*κρίθινος οἶνος*“ (Aristot. ad Athen.). Не е указано, че думата е тракийска.

σαραπάραι „главорези“ (Strab.). Иранска дума, вж. Detschew 1957 : 423.

σίκιν(ν)ις, -ιδος „танц на сатирите в чест на Дионис“ (Eur. и др.; вж. Frisk s. v.). Fick (1872 : 413) правилно свързва *σίκιν(ν)ις* с лит. *sukìnis* „въртележка (Kreisel)“, производно от *sùk-ti* „въртя“, ср. лит. *suktìnis* „един народен танц“; буквалното значение на *σίκιν(ν)ις* (с асимилация *υ—ι > ι—ι*) е „въртене, въртележка“. Тази дума би могла да бъде тракийска, но за съжаление това не е посочено; от друга страна тя би могла да бъде и от пеласгийски произход. В полза на тракийския произход на тая дума може да се приведе тракийският етникон *Σικιν(ν)υστυρηνοι* в надпис от с. Трапоклево, Сливенско. Този етникон е производен от местно име **Σικιν(ν)υστυρη*, което би могло да се тълкува като „голяма(та) въртележка (водовъртеж, въртоп)“, понеже в тракийски прилагателното стои след съществителното, вж. гл. IX; за *στυρη-* вж. гл. VII s. v. *Στουρουλεω*.

τίλωνες „вид риба в езерото Прасиас“ (Hdt., Aristot.). Думата може да бъде македонска или фригийска.

φοῖνιξ музикален инструмент у траките (Athen.)? Вж. при *μάγαδις*.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Във всички езици има заемки от други езици. Заемки е имало и в тракийски, главно от гръцки, от който са заети много „културни думи“, но също и от дако-мизийски, фригийски, македонски, келтски, скитски (ирански) и др. Такива заемки са думите: *ἄλογχον, ἄργιλος* (ако действително тая дума може да се смята за тракийска), *βασσάραι, δέβα* (погрешно написано *λέβα* с *Λ* вместо *Δ*), *μάγαδις, πέλεκυς, πέλτη, σανάπη, σάρπη, σ(ε)ιρός*.

Понеже през средата и втората половина на първото хилядолетие пр. н. е. се е образувал един езиков съюз, който е обхващал тракийски, дако-мизийски, фригийски, македонски, илирийски и гръцки, подобно на по-късния балкански езиков съюз, то такива заемки са напълно естествени.

Заемките не могат да се вземат пред вид при установяване на сравнително-историческата фонетика на тракийския език. За тая цел могат да се използват само такива тракийски думи, които са наследени от индоевропейския праезик и чиито етимологии са сигурни или твърде вероятни. Според степента на своята правдоподобност етимологиите на думите се разпределят в няколко категории (вж. гл. III). За да може да се установи сравнително-историческата фонетика на тракийския език, трябва да се вземат под внимание само сигурно засвидетелствувани тракийски думи, и то такива, чиято етимология е сигурна или твърде вероятна. Затова от изброените по-горе 40-тина тракийски думи тук ще бъдат взети пред вид само следните:

ἀσᾶ, βόλινθος, βό(ν)νασ(σ)ος, βρία, βρίζα, βρυγχός, βρ(ο)ῦτος, γέντον, dinupula (sinupyla), ζαλμός, ζ(ε)ιρά, ζήλας, (καλαμίνδαρ), κῆμος, (κόλαβρος), πιτύη, ῥομφαία, σάλτυς, σκάλμη, σκάρκη, τορελλῆ.

ГЛАВА ТРЕТА

ПРИНЦИПИ ЗА ТЪЛКУВАНЕ НА СОБСТВЕНИ ИМЕНА

I. УВОД

За тракийския език има твърде оскъдни данни, освен 40-тина глоси, които бяха разгледани по-горе, приблизително 1500 собствени имена,[1] т. е. названия на селища, местности, реки, планини, лица, божества и племена, и 4 кратки надписа. Ограниченият брой глоси не са достатъчни, за да си съставим ясна представа за тракийския език. Значително по-голям брой тракийски думи се извеждат чрез тълкуването на многобройните тракийски собствени имена.

Оскъдните сведения за лексиката на тракийския език се допълват с думи, изведени от тракийската ономастика. Както е известно, названията на селищата, местностите, реките и планините, личните имена и племенните (народностните) названия на дадена област представляват обикновено думи (нарицателни) от езика на съответния народ, например в нашата страна:

Селища: *Бяла, Бряст, Висока, Габаре, Две могили, Добри дол, Елша, Земен, Котел, Леска, Малина, Могила, Оряхово, Падина, Разград, Трявна, Търново, Урвата, Червен бряг* и пр.

Реки: *Белица, Бистрица, Блато, Крива бара, Лява река, Мътивир, Потока, Реката, Стара река, Тополница* и пр.

Лични имена: *Борислав, Богдан, Веселин, Живко, Камен, Радослав, Светла(на), Светослав, Стоян, Цветан(а)* и пр.

Същото се отнася и за древна Тракия.

В пределите, ограничени между Дунав (без северна Добруджа), Черно море, Проливите, Мраморно море, Егейско море, долините на Струма и Тимок, т. е. приблизително територията на днешна България, Гръцка и Турска Тракия, са засвидетелствувани в древността (до VI в. от н. е. включително) около 1500 тракийски собствени имена, разпределени по следния начин: над 400 топонима, шестдесетина речни имена, двадесетина оронима, над 700 лични имена, някои от които се срещат многократно, около 160 имена и епитети на божества и около 80 племенни названия. В пределите на България, както и в Гръцка и Турска Тракия почти всяка година се откриват нови гръцки и латински надписи, които често съдържат тракийски собствени имена, главно лични имена и имена на божества. Така броят на тракийските собствени имена постоянно се увеличава. Разбира се траки са живеели и в разни други съседни области.

---

[1] Понеже в редица случаи не може да се определи с абсолютна сигурност дали дадено собствено име е тракийско или не, то цифрата 1500 е приблизителна. Ако се включат и имената, чиято тракийска принадлежност е съмнителна, броят им би бил към 1800.

Тракийски поселения е имало на запад от посочената по-горе територия, а също и в Северна Гърция, по някои острови в северната част на Егейско море, в Северозападна Мала Азия; тракийски колонии е имало на отделни места дори и по северния черноморски бряг. Но все пак компактно тракийско население е обитавало в определената по-горе област.

Очертаната по-горе територия не е била херметически затворена. Още твърде рано в пределите на днешна Северна България са се заселили дако-мизийски племена: мизи, идвайки от северозапад, а по-късно трибали; на изток — гети. В днешна Добруджа (Scythia Minor) твърде рано са се заселили скитски (ирански) племена. Още през II-то хилядолетие пр. н. е. от югозапад през Южна Тракия са преминали фриги, а по-късно в Югозападна Тракия са се поселили пеонци и македонци. През III в. пр. н. е. в Тракия са проникнали келтски племена. Затова в очертаната по-горе територия могат да се срещат и нетракийски имена.

Тракийските собствени имена имат голямо значение за проучването на тракийския език. Но за да може въз основа на тия имена да се възстанови лексиката на тракийския език, те трябва да се изтълкуват, т. е. да получат една добра етимология.

Така наречените „коренни етимологии“, т. е. просто причисляване на дадено тракийско собствено име към някакъв индоевропейски корен, без да се определи предварително приблизителното значение на разглежданото име и без да се обясни неговото образуване, нямат научна стойност. Много такива „коренни етимологии“ намираме в книгата на Й. И. Русу (I. I. Russu) върху тракийския език, например:

Местното име *Ἔδεσσα* в Македония вече отдавна е изведено от ие. **wedes-yə* „воден (град)“ въз основа на факта, че днес градът се казва *Воден* поради своето многоводие. Това тълкуване е сигурно, понеже значението на името е изведено по комбинаторен път, а освен това образуването е съвършено ясно от гледна точка на един индоевропейски език, ср. гр. *ὕδος* ср. род (*es*-основа) „вода“. Обаче Русу се съмнява в тая етимология, той предпочита да изведе това име от ие. корен **ed*^{h}- (стр. 67), което няма никаква научна стойност.

П. Кречмер беше извел съвършено правилно имената *Κανδαύλης* (име на меонско божество, епитет на Хермес) от ие. **kwn̥-* (или **kwon-*) и **d*^{h}*āw-lā(-s)*, т. е. „кучедавец“, и то въз основа на факта, че у Хипонакт (fr. 1, Bergk) на меонското име *Καν-δαύλης* е дадено гръцкото съответствие (превод) *κυν-άχνης* „куче-давец“. Русу пренебрегва тая безспорна етимология, като предпочита несъстоятелна „коренна етимология“ (от ие. **skand-* „блестя“, стр. 61).

Въз основа на факта, че градът *Ἀνάδραιμος* се е наричал също и *Ἐννέα ὁδοί* (ср. St. Byz. s. *Ἀμφίπολις*), т. е. „девет пътя (пътища)“, Н. Йокл (1929:285) правилно определи, че гръцкото название „девет пътя (пътища)“ е превод на по-старото название и че *ανα-* значи „9“ от по-старо **en(w)a* = гр. *ἐνα-* „9“ < ие. **enwn̥*, а *-δραιμος* „път“ от ие. **drom-yo-s* или **dr̥m-yo-s*, ср. гр. *δρόμος* „път“ от ие. **dromo-s*, *δραμεῖν* инф. „бягам“ от ие. **dr̥m-*. Етимологията на Йокл е сигурна, понеже тя почива на комбинаторни съображения (принципа на превода, вж. по-нататък). Историкът Й. Русу отхвърля тая етимология (стр. 41 и 46) без сериозни основания, и то без да може да даде свое обяснение. Друг е въпросът дали *Ἀνάδραιμος* е действително тракийско название, както предполагат мнозина. Steph. Byz. пише: *Ἀμφίπολις, πόλις Μακεδονίας κατὰ Θρᾴκην, ἥτις Ἐννέα ὁδοὶ ἐκαλεῖτο. κεκλῆσθαι δὲ Μυρίκην καὶ Ἠϊόνα, Ἀμφίπολιν δὲ διὰ τὴν περίρροιαν τοῦ Στρυμόνος... ἐκαλεῖτο... καὶ Ἀνάδρημος*. От пасажа у Стефан Византийски личи, че се касае за македонски град. Името е македонско: *Ἀνά-δρημος* се тълкува добре от *ἐνα-* „9" (по-старо от *ἐννέα* в композита) < ие. **enwn̥* (с асимилация *ε — α > α — α*) и *-δρημος* от ие. **dr̥m-yo-s*.

Ненаучният начин на етимологизиране у Й. Русу личи и от следните примери. Племенното име *Θρᾷκες* се извежда от ие. корен *d^h*rē-* от *d^h*er-* „държа" (стр. 17) — наивна „коренна етимология" без всякакво научно значение. Подобни псевдоетимологии на племенни имена са чести в тая книга: *Bistones* се извежда от ие. корен **weys-* (стр. 59—60), *Costoboci* от ие. корен *k^w*ek'-* (стр. 62—63), *Daci* от ие. корен *d^h*ē-* (стр. 63). От същия род са етимологиите на лични имена като: *Aptasa* от ие. корен **ep-*, **op-* (стр. 57), *Bistes, -bistas, (Byre-)bistas* от ие. корен **weys-* (стр. 59—60), *Cosingas, Cosenis* от ие. корен *k^w*ek'-* (стр. 62), *Delas* от ие. **del-* (стр. 64), *Gerbes* от ие. корен *g^w*er-* „хваля" (стр. 69), *Potazis* от ие. **poti-* „могъщ" (стр. 73), *Σεύθης* от ие. корен **sew-* (стр. 77), *Soia, Soianus* от ие. корен **k'ey-* (стр. 77). Името на божеството *Sabazius* се отнася към ие. корен **k'ew-* (стр. 75). За глосата *διέσεμα* е посочен ие. корен **dek'-* (стр. 94), за *κινούβοιλα* корен **ken-*, **keneb*^{h}- (стр. 62), за *κοαδάμα* корен *k^w*ed-* (стр. 62), за *riborasta* корен **reb*^{h}- или *b^h*ren-s-* (стр. 74) и т. н., и т. н. Такива „етимологии" нямат никаква научна стойност.

Също така неубедителни са и етимологии като даденото у Русу тълкуване на племенното име *Apuli*: дакийското племенно име *Apuli* и местното име *Apulum* се извежда от **apel-*, **apol-* „мощ, сила". Но кое е доказателството, че това е правилното тълкуване, а не *Apulum* = **ap-ulo-* „рекичка", умалително от **apā* „вода, река", ср. старопрус. *ape* „река", *Apilas*, река в Пиерия, *Apus*, *Ap(p)ion* днес река Караш в Банат, *Μεσσάπιον* (*ὄρος*) между Пеония и Майдика и пр., а за наставката ср. *Βεργούλη* покрай *Βέργη*, *Σερμ-ύλη* покрай *Σέρμη* и под. Племенното име *Apuli* може добре да се изведе като етнично име, производно от местно (или речно) име с наставка *-yo-*.

Й. Русу не вижда оня circulus vitiosus, в който се е заплел. Той предетерминира историческата фонетика на „трако-дакийския" език и сетне търси въз основа на ненаучни „коренни етимологии" да я илюстрира. Научният път е следният: въз основа на сигурни етимологии, установени по комбинаторен път, се определят главните особености на историческата фонетика на тракийския език, а сетне въз основа на така определената сравнително-историческа фонетика може да се търси обяснение и за други случаи (вж. по-нататък).

Ненаучни етимологии има за съжаление и в работите на К. Влахов. Въз основа на тракийското племенно име *Τραυσοί* П. Кречмер правилно беше предположил, че гръцкото название хом. Hdt. *Θρήϊκες*, ат. *Θρᾷκες* произлиза от заетото тракийско название **Τραυσ-ικες*: трак. **Τραυσικες* > гр. **ΤραFhικες* > **Θρᾶϊκες* > хом. *Θρήϊκες*, ат. *Θρᾷκες* са гръцки фонетични промени. Според Влахов (1968) обаче тракийското име било **Δρᾶσικες*, което произлизало от *d^h*r̥s-*, но било изменено под влияние на прилагателното ат. *τραχύς*, йон. *τρηχύς* „грапав, неравен, каменист" (??). Преди всичко от ие. *d^h*r̥s-* не може да се получи трак. **Δρᾶσ-*, понеже ие. *r̥* преминава в трак. в *ur* / *or*, а не в *rā*; освен това за предположеното удължение няма никакви основания; най-сетне предположението за въздействие на гръцкото прилагателно *τραχύς*, йон. *τρηχύς* върху погрешното трак. **Δρᾱσικες*, за да се получи *Θρήϊκες*, е неправдоподобно.

К. Влахов (1971 в) обяви латинското име *Vellicus* = *Bellicus* (*v* вместо *b* в късния латински е обикновено явление), което се среща в една латинска войнишка диплома от началото на III век от н. е., за славянско = бълг. *Велико* (??).

Въз основа на своето предположение, че името на град *'Οδησσός*, засвидетелствувано от VI век пр. н. е., произлизало от **Fοδᾱ*, Влахов (1966 б) обяви, че „още в началото на VI в. пр. н. е., някои от и.-е. племена, от които по-късно се образували славянските, са живеели вече и южно от р. Дунав.“ (??) Обаче няма никакво комбинаторно съображение, за да се изведе *'Οδησσός* от **Fοδᾱ*: позоваването на името *Варна*, съпоставено със стинд. *varī* „вода“, е недопустимо, тъй като тая етимология е неправдоподобна. *'Οδησσός* може да се съпостави с *Σαλμ-υδησσός*, за чиято етимология има комбинаторни съображения, но в такъв случай тия две имена съдържат ие. **ud-* „вода“. От друга страна една етимология на едно местно име не може да докара праславяните на юг от р. Дунав 10—11 века по-рано. Такива „етимологии“ и изводи от тях не могат да се смятат за научни.

II. ПРИНЦИПИ ЗА ТЪЛКУВАНЕТО НА СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Според степента на вероятност етимологиите на думите могат да се разпределят в следната низходяща градация:

1) сигурна
2) твърде вероятна
3) вероятна (правдоподобна)
4) възможна или несигурна
5) неубедителна (неправдоподобна, невероятна) или погрешна.

Като база за определяне на характеристиката на тракийския език, както и изобщо за всякакви други предположения, могат да се вземат пред вид само сигурни и твърде вероятни етимологии.

*

За повечето тракийски глоси могат да се дадат добри етимологии, т. е. да се обяснят като тракийски думи от индоевропейски произход. Както е известно, сравнително-историческият метод може да се прилага добре само тогава, когато се знае значението на думата. Обаче значението на повечето тракийски собствени имена е обикновено неизвестно. Следователно, за да се даде една добра етимология на някое собствено име, трябва преди всичко да се установи по комбинаторен път, т. е. чрез комбинаторния метод, приблизителното значение на съответното собствено име. Основните положения за етимологията на тракийските глоси и собствени имена са:

1. Една дума може да получи сигурна етимология само когато е известно нейното значение. Понеже при собствените имена обикновено значението не е дадено, то тук етимологичното изследване работи с вероятности. Следователно най-важно значение за езиковата характеристика на един език като тракийския имат глосите, и то ония от тях, които са етимологично съвършено ясни.

Така например произходът на фригийската глоса *βέκος* „хляб“ може да се смята за сигурен, тъй като: а) тая дума и нейното значение са засвидетелствувани у Херодот (II 2), Хипонакт (fr. 80 Bergk, fr. 75 Diehl) и Хезихий; б) същата дума се среща и във фригийските надписи, дето тя по комбинаторен път също се тълкува като „хляб“; в) като дума от среден род *es*-основа с *e*-степен на коренната гласна тя има добри съответствия в старонордски *baka*, англосакс. *bacan*, старовисоконем. *bahhan* „пека“ от ие. **bʰogō*, старовисоконем. *bacchan*, нем. *backen* „пека“ от ие. **bʰognṓ*, гр. *φώγω* „пека“ от ие. **bʰōgō*.

2. Етимологията може да се смята за сигурна само ако е обяснена думата изцяло, т. е. ако може да се намери точно съответствие на цялата дума или поне да се обясни словообразуването ѝ. „Коренни етимомологии“ (Wurzeletymologien) нямат научна стойност.

3. Голяма част от дакийските глоси се състои от названия на растения. Тоя тип нарицателни обикновено се тълкуват по-трудно, отколкото обикновените нарицателни. Етимологията на едно название на растение може да се смята сигурна или правдоподобна само ако то намира точен еквивалент в семантично отношение в други езици или пък се основава на най-характерния белег на растението. Ето един пример за тълкуване на една дакийска глоса:

Дакийското название на растение *διέσεμα* у Диоскорид (4, 103 W. 2, 258) се явява у Pseudoap. (72 HS. 129) като *diesapter* (v. l. *diessathel, diessachel*). Тая дума следователно представя един двуосновен композитум, при което първият член трябва да е *διεσ-*, тъй като той се явява и при двете названия на същото растение (*διεσ-* = *dies-*), а *-εμα* и *-apter* трябва да са синонимни по значение в дакийския език. Гръцкото название на това растение е *φλόμος* = *φλογμός* „пламък“ (с късна промяна *γμ* > *μ*) или *λυχνῖτις*, производно от *λύχνος* „лампа; факел“, немското — *Himmelbrand, Königskerze, Marienkerze* или *Fackelkraut,* българското — *свещилка,* производно от *свещ*, или *богородична свещ*, румънското — *lumînare*. Въз основа на тия названия N. Jokl (1929: 287) съвършено убедително изтълкува дакийската дума *διέσ-εμα* като „Himmel-brand“ от ие. **di(y)ē̆s* = лат. *diēs* (имен. и род. пад.) „светлина, ден, Зевс“ и **ews-mn̥,* производно (nomen actionis) от ие. **ews-ō* „горя“, ср. лат. *ūrō* = гр. *εὕω* „горя“ от ие. **ewsō*, при което промените *ew* > *e*, *sm* > *m* и *n̥* > *a* са засвидетелствувани и другаде в дакийски. В такъв случай синонимът на *-εμα*, а именно *-apter* представя *nomen agentis* към глагола, който съответствува на гр. *ἅπτω* „запалвам“, ср. и *ἁφή* „запалване“, *ἅπτρα, ἅπτριον* „фитил на лампа“.[1]

4. За да може да се смята етимологията на едно собствено име сигурна, неговото значение трябва да се установи по *комбинаторен път*, независимо от етимологични съображения.

5. Имената на реките, и то особено на по-големите от тях, се поддават по-лесно на етимологизиране, понеже тяхното значение е до известна степен определено: в тия имена се крият обикновено нарицателните *вода, река, поток, блато, мочур* и под. Освен това имената на реките, особено на по-големите от тях, са най-устойчиви, те се пазят найдълго време (вж. гл. IV).

---

[1] Вариантите *diessathel*, *diessachel* представят по-късни форми с *pt* > *t* и *te* > *t'e* > *k'e*.

6. Особено важен за тълкуването на речните и местните имена е *принципът на превода или на мнимия превод.* Населението, което обитава (продължително време) дадена област, дава названия на географските обекти въз основа на техните най-характерни белези. Ако по-старото (първоначалното) население изчезне, то новото население дава названия на същите географски обекти по същите техни най-характерни белези, тъй че новите названия изглеждат като преводи на предишните (мним превод), а в известни случаи може да се касае и за истински превод на по-старите имена (вж. гл. IV).

7. Тълкуването на лични имена е трудно. Преди всичко обикновено тяхното значение е неизвестно и това не дава възможност да се определят сигурни етимологии. Но това, което създава най-голямата несигурност при предположения, изведени въз основа на такива тълкувания, е, че личните имена често отмират и се заменят с нови, а освен това те често се заемат от други езици. Така например най-характерните български имена днес *Иван, Петър, Георги*, румънските *Ion, Petre, Gheorghe* представят заемки — първото от еврейски чрез гръцки, а другите две от гръцки. И така е у всички народи. Ако български или румънски език бяха известни приблизително така, както тракийски, т. е. главно чрез ограничен брой лични имена, ние лесно бихме изпаднали в заблуждение относно тяхната езикова принадлежност.[1] Пред вид на това необходимо е добре да се разграничат същинските тракийски лични имена от заетите.

8. Един принцип, общ за тълкуването на топонимите и антропонимите, е съпоставянето с генетично идентични съответствия от други езици, при което 5 и повече следващи една след друга фонеми са генетично идентични. Така могат да се тълкуват топоними като *Αἶζική* (= гр. *αἰγική*), *Βαλζηνα* (= лит. *Balžienas*), *Βρεδας* (= рус. *бред*), *Δράβος* (= *Dravos*), *Καβύλη* (= стпрус. *Cabula*), *Κύψελα* (ср. лит. *kupsẽlis* „хълмче“), *Κουρπισος* (ср. б. *Кърпец*), *Μέδεκα* (дак., ср. лит. *medėkas* „горичка“), *Πείρινθος* (= стинд. *parvata-ḥ*, *Σκαιοί*, *Σκαιβόαι* (= гр. *σκαιϜοί*), *Στράμβαι* (ср. стпрус. *strambo* „стърнище, тръстика“) и др. Този принцип бе нашироко използван от Ив. Дуриданов в неговата работа Thrakisch-dakische Studien I, обаче не всички такива етимологии могат да се смятат за съвсем сигурни.

9. При личните имена също така има доста случаи, когато може да се даде сигурна или твърде вероятна етимология. Такива са етимологиите на тракийски лични имена, които имат точни генетични или типологични съответствия в други индоевропейски езици, особено в гръцки език, дето начинът на образуването на личните имена е доста добре проучен, вж. гл. V.

---

[1] Основната слабост на споменатата по-горе книга на Й. Русу се състои именно в това, че той гради своите изводи за „трако-дако-фригийски“ език въз основа на „коренни етимологии“ главно на лични имена и на второ място на местни имена, което изрично е изтъкнато в книгата (вж. стр. 51—54). Твърдението на стр. 102, бел. 1: „Numele proprii (in primul rînd cele de persoane, triburi, zei, care sînt anterioare, mult mai vechi decît toponimele)...“ е погрешно. Изобщо по своите езиковедски концепции авторът стои на позициите на индоевропейското езикознание от края на XIX в.

10. Тълкуването на имената на божествата се основава на приписваните им особени характерни черти, дейности или качества, например бог(иня) на земята, бог-гърмовержец, бог-спасител (закрилник) и под., вж. гл. VI.

Най-трудно се поддават на етимология племенни названия.

*

И така прилагайки такива принципи, в особено благоприятни случаи съчетавайки данни на 2—3 от тях, ние можем да установим около 200 тракийски думи (вж. гл. VII).

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

ТРАКИЙСКИТЕ МЕСТНИ ИМЕНА: ОБРАЗУВАНЕ И ТЪЛКУВАНЕ

От древна Тракия (в очертаната по-горе област) са засвидетелствувани над 400 тракийски местни имена, от които петдесетина имат сигурна или твърде вероятна етимология.

Тракийските хидроними са около 60 на брой, от които половината имат сигурна или твърде вероятна етимология.

Известни са петнадесетина тракийски названия на планини (и хълмове), от които няколко имат сигурна или твърде вероятна етимология.

Ето най-важните принципи за тълкуването на местните имена.

I. ПРЕВОД И МНИМ ПРЕВОД

За да може сигурно да се изтълкува едно антично име, трябва да се знае неговото значение. Има няколко начина за определяне значението на географските имена. Един от тия начини, важещ особено за определяне значенията на древни географски названия от отмрели езици, е преводът и особено така нареченият мним превод.

Географските обекти се назовават обикновено по някой техен най-характерен белег (на местността или на реката). Затова ако едно население се смени от друго, то новото население именува обикновено географските обекти по същите техни най-характерни белези. Така новото название изглежда като буквален превод на старото. Това може да се определи като *мним превод*. Разбира се, в отделни случаи може да се касае и за истински превод, но поне за Балканския полуостров, дето старите езици са изчезнали почти напълно по времето около идването на славяните, мъчно би могло да се предполага истински превод.

За илюстрация на изложеното по-горе принципно положение за тълкуването на тракийския, дакийския и фригийския езиков материал ще приведа няколко примера.

1. На 70—80 км североизточно от София се намира един забележително красив голям карстов извор, разположен всред богата растителност; неговата водна повърхност има зеленикаво-червеникава (златиста) отсянка и затова той се нарича *Златна Панега.* Освен това той носи името *Глава Панега*, дето *глава* значи „глава“ и „извор“. Селото до тоя извор се нарича също *Златна Панега*: то е наречено по извора. От тоя извор води началото си една река, десен приток на р. Искър, която се нарича също _Златна Панега_ или _река (Златна) Панега._[1]

В древността тоя извор е бил център на прочуто светилище, посветено на Асклепий, а също и на Хигия, Артемида и Силван.

В два латински надписа изворът се нарича _Saltecaput-, Saldaecaput-._[2] Също както _глава_ в днешното българско название на извора _Глава Панега_, лат. _caput_ значи „глава" и „извор". Това название на извора е следователно отчасти латинизирано (полупревод) — често явление при местни имена. В такъв случай _Sald/t(a)e-_, което се среща в двата латински надписа от Златна Панега и самò като _Σαλδη_, трябва да съответствува точно на българското название _Златна Панега_, т. е. трак. _sald/t-_ значи „злато" или „златен" и произлиза от ие. _*g'^{h}olto-_ „злато, златен", което съответствува точно на рус. _зóлото_, бълг. _злáто_ от ие. _*g'^{h}ólto-_ или на рус. _золотóй_, бълг. _злат_ „златен" от ие. _*g'^{h}olto-._

В гръцките надписи от Златна Панега се срещат други две имена на същия извор, а именно _Σαλδο-κελη-_ и _Σαλδ/τουισῃ-_ (или _Σαλδ/το-βυσ(σ)η-_ и под.). Това са тракийските названия на същия извор. В такъв случай _-κελη_ и _-ουισῃ_ (= _-βυσῃ_) са тракийските съответствия на лат. _caput_ (в _Sald/t(a)e-caput_) и бълг. _глава_ (в _Глава Панега_), които означават „извор", и на бълг. _река_ или _вода_ (ср. _река [Златна] Панега_). Така трак. _κελη_ „извор" се извежда от ие. _*g^{w}elnā_ като точно съответствие на нем. _Quelle_ „извор", а _ουισῃ=*Fισῃ_ съответствува на староинд. _viṣa-m_ „вода". Следователно _Σαλδο-κελη-_ значи буквално „Златен извор" = _Sald/t(a)e-caput-_, а _Σαλδ/τ(ο)-ουισῃ-_ „Златна вода (или река)".

Покрай епитета (етникона) _Σαλδηνος_ сс среща и формата _Σολδηνος_, а покрай епитета (етникона) _Σαλδοβυσ(σ)ηνος, Σαλδοουυσηνος_ се среща и формата _Σολδοβοουυσηνος_, т. е. _о_ покрай _а._ Това различие е също обяснимо. В същност името _Σαλδη_ трябва да има _а_, което произлиза от ие. _ŏ_, т. е. _Σαλδ-_ от ие. _*g'^{h}ólto-_ „злато", а етниконът (и прилагателното, ср. рус. _зóлото_ „злато", но _золотóй_ „златен") трябва да гласи _Σολδηνός_ от ие. _*g'^{h}l̥t-ānó-s_ с _ολ_ (= _ul_) от ие. _l̥_,[3] ср. рус. _зóлото_, бълг. _злáто_ от ие. _*g'^{h}ólto-m_, обаче гот. _gulþ_, нем. _Gold_ „злато" от ие. _*g'^{h}l̥tó-m._ Разбира се, съществителното _σαλδ/τ-_ „злато" е влияело върху производното прилагателно _σολδ(ηνος)_ и затова тук постепенно се е наложила гласната _а._

Такова тълкуване на речно или местно име е сигурно, понеже значението на името е определено въз основа на комбинаторни съображения (днешното название и характерния цвят на водата) и понеже то има точни етимологични съответствия в други индоевропейски езици.

Това име не може да се тълкува, както смята Й. Русу (стр. 75 и сл.), нито от корен _*sal-_ „сол", нито от корен _*k'el-_ „топъл", понеже водата на тоя извор не е нито солена, нито топла. Друг е въпросът за дакийското племе _Σαλδήνσιοι_ (Ptol. 3, 8, 3), което е обитавало на север от Дунав приблизително между река Апус и горното течение на р. _Ῥαβών_ (днес Жиул). Племенното название _Σαλδήνσιοι_ представя етникон от местно име _Salda(e)_, което, както правилно изтъква Н. Йокл (1929: 284), може да се изведе от ие. *_sald-_ „сол“, ако действително в тая област има солни залежи.

---

[1] Вж. Велев, Пенков, Динев и Йорданов 1955: 245; Чанков 1958: 337.

[2] Тия местни имена, както и следващите, са изведени въз основа на етничните имена, образувани с наставката _-ηνος_, вж. гл. IX.

[3] За застъпването на ие. _l̥_ в тракийски вж. гл. IX.

_2._ Днешното селище рум. _Cernavoda_ = бълг. _Черна вода_, което е разположено на Дунав западно от Кюстенджа, се е наричало в древността _Ἀξίοπα_ (Proc. aed. 4, 11 [H. 149, 9]) или _Ἀξιούπολις_ (Ptol. 3, 8, 2; Hierocl. 637, 9 и др.). Това селище е наречено по името на реката _Черна вода_, която в древността се е наричала _Ἄξιος_ (Ael. hist. anim. 14, 15). Следователно дакийското име трябва да има същото значение, и то по законите на образуването на индоевропейските двуосновни имена _Ἀξι-_ трябва да означава „черен“, а _-οπα_, _-ουπολις_ „вода“.

В такъв случай етимологията на това местно име е ясна. Втората съставна част _-οπα_ (= *_upa_), _-ουπολις_ (= *_upeli-_, умалително от *_upa_, отчасти погърчено по гр. _πόλις_ „град“, ср. местните имена _Βέϱγα_ : _Βεϱγούλη_, _Σέϱμη_ : _Σεϱμύλη_) съответствува точно на лит. _ùpė_, латв. _upe_ „река“, лит. _upēlis_ „рекичка“.

Първата част дак. _αξ(ε)ι-_ „черен“ съответствува на гръцкото название на _Черно море_ _Ἄξεινος_ (по-късно по евфемизъм _Εὔξεινος_) _πόντος_, което съответствува на иранското (авестийското) прилагателно _axšaēna-_ „тъмен, черен“ от ие. *_n̥-ksey-no-_ и което следователно е от (ирански или) дако-мизийски произход. Това се потвърждава и от факта, че най-големият приток на дардано-македонската река _Ἄξιος_ (_Ἀξειός_) се нарича днес _Црна река_, както и от факта, че същата река се нарича в древността още _Βαϱδουάϱιος_, _Οὐαϱδάϱιος_, _Βαϱδάϱιος_ (schol. към Ptol. 3, 13, 14), което също така се тълкува като ие. *_(s)word(o)-worī_ „черна вода“, ср. гот. _swarts_, нем. _schwarz_ „черен“ от ие. *_swordo-_ и староинд. _varī_ ж. „вода“ от ие. *_worī_. Първото от тия две названия е несъмнено дако-мизийско (дарданско), а второто — дако-мизийско или тракийско, но тяхното значение е едно и също.

_3._ _Γέϱμας_ или _Γέϱμαι_ (Proc. aed. IV 4 [H. 122, 6]): _ὑπὸ πόλιν Γέϱμεννε· Γέϱμας_) топлите бани при _Γέϱμεννε_, днес _Сапаревска баня_; градът при тая баня в областта на Пауталия — Кюстендил се нарича _Γεϱμανία_ (Proc. aed. III 11, 21), _Γεϱμανή_ (Proc. aed. IV 1, 31; Hierocl. 654, 5), _Γεϱμανός_ (Constant. Porphyrog. de them. 56, 6b). Това място се характеризира със своите горещи извори. Името е запазено и до днес като _Джерман_, _Германъ_ 1479 (_Германщица_, 1378 г.). Освен това _Γέϱμη_ (Steph. Byz.), _Γέϱμαι_ (Hierocl. 663, 2) е град при Хелеспонт. Птолемей (5, 4, 5) споменава фригийското местно име _Γέϱμα ἢ Θέϱμα_ в Галатия (Мала Азия), засвидетелствувано и по надписи. Фактът, че _Γέϱμα_ се нарича и _Θέϱμα_ = _ϑεϱμά_ мн. ч. от _ϑεϱμός_ „горещ, топъл“ и че първият град се характеризира с горещи извори, показва, че трак. и фриг. _γεϱμ-_ значи „горещ, топъл“ и съответствува точно на гр. _ϑεϱμός_ от ие. *_g_^{wh}_ermo-s_.

_4._ _Asamus_ (Plin.), _Ἀσημοῦς_ (Priscus), _Ἄσημα_ (ж. ед. ч. или с. мн. ч., Theoph. Simoc.), нбълг. _Осъм_, приток на Дунав в Северна България. Съвременното българско название показва, че изходната форма е била *_Asm'-_. _Ἄσημα_, _Ἀσημοῦς_ има _-η-_ по народна етимология във връзка с гр. _ἄσημος_. Коритото на р. Осъм в горното ѝ течение е каменисто; под Ловеч до с. Александрово реката влачи камъни и по-нататък пясък; освен това десният ѝ стръмен бряг на много места е скалист. В съседство с р. Осъм (под с. Угърчин) тече р. *Каменица*. Такива названия са присъщи на реки с каменисто корито или влачещи камъни. Названието на реката *Asamus* е идентично с името на града *Asamum* в Далмация, което се тълкува като „каменисто място" въз основа на средневековното му име *Lapida* (> хърв. *Lapad*) от лат. *lapis, -idis* „камък", ср. Mayer 1952: 57—8. Следователно *Asamus* и *Asamum* произлизат от ие. **ak'(a)mo-* „камък" или **ak'(a)myo-* „каменист, каменен", ср. стинд. *aśman-* „камък" и пр.

5. *Σουητ[ουληνος, Σουιτουληνος* е епитет на тракийския Херос; той се среща върху два надписа: *[Πι]οτους Θεῷ Σουητ[ουληνω] εὐχήν* (от Акча-кайрак, днес Бели пласт, Кърджалийско); *Κυϱίῳ ἥϱωι Σουιτουληνωι Παϱδαλας Λουπου εὐχήν* (с. Бобораци, Радомирско). Тоя епитет представя производно чрез суфикса *-ηνος* от местно име.[1] Първият надпис е намерен в с. *Акча-кайрак*, букв. на турски „бяла плоча". Следователно *Σουητ[ουλ-, Σουιτουλ-*, т. е. **swētul-* или **switul-* съответствува на стбълг. свѣтълъ „светъл" от ие. **k'woyt-ulo-s*. Епитетът на тракийското божество съответствува точно на етруското божество *Seϑlans* „Volcanus" (бог на огъня).

6. Македонският град *Ἔδεσσα* се нарича днес *Воден*. Градът е наречен *Воден* поради изобилните си (карстови) извори: *Воден* е производно от *вода*. Това дава възможност и *Ἔδεσσα* да се обясни като **wedes-yə* „водна", производно от **wedos* „вода", толкова повече, че това обяснение е дадено за сирийския град *Ἔδεσσα*, наречен по името на македонската *Ἔδεσσα*: *Ἔδεσσα, πόλις Συϱίας, διὰ τὴν ὑδάτων ῥύμην οὕτω κληθεῖσα* („поради изобилието на води така наречена") *ἀπὸ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ* (St. Byz. 260, 20). Славянското (българското) название *Воден* не може да бъде истински превод на *Ἔδεσσα*, тъй като македонският език е отмрял още преди нахлуването на славяни в Македония. Славянското название, както и македонското са дадени независимо едно от друго въз основа на най-характерния белег на местността. Така славянското название изглежда като превод на македонското: това е един добър пример за мним превод.

7. *Ὄϱβηλος* или *Ὄϱβηλον* се нарича днешната планина Беласица. Името се явява под следните форми:

Ὄϱβηλος м.: Hdt., Arr., Plin.
Ὄϱβηλον с.: Diodor., Pomp. Mela.
Ὀϱβήλου род. пад. м. или с.: Strab., Ptol.; *Ὀϱβήλοιο* Suid.

Днешното название на тая планина *Беласица*, производно от диал. **белас(и)* = чеш. *bělasý* „белезникав", което от своя страна е производно от *бел* = *бял*, показва, че *Ὄϱβηλον* произлиза от фриг. или макед. (пеон.) *ὄϱ(ος) *βηλόν* „бяла планина": фриг., макед. (или пеон.) *-βηλον* е точното съответствие на бълг. *бял* от ие. **bʰēlo-*.

Стефан Византийски пише: *Ὄλβηλος, πόλις Μακεδονίας. Βάλακϱος Μακεδονικῶν* (v. l. *Μακεδονικῇ*)... *τὸ ἐθνικὸν Ὀλβήλιος. Ὄλβηλος* с асимилация *ϱ—λ > λ—λ* е идентично с *Ὄϱβηλος*. От тоя текст личи, че македонското название на *Ὄλβηλος* = *Ὄρβηλος* е гласяло *Βάλακρος*, което добре се тълкува като *Βάλ-ακρος* „бял връх“, ср. гр. *φαλός* „бял“, *φαλ-ακρός* „плешив“, лит. *bālas* „бял“ и пр.

---

[1] Вж. обаче и гл. IX.

8. Corsulae или *Porsulae* е названието на по-късния град *Maximianopolis*, визант. *Μοσυνόπολις*, днес тур. *Misiné-kale* на реката *Караджа-су* близо до Гюмюрджина. Името е засвидетелствувано под следните форми:
Corsulis абл. мн. ч. GR 183, 6.
Porsulis абл. мн. ч. TP 8, 4, IA 312, 5.
Pyrsoali им. мн. ч. IA 331, 6.
Porsolis абл. мн. ч. Guid. Geogr. 537, 17.

Градът е разположен на река *Караджа-су*, което значи на турски „възчерна (черничка) вода“. Въз основа на това трак. *Corsuli (*или *-ae*) се тълкува от ие. *k*$^{(w)}$*r̥hs-ulo-* „черничък, възчерен“, умалително от ие. **k*$^{(w)}$*r̥hso-* „черен“, ср. бълг. *чер* от ие. **k*$^{(w)}$*r̥hso-s*, лит. *kéršas* „с черни и бели петна“ от ие. **k*$^{(w)}$*erhso-s*. Промяната *r̥* > *or* (или *ur*) е характерна за тракийския език.

Подобно значение има и названието *Porsuli* (или *-ae*), *Pyrsoali*: то произлиза от **purs-ulo-* умалително от ие. **purswo-*, ср. гр. *πυρρός*, *πυρσός* „жълточервен, риж“ от ие. **purswo-*.

9. Името на река Тимок е засвидетелствувано в древността най-рано у Плиний (I в. от н. е.) под формата *Timachus*. Освен това там се споменава и името на племето, което е обитавало Тимошката долина, а у други антични писатели (Птолемей от II в. от н. е. и др.) се среща названието на селище, разположено на р. Тимок, под името *Τίμακον*, *Timacum* и др. Най-големият (ляв) приток на Тимок се нарича бълг. *Черни Тимок*, срхр. *Црна река*. Следователно *Tim-achus* произлиза от ие. **tm̥-ək*^{w}*ā* „тъмна (черна) река“, ср. стбълг. тьма „тъма“, тьм-ьнъ „тъмен“ от ие. **tm̥-* „тъмен, черен“, българските речни имена *Tempsca* (1689) от **tьm-ьskā*, днес *Темщица* (ср. *Височица*) от **tьm-ьsk-ikā, Темна река, Темното дере*, сръбското речно име *Тàмнава* (ср. *таман* „тъмен“) и лат. *aqua* „вода“, гот. *ahwa* ж. „река“ и пр. Преходът *a* > *o* е характерен за старинните заемки в български от балканския субстрат. Етимологията е сигурна; името е от тракийски или дако-мизийски произход.

10. Ἄψινθος река (Dion. Perieg. 575) в Югоизточна Тракия, наричана още *Μέλας*, днес тур. *Kavak-çay* „тополова река“ и селище (St. Byz.: *Ἄψυνθος*) в областта на племето *Ἀφίνθιοι* (Hdt. 6, 34; 9, 119); областта се нарича *Ἀψυνθίς* (Strab., St. Byz.). Дечев (1957: 39—40) съпоставя името с илирийското речно име *Apsus*. Въз основа на днешното турско название на реката *Kavak-çay* „тополова река“ Дуриданов (1972: 236) извежда тракийското име убедително от ие. **apsā*, ср. латв. *apse*, стпрус. *abse*, пол. *osa*, нем. *Espe* „трепетлика“ (Populus tremula). *Ἄψινθος* произлиза следователно от ие. **aps(ā)-went-* или **-wn̥t-*: този суфикс има значение на „снабден с, богат с“.

11. Ballanstra е споменато като име на едно селище (mutatio „спирка“) между Meldia и Translites в Itinerarium Burdigalense или Hierosolymitanum, съставен през 333 г. от н. е. Translites се отождествява с Цариброд —

Димитровград; селището Мелдия е било разположено някъде между Сливница и Драгоман. Въз основа на това *Ballanstra* се отождествява със с. Ярловци при гара Драгоман[1].

Ballanstra може добре да се изтълкува от **Bal(l)ana *strava* (или *-ā*) от ие. **bʰēl(y)āno-s *srowo-s* (или **bʰəl-, -ā*) „бяла река“: промените *ē > a*[2], *sr- > str-, ava > a* (*=ā*[3]) са характерни за дако-мизийския език. Синкопата на *-а-* е обикновено явление. Така това селище може да се идентифицира с *Бела река*, което се среща в същата област.

В названието *Ballan-stra* се крие следователно прилагателното бълг. диал. *бала́н* = рум. *bălán* „рус; бял (за животно)“. Досега се смяташе обикновено, че румънската дума е заета от бълг.: *бял* + наставка *-ан*[4]. Обаче наличието на *Ballan-* = рум. *bălan* в дако-мизийски от първата половина на IV в. показва, че румънската дума е наследена от дако-мизийския субстрат. В такъв случай бълг. *бала́н* „с бяло на челото“, което Ст. Младенов (1941: 15) определя „вм. *бѣланъ*“, трябва да се обясни като румънска заемка в българския език или като дако-мизийски субстрат в български.

II. ГЕОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

Географските обекти се наименуват обикновено по някой техен най-характерен белег. Когато знаем най-характерното за дадена местност, ние имаме опорната точка за определяне значението на древното название и въз основа на това можем да дадем неговото тълкуване. Ето няколко примера:

1. Τάπαι (Cass. Dio 67, 10, 1), *Tapae* (Iord. Get. 63) е дако-мизийското название на днешните Железни врата на Дунав[5]. Името е засвидетелствувано от II/III в. от н. е. Железните врата представят една тясна долина на р. Дунав между Карпатите и Стара планина: „в русле много быстрин, затрудняющих судоходство“[6]. Ето какво описание се дава за Дунав при Железните врата в една статия във вестник „Известия“ (8. VII. 1965): „У Дуная в принципе спокойный и мирный характер, ... но в районе Железных Ворот река круто меняет свой нрав. Стиснутая высокими скалами, она мчится с огромной скоростью, бурлит и бушует.“

Най-характерното за Железните врата следователно са бързеите („быстрины“), т. е. бързото течение на Дунав на това място. Този характерен факт дава опорната точка за етимологията на името.

Една от особеностите на румънския език в сравнение с другите романски езици е, че тук латинските *qu, gu* (= k^w, g^w) преминават пред *e, i* в *c* (= *č*), ср. лат. *aquila(m)* > рум. *aceră* „орел“, обаче пред *a* в *p*, ср. лат. *quattuor* > рум. *patru* „4“, лат. *aqua(m)* > рум. *apă* „вода“, лат. *equa(m)* > рум. *iapă* „кобила“.

---

[1] Вж. Извори за българската история, II, София, 1958, стр. 40.

[2] Вж. гл. XI.

[3] Ср. лат. *lavātrīna* > *lātrīna* и под.

[4] Вж. Dicţionarul limbii romîne moderne, Bucureşti, 1958, под думата; Георгиев, Гълъбов, Заимов и Илчев 1971/4: 28.

[5] Ср. Detschew 1957: 489.

[6] Большая советская энциклопедия, 15, II изд., 1952, стр. 639.

Промяната $k^w > p$ пред *a* може да се смята за дакийски (или дако-мизийски) субстрат в румънския език[1].

И така, понеже ие. *o* преминава в дакийски в *a* и ие. k^w пред *a* в *p*, то *Τάπαι*, *Tapae* от ие. *tok^woy (мн. ч.) означава „бързеи, бързи течения“ и съответствува точно на стбълг. тѡкъ, бълг., рус. *ток* ’течение’, авест. *taka-* (м. р.) ’бяг’ от ие. *tok^wo-*s*.

2. Както неотдавна бе установено, Абрит е Хисарлъкът при гр. Разград[2]. Името е засвидетелствувано под следните форми[3]:

Abritanor(um) (gen. plur.) етникон в надпис от Аквилея от 99 г. от н. е.

Abrito (abl. ?) надпис от Разград от средата на II в. от н. е.

Αβϱυττου (gen.) надпис от околностите на Преслав[4].

Ἀβϱύτῳ (dat.) Дексип Атински (250 г. от н. е.).

Abritto (abl.) Cassiod. Chron. 147 (252 г. от н. е.).

Bruti (вместо *Abruti* gen.) Aur. Vict. Caes. 29, 4.

Abritto (acc.; Iord. Rom. 284 и Get. 103) от средата на VI в.

Ἔβϱαιττος Hierocl. 636, 8.

Ἄβϱιττος Proc. aed. 4, 11 [H. 148, 10] от средата на VI в.

Понеже градът е разположен на една стръмнина (Хисарлъка), то названието може да се изтълкува като = лат. *abruptus* „стръмен“, *abruptum* „пропаст“, произведени от *ab-rumpo* (перф. *abrūpī*, прич. *abruptus*) „откъсвам, разкъсвам, разрушавам“.

Първоначалната форма на името е била *Αβϱυττος* с асимилация *pt* > *tt*, което по-късно е било опростено в *t*; *i* (вместо *y*) е вероятно гръцкото произношение на *υ* (= *ü* ?).

Това название е от латински (народнолатински) или, което е по-малко вероятно, от дако-мизийски произход. В Мизия и Дакия се срещат често латински местни имена, ср. например *Ἀγγουστία*, град в Дакия на пролома на р. Alutus (Ptol. 3, 8, 4; II в. от н. е.), = лат. *angustiae* „теснини“, *Montana, ad Putea* в Мизия и др.

Ако би било от дако-мизийски (или тракийски) произход, това име може да се сравни по своето образуване с *Ἄβ-δηϱα* (с. мн. ч.; от Херодот насам), град в Южна Тракия, което се тълкува като *Ἄβ-δηϱα* в значение на „от-лом, от-къс“, ср. стинд. *dāra-s* „откъс, процеп, дупка“ от ие. **dēro-s*, гр. *δῆϱις* (ж. р.) „раз-дор, борба, спор, състезание“ и др.

3. *Ἄθως* (Il. и пр.) или *Ἄθων* род. пад. *-ωνος* (Strab. и др.) се нарича най-високото възвишение в най-източния от трите полуострова на Халкидика. Според Тукидид (IV, 109, 1 и сл.) и Диодор (XII, 68, 5) то се нарича още *Ἀκτή* = гр. *ἀκτή* „(висок, стръмен) морски бряг“. Въз основа на това *Ἄθως*, *Ἄθων* може да се изведе от ие. **akt-ō(n)* с промяна $kt > tt^c > t^c = \vartheta$.

---

[1] Понеже името е засвидетелствувано от II/III в. от н. е., може да се предполага, че промяната $k^w > p$ се е извършила в диалекта на едно вече романизувано население, говорещо източнобалкански латински диалект, т. е. прарумънски.

[2] Вж. Заимов 1961 : 252; Иванов 1965 : 14—5.

[3] Вж. Detschew 1957 : 3.

[4] Вж. Mihailov 773 bis.

От друга страна, полуостровът завършва с една огромна мраморна пирамида (1935 м), която се вижда далеч в Егейско море. Въз основа на това *"Αϑως*, *"Αϑων* може да се изведе от ие. **ak'ō(n)* „камък, острие“ с промяна *k'* > трак. (пел.) *þ* = *ϑ*, ср. гр. *ἄκων* „копие“, стинд. *aśani-ḥ* „острие“. Това название може да бъде тракийско или пеласгийско.

4. Древното название на днешната планина *Рила* (което е от славянски произход) се явява под следните форми:

Δούνακα вин. пад. ед. ч. у Страбон (I в. пр./I в. сл. н. е.).

Donuca у Ливий (I в. пр./I в. сл. н. е.).

Първоначалната форма е *Δουνακ-*. У Ливий името е предадено неточно.

Dūn-ăx е сродно с англосакс. *dūn* (м. и ж. род) „височина, планина“ англ. *down* „пясъчен хълм, дюна“, нем. *Düne* „дюна“ от ие. **dʰūno-*, гал. *Δοῦνον*, *dūnum* „крепост“ и др. (вж. Pokorny 1948—59: 263), вж. гл. VII.

5. *'Αϑύϱας* е име на приморска река, пристанище и кастел (*ἐπίνειον καὶ ποταμός* St. Byz.), западно от Бизантион. Името е предадено под следните форми:

'Αϑύϱας (Евфорион у Стефан Византийски, Птолемей, Propyl. ad Acta SS. Nov. 20, 5).

Athyras (Плиний, Амиан Марцелин).

Atyras (Помпоний Мела).

Като название на приморска (крайбрежна) река *'Αϑύϱας* може да се изтълкува от **akt-uro-s*, производно от **aktā* > гр. *ἀκτή* „(висок, стръмен) морски бряг“. За образуването ср. гр. *ἁλμ-υϱός* „солен“, производно от *ἅλμη* „морска (солена) вода; саламура“. Вж. и гл. VII, стр. 63: **uro-*„вода“?.

6. Древното тракийско название на р. Марица *"Εβϱος* е засвидетелствувано за пръв път у Алкман (VII в. пр. н. е., fr. 90 in schol. Theocr. 7, 112, ср. и Proc. b. Go. 3, 38), и то като *Εὖϱος*, а от Херодот нататък като *"Εβϱος*. Рядко и по-късно се среща и формата *Εβϱος* (надп.), *Ebrus* (TP, Iord.).

Досегашното обяснение чрез глосата *ἔβϱος* „козел“ не е твърде убедително. Най-вероятното предположение е, че в тракийски названието е гласяло *Ebru-s* (или **Ĕbru-s*) от ие. **ewru-s* „широк“, гр. *εὐϱύς* „широк“. За промяната *wr* > *br* (или *ƀr*) в тракийски ср. *βϱία* „град“ от ие. **wriyā*. Понеже в йонийско-атически *υ* в V в. е гласяло *ü*, а *ου* вероятно още е било дифтонг, то Херодот и Тукидид са предавали тракийското *u* на гръцки с *ο* (субституция). Названието „широка (река)“ напълно подхожда за Марица. Вж. гл. XVI.

Това предположение намира потвърждение в двуосновните тракийски лични имена *Εβϱυ-ζενις* (надпис от Глава Панега), *Εβϱυ-ζελμις* (надпис, цар на одризите, 386—385 г.), *Efri-zelmus* (надпис, Драма), *Efri-poris* (надпис, Никополис ад Иструм), дето *Εβϱυ-*, *Efri-* е = гр. *εὐϱύς*, както добре личи от трак. *Εβϱυ-ζενις* = гр. *Εὐϱυ-γένης*.

7. Тракийското местно име *'Οδϱυσα* (Strab., St. Byz.) се идентифицира с по-късното *Uscudama* (Ruf., Eutrop., Amm. Marc., Iord.), наречено по-късно *Hadrianopolis*, днес *Одрин*, разположен на мястото, дето Tonzos-Тунджа и Арда се вливат в Hebros-Марица. У Страбон се споменава според Хекатей Милетски една река в Северозападна Мала Азия *Ὀδρύζης*. Етимологията на *Uscu-dama* е ясна: *Uscu-* от ие. **ud-sk(o)-* „вода, воден“, вж. гл. VII s. v. Въз основа на това името на тракийския град *Ὄδρυσα*, разположен на споменатите три реки, произлиза от ие. **udr̥-wn̥t-yə* „воден“ и съответствува на гръцкото местно име *Ὑδροῦσ(σ)α*.[1]

8. Σαλμ-υδησ(σ)ός (Soph., Hdt., Xen. и др.) е название на една приморска местност, на една река и един град, днес Мидия на Черно море в Турска Тракия. Като се има пред вид, че се касае за приморска река и че у Ptol. 3, 11, 4 названието е *Ἁλμυδισσὸς ἤτοι Σαλμυδησσός*, при което *Ἁλμ-* представя частичен превод на трак. *Σαλμ-*, то *Σαλμ-υδησ(σ)ός* произлиза от **salm-udes-yo-* или **salm-udes-* „солена вода“, ср. гр. *ἅλμη* „солена, морска вода“ от **salmā* и *ὕδος, -εος* с. „вода“. Въз основа на запазеното *d* може да се определи, че името е от мизийски произход.

III. Обикновено в названията на реките и изобщо на водите се крие някакво нарицателно със значение:

вода
река, течение, поток, ручей, бара
приток
извор (кладенец), слатина
езеро, блато, мочур, мочурище, локва, тиня, влага

Това е най-старият тип на речни или водни названия, ср. например трак. *Utus*, днес *Вит* от ие. **udō(r)* „вода“, вж. гл. XVI. Старинни са също така и названия като:

водопад, водоскок
бърз(а), бързей
крив(а), кривуличи, лъкатуши
бял(а), черен(а), червен(а)
сух(а), пълноводен(а)
каменист(а), малк(а)
голям(а), песъчлив(а)
ляв(а), десен, дясна

Така се тълкуват с голяма вероятност речни имена като: *Ἄθρυς, Ἄτλας, Αὔρας, Ἀχελῶος, Iuras, Ἴστρος, Κόμψατος, Λύγινος, Νέστος, Ὄσκιος, Panisas, Σέρμη, Στρυμών* и пр., вж. гл. VII s. vv.

IV. В старинните названия на планините и височините се крият най-често означения като:

планина, височина, хълм, рид
връх, било, верига
скала, камък, скалист
гора, горист

Така се обясняват названия на планини като *Δούναξ* (ср. англосакс. *dun*), *Καρπάτης* (ср. алб. *karpë*), *Пирин* (*Phorunna*).

---

[1] Вж. подробно Georgiev 1972 : 1, 5—7.

V. Съвременната българска, гръцка, румънска и турска топонимия има извънредно голямо значение за обяснението, тълкуването и отъждествяването на древните географски названия. Обикновено тя дава паралели за тълкуването на старите местни имена, а в известни случаи тя определя значението на названията, което дава възможност да се даде сигурно тълкуване на името, например:

Asermos е местност в Тракийски Херсонес. Названието произлиза от **an* **sermo-* „на река(та)“, ср. стинд. *sarma-ḥ* „течение“, трак. *Σέϱμη* > бълг. *Стряма*, име на река и пр. Предлогът и представката *a(n)* „на“ съответствува на гр. *ἀν(ά)*, гот. *ana*, стб. нѧ „на, върху“. Тя е засвидетелствувана в тракийските местни имена *᾿Αν-γισσός* букв. „на камъка“ и *An-asamus* селище на р. *Asamus*, днес *Осъм*. За образуването могат да се сравнят българските местни имена от Севлиевско *На камъка, На върби, На друма, На пороя* и под. Впрочем може да се допусне и **ad* **sermo-* „при река(та)“. Предлогът и представката *ad* се явява във фригийски, македонски, латински, германски и др. За названието ср. местното име *Astibus* от **ad* **tīb*^{h}*o-*, *᾿Απ-πίαϱα* и под., както и латинските географски названия от Балканския полуостров, споменати в итинерариите и у Прокопий, като *ad Aquas, ad Novar, ad Statuas*, *᾿Α-σιλβα* = *ad Silvam*. Ср. и българските местни имена от Севлиевско *При геранята*, *При дряна, При крушата, При моста, При осените* и под.

ГЛАВА ПЕТА

ТРАКИЙСКИТЕ ЛИЧНИ И ПЛЕМЕННИ ИМЕНА: ОБРАЗУВАНЕ И ТЪЛКУВАНЕ

От древна Тракия са известни над 700 лични имена. Някои от тях се срещат многократно като имена на разни лица, например: *Αυλουζενις*, *Β(ε)ιϑυς*, *Διζας*, *Επταϰενϑος*, *Μουϰαποϱις*, *Μουϰατϱαλις*, *Ρασϰουποϱις*, *Ροιμηταλϰας*, *Σευϑης*, *Σουϱα*, *Σπαϱταϰος*, *Ταϱουλας*, *Τηϱης* и др. Освен това почти всяка година се откриват нови гръцки и по-рядко латински надписи, в които понякога намираме непознати досега тракийски лични имена, а по-рядко и други собствени имена. От личните имена около 100 имат сигурна или доста вероятна етимология.

По начина на своето образуване тракийските лични имена могат да се разделят на три категории:

1. Двуосновни лични имена, например: *Αυλου-δενϑης*, *Δια-ζενις*, *Διζα-ϰενϑης*, *Επτα-ποϱις*, *Μουϰα-παιβης* и под.; те са около една трета от всички лични имена.

2. Съкратени двуосновни лични имена (хипокористични, гальовни), например: *Δαλις* от *Δαλα-ζελμις* и под.; *Δειζεζες* от *Δειζε-ζενις*; *Δεντους* от *Δεντου-πης* и под.; *Επτεϱας* от *Επτε-τϱαλις*; *Μεστις* от *Μεστι-ϰενϑος* и под.; *Μουϰας* от *Μουϰα-ζενις* и под. Такива са около 30—40% от всички тракийски имена.

3. Първоначални (същински) едноосновни лични имена, например: *Βίστϱας*, *Βουζης*, *Δϱενις*, *Σεύϑης* и пр.; те са по-малко от 20%.

I. ТЪЛКУВАНЕТО НА ДВУОСНОВНИ ЛИЧНИ ИМЕНА

По своето образуване и по своето значение много тракийски лични имена са твърде подобни на гръцки лични имена, например трак. *Δια-ζενις* е очевидно генетично идентично с гръцкото лично име *Διο-γένης*. Понеже образуването и значението на гръцките лични имена са много добре изследвани и могат да служат изобщо като образец на индоевропейската антропонимия, то данните на гръцката антропонимия могат да се използват за обяснение на тракийските лични имена. Разбира се тук помагат и личните имена от други индоевропейски езици.

По своето образуване гръцките двуосновни лични имена представят сложни думи, които се подразделят на следните категории: сложни думи, означаващи притежание, при които сложната дума значи „имащ или притежаващ това, което изразяват нейните членове“, напр. *Μεγα-ϰλῆς* „имащ голяма слава“, ср. бълг. *Свето-слав*; определителни сложни думи, при които вторият член се определя по-точно от първия, напр. *῾Ηρό-δοτος* „даден от Хера, дар на Хера“, ср. бълг. *Бог-дан*; и глаголни сложни думи, т. е. такива, при които първият член е глаголна форма, напр. *᾿Αγέ-λαος* букв. „водѝ народ(а)“, ср. бълг. *Бори-слав*. Такива имена означават нещо добро, похвално, славно (epitheta ornantia) и дават някакво добро предзнаменование за бъдещето на детето: мъжественост, храброст, мощ, величие, власт, чест и слава, благочестие и под.[1]

Относно тълкуването на тракийските имена въз основа на гръцката антропонимия (и изобщо антропонимията на другите индоевропейски езици) особено важно значение имат типологично подобните и най-вече генетично идентичните лични имена в двата езика. Ето някои примери:

а) Генетично идентични лични имена в тракийски и гръцки:
Δια-ζενις = гр. *Διο-γένης*: ие. *o* > трак. *a*, ие. *g′* > трак. *z*.
Διζα-ζενις = *Θεο-γένης*: *διζα* = гр. *ϑεός* „бог“ от ие. *d^h(w)eso-s.
Δειζε-ζενις = гр. *Θεᾱ-γένης*: *ει* = *i*; ие. *ā* > трак. *e*.
Δειζε-ζες хипокористично съкратено от *Δειζε-ζενις*, ср. гр. *Θεο-γῆς* съкратено от *Θεο-γένης*.
Diso, Dizo (хипокористично съкратено от *Διζα-ζενις*) = гр. *Θέων*.
Diszas, *Διζας* (род. пад. *Διζαδος*; хипокористично съкратено от *Διζα-ζενις* и под.) = гр. *Δίας*, *Διᾶς* (*-ᾶδος*).
Διζουλας = гр. *Θεΰλλος* умалително от *Θεο-*.
Διζα-λας = гр. *Θεό-λας*.
Εβρυ-ζενις = гр. *Εὔρυ-γένης*
Ζερης = гр. *Γέρης*.
Zerula = гр. *Γερύλος*, *Γέρυλλος*.
Λα-ζενος = гр. *Λα-γένης*.
Ταρου-λας = гр. *Δορύ-λας*: ие. *d* > трак. *t*, ие. *o* > трак. *a*.
Δ[ερ]ει-ζενις, ср. гр. *Θυραι-γένης*: ие. d^hw > трак. *d*.
Κετρε-ζερ(ις) = гр. *τετρά-χειρ*: ие. k^w > трак. *k(h)*.
Βαστυ-κειλ[α]ς (*Βαστα-κιλας*) от *wostu-g^welso-s, ср. гр. *᾿Αστό-βουλος* от *-g^wolso-s: ие. *o* > трак. *a*, ие. g^w > трак. *k*, ие. *els* > трак. *ειλ* > покъсно *-ιλ-*.

б) Типологично подобни лични имена в тракийски и гръцки:
Βισι-ζεν[ης] „*οἰκο-γενής*“: *Βισι-* = стинд. *viś-i* лок. ед. ч. от ие. *wik′-: ие. *k′* > трак. *s (z)*.
Βρια-ζενις, *Βρι-ζενις* „*᾿Αστυ-γένης*“: *Βρια-*, *Βρι-* (синкопа) = трак. *βρία* „град“.
Δενϑα-βαρις „*Λεω-φορεύς*, *Φερέ-λαος*“: *Δενϑα-*, *Dentu-*, *Διντι-* = лат. *gens* (*gentis*) „род“, стинд. *jantú*-м. „създание, човек, лице“, авест. *zantu*-м. „област“, стнорд. *kind* ж. „същество, род, потомък“ от ие. *g′ent-.
Δεσα-κενϑης, *Διζα-κενϑης*, *Disa-centus*, ср. гр. *Θεό-τεκνος* (*Θεό-τοκος*, *Θεό-γνητος*).
Δια-ζελμις „*Θεο-φυλάκιος*, *Θεο-φύλακτος*“, трак. *-ζελμις* „покровител, закрилник, защитник“, вж. гл. II s. v. *ζαλμός*.
Διασ-κενϑος, ср. гр. *Διόσ-κουρος*.
Δια-πυρος, ср. гр. *Θεό-τεκνος*, *Θεό-τοκος*.
Δι-βυϑος, ср. гр. *῾Ηρό-φυτος*.

---

[1] Вж. Solmsen и Fraenkel 1922: 111—37.

Διζα-ζελμις, ср. гр. *Θεο-φύλακτος*, *Θεο-φυλάκιος*
Διζα-πης, ср. гр. *Διό-παις*
Διζα-πορις, ***Diza-por***, ср. гр. *Διό-παις*
Διζ-αστης, ср. гр. *Θεό-πολις*
Διου-κειλας, ср. гр. *Θεό-βουλος*
Δι-πυρος, *Ζι-πυρος*, ср. гр. *Διό-παις*
Επτε-ζενις, ср. гр. *Ἡρο-γένης*, *Μοιρη-γένης*
Ζει-βιζιης, ср. гр. *Θει-σόα* от *ϑε(ο)-(F)ισFā „богоподобна“
Ζι-παιβης, *Zi-paibes*, ср. гр. *Διό-παις*, *Θεό-τεκνος*, *Θεό-τοκος*
Ζι-περ (миз.), ср. гр. *Διό-παις*
Ζει-βουρις, ср. гр. *Δί-ανδρος*
Μεστι-κενϑος, ср. гр. *Στρυμο-γένης*
Μεστου-παιβης, ср. гр. *Στρυμο-γένης*
Μουκα-βουρ, *Μουκα-βουρις*, ср. гр. *Δά-ανδρος*
Μουκα-ζενις, *Μουκα-σενης*, ср. гр. *Δημο-γένης*, *Λα-γένης*
Τι-πας, *Ζι-πας*, ср. гр. *Διό-παις*

Във всички тези случаи етимологичното тълкуване се основава на генетичната или типологичната идентичност на тракийските и гръцки лични имена. Такива етимологии могат да се смятат за сигурни или твърде вероятни. Ето един пример за начина, по който могат да се тълкуват двуосновни тракийски лични имена:

а) Едни от най-честите тракийски двуосновни лични имена са тия, които са образувани с първа съставна част *Δεσα-*, *Disa-*, *Διζα-*, ср. *Δισα-κενϑης* (-ος), *Disa-centus*, *Διζα-κενϑης* (-ος), *Διζα-ζενις*, *Δειζε-ζενις*, *Δειζε-ζες* (ει = *i*), *Διζα-ζελμις*, *Διζα-λας*, *Διζα-πης*, *Διζα-πορις*, *Διζ-αστης*, *Disza-[t]ra[lis]*.

б) Едни от най-честите двуосновни гръцки лични имена са тия, чиято първа съставна част съдържа думата *ϑεός* „бог“, например: *Θεο-γένης*, *Θεό-γνητος*, *Θεό-δοτος*, *Θεό-δωρος*, *Θεο-δώτης*, *Θέ-οινος*, *Θεο-μένης*, *Θεό-ξενος*, *Θεο-σϑένης*, *Θεό-τιμος*, *Θεο-φάνης*, *Θεό-φιλος* и пр. Тая дума се явява рядко и като втора съставна част в лични имена, ср. *Καλλί-ϑεος*, *Φανό-ϑεος*.

в) Гръцката дума *ϑεός* „бог“ произлиза от ие. *d^h(w)eso-s.

г) Арменската дума di-k^c „богове“ се извежда от ие. *d^{h}ēs-es мн. ч., обаче тя може да се изведе по-добре от *d^h(w)es-, при което *i* се обяснява под влияние на ие. *diw-ós род. пад. от *dyews „Зевс“.

д) Следователно тракийската дума *desa-, disa-, diza-* може да се определи като генетично идентична с гръцката *ϑεός* „бог“ от *d^h(w)eso-s: d^h(w) > трак. *d*, *e* или *i* както в арменски, *s* в интервокално положение > *z*, ие. *o* > трак. ***a***. Тракийските лични имена *Διζα-ζενις*, *Δειζε-ζενις*, *Δειζε-ζες*, *Διζα-λας* са генетично идентични с гръцките *Θεο-γένης*, *Θεᾱ-γένης*, *Θεο-γῆς* (хипокористично съкратено име), *Θεό-λας*, а *Δεσα-κενϑης*, *Διζα-ζελμις*, *Διζα-πης*, *Διζα-πορις*, *Διζ-αστης*, *Disza-[t]ra[lis]* са типологично идентични с гръцките *Θεό-τεκνος*, *Θεο-φύλακτος*, *Διό-παις*, *Θεό-πολις*.[1]

Въз основа на тълкуването на тракийските двуосновни лични имена се установяват сигурно или с голяма вероятност следните тракийски думи:

-βουρ, *-βυρα* = алб. *burrë* „мъж“.

---

[1] Вж. подробно Georgiev 1974 : 5—14.

-δενϑης, *dentu-* = стинд. *jantú-* м. „творение, човек, лице“, авест. *zantu-* м. „област“, стнорд. *kind* ж. „същество, род, потомък“, лат. *gens* (род. пад. *gentis*) „род“, вж. гл. VII s. v.

-ζανος = гр. *-γονος*, вж. гл. VII s. v.

-ζελμις, *-σελμις* „*-φυλακιος*, *-φυλακτος*“ от ие. **k'elm-ēs* или *-i-s*, ср. стинд. *śarman-* с. „защита, закрила, покров, покрив, убежище“ от ие. **k'elmen-*, вж. гл. VII s. v.

-ζενης = гр. *-γενης*, вж. гл. VII s. v.

ζερα-, *-ζερης* = гр. *γέρας* „чест; дар“.

-ζητα(-ης), *-ζετα* от ие. **sēto-* „посят“, ср. лат. *satus* „посят“ (*Iove satus*) от ие. **səto-*.

-κελας, *-κειλας* (*-ης*, *-ος*) от ие. **gʷelso-s*, ср. гр. *-βουλος* от ие. **gʷolso-s*, вж. гл. VII s. v.

-κενϑης (*-ος*) „*τέκνον*“, ср. стбълг. чѧдо, бълг. *чедо*, вж. гл. VII s. v.

-cutus, *-κυϑης*, *-κουϑης* = (?) гр. *κύδης* „славен“, вж. Georgiev 1974:7 и 17.

λα-, *-λας* = гр. *λαός* „народ“, вж. гл. VII s. v.

μα-, *μη-* (*με-*) = стинд. *mā́*, дор. *μᾶ* „майка“.

μουκα- = осет. *muggag* „семе, род, потомство“, вж. гл. VII s. v.

-παιβης „рожба“, ср. гр. *παῖς* „момче“ от **παϜι-*, вж. гл. VII s. v.

-per (*-pel*) от ие. **pwero-* = лат. *puer* „момче“, вж. гл. VII s. v.

-paus, *-πουις* (*-puis*), *-πους* (*-pus*), ср. гр. *παῖς* „момче“ от **παϜι-*, вж. гл. VII s. v.

-πης (*-pes*), ср. гр. *παῖς* „момче“; *-πης*, *-paus*, *-πουις*, *-πους* са разни диалектни форми, както гр. *παῖς*, ат. *παῦς*, *πους*, кипър. *πας*, вж. гл. VII s. v.

-πορις, *-por*, *-πορας*, *-π(ο)υρις*, *-pyr* от ие. **puri-s*, ср. лат. *puer* „момче“ от **pwero-s*, вж. гл. VII s. v.

ρασκυ- (*ρησκου-*, *ρεσκου-*) = нем. *rasch* „бърз“ от ие. **ras-ko-*, вж. гл. VII s. v.

-σακος, *-zaces* (иран.?) = стинд. *śáci-* ж. „сила, мощ, помощ“, вж. Georgiev 1974:8.

-συχις (*-συκις*), *-sucu* (*-συκος*, *-σοκος*) от ие. **sukā* „момиче, дъщеря“, ср. кимр. *hog-en* „момиче“ от ие. **sukā*, вж. Дуриданов 1976: 82.

σουρα-, *συρο-* = стинд. *śū́ra-* м. „герой, войн“, авест. *sūra-* „герой, владетел“, вж. гл. VII s. v.

-titha, *-ϑειϑης*, *-ϑισις* = стинд. *dīti-* „блясък, сияние“, вж. гл. VII s. v.

-turma, *-τουρμα* (*-τορμα*, *-η*, *-ος*) от ие. **dr̥mo-* „бяг“, ср. гр. *δραμεῖν* „бягам“, вж. гл. VII s. v.

-τραλις, *-ης* вероятно „издънка, потомък“, вж. Georgiev 1974:8 и 13.

II. СЪКРАТЕНИ ЛИЧНИ ИМЕНА

Тълкуването на съкратените (умалителните, гальовните, хипокористичните) лични имена се основава на съответните двуосновни имена, като се подкрепя с генетично идентични или типологично подобни паралели от гръцката антропонимия.

Diso, Dizo, Dizzo (род. пад. *Dizones*) е съкратено име въз основа на двуосновните лични имена *Disa-centus*, *Διζα-ζενις*, *Διζα-ζελμις* и под. По произход и по образуване то е генетично идентично с гр. *Θέων*, което представя съкратено име въз основа на двуосновните гръцки лични имена *Θεο-γένης*, *Θεό-δωρος*, *Θεο-μένης* и под.

Auluzon съкратено от *Αυλου-ζενις* с наставка -*ō*(*n*), както при *Dizo*, род. пад. *Dizones*. Подобно *Σαλαζων* от **Σαλα-ζενις*; *Κοσων* вероятно от *Κοζι-βιϑυς*, *Κοζει-ϰενϑος* и под.; *Βειϑων* вероятно от *Βειϑι-πης* и под.

Diszas, *Διζας*, *Διζα*, *Δ*(ε)*ιζης*, ср. гр. *Διᾶς*, *Δίας*. Подобно *Μουϰας* от *Μουϰα-ζενις*, *Μουϰα-ϰενϑος* и под.; *Σουϱα* от *Σουϱα-τϱαλις* и под.; *Βιστης* м., *Βιστα* ж. от *Αυλου-βειστας* и под.

Diszio, ср. гр. *Δίων*, *ΔιϜίων*.

Δειζεζες съкратено от *Δειζε-ζενις* (*ει* = *i*, *ε* от ие. *ā*), което е генетично идентично с *Θεᾱ-γένης*, ср. гр. *Θεο-γῆς* съкратено от *Θεο-γένης*. Подобно: *Αυλουζεις* от *Αυλου-ζενις*; *Μουϰαζεις*, *Μουϰασης* от *Μουϰα-ζενις*, *Μουϰα-σενης*; *Durazis* от *Δουϱα-ζεϱις*; *Κετϱηζεις*, *Κετϱιζης* от *Κετϱε-ζεϱις*.

Επτετϱας съкратено от *Επτε-τϱαλις*. Подобно *Μουϰατϱα*, *Mucatrus*, *Mucatrio* от *Μουϰα-τϱαλις*, *Muca-tralus*; *Aulutra*, *Aurotra* от *Αυλου-τϱαλις*.

Τηϱις съкратено от *Τηϱε-πης*, *Τηϱε-τιϑος*, *Συϱο-τεϱης*; то е генетично идентично (ие. *d* > трак. *t*) с гръцкото лично име *Δῆϱις*, което е съкратено от *Δηϱι-μένης* и под.; *δῆϱις*, *-ιος* ж. значи на гръцки „бой, сражение, битка“. От същия произход са и тракийските съкратени лични имена *Τηϱεύς*, *Τήϱης*. Подобно: *Δαλις* от *Δαλα-ζελμις* и под.; *Μεστις* от *Μεστι-ϰενϑος* и под.; *Ποϱις* от *Δαλη-ποϱις*, *Δενδου-ποϱις*, *Επτα-ποϱις* и под.; *Τϱαλις* от *Αυλου-τϱαλις* и под.

Ζεϱης, *Ζεϱις* съкратено от *Ζεϱα-ζενις*, *Βϱινϰα-ζεϱης*, *Δα-ζεϱις* (*-ης*) и под.; то е генетично идентично с гр. лично име *Γέϱης*, което е съкратено от *Γεϱ-άνωϱ*, *Γεϱά-στϱατος* и под. Подобно: *Εζβεω* (род. пад. от **Εζβις*) съкратено от *Ezb-enus*, *Autl-esbis* и под.; то е генетично идентично с гръцките лични имена *Ἵππις*, *Ἱππεύς* (или *Ἱππίας*), които са съкратени от *Ἱππό-ϑοος*, *Ἱππο-ϰλῆς*, *Ἱππο-ϰϱάτης* и под; *Παιβης*, *Παιβις*, *Paibes* съкратено от *Ζι-παιβης*, *Μουϰα-παιβης* н под.

Δεντους съкратено от *Δέντου-πης* и под. Подобно *Κεντους* от *Δεσα-ϰεντος* и под.; *Σουϰους*, *Συϰος* от *Δεντου-συϰος*, *Μοϰα-σοϰος* и под. *Β*(ε)*ιϑυς* от *Βειϑυ-ϰειλης*, *Βειϑυ-τϱαλις* и под.

III. СЪЩИНСКИ (ПЪРВОНАЧАЛНИ) ЕДНООСНОВНИ ЛИЧНИ ИМЕНА И ПЛЕМЕННИ НАЗВАНИЯ

В сравнение с другите собствени имена най-трудно е тълкуването на същинските (първоначалните) едноосновни лични имена и особено на племенните названия. Но все пак и тук се откриват възможности за комбинаторно тълкуване.

Преди всичко името на тракийския цар *Ῥῆσος*, споменато в Илиадата е в същност нарицателното *ϱησ-* „цар“ от ие. *rēg'-* = лат. *rēx* „цар“, род. пад. *rēg-is*. Тази етимология е отдавна установена, тя е сигурна.[1] Такова смесване на името с титлата на лице от чужд произход се констатира и в други случаи у древни автори, ср. *ἀνὴϱ ὄνομα Λοϰόμων* (Dion. Hal.) „мъж по име Лукумон“, когато в същност *lucumo* е титла на благородници у етруските. От същия произход са: *Ρησ-ϰύνϑιον* (*ὄϱος*) буквално „царски връх (планина)“ и *Resist(h)os* = *Ῥαιδεστός* = стинд. *rājiṣṭha-ḥ* „най-царски“, вж. гл. VII s. v.

---

[1] Името на реката *Ῥῆσος* в Троада е случайна омонимия.

Също такава титла е било първоначално името *Σεύϑης*, което обаче рано се е обособило като лично име.

Σεύϑης (*Σευϑας*, *Σευϑις*, *Σευϑευς*, *Σευϑος*, *Seutha, Seuthas, Seuthes, Seuthens, Seuthus, Seutus*) е едно от най-честите тракийски лични имена; то се явява повече от 150 пъти, и то най-често в Тракия, сетне в Западна Мала Азия (Битиния, Троя, Йония и др.), северните егейски острови (Тасос, Лемнос и др.), отчасти в Македония и Гърция. От Дакия има само един единствен случай (от Клуж, военна диплома). Има също така по един пример от Олбия и Танаис. От това разпределение личи, че името трябва да се определи като тракийско.

Понеже се среща често като име на царе, етимологията на Р. Рьозлер (Roesler 1873: 114) е напълно уместна: *Σεύϑης* произлиза от ие. *_g'^{h}eu-tē(r)_ или _-tā(s)_ и съответствува точно на авест. _zaotar-_ = староинд. _hotā_ „жрец“. Географското разпределение подхожда напълно към звуковия облик, който е характерен за тракийски: _g'^{h}>z_, предадено чрез σ, тъй като името е засвидетелствувано още от V в. пр. н. е.; запазено _ew ; t > th_.

Първоначалните едноосновни имена са отчасти по-старинни от двуосновните, особено тотемните имена, т. е. названия на лица по имена на животни, птици, растения и др. като тотеми на рода или племето. Така се тълкуват тракийските лични имена:

Βύζας, *Βουσᾶς*, *Βο(ύ)ζης*, *Βυζος* = авест. *būza-* „козел“.

Δϱενις = алб. *drê*, *drêri* „елен“, ср. бълг. *Елен.*

Дак. *Δᾶος*, *Dāvus* = фриг. *δάος* „вълк“, ср. бълг. *Вълко.*

Някои от едноосновните лични имена представят epitheta ornantia, в същност добри пожелания (omina) за новороденото дете:

Αϱσα женско име от ие. *_arg'-yə_ „бяла“ ср. гр. *ἀϱγός* „бял“, ср. бълг. *Бяла.*

Βαιστας = гр. *Φαῖστος* от *_φαFιστος_ „най-блестящ“.

Βίστϱας = стбълг. бъıстръ „бръз“ от ие. *_b^{h}ūsro-_, ср. бълг. *Бистрьо, Бистро, Бистра.*

Βϱυζος = лит. *Bružas*, бълг. *бръз*, ср. бълг. *Бързо, Бързьо, Бърза.*

Γαιδϱεους (род. пад.), ср. гр. *Φαῖδϱος* = *φαιδϱός* „светъл, ясен, радостен“.

Ζολτης от ие. *_g'^{h}l̥t-ā́-s_ „злат(ен)“, ср. бълг. *Злати, Златан.*

Κεϱσης(-ος), *Cerzus* от пие. *_k$^{(w)}$erhso-s_ „черен“, ср. бълг. *Черню.*

Ρασκος = нем. *rasch* „бръз“ от ие. *_ras-ko-_.

*

Известни са около 80 имена на тракийски племена, от които само десетина имат сигурна или твърде вероятна етимология.

Най-старинните племенни названия произлизат от нарицателни, които означават някакво животно — тотема на съответното племе. Ср. илир. *Δαύνιοι* и *Βϱέντιοι*, племена в Южна Италия, от ие. *_d^{h}awno-_ „вълк“ и *_b^{h}rento-_ „елен“, вж. Krahe 1955: 113. Такъв произход имат следните тракийски и дакийски племенни названия:

Δᾶοι (*Δάοι*, *Δαῦος*, *Davus*) „вълци“ (дак.), ср. фриг. *δάος* „вълк“, бълг. *давя.*

Δᾶκοι (*Δακοί*, *Δᾶκαι*, *Δάκαι*, *Δάκες*; името **е** известно от II в. пр. н. е.) се смята като по-късно название на племето *Δᾶοι*, ср. Detschew 1957: 116—7. То произлиза от ие. *d^{h}ăw-ko-s „вълк“, производно от *d^{h}āwo-s „вълк“: преходът *aw*>*a* е характерен за дакийски и албански, вж. гл. X и XI.

Βέβρυκες народ във Битиния, който е живял отсам и отвъд Босфора (Ap. Rh., Theocr., Apd. и др.) „бобри“, ср. лит. ***bẽbrus,*** ствнем. *bibar* от ие. *b^{h}eb^{h}ru-s, нбълг. местно име *Беброво*. Формантът (суфиксът?) *-κ-* в *Βέβρυ-κ-ες*, *Δά-κ-ες*, *Δᾶ-κ-οι* покрай *Δᾶοι*, *Θρᾷκες* от *Τραυσ-ικ-ες е вероятно същият, който се употребява в арменски (-k^c) за образуване на множествено число, ср. и гр. *γυνή* „жена“, мн. ч. *γυναῖκες*, вж. по-нататък при *Μυσοί* = ***mušku***, гл. XII.

Βυσναῖοι, едно племе от бебриките (St. Byz.), „кози, козли“, ср. циг. *buzni* „коза“, нем. *Bock* „козел“ от ие. *b^{h}ug'no-.

В *Βυζάντιοι* (Hdt., Thuc. и пр.) етникон и *Βυζάντιον* „Византия“ се крие изчезналото племенно име *Βύζαντες (ср. личното име *Βύζας*, *-αντος*) „козли“, ср. авест. *būza-* м. р. „козел“ от ие. *b^{h}ūg'o-s, арм. *buz* „агне“. Суфиксът (или морфемата) -(*α*)*ντ* е вероятно идентичен с хет. *-ant-*, вж. гл. IX.

Μυσοί (вместо *Μῦσες, ср. *Δάκες* покрай *Δακοί*, *Δᾶκοι*) название на племена в Северна България и Северозападна Мала Азия, вероятно „мишки“, ср. гр. *μῦς*, лат. *mūs*, стбълг. **мꙑшь** „мишка“ от ие. *mūs.

ГЛАВА ШЕСТА

ТРАКИЙСКИТЕ ИМЕНА НА БОЖЕСТВА: ОБРАЗУВАНЕ И ТЪЛКУВАНЕ

Известни са от ок. 160 имена и епитети на тракийски божества. Една малка част от тях са засвидетелствувани в произведения на антични гръцки и латински автори, много повече такива имена се срещат в гръцки и латински надписи от пределите на древна Тракия, а някои се извеждат от тракийски двуосновни лични имена. Тези имена са разгледани подробно в моята студия Die thrakischen Götternamen, ein Beitrag zur Religion der alten Thraker (Балканско езикознание, XVIII 1, 1975, 5—64). Тук те ще бъдат разгледани по-накратко.

I. ИЗВОРИТЕ

1. Сведения на антични автори

В разни произведения на антични гръцки и латински автори са споменати следните имена на тракийски божества:[1]

Ἄβα нимфа (Harpocr., IV век от н. е.).

Ἀξίερος „Δημήτηρ“ (Mnaseas schol. Apoll. Rhod. 1, 917; II век пр. н. е.; самотрак.).

Ἀξιόκερσος „Ἅιδης“ и *Ἀξιοκέρσα „Περσεφόνη“* (Mnaseas schol. Apoll. Rhod. 1, 917; II век пр. н. е.; самотрак.).

Βάλις „Διόνυσος“ (Etym. M.).

Βένδις (*Βενδῖς*, *Μενδίς*; Hipponax, VI век пр. н. е., и др.).

Βιστύρας (*Βισσύρας*; *ἥρως Θρᾷξ* Hes.).

Βούσβατος „Ἄρτεμις“ (Hes.).

Μενδηῗς нимфа (Conon narr.; трак.?).

Πλείστωρος (Hdt., V век пр. н. е.).

Σαβάδιος (Artem., Appul., Theophr. v. l.), *Σαβάζιος* (Orph. h., Aristoph. и др.; VI/V в. пр. н. е.).

Σεμέλη (Илиадата и пр.).

Σεμέστρη (Hes.), *Σήμυστρα* (Dion. Byz. Per.), *Σεσιμήτρη* (Georg. Codin.) нимфа.

Τιτῖς (*-ῖδος*, *-ῖν*; Theodos. Alex., IV век от н. е.).

Τοτῖς (*-ῖδος*, *-ῖν*; Hrdn., Choerobosc., II век от н. е.).

---

[1] Тракийската принадлежност на следните имена е несигурна или неправдоподобна: ((*Ἄρης*), *Ζηρυνθία*, *Zerynthius*, *Θραικιά*, *Κάβειροι*, *Κότυς* ж., *Μολῖς*, *Πάπας*, (*Παππῷος*), вж. Georgiev 1975 s. vv.

2. Данни от гръцки и латински надписи в Тракия

Главният извор за тракийски имена на божества са гръцки и латински надписи от древна Тракия (и някои други области). За съжаление епиграфският материал е главно от късноелинистичната епоха, и то най-вече от римско време (Михаилов 1972: 214). Тракийският народ се е делил на многобройни племена и затова той според Г. Кацаров не притежавал една единна система от богове, но главно местни култове. Така той обяснява големия брой местни епитети на божества, които имат в римско време най-много почитаните божества (Kazarow 1937 : 475).

Многобройните тракийски имена и епитети на божества, които се срещат в гръцки и латински надписи, могат да се разпределят в следните групи:[1]

А) Гръцки богове с тракийски епитети

а) Епитети на Зевс

Βαλησς (битинско)
Ζβεϱϑουϱδος
Κεϱσουλλος
Μηδυζις
Παππῳος (трак. ?)
Σδαλειτης (трак. ?)
Συϱγάστης (битинско ?)
Συϱοτεϱης
Τιλϑαζις

Етнични имена

Αλααιβϱιηνος
Αϱσιληνος (*Διὶ Σεβαζίω Αϱσ.*)
Διμεϱανος
Ζινοβαστηνος
Ζινδϱουμηνος
Καϱιστοϱηνος
Cernenus
Κιμιστηνος (трак. ?)
Οκ(κ)ολ/νηνος
Παισουληνος
Σαϱδενδηνος
Στοϱηνος (етнично име ?)
Tamitenus

б) Епитети на Аполон

Γενιακος
Γικεντιηνος
Dysprus (?), вероятно вместо **Dysyrus* (?)

---

[1] *Μεκαστηνω* (дат. пад. ; от Кизик) е фригийско име = гр. *μεγά-σϑενος, μεγα-σϑενής* „с голяма сила".

Εστρακεηνος
Ζγουλαμηνος
Ζελαηνος
Καραβασμος ? (*[Θεῷ 'Απόλ]λονι [Καρ]αβα[σμω]*)
Κενδρ(ε)ισος, ср. *Κενδρεισηνος*
Raimullus
Σπινδεηνος

Етнични имена

Αλσινος (гр. ?)
Ανθιηνος
Βερακεληνος (*'Απόλλωνι καὶ Ασκληπιῷ Β.*)
Δορταζηνος
Εισηνος (*θεός*)
Θο --- σηνος
Ζερδηνος, *Ζαιρδαινος*
Καρσηνος
Κενδρεισηνος, ср. *Κενδρ(ε)ισος*
Κερμιλλ[ηνος] = *Κυρμιληνος*
Cicanus
Κρελληνος
Λατομηνος (гр. ?)
Λιβυτηνος (трак. ?)
Vergulesis
Ουρδηνος
Ρανισκεληνος
Σικερινος
Σκοδρηνος
Σταρασκηνος
Ταδηνος
Τηραδεηνος
Τορω[ναιος ?]

в) Епитети на Дионис-Сабазий[1]

Σαβάζιος, *Σεβαζιος*

Етнични имена

Αθυπαρηνος (*Σαβάζιος*)
Αρσιληνος (*Διὶ Σεβαζίω Αρσ.*)
Βαταλδε·ουηνος (*Διόνυσος*)
Ηληνειτης (*Διόνυσος*)
Μυτοργηνος (*Διόνυσος*)
Ουηρζελ[ηνος] (*Διόνυσος*)
Tasibastenus (Liber)

---

[1] За *Σιληνός* и *Πρίαπος* не може да се докаже, че са от тракийски произход.

г) Епитети на Асклепий

Ζυμ(λ)υ(ζ)δρηνος, *Ζυμυ(ζ)δρος*
Σπινθοπυρηνος

Етнични имена

Βερακεληνος (*Ἀπόλλωνι καὶ Ἀσκληπιῶ Βερακεληνοῖς*)
Κειλαδεουηνος
Κειλαισκηνος
Κεμπηνος
Κουλκουσσηνος
Ρασυπηρηνος
Σαλδηνος (етнично име?)
Σαλδοβυσσηνος
Saltecaputenus
Σαλδοκεληνος
Σκαλπηνος (лат.?)
Στραμινηνος (лат.?)

д) Епитети на Херакъл

Βεισαλητηνος
Διαρζιος (лично име?)
Ζουσυρειθας

е) Епитет на Арес

Κανδαῖος, *Κανδάων* (трак.?)

ж) Епитет на Хефест

Δαβατοπειος, *Δαβατοπιηνος* (дак.?)

з) Епитети на Хера

Τιδιτη[*νη*?]
Τουρμη

Етнични имена

Αλααιβριηνη
Αρμουληνη
Αρτακηνη
Βυαιπαρηνη
Ηδεινηνη (?)
Καριστορηνη
Καρσιμηνη
Σκαρσηνη

Σουκητηνη
Στορηνη (етническо име?)

и) Епитети на майката на боговете

Μαμουζηνη (*μήτηρ θεῶν*)
Κυψελείη (*μήτηρ*)
Σκελεντηνη (*μήτηρ θεῶν*)
Τολυπιανη (*μήτηρ*; гр.?)

й) Епитети на Диана

Germetitha
Plestrensis
Scoptitia
Totobisia

к) Епитет на Артемида (— Хеката)

Σαλδηνη

л) Нимфи

Βουρδαπηναι

м) Епитет на Пития

Κενδρεισεια, *Κεντρεισεια* (*Πυθία*, 248 от н. е.)

Б) Тракийски божества

Βαργιδενθης
Βληκουρος
Γεσιηνος (?)
Δερζελας, *Δερζαλας*, *Δαρζαλας* (*θεὸς μέγας*, *κύριος*) (миз.?), вж. *Δερζις*
Δερζις (*θεὸς ἐπήκοος*) (миз.?)
Δηλοπτης
Διν
(*Κυρίω*) *Ἕβρω* (дат. пад.)
Ειτιοσαρος
Ζγεβδις (-*ης*), *Σγεβδηνος*
Ζηνδης (*ἀρχηγέτης*)
Ιαμβαδουλη(*ς*?)
Myndry[to?]
Μωλουδασης
Ραισκουτουρμη(*ς*?)
Rincaleus (dominus, deus magnus)

В) Имена или епитети на тракийския бог-конник, т. е. имена, споменати при образа на бога-конник, или епитети на тракийския Херос[1]

Ασδηνος (? четенето е несигурно)
Ασδουλη(ς) (*ϑεός*)
Βασκιδιϑια(ς)
Βετεσπιος = *Ουετεσπιος* (миз.)
Βημαϱκος
Βοϱκηιϑια(ς)
Ebistithia(s)
Ζαμαζ[ις]
Ζειβιζιη(ς)
Ζυδεηνος
Ithiosthla
Ιϑουσχι (?) или *Κ(?)ουιδω* ? (четенето е съвсем несигурно)
Καϱαβασμος, -ζμος, -σζμος
῞Ηϱως Κελλων (?)
Κυϱαικνη(ς)
Μανιμαζος (миз. ?)
Μεζηναι (зват. пад.)
Μυϱσινη(ς)
Ουετεσπιος = *Βετεσπιος*
Ουτασπιος
Πεϱκος, Πεϱκων(ις ?)
Πυϱ(ου)μηϱουλα(ς)
Σεινουλαζιη(ς)
Σουιτουληνος, Σουητ[(етническо име ?)
Σουϱεγεϑη(ς)
Στουϱουλεος
Ταϱσαζιε-
Τασαγις
Τοτοητι (дат. пад.)

Етнически имена

Αϱζηνος
Ζ(ε)ινδϱουμηνος
Κανζουϱηνος или *Λυκανζουϱηνος* (?)
Καϱδιβϱηνος
Κελληνος (?)
Κοϱδιηνος
Παλαδεινηνος
Πουϱδ[
Seietovien[us]
Σκοπιη[(?)
Σωληνος (*ἥϱως* или *ϑεός*; етнично име ?)
Ωϱδιανος

---

[1] *Κυνόσ[ουϱος]*, *᾿Οϱνυτ(ος* или *ίων)*, *Πέλωϱος*, *Σκῦϱος* (Mihailov 318) не са тракийски имена.

3. Тракийските лични имена като извор за тракийски имена на божества

Друг важен извор за тракийски имена на божества са тракийските *двуосновни лични имена.* В първите съставни части на многобройните двуосновни тракийски лични имена се крият имена на тракийски божества. При това имената на божествата, които се явяват в такива лични имена, са особено важни, понеже те обикновено са старинни. Това личи добре от гръцката антропонимия: Зевс, Хера, Аполон и др. принадлежат към древния пласт на гръцката религия и затова те често се явяват като първи съставни части на многобройни двуосновни гръцки лични имена, напр. *Διο-γένης*, *Διό-δωρος*, *Ἡρό-δοτος*, *Ἡρα-κλῆς*, *Ἀπολλό-θεμις*, *Ἀπολλο-φάνης* и т. н. Обаче *Ἄδωνις* например едва късно е възприет от гърците (от времето на Хезиод и Сапфо, т. е. VII в. пр. н. е.) и затова неговото име не се среща в двуосновни гръцки лични имена.

В гръцките (и латински) надписи от Тракия често се срещат гръцки теофорни лични имена (отчасти при погърчени траки; Beševliev 1970: 23—4). Чрез теофорните имена детето се представя като дар, като потомък на определено божество и с това то се поставя под неговата закрила (Beševliev 1970: 23). Така е било и в древнотракийско време, но тогава теофорните имена са били тракийски.

В надписите от Тракия се явяват многобройни гръцки двуосновни лични имена, които съдържат името на някакво божество, например: Зевс (*Διογένης*, *Διόδοτος*, *Διόδωρος*, *Διοκλῆς*, *Διομήδης*, *Διοτρέφης*, *Διοφάνης*), Хера (*Ἡρόδοτος*, *Ἡρόδωρος*, *Ἡράκλειτος*, *Ἡρόξενος*, *Ἡρότιμος*, *Ἡρόφιλος*), Аполон (*Ἀπολλόδοτος*, *Ἀπολλόδωρος*, *Ἀπολλοφάνης*), Артемида (*Ἀρτεμίδωρος*), Дионис (*Διονυσογένης*, *Διονυσόδωρος*), Хермес (*Ἑρμογένης*, *Ἑρμόδωρος*, *Ἑρμοκράτης*, *Ἑρμόφιλος*), Асклепий (*Ἀσκληπιόδοτος*, *Ἀσκληπιόδωρος*), *μήτηρ θεῶν* (*Μητρόδωρος*, *Μητροφάνης*) и др. Има и случаи, когато бащата носи тракийско име, а синът гръцко, което представя явно указание за постепенното погърчване, например:

Ἀπολλόδωρος Αυλουζενεος (Mihailov 830),
Ἀπολλόδωρος Ρησκουπορεος (Mihailov 1829),
Ἑρμογένης Αυλουζενεος (Mihailov 1703).

Обаче в надписите от Тракия *няма* такива двуосновни лични имена, които да са съставени от име на гръцко божество като първи член и тракийска дума като *-ζενις* „родом“, *-κενθης* „чедо“, *-πορις* „син“ и под. като втори член. Този факт показва недвусмислено, че тракийските двуосновни имена датират от времето преди гръцкото влияние в Тракия, т. е. че те са старотракийски.

В личните двуосновни имена *[Β]ενδίδωρος* (Бизантион), *Βενδιδώρα*, *Βενδιφάνης* (Атина, 400 пр. н. е.) вторите съставни части са гръцки: това са гръцки образувания, понеже култът на тракийската богиня Бендида е преминал у гърците твърде рано. *Νεστοκράτης* (Тасос) и *Στρυμόδωρος* (Аристоф., Демост.) са също гръцки образувания: както е известно, южното крайбрежие на Тракия, дето са устията на реките Струма и Места, е било колонизирано от гърците твърде рано.

Относно образуването на двуосновните лични имена трябва да се вземе пред вид следният важен факт: в древността двуосновни лични имена _не_ могат да бъдат фамилни или патронимични имена. В гръцки например първата съставна част на едно двуосновно лично име може да бъде всякаква дума (съществително, прилагателно, глагол, наречие и др.) или име на божество, обаче тя не може да бъде име на лице, например: _Θεό-τεϰνος_, _᾿Ανδϱο-σϑένης_, _Θϱασύ-βουλος_, _᾿Αλέξ-ανδϱος_, _Εὐ-μένης_, _Διο-γένης_, _Διό-γνητος_, _Διό-παις_, _῾Ηϱο-γένης_, _῾Ηφαιστο-γένης_, но _не_ † _Αἰσχυλο-_ или † _Πλατωνο-παις_, _-τεϰνος_, _-γενης_, _-γνητος_, _-γονος_ и под.

От това следва, че ако в едно тракийско двуосновно лично име първата съставна част не е съществително, прилагателно, глагол, наречие и под., а втората съставна част е тракийска дума със значение „син, чедо, дете, потомък“, то първата съставна част е име на божество. Следователно както първата съставна част на двуосновните лични имена _Derzi-zenus_, _Δια-πυϱος_ = _Δι-πυϱος_ = _Ζι-πυϱος_, _Hepta-poris_ = _Επτε-πυϱις_ и под. са имена на тракийските божества _Δεϱζις_, *_Δις_ = *_Ζις_ „Зевс“, _Hepta-_ = _Επτε-_, така и в имена като _Bithi-centus_, _Δαλη-ποϱις_, _Dula-zenus_ и под. първите съставни части _Bithi-_ = _Βιϑυ-_, _Δαλη-_, _Dula-_ трябва да бъдат имена на старинни тракийски божества. Така се установяват имената на много старинни тракийски божества:

Αϱης (гр.?), ср. _Αϱη-πυϱος_, вж. Georgiev 1975: 21.

Αυζα-, ср. _Αυζα-ϰενϑος_.

Αυλο(υ)- (_Αβλου-_), ср. _Αυλου-ζενις_, _Αυλου-ϰενϑος_, _Αυλου-πυϱις_ и под.

Βιϑυ-, ср. _Bithi-centus_, _Βειϑι-πης_ и под.

Βενδι-, ср. _Βενδι-ζητα_.

Δαλα-, _Δαλη-_, ср. _Δαλη-ποϱις_ и под.

Derzi-, ср. _Derzi-zenus_.

_Δη-_, ср. _Δη-λοπτης_.

Διν-, ср. _Δινι-ζητης_ „Iove satus“, _Δινι-ϰενϑος_ „_Διό-παις_“ и под.

Dula-, _Δυλα-_, _Δουλη-_, ср. _Dula-zenus_ = _Δυλα-ζενις_, _Δυλυ-ποϱις_ и под.

Επτα-, _Επτε-_, _Hepta-_, ср. _Επτε-ζενις_, _Επτα-ϰενϑος_, _Hepta-poris_ и под.

Ζηλι-, _Zeli-_, ср. _Ζηλι-ϰινϑιος_ = _Zeli-cintius_.

Ζιμι-, _Ziemi-_, ср. _Ζιμι-ϰενϑις_.

*_Ζις_, *_Δις_, род. _Διασ-_, ср. _Ζι-πυϱος_ = _Δι-πυϱος_, _Δια-πυϱος_, _Δια-ζενις_ = гр. _Διο-γένης_, _Ζι-πας_ „_Διό-παις_“, _Διασ-ϰενϑος_ „_Διόσ-ϰουϱος_“ и под.

_Μα-_, _Μη-_ „_μήτηϱ ϑεῶν_“, ср. _Μα-ϰεντης_.

Μεστος, _Νέστος_ (обоготворено име на река), ср. _Μεστι-ϰενϑος_, _Μεστυ-παιβης_, _Νεστο-ποϱις_.

Ρασϰ(ο)υ-, _Ρησϰου-_, ср. _Ρασϰυ-ποϱις_.

Ρωμη-, _Ροιμη-_ = _Ρυμη-_, ср. _Ροιμη-ζενης_.

Σουϱα-, ср. _Σουϱα-τϱαλις_.

*_Τις_ (= *_Δις_, *_Ζις_), ср. _Τί-πας_ „_Διό-παις_“.

По същия начин се установява и тракийската дума _δεσα-_, _disa-_, _diza-_ = гр. _ϑεός_ „бог“ от ие. *d^h_(w)eso-s_, ср. _Δεσα-ϰενϑης_ „_Θεό-τεϰνος_“, _Διζα-ζενις_ = гр. _Θεο-γένης_, _Διζα-πης_, _Διζα-ποϱις_ и др., вж. гл. V, стр. 42 и Georgiev 1974: 10—14.

Въз основа на двуосновните тракийски лични имена се установяват следователно повече, и то много по-важни имена на тракийски божества от онези, които са споменати в произведения на антични автори. Името на главното тракийско божество *_Ζις_ (*_Δις_, *_Τις_), род. _Διασ-_, което съответствува на гръцкото Зевс, е запазено само в тракийската антропонимия. Освен това тук са запазени и други старинни тракийски култови имена.

II. СТАРИННИ ТРАКИЙСКИ ИМЕНА НА БОЖЕСТВА

Въз основа на всички гореизложени съображения с голяма вероятност могат да се определят като старинни следните тракийски божества:

**Ζις*, **Δις* (род. *Διασ-*), **Τις*, *Διν* „Зевс“
Αϱης (гр.?)
Αυζα-
Αυλο(υ)-/Αβλου-
Βιϑυ-
Βένδις (V в. пр. н. е.)
Δαλα-, *Δαλη-*
Δεϱζις
Δη-
Dula-, *Δυλα-*, *Δουλη-*
Επτα-, *Επτη-*, *Hepta-*
Ζελυ-
Ιαμβαδουλη(ς), ср. *Δουλη-*
Μα-, *Μη-* „*μήτηϱ ϑεῶν*“
Μεζηναι (V в. пр. н. е.)
Μέστος, *Νέστος* обоготворено речно име
Πλείστωϱος (V в. пр. н. е.)
Ρασκου-, *Ρησκου-*
Ρωμη-, *Ροιμη-* = *Ρυμη-*
Σαβάδιος, *Σαβάζιος* (от VI/V в. пр. н. е.)
Σεμέλη (от Илиадата насам)
Σουϱα-
Τι- вж. *Ζι-ς*
Тук трябва да се причислят вероятно и самотракийските:
Ἀξίεϱος „*Δημήτηϱ*“ (II в. пр. н. е.)
Ἀξιόκεϱσος „*Ἅδης*“, *Ἀξιοκέϱσα* „*Πεϱσεφόνη*“ (II в. пр. н. е.).

За съжаление относно приведените по-горе (стр. 48-52) имена и епитети на тракийски божества не може да се установи със сигурност дали са старинни или са от по-късно време. Все пак, ако се съди по начина на образуването, много от тях принадлежат най-вероятно също към старинния слой на тракийската религия.

III. ТЪЛКУВАНЕТО

Известни са многобройни имена на тракийски божества.[1] За да се изясни до известна степен същността на религията на древните траки, трябва тези имена поне отчасти да могат да се тълкуват. За тяхното тълкуване помагат главно гръцките култови имена, а отчасти и латинските, келтските, германските, славянските и индоиранските,

---

[1] Вж. Georgiev 1975: 19—55.

Всички имена на божества са възникнали от обикновени думи (нарицателни). Обаче думите, които са използвани за имена на божества в религиите на разните индоевропейски народи, са обикновено различни по своя произход. Сравнението на гръцките 12 „олимпийски“ богове с римските показва ясно, че техните имена съвсем рядко са генетично идентични:

Гръцки: Зевс-Хера, Посейдон-Деметра, Аполон-Артемида, Арес-Афродита, Хермес-Атина, Хефест-Хестия; по-късно е прибавен и Дионис.

Латински (според Ений): Юпитер-Юнона, Нептун-Минерва, Марс-Венера, Аполон-Диана, Вулкан-Веста, Меркурий-Церера.

Само имената *Ζεύς* и *Iū-piter, Ἑστία* и *Vesta* са прасродни; Аполон е заето от гръцки. Другите гръцки и латински имена са от различен произход. Подобно съотношение трябва да се очаква и при сравнение на тракийските и гръцки имена на божества. В същност една общоиндоевропейска религия не е съществувала. Индоевропейските племена са се разделили твърде рано, вероятно в епохата на тотемизма или шаманизма (анимизма, култ на природни сили, на животни и растения). Различните имена на божества са се създали постепенно в историята на отделните племена и народи, и то въз основа на вече диференцирана лексика. Обаче развоят на религиозните представи в първобитнообщинния строй е вървял приблизително по едни и същи пътища.

Имена на божества са възникнали главно в обсега на следните словесни групи:

1. Светлина, ден, нощ, небе, земя, слънце, месец, зора, звезди.
2. По-важни природни явления: гръм, мълния, дъжд, буря; (пролетно) разцъфтяване.
3. Баща, майка; закрилник, покровител; спасител; целител.
4. Мощ, сила, величие, храброст, дързост, кураж.
5. Блясък, сияние, красота, слава.
6. Особени епитети.
7. Производни от местни имена според мястото на култа.

По своето образуване култовите имена в индоевропейските езици могат да се разпределят в следните категории:

1. Обоготворени едноосновни думи, например: гр. *Ζεύς* = стинд. *dyauḥ* „небе, ден“, лат. *dies* „ден“; хом. *Ἠώς* = *ἠώς* „зора, зорница“; стинд. *Agni* = *agni-* „огън“; лат. *Venus* = *venus* „любов, прелест“.

2. Производни от едноосновни думи с помощта на разни наставки, главно субстантивирани прилагателни (epitheta ornantia), например: гр. *Κεϱαύνιος, Οὐϱάνιος* (*Ζεύς*).

3. Двуосновни epitheta ornantia, които по своето образуване и значение са почти идентични с двуосновните лични имена, например: *ἐϱι-βϱεμέτης, τεϱπι-κέϱαυνος* (*Ζεύς*); *λευκώλενος* (*Ἥϱα*).

4. Етнични имена, т. е. производни от името на селището, дето се е намирало главното светилище на божеството, например: *Ἐλευσινία* (*Δημήτηϱ*), *Ὀλύμπιος* (*Ζεύς*).

5. Заети имена на божества, например: гр. *Ἄδωνις, Ἀθήνη, Παλλάς* (*Ἀθήνη*), лат. *Bacchus*.

В гръцките и латинските надписи от Тракия се срещат следните гръцки епитети на божества, които помагат до голяма степен да се установи етимологията на тракийските им съответствия:

κύριος, κυρία, δεσπότης; regina, rector
πατήρ, πάτριος, πατρῷος, μήτηρ, μήτηρ θεῶν
μέγας, μέγιστος; ὕψιστος; οὐράνιος
ἰσχυρός, ἀνίκητος, δυσνίκατος, invictus; victoria; ἥρως
περικαλλής, ἐπιφανής, ἐπιφανέστατος, praestantissimus
ἁγνός; εὐλόγητος; ὅσιος; μάκαρ, μακάριος; ἀθάνατος
σωτήρ, σώζων; ἐλευθερεύς
ἰατρός, ἰητὴρ κακῶν, δωτὴρ ὑγείης, ἀκεσώδυνος, ἀφωσικάκη = ἀπωσίκακος
θαυμ[ατουργός], πανθο[ποι]ός
κεραύνιος (Ζεύς)
propitius, ἐπηκόος, ἵλεως; εὐχάριστος; δίκαιος; optimus
δώτειρα ζωῆς
ζυγία (Ἥρα)
φωσφόρος
εὔκαρπος
ἀγλαόδωρος; ἀγλαομειδής
πολιάς (Ἀθηνᾶ); προάστιος, προπυλαῖος
χθόνιος, καταχθόνιος

Както гръцките култови имена, така и тракийските се състоят от имена на божества, епитети на божества, при което последните често не могат строго да се разграничат от първите, имена на херои и нимфи, т. е. второстепенни божества (di minores). Обаче често няма съществена разлика между бог и херос: в гръцките надписи от Тракия „херосът“ често носи и титлата „бог“.

*

За да може да се даде добра етимология на едно собствено име, трябва преди всичко по комбинаторен път да се определи приблизително неговото значение. Имена на божества могат да се тълкуват по-успешно отколкото лични и племенни имена, понеже значенията на имената на божествата могат често да се определят до известна степен. Когато се касае например за епитетите на Зевс, Аполон, Асклепий и пр., то техните значения могат приблизително да се определят въз основа на приписваните качества или атрибути на съответното божество. Затова етимологиите на редица имена на божества като например *Zberthurdos* (Зевс), *Geniakos* (Аполон), *Zym(l)y(z)drenos* (Асклепий), *Sabadios* (Дионис), *Semele* (богиня на земята), *Asdules* (бог-конник), *Betespios* (бог-конник) и под. са съвършено сигурни.

Ето един пример за приложението на комбинаторния метод при тълкуване на имена на божества:

Тракийско-фригийското божество *Σαβάζιος* (Orph. h. 48, Aristoph. Vesp. 9 и др.), *Σαβάδιος* (Artem. 2, 13 и др.) се идентифицира с Дионис-Бакх, по-точно това име е един от епитетите па Дионис-Бакх. Един от най-важните епитети на Дионис-Бакх е гр. *Ἐλεύθερος* (*Ἐλευθέριος*, *Ἐλευθήρ*) = *ἐλεύθερος* „свободен“, лат. *Liber* = *liber* „свободен“. Въз основа на това Grégoire и Bonfante установиха, че името *Σαβάδιος* > *Σαβάζιος* (преход *di*>*zi*, който е характерен за тракийски и дакийски) съответствува точно на старобългарското прилагателно свободь „свободен“ от ие. _*swob^{h}od^{h}i-(y)o-s_ (вж. Pokorny 1948—59: 883).

*

Това са основните положения относно тълкуването на тракийските култови имена. Добрата, т. е. сигурната или твърде вероятната етимология на такива собствени имена поставя следните изисквания:

1) името трябва да представя съвсем обикновена индоевропейска дума;

2) значението на тази дума трябва да съответствува на приписваните качества или атрибути на божеството;

3) значението трябва да има добри паралели в гръцката религия или в религиите на други индоевропейски народи.

*

Тракийски собствени имена са засвидетелствувани от времето на Илиадата и Одисеята, т. е. от края на микенската епоха, до VI век от н. е. включително. Този дълъг период от време може да се раздели на две: старотракийски (до IV/III в. пр. н. е.) и къснотракийски от началото на елинистичната епоха нататък. Тракийски собствени и нарицателни имена, които са споменати преди IV/III век пр. н. е., или такива тракийски имена на божества, които се срещат в двуосновни тракийски лични имена, могат да се определят като старотракийски.

За установяване същността на тракийската религия са особено важни същинските тракийски названия на божества, а не етничните имена, които указват само на мястото, дето е било почитано съответното божество. Характерна за етничните имена е наставката _-ηνος_ (_-ανος_). Обаче както латинската наставка _-ānus_, така и тракийската _-ηνος_ (_-ανος_) служи за образуване не само на етнични имена, но и за производни (притежателни) прилагателни, ср. лат. _Romānus_ „римски; римлянин“, но _montānus_ „планински“ от _mons_ (род. _montis_) планина, вж. гл. IX.

IV. ТРАКИЙСКИЯТ ПАНТЕОН

Тълкуването на тракийските имена и епитети на божества дава възможност да се установи, че траките са имали своя собствена оригинална религия, която първоначално е била съвсем независима от гръцката. Тук са дадени имената и епитетите на тракийски божества, които имат сигурна или твърде вероятна етимология.[1]

*_Ζις_, род _Διασ-_, *_Δις_, *_Τις_, _Διν_, _Ζιν-_ (диалектни различия) „Зевс“ с неговите епитети:

Βαληος „(_Ζεὺς_) _βασιλεύς_“ (phryg.?), ср. фриг. _βαλ(λ)ήν_ „цар“.

Ζβερ-θουρδος „гърмо-държец“ или „гърмо-вержец“, (_Ζεὺς_) _Κεραύνιος_, ср. лит. _žiburȳs_ „светлина, факел“ и _turėti_ „държа“ или нем. _stürzen_ „сгромолясвам“.

Κερσουλλος „(_Ζεὺς_) _ϰελαινεφής_“, ср. лит. _kéršas_ „с черни (и бели) петна“, бълг. _чер_.

Μηδυ-ζις „_Ζεὺς μέγας_“, ср. гр. _μέγας_ и алб. _madh_ „голям, велик“, вж. *_Ζι-ς_.

---

[1] Те са разгледани подробно в студията Georgiev 1975: 16—55.

Παπας „_πατήρ_“, _Παππωος_ „_πατρῷος_“ (тракийската принадлежност на тия имена е съмнителна).

Συρο-τερης „герой в боя“, ср. _Σουρα-_ и гр. _δῆρις_ „бой, битка, сражение“

Τιλθα-ζις „_Ζεὺς ὕψιστος_“, ср. лат. _(sub-)latus_ „възвишен“ и вж. _*Ζι-ς_.

᾿Αξί-ερος (самотрак.) „_Δημήτηρ_“, букв. „страшната земя (подземният свят)“, ср. гот. _agis_ с. (_es_-основа) „ужас, страх“ и гр. _ἔρα_ „земя“. Етимологията не е сигурна.

᾿Αξιό-κερσος (самотрак.) „_῞Αιδης_“, букв. „черният ужас“, _᾿Αξιο-κέρσα_ (самотрак.) ж. „_Περσεφόνη_“, ср.? гот. _agis_ и лит. _kéršas_ „с черни (и бе̦ли) петна“, бълг. _чер_. Етимологията не е сигурна.

῎Αρης (гр.?).

Αυζα- „_᾿Ηως_“ от _*āwso/ā-_ „зора, зорница“.

Αυλου-/Αβλου- „propitius, благосклонен, закрилник“, ср. стинд. _avi-_ „благосклонен“, авест. _avaiti_ „грижи се, помага“. Това е вероятно тракийското божество, което съответствува на гр. _᾿Απόλλων_ /_῎Απλουν_. Ето тракийските епитети на възприетия от гърците _᾿Απόλλων_/_῎Απλουν_, който вероятно е изместил трак. _Αυλου-_ / _Αβλου-_:

Γενι-ακος „_ἀπωσί-κακος_ „(който прогонва, отблъсква злото)“, ср. лит. _genù_ (_giñti_) „гоня, карам“, стинд. _han-ti_ „бие, убива“, гр. _θείνω_ „бия“ от ие. *g^{wh}_en-_ и авест. _akō_ „лош, зъл“ от ие. *_ak_^{w}_o-_.

Γικεντιηνος „закрилящ, спасяващ, _Σώζων_“, ср. лит. _ginù_ (_giñti_) „защищавам, закрилям“.

Εστρακεηνος „звездо-ок“, ср. гр. _ἀστερ-όμματος_ „звездо-ок“, _ἄ-στρον_ „звезда“ и арм. _akn_ „око“.

Ζ-γουλαμηνος „утешаващ, зарадващ“, ср. стнорд. _gōla_ „задоволявам, утешавам“, бълг. _галя_.

Ζεληηνος „_Οἰνίας_“, ср. трак. _ζελᾶς_ „вино“.

Σπινδεηνος „блестящ, сияещ“, ср. лит. _spindùs_ „блестящ, бляскав“.

Τηρα-δεηνος „чудо-деен“, ср. гр. _τέρας_ с. „чудо“ и стбълг. -дѣнъ, бълг. _деен_.

Βάλις „_Διόνυσος_“, вероятно епитет на трак. _Σαβάδιος_, ср. (?) гр. _Φαλλήν_ епитет на Дионис.

Βαργι-δενθης „закрилящ (пазещ) племето (хората)“, ср. стбълг. брѣгѫ (брѣшти) „грижа се“, рус. _берегу_ (_беречь_) „пазя“ от ие. *b^{h}_erg_^{h}_-_ и лат. _gens_ (_gentis_) „племе“, стинд. _jantu-_ „човек“ от ие. _*g'ent-u-_.

Βένδις „_ζυγία_ („_῞Ηρα_, „която свързва, обединява)“, ср. нем. _binden_ „свързвам“ от ие. *b^{h}_end_^{h} .

Βιθυ- божество на растителността, растежа, раждането = гр. _φῖτυς_ „създател, родител“, ср. и гр. _φῖτυ_ „зародиш, издънка, произведение, потомък, чедо, син“ от ие. *b^{h}_wītu-_.

Βληκουρος = гр. _φλεγυρός_ „горящ, пламтящ, възпламеняващ“ от ие. *b^{h}_leguro-_, вероятно епитет на божество.

Βούσ-βατος „_῎Αρτεμις_“, букв. _*φωσ-φαντος_ „светло-сияйна, блестяща“ от ие. *b^{h}_ōs-_ и *b^{h}_ant-_, ср. стинд. _bhās-_ с. „светлина, сияние, величие“ и гр. _φάντα· λάμποντα_ („блестящ“).

Germe-titha, ср. трак. _γερμ-_ „горещ“ и стинд. _dīti-_ „блясък, сияние“, вероятно тракийското название на Диана с нейния епитет:

Toto-bisia, ср. гр. _Δωτώ_ „(раз)даваща“ и _φύσις_ „произвеждане, раждане, природа“.

Δαλα-, Δαλη- „Flora“, ср. гр. *Θαλλώ, Θαλία* = *θαλία* „цвят, цъфтене“, *Θάλεια* от ие. *d^{h}al(n)-.

Δερζις от *d^{h}ersi-s, също *Δερζελας, Δαρζαλας*, ср. мак. *Δάρρων* име на божество от ие. *d^{h}r̥s-ōn, *Δερζις* и *Δερζελας* са вероятно мизийски божества.

Δη-, Δα- (? V/IV пр. н. е.) = гр. (пел.) *Δη-μήτηρ*, дор. *δᾶ*, алб. *dhe* „земя“.

Δη-λοπτης „любовник на *Δη-*“: *-λοπτης* от ие. *lub^{h}-tā-, ср. бълг. *любя* и вж. *Δη-*.

Dula-, Δυλα-, Δουλη- „буря“, ср. гр. *θύελλα* „буря“, вж. *Ιαμβα-δουλη(ς)*.

Ἕβρος обоготворена река.

Επτα, Επτη-, Hepta- = *Hebat* хуритско-хетска богиня, заета от Северозападна Мала Азия.

Ζει-βιζιη(ς) „*Δι(Fι)-FισF-ιᾱ-*, равен, подобен на Зевс“, вероятно епитет на тракийския бог-конник, ср. гр. арк. *FισFος*, ат. *ἴσος* „равен, подобен“.

Zely-, Ζηλι- „*Οἶνος*“ (епитет на Дионис), ср. трак. *ζελᾶς, ζήλας* „вино“.

Ζιμι-, Ziemi-, вж. *Σεμέλη*.

Ζυμ(λ)-υ(ζ)δρηνος „воден змей“ от ие. *g^{h}m̥yu- *udr-āno-, ср. стбълг. змии „змей“ от *g^{h}miyu-, бълг. диал. *зъмѝ* от ие. *g^{h}m̥yā; това е вероятно тракийското съответствие на гръцкото божество Асклепий; следните имена са епитети на Асклепий:

Σαλδηνος = бълг. *Златан* от ие. *g^{h}olt-āno-s (обаче *Σαλδηνος* може да бъде етнично име от предполагаемо местно име *Σαλδη*), вж. гл. IX.

Σπινθο-πυρηνος „който принадлежи на свещения огън“, ср. стбълг. свѧтъ „свят“ и гр. *πῦρ* „огън“.

Ιαμβα-δουλη(ς) „(дъждовна) буря“, ср. стинд. *ambhas-* „вода“, арм. *amb* „облак“ и вж. *Dula-*.

Μα-, Μη- „*μᾶ, μήτηρ* (*θεῶν*, бого-майка“).

Μα-μουζηνη „mater montana“ от *Μα-* и *-μουζηνη* от ие. *m̥ti-ānā „планинска“.

Μέστος, Νέστος обоготворена река.

Myndry[to?], ср. стбълг. мѫдръ, бълг. *мъдър*, рум. (дак.) *mîndru* „горд; хубав“.

Πλείστωρος „(*Ζεὺς*) *μέγιστος* (величайши)“, ср. гр. *πλεῖστος* „най-голям, най-велик“.

Ραισκου-τουρμη(ς) „бръз бяг“, вероятно име или епитет на тракийския бог-конник, вж. *Ρασκου-* и *Τουρμη*.

Ρασκου-, Ρησκου- = нем. *rasch* „бръз“, ср. гр. *Ἑρμῆς θοός, ὠκύς* „бръз“, вероятно име или епитет на тракийския бог-конник.

Ρωμη-, Ροιμη- = *Ρυμη-*, ср. гр. *ῥώμη* „мощ, сила“ и *ῥῦμα* „закрила“.

Rincaleus (*dominus, deus magnus*) = гр. *ῥιμφαλέος* „бръз“ от ие. *(w)reng^{wh}-aleo-, вероятно име или епитет на тракийския бог-конник.

Σαβάδιος, Σαβάζιος „Дионис, лат. *Liber* (= *liber* „свободен“)“ = стбълг. свободь „свободен“ от ие. *swob^{h}od^{h}io-s.

Σεμέλη = стбълг. землꙗ, бълг. *земя* от ие. *g^{h}emyā; вж. *Ζιμι-, Ziemi-* без епентетичното *l* (диалектна или късна форма).

Σουρα- „*Ἥρως*“ = стинд. *śūra-* „герой, юнак, войн“.

Τιτῖς = стинд. *dīti-* ж. „блясък, сияние“.

Τοτῖς = гр. *Δωτίς* „(раз)даваща“.

Τούρμη „бегачка = вестителка“ и *Τιδιτη[νη ?]* (дат.), епитети на Хера, ср. гр. *Δρόμιος* (*Ἑρμῆς*) и *τιθήνη, τίτθη* „дойка“.

Имена и епитети на тракийския бог-конник:

Ασδουλη(ς) „ездач“, ср. бълг. *яздя* и лит. *jóju, jóti* „яздя“.

Βασκι-διθια(ς) „*ἐπήκοος* (вслушващ се)“, ср. гр. *φάσκω* „говоря“ и стинд. *dhīti-* „схващане, възприятие“.

Βετ-εσπιος, Ουετ-εσπιος, букв. „сам кон“, ср. алб. *vetë* „сам“ и авест. *aspa-* „кон“. Това име е вероятно мизийско.

Βη-μαρκος „*ἐφ-ίππιος* („на кон“)“, ср. ствнем. *bī-* „при, на“ и ирл. *marc* „кон“.

Βίστ(ύ)ρας = стбълг. бꙑстръ „бръз“, епитет на тракийския бог-конник.

Ebis-tithia от ие. **aywes-dīti-* „*ἀειφανής* („вечно сияещ“)“, вж. *Τιτῖς*.

Ζαμα-ζ[ις], букв. „сам Зевс“, ср. стинд. *sama-* „равен, сам“ от ие. **somo-*, стбълг. самъ от ие. **sōmo-*; вероятно епитет на тракийския бог-конник; за образуването ср. бълг. *само-дива*.

Καρα-βασμος, Καρα-βα(σ)ζμος букв. „планински (горски) дух“, ср. стбълг. гора „планина“ от ие. **gʷorā* и гр. *φάσμα* „призрак, дух“.

Μανι-μαζος букв. „добрият жребец“ (миз. ?), ср. лат. *māni-s* „добър“ и рум. (дак.) *mînz* „жребец“.

Μεζηναι (зват.) „ездач“, ср. месап. *Menzana*, алб. *mez* = рум. (дак.) *mînz* „жребец“.

Ουετ-εσπιος, вж. *Βετ-εσπιος*.

Ουτ-ασπιος „*ἐφ-ίππιος* („на кон“)“, ср. гр. *ὐ-* „на“ = гот. *ut-* „навън“ и авест. *aspa-* „кон“.

Περκος, Περκ-ων(ις ?) „дъб“ или „буря, светкавица“ (миз. ?), ср. лат. *quercus* „дъб“ и стлит. *perkūnas* „бог на бурята (гърма), светкавица“.

Σεινου-λαζιη(ς) „унищожаващ злото“, ср. стинд. *kṣinóti* „унищожава, разрушава“ и бълг. *лош* от ие. **ləsyo-s*.

Σουιτουληνος, Σουητ[ουληνος] = бълг. *Светлан* от ие. **k'woytul-āno-s*, етр. *Seϑlan* „Volcanus“; (или етнично име ?), вж. гл. IX.

Σουρε-γεθης „геройски удар“ (или „убиващ герои“), вж. *Σουρα-* и ср. авест. *janti-* „удряне, удар“ от ие. **gʷʰen-ti-*.

Στουρουλεος „*μέγας*, велик“ (миз. ?), ср. осет. *stur*, стшвед. *stūr* „голям“

*

Усилващото се гръцко влияние в Тракия е довело постепенно до отмиране на тракийската религия, като имена на гръцки божества са заменили до голяма степен тракийските имена. През късноелинистичната, особено през римската епоха трак. **Ζις* (род. *Διασ-*) и трак. *Αυλου-/Αβλου-* са били заменени напълно съответно с гр. *Ζεύς* (род. *Διός*) и гр. *Ἀπόλλων/Ἄπλουν*. Трак. *Ζυμ(λ)υ(ζ)δρηνος* е бил заменен с гр. *Ἀσκληπιός*: тракийското название само отчасти е било запазено като епитет на гръцкия бог. *Διόνυσος* не е могъл да измести напълно трак. *Σαβάδιος / Σαβάζιος*: последното име е запазено отчасти главно в Западна Тракия, дето гръцкото влияние е било по-слабо; това име често се явява под формата *Σεβαζιος* с *ε* под влияние на гръцкия глагол *σέβω* „почитам“. Тракийският бог-конник, който е нямал съответствие в гръцкия пантеон, е бил запазен с многобройни локални названия, при което той е получил гръцката титла *ἥϱως*. Гр. *ἥϱως* „господар, херос, герой“, изглежда, е заменил тракийското име *Σουϱα-* = стинд. *sūra-* „герой, войн“. Епитетите на тракийския бог-конник *Βημαϱϰος* и *Ουτάσπιος* са били частично заменени с гр. *ἐπίπιος* = *ἐφίππιος* („на кон“). Тракийското име или епитет на божество *Γενιαϰος* „*ἀπωσίϰαϰος*“ е било погърчено като гр. *γενιϰός* „родов, принадлежащ на рода“. През същата епоха са изчезнали редица старинни тракийски имена на божества като *Αυζα-* „Aurora“, *Δαλα/η-*, *Dula/e-*, *Epta/e-* и пр.

ГЛАВА СЕДМА

ТРАКИЙСКАТА ЛЕКСИКА

1. ТРАКИЙСКИ ДУМИ, ИЗВЕДЕНИ ОТ ОНОМАСТИКАТА

Главната част на тракийската лексика се извежда от ономастиката. Принципните положения за тълкуване на тракийските собствени имена бяха изложени в предходните глави. Тук са дадени по азбучен ред (на гръцката азбука) изтълкуваните собствени имена. Повече от половината от тези имена имат сигурна, а около една четвърт твърде вероятна етимология. Етимологията на останалите се доближава до това, което може да се определи като твърде вероятна етимология. В случаите, дето вероятността на тълкуването е по-малка, това изрично е отбелязано. Разбира се при тия преценки има известна субективност.

Αβρο-, *Αβρου-* = може би гот. *abrs* „силен, мощен, буен“ в следните двуосновни мъжки лични имена:

Αβρο-ζελμης (Xen., IV в. пр. н. е.) „мощен закрилник“ (?), вж. *-ζελμης*.

Αβρού-πολις (Polyb., App. Mac., Diod., Paus.), *Abru-polis* (Liv.) цар на сапеите, съвременник на Персей: „мощен син“?; с дисимилация и по народна етимология нагодено към гр. *πόλις* „град“, вж. *-πορις*.[1] Тази етимология обаче е несигурна, понеже *Αβροζέλμης* е вероятно (с дисимилация) = *Αβλουζελμις*, *Αυλουσελμις*, а *Αβρούπολις* (с метатеза) = *Αυλουπορις*.

Ἄθρυς (Hdt.), *Ieterus* (Plin.), *Iatrus* (Iord.), днес *Янтра*, в най-горното си течение *Етър*; кастел при устието на реката *Ἰατρῶν* (Proc.), *Ἰατρόν* (Theoph. Simoc.), *Iatris* (написано *Latris* ND or.). Първоначалната форма е **ēthru-s* „бръз“: в горното си течение Янтра е бързотечаща планинска река. Промяната *ē* > *ā̆* > *ā* е характерна за дако-мизийски. Първоначалната, тракийската форма е запазена в днешното название на най-горното течение на реката (на юг от Габрово) *Етър* от трак. **ēthru-s*. Началното *j* в Янтра (и *Iatrus*) е от същия вторичен произход, както бълг. диал. *ягне* = *агне*, *ябълка* = диал. *абълка*, *ягода* = диал. *агода*.[2]

Ἀθύρας, *Athyras*, *Atyras* крайбрежна река, пристанище и кастел западно от Бизантион. Името произлиза от **akt-ūro-s* „крайбрежна река“, композитум от **aktā* = гр. *ἀκτή* „нос (геогр.), скалист бряг, полуостров“, *ἄκτιον* „бряг, крайбрежие“ и **ūro-s* (или **ūrā*) „вода, мочур“, ср. стпрус. *wurs* (**ūras*) „езеро, блато“, *iūrin* вин. пад. „море“, латв. *jū́'ra*, лит. *jū́rēs* „море“, лат. *ūrīna* „урина“ и др., вж. *Iuras*. Промяната *kt* > *(t)th* е характерна за тракийския език. Вж. гл. IV, стр. 37. Същата дума

---

[1] Името *Αβροζεος* в надпис от Танаис е иранско.

[2] Вж. гл. IX и XVI; обаче *ja* може да предава *ā̆*.

αϑ(ι)- се съдържа в *Anthium* (Plin.), *Ἄνϑεια* (St. Byz.) с *-n-* по народна етимология от *ἄνϑη* „цвете“, днес бълг. *Атия* скалист полуостров западно от Созопол, вж. *Anthium*.

Ἄϑως, *Ἄϑων*, вж. гл. IV, стр. 36.

Αιδε-ζυρις женско лично име в надпис от Гърмен, Гоцеделчевско: *αιδε* = гр. *αἶϑε* императ. 2 л. от *αἴϑω* „паля; горя“ (или = *αἰϑής* „горящ“) и *-ζυρις* (*υ* = *i*) = арм. *sēr* „любов“, *sirem* „любя“ от **keyrō*, букв. „горилюбов“, ср. гръцките лични имена *Αἰϑίλλα*, *Αἰϑί-οψ*, *Αἰϑίων*, *Αἴϑουσα*, *Αἴϑων* и под.; вж. *-σιρος*, *-σιρα*.

Αἰζική (Hecat. у St. Byz.) част (област) от Тракия: от ие. **ayg'-ikā* „козя (област)“ = гр. *αἰγικός*, *-ή* „кóзи“ прилагателно от *αἴξ* (род. *αἰγός*) арм. *aic* „коза“.

-αινος, вж. *Βριγκ-αινος*.

αν- = гр. *ἀν(ά)* „на“ в *Anasamus* (TP), *Ansamos* (GR, ND), *Ἄσημα* с. мн. и *Ἄσημος* (Theoph. Simoc.) кастел при устието на *Asamus*: от *αν-* = гр. *ἀνά* „на“ и *Asamus*, ср. *Ἀν-γισσός*, *Asermos*; вж. гл. IX.

Ἀν-γισσός (Pap.) град в Тракия, вероятно идентичен с *Ἀγησσός* (Theopomp., St. Byz.) град в Тракия вместо *Ἀγγισσός*. От *αν-* „на“ и *-γισσος* „камък“, ср. гр. *ἀνά*, гот. *ana*, стбълг. нѧ „на, върху“ и карийски (или фригийски) *γίσσα* „камък“, нем. *Kies* „чакъл“ от ие. **giso-*. За образуването ср. *An-asamus* селище на р. *Asamus*, *A-sermos* селище в Херсонес и под.; бълг. местни имена *На-речен*, производно от *река*, *На камъка*, *На върби*, *На гьола*, *На друма*, *На ливадата*, *На пороя* (Севлиевско) и под.; ср. също с предлога *ad* макед. *Astibus*, *Ἀπ-πίαρα*, лат. *Ἀ-σίλβα*, *ad Aquas*, *ad Novas*, *ad Statuas*.[1]

-apa „вода, река“ в местните имена: *Burd-apa* (надп.) село с едно светилище на нимфите, днес Саладиново, Пазарджишко, етникон *Βουρδαπηνος*.[2] За *Βουρδ-* вж. *Burd(o)-*; *-apa*, ср. стинд. *ăp-* „вода“.

Μούνδ-επα кастел в Родопите (Proc.), вероятно с *ε* от ие. *ā*. *Μουνδ-* вероятно от **mn̥t(h)-* „мътен“, ср. стбълг. мѫтьнъ, бълг. *мътен*. Несигурно.

Μεσσ-άπιον (*ὄρος*) планина на границата между майди, пеонци, букв. „между-речие“, ср. гр. *μέσος* „среден“ от ие. **med^hyo-s*.

Думата е също и дако-мизийска, ср. *Ζάλδ-απα*, *-αβα*, *Ζέλδ-επα*. Обаче *Ἀξί-οπα*, *Βούρδ-ωπες* с етникон *Βουρδ-οπηνος*, които са от дардански (дако-мизийски), а *Scen-opensis* от дакийски произход, произлизат от ие. **upā* вж. гл. III, стр. 32.

Anthium (Plin.), *Ἄνϑεια* (St. Byz.), днес бълг. *Атия*, скалист полуостров западно от Созопол; от трак. **atthi(y)a-* < ие. **akti(o)-*, ср. гр. *ἀκτή* „стръмен бряг; полуостров, нос“, *ἄκτιον* „бряг, крайбрежие“, *ἄκτιος* „крайбрежен“, местни имена *Ἀκτή*, *Ἄκτιον* полуостров в Акарнания (= *Anthium*), пел. *Ἀτϑίς* и др.; *-n-* в *Ἄνϑεια*, *Anthium* е под влияние (народна етимология) на *ἄνϑειον*, *ἄνϑος* „цвете“: бълг. название *Атия* пази същинското тракийско име без *-n-*. Старите имена *Anthium*, *Ἄνϑεια* са идентифицирани с днешната *Атия* от Венедиков 1948:9 и Гълъбов 1957:408—9.

---

[1] По подробно за *Ἀνγισσός* вж. Георгиев 1967:7—8,

[2] *[Β]ουρδεπη[ναι;]* в надпис от Урогли, Ямболско не е сигурно, а от друга страна се отнася вероятно за друго селище.

'Αξί-ερος, *'Αξιό-κερσος*, *'Αξιο-κέρσα*, вж. гл. VI и Georgiev 1975:20—21.

Ard(i)- = *Арда*, приток на Марица: името е засвидетелствувано в древността в *campus Ardiensis* (Anonym. Velesius, IV в.) и по-късно като *lum d'Arte* (Villardhuen, XIII в.), вж. Velkov 1968. Според В. Велков *Ἄρδησκος* (Hesiod., VII в.) и *'Αρτησκός* (v. l. *'Αρτισκός*, *'Αρτίσκος*, *'Αρτικός*; Hdt., V в.) са названия за същата река. Според Д. Дечев (1957:535) *Ἄρζος* (Theophan. contin. 387, 19, ed. Bonn.) е също название на Арда. Вж. гл. XVI.

Αρζος, днес *Сазлъдере*, приток на Марица (Ptol., Passio S. Alexandri); кастел при устието на реката (Ptol., Proc.), *Arzo* (IH), *Arso* (IA), *Arzum* (TP). Названията *Αρζος* и *Арда* произлизат от трак. **arđ-* = **arz-* „бял", което съответствува на гр. *ἀργός* „бял", тох. A *ārki*, B *arkwi* „бял", хет. *harki-s* „бял, светъл", стинд. *árj-una-* „бял, светъл". Тази етимология се определя от названието на най-горното течение на Арда *Бяла река*, тур. *Ak-dere* „бяла река". Изобщо названието „Бяла река" се явява твърде често в топонимията на всички страни. От същия произход са и следните имена:

Αρσα женско лично име (надпис от III в. пр. н.) от **arg'-yə* „бяла", вж. *Αρζος*, ср. бълг. лични имена *Бела, Бело, Бельо, Белчо* и под.

Αρζηνος епитет на Херос в надпис от Стара Загора (II в. от н. е.).

Αρσιληνος епитет на Сабазий (надпис от Nicopolis ad Istrum), етникон от местно име *Αρσιλη-*, образувано с умалителната наставка *-ιλη-* от *Αρζος*, *Arsus*, ср. бълг. *Белица* и *Бяла*.

Ἄρης, вж. гл. VI и Georgiev 1975:21.

'Αρτάκης (или -os; Theophan. contin.) приток на Хеброс.

'Αρτάνη (Hdt.) южен приток на Истрос; също и река в Битиния (Scyl. и др.).

'Αρτισκός (Hdt.) река в земята на одризите.

От ие. **ar(e)d-* (< пие. **her-ed-*), ср. гр. *ἄρδω* „оросявам", стинд. *árdati, r̥dáti* „тече".[1]

Asamus (Plin.) от трак. **as(a)mu* > ие. **ak'mō(n)* „камък" или **ak'-m(n)-yo-* „каменист, каменен", вж. гл. IV, стр. 32.

Ασδουλη(ς?) в надпис от Мелник (Mihailov 2319): *Κλαυδιανός, Πυρρος καὶ Πυρρος Λανδρου καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς [σ]αλτάριοι ϑεῷ Ασδουλη, τῷ σμς'* (= 246) *ἔτι*. Надписът е под един образ на божество, яздещо на кон, обградено с лози (с обилни гроздове) и придружено от Пан и Силен, спътниците на Дионис. Въз основа на това *Ασδουλη(ς?)* се извежда от ***(y)ēzd-ulo-** или ***(y)ā-** „ездач", ср. бълг. *яздя*, срус. ѣздъ „път, пътуване, поход", бълг., рус. *ездá*; *-(u)lo-* е суфикс за образуване на деятелни имена, ср. гот. *sak-uls* „кавгаджия", лат. *crēd-ulus* „доверчив", *tremulus* „треперещ" и под.[2] *Asdula* е засвидетелствувано като лично име в един латински надпис от Grumetum: то означава буквално „ездач".

---

[1] Pokorny 1948—59:334 **ered-*, за което няма доказателства.

[2] Ср. Leumann и Hofmann 1928:217.

Asermos (Acta SS; IV век от н. е.), селище в Херсонес, композитум от *an-* = гр. *ἀν(ά)* „на“ или _*ad_ = лат. *ad* „до, при“ и _*sermo-_ „река, течение“, ср. *Σέρμη* = *Стряма*, стинд. *sarma-ḥ* „течение“, ср. *Ἀν-γισσός*, *An-asamus*,[1] вж. гл. IV, стр. 39.

Ἄσται, *-ασται*, *-αστης*, вж. *Βαστο-*.

Ἄτλας (Hdt.) южен приток на Истрос-Дунав в днешна Североизточна България между Черно море и *Ἄθρυς*-Янтра, вероятно днешната река Русенски Лом.[2] От по-старо _*Ατυλα(ς)_ < ие. _*adu-l(y)ā_ = нем. *Attel* (от _*Adulyā_) приток на Дунав в Бавария, латвийско речно име *Adula*, ср. авест. *aďu-* „течение, поток, канал“. Отпадането на неударени (кратки) гласни, както в съвременни български диалекти (вероятно тракийски субстрат), е характерно за тракийския език, ср. трак. *Σκαβαλαῖοι* > *Σκαβλαῖοι*, *Πάταρος* > *Patrus*, *Σπαράδοκος* > *Σπάρδοκος* и под.

Αυζα-κενθος мъжко лично име (надпис от Устина, Пловдивско): „чедо (потомък) на Зората“ от *αυζα-* „зора, зорница“ от ие. _*ǎ̄ws-o-_ (или *-ā*), ср. гр. *ἠϊ-κανός* „петел“, букв. „който пее рано (сутринта)“, от _*āus-i-_, *ἕως*, йон. *ἠώς*, дор. *ἀϜώς* ж., лат. *aurōr-a*, стинд. *uṣā́s-* ж., лит. *auš-r-à* „зора, зорница“, стинд. *uṣ-r-a-* „утринен“, вж. гл. VI; за *-κενθος* вж. понататък, стр. 83. Подобно *[Α]υζα-τραλις*.[3]

Αυλου-, *Αβλου-*, *Αυϊλο-*, вж. гл. VI и Georgiev 1975:23.

Αυλου-δεα женско лично име в надпис от Родосто, букв. „Авлова дева“: *-δεα* = стбълг. **дѣва**, ср. *Δεβα-βενζις*, *Κειλα(ι)-δεουηνος*.

Αὔρας приток на Истрос, извиращ от „върховете на Хемус“ (Hdt.)[4], = стнорд. *aurr* „влага, вода“, *Aura* река в Галия, гр. *Ἄν-αυρος* „без-воден“ реки в Тесалия и Аркадия.

Autlesbis (v. l. *Autlesbius*), име на тракийски цар (Liv.), от _*awdāl(o)-ek'w-i(o)s_, ср. рус. *удалóй* „дързък, храбър“ от ие. _*awdālo-_, *ýдаль* „дързост“, укр. брус. *удáлий* „надарен, годен“, укр. *ýдаль* „способност“, лат. *audeo* „смея, дръзвам“, *audāx, -ācis* „дързък“ и ие. _*ek'wo-_ „кон“, стинд. *áśv(i)ya-*, авест. *aspya-*, гр. *ἵππιος* „конски“. За названието ср. гръцките лични имена *Θάρρ-ιππος*, *Θράσ-ιππος*, *Θέρσ-ιππος*, *Σθέν-ιππος*, *Ἀγάθ-ιππος*, *Ἄλκ-ιππος*, *Τάχ-ιππος* и под. Синкопа на неударени гласни е обикновено явление в тракийски, както и в много днешни източнобългарски диалекти (тракийски субстрат?). За названието ср. трак. *Εζβενις*, *Ezbenus*, *Εζβεω* (род. пад.).

Ἀχελῶος, *Ἀχελῶν*, *Ἄχελον* (Leo Gramm., Georg. Amartol., Georg. Mon., 917 год.) река при Анхиало, днес Поморие. От ие. _*ak_^{w}*el-* = фриг. *ακαλα* „вода“, лат. *aqua* „вода“, ср. (пел.) *Ἀχελῷος* название на пет реки в Гърция, фриг. *Ἀχέλης*, *Ακέλης* река в Лидия, *Akēlė* река в Литва. Вж гл. IV, стр. 38.

Ἄψινθος (Dion. Perieg. 575) река в Югоизточна Тракия, *Ἄψυνθος* (St. Byz.) название на град при тая река; *Ἀψινθίς*, *Ἀψυνθίς* (Strab., St. Byz.) название на областта; *Ἀψίνθιοι* племе при тая река (Hdt.), вж. гл. IV, стр. 34

---

[1] Вж. по-подробно Георгиев 1968:19.

[2] Вж. Георгиев 1958:15.

[3] Вж. Georgiev 1975:22.

[4] Вж. Георгиев 1960в.

Βαιστας мъжко лично име (надпис от Черна гора, Чирпанско) = гр. *Φαῖστος* мъжко лично име от **φαF-ιστος* суперлатив от *φά(F)ος* с. „светлина, блясък“.

Βαλζηνα (надпис) селище в Южна. България близо до днешната българо-турска граница.[1] Тракийското име е идентично със словен. *blazína* „греда“, рус. диал. *бóлозно* „дебела дъска“ от ие. **b^{h}olg'(e)ino-*, лит. *balžíenas* „греда“, латв. *bàlziêns* „подпор(к)а“.

Βαληος епитет на Зевс (надпис от Чардак, Битиния), вж. гл. VI и Georgiev 1975:24.

Βάλιν· τὸν Διόνυσον. Θρᾷκες. Et. M. Вж. гл. VI и Georgiev 1975:24.

Βαργι-δενθης вж. гл. VI.

Βασκι-διθια (ς?), вж. гл. VI.

Βαστο-, *Βαστα-* (*-αστης*, *'Ασταί*) = гр. (пел.) *ἄστυ* „град“ от ие. **wos-tu* в следните лични и племенни имена:

Βαστο-κειλ[α]ς, *Βαστα-κιλας* (II в. пр. н. е.), *Βασστα-κιλεω* род. пад. в надпис от Apollonia Pontica (V—IV в. пр. н. е., ср. гр. *'Αστό-βουλος*, вж. *-κ(ε)ιλας*.

Βαστ-αρεος (род. пад.) цар на бизалтите, ср. гр. *'Αρι-αστίς*.

Διζ-αστης, ср. гр. *Δι-ασταί*, вж. *Διζ(α)-*: ие. *-o-wo-* > трак. *-a(w)a-* > *-a-*.

Βαστας, *Βαστος* = гр. *"Αστος* лично име.

'Ασταί племе в областта на Странджа = гр. *ἀστοί* „граждани, местни (жители)“, *'Αστική* тяхната област = гр. *ἀστική* „градска“.

Πι-άσται племе, съседно на *'Ασταί*, ср. стинд. *pi-*, латв. *pie* „при, към, до“.

Липсата на началното *w* може да се дължи на гръцкото предаване, обаче тук може да се касае за различно застъпване на началното ие. *w* в разни тракийски диалекти — едно явление, което е добре известно от гръцките диалекти.

Βέβρυκες народ в Битиния, който е живял отсам и отвъд Босфора (Ap. Rh., Theocr., Apd. и др.) „бобри“, ср. лит. *bẽbrus*' „бобър“. Вж. гл. V, стр. 46.

-β(ε)ιστας = гр. *πιστός* „верен“ от ие. **b^{h}id^h-tó-s*. Тази дума е тракийска (ср. лично име *Αυλου-βειστας* от Panidos), дако-мизийска (ср. *Βοιρεβιστας* = *Βυρα-βειστας* име на дакийски цар) и илирийска (ср. личното име *Διτυ-βιστος*); ср. също дак. мъжко лично име *Βιστης* (от Пантикапайон) и трак. женско лично име *Βιστα* (от Хиос).

Βειθυ-ς, вж. *Βιθυ-ς*.

Βένδις, *Βενδῖς*, *Μενδίς* име на богиня, която се идентифицира с гр. Артемида (Хезихий и Палайфатос) или с Хеката (Хезихий). В. Томашек правилно тълкува името като „Verbinderin, Einigerin, *Ζυγία* (свързваща)“, т. е. „Schutzgöttin der geschlechtlichen Vereinigung und des Zusammenwohnens“ (покровителка на половата връзка и на съжителството) от ие. **b^{h}end^h-* „свързвам“. *Βενδις*, *Βενδω*, *Bendi(s)*, *Βενζεις*, *Μενδις*, *Οενδις* (*ο* = *υ*) се среща и като женско лично име.

---

[1] Вж. Beševliev 1959.

Βεραχεληνος епитет на Аполон и Асклепий, етникон от *b^helo-g^welnā „бял извор“, вж. Georgiev 1975:25—6.

Βεργε-πολις (St. Byz.) селище в областта на Абдера; тракийско-гръцко хибридно име: *Βεργε-* от ие. *$b_h$erg^h(ā) „планина, хълм, бряг“.

Βεργούλη (Ptol.), *Bergule* (IA), *Virgolis* (IH) днес Люле-Бургас в турска Тракия; етникон *Vergule(n)si* (надпис), умалително от *βεργ-* „планина, хълм, бряг“ = стбълг. брѣгъ, нем. *Berg* „планина“.

Bersamae (GR) селище между Анхиало и Кабиле, днес Айтос, стбълг. Карновъ: от *bers(a)-* = стбълг. брѣза от ие. *b^herg'ā. За образуването ср. *Πέργ-αμος* от ие. *-o-mo-*. *Бреза(та), Брези(те)* и разни производни са чести топоними в пределите на България.

Βετ-εσπιος, *Ουετ-εσπιος* (надп.), вж. гл. VI. Епитет на Херос, вероятно мизийски.

Βη-μαρκος, вж. гл. VI и Georgiev 1975:26.

Βησσοί (Hdt. и др.), *Βέσσοι* (Strab. и др.), *Βεσσοί* (St. Byz.) племе в областта на Родопите, чието име е било възприето и от племената около Орбелос и Хемус, а сетне и от останалите племена в Тракия. Името е сродно с алб. *besë* ж. „вяра, религия; дума, обещание“, *njeri i besës* „верен, надежден човек“, стирл. *bēs(s)* „навик, нрав“ от ие. *b^hend^h-so-.

-βιζος (в личното име *Δεο-βιζος*), *-βιζιης* (в името на божеството *Ζει-βιζιης*) от ие. *wiswo- = арк., крит., беот. *ϝίσϝος*, ат. *ἴσος* „равен, подобен“. От същия произход е вероятно и местното име *Βιζύη* (Strab., Ptol. и др.), *Βύζη* (Acta SS), *Bizzis* (Iord.), *Bize* (надп.), днес *Vizzé* в Турска Тракия, ср. бълг. селищно име *Равна*.

Βιϑυ-. вж. гл. V и VI.

Βιϑυς, *Bithys, Bithus, Bitus*, *Βειϑυς*, *Βειϑας*, *Βειϑης*, *Beitus, Vithus, Vitus* е едно от най-честите тракийски лични имена. П. Кречмер (1896: 239) сравнява келтските имена *Bitu-rix*, *Dago-bitus*, ирл. *bith* „свят“, които се извеждат от ие. *g^wey- „живея“, обаче в тракийски g^w се застъпва с *k*. От друга страна тракийските имена не могат да бъдат заети от келтски, понеже те се срещат извънредно често в цялата тракийска област: *Βιϑυς* е засвидетелствувано повече от 300 пъти (вж. Detschew 1957:66). Освен това името е засвидетелствувано още от III в. пр. н. е. (от Делос). То се явява в различни двуосновни лични имена, от което личи, че *Βιϑυς* е съкратено двуосновно име:

Βειϑυ-κειλης, ср. гр. *Ἀνδρό-βουλος*, вж. *-κειλας*.
Bithi-centus, *Bitu-centus*, ср. *-κενϑος* „чедо“.
Biti-pel, ср. *-per* „момче, син“.
Vitu-paus, *Vitho-pus*, ср. *-paus*, *-pus* „момче, син“.
Βειϑυ-τραλις, *Biti-tralis*, *Byty-tralis*.
Βειϑι-πης, ср. *-πης* „дете, син“.
Ασα-βιϑυς.
Bul-bita „чедо на племето“, вж. *Bul-bita*.
(*Δι-βειϑυς*, вж. *-βυϑος*).
Κελαι-βειϑυς, вж. *Κελη-*.

Κοζι-βιθυς.
Vi-bithus.
Ρεσκο-βιτος, вж. *Ρασκο(υ)-*.
Sua-vithus.
Trai-bithus.[1]
Βιθυς, Βειθων са съкратени двуосновни имена, вж. гл. V.

Βισι-ζε[νις], *Βιση-ζεν[ις]* в надписите от Амфиполис: *Δουλη Βισιζε[...]* и *Βισηζεν[..]*; ср. гр. *οἰκο-γενής* „роден в дома“; *Βισι-* локатив от *Ϝισ-* = алб. *vis* „място, селище“, авест. *vis-* „къща, село, клан“, стинд. ***viś-*** „жилище, къща“, стбълг. **вьсь** „село“. Ср. *Ἴσ-μαρος*.

Βιστύρας· ἥρως Θρᾷξ (Hes.), вж. гл. VI и Georgiev 1975:27, = *Βιστρας* мъжко лично име (Hes.) = стбълг. **быстръ** „бърз“: *ū > i*, ср. бълг. *Бистрьо, Бистро, Бистра, Бързьо, Бързо, Бързе, Бърза.*

Βληκουρος тракийско божество (надпис от с. Дъждец, Ивайловградско) = гр. *φλεγυρός* „горящ, блестящ, светещ“, вж. гл. VI.

Βοσ-βας мъжко лично име от Бизантион = гр. **Φωσ-φα(ντ)ς*, ср. гр. *Ἀντί-φας, Ἀγλώ-φαντος* и стинд. *bhā́s-* „светлина, величие, мощ“, гр. *φώς, φωτός* м. „човек“; вж. *Βουσ-βατος*.

Β(ο)υζα- = авест. *būza-* м. „козел“ в следните лични и местни имена (вж. гл. V):
Βούζης (Proc.), *Βουσᾶς* (Theoph. Simoc.) мъжко лично име, вж. гл. V, стр. 45.
Βυζας(-αντος), Βυζης, Βυζος (надп.; често) мъжко лично име.
Βυζάντιον (Hdt. и др.) гр. Бизантион.
Busilas (надпис от Чумаковци, Белослатинско), *Βουσειλας* (надпис от Амфиполис) мъжки лични имена: *-ιλας* хипокористична наставка.
Βουσι-παρα селище в надпис от Пизос.

Bula женско лично име в надпис от Серес—Сяр, ср. гр. *Φῦλος, Φυλέας, Φύλης* производни от *φῦλον* „племе, род“, вж. *Βουλο-γαίσης* и *Bul-bita*. *Bula* е съкратено двуосновно име, както и цитираните гръцки лични имена.
Bul-bita женско лично име от Митровица, буквално „чедо на рода (племето)“, вж. *Bula* и *Βιθυς*.
Βουλο-γαίσης Dio 54, 34: *Βουλογαίσης* (погрешно *Οὐολογαίσης* Reim.) *Θρᾷξ Βησσὸς ἱερεὺς, τοῦ παρ᾽ αὐτοῖς* (= *Βησσοῖς*) *Διονύσου* (11/10 пр. н. е.). От ие. **b^{h}ūlo-g^{wh}əyso-s* „блясък (сияние) на племето“, ср. гр. *φῦλον* „племе; род, вид“, *φυλή* „племе, род“ и лит. *gaĩsas, gaisà* „сияние (на небето)“, латв. *gaĩšs* (от **gaisus*) „ясен, светъл“, *gàisma* „светлина“. За названието ср. гръцките лични имена *Φύλ-αρχος, Φυλο-σθένης, Ἀγλώ-φυλος, Ἀριστό-φυλος*. Ср. *Bula* и *Bul-bita*.

-βουρ, Βυρα- трак. и дак. = алб. *burrë* „мъж“ (от ие. **bhr̥-no-s?*) в двуосновни лични имена:
Βουρ-γειλος в надпис от Pizos (Чирпанско), вж *-γειλος*.

---

[1] *Σαντοβιθυς* име на египетски стратег от II в. пр. н. е. не е от тракийски произход.

[Β]ουρ-θειθης в надпис от Разград, вж. *tithi-*.

Βουρειλας мъжко лично име (надпис от Серес — Сяр), ср. гр. *Ἀνδρόλας, Ἀνδρό-δαμος*.

Βουρ-κέντιος (Proc.), ср. гр. *Ἀνδρο-γένης*.

Δαρου-βυρα женско лично име в надпис от Чирпанско; от *d^{h}oru-, ср. гр. *θοῦρος* „бурен, буен“ от *d^{h}orw-o-s.

Ζει-βουρις в надпис от Амфиполис, ср. гр. *Δί-ανδρος*.

Μουκα-βουρ, Μουκα-βουρις, Μουκα-βορις в надписи от Чирпанско, Новозагорско и Харманлийско, „мъж на племето (рода)“, вж. *Μουκα-*, ср. гр. *Ἀγόρ-ανδρος*.

Si-burr-inus, [Si?-]burr-enus (надп. от Селани при Филипи) производно от *Si-bur(r)-* = *Ζει-βουρις*, ср. гр. *Δί-ανδρος*.

Burrenus мъжко лично име в надпис от Philippi, *Burrena* женско лично име в надпис от Драмско, ср. гр. *Ἀνδρέων, Ἀνδρίων, Ἄνδρων*.

Βουραδις, Βουραειδης, Βουρι-ειδεις, Buraidus, Βουραΐδης имена на траки в надписи от разни места.

Подобни имена се срещат и в дакийски, ср. *Βυρα-βειστας, Burvista*, ср. гр. *Πίστ-ανδρος, Duto-boris*, в македонски[1] *Διο-βουρος* и *Διό-βορος*, ср. *Δί-ανδρος* (илирийски *Κορέ-βωρ*); произходът на *Azbora, Piroborus* и *Τιλλιβορας* е неизвестен.

Burd(o)-, Burdi-, Βουρδ-, Burto-, Βουρτον- от ие. *b^{h}r̥d(^{h})o-, ср. лит. *birdà* „мочур“, стпрус. *Birdaw* езеро от ие. *b^{h}r̥d^{h}ā-, бълг. рус. *брод*. Тракийската дума се явява в следните двуосновни или производни думи:

Burd-apa (надп.) село със светилище, посветено на нимфите, днес Саладиново, Пазарджишко; етникон *Βουρδαπηνοις*; *[Β]ουρδεπη[ναις]* в надпис от Урогли, Ямболско; букв. „мочурлива вода (река)“.

Burdenis (Proc.), *Βουρδεπτω* (IA), *Burdipta* (IH), mansio на левия бряг на Хеброс, днес Хисар срещу моста при Свиленград.

Burtu-dizos (Cod. Iust., IA), *Βουρτού-δγιζ* (Proc.), *Βουρτού-δεζον* (Passio на св. Александър), *Burdi-dizon* (IA), *Βουρδιζος* (надп.), *Burtizon* (TP) mansio на р. Erginias, днес Бабаески. За *-dizos* вж. по-нататък.

Βούσ-βατον· τὴν Ἄρτεμιν. Θρᾷκες (Hes.): с *ō* > *u* и изчезване на назала пред дентал от ие. *b^{h}ōs-b^{h}ant(o)- = гр. *φωσ-φαντ(ο)-, ср. *νυκί-φαντος* „който се появява нощем“, *φάντα· λάμποντα* „блестящ“ (Hes.), стинд. *bhā́-ti* „свети, сияе“, *bhā́s-* с. „светлина, величие, мощ“, вж. *Βοσ-βας*. Вж. гл. VI и Georgiev 1975:28.

Βρεδας кастел в Хемимонт близо до *Burdipta* (Proc.), ср. рус. *бред, бредина* „пасище“, *бреду* „бродя“, бълг. *брод*, алб. *breth* (аор. *brodh*) „(под)скачам“, лит. *bristi, bredù* „пребраждам“.

Βρέναι племе в областта на долния Хеброс (Strab.), букв. „рогачи, елени“, ср. алб. *brî, brîni* „рог, еленови рога“. Ср. (дакийското?) лично име *Brinus* (надпис).

Brentice (GR), *Brendice* (IA), *Brindice* (GR), *Brenzici* (TP), *Brizice* (IA), *Prindize* (Geogr. Guid.), *Berozicha* (IA) селище близо до Porsulae, днес Капджилар. Производно от ие. *b^{h}rento-s „сърна, елен“, ср. месап. *βρέν-*

---

[1] Вж. Georgiev 1974:17.

δον· ἔλαφον (Hes.), *βϱέντιον· ϰεφαλὴ τοῦ ἐλάφου* (Hes.), алб. *brî, brîni* от *b^h*rent-no-*, калабр. *Βϱεντέσιον, Βϱενδέσιον, Brundisium* местно име.

Βϱεντο-παϱ[ω]ν (род. пад. мн. ч.) местно име от Хисар (Карловско) в надпис от 222—235 год. от н. е. За *Βϱεντο-* вж. *Brentice*; *-παϱα* се среща в многобройни двуосновни тракийски местни имена, вж. гл. X и XI.

βϱία „град“ (вж. гл. II, стр. 13), често в двуосновни местни имена: *Αλααι-βϱιη-, Βολβα-βϱιη-, Κώμβϱεια (Κωβϱία), Μασϰιο-βϱι[α], Μεσαμ-βϱία, Μεσημ-βϱία (= Μελσημ-βϱία), Πολτυμ-βϱία, Σαλε-βϱίες* (?), *Σηλυμ-βϱία, Σαλαμβϱία, Σϰελα-βϱία, Σομ-βϱία*, вж. гл. X и XI.

Βϱι-ζενις, Βϱει-ζενις мъжко лично име често в надписи от Тракия; *Brizanus* в надпис от Палмира. От *βϱία* „град“ и *-ζενις*; за названието ср. гръцкото лично име *᾽Αστυ-γένης*.

Βϱινϰ-αινος мъжко лично име в надпис от Пловдивско: *-αινος* = гр. *αἶνος* „разказ; (по)хвала“, вж. *Βϱινϰα-ζεϱις*. Етимологията не е сигурна

Βϱινϰα-ζεϱις мъжко лично име в надписи от Пизос и Стара Загора. Букв. „(който) носи чест“, ср. гот. *briggan*, нем. *bringen* „нося“ от *b^h*renk-* и гр. *γέϱας* „чест“; ср. гръцките лични имена *Φεϱέ-τιμος, Γεϱ-άνωϱ, Καλλί-γεϱις*, вж. *-ζεϱις*. Другояче Дуриданов 1972:233.

Βϱινϰα-ζεις, Brincasus в надписи от Пизос, Зорница (Ямболско), Рупките (Чирпанско) и Pannonia superior: хипокористично (съкратено) от *Βϱινϰα-ζεϱις*, вж. гл. V.

Βϱυζος мъжко лично име (надп.) = лит. *Bružas*, латв. *Bružis*, лични имена, лит. *bružas* „der immerfort wischt, ohne Zweck und Ziel hin und her geht“, стбълг. бръзъ, бълг. *бърз* от ие. *$b^h\r{r}g'^h$*o-s* (или *-g'-*), лични имена *Бързо, Бързьо, Бързе, Бърза*.

Βυσναῖοι едно племе от бебриките (St. Byz.), букв. „кози, козли“, ср. циг. *buzni* „коза“, нем. *Bock* „козел“ от ие. *b^h*ug'no-*, вж. гл. V.

-βυϑος в мъжкото лично име *Δι-βυϑος* (тракийски войник в надпис от ок. 300 пр. н. е.); за образуването ср. гр. *῾Ηϱό-φυτος*, а за значението гр. *φυτόν* „растение; издънка, потомък, дете“. От същия произход е и *Δι-βειϑυς* (*ει = ι = υ*)[1] мъжко лично име в надпис от Pizos (Чирпанско).

Γάζα „*τείχισμα Θϱᾴϰης* (тракийско укрепление)“ (Phlegon от Tralles, St. Byz.): въз основа на *τείχισμα* „укрепление“ името може да се изведе от ие. *g^h*od*^{h}*yo-* (или *-yə*) и да се съпостави със стинд. *gádhya-* „което, се държи здраво“ от *gadh-* „държа здраво, скопчвам“, стфриз. *gadia* „съединявам“, англосакс. *gadrian*, англ. *gather* „събирам“.

Γαιδϱεους (род. пад.) мъжко лично име в надпис от Амфиполис (III в.), ср. гр. *Φαῖδϱος* = *φαιδϱός* „светъл, ясен, радостен“, *Φαιδϱίας, Φαιδϱέας* от g^{wh}*əydr(o)-*.

-γεϑης, вж. *Σουϱε-γεϑης*.

-γ(ε)ιστας, вж. *Δϱινγ(ε)ιστας*.

-γειλος = арм. *ǰil* „жила, въже“, стбълг. жила, лит. *gýsla* „жила, вена“ в личното име *Βουϱ-γειλος* „мъжка жила“, ср. гр. *᾽Ανδϱο-σϑένης*. Етимологията не е съвсем сигурна.

---

[1] Поради смесване с честото лично име *Βειϑυς* = *Βιϑυς*, ср. гр. *φῖτυς* „родител“, *φῖτυ* „издънка, потомък, чедо, син“, вж. гл. V и VI.

Γενι-, ср. стинд. _hán-ti_ „удря, убива“, гр. _ϑείνω_ „удрям, бия, убивам“ от ие. _*g^{wh}en-_ в следните имена:

Γενι-αϰω (дат. пад.) епитет на Аполон в надпис от Сливен: от ие. _*g^{wh}eni-ak^{w}o-_ „който убива болката (скръбта, злото)“, ср. стинд. _áka-m_ „болка, скръб, страдание“, авест. _akō_ „лошо, зло“ от ие. _*ak^{w}o-_, вж. гл. VI. и Georgiev 1975:28.

Γενι-ϰελας, Γενι-ϰειλας „който удря (убива, улучва) (на)далеч“, дето втората съставна част съответствува на първия член на _Κελη-γενϑης_ (вж. там).

Γενε-μης, чиято втора съставна част е сродна вероятно със стинд. _māyā_ „измама, илюзия“.

-γενϑης, вж. _Κελη-γενϑης._

Γεϱμ(α)- „горещ“, вж. гл. IV, стр. 32.

Germe-titha епитет на Диана, богиня на ясното небе, на луната и на раждането, в надпис от Кайлъка при Плевен, дето е имало светилище на Диана: _Deanae Germetithae_ (дат. пад.); от _*g^{wh}ermā_ „горещa“ и _-titha_ (вж.).

Γεσιηνω (дат. пад.) епитет на Херос в надпис от Борец, Пловдивско: _Γεσι-_ от _*Γενϑι-_, вж. _Γιϰεντιηνος, Γειϰεσιηνος._

Γιϰεντιηνος, Γειϰεϑιηνος, Γειϰαι[τιηνος], Γειϰεσηνος, Γινϰιοηνος, Γινϰατ[ιηνος епитет на Аполон и на _ϑεὸς Σώζων_ в надписи от Лозен, Харманлийско, ср. особено надписа _ϑεῷ Σώζοντι Γιϰεντιηνω._ Въз основа на гръцкия епитет _Σώζων_ „спасител“ тракийският епитет се извежда от ие. _*g^{w}i-g^{wh}en-t(i)-_ „закрила, защита“ или „защитник“, ср. лит. _ginù, gìnti_ „защищавам, закрилям“: _γιϰ-_ с дисимилация от _*g^{wh}ig^{wh}-_; _ει = i_; _αι = e_; _ϑ/τιη > ση_; изчезване на назала пред _s_ или пред дентал; _Γινϰ-_ антиципация на назала. Вж. гл. VI и Georgiev 1975:29.

Gygemeros (Plin.) планина в Тракия: композитум от _gyge-_ = рум. _ghiuj_ „стар“, алб. _gjysh_ „дядо“ и _-meros_ от ие. _*mēro-_ „голям, велик“, ср. ствнем. _-mār_, стбълг. -мѣръ от ие. _*mēro-_ в лични имена като нем. _Volk-mar_, стбълг. Владн-мѣръ и рум. (дакийски субстрат) _mare_ „голям, велик“ от ие. _*mēr(o)-_ (ие. _ē_ > дак. _a_) или _*məro-_. За названието ср. _Старец_ (каменна чука в Пирдопско), _Дядова могила_ (Пирдопско), _Дяда могила_ (Севлиевско) и под. За реда на съществителното и прилагателното ср. рум. _Satu mare_ „голямо село“ и под., _Ἴσ-μαϱος_, вж. гл. IX.

Δαλα-, Δαλη- „_Flora_“, вж. гл. VI и Georgiev 1975:29.

-dama, вж. _Uscu-dama._

Δαϱου-τουϱμης (род. пад.) женско лично име в надпис от Гюмюрджина — Комотини. От ие. _*d^horu-dr̥mā_ „буен бяг“, ср. гр. _ϑοῦϱος_ „бурен, буен“ от _*d^horw-o-_ и _δϱαμεῖν_ „бягам“, вж. _-turma._ За названието ср. българските лични имена _Бежан, Бежана._

Δάτον, Δάτος (Hdt. и пр.), _Datos_ (Plin.) едонско селище близо до дн. Кавала, днес Берекет = алб. _dhatë_ „място, селище“ от ие. _*d^hə-to-_. Името може да бъде и фригийско или пеонско; тракийската принадлежност на едонците не е сигурна.

Δεβα-βενζις женско лично име (в надпис от Ласкарево, Сандаско): *Δεβα-* = стбълг. **дѣва**, бълг. *дева* от ие. **dʰē(y)wā* и *-βενζις* = *Βενζεις*, *Βένδις* тракийска богиня (вж.); вж. *-δε(ου)ηνος*, *Αυλου-δεα*.

-δεηνος, *δεουηνος*, вж. *Κελαιδεουηνος*.

-δενϑης, *Δεντου-*, *Διντι-* и под. от ие. **g'en-ti-*, **g'en-tu-* (и **g'n̥-ti-*), ср. лат. *gens, -tis* „род“, стинд. *jantú-ḥ* „творение (Geschöpf)“, авест. *zantu-* „окръг, област“, стнорд, *kind* ж. „род, потомък (Wesen, Geschlecht, Nachkomme)“, лат. *nātus* „роден; син“, стнорд. *kundr* „син“, гот. *-kunds* „произхождащ от“, вж. гл. V. Тая дума се явява често в двуосновни лични имена

Αυλου-δενϑης в надпис от Черна гора, Чирпанско.

Βαϱγι-δενϑης в надпис от Бачковския манастир, Асеновградско.

Βεσ(σ)ο-δενϑης в два надписа от Пизос, Чирпанско: „(от) бесийски рòд“

Δεϱο-δ[ε]νϑης в надпис от Пизос (Чирпанско).

Ζαιϰε-δένϑης (Phlegon от Tralles).

Καϱ-δενϑης, *Cardentes* (често в надписи), вж. *Καϱ-ωσσος*.

Δενϑα-βαϱις в надпис от Брезнишко, ср. гр. *Λεω-φοϱεύς*, *Φεϱέ-λαος*.

Dentu-brisa (надп.).

Δεντου-πης в надпис от Драмско: „момче (син) на рода“.

Δενδου-ποϱις, *Δινδι-ποϱις* (надп.) „син на рода“.

Dentu-sucu, *Δεντου-συϰος*, *Δεντυ-συϰος* женско лично име в надписи от Пазарджишко, Ямболско и Търновско: „дъщеря на рода“, вж. *σ(ο)υϰο*.

D[e]ntu-staina женско лично име в надпис от Севлиевско: „зид (крепост) на рода“: *-staina* = стбълг. **стѣна**, гот. *stains* „камък“. Тълкуването е несигурно.

Dento, *Δέντους* женско лично име (хипокористично име).

Δ[εϱ]ει-ζενις мъжко лично име (в надпис от Пизос) от **dʰwerēy-genēs(-is)*, ср. гр. *Θυϱαι-γένης* лично име, ср. алб. *derë* „врата“ от ие. **dʰwerā* и стбълг. **двьрь** „врата“ (*i*-основа); **dʰwerēy* е местен падеж ед. ч.

Δεϱζις име на божество в надпис от Плъстина, Омуртажко: *ϑεῷ ἐπηϰόῳ Δεϱζει Αἴλιος Διογένης εὐξάμενος ἀνέϑηϰα*. *Δεϱζις* = гр. *Θέϱσις* лично име от *ϑέϱσος* „смелост, дързост“, ср. *Δάϱϱων* македонско божество = гр. *Θάϱσων* лично име, вж. гл. VI, стр. 60. Вероятно мизийско.

Δεϱζελα(ς) (с асимилация) име на божество = *Δεϱζειλας* (*ει* = *i*) лично име = гр. *Θεϱσίλος* лично име. Вероятно мизийско.

Δαϱζαλας (с асимилация) име на божество = *Δεϱζελα(ς)*.

Δεϱσαῖοι (Hdt.), *Δεϱϱαῖοι* (St. B.), *Δάϱσιοι* (St. B.) племе, съседно на сапеите и едоните: от **dʰers-*.

Derzi-zenus в надпис от Търново, с хаплология *Derzenus* мъжки лични имена.

Хипокористично съкратени лични имена:

Dorses от **dʰr̥s-ēs* (или *-ent-s*), ср. гр. *Θάϱ(ϱ)ης*.

Dorsus = гр. *Θϱάσυς*, *Θάϱσυς* от ие. **dʰr̥s-u-s*.

Δοϱσας, *Δοϱζας*, ср. гр. *Θϱασέας*, *Θέϱσας*.

Durze от ие. **dʰr̥s-ent* (с умалителен суфикс), *Δοϱζενϑης*, *Δοϱζινϑης*, образувано въз основа на косвените падежи, вж. гл. IX.

Δεσα-, *Disa-*, *Διζα-*, *-δαισης* = гр. *Θεο-*. Едни от най-честите гръцки двуосновни и съкратени лични имена са тези, образувани с думата *ϑεός*

„бог“, която произлиза от ие. _*d^h(w)eso-s_. На тая гръцка дума в тракийски съответствува _Δεσα-_, което се явява много често, но обикновено с _i_ вместо _e_: _Disa-_ > _Διζα-_. Обяснението е следното: още в пратракийски ие. _*d^{h}weso-_ > трак. _desa-_ и ие. _*deywo-_ > трак. _*teiwa-_ > _tīwa-_ респ. ие. _*diw-ós_ род. пад. > трак. _*ti(w)-as_ са се контаминирали в _disa-_ > _diza-_, а от друга страна ие. _*deywo-_ и _*diw-os_ се явяват в тракийски обикновено с _d_ (респ. _z_), а рядко с _t_. Тук намираме същото явление, както в арменски, дето _di-k^c_ мн. ч. „богове“, извеждано от ие. _*d^{h}ēs-es_ (ср. Pokorny 259), в действителност представя същата контаминация: _d^{h}weso-_ + _*diw-_ > _d^{h}is(o)-_, вж. гл. V.

Ето тракийските имена и техните гръцки съответствия:[1]

Δεσα-κενθης, _Disa-centus_, _Διζα-κενθης_, _Διζε-κενθης_, ср. гр. _Θεό-γνητος_, _Θεό-τεκνος_, _Θεό-τοκος_.

Δειζε-ζενις = гр. _Θεᾱ-γένης_: _ā_ > _e_; _ει_ = _i_; ср. _Διζα-ζενις_.

Δειζε-ζες, _Διζου-ζος_, ср. гр. _Θεο-γῆς_ хипокористично съкращение.

Διζα-ζελμις (често) „бог-закрилник“, ср. гр. _Θεο-φυλάκιος_, _Θεο-φύλακτος_.

Διζα-ζενις = гр. _Θεο-γένης_.

Diza-por, ср. гр. _Διό-παις_.

Διζα-πολις = _Διζα-πορις_.

Διζα-πης, _Δισου-πης_, _Διζου-πης_ (_Διζου-_ по _Διου-_ от _*diw-_), ср. гр. _Διό-παις_.

Διζα-πορις, вж. _-πορις_.

Διζ-αστης (мак.?), ср. гр. _Θεό-πολις_ и _Ἀρι-αστίς_ (от _ἄστυ_ „град“).

Disza-[t]ra[l(is)], _[Δι]σα-τραλις_.

Διζα-λας, _Disa-la_, _Dizsa-la_ (често) = гр. _Θεό-λας_ или _Θέολλος_ (хипокористично).

Ζηλυ-δηζη (?)[2], ср. гр. _Οἰνό-θεος_ и трак. _ζήλας_ „вино“, ср. _Δηζας_.

Ζυκου-δαισης, ср. гр. _Λαμπρό-θεος_, _Καλλί-θεος_, _Φανό-θεος_, вж. _-συκις_.

Съкратени (хипокористични) имена:

Diszas, _Διζας_ (род. пад.: _Διζα_, _Διζαδος_, _Διζανος_), _Disza_, _Diza_, _Διζα_, _Dizza_, _Δειζης_, _Διζης_, _Δειζας_, _Δηζας_ (много често), ср. гр. _Διᾶς_ (_-ᾶδος_), _Δίας_.

Diso, _Dizo_, _Dizzo_ (често) = гр. _Θέων_.

Diszio, ср. гр. _ΔιFίων_.

Διζουλας = гр. _Θεϋλλος_.

Dizias, ср. гр. _Δίας_.

Δεσ-ιλοί (St. Byz.) племенно название, ср. _Δῖοι_, _Διό-βεσσοι_ названия на тракийски племена и гр. лично име _Θεϋλλος_;

Desu-daba местно име (дак.-миз.), ср. гр. _Θεό-πολις_.

_Δη-_, _Δα-_, вж. гл. VI.

Δη-λόπτης име на божество от Самос, вж. гл. VI и Georgiev 1975:30.

Δια- = гр. _Διο-_, _Διασ-_ = гр. _Διοσ-_, _Δι-_ = гр. _Δι(Fι)-_, _Διου-_. Както бе посочено по-горе (вж. _Δεσα-_), в пратракийски са се контаминирали индоевропейските думи _*d^{h}weso-_, _*deywo-_ и _*diw-_ (_*dyews_), поради което ие. _*d^{h}weso-_ е преминало в _Δισα-_, _Διζα-_, а ие. _*diw-_ в _diu-_ и _*deu-_ = _deo-_.

---

[1] Вж. по-подробно Georgiev 1974:12—4. _Δεσυηπολις_ (Detschew 1957:128) е погрешно четене вместо _Δεσπ(ο)τη_.

[2] Според Русу погрешно.

Ето тракийските лични имена, образувани с тия думи, както и техните гръцки съответствия:[1]

Δια-ζελμις, ср. гр. *Θεο-φυλάϰιος*, *Θεο-φύλαϰτος*, вж. *-ζελμις*.

Δια-ζενις, *Dia-zenus*, *Δια-σενης* = гр. *Διο-γένης*.

Δια-πυϱος, ср. гр. *Διό-παις*.

Dia-tr[alis], вж. Georgiev 1974:13 и 15.

Διασ-ϰενϑος, *Dias-centus*, *[Dia]s-cinthus*, ср. гр. *Διόσ-ϰο(υ)ϱος*, *Διόσ-ζοτος*.

Dia-giza (в надпис от Рим); тракийската принадлежност на това име не е твърде вероятна.

Δι-βυϑος.

Δι-βειϑυς, вж. *-βιϑυς*.

Δει-γηπ[ις].

Δι-ποϱις, *Δι-πυϱος*, ср. гр. *Δί-φιλος*, *ΔιFι-μένης*, *Δυ-στέφης*, *ΔιFί-δωϱος*.

Δι-συϱος, *Δι-σοϱας*, *Δει-σοϱας*, *Ζι-συϱας*, вж. *-συϱος*; племенни названия: *Δι-σοϱαί*, *Δι-ζυϱοι*.

Следните форми съответствуват на формите, които се явяват в староиндийските композита, а именно *div-* и *diyu-*:

Diu-zenus, съкратено *Διου-ζης*.

Διου-ϰειλας, *-ης*, *Διου-ϰιλας*, *-ος*.

Διο[υ-πο]ϱις.

Δ[ιου ?]-τ[ϱα(λις)]: четенето е съвсем несигурно.

Dio-bessi племенно название ($o = u$).

Δεο-βιζος, ср. гр. *Θεισόα* от **Θεο-FισFᾱ* женско лично име и *ἰσό-ϑεος* „равен на бог“: *Δεο-* от ие. *d^hweso- + *deywo- и *diw-; *-βιζος* от ие. *wiswo-.

Deo-pus, ср. гр. *Διό-παις*.

Dio-gyris (? = *Διήγυλις* ?) е несигурно.

Dios-cuthes, *Dios-codus*: четенето е несигурно.

Διοσϰους (род. *-ουτος* или *-ουνος*) е вероятно гръцко име, съкратено от *Διόσϰουϱος*.

Deos-por, *Δεοσ-πουϱις* са македонски, фригийски или илирийски имена.

Διος, *Dius*, *Δειος* са гръцки имена.

Δίγγιον (Proc.), кастел в областта на Хеброс, ср. стпрус. *Dinge*, название на гора, латв. *Diñgas* местно име, *dinga* „растение; плодородна земя“ от ие. *$d^h\eta g^h$-, стисл. *dyngia* „бунище, къща в земята“, лит. *dengiù, deñgti* „покривам“, *dangà* „покрив“, нем. *Dünger* „тор“, вж. Duridanov 1969:26—7.

Διζα-, *Disa-*, *Δειζε-*, вж. *Δεσα-*.

-dizos, -on, *-διζος*, *-διζα*, *-διζη*, *-disza, -dison*, *-δεζον* = стперс. *didā* „крепост“ от ие. *$d^h ig'^h$ā, гр. *τεῖχος* с. „стена, крепост“ в следните местни имена:

Be-dizos, Beo-dizos (IH) mutatio между Resisto и Apris, днес Бунарлъ.

Burtu-dizos (Cod. Iust., IA), *Βουϱτού-δγιζ* (Proc.), *Βουϱτού-δεζον* (Passio на св. Александър), *Burdidizon* (IA), *Βουϱδιζον* (надп.), *Burtizon* (GR), *Burtizon* (TP) mansio на р. Erginias, днес Бабаески.

Δοϰι-δίζη (Propyl. ad Acta SS), *Δαϰί-διζος* (Socr. Hist. eccl.), *Δαϰί-διζα* (Theophan. Chronogr.), *Daci-dizus* (Niceph. Call. Hist.), битински емпориум на Астакенския залив.

---

[1] За тези имена вж. подробно Georgiev 1974:14—7.

**Δρα-διζα* в етникона *Δραδιζανοι* в надпис от Никомедия.

Κιστί-διζος (Proc.) кастел в Moesia inferior.

Oru-disza (v. l. *Orudiza*; IH) mansio на източната страна на *Tonzos*.

Osti-dizo, Ostu-dizo, Osto-dizo (IA) mansio по-късно *Νίϰη, ἡ μιϰρὰ Νιϰλία*, визант. *Νι ίτζα*, днес Хафса.

Tarpo-dizo (IA), *[Tar]pu-dizo* (TP), *Tarpu-dison* (GR) mutatio на 13 км северно от Кърkклисе. *Tarpo-*, *Tarpu-* е сродно с бълг. *mpan*.

Τυρό-διζα (Hdt., St. Byz.; надп.) град в Югоизточна Тракия.

Διν „Зевс“ (самотракийско).

Δορζας (надпис от Nicopolis ad Istrum), *Dorses* (надп.), вж. *Δερζις* и гл. IX.

Δορζενϑης, Δορζινϑης (надписи от Пизос, Пловдив, Стара Загора, Bizye, Меричлери при Чирпан, Серес-Сяр), вж. *Δερζις* и гл. IX.

Durze мъжко лично име (надпис от 205 от н. е.), вж. *Δερζις* и гл. IX.

Δουλη-, Dula-, Δυλα-, вж. гл. VI и Georgiev 1975: 31.

Δούναϰα (вин. пад.; Strab.), *Donuca* (Liv.), днес Рила. Д. Дечев 1957: 153) прибавя тук и *Dinace* от латинския надпис от Карнунтум: *M. Mogetius M. f. Pudens dom. Dinace... mil. leg. XIII gem.* Обаче идентифицирането на *Dinace* с *Δούναϰα* не е вероятно. *Δούναϰα* (вин. пад.) е сродно с англосакс. *dūn* м. ж. „височина, планина“, нем. *Düne* „дюна (хълм от пясък)“ от ие. **d^{h}ūno- (-ā)*; *-αϰ*(*α*) може да е суфикс, но *Δουν-αϰ*(*α*) може да е сложна дума със значение „планинска река (Berg-fluss)“ и да означава Рилската река, по-старо *Рыло*, по която е дадено славянското название на планината. Вж. гл. IV, стр. 37.

Δουρα-ζερις мъжко лично име (надп.), ср. стинд. *dhurā́* „gewaltsam (насилствено)“ и вж. *-ζερις*. Етимологията не е съвсем сигурна.

Durazis лично име в надпис от Врачанско, хипокористично съкращение на *Δουραζερις*.

Doro-turma женско лично име: *Doro-* е вероятно идентично с *Δουρα-* вж. *-turma*.

Δράβος (Strab.), селище в Югоизточна Тракия, (с *tr* > *dr*) от ие. **drowo-s* „течение, река“, вж. *Τραυος*, ср. Драва.

Δραβησϰός (Thuc.: v. l. *Δραβισϰω*, *Δραμησϰῳ*, *Δρασβησϰῶ*; Strab., App., Paus., St. Byz.), *Daravescos* (TP), визант. *Δράμα*, днес *Драма*. Производно от *Δραβ-* във връзка с големия карстов извор в селището. *Δραμ-* вероятно под влияние на гр. *δραμεῖν* „тичам, бягам“. Вж. *Δραβος*.

Δρενις мъжко лично име (в надпис от Pizos) = алб. *drê, drêri* „елен“. За названието ср. българското лично име *Елен*, вж. гл. V.

Δριν-γειστας, *Δριγγιστας* мъжко лично име в надпис от Пизос (Чирпанско); *δριν-* (с *t(h)r* > *dr*) от *tri-no-* = стисл. *þrennr* „трикратно“ и *-γειστας* = беот. *-φειστος*, ат. *-ϑεστος* от ие. **g^{wh}ed^{h}-s-to-* в *πολύ-ϑεστος* „многожелан“, беот. *Θιό-φειστος*, ат. *Θεό-ϑεστος*. Ср. гр. *τρισ-άϑλιος* „три пъти (= твърде) нещастен“, *τρισ-άσμενος* „който прави нещо най-охотно“, *τρισ-ευδαίμων* „твърде щастлив“, *τρισ-ϰατάρατος* „три пъти (= много) проклет“, *τρίσμαϰαρ* „много щастлив“ и под. Етимологията не е сигурна.

-δϱ(ο)υμηνος, вж. *Ζιν-δϱυμηνος*.

Ebis-tithia (дат. пад.) епитет на Херос в надписа от Гагово, Поповско: *Heroni Ebistithia.* От **aywes-aītiā(s)* „вечно сияещ, *ἀει-λάμπης*, *ἀει-φέγγης*“ или „вечен блясък“, ср. гр. *αἰές* = *αἰεί*, диал. *αἰϜει*, *ᾱει* „вечно, винаги“, вж. *Τιϑα*. За *i* в *Ebis-* вж. гл. IX.

Εβϱυ- = гр. *εὐϱύς* „широк; просторен, който се простира надалеч“, в личните имена:

Εβϱυ-ζενις мъжко лично име в надпис от Глава Панега = гр. *Εὐϱυ-γένης*.

Εβϱυ-ζελμις цар на одризите (надп., IV и III в. пр. н. е.), *Efri-zelmus* (надпис от Драма), вж. *-ζελμις*.

Efri-poris (надпис, Никополис ад Иструм), вж. *-poris.* Същото прилагателно се крие и в речното име *Ἕβϱος*, *Εβϱος* (надп.), *Ebrus*, *Εὖϱος*. Най-вероятното предположение е, че в тракийски названието е гласяло *Ebru-s* или **Eb̆ru-s* от ие. **ewru-s* „широк“ = гр. *εὐϱύς* „широк“. За промяната *wr* > *br* (или *b̆r*) в тракийски ср. *βϱία* „град“ от **wriyā*. Понеже в йонийско-атически *υ* в V в. е гласяло *ü*, а *ου* вероятно още е било дифтонг, то Херодот и Тукидид са предавали тракийското *u* на гръцки с *o* (субституция). Названието „широка (река)“ напълно подхожда за най-голямата река в Тракия. Това предположение намира потвърждение в двуосновните тракийски лични имена *Εβϱυ-ζενις* и *Εβϱυ-ζελμις*, вж. по-горе.[1]

εζβ- = стинд. *aśva-*, лат. *equus* „кон“ в личните имена:

Εζβενις (род. пад. *-εος*; надпис от Гърмен, Гоцеделчевско, от Nicopolis ad Mestum), *Hezbenus* (надп. от Гюмюрджина — Комотини), *Esbenus* (надп. от долното течение на Alutas и от Wiesbaden); от ие. **ek'w-eyno-*, ср. лат. *equīnus* „конски“ или (*ay* > *e*), ср. гр. *Ἵππ-αινος*, вж. *Βϱιγκ-αινος*. За образуването ср. *Επτενις* от *Επτα-*.

Εζβεω (род. пад.) мъжко лично име в надпис от Враца: *Κοτυος Εζβεω*. Ср. гр. лични имена *Ἱππεύς*, *Ἵππυς*, *Ἱππῆς*, *Ἱππίας*, производни от *ἵππος* „кон“.

[Ε]νκιϱισουλη селище в областта на Родосто; надпис от Чорлу: *ὅϱος ἀγϱοῦ [Ε]νκιϱισουλης*. Буквално „в планинската гора (im Bergwald)“: *en* „в“, *κιϱι-* = стинд. *giri-ḥ* „планина“ и *σ(ο)υλη* = гр. *ὕλη* „гора“.[2]

Επτα-, *Επτη-*, *Hepta-*, вж. гл. VI и Georgiev 1975: 32.

Εϱγῖνος (Apoll. Rhod.), *Erginus* (Plin.), *Erginos* (Pomp. Mela), *Ἐϱγίνας* (Passio S. Alexandri), днес тур. *Ergené*. У Херодот (IV, 90) *Ἀγϱιάνης* под влияние на пеонското племе *Ἀγϱιᾶνες* и на гръцките думи *ἀγϱός* „поле, нива“, *ἄγϱιος* „див“ и *ἀγϱιαίνω* „подивявам“. Визант. *Ῥιγινία* под влияние на гръцката дума *ῥῖγος* „студ“; франкски *Regina* под влияние на лат. *rēgīna* „царица“. Със синкопа, *rk* > *rg* и *esn* > *ein* > *īn* от **eregʷes-no-s* = еол. *ἐϱεβεννός* „тъмен, мрачен“, производно от *ἔϱεβος* с. „мрак“, арм. *erek* „вечер“, гот *riqiz* с. „тъмнота, разсвет“. Ср. фриг. *Ἐρίγων*, днес *Църна*, от **eregʷ-*.

---

[1] Вж. Георгиев 1966: 14—16 и гл. IV и XVI.

[2] Вж. Георгиев 1966: 8.

Εστρακεηνος епитет ни Аполон (надпис от Сливен), вж. гл. VI и IX, Georgiev 1975: 32.

Ζαμα-ζ[ις], вж. гл. VI и Georgiev 1975: 32.

-ζανος, *-zanus*, *-sanus*, *-ζανης*, *-ζανις* в двуосновни имена = гр. *-γονος*, ср. гр. *Θεό-γονος*, *Λαό-γονος*, *Χρυσό-γονος* и под.; вж. *-ζενης*, *-ζενις* = гр. *-γενης*; отглас ие. *e/o* > трак. *e/a*. Тази дума се среща в следните тракийски имена:

Αυλου-ζανος, *Aulu-zanus*, *Aulu-sanus*, *Αυλου-ζανης*, *Αυλου-ζανις* (често), ср. *Αυλου-ζενης*; *-ζανης*, *-ζανις* по *-ζενης*, *-ζενις*;
Bri-zanus (надпис от Палмира), вж. *Βρι-ζενις*;
Muca-zanus (Cod. Iust.), вж. *Μουκα-ζενις*.

ζβερ- „светкавица, мълния“, вж. *Ζβερ-θουρδος*.

Ζβερ-θουρδος, *Zberturdus*, *Ζβελ-θουρδος*, *Ζβελ-θιουρδος*, *Zbeltiurdus*, *Ζβελσουρδος*, *Svelsurdus* в многобройни надписи, обикновено *Διὶ Σβελθουρδω*, по-рядко *θεῷ Ζβερθουρδω*, един път и *κυρίω θεῷ προγονικῷ Ζβελσουρδω*. Касае се следователно за епитет на върховното божество (= гр. *Ζεύς*). Н. Йокл правилно тълкува името като „който държи мълнията“ (Blitzhalter“), ср. лит. *žiburỹs* „светлина, факел“, латв. *zibele* „святкащ“, *zibelêt* „святкам, блестя“ и *turėti* „държа“: синкопа, дисимилация, *θ* > *σ*, *-rt(h)* > *rd*. Обаче втората съставна част може да е сродна с нем. *stürzen* „повалям, сгромолясвам“, *storten*;[1] в такъв случай името означава „гърмовержец“.

Zburulus село (vicus) в областта на Philippopolis (надп.): със синкопа, ср. литовското местно име *Žiburiai* от *žiburỹs* „огън, светлина, светещо нещо, факел“; *-ulus* е вероятно умалителна наставка. Етимологията е несигурна.

Ζγουλαμηνω (дат. пад.) епитет на Аполон в няколко надписа от тракийско светилище в местността Бончови храсти северозападно от с. Труд, Пловдивско. Касае се за медиално (или пасивно) причастие *ζ-γουλαμηνω* от ие. **eg'h(s)-g^{h}ŏlomēnŏy* (дат. пад.), което означава приблизително „утешаващ, радващ“, ср. стнорд. *gŏla* „задоволявам, утешавам“, бълг. *галя*, рус. *галить* „усмихвам се“ от ие. **g^{h}ŏl-*; за префикса ср. бълг *из*, слав. *iz-*, *z-*, лат. *ex* и пр.; *ŏ* > *u* (в безударно положение); *-ηνω* с *η* вероятно под влияние на етничните имена на *-ηνος*, които се срещат често в тракийски надписи. Вж. гл. IX.

Ζει-βιζιη(ς) име на божество в надпис от Пловдив, вж. гл. VI.

Ζελαηνος епитет на Аполон (надпис от София), производно от *ζελᾶς* „вино“; *-αηνος* = *-αϊνος*; за образуването ср. гр. *λᾄινος*, *γήινος*, *δρυΐηος*, производни от *λᾶς*, *γῆ*, *δρῦς*. За названието ср. гръцките лични имена *Οἰνεύς*, *Οἰνάς*, *Οἰνείδης*, *Οἰνίας* и др., производни от *οἶνος* „вино“, вж. гл. IX.

---

[1] Вж. Георгиев 1960: 500; Duridanov 1972: 241.

-ζελμης, *-ζελμις*, *-zelmis*, *-ζελμος*, вж. *-σελμις*.

-ζενης, *-ζενις*, *-ζενεις*, *-senes*, *-ζενος*, *-zenus*, *-senus* като втора съставна част на многобройни двуосновни лични имена = гр. *-γενης*:[1]

Ama-zenes, ср. *Αμα-δοϰος*, *'Αμμάς* название на божество.

Αυλου-ζενης, *Αυλου-ζενις*, *Αυλου-ζενεις*, *Αυλου-ζηνις*, *Aulu-zenus*, ср. *Αυλος*, вж. гл. VI.

Βισι-ζε[νις]; за названието ср. гр. *οἰϰο-γενής*; вж. *Βισι-*.

Βϱι-ζενις, *Βϱειζενις* (често) = *Βϱια-ζενις*: *Βϱι-* = *βϱία* „град“; за названието ср. гр. *'Άστυ-γένης*.

Δειζε-ζενις = гр. *Θεᾱ-γένης*, вж. *Δεσα-*.

Δια-ζενις, *Dia-zenus*, *Dia-zenes* = гр. *Διο-γένης*, вж. *Δια-*.

Δ[εϱ]ει-ζενις, ср. гр. *Θυϱαι-γένης*, вж. *Δεϱει-*.

Derzi-zenus, ср. *Δεϱζις*.

Dula-zenus, вж. *Δουλη-*.

Εβϱυ-ζενις = гр. *Εὐϱυ-γένης*.

Ειτι-ζενις, ср. *Ετει-ϰενθος* = *Επτη-ϰενθος*, вж. *Επτε-ζενις*,

Επτε-ζενις, *Επτει-ζενις*, *Epte-zenus*: *Επτε-*. *Επτα-* (често в двуосновни лични имена) е име на богиня (от малоазийски произход);[2] за названието ср. гр. *'Αθανο-γένης*, *'Ηϱο-γένης*, *Μοιϱη-γένης*.

Ζεϱά-ζενις, вж. *Ζεϱα-*.

Λα-ζενος = гр. *Λα-γένης*.

Μουϰα-ζενις, *Muca-zenus*, *Muca-senes*, *Μουϰα-σενις*, *Muca-senus*; за названието ср. гр. *Δημο-γένης*, вж. *Μουϰα-*.

Ροιμη-ζενης.

Ζεϱα-, *Ζεϱε-*, *Zaere-*, *-ζεϱης*, *-zaeres*, *-ζεϱιες*. В тая дума са се съвпаднали две различни по произход думи: едната е = гр. *γέϱας* „чест, почит; (почетен) дар“, ср. гр. *Γεϱ-άνωϱ*, *Καλλί-γεϱις*, *Καλλί-γεϱος*, *Γέϱης*, *Γέϱυλλος*, *Γεϱύλος*; а другата = гр. *χείϱ* „ръка“, ср. гр. *Χειϱι-ϰϱάτης*, *Χειϱί-σοφος*, *Χειϱό-βουλος*, *Χεϱσί-δαμος*, *Χεϱσι-ϰλίδας*, *Εὔ-χειϱος*, *Χῆϱις*, *Χειϱύ-λος*. Те се явяват в няколко двуосновни лични имена:

Βϱινϰα-ζεϱις „който носи (по)чест (дар)“, вж. *Βϱινϰα-*.

Cento-zaeras „чест (или дар) на рода“, вж. *-ϰενθης*.

Λα-ζεϱις(-ης) „чест (или дар) на народа“.

Δουϱα-ζεϱις „със силна ръка“, вж. *Δουϱα-* или с асимилация от *Δουλα-ζεϱις „дар на (божеството) *Δουλα-*“.

Κετϱε-ζεϱις „с четири ръце“, вж. *Κετϱε-*.

Ζεϱα-ζενις, вж. *-ζενης*.

Z[er]e-du[lis], вж. *Δουλα-*, гл. VI; несигурно.

Zaera-zistes: *-zistes* от *g'^{h}eys-t(o)-, ср. авест. *zaēša-* „ужасен“, *zōižd-istō* „най-страшен, най-страхотен“, стинд. *hēḍa-* „гняв“. Тълкуването е несигурно.

Съкратени (хипокористични) имена:

Ζεϱης = гр. *Γεϱης*.

Zerula = гр. *Γέϱυλλος*, *Γεϱύλος*.

---

[1] *Bazosenus* епитет на Юпитер в надпис от Нумидия не е тракийско име.

[2] Вж. гл. VI.

Ζηλι-ϰίνϑιος, *Zeli-centius, Zely-centius, Zili-centius* мъжко лично име (Propyl. ad Acta SS), ср. трак. *ζήλας*, *ζελᾶς*, *ζίλας* „вино“, *Ζιλης* и гр. *Οἰνο-γένης*, вж. *Ζεληνος*.

ζηϱυνϑ- и *ζηϱινϑ-* от ие. **g'ʰwēr-n̥t-* „звер(ч)е“ или **g'ʰwēr-went-* „обилен със зверове (дивеч)“ в името на града и пещерата (на Хеката) *Ζήϱυνϑον* (St. Byz.: *Ζήϱυνϑος, πόλις ϰαὶ ἄντϱον Ἑϰάτης ἐν Θϱᾴϰῃ. Λυϰόφϱων „Ζήϱυνϑον ἄντϱον τῆς ϰυνοσφαγοῦς [ϑεᾶς]“*; ср. и Suid.: … *τὸ Ζήϱινϑον ἄντϱον, ἢ ϰύνας ἔϑυον*); сродно със стбълг. **звѣрь**, лит. *žvèris* „звяр“, вж. гл. IX.

-ζητα, -ης, -ζετα „satus“, вж. гл. V, стр. 43.

Ζι- = *Δί-*, *Ζια-* = *Δια-*, *Ζιο-* = *Διου-*. Имен. пад. *Ζι-*, род. *Διασ-*, ср. гр. *Ζεύς* и *Διός*, вж. Georgiev 1974: 19. Ето тракийските лични имена с първа съставнач аст *Ζι-*:[1]

Ζει-βουϱις, ср. гр. *Δί-ανδϱος*; вж. *-βουϱ*.

Ζι-γεϑης, вж. *Σουϱε-γεϑης*.

Ζι-μαϱχος, *Zi-marcus*, *Ζη-μαϱχος* (често).

Ζι-παιβης, *Zi-paibes*, вж. *-παιβης*, ср. гр. *Διό-παις*.

Ζι-πας, *Zi-pa*, *Ζει-πας* (често) = *Τί-πας*, ср. гр. *Διό-παις*; вж. *-πας*.

Σειπαλας патронимикон от *Ζι-πας*, вж. гл. IX.

Zi-per, *Ζι-πεϱ* (мизийско), ср. гр. *Διό-παις*, вж. *-per*.

Ζι-πυϱος (папирус от III в. пр. н. е.), *Ζει-πυϱος* (папирус от III в. пр. н. е.; надпис от Тасос и от областта на Pangaion), *Zi-pyrus* (надпис от Кобалище при Philippi), *Zy-pyr* (надпис от Albano) = *Δι-πυϱος*, вж. *-πυϱας*.

Zi-parus, ср. *Zi-per* и *Zi-pyrus*.

Ζι-πυϱων (надпис от Philippi), *Ζει-πυϱων* (надписи от Атон и Bisaltia при Philippi), ср. *Ζι-πυϱος*.

Ζι-πυς (надпис от с. Обединение, Търновско), ср. гр. *Διό-παις*; вж. *-πυς*.

Ζι-σελμιος (или *-β-*?), вж. *-σελμις*.

Ζει-σϰωϱις.

Ζι-συϱας, вж. *Σουϱα-*.

Ζει-τϱαλις, ср. *Διου-τϱαλις*.

Ζια-μαϱϰη женско лично име, ср. *Ζι-μαϱχος*.

Zie-pyr(us) (надпис от с. Габаре, Белослатинско) с промяна *ia* > *ie* или дат. падеж, ср. *Δια-πυϱος*; вж. *-πυϱας*.

Ζιο-πυϱος, *Ζιο-[π]οϱος*, ср. *Διου-ποϱις*.

Ζιω-πης (*-ηνος* род. пад.), вж. *-πης*, ср. гр. *Διό-παις*.

Ζιλης мъжко лично име в надпис от с. Долни орман, Сандански от *ζίλας* „вино“, ср. гр. *Οἰνεύς*, *Οἶνις* от *οἶνος* „вино“; ср. *Ζηλι-ϰίνϑιος*.

Ζιμι-, *Ziemi-*, вж. *Σεμέλη*.

Ζιν-δϱυμηνος епитет на Зевс в надпис от Истанбул, *Ζειν-δϱουμηνω* (дат. пад.) епитет на Херос в надпис от Пловдив, етникон от *Ζιν-δϱ(ο)υμη-* = (макед.?) *Διν-δϱύμη* местно име, буквално „гора (посветена) на Дин (= Зевс)“, ср. *Διν* (о. Самотраки) = етр. *Tin* „ден; Зевс“, йер. лув.

---

[1] Вж. по-подробно Georgiev 1974: 17—9.

tin(a)- „бог“, стбълг. дьнь „ден“ и гр. _δϱυμός_ „гора“, стинд. _druma-ḥ_ „дърво“, бълг. диал. _дръм, дръма_ „храсталак; шубрак“, _дърма_ „непроходима гора, пущинак“ от _*drumā_, рус. _дром_ „гъсталак, гъста гора“ от _*drumo-s. Ζιν-δϱυμηνος_ може да бъде заето от македонски (или фригийски).

Zilmissus название на хълм (Macrob.) от ие. _*g'^{h}elm-ī̆s(y)o-_ (или _*g'^{h}l̥m-_), ср. лит. _Zilmà_ речно име, _želmuõ, -eñs_ „растение“, латв. _zel̂me_ „зелена трева или нива“, вж. Duridanov 1969: 33. Тая етимология не може да се смята за съвсем сигурна.

-zistes, вж. _Zaera-zistes_ при _Ζεϱα-_.

Ζολτης тракийски архонт (в надпис от III/II век от Истрия) от ие. _*g'hl̥t(ā)-_, вж. _Σολδηνος = Σαλδηνος, Σολδο-βουυσηνος = Σαλτο-βυσσηνος_, ср. българските лични имена _Злат-и, Злат-ко, Злат-ан_ от ие. _g'^{h}ólt(o)-_, покрай нем. _Gold_ „злато“ от ие. _*g'^{h}l̥tó-_.

Ζουϱα-, Ζουϱο-, Zuro-, вж. _Σουϱα-_.

Ζυδεηνος епитет на Херос в надпис от с. Варвара, Пазарджишко, (мизийски) „грижещ се“, ср. латв. _zudîties_ „грижа се“.

Ζυμυ(ζ)δϱηνω, [Ζυ]μυζϱηνω, Ζυμ(ε)δϱηνω, Zimidreno, Ζυμλ[υδϱηνω], Ζυλμυζ(δ)ϱηνω (дат. пад.) и под. епитет на Асклепий в надписи от с. Баткун, Пловдивско. Един от атрибутите на Асклепий и на тракийския Херос е **змията**. Следователно разглежданият епитет произлиза от ие. _*g'^{h}m̥y(u)-*udr-āno-_ „воден змей“, ср. стбълг. змии „змей“ от ие. _*g'^{h}miyu-_, бълг. диал. _зъмя́_ от ие. _*g'^{h}ṃyā́_ и гр. _ὕδωϱ_ „вода“, _ἄν-υδϱος_ „без-воден“, _ὕδϱα_ „водна змия“: _g'^{h}_ > трак. _z, ṃ_ > трак. _um, my_ > трак. _ml, m (= m')_ както в славянските езици, _dr_ > трак. _tr_ > _đr_ означено със _ζδϱ, ζϱ_ или _δϱ_ (= _đr_). _Ζυμυ(ζ)δϱηνω_ не е етникон, производен от местно име, а съществително и прилагателно, което е било субстантивирано, както например гр. _ἱππόποταμος_ е хипостаза от _ἵππος πατάμιος_ „речен кон“. Изобщо в тракийски прилагателното се е поставяло обикновено след съществителното, както в румънски и албански, вж. _Ἴσ-μαϱος_, гл. IX. На тракийски тая дума е гласяла _*zym(y)-ydrēna(s)_ и _*zyml(y)-ydrēna(s)_ „воден змей“; при _Ζυλμυζ(δ)ϱηνω_ има метатеза; ср. _Σεμέλη_ = стбълг. земля от _*g'^{h}emyā_.

Θιθι-σαττα женско лично име (надпис от Хасанча при Томи) от _*tīthi-satya_ < _*dīti-k'adyə_, ср. гр. (пел.) _τιτώ_ „зора, утрин, ден“, алб. _ditë_ „ден“, стинд. _dītiḥ_ „блясък“, _śad-_ „отличавам се“, гр. _κέ-κασ-μαι_ „отличавам се“, прич. _κεκασμένος_ = дор. _κεκαδμένος_ (или авест. _sāti-_ „радост, щастие“). Ср. _Τιθα, Θιθα, Tithi, Θιθθη_ женско лично име „Зора, Зорница“, _Germe-titha, Nusa-tita._

-θουϱδος, -turdus, -θιουϱδος, -tiurdus, -σουϱδος, -surdus, вж. _Ζβεϱθουϱδος._

Ιαμβα-δουλη(ς?) име на божество в надпис от Рим, вж. гл. VI и IX, Georgiev 1975: 37.

Ἴδη (Scyl.) град в тракийския Херсонес = предгр. (пеласг.) *ἴδη* „гора, дърво“ от ие. **wid^{h}w-ā*, ср. староирл. *fid* „гора, дърво“, ствнем. *witu* „дърво“ от ие. **wid^{h}u-*.

Ἴδακος (Thuc.) местност или селище в тракийския Херсонес; производно (със суфикс *-ăko-*) или композитум от *ἴδη* и ие. **ək^{w}ā* „вода, река“.

Ἴννα извор в граничната област между майди и пеонци (Athen. 2, 45c) от (**isnā* или) **isnyə*, ср. *ῑ̓νάω, ἰνέω* „изливам“, стинд. *iṣnāti* „раздвижва, изхвърля; кара; бърза“. Името би могло да бъде и пеонско.

Iuras крайбрежна река в *Thynias* (Plin.) от ие. **ūro-s* (*iu* = *ü*) или **yūro-s*, ср. латв. *jû'ra* „езеро, блато“, лит. *jū́rės* „море“, арм. *ǰur* „вода“, стпрус. *wurs* (**ūras*) „езеро, блато“, *iūrin* вин. пад. ед. ч., стнорд. *ūr* „лек дъжд“, лат. *ūrīna* „урина“. Ср. *Ἀθ-ύρας*.

Ἴσ-μᾰρος (Od., Hdt., Strab. и др.), *Ἰσμάρα* (Strab.), *Ismărus, Ismara* (Verg.) град и планина в областта на киконите: *πόλις Θρᾴκης τῶν Κικόνων* (St. Byz.). От ие. **wik'-s *mərā* „голямо село“, ср. алб. *vis* „място, селище“, стбълг. **вьсь** ж. „село“, авест. *vis-* „къща, село, клан“, стинд. *viś-* ж. „жилище, къща“, рум. (дак.) *mare* „голям“ от **mēr-* или **mər-*, стирл. *mōr, mār,* кимр. *mawr,* гал. *-maros* „голям“, ствнем. *-mār* в лични имена, ствнем. старосакс. *māri* „славен, блестящ“, стбълг. **-мѣръ** в лични имена от ие. *mēro-*. Отсъствието на началното *w* се дължи на гръцкото предаване. За названието ср. рум. *Satu mare* „голямо село“; за образуването вж. *Ζυμυ(ζ)δρηνω* и гл. IX.

Ἴστρος (Hesiod. и пр.) е тракийското название на р. Дунав: от ие. **isəro-* = стинд. *iṣira-* „силен, буен, стремителен“, дор. *ἱαρός*, ат. *ἱερός* „силен, мощен, буен“. Първоначалното название на Дунав е било (пие.) **dehnu- *(h)ishro-* „мощна (буйна, голяма) река“, ср. авест. *dānuš* ж. „река, течение“, осет. *don* „вода, река“, стинд. *dā́nu* с. „течност, капка, роса“. От това първоначално название са произлезли тракийското *Ἴστρος*, келтското (> латинското) *Dānuvius* и дако-мизийското название *Dānavis* или **Dānu varī* > рум. *Dunăre*.[1]

Καβύλη (Theopomp., Harpocr. и др.), *Cabyle* (Eutrop., Amm. Marc. и др.), *Cabula* (S. Hilar.) град на около 7 км. северозападно от Ямбол при завоя на р. Тунджа. Тракийското име е = стпрус. *Cabula* (= **Gabula*) речно име от **g^{w}əb^{h}ulā* (Duridanov 1969: 35 и 89), ср. лит. *Gabys* название на езеро, англ. *quab* „мочур“, стпрус. *gabawo* „жаба“ от **g^{w}əb^h-*, (ст)бълг. *жаба* от ие. **g^{w}ēb^{h}ā*.

Καραβαζμος, *-ασμος* епитет на тракийския конник в надписи от Варна, вж. гл. VI и Georgiev 1975: 38.

---

[1] Вж. Георгиев 1963: 87—90 и гл. XVI.

Καϱωσσος (надпис от Пизос), *Καϱωσης* (надпис от Селани при Philippi) мъжко лично име от ие. *kăr-ōk^{w}-yo-, ср. лат. *cārus* „мил, скъп“, латв. *kars* „похотлив“, стирл. *caraim* „обичам“ и гр. *ὦπ-α* вин. „око“, *ὄσσε* дв. „очи“; за названието ср. гр. *Εὐ-ωπίδης*, *Μελάν-ωπος*, *Ἀστέϱ-ωπος*. Етимологията не е съвсем сигурна.

-ϰειλας, *-ϰειλης*, *-ϰελος*, *-ϰιλας*, *-ϰιλος* от ие. *g^{w}els(o)- съответствува на гр. тес. *βέλλομαι*, беот. *βειλομη*, дор. *δήλομαι*, локр. делф. *δείλομαι* от ие. *g^{w}els-, йон.-ат. *βούλομαι* „желая, искам“, *βούλη* „воля, решение; съвет“ от ие. *g^{w}ols-: ие. *els* > трак. *eil* > *ẹ̄l* > *il*, както в гръцки. Тракийската дума се явява в следните двуосновни лични имена:

Βαστο-ϰειλ[*α*]*ς*, *Βαστα-ϰιλας* (II в. пр. н. е.), ср. гр. *Ἀστό-βουλος*, вж. *Βαστο-*.

Βειϑυ-ϰειλης, *Κελαι-βειϑυς*, ср. гр. *Ἀνδϱό-βουλος*, *Δημό-βουλος*, вж. *Βειϑυ-*.

Βι-ϰιλις, ср. гр. *Ἀμφί-βουλος*, ср. гот. *bi* „около“, нем. *bei* „при“.

Διου-ϰειλας, ср. гр. *Θεό-βουλος*.

Σί-ϰελος, *Σι-ϰιλος*, *Σει-ϰιλος*, ср. гр. *Θεό-βουλος*, вж. *Σι-*.

Κελη-γενϑης мъжко лично име в надпис от Аптера на о. Крит: *Βιϑυς Κεληγενϑου Θϱᾷξ πϱόξενος αὐτὸς ϰαὶ ἔγγονα.* От *k^{w}ēle-g^{wh}en-tā(s) или -*tē(r)*, ср. гр. *Τηλε-φόντης* „който улучва (удря, убива) (на)далеч“. Трак. *ϰελη-* вместо *kēle- = гр. *τῆλε* „(на)далеч“ от ие. *k^{w}ēle; *-γενϑης* от ие. *g^{wh}en-tā(s) или -*tē(r)*, ср. авест. *ǰantar-* = стинд. *hantár-* „удрящ, убиващ“ от ие. *g^{wh}en-ter-. Вж. *Γενι-ϰελας*, *Γενι-ϰειλας*, *Γενι-μης*.

ϰελλη- (мн. ч.? *ϰελλαι*, *ϰ*(*ε*)*ιλαι*) = нем. *Quelle* „извор“ от ие. *g^{w}elnā (вж. гл. IV) в следните местни имена:

Κελλαι (надпис: *Κελλων* род. пад. мн. ч.), *Κελλη-* в *Κελληνος* (надпис), *Cillis* (IA), *Cillio* (IH) селище до Чирпан; ср. местните имена *Syracella*, *Τζιουϱί-ϰελλος* (*Zion-cellus*). Ие. *eln* > трак. *ell* и диал. *eil* > *il*, както в гръцки.

Κ(*ε*)*ιλαι-δεουη-*, вж. *Κειλα*(*ι*)*δεουηνω*.

Syra-cella, вж. там.

Τζιουϱί-ϰελλος (*Zion-cellus*), вж. там.

Κειλα-δεουηνω, *Κειλαι-δεουη*[*νω*] (*Κιλε-δεωηνω*, *Κειλα-δεωη*[*νω*]), *Κ*(*ε*)*ιλα-δεηνω* (дат. пад.) епитет на Асклепий в надписи от с. Даскалово, Пернишко. Тракийското светилище на Асклепий е било разположено при устието на р. Рударница, вливаща се в Струма, дето преди е имало минерален извор, който сега е изчезнал поради изменение на коритото на реката.[1] Името произлиза от *g^{w}elnā *d^{h}ēwānā (или *-ay* мн. ч.) „девин(и) извор(и), вж. гл. IX; ср. нем. *Quelle* „извор“ от ие. *g^{w}elnā и стбълг. **дѣва** „дева“.[2] За названието ср. бълг. *Момин кладенец*, *Момина вода*, *Момичи вир*, *Momински дол*, вж. *ϰελλη-* и *Δεβα-βενζις*.

-ϰενϑος, *-centhus*, *-centus*, *-cinthus*, *-ϰενϑις*, *-cintis*, *Κεντου-*, *Cento-*, *Cente-* произлиза от ие. *(s)ken-to-, което означава приблизително „чедо, потомък“ и е сродно със стбълг. **чѧдо**, бълг. *чедо*, стбълг. **за-чѧти**, **за-**

---

[1] Вж. Gerasimova-Tomova, Sofia News, VI, 1972; 1974.

[2] Тълкуването „извор-град“ е по-малко вероятно.

чьнѫ „започвам, зачевам“, срирл. *cinim* „произлизам, произхождам“, келт. *cinto-* „пръв“. Среща се в многобройни лични имена:

Αυζα-ϰενϑος „чедо на Зората“ („на *Αυζα-*“), вж. *Αυζα-*.

Αυλου-ϰενϑος, Aulu-centus, Aulu-centius „Авлово чедо“, вж. гл. VI.

Βειϑυ-ϰενϑος, Bithi-centhus „чедо на *Βιϑυ-*“, вж. гл. VI.

Βουϱ-ϰεντιος „мъжко чедо“, вж. *βουϱ-*.

Δεσα-ϰενϑος, Disa-centus, ср. гр. *Θεό-γνητος*, вж. *Δεσα-*.

Διασ-ϰενϑος, Dias-centus, Dias-cinthus, ср. гр. *Διόσ-ϰο(υ)ϱος*.

Δινι-ϰενϑος, Dini-centus, Din-centus „чедо на *Διν*“.

Επται-ϰενϑος, Επτα-ϰενϑος, Επτα-ϰεντος, Επτε-ϰενϑος, Επτη-ϰενϑος, Ετει-ϰενϑος, Epta-centus, Epta-cens, Ipta-cens, Epte-centus, Epte-cens, Eti-centus, Efta-centus, Efte-centhus, Επτα-ϰινϑιανός „чедо на (богинята) Епта“.

Zely-centius, Zili-centius, Ζηλι-ϰινϑιος, Zeli-cintius: ср. трак. *ζήλας, ζελᾶς, ζίλαι* „вино“, вж. гл. VI.

Ziemi-ce(n)s, Ζιμι-ϰενϑις, вж. *Ziemi-*.

Zipa-centhus „чедо на божия син“, вж. *Ζιπας*.

Κοζει-ϰενϑος.

Μα-ϰεντης, Μα-ϰεντιος „чедо на (богинята) *Μα* (=майка)“.

Μαϱ-ϰέντιος „велико чедо“ (?), вж. *Ἴσ-μαϱος, Μάϱων*.

Μεστι-ϰενϑος, -ϰεντιος, ср. гр. *Στϱυμο-γένης*.

Μουϰα-ϰενϑος, Muca-centus „чедо на племето“, вж. *Μουϰα-*.

Ursu-centhus: трак. *ursu-* от ие. *r̥kto- = лат. *ursus* „мечка“. Етимологията не е сигурна.

Rabo-centus, Rabu-centus, Raebu-centus, Ρηβου-ϰενϑος.

Reti-[cen]tis (род. пад.) несигурно.

Σατϱο-ϰένται племенно название „чеда на (племето) сатри“, ср. *Σάτϱαι* племенно название.

Σουδει-ϰενϑος, Σουδι-ϰενϑος, Sudi-centius, Sudi-cintis.

Traii-centus.

Τϱι-ϰεντιος „който има три чеда“ (?).

Cento-zaera, вж. при *Ζεϱα-*.

Cente-tra хипокористикон от *-tralis*, вж. гл. IX.

Изобщо характерни за тракийския език са двуосновните лични имена, образувани с думите *-ϰενϑος* „чедо“ и *-πυϱας, -π(ο)υϱους, -ποϱος* „син (момче)“, които се срещат извънредно често. Много по-рядко намираме и различни други (вероятно диалектни) двуосновни лични имена, образувани с думите *-πουις, -π(ο)υς* „дете (син)“ от ие. *puwi-s, *-πης* = беот. *πης* от *παῖς* < **παϜις* „момче (син)“ и съвсем рядко *-πας* = кипър. *πας* „дете (момче, син)“. Подобни са имената, образувани с *-παιβης* „рожба“, *-τϱαλις* „потомък“, *-βυϑος* „-*φυτος*“. Рядко се явяват и двуосновни лични имена, образувани с думата *per* = лат. *puer* „момче (син)“ от ие. *p(u)-wero-s, които по всяка вероятност са от дакийски произход.

Κεϱσης мъжко лично име в надпис от Самос, *Κεϱσος* надпис от Abydos, *Cerzus* мъжко лично име в надпис от Кобалище, *Κεϱζα* (женско) лично име в надпис от Ново село, Пловдивско, *Cers(a)* от Салона, ср. стпрус. *Kerse, Kerso* лично име, лит. *kéršis, kéršas* „с (бели и) черни петна“ от пие. *k$^{(w)}$erhs(o)- „черен“, стчеш. *Črch* лично име, бълг. *чер* „черен“ от ие. *k$^{(w)}$r̥hso-s.

Умалителни или хипокористични:

Cerzula мъжко лично име в надпис от *Zikhna*.

[Κε]ϱσ[ου]λας мъжко лично име в надпис от Pizos.

Κεϱσουλλος епитет на Зевс в надпис от Константинопол, вж. *Κεϱσης*, *Cerzula*, ср. гр. (*Ζεὺς*) *ϰελαινεφής* „чернооблачен; черен, тъмен“, вж. гл. VI и Georgiev 1975: 40.

Κετϱε-, *Κετϱη-*, *Κετϱι-* = стбълг. четꙑре, бълг. разг. *четри* със синкопа и редукция (или под влияние на *три*) в следните лични имена:

Κετϱε-ζεϱ[ις] мъжко лично име в надпис от Одесус—Варна, ср. гр. *τετϱά-χειϱ* „четиритьк“.

Κετϱη-ζειδος (род. пад., в надпис от Драма) от **Κετϱη-ζεις* хипокористично от *Κετϱε-ζεϱ[ις]*, ср. *Μουϰα-ζεις*, *-σης*, *-sis*, вж. гл. V.

Κετϱι-ποϱις династ в бизалтийската или синтийската област при р. Струма, близо до езерото Прасиас, ок. 360 пр. н. е.: „който има 4 момчета (сина)“. Идентично с името на тракийския наемник *Κεδϱη-πολις*: *t(h)r* > *đr* и дисимилация.

Хипокористично: *Cetrilas* мъжко лично име в надпис от Кобалище.

Κιστί-διζος (Proc.) кастел в Долна Мизия: композитум от *ϰιστι-* „бял“ = стбълг. чистъ от ие. **(s)keyd-to-* и *-διζ(ος)* „крепост“, вж. *ϰτίσται* и *-διζα*.

Κόμψατος, v. l. *Κόμψαντος*, *Κόψανθος* (Hdt.) река, която се влива в Бистонското езеро, от **gm̥b^h-s-oto-* „крив“ или *-ont-* причастие „криволичещ“, ср. гр. *γαμψός* „крив“. Названието Крива река (бара)“ е един от най-честите хидроними в България.

Corsulae, Porsulae, Porsolae, Pyrsoali, днес *Misiné-kale* на реката *Караджа-су* близо до Гюмюрджина—Комотини. Въз основа на турското название *Караджа-су* „възчерна (черничка) вода“ *Corsulae* се извежда от пие. **k$^{(w)}$r̥hs(o)-* „черен“ с умалителен суфикс *-ulo-* „черничък, възчерен“, ср. бълг. *чер* от **k$^{(w)}$r̥hso-*, вж. *Κέϱσης* от **k$^{(w)}$erhs(o)-*. *Porsulae* от **pursu-lo-*, ср. гр. *πυϱϱός*, *πυϱσός* „жълточервен, риж.“[1] Вж. гл. IV.

Κουλϰουσ(σ)ηνος епитет на Асклепий, вж. гл. IX.

Κουϱπισος село (*ϰώμη*) в надпис от Pizos (в Чирпанско). Според Ив. Дуриданов[2] от **kr̥pikyo-* или **kr̥pis(y)o-*, ср. литовските местни имена *Ķurp-ikai, Ķurpai*, лит. *kur̃pti, kurpiù* „ровя“, бълг. местно име *Кърпец* от **kr̥piko-*, рус. *корпать*, укр. *корпати* „ровя“. Етимологията не е съвсем сигурна, понеже не е подкрепена с комбинаторни съображення.

-ϰυθης, *-cutus*, *-ϰουθης*, вж. гл. V.

Κύψελα с. мн. (Ptol., Polyaen., Strab., St. Byz.), *Κυψε(λα)* надпис върху монети от 400—350 пр. н. е., *Κύψελλα* с. мн. (Not. episc., Anna

---

[1] Вж. Георгиев 1966: 10.

[2] Duridanov 1969: 41—2.

Comn.), *Cypsela* с. мн. (Liv., Plin., Pomp. Mela), *Κύψαλα* с. мн. (Nova Tact. Georg. Cypr., Not. episc.), *Cypsala* ж. (Serv. Aen.), *Κύμψαλα* с. мн. (Not. episc., Const. Porphyrog.), *Chympsala* (Gesta Tancred.), *Cypsala* (IA), *Gipsila* (IH) град в Югоизточна Тракия, днес Ипсала. Ср. лит. *kupsẽlis* м., умалително от *kùpsas* „куп; хълмче“, местно име *Ķupseliai*, латв. *Ķupšeli*, вж. Duridanov 1969: 43—4.

Λα-, *Λη-*, *-λας* в двуосновни мъжки лични имена = гр. *Λᾱ-*, *Λεω-* от *λᾱ(F)ός* „народ“:

Λα-ζενος (трак.?) = гр. *Λα-γένης*.
Λη-ζελμις, ср. гр. *Λά-αλκος*, *Λᾶϱχος*, *Ληγέτης*, *Λεω-κήδης*, вж. *-ζελμις*.
Λα-ζεϱης, вж. *-ζεϱης*.
Ταϱου-λας, *Taru-la* (надп.) = гр. *Δοϱύ-λᾱς*, вж. *Ταϱουλας*.

Μα-. *Μη-* = *Μαι-*, *Με-*, *Mae-*, *Me-* = стинд. *mā́*, дор. *μᾶ* „майка“ в двуосновни лични имена:

Μαι-σιϱα женско лично име (надпис от Делфи: ... *τὸ γένος Θϱᾴκια*), *Με-σῖϱος* мъжко лично име (Acta SS, Propyl. ad Acta SS) от Бизантион, ср. арм. *sirem* „обичам“, вж. *-σιϱα*, *-σιϱος* и *Αιδε-ζυϱις*. За названието ср. гр. *Μητϱο-φίλη*, *Μητϱό-φιλος*.

Μα-μουζηνη „*μήτηϱ θεῶν*“ в надпис от Бизантион, вж. гл. VI.

Μανι-μαζος епитет на тракийския конник в надпис от Варна, вж. гл. VI и Georgiev 1975: 42.

Μάϱων име на жрец (титла?) на Аполон от Исмарос (Od.) и на други лица от Тракия = лат. *maro, -ōnis* „титла на най-висшия магистрат у умбрийците“, етр. *maru* титла на сановник, лат. *Maro, -ōnis* лично име. Производно: *Μαϱώνεια* (Hdt. и др.) град на южния бряг на Тракия, *Μαϱōνῖται* етникон (надп. 454—424 пр. н. е.), *Μαϱōνε̄ς* (надп. 447—446 пр. н. е.). Вж. *Ἴσ-μαϱος*.

Μεζηναι, вж. гл. VIII.

Μηδυζις (надпис от Пловдивско), вж. гл. VI и Georgiev 1974: 20.

midne „vicus“: *cives prov. Tracie reg. Serdicens. midne Potelense* (надпис от Рим от 266 от н. е.). Със синкопа и *t(h)n > dn* = латв. *mītne* *(mitne, mìtne)* „местопребиваване, подслон (Aufenthaltsort, Behausung, Unterkunft)“ от по-старо **mītinē* или *-enē* ж. (*ē*-основа) от ие. корен **mē(y)t(^{h})-* или **məy-t(^{h})-*, ср. още авест. *maēϑanəm* с. „местопребиваване, жилище (Aufenthaltsort, Wohnung, Haus)“, *miϑnāiti* „пребивава, живее, остава“, лит. *miẽtas* „кол“, стинд. *mēthī* ж. „стълб“, *mitá-* „закрепен“, стисл. *meiđr* „дърво, греда, прът“ и др., вж. Duridanov 1969: 86 и 98.

Μουκα-, *Muca-*, *Mucca-*, *Μοκα-*, *Μοκκα-* извънредно често в двуосновни лични имена = осет. *mukkag, muggag* „семе, род, потомство“ от иран. **muka-*:

Μουκα-βεσος.
Μουκα-βιϑυϱις.

Μουϰα-βουϱ, Μουϰα-βουϱις, -βοϱις „мъж (човек) на племето“; за названието ср. гр. *Λά-ανδϱος.*

Μουϰα-σης, Muca-sis, Μουϰα-ζεις, Μουϰα-σος, Mocca-ssus (често) хипокористично съкратено от *Μουϰα-ζενις, -σενης, Muca-zanus.*

Μουϰα-ζενις, Μουϰα-σενης, Muca-senes, Muca-senus, Μουϰα-ζινις, ср. гр. *Δημο-γένης, Λα-γένης.*

Μουϰα-ζοιϱη, вж. *Αιδε-ζυϱις* и *-σιϱα, -σιϱος*; за названието ср. гр. *Λάφιλος, Δημό-φιλος.*

Μουϰα-ϰαϰης.

Μουϰα-ϰενθος, Muca-centus (често), вж. *-ϰενθης.*

Μουϰα-παιβης, Mucca-paibes „рожба на племето“, вж. *-παιβης.*

Μουϰα-πουϱεις, Μουϰα-ποϱις, Muca-por, Μοϰα-ποϱις, Μοϰϰα-ποϱις, Moca-por, Μοϰα-ποϱος (извънредно често) „момче (момиче), син на племето“, вж. *-πουϱις*; *Muca-pora* женско лично име.

Μουϰα-πουις, Muca-puis, Muca-pus „дете (син) на племето“, вж. *-πουις.*

Μουϰα-τϱα, Muca-tra, Muca-trus (често) хипокористично съкратено от *Μουϰα-τϱαλις,* ср. *Cente-tra,* вж. гл. V.

Μουϰα-τϱαλις, -τϱαλης, Muca-tralis, Muca-tralus, Muca-traulis (извънредно често).

Съкратени (хипокористични): *Μουϰας, Μουϰος, Μουϰα, Muca, Μοϰας, Moca, Μοϰϰας, Μοϰϰος* (често); *Μουϰϰιων, Mucco, Muco, Mocco, Moco* (с гемината в хипокористични имена); *Μουϰαλας, Mucala, Muccala, Mucalus* и др. са патронимика.

Myndry[to?], вж. гл. VI и Georgiev 1975: 43.

Νέσσος (Hesiod., VII в. пр. н. е., Aristot., Theophr. и др.), по-старо название на р. *Νέστος* (Hdt. и пр.), през римско време наричана и *Μέστος,* днес. р. *Места.* Късното название *Μέστος* е възникнало под влияние на гръцката дума *μεστός* „пълен (пълноводен)“. По-старото название е запазено днес в *Нéстеница.* Двете названия *Νέσσος* и *Νέστος* произлизат от ие. **ned-to-s* и са сродни със стирл. *nes* „река“ от **ned-tā,* стинд. *nada-* м. „който бучи, бик, река“, *nadī-* ж. „река, порой“, *nádati* „шуми, бучи“, гр. *Νέδα, Νέδων* названия на реки. *Νέσσος* и *Νέστος* с *-ss-* и *-st-* представят две различни застъпвания на ие. *dt (tt).* Както е известно, ие. *tt, dt,* $d^{h}t$ са застъпени в староиндийски с *tt,* в ирански, гръцки, балтийски и славянски със *st,* а в италийски, германски и келтски със *ss.* В дадения случай се касае за диалектно различие или пък *Νέσσος* с *dt* > *ss* е същинската тракийска форма, а *Νέστος* с *dt* > *ss* е македонската, фригийската или гръцката форма, заета от пратракийски **Netta-* и редовно изменена (през II или III хилядолетие пр. н. е.) в *Νέστος* или пък нагодено по гръцкото име *Νέστος.* Същото име *Νέστος* като название на река се среща в Далмация, дето се определя като илирийско, и на о. Парос, дето то е гръцко. Вж. гл. XVI.

Nusa-tita в надпис от Hispania Tarraconensis: *d. m. s. Nusatita puer serve pronatus natione Tracie.* Вероятно букв. „блясък на нимфа“, ср. гр. *νύσα* „нимфа“, вж. *Τιϑα.*

῎Οδρυσα (St. Byz.) град, който се идентифицира с *Uscu-dama*, по-късно *Hadrianopolis*, днес Одрин, разположен на р. Марица при вливането на Тунджа и Арда. Името е идентично с названието на реката *᾿Οδρύσης* (Hecat. Mil., Strab.), приток на Rhyndakos в Северозападна Мала Азия. Племенното название *᾿Οδρύσαι* (Hdt. и др.) със *-σαι*<ие. *-tyoy* е етникон от името на града. От ие. **udr̥-wn̥t-yə* „воден“, ср. гр. местни имена *῾Υδροῦσ(σ)α, ῞Υδρουσσα* от ие. **udr-o-went-yə.*[1]

Ουετ-εσπιος, вж. *Βετ-εσπιος.*

Ουτ-ασπιος епитет на тракийския конник в надпис от с. Момино Варненско, вж. гл. VI и Georgiev 1975 : 45.

῞Οσκιος (Thuc.), *Σκίος* (Hdt.), *Οἶσκος* (Ptol.), *Oescus* (Plin.), *Uscus, Hiscus* (Iord.), *᾿Ισκός* (Procop.), *Yscos* (Cod. Theod.) от ие. **ud(e)s-kyo-*, ср. стирл. *u(i)sce* „вода“, старокимр. *uisc*, ирл. *esc* „вода, мочур, блато“ от ие. **ud(e)s-kyo-*, алб. *ujë* „вода“ от **ujhe*<**u(d)s-kyā*, гр. *ὕδος* с. „вода“, стинд. *utsa-ḥ* „извор, кладенец“ от **ud(e)s-o-* и др.[2] Днешното название *Искър* е възникнало по народна етимология, понеже е било свързано с *изкърт* „подхлъзната, свлечена, изровена местност“.

῎Οσταφος, град в източен Хемус (Ptol.), от ие. **o(w)st-apu-s*, ср. лит. *úostas* „устие“ и стпрус. *ape* „река“ (Duridanov 1969 : 50, 90 и 93).

Ostu-dizo (IA), *Osto-dizo* (IA), *Osti-dizo* (IA), селище, днес *Hafsa* в Турска Тракия. Duridanov (1969 : 51 и 90) правилно извежда *Ostu-* от ие *owst(u-)-* и сравнява лит. *úostas, uostà* „устие, пристанище“ и др.

Uscu-dama (Ruf. Fest., Eutrop., Amm. Marc., Iord.) град *Hadrianopolis* бълг. *Одрин*, разположен на мястото, дето се сливат трите реки Марица, Тунджа и Арда: *Uscu-* = ирл. *usce, uisce* „вода“ и *-dama* = стинд. *dhāman-* с. „обиталище, жилище“, авест. *dāman-* с. „място, творение“.

Utsurgae (TP), *Usurdas* (GR), днес *Bunar-hisar* „кладенец-крепост“ в Турска Тракия: от ие. **ud(e)s-r̥d-* „водолей“, ср. гр. *ὕδος* с. „вода“, стинд. *utsa-* „извор, кладенец“ от ие. **ud(e)s-o-* и стинд. *r̥dáti* „тече“; *-g-* вероятно под влияние на лат. *surgo* „издигам се“.

Utus (Plin.) — *Вит.* В древността името е засвидетелствувано и като название на селище при устието на р. Вит: *Οὔτως* (Proc.), *Uto* (IA, ND, TP, Iord.), *Utus*, *Οὔτως*, *Uto* произлиза от ие. **udō(r)* или **udō(n)* „вода“.[3]

-παιβης, *-παιβες*, *-paibes*, *-παιβις* „рожба, син“ от ие. **pəw-ib*^{h}*a*, ср. гр. *παῖς* от ие. **pəw-i-d-*; за наставката ср. бълг. *рож-ба* с *ба-* от ие. *-ib*^{h}*a*. Думата се явява в много двуосновни лични имена:

Αλιου-παιβες (в надпис от околностите на *Philippi*), ср. *Αλλος* = *Αυλος*, вж. гл. VI.

---

[1] Вж. по-подробно Georgiev 1972 : 5—6 и гл. IV.

[2] Вж. Георгиев 1960 : 28—29 и гл. XVI.

[3] Вж. Георгиев 1960 : 34 и гл. XVI.

Διτου-παιβις (в надпис от Амфиполис).

Ζι-παιβης (в надпис от Драмско), *Zi-paibis* (в надпис от Кобалище), ср. гр. *Διό-παις*, вж. *Zi-*.

Μεστου-παιβης (в надпис от Русенско), ср. *Μέστος* име на река, *Mestus*. *Μεστας*, *Μέστος* лични имена, вж. гл. VI.

Μουκα-παιβης, *Muca-paibes* (в надпис от Поповско), вж. *Μουκα-*.

Τοϱκου-παιβης (в надпис от Сяр), ср. *Τοϱκους*, *Torkos* (често) лично име.

Производни: *Παιβιλας* (от околностите на *Philippi*), *Παιβινη* (от Созопол).

Panis(s)a(s) (Plin.; v. l. *Panisos*) крайбрежна река в Thynias.

Pannisis (v. l. *Pannysis, Panysis, Panysus*; Plin.), *Πάννσος* (v. l. *Πανυσσός*; Ptol.) крайбрежна река в областта на кробизите, днес Камчия; *Panniso* (TP) селище на тая река.

Πάναξ (Cantac.) поток в Пангейската област.

Πάνιον град на Пропонтида (Suid., Const. Porphyrog.).

От ие. **pon(i)-*, ср. гот. *fani* „мочур“, стпрус. *pannean* „мочурище“, стинд. *pan-ka-* „тиня, блато“.

-πας, вж. *Τί-πας*.

-παυς, *-paus* = йон.-ат. надп. *παῦς* „дете, син“ от ие. **pəw(o)-s* в личното име *Vitu-paus* (в надпис от *Pautalia*); вж. *-πουις*, *-pus*, *-πης*.

-περ, *-per* = лат. *puer* „момче, син“ от ие. **pwero-s* в много двуосновни лични имена.:

Epta-per (в надпис от Търновско) „син на (богинята) Епта“.

Ζι-πεϱ, *Zi-ver* име на мизиец, ср. гр. *Διό-παις*.

Olu-per.

Reci-per.

Seici-per, ср. *Σικις*, *Sicu* лични имена.

Biti-pel „син на *Βιθυ-*“.

По всяка вероятност *per* е дако-мизийска дума: тя се среща в единствения дакийски надпис, вж. гл. XI.

Πέϱγαμον (Ptol.) селище в областта на бистонското племе ксанти; *Πέϱγαμος*: Hdt. 7, 112 *τείχεα τὰ Πιέϱων, τῶν ἐνὶ Φάγϱης ἐστὶ οὔνομα καὶ ἑτέϱῳ Πέϱγαμος*. Тракийско или пеласгийско название, сродно с гр. (пеласг.) *πέϱγαμον* с., *πέϱγαμος* ж. „крепост, замък“, местни имена *Πέϱγαμος* крепостта на Троя и град в Мизия, *Πέϱγαμον* град в Мизия и на о. Крит от ие. **b^{h}erg^{h}o-mo-*, ср. нем. *Berg* „планина“ и др.

Πέϱινθος (Hdt. и др.), *Πείϱινθος* (Anal. Boll.), по-късно град Heraklea, тур. Ерегли на брега на Мраморно море в Турска Тракия; етникон *Πεϱίνθιοι* (452—429 пр. н. е., надпис). Градът е разположен на един стръмен полуостров, на височина (хълм), която пада отвесно към морето, ср. Diodor. XVI, 76: *Ἡ... Πέϱινθος κεῖται παϱὰ θάλασσαν ἐπί τινος αὐχένος ὑψηλοῦ χεϱϱονήσου...*; ср. и Robert 1974:61—2. Въз основа на това *Πέϱινθος*, *Πείϱινθος* (с *erw* > *ειϱ*) се тълкува добре от ие. **perwn̥-to-* = стинд. *párvata-ḥ* м. „планина, скала, камък“, авест. *pa^{u}rvata-* ж. „планина“, хет. *pi-e-ru (peru*, дат. пад. ед. ч. *perw-i*) „скала“.

Πεϱϰος, Πεϱϰων(*ις* ?) епитет на тракийския Херос в надпис от Галата (Варна), вж. гл. VI и Georgiev 1975:46.

Πιζος селище в Чирпанско (надпис от Чирпанско), *Pizo* (TP, IA), *Πίνζος* (Proc.; с *ν* поради свръхстарателност в писането) = лат. *pirus*, гр. *ἄπιος* „круша“ от **piso-*. Ср. българските местни имена *Круша, Крушата, Крушка, Крушето* и под. Обаче етимологията не е съвсем сигурна, понеже не е подкрепена с комбинаторни съображения.

-πης, -pes диалектно от **παις* < **παFις* (*αι* = *η*) или от **πᾱς* < ие. **pəwo-s*, ср. гр. *παFις* > *παῖς* „момче“ в двуосновните лични имена (вж. Georgiev 1974:7 и 13):

Βειϑι-πης „син на *Βιϑυ-*“.
Διζα-πης, Δισου-πης, ср. гр. *Διό-παις*, вж. *Δεσα-*.
Δεντου-πης „син на племето“, вж. *-δενϑης*.
Δουδου-πης.
Zio-pes, Ζιω-πης, ср. гр. *Διό-παις*, вж. *Ζι-*.

Πλείστωϱ (надп.; Demosth.) мъжко лично име; *Πλείστωϱος* (Hdt.) божество на апсинтийците. Името е сродно с гр. *πλεῖστος* „най-вече, най-дълъг, най-голям“, ср. гръцките лични имена *Πλείστ-αϱχος, Πλειστό-λας, Πλειστο-σϑένης, Πλειστῶναξ, Πλειστέας, Πλεῖστος, Πλίστων*. Името е сродно с дакийската дума *πλεῖστοι* (Fl. Ioseph.), означение за жреците на Залмоксис и на аскетите, които са били на голяма почит у даките.

Πολτυμ-βϱία (Strab., St. Byz.) название на гр. Енос. От **poltuōm* (род. п. мн. ч.) *bria* „градът на дървените крепости (кули)“ с късна промяна *ō* > *u* и контракция, вж. *πόλτυς*, гл. II. Обяснението на някои древни автори (Strab., Apd., St. Byz.), че *Πολτυμ-βϱία* означавало „градът на *Πόλτυς*“ е народна етимология; в тракийската ономастика не е засвидетелствувано такова лично име.

Porsulae, вж. *Corsulae*.

-πουις, -ποουις, -puis, със синкопа *-πους, -πυς, -pus* „дете, син“ от ие. **pu(w)-i-s* (вж. *-παυς*) в двуосновните лични имена (вж. Georgiev 1974:7 и 19):

Μουϰα-πουις, Μουϰα-ποουις, Muca-puis, Muca-pus, вж. *Μουϰα-*.
Deo-pus, ср. гр. *Διό-παις*.
Επτη-πους „син на (богинята) Епта“.
Ζι-πυς, ср. гр. *Διό-παις*, вж. *Ζι-*.
Mau-pus.
Vitho-p[us], вж. *Βιϑυ-*.

-πυϱας, -πουϱις, -πουϱεις, -πυϱις, -πυϱος, -pyrus, -pyr, -por, -ποϱας, -ποϱος, -porus, -πολις, -polis от ие. **pu-ro-s* „син, момче“ в многобройни двуосновни лични имена:

Αβϱού-πολις, Abru-polis (с дисимилация), цар на сапеите, ср. *’Αβϱοζέλμις*, вж. *αβϱο-*.

Αυϊλου-πολις (III в. пр. н. е.), *Αυλου-ποϱις* (често), *Aulu-por, Αλλου-ποϱις*, вж. гл. VI.

Δαλη-ποϱις, Δαλε-ποϱις, вж. *Δαλη-*, гл. VI.

Δενδου-ποϱις, Δινδι-ποϱις, Διντι-ποϱις, вж. *-δενϑης*.

Δεοσ-πουϱις, *Deos-por* (мак., фриг. или илир., вж. Georgiev 1974:16), ср. гр. *Διό-παις*.

Διασϰου-ποϱις, ср. *Diascula* лично име.

Diza-por, *Διζα-πολις*, ср. гр. *Διό-παις*, вж. *Δεσα-*.

Διου-ποϱις, *Δι-πυϱος*, ср. гр. *Διό-παις*.

Διλι-ποϱις, *Δυλυ-ποϱις* (тр.?), *Δοϱυ-πολις*, [*Δ*]*ωλε-ποϱις* (?), вж. *Δουλη-*, *Δυλα-*, гл. VI.

Δυτου-ποϱις, ср. *Δυτου-τϱαλις* лично име.

Επτα-ποϱις, *Hepta-poris*, *Επτη-ποϱις*, *Epti-poris*, *Επτη-πυϱις*, *Επτε-πυϱις*, *Efte-pir* „син на (богинята) *Επτα-*“, вж. гл. VI.

Efri-poris.

Ζεινω-ποϱεις, ср. *Ζειν-δϱυμηνος*.

Zecaep[o]r.

Ζι-πυϱος, *Ζει-πυϱος*, *Zi-pyrus*, *Zy-pur*, *Zie-pyrus*, ср. гр. *Διό-παις*.

Ζιο-[*π*]*οϱος* (238 пр. н. е.), *Ζου-πυϱας*, ср. гр. *Διό-παις*.

Κετϱι-ποϱις (*Κεδϱει-πολις*, *Κεδϱο-πολις*) династ (ок. 360 пр. н. е.) в бизалтийската или синтийската област при р. Струма близо до езерото Prasias, *Κεδϱη-πολις* (надп.) „който има четири сина“, вж. *Κετϱε-*.

Lipor (тр.?).

Μουϰα-πουϱεις, *Μουϰα-ποϱις*, *Muca-por*, *Μοϰ*(*ϰ*)*α-ποϱις*, *Μοϰα-ποϱος*, *Moca-por* (много често); *Muca-pora* женско лично име; вж. *Μουϰα-*.

Nato-porus.

Ρασϰου-ποϱις, *Ρασϰυ-ποϱις*, *'Ρασϰού-πολις*, *Rascu-polis*, *Rhascy-polis*, *Ρησϰου-ποϱις*, *Ρεσϰου-ποϱις*, *R(h)escu-poris*, *Ραισϰου-ποϱις*, *Ραισϰη-ποϱις*, вж. *Ρασϰου-*.

Съкратени (хипокористични) имена: *Ποϱις*, *Poris*; *Πυϱουλας*, *Pyrula*.

Rabo-centus (Cic.), *Raebuc[ent]us* (в надпис от Драмско), *Ρηβου-ϰενϑος* (в надпис от Софийско), ср. стинд. *rabhas-* „буйност, сила“, лат. *rabies* „бяс, дързост“. Етимологията не е сигурна.

'Ράσϰος владетел в областта над Philippi (App.) = нем. *rasch* „бърз, пъргав“ от ие. **ras-ko-*; думата се среща в няколко двуосновни имена:

Ρασϰου-πυϱις, *'Ρασϰού-πολις*, *'Ρασϰύ-ποϱις*, *Rascu-polis*, *Rhascy-polis*, *'Ρησϰού-ποϱις*, *Ραισϰου-ποϱις*, *Ραισϰη-ποϱις*, *Ρεσϰου-ποϱις*, *R(h)escu-poris* „син на *'Ράσϰος-*“, вж. гл. VI; формите с *η* = *αι* = *ε* вероятно под влияние на *ϱησ-* „цар“, вж. *'Ρῆσος*.

Ρεσϰου-βιτος „потомък на Р.“. вж. *-βιϑυς*.

Rescu-turme, *Ρησϰου-τοϱμη*, *Ραισϰου-τουϱμη* женско лично име „бърз бяг“ вж. *-turma*.

'Ρήσιον (Propyl. ad Acta SS) местност при Константинопол: от **rēg'-i-om*, вж. *'Ρῆσος*; по своя произход *'Ρήσ-ιο-ν* е идентично с лат. местно име *Rēg-ium* и значи буквално „царско (село)“[1], ср. *Василико* = гр. *βασιλιϰός* „царски“. Етимологията не е съвсем сигурна.

Resist(h)os (Plin., IA), *Ρεδεστος* (надп.), *'Ραιδεστός* (Proc.), днес *Родосто* в Турска Тракия, = трак. **rēđ-ist(h)a-* = стинд. *rāj-iṣṭha-* „*βασιλεύτατος*, най-царски, най-царствен“: *-s-*, *-δ-* предават трак. фонема *đ* (интердентален спирант); вж. *'Ρήσιον*. Етимологията не е съвсем сигурна.

---

[1] Вж. Георгиев 1966:7.

Ῥησκύνθιον ὄρος планина в Тракия (Schol. Nicandr. Ther. 459—460) *Ῥησκυνθίς* епитет на там почитаната Хера (Nicandr. Ther. 459—460). *Ρησκυνθ-* означава „царски връх“, ср. тр. *Ῥῆσος* от ие. **rēg′-* „цар“ и *κύνθος* „(заоблен) връх, планина“ в пеласгийските названия като *Κύνθος*, *Ἀρά-κυνθος*, *Ζά-κυνθος*[1]

Ῥῆσος (Il. etc.), име на тракийски цар, е = лат. *rēx, rēg-is* „цар“. Същото име е засвидетелствувано като име на тракийски цар в един надпис от Делфи (261 т. пр. н. е.): *Κοτυς Ραιζδου, Θρακῶν βασιλεύς. Ραιζδου* е с *αι* = *η* и *ζδ* = *đ*,[2] вж. *Resist(h)os* = *Ρεδεστος* = *Ῥαιδεστός*. Името на реката *Ῥῆσος* (Il.) в Троада обаче произлиза от ие. **rēs(o)-* и е сродно с стнорд. *rās* ж. „течение, бяг“, срнисконем. *ras* с. „буйно течение“ и пр. от ие. **rēs-* (вж. Pokorny 1948—59:336—7). Тук има случайна омонимия. От друга страна името на реката не може да се определи със сигурност като тракийско, понеже тая река не се намира в Тракия.

Rincaleus име на божество в надписи от Просочани и Филипи = гр. *ῥιμφαλέος* „бръз“ от ие. **wreng*^{wh}-, ср. гр. *ῥίμφα* „бързо, живо“, вж. гл. VI и Georgiev 1975: 47.

Ῥοδόπη (Hdt. и др.), днес планината Родопи. У Georg. Cedrenus се споменава и една река *Ῥοδόπη*, вероятно днес Доспат или Доспатска река, ляв приток на Места, която тече през западните Родопи. Тракийското име *Ῥοδόπη* е = лит. речно име *Rud-ùpė*, сложна дума от *rùdas* „(червено) кафяв, червеникав, жълточервен, тъможълт“ от ие. **rud*^{h}*o-s* и *ùpė* „течение, река“. Предаването (от Херодот насам) на трак. *u* чрез *o* в гръцки, понеже в йон.-ат. *u* се е изменило в *ü*, е добре засвидетелствувано. Следователно планината е назована по името на реката, както *Рила* по името на р. *Рила*.[3]

Ρωμη-, *Ροιμη-*, *Ρυμη-*, вж. гл. VI и Georgiev 1975:47.

Σαβάδιος, *Σαβάζιος* (Orph. h., Aristoph. и др.) тракийско (*Σαβάζιον τὸν Διόνυσον οἱ Θρᾷκες καλοῦσιν* schol. Aristoph. Vesp. 9) и дако-мизийско божество, възприето и от фригите, епитет на Дионис; от ие. **swob*^{h}*od*^{h}*-io-s* „Liber“ (епитет на Дионис у римляните), ср. стбълг. свобоɀь „свободен“, вж. гл. VI.

Σαῖοι (Strab. и др.) племе, което някога е обитавало о. Самотраки и насрещния бряг. Вероятно сродно с авест. *xšaya-* „владетел, княз“ = стинд. *kṣaya-* „власт“, стинд. *kṣayati* = авест. *xšaye*^{i}*ti* „владее, притежава“. Етимологията не е сигурна.

Σαλδηνος, *Σολδηνος* епитет на Асклепий, Хигия и Артемида в надписи от Глава Панега, вж. по-горе, гл. VI и IX.

Σαλδοκεληνος епитет на Асклепий и на Херос в надписи от Глава Панега, вж. гл. IV.

Saltecapu[tenu]s, [Sal]daecapute[nus] епитет на (Херос и на) Силван в надписи от Глава Панега, вж. гл. IV.

---

[1] Вж. Georgiev 1966:179.

[2] Вж. Георгиев 1966:7.

[3] Вж. подробно Georgiev 1966:83—5.

Σαλτοβυσ[σ]ηνος, *Σαλτουυσηνος*, *Σαλδοβυσ(σ)ηνος*, *Σαλδοουισσηνος* и под., *Σολδο-βοουυσηνος* в надписи от Глава Панега, вж. гл. IV.

Σαπαῖοι (Hdt. и др.), *Sapaei* (Ovid., Plin.), *Σάπαι* (St. Byz.) племе, което е живяло на егейския бряг срещу о. Тасос. Вероятно сродно със стинд. *kṣapayati* „разрушава, унищожава“. Етимологията не е сигурна.

Σάτϱαι (Hdt. и др.) племе, което е живяло в Пангей между Струма и Места; *Σάτϱης* (надп.) мъжко лично име. Вероятно сродно със стинд. *kṣatrá-m* „власт, мощ“, авест. *xšaþəm* „господство, държава, власт“, стинд. *kṣatriya-ḥ* „господар, княз, благородник“. Етимологията не е сигурна.

Σειναυ-λαζιη(ς?) име на тракийския Херос в надпис от Пловдив, вж. гл. VI и Georgiev 1975:49.

-σελμις, *-ζελμις*, *-zelmis*, *-ζελμης*, *-ζελμος*, *-σελμιος*, *-selmius* от ие. **k'elmi-s* (или *-ēs*) „защитник, закрилник, покровител“, ср. *ζαλμός* „кожа“ от по-старо „покров, покрив(ка)“, стинд. *śárman-* с. „покрив, покривка, закрила“, гот. *hilms* „шлем“, ствиснем. *helan* „крия“. Среща се в многобройни двуосновни лични имена:

Αβε-ζελμις, ср. *Ἄβα* име на нимфа.
Αβϱο-ζελμις, *Αβλου-ζελμις*, *Αυλου-ζελμις*, *Αυλου-σελμις*, вж. по-горе.
Δαλα-ζελμις, вж. *Δαλα-*.
Διζα-ζελμις, ср. гр. *Θεο-φυλάκιος*, вж. *Διζα-*.
Δουλη-ζελμις, *Διλι-ζελμις*, вж. *Δουλη-*.
Εβϱυ-ζελμις, *[E]fri-zelmis*, вж. *Εβϱυ-*.
Ζι-σελμιος, ср. *Διζα-ζελμις* и гр. *Θεο-φυλάκιος*.
Λη-ζελμις, ср. гр. *Λά-αλκος*, *Ἐϱουξί-λαος*, *Σωσί-λεως*.
Μεστου-ζελμις, вж. *Μέστος*, *Νέστος* река Места, вж. гл. VI.
Σελμουτας.

Σεμέλη (Il. и пр.) име на тракийска богиня на земята, заето и у фригите: от **g'^{h}emya*, ср. стбълг. землꙗ „земя“. За *my* > *ml* ср. *Ζυμυ(ζ)δϱηνω* = *Ζυμλ[υδϱηνω]* (или **g'^{h}em-elā ?*). Вж. гл. IX.

Σέϱμη (Passio S. Alexandri), *Syrmus* (Plin.), днес *Стряма*, ляв приток на Марица. Името е идентично с литовското речно име *Sérmas*, полското местно име *śrem* = стинд. *sárma-ḥ* „течение“. Същото название се явява и като местно име: *Σέϱμη* селище с минерални извори югоизточно от Солун, *Σεϱμ-ύλη* град в Халкидическия полуостров. Вж. гл. XVI.

Σεύϑης (Thuc. и др.), *Σευϑάς* (надп. от V в. пр. н. е.), *Σευϑις*, *-ευς*, *-ος*, *Seutha(s)*, *-es*, *-ens*, *-us*, *Seutes*, *-us* е едно от най-честите тракийски лични имена. Етимологията на Рьозлер *Σεύϑη(-ς)* = **g'^{h}ew-ta(-s)* или **g'^{h}ew-tē(r)* = авест. *zaotar*, *zaoþr-* „жрец“, стинд. *hótar-* „жертвоприносител, жрец“, е твърде вероятна, вж. гл. V. Производно *Σευϑειλας* (надп.) мъжко лично име.

Si-burrinus, вж. *-βουϱ*.

Σίλτα (Strab.) местно име, ср. латв. *Siltais*, *Siltie* местно име, лит. *šiltas* „горещ, приятен“ от ие. **k'l̥to-* (Duridanov 1969:63). Етимологията не може да се смята за напълно сигурна.

-σινας, *-ϑιν(ν)ας*, *-τινος* в личните имена *Ταϱου-σινας* (надп.), *Ταϱου-ϑινας* (надп. от III в. пр. н. е.), *Ταϱου-ϑιννας* (надп.); от ие. **twi-n-*, ср. гр. *σίνομαι* „грабя, опустошавам, повреждам“, *σίνος* с. „повреждане, вреда, нещастие“, *σίντης* „опустошител, разбойник“, англосакс. *þwīnan* „омекчавам се, чезна“, вж. *Ταϱου-*.

-σιϱος, *-σιϱα*, вж. *Μαι-*, *Με-*.

Σι-τάλϰης (V в. пр. н. е.) мъжко лично име, вж. *-ταλϰας*.

Σϰαιοί (Strab., St. Byz.), *Σϰαιβόαι* (Polyaen.) тракийско племе = гр. *σϰαι(F)ός* „ляв, западен“, лат. *scaevus* „ляв“.

Σϰαπτο-παϱη- в етникона *Σϰαπτοπαϱηνοι* (надпис от Грамада при Благоевград), вж. гл. X.

Σϰαπτη-σύλη (Theophr., St. Byz.); етн. *Σϰαπτησυλῖται* (St. Byz.); погърчено: *ἐϰ Σϰαπτῆς Ὕλης* (Hdt.), *ἀπὸ Σϰαπτῆς ὕλης* (Marcell.), също и *ἐν Σϰαπτῇ ὕλῃ* (Marcell.), *τῇ Σϰαπτῇ ὕλῃ* (Plut.); *Scaptensula* (Lucr.); златна мина в планината Пангайон. Трак. *σϰαπτη* = гр. *σϰαπτή* ж. от *σϰαπτός* „разкопан, разровен“. Вж. *-συλη*.

Scretisca (IH) местно име, ср. лит. *Skrētiškė*, *skretē̃* „(кръгъл) диск“, *skritė́* „кръгова линия“ (Duridanov 1969: 66). Етимологията не може да се смята за напълно сигурна.

Σομ-βϱια (надпис от 428—421 пр. н. е.) град при Пропонтида: с контракция от *Σα(ι)ων βϱία* „град(ът) на саите“, ср. *Σαῖοι* племе, което някога е обитавало Самотраки и срещуположния тракийски бряг, и *Σαόννησος* (D. Sic.) по-старо название на Самотраки „остров(ът) на саите“ от *Σα(ι)ων-*.

Σουιτουλ-, *Σουητ[ουλ]-* в епитета на Херос *Σουιτουληνωι* (надпис от Бобораци, Радомирско), *Σουητ[ουληνω]* (надпис от Акча-Кайрак, днес Бели пласт, Кърджалийско). От ие. **k'w(o)it-ulo-* = стбълг. свѣтълъ, бълг. *светъл*, вж. гл. IV и VI.

Σουϱα-, *Ζουϱα-*, *Σουϱε-*, *Sure-*, *Συϱο-* = стинд. *śū́ra-*, авест. *sūra-* „силен, храбър, мощен, могъщ; герой“ в следните двуосновни имена:

Δι-συϱος, *Δι-σοϱϱας*, *Δει-σοϱας*, *Ζι-συϱας*, ср. гр. *Διο-ϰϱέων*; племенни названия: *Δι-σοϱαι*, *Δι-ζυϱοι*.

Συϱο-τεϱης, вж. *Τήϱης*.

Σουϱα-τϱαλις.

Съкратени (хипокористични) имена:

Ζουϱα-ζεις, *-ζης*, *-ζιος*, *Ζουϱο-ζις*, *Zuro-zis*, *Ζουϱο-ζιος*, ср. *Θεο-γῆς* съкратено от *-γενης*, вж. гл. V.

Σουϱα, *Sura*, *Συϱας*, *Συϱος*, *Syras*, *Surus*, *Suro* мъжки лични имена (често); *Συϱα* женско лично име.

Σουϱε-γεϑης, *Sur(e)-gethies* име на божество в надписи от Баткун, Пазарджишко, Philippi и Дуросторум; **śūrē-ge(n)thi-* < *k'ūra-*g^{wh}*en-t(i)-*, ср. стинд. *śū́ra-* „силен; герой“, авест. *sūra-* „силен, мощен“, гр. *ϰῦϱιος*

„силен, мощен; господар" и стинд. *hán-ti* „бие, убива", *hatí-* „биене, удар", *hatyā́* „убиване", авест. *ǰanti-* „биене, убиване", стнорд. *guđr, gunnr* ж. „бой, сражение", лит. *giñčià* „сражение".

Σπαρ-τακος (Diod. и др.), *Spartacus* (Cic. и др.) е двуосновно име, съставено от **spara-* = лат. *sparus, sparum* „късо копие", стисл. *sparr*, нем. *Speer* „копие" и *-τακος* (вж.): „славен с копието (си)".

Σπινδεηνε (зват. пад.) епитет на Аполон в надписа от Пеливун, Ивайловградско: *Λητῶιε μακαρ[ιε] χρυσότοξε κ[αὶ] Σπινδεηνε* *Ἄ[πολ]λον*. Въз основа на епитета *χρυσό-τοξος* „със златен лък" *Σπινδεηνε* се тълкува като „блестящ, сияен", ср. лит. *spindė́ti, spindù* „блестя, светя", *spindùs* „блестящ сияен". Вж. гл. IX.

Σπινθο-πυρηνος епитет на Асклепий в надпис от Кюстендил, вж. гл. VI.

Σταρασκηνος епитет на Аполон в надпис от Елховско, вероятно етникон от *Σταρ-ασκη-*, ср. стбълг. старъ и ствиснем. *ask* „ясен (дърво)".

Στουρουλεω (дат. пад.) епитет на Херос от с. Априлово, Поповско. Производно от **stur-*, ср. осет. *stur* „голям", стшвед. *stūr* „голям", ствнем. *stūri* „силен, значителен".

Στράμβαι (St. Byz) местно име в Халкидическия полуостров, ср. стпрус. *strambo* „стърнище", латв. *strùobs* „слама, тръстика", *Strùobs* местно име (Duridanov 1969:68). Етимологията не може да се смята за напълно сигурна.

Στραῦος, вж. *Τραῦος*.

Στρύμη (Hdt., Demosth., Harpocr. и др.) град на планината Исмарос: от **srumā* „течение, поток", вж. *Στρυμών*.

Στρυμών, -όνος (Hesiod. и др.) от ие. **srumō(n)*, ср. пол. *strumień* „поток", нем. *Strom* „течение" от ие. **srow-mo-s*, латв. *straume* „течение". В стиховете на Хезиод *υ* е дълго, което е по всяка вероятност поетическа волност.

-συλη, -σουλη „гора, планина", вж. *Σκαπτη-σύλη* и *[Ε]νκιρι-σουλη*.

Syracella (IA), *Syrascele* (IA), *Syrascelle* (TP), *Sirogellis* (IH), *Syrascele* (GR), *Syrasele* (GR) селище в Югоизточна (Турска) Тракия: композитум от ие. *sūro-* „кисел, солен, горчив", ср. стисл. *sūrr*, нем. *sauer* „кисел", лит. *sū́ras* „солен", рус. *сырой* „влажен, суров, кисел", и *cel(l)e* от ие. **gʷel-nā* = нем. *Quelle* „извор", ср. *Σαλδο-κελη-*, *Zion-cellus* (*Τζιορί-κελλος*) северен приток на р. Ергене, вж. *κελλη-*, *κειλη-*. Формата *Syrascel(l)e* е вероятно остатък от вин. пад. мн. ч. **ad *syra(n)s *kel(l)ā(n)s*.

-συχις, *-συκις*, *-σ(ο)υκος*, *-suсu* от ие. **sukā* „момиче, дъщеря“[1], ср. стирл. *hog-ein* „дъщеря“ от ие. **suka*, се явява в редица двуосновни лични имена:

Δεντου-σουκος, *Δεντου-συκος*, *Dentu-suсu* женско лично име: „дъщеря на рода“, вж. *Δεντ(ο)υ-*.

Επτη-συχις, *Επτη-συκος*, *Επτε-συκος* женско лично име „по род от (богинята) Епта“.

Μοκα-σοκος женско лично име: „дъщеря на племето“, вж. *Μο(υ)κα-*.

Ρυμη-συκις женско лично име.

Съкратени (хипокористични) имена:

Συκος, *Σουκους*.

Συρο-τερης епитет на Зевс в надпис от Малкотърновско, вж. гл. VI и при *Τήρης*.

-τακος в тракийското лично име *Σπάρ-τακος* (Diod. и др.), *Spar-tacus* (Cic. и др.) е тракийското съответствие на фриг. *-τοκος* и гр. *-δοκος* „славен, прочут“, вж. *Spar-*.

-ταλκας, *-talca*, *-thalcas*, *-thalcus*, *-ταλκης*, *-talces*, *-δαλκης* в мъжките лични имена *Ρωμη-ταλκης*, *Rom(a)e-talca*, *Roeme-talces*, *Rumi-talca* (вж. *Ρωμη-*) и *Σι-τάλκας*, *Si-thalcus*, *Σι-ταλκης*, *Si-talces*, *Σει-ταλκας*, *Σι-ταλκος*: *-thalcas*, *-ταλκας* произлиза вероятно от ие. **tolko-* и **tolkā(-s)* „който тласка, удря, блъска“ и съответствува на струс. *толочу* „удрям, блъскам, стъпквам“, рус. *толóчь*, *толкý* „блъскам, стъпквам“ от прасл. **tьlkǫ*, **telkti*, латв. *nuo-talcît* „набивам (durch-prügeln)“ от ие. **tolk-*, бълг. *тласкам* от ие. **tolk-sk-*.

Ταρου- = гр. *δόρυ* „копие“ от ие. **doru* в личните имена:

Ταρου-σινας (вж. *-σινας*), *Ταρου-θιν(ν)ας*, *Ταρου-τινος*.

Ταρου-λας (надп.), *Tarula* (надп.) мъжко лично име = гр. *Δορύ-λας*, вж. гл. V; форми с асимилация или метатеза *Ταλουλας*, *Ταλουρας*; погърчени и романизирани форми: *Ταρολλος*, *Ταρουλ(λ)ος*, *Tarul(l)ius*; *Ταρουλα*, *Ταλουρα* женско лично име. Вж. *Ταρου-*.

Τζιουρί-κελλος (Acta SS), *Zion-cellus* (Acta SS) северен приток. на р. Ергиниас, вж. *Τζουρουλός* и *Κελλαι*.

Τζουρουλός (Proc., Ann. Comn., Theoph.), *Τζορολλός*, *Τζουρουλλός* (Suid.), *Τζουρουλόη*, *Τζόρυλλος*, *Τζώρυλλος*, днес гр. *Чорлу*, разположен на р. Чорлу-дере. *Τζουρ-ουλός* е умалително с наставка *-ulo-* от *Τζουρ-* = арм. *ǰur* „вода“ от **yūr-*, ср. *Tzur-ta* (v. l. *Zurta* Marcell.), *Tzorta* (Iord.) погрешно вместо **Tzurla* = *Чорлу-дере*. Етимологията е несигурна.

Τηραδεηνος, *Τηραδεεινος*, *-ηιενος* епитет на Аполон в надписи от с. Крън, Казанлъшко, вж. гл. VI, IX и Georgiev 1975 : 53.

Τήρης (Hdt. и др.), цар на одризите и често лично име, *Teres* (надп.), *Τήρις* (Propyl. ad Acta SS); *Τηρεύς* (Thuc. и др.) митичен цар на траките, които са обитавали Давлида и Фокида. От ие. **dēr-i-* = гр. *Δῆρις*, лично име, *δῆρις* „борба, състезание“, ср. гр. *Δηρι-μένης*, *Ἀ-δήριτος*,

---

[1] Вж. Дуриданов 1976 : 82.

Τήρης, *Τηρεύς*, *Τήρις* съкратени (хипокористични) имена, ср. следните двуосновни лични имена:

Τηρη-πης, вж. *-πης*.

Τηρε-τιθος лично име в надпис от областта на средна Струма: „блестящ в борбата“, вж. *-τιθα*.

Συρο-τερης епитет на Зевс в надпис от с. Звездец, Малкотърновско: *Δειεὶ ἐπηκόῳ Συροτερη θεῷ*. От **k'ūro-dēri-* „храбър (мощен) в боя“, вж. *Συρα-* и *Τήρης*.

Ср. също *Τηριλος* мъжко (патронимично) лично име в надпис от Саладиново, Пазарджишко, вж. гл. IX.

Τιλθα-ζις име на божество, вж. гл. VI и Georgiev 1974:20.

Τιθα, *Θιθα*, *Θιθθη*, *Thithi* женско лично име, *Τιτῖς*, *-ῖδος* (Theodos. Alexandr.) божество у траките; същото име се явява като втора съставна част в двуосновните имена *Germe-titha* епитет на Диана (вж. там), *Ebístithia* епитет на Херос (вж. там), *Nusa-tita* лично име (вж. там), *Τηρε-τιθος* мъжко лично име (вж. *Τήρης*), *[Β]ουρ-θειθης* „мъжки блясък“. От ие. **dīti-* и **dīt(i)yā-*, ср. стинд. *dīti-* ж. „сияние, блясък“, *su-dīti-* „красив блясък; красиво блестящ“, *dī́deti* „свети, сияе“, алб. *ditë* „ден“, гр. (пел.). *τιτώ* ж. „зора; ден; слънце“.

Τιου-τα (в надписи от Пловдив и Саладиново, Пазарджишко), *Τιου-τη* (в надпис от Пловдив), *Τουτα* (в надпис от Варна) женско лично име вероятно от **diwo-dota* (или **diw-*) или **deywōd-dota* със синкопа или хипокористично съкращение, ср. *Διο-δῆς* и *Θου-δῆς*, *Θευ-δᾶς*, *Διό-δοτος* и *Θεοδότης* (*Θεό-δωρος*, *Θεό-δημος*). Етимологията е несигурна.

Tiutiamenus (*vicus*) село (*vicus*) в областта на Philippopolis (в надпис от 227 год.) със синкопа от **diwo-diomeno-s* „богобоязлив“, ср. гр. *δίομαι* „боя се“, *διόμενος* „прогонващ“. За значението ср. гр. *θεουδής* „набожен, благочестив“ от **θεο-δϝής* < **(θεο)-δϝειής*, производно от **δϝεῖος* > *δέος* „страх“, бълг. *бого-боязлив*. Селищното име е в същност название на род или племе. Етимологията не е съвсем сигурна.

Τί-πας княз на майдите (в надпис от Lete от 117 год. пр. н. е): *Τι-* (от **diwi?*), ср. гр. *ΔιϜί-δωρος*, *Δι-στέφης*, *Δί-φιλος*, и *πας* = гр. кипър. *πας* „момче, син“, ср. гр. *Διό-παις*; вж. *Ζι-πας*, *Ζει-πας*.

Τιτῖς, *-ῖδος* (Theodos. Alexandr.) име на (женско) божество; вж. *Τιθα*

Τοτῖς, *-ῖδος*, (Hrdn., Choirob.) име на (женско) божество у траките ср. гр. *Δωτίς*, *Δῶτις* женски лични имена, *Δωτώ* епитет на богиня.

Toto-bisia епитет на Диана (надп.), вж. гл. VI и Georgiev 1975:54

Τίβισις река, извираща от Хемус, която се влива в Истрос-Дунав (Hdt. 4, 49), от ие. **tīb^{h}-*, ср. гр. *τῖφος* с. „мочурище, блато“, дак. *Tibisia*, *Τιβίσκος*, днес рум. *Тимиш* речно име. Местоположението на тая река е неизвестно, вж. Георгиев 1958: 15. Името би могло да бъде и дакомизийско.

Τιδιτη[*νη*?] епитет на Хера в надпис от Пловдив, ср. гр. *τιθήνη*, *τίτθη* „дойка“, вж. гл. VI и Georgiev 1975:54. Етимологията не е сигурна.

Timachus, днес р. *Тимок*, вж. гл. IV, стр. 34.

-τραλις „издънка; потомък“(?), вж. Georgiev 1974:13.

-turme, -turma, -τυρμος, -τουρμη, -τουρμα, -τορμος от ие. **dr̥ma* или **dr̥-mo-s* „бяг“, ср. гр. *δραμεῖν* „бягам“ от **dr̥m-*, *δρόμος* „бяг“ от **dromo-s*, стинд. *drámati* „бяга“ от **drem-e-ti.* Думата се явява в няколко двуосновни лични имена:

Βου-τορμα женско лично име в надпис от Халос.

Δαρου-τουρμα женско лично име в надпис от Гюмюрджина—Комотини, букв. „буен, бяг“ (вж. там), ср. гр. *Πολύ-δρομος*, *Εὔ-δρομος*, *Ἀριστό-δρομος*.

Doro-turma женско лично име (надпис от Tricornium), ср. (?) стинд. *dhurā́* „насилствено (gewaltsam)“.

Dotu-turma, ср. *Δουτα*, *Δωτους* лични имена.

Ρησκου-τουρμη, *Rescu-turme* женско лично име „бърз бяг“, вж. *Ρασκου-*, ср. гр. *Πολύ-δρομος*, *Εὔ-δρομος*.

Σμορδο-τορμος, ср. *Σμέρδης*, *Σμερτης* (*Σμερτος*) лични имена.

Τουρμη епитет на Хера и женско лично име в надпис от Търново, ср. гр. *Δρόμος* лично име или *Δρόμιος* епитет на Хермес.

Τραῦος или *Στραῦος* река в областта на бистоните (Hdt.) от ие. **drowo-s* или **srowo-s* „течение, река“, ср. стинд. *drávati* „тича, разлива се“, *Dravos* „Драва“ или стинд. *srava-ḥ* „течение“, гр. *ῥοῦς* м. „течение“ от ие. **srowo-s*.

Τρῆρος (St. Byz.) тракийско местно име = гр. *Δρῆρος* от **drew-eros* „лесист, обрасъл с дървета“, производно от **drewo-*, ср. гот. *triu* с. „дърво“. За тълкуването на *Δρῆρος* вж. подробно Georgiev 1948: 12. Етимологията не е съвсем сигурна.

-υδρηνω, -υζδρηνω, -υζρηνω дат. пад. = трак. **yd̆rēn(a)-* „воден“, вж. *Ζυμυ(ζ)δρηνω*.

Ὕρρας, *Ὑρράδιος*. Suid.: *Πιττακός Μυτιληναῖος, υἱὸς Καϊκοῦ ἢ Ὑρραδίου Θρᾳκός, μητρὸς δὲ Λεσβίας*. Suid.: *Ὕρρα παῖς· ὁ Πιττακὸς καὶ Ὑρράδιος ὄνομα.* От ие. **r̥so-s* или **r̥s-ont-s*, ср. хом. *ἄρσην, -ενος*, атт. *ἄρρην*, лак. *ἄρσης* „мъжки“ от ие. **r̥s-*, авест. стперс. *aršan-* „мъж“. *Ὑρρ-άδ-ιος* вероятно от **r̥s-ont-* с *-anth-* > *-ανδ-* и изчезване на назала пред дентал. Етимологията не е сигурна.

II. ТРАКИЙСКАТА ЛЕКСИКА

Въз основа на ономастиката могат да се изведат със сигурност или с голяма вероятност следните около 200 тракийски думи:

aid- = гр. *αἴθω* „паля, горя“.

aiz- = гр. *αἰγ-*, арм. *aic* „коза“; *aizikē* = гр *αἰγική* „кóзя“.

ak-, ср. арм. *akn* „око“, бълг. *око*.

ak(a)- = авест. *akō* „лошо, зло“ от ие. **ak^{w}o-*.

akhel- „вода“, ср. фриг. *ακαλα* „вода“.

an- „на“, ср. гр. *ἀνά, ἄν,* гот. *ana* „на“.

aphu-, apa „вода, река“, ср. стинд. *āp-* „вода“, стпрус. *ape* „река“.

art- = стинд. *árdati* „тече“.

arz(a)-, arđ(a)- „бял“, ср. гр. *ἀργός* „бял“.

as(a)m(u) „камък“, ср. стинд. *aśma* „камък“.

asdulē „ездач“, ср. бълг. *яздя.*

askē- = ствнем. *ask* „ясен (дърво)“.

atla-s „течение“, ср. латв. *Adula,* нем. *Attel* речни имена от **adu-l(y).a.*

ath(i)-, ср. гр. *ἀκτή* „скалист бряг, нос, полуостров“.

athru- (etru-), ср. ствнем. *ātar* „бръз“ от ие. **ētro-,* лит. *ãtrus* „буен“, латв. *atrs* „бръз“.

aura- = стнорд. *aurr* „влага, вода“.

autl-, ср. рус. *удалой* „дързък, храбър“.

auza-, ср. лат. *aurōra,* лит. *auš-r-à* „зора“.

baista-s = гр. *Φαῖστος* „най-светъл, най-сияен“.

balzēna- = словен. *blazína* „греда“.

-bas = гр. *-φα(ντ)ς* „блестящ“.

(b)ast(u)- = гр. *(F)άστυ* „град“.

ba(s)zm(o) = гр. *φάσμα* „призрак, дух“.

bebru- = лит. *bēbru-s* „бобър“.

bela-, ср. стбълг. **бѣлъ**.

bend- = стинд. *bandhati* „връзва, свързва“.

berg(a)- „планина, бряг“ = стбълг. **брѣгъ**, нем. *Berg* „планина“.

berg-ulē „планинка“.

bers(a)- = стбълг. **брѣза**.

bess(a)- (þē-), ср. алб. *besë* „вяра, религия“, *njeri i besës* „верен, надежден човек“.

bi- „при, на“, ср. нем. *bei* „при“.

bis- = *(vis-), is-* = стбълг. **вьсь** „село“.

bista-s = гр. *πιστός* „верен“ от ие. **b^{h}id^h-to-s.*

bistra-s = стбълг. **бꙑстръ** „бръз“.

bithu-s = гр. *φῖτυς* „създател“, *φῖτυ* „издънка, потомък, чедо, син“.

biz(a)-(b = v) = арк., крит., беот. *FίσFος,* ат. *ἴσος* „равен, подобен“.

blekur(a)- = гр. *φλεγυρός* „горящ, блестящ“.

bos-, bus- = стинд. *bhās-* „светлина, величие, мощ“ от ие. **b^{h}ōs-.*

breda-s = рус. *бред* „пасище“ от ие. **b^{h}red^{h}o-s.*

bren(a)- = алб. *brî, brîni* „рог, еленови рога“.

brent(a)- = месап. *bréndon* „елен“.

bria „град“ = тох. В *riye* „град“ от **wriya.*

brink-, ср. нем. *bringen* „нося“.

bruz(a)- = стбълг. **бръзъ**.

bul(a)- = гр. *φῦλον* „племе, род“.

bur(a)- = алб. *burrë* „мъж“.

burt/d(a)- = лит. *birdà* „мочур“.

buth(a)- = гр. *-φυτος,* ср. *φυτόν* „растение, издънка; потомък, дете“.

buza-s, byza- = авест. *būza-* „козел“.

bysn(a)- = нем. *Bock* „козел“ < **b^{h}uǵno-.*

da-, dē-, ср. алб. *dhe* „земя“.

dala-, dalē-, ср. гр. *Θαλλώ* „богиня на растежа, разцвета“.

dama, ср. стинд. *dhaman-* „обиталище, жилище“.

daru-, ср. гр. *θοῦρος* „бурен, буен“ от ие. *d^{h}orw-o-s.

dat(a)- = алб. *dhatë* „място, селище“.

dea, deba (b = v) = стбълг. дѣва; *deuēn(a)-* „девин(а)“.

deïn(a)- = стбълг. -дѣннъ, бълг. *деен.*

denth(i)- = лат. *gens* (*-ntis*) „род“.

derz- „смел, дързък“, ср. гр. *θέρσος* „смелост, дързост“.

desa-, disa-, diza- = гр. *θεός* „бог“ от ие. *d^{h}weso-s; *deize-* = гр. *θεά*.

Di-, Zi- „*Ζεύς*“, *Dia-* = „*Διο-*“, *Dias-* = *Διός* (род. пад.).

ding(a)- = лит. *dinga* „растение, плодородна земя“.

diz(a)- = стперс. *didā* „крепост“.

drab(a)- = *drav(a)-* „течение, река“, ср. стинд. *drávati* „тича, разлива се“.

dreni- = алб. *drê, drêri* „елен“.

drin- = стисл. *þrennr* „трикратно“ от ие. *tri-no-.

drumē-, drymē, ср. бълг. *дръма* „храсталак, шубрак“.

dulē, ср. гр. *θύελλα* „буря“.

dun(a)- = англосакс. *dūn* „височина, планина“.

durz-, dorz- „дързък“ = гр. *θρασύς* от ие. *d^{h}r̥s-.

ebis (*b* = *v*), ср. гр. *αἰές* „вечно“ от *αἰϝες.

ebru-, euru- = гр. *εὐρύς* „широк“.

ergin(a)- = еол. *ἐρεβεννός* „тъмен, мрачен“ от ие. *ereg^{w}es-no-.

esb-, ezb- = стинд. *aśva-* „кон“.

estr-, ср. гр. *-αστήρ* „звезда“.

gaza „укрепление“ = стинд. *gádhya-* „което се държи здраво“.

gaidr(a)- = гр. *φαιδρός* „светъл, ясен, радостен“.

gaisē-, ср. лит. *gaĩsas, gaisà* „сияние“.

geil(a)- = арм. *ǰil* „жила, въже“, стбълг. жила, лит. *gýsla* „жила, вена“.

geista-s = беот. *-φειστος* „желан“ от ие. *g^{wh}ed^{h}s-to-s.

gen(i)- = стинд. *hán-ti* „удря, убива“ от ие. *g^{wh}en-.

genth(ā)-, ср. гр. *-φοντης* „убиващ“.

germ(a)- = гр. *θερμός* „горещ, топъл“.

gikent(i)- „защитник, спасител (*Σώζων*)“, ср. лит. *ginù, ginti* „защищавам, закрилям“.

gulamēn(à)- „утешаващ, радващ“, ср. стнорд. *gōla* „задоволявам, утешавам“, бълг *галя.*

gyge- = рум. *ghiuj* „стар“, алб. *gjysh* „дядо“.

iamba- „вода, дъжд“, ср. стинд. *ambhaḥ* „вода“.

idē = гр. (пел.) *ἴδη* „гора, дърво“ от ие. *wid^{h}w-ā.

inna „извор“, ср. гр. *ἰνάω* „изливам“ (трак. или пеон.).

istr(a)- = стинд. *iṣira-* „силен, буен, стремителен“.

iura-s, ср. латв. *jū́ra* „езеро, блато“.

kabylē, ср. англ. *quab* „мочур“.

kara- = стбълг. гора от ие. *g^{w}orā.

kar(a)-, ср. лат. *cārus* „мил, скъп“.

k(e)ila-s „желан“, ср. гр. тес. _βέλλομαι_ „желая“ от _*g^{w}els-_.

kelē = гр. _τῆλε_ „(на)далеч“ от _*k^{w}ēle_.

kellē (_kellai, keilai_ мн.) = нем. _Quelle_ „извор“ от ие. _*g^{w}elnā_.

kenth(a)- „чедо, потомък“ от ие. _*(s)ken-to-_, ср. стбълг. чѧдо, бълг. _чедо_.

kers(a)- = бълг. _чер_.

kersula- „черничък, възчерен“.

ketri- = бълг. _четири_.

kist(a)- = бълг. _чист_.

komps-at(a)- „криволичещ, крив“, ср. гр. _γαμψός_ „крив“.

korsul(a)- „черничък, възчерен“ умалително от ие. _*k$^{(w)}$r̥hs-_ „черен“.

kupsel(a)-, ср. лит. _kupsēlis_ „купче, хълмче“.

kynth- „връх“, ср. пеласг. _Κύνθος_.

kut(h)ēs = гр. _-κυδης_ „славен“.

_la-s, lē-_ = гр. _λαός_ „народ“.

lazi- = бълг. _лош_ от _*ləs-yo-_ или _*ləs-i-_ (или _-a-_).

_ma-, mē-_ = стинд. _mā_, дор. _μᾶ_ „майка“.

mani- = лат. _māni-s_ „добър“.

mara-, mer(a)- = рум. _mare_ „голям“.

mark(h)- „кон“, ср. келт. _marca_ „кон“.

mez-, maz- = алб. _mëz_ „жребец“; _mezēn(a)-_ „конник“, ср. месап. _Menzana_ епитет на Зевс, на когото са принасяли в жертва коне.

muka- = осет. _mukkag_ „семе, род, потомство“.

nest(a)- = стирл. _nes_ „река“ от _*ned-tā_.

nusa- = гр. _νῦσα_ „нимфа“.

paibēs, -is „рожба, син“, ср. гр. _παῖς_ „дете, син“.

pani- = гот. _fani_ „мочур, блато“.

pas, paus „дете, момче, син“, ср. кипър. _πας_ „_παῖς_“.

per (дако-миз.) = лат. _puer_ „момче“.

pergam(a)- (пел.?) = гр. (пел.) _πέργαμον_ „крепост, замък“.

perinth- = стинд. _párvata-_ „планина, скала, камък“ от ие. _*perwn̥to-_.

pēs „момче“, ср. гр. _παῖς_ „дете, син“.

_pi-_ „при“, ср. стинд. _pi-, api-_ „при“.

pleist-, ср. гр. _πλεῖστος_ „най-вече, най-голям“.

por „дете, момче, син“, ср. лат. _puer_ „момче“.

porsul(a)-, ср. гр. _πυρρός_ „жълточервен, риж“.

pui-s, pu-s „момче, син“, ср. гр. _παῖς_ „дете, син“.

pur(i)-, pyra-s = _por_.

rask(u)- = нем. _rasch_ „бърз“.

rēs- = лат. _rēx_ „цар“ (род. _rēg-is_).

rincaleu- = гр. _ῥιμφαλέος_ „бърз“.

sabadi-(-zi-) = стбълг. свободь „свободен“.

sak(a)-, zak(es)- (иран.?) = стинд. _śáci_ ж. „сила, мощ, помощ“.

salt/d(a)- = бълг. _злат(ен)_.

salty-s „извор“, ср. лит. _sál-ti_ „тека“, лат. _salio_ „(под)скачам“.

sauzu- = стбълг. соухъ от ие. _*sawso-s_.

selmēs, -is, zelmi- „защитник, закрилник“, ср. стинд. _śárman-_ с. „покрив, покривка, покров, закрила“ от ие. _*k'elmen-_.

semelē = стбълг. землꙗ от _*g$^{'h}$emyā_.

sermē, ср. стинд. *sárma-* „течение“.

seuthē-, ср. авест. *zaotar* „жрец“ от ие. **g'ʰewter-*.

sin(a)-, thin(n)a-, ср. гр. *σίνομαι* „грабя, опустошавам, повреждам“ от ие. **twin-*.

sinu-, ср. стинд. *kṣiṇóti* „убива, разрушава“.

sir(a)-, ср. арм. *sirem* „любя“.

skaiv(a)- = гр. *σϰαι(F)ός* „ляв“.

skapt(a)- = гр. *σϰαπτός* „разкопан“.

spar(a)- = лат. *sparus* „копие“.

spindeĩn(a)- или *-eēn(a)-* „блестящ, сияен“, ср. лит. *spindù, spindéti* „блестя, светя“.

spinth(a)- = стбълг. **свѧтъ**.

stara- = стбълг. **старъ**.

strymē, strymōn „течение, поток“, ср. пол. *strumień* „поток“, нем. *Strom* „течение“.

stur(a)- = осет. *stur*, стшвед. *stūr* „голям“.

sulē = гр. *ὕλη* „гора, лес“.

suētul(a)-, suit- = стбълг. **свѣтълъ** от ие. **k'woyt-ulo-*.

sura-, syra- = стинд. *śūra-*, авест. *sūra-* „силен; герой“.

sur(a)-, syr(a)- = лит. *sūras* „солен“.

sychi-s, syki-s, suk(a)-, ср. стирл. *hog-ein* „момиче“ от **sukā*.

-tak(a)- = *-δοϰος* „славен, прочут“ (в лични имена).

tarp(a)- = бълг. *трап*.

taru- = гр. *δόϱυ* „копие“.

t(h)alka-, ср. рус. *толку* „блъскам“, бълг. *тласкам*.

tēra-, ср. гр. *τέϱας* „чудо“.

tēri-, -ēs, ср. гр. *δῆϱις* „борба, състезание“.

Ti-, вж. *Zi-*.

tiamen(a)- = *διόμενος* от *δίομαι* „боя се“.

tib- = гр. *τῖφος* „мочурище, блато“.

t(h)ithi-, titi-s = стинд. *dīti-* „сияние, блясък“.

thurd(a)-, surd(a)- „държещ“ (или „хвърлящ“), ср. лит. *turèti* „държа“ (или нем. *stürzen* „повалям, сгромолясвам“).

toti-s „раздаваща“ = гр. *Δωτίς*.

trēr(a)- „лесист“ от **drew-ero-* = гр. *Δϱῆϱος*.

turm(a)-, torm(a)- „бяг“ от ие. **dr̥m-*, ср. гр. *δϱαμεῖν* „бягам“.

uet-, bet- (*b* = *v*; мизийски) = алб. *vétë* „сам“.

udrusa „воден“, ср. гр. *Ὑδϱοῦσ(σ)α*.

uis(ē)- (*u* = *v-*), ср. стинд. *viṣá-* „течност“.

usku- „вода, река“, ср. стирл. *u(i)sce* „вода“.

uski-, usk(a)- „воден, вода“ от ие. **ud-sk(i)o-*, ср. ирл. *usce, uisce* „вода“.

ut- (представка) = гр. диал. *ὐ-* „на“, гот. *ut* „из“ от **ud-*.

utu = гр. *ὕδωϱ* „вода“.

yd̆rēn(a)- „воден“, ср. гр. *ὕδωϱ* „вода“, *ἄν-υδϱος* „без-воден“.

z-, ср. бълг. *из*, лат. *ex*.

zama- = стинд. *sama-* „еднакъв“, ср. стбълг. **самъ**.

-zan(u)- = гр. *-γονος* (в лични имена) „родом“.

zber- „мълния“ = лит. *žiburỹs* „светлина, факел“.

zelmēs, -is, вж. *selmēs*.
-zenēs, -is = гр. *-γενης* (в лични имена) „родом“.
zer(a)-, ср. гр. *γέρας* „чест, дар“.
zēr- = стбълг. звѣрь; *zērinth-* = бълг. *зверé* (умалително).
zēta-, ср. лат. *satus* „посят“.
Zi- = *Δι-* „Зевс“, *Zin, Din* „Зевс“ = стбълг. дьнь, бълг. *ден*.
zolt(a)-, sold(a)- = нем. *Gold* „злато“ от **g'ʰl̥tó-*.
zura-, вж. *syra-*.
zydeïn(a)- „грижещ се“, ср. латв. *zudīties* „грижа се“.
zymy-. zymly-, ср. стбълг. змии „змей“.

*

Както видяхме по-горе (гл. II), у антични автори са запазени около 40 тракийски глоси. Те са:

ἄλογχον „вид копие“: заемка от гръцки.

ἄργιλος „мишка“: македонска дума или заемка от македонски.

ἀσᾶ „подбел (растение)“ = англосакс. *eggja* ж., ствнем. *ekka* „връх, острие“ от **ak'-yā*.

βασσάρα „вид хитон“: заемка от лидийски.

βόλινθος „див бик“ от ие. **bʰl̥n-ent-* или *-n̥t-*, ср. нем. *Bulle* „бик“ от ие. **bʰl̥n-ēn*.

βόνασος, βόννασ(σ)ος, βών(ν)ασ(σ)ος „див бик“ от ие. **bʰl̥n-āk-yo-s*, вж. *βόλινθος*.

βρία „град“ = тох. В *riye* „град“ от ие. **wriyā*.

βρίζα „вид житно растение, лимец, ръж“, ср. стинд. *vrīhi-ḥ* „ориз“.

βρυγχός „китара“ = пол. *brzęk* „звън, звънтеж“ от ие. **bʰr̥m̥ko-s*.

βρ(ο)ῦτος „(ечемичено) пиво, бира“ = англосакс. *brođ* „супа“ от ие. **bʰrū-to-*.

γέντον „месо“ от ие. **gʷʰ-en-to-* „(къс) отрязано (месо)“.

δελκανός „риба, която се въди в реката *Δέλκων* и езерото *Δέλκος*“.

δέβα „град“: заемка от дако-мизийски.

dinupula, sinupyla „дива тиква“, ср. лит. *šùn-obelė* „дива (кучешка) ябълка“.

ζαλμός „кожа“, ср. стинд. *śarman-* „покрив(ка)“ от ие. **k'elmen-*.

ζ(ε)ιρά „вид горна дреха“ от ие. **gʰe(s)r-yə*, ср. гр. *χείρ* „ръка“.

ζετραία „гърне“ = **ζυτρεα*, ср. гр. *χύτρα* „гърне“.

ζῆλας, ζελᾶς „вино“, ср. стинд. *hālā* „ракия“ от ие. **g'ʰēlā*.

ζιβυθίδες „благородните траки(йки)“, ср. лит. *žibùte* „огън, светлина; блестящо нещо“ или от *Zi-* „Зевс“ и гр. *-φυτος*, ср. *Ἡρό-φυτος*.

καλαμίνδαρ „платан“ (едонска дума) от ие. **kelomu̯-doru* (трак.?).

κῆμος „вид шушулков плод“, ср. лат. *squāma* „люспа“.

κόλαβρος „песен, която съпровожда танца с оръжие *κολαβρισμός*“ от ие. **gʷelos-wr̥t-s* „копие-въртещ“.

κτίσται „безбрачни тракийски монаси“ = (?) стбълг. чистъ.

μάγαδις „вид струнен инструмент“: азиатска заемка.

πάρμη „малък кръгъл щит“: заемка от келтски.

πέλεκυς „двойна брадва“: заемка от гръцки.

πέλτη(ς) „лек щит“: заемка от гръцки.

πιτύη „съкровище“ от ие. **pi-duwā*, ср. гр. *ἐπι-δύω* „залязвам (=скривам се)“.

πόλτυς „дървена крепост“, ср. лит. *piltas* „насипан“.

ῥομφαία, rumpia „вид копие“, ср. лат. *rumpo* „чупя, троша“.

σάλτυς „бликащ“, ср. лит. *sál-ti* „тека“.

σανάπη „пиян(ица)“: заемка от ирански (скитски).

σάρπος „дървена къща“: заемка от гръцки.

σκάλμη „нож, меч“ = стисл. *skǫlm* ж. мн. „ножици“.

σκάρκη „сребърни монети“, ср. стнорд. *skark* „шум“.

σπίνος „вид камък“: неясно.

τορελλῆ „траурна песен“, ср. гр. *δΰρομαι* „оплаквам“.

Следователно тракийската лексика е представена с ок. 40 глоси и ок. 200 думи, изведени от тракийската ономастика. Тези около 240 тракийски думи са достатъчни, за да си съставим представа в общи черти за облика на тракийския език.

ГЛАВА ОСМА

ТРАКИЙСКИТЕ НАДПИСИ

Известни са следните тракийски надписи:

I. Надписът върху златния пръстен от с. Езерово, Първомайско.

II. Надписът върху златния пръстен от с. Дуванли, Пловдивско.

III. Надписът върху четирите сребърни съда от с. Дуванли, Пловдивско.

IV. Надгробният надпис от с. Кьолмен, Преславско, който обаче би могъл да бъде на мизийски или гетски.

V. Надписът върху сребърното тасче от с. Александрово, Ловчанско, който обаче е може би на гръцки език.

VI. Надписът върху сребърния съд от с. Браничево, Шуменско, който обаче би могъл да бъде на гръцки език.

VII. Освен това за няколко кратки надписа, считани за гръцки, би могло да се предположи, че са на тракийски език. Но това не е сигурно.

VIII. В приложение тук ще бъдат разгледани и самотракийските надписи, за които обаче не може да се установи дали са на тракийски или на някакъв особен индоевропейски език.

IX—X. Накрай ще бъдат дадени и сведения за двата пиктографични надписа, намерени в Караново и Градешница.

I. НАДПИСЪТ ВЪРХУ ЗЛАТНИЯ ПРЪСТЕН ОТ ЕЗЕРОВО

През 1912 г. в местността Пържинака на югоизток от с. Езерово Първомайско, е била разкопана една тракийска надгробна могила, в която са били намерени редица предмети, отнасящи се до погребение: златен пръстен, златна диадема, малка златна лъжичка, две триъгълни пластинки от злато, строшен бронзов съд, кръгло бронзово огледало и строшена бронзова гривна.[1]

Златният пръстен, на тегло 31.30 гр., се състои от една отворена халка (най-голям диаметър 27 мм.) и от една елипсовидна плочка с размери 17×20 мм., която се върти свободно около една ос, прикрепена към двата края на халката. Плочката отдолу е малко издута: дебелина по средата 5, а по краищата 4 мм. На равната горна страна се чете следният текст, разпределен в 7 реда, отчасти извити съответно на периферията на елипсовидната плочка, които в края стават съвсем кратки (обр. 1):

---

[1] Вж. Филов 1913.

ΡΟΛΙΣΤΕΝΕΑΣΝ
ΕΡΕΝΕΑΤΙΛ
ΤΕΑΝΗΣΚΟΑ
ΡΑΖΕΑΔΟΜ
ΕΑΝΤΙΛΕΖΥ
ΠΤΑΜΙΗΕ
ΡΑΖ

и на ръба като продължение, понеже не е останало място върху плочката

ΗΛΤΑ

Четенето е съвършено сигурно. Ясно е, че се касае за scriptio continua. На долната страна на плочката се намира грапаво петно (10×10 мм.), образувано вероятно при отливането на формата. Въз основа на археологически данни и палеографския характер на надписа (начертанието на буквите *Ν*, *Σ*, *Π*, *Υ*) пръстенът се датира не по-късно от V в. пр. н. е., най-вероятно от първата половина на V в.[1]

За разлика от другите тракийски надписи текстът върху езеровския пръстен е бил подлаган досега на многократни опити за дешифриране. Обаче никое от досегашните тълкувания не се смята за напълно убедително[2].

За тълкуването на тоя надпис могат да се изтъкнат следните данни:

1. Златният пръстен и другите златни и бронзови предмети, намерени заедно с него в тракийската надгробна могила, показват, че там е бил погребан знатен тракиец.

Херодот разказва следното за погребалните обичаи у знатните траки (V 8): *ταφαὶ δὲ τοῖσι εὐδαίμοσι αὐτῶν εἰσὶ αἴδε· τρεῖς μὲν ἡμέρας προτιθεῖσι τὸν νεκρόν*... (Богатите се погребват така: трупа държат изложен три дни наред; колят разни жертвени животни и се угощават, като по-напред оплакват умрелия; след това го погребват, като го изгарят или просто заравят в земята. После издигат могила и устройват разни състезания или игри...). Въз основа на намерените в надгробната могила предмети Д. Дечев правилно показва, че всички те се отнасят за тържественото (тридневно) излагане на покойника (протезис). При това той сравни една подобна находка от с. Требенище в Македония, дето покрай другите предмети е намерен също един златен пръстен, чийто кръг не е напълно затворен. Въз основа на тоя факт Дечев правилно определи, че споменатият пръстен е бил направен специално за тържественото излагане. От това може да се заключи, че и езеровският пръстен, който не е подходящ нито за носене, нито като печат, е имал същото предназначение.[3]

2. У траките е бил разпространен обичаят заедно с покойния мъж да се погребва и неговата любима съпруга. Ето какво разказва Херодот за погребалните обичаи на знатните траки у някои тракийски племена (*οἱ κατύπερθε Κρηστωναίων*): *ἔχει γυναῖκας ἕκαστος πολλάς· ἐπεὰν ὦν τις αὐτῶν ἀποθάνῃ, κρίσις γίνεται μεγάλη τῶν γυναικῶν καὶ φίλων σπουδαὶ ἰσχυραὶ*

---

[1] Вж. Филов 1913:216.

[2] Досегашните тълкувания са разгледани накратко у Detschew 1957: 566—82.

[3] Вж. Detschew 1930/31.

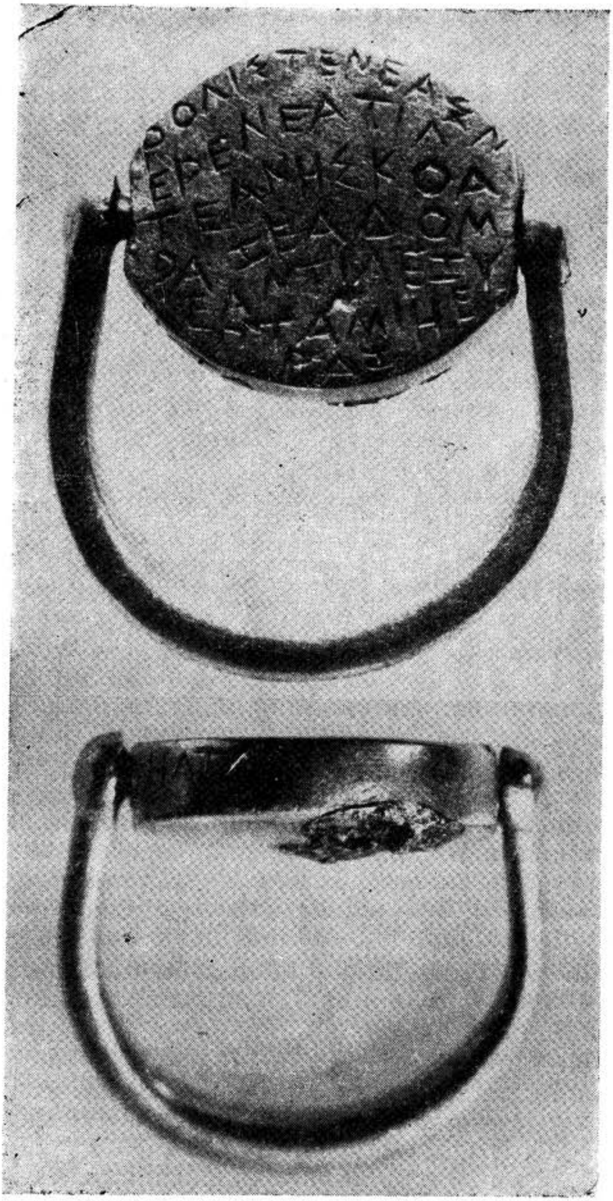

Обр. 1. Златният пръстен от Езерово

περὶ τοῦδε, ἥτις αὐτέων ἐφιλέετο μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀνδρός· ἣ δ᾽ἂν κριθῇ καὶ τιμηθῇ ἐγκωμιασθεῖσα ὑπό τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σφάζεται ἐς τὸν τάφον ὑπὸ τοῦ οἰκηιοτάτου ἑωυτῆς, σφαχθεῖσα δὲ συνθάπτεται τῷ ἀνδρί. αἱ δὲ ἄλλαι συμφορὴν μεγάλην ποιεῦνται. ὄνειδος γάρ σφι τοῦτο μέγιστον γίνεται. (Тия, които живеят над крестонците, постъпват така: всеки има много жени; когато някой от тях умре, става голям спор между жените му и приятелите му полагат големи усилия да узнаят коя от жените му е била най-любима. И тази, на която се признае тая чест, се чествува тържествено от мъже и жени, а след това се посича на гроба от най-близкия си роднина и се погребва заедно с мъжа си. Останалите пък жени скърбят твърде много, защото това е за тях най-голям позор). Тоя жесток и странен обичай не е могъл да не остави следи в тракийските надгробни могили, в които откриваме толкова скъпоценни (златни и сребърни) предмети. В подготовката на погребението е вземала дейно участие и самата съпруга, която е знаела, че ѝ предстои да бъде погребана заедно със своя съпруг.

3. В надписа от Езерово могат да се отделят въз основа на окончанията лично име от мъжки род (*-ε*: *Ρολιστενε*) и лично име от женски род (*-α*: *Νεϱενεα Τιλτεα*?).

Въз основа на всичко това може да се предположи, че пръстенът и надписът са били направени специално за погребението, за тържественото излагане, и че съдържанието на надписа стои в тясна връзка със споменатите погребални обичаи у траките.

Тия съображения водят до следното разделяне и тълкуване на текста.[1]

Тракийски текст:

ϱολ:στενεασνεϱενεατιλτεανησϰοαϱαζεαδομεαντιλεζυπταμιηεϱαζηλτα

Ρο̄λιστενε, ασ(ν?), νεϱε (*ε*?) *νεα τ(ι), ιλτεα,* (? или: *Νεϱενεα Τιλτεα*?) *νησϰο̄ α ϱαζεα δο̄ μεαν τιλεζυπταμ, ιη εϱαζ ηλτα.*

Превод:

„Ролистене, аз, младата ти съпруга, избраната (? *или*: Неренеа Тилтеа?) умирам наред до (теб) моя блажено-починвши, (аз) която децата отхрани (отгледа)."

Коментар:

Ρο̄λιστενε е звателен падеж от двуосновно лично име. Формално това е ясно; освен това подобни обращения към покойния се срещат често по гръцките надгробни надписи (епиграми), ср. например Kaibel, Epigr. Gr., № 289: *Ἀπολλωνίδη ἐσθλέ, σὲ μὲν γοάοντε γονῆε/ [μ]υϱομένω θάψαν...*, ср. и № № 56, 57, 475, 476, 482, 489, 649 и др. Първият член на двуосновното име *Ρο̄λι-στενε* съответствува на дакийското лично име *Ῥώλης* и на местното име *Ῥολλι-γεϱάς*, а вторият на местното име *Στενε-ϰόϱτα*; за *ο̄* вж. по-натък.

ας или *ασν* (вж. гл. VIII, стр. 126) е = стбълг. **азъ**, лит. *aš* (и *eš*), авест. *azəm* „аз" и пр. Личното местоимение *ἐγώ* „аз" се среща често в гръцките надгробни надписи (епиграми), ср. Kaibel, там, № 171 *Σώζων ἐνθάδε ἐγὼ ϰεῖμαι...*, № 617 *υἱὸς ἐγὼ λεγόμην Ἀγαπωμενοῦ...*, № 22 *...ἐγὼ... Ἀντιστάτης υἱὸς Ἀτάϱβου / ϰεῖμαι τῇδε θανών...*; и пр. Много такива примери дават и античните гръцки надгробни надписи (епиграми) от нашите земи, ср. Михаилов 1944: № 3 *Ἐνθάδε ἐγὼ ϰεῖμε Κλύτη Ἀπφία τὲ Φιλίππου...*, № 56 *Ἐνθάδε ἐγὼ ϰεῖμε Ἑϰάτη θεὸς ὥς ἐσοϱᾶς...*

νεϱενεατιλτεα

Тук разделянето на думите не е сигурно. Може да се предположи *νεϱε* (*ε*?) *νεα τ(ι)* „младата ти жена":

---

[1] Вж. Georgiev 1938: 184—92.

νερε или *νερ(ι)* = хотански *nāra* или *nārī*, стинд. *nā́rī* „жена, съпруга“ ср. *nar-* „мъж“, алб. *njeri* „човек“; или пък *νερ(ι) ε νεα* : *ε* = ? алб. *e* „копулативен“ член, ср. алб. *grua(ja) e re,* рум. *soţia cel tânără* „младата жена (съпруга)“.

νεα = гр. *νέα* „нова; млада“ от ие. **newa* ж. Ср. в цитирания от Херодот текст; *ἔχει γυναῖκας ... πυλλάς ... κρίσις γίνεται μεγάλη τῶν γυναικῶν ...ἥτις αὐτέων ἐφιλέετο μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀνδρός* „има много жени (съпруги)... става голям спор между жените... коя от тях е била най-много обичана от мъжа си“.

t(i) или *t'* (с апостроф пред следващата гласна) = алб. *ty, t', të,* рум. *ţi*, бълг. *ти* лично местоимение в дателен притежателен.

ilte-a „избраната“ от **w̥ltē-yā* минало страдателно причастие женски род със задпоставна членна форма = стинд. *vr̥tā* ж. от *vr̥ta-* „избран“: в тракийски началното *w* и интервокалните *w* и *y* са изчезнали, а ие. *ā* е преминало в *ē* (*>e*), но след *e* е запазено, както и в атически. Ср. в текста у Херодот *κρίσις* „спор, избор“ и *ἣ δ'ἂν κριθῇ* „която би била избрана“. Трак. *ilte-a* „избрана-та“ би съответствувало по своето образуване на рум. *aleas-a* „избраната“ от *aleasă* „избрана“, *carte-a* „книга-та“ от *carte* „книга“ и на алб. *e zgjedhur-a* „избрана-та“ от *zgjedhur* „избран“, *folé-ja* „гнездо-то“ от *folé* „гнездо“.

Обаче посоченият по-горе текст може да се раздели и по следния начин: *Νερενεα Τιλτεα.* В такъв случай *Νερενεα* би било име на жена, ср. лат. *Nerienē*(*s*), *Nerienis*, *Νερίη*, *Nerio, Neria*: *-εα* = -^{e}*a* (както в румънски от *-ia*[1] или *-ya*, вж. по-нататък.

Τιλτεα, с *-εα* = -^{e}*a* от *-ia* или *-ya* би било патронимикон, ср. тракийското име *Τιλϑ-αζεις*. Името *Νερενεα Τιλτεα* (*-εα* = *-ια*) би било от същия тип, както гр. *Αἴας Τελαμώνιος* или лат. *Marcus Tullius*. Тия патронимични имена са присъщи и на фригийски.[2] *Νερενεα Τιλτεα* е съпруга на покойния *Ρολιστενε*: *Τιλτεα* е нейното бащино име, ср. подобни означения у Kaibel, там, № 505 (тесалийски надпис от III в. пр. н. е.) *Πουτάλα Πουταλεία κόρα, Τιτυρεία γυνά* (със същия патронимичен суфикс *-ιος*), № 62 (атически надпис от VI в. пр. н. е.)... *Νικ*]*οπτολέμη Νι*[*κο*]*κ*[*ράτου*] *Κεφαλῆϑεν*, [*Πο*]*λυάρτου Κριωέως γυνή...*

νησκō = гр. ат. *ϑνήσκω* „умирам“. Както показва дорийската форма *ϑνᾱ́σκω*, в тракийски *a* е преминало в *ǟ* = *η*, също както в йонийско-атически, което се потвърждава и от други случаи, вж. при *μεζηναι*. Както личи от македонските съответствия *δάνος* = *ϑάνατος* и *δανῶν· κακοποιῶν, κτείνων. Μακεδόνες* (Hes.),[3] тракийското *νησκō* произлиза от по-старо **δνησκō*. Следователно началното консонантно съчетание ие. **d*^{h}*wn-*, което в гръцки е преминало в *ϑν-*, в тракийски е преминало в *dn-*, от което по-сетне чрез асимилация се е получило *n-*. Промяната *dn > n(n)* се наблюдава в различни наши диалекти, ср. бълг. диал. *неска* = *днеска, ино* = *едно, ши пани* = *ще падне* и под.[4] В тоя надпис не се среща буквата *Ω*. Понеже в тракийски ие. *ŏ* е преминало в *a*, то *O* означава тук само *ō* (= *ω*).

---

[1] *i* пред гласна е било произнасяно отворено и затова то се предава и с *e*, ср. *Πιάσται* и *Pehasti*, ср. Дечев 1952 : 31.

[2] Ср. Jokl 1929 : 150—51.

[3] Ср. Hoffmann 1906 : 75—6.

[4] Ср. Mladenov 1929 : 150.

a(r) raze-a = *a(n) raze-a* „наред“: предлог *a(n)* „на“, ср. *An-asamus* „градът на р. Осъм“, *᾿Αν-γισσός*, *A-sermos* „градът на р. Стряма“, вж. гл. IX. Трак. *ϱαζε-α* от ие. **rog'ē(y)* местен падеж ед. ч. от **rog'i-* = вед *rấji-* ж. „ред, линия, насока“ = срвнем. *reke* ж., нем. *Reihe* „ред“ и задпоставната членна форма *-a* както в *ilte-a*. За падежната форма ср. вед. *agnấ* местен падеж ед. ч. от *agni-* „огън“, гр. надп. *πόλη*, хом. *πόληι* дателен (в същност местен) падеж ед. ч. от *πόλι-ς* „град“.

δō = лат. *dō*, лит. *do*, англосакс. *tō* „до, при“ от ие. **(d)*^{h}*ō*, стбълг., новобълг. *до* от ие. **d(*^{h}*)o*: отглас *ŏ*:*ō*.

μεαν е = лат. *meum* от ие. **meyo-m* винителен падеж „мой“. Както показва следващата дума *τιλεζυπιαμ*, изгласното ие. *m* е запазено в тракийски; *-ν* в *μεαν* се явява поради асимилация със следващия дентал (*μεαν τιλεζυπταμ*). Това явление се наблюдава често по гръцките надписи, ср. *τὴμ πόλιν*, *ἐστὶμ πεϱί*, *τὸγ κήϱυκα*, *νῦμ μέν*, *ἐϱ ῾Ρόδῳ*, *ἐλ λίμναις*, *τὸλ λόγον*, *τῶς συμπάντων* и под.[1] От *μεαν* трябва да се заключи, че ие. интервокално *y* в тракийски е изчезнало, но след съгласна то е било запазено (или е преминало в *i* респ. *e*), ср. подобно лат. *meus* от ие. **meyo-s*, обаче *medius* от ие. **med*^{h}*yo-s*.

τιλε-ζυπταμ „блажено-почивши“ представя сложна дума, съставена от *τιλε* „спокойно, тихо, блажено“, ср. лит. *tylùs* „спокоен, тих“, и *-ζυπταμ* = стинд. *suptá-m* вин. пад. „заспал“ от ие. **sup-tó-m*. За образуването ср. гр. *τηλε-κλυτός* и под. Въз основа на *μεαν* и *τιλεζυπταμ* трябва да се заключи, че ие. *ŏ* е преминало в тракийски в *a*, интервокалното *s* е преминало в *z* (= *ζ*), а изгласното ие. *-m* е било запазено (поне пред гласна или *y*). Преходът на ие. *s* в *z* в тракийски е засвидетелствуван с много примери, вж. гл. IX. Сложната дума *τιλε-ζυπταμ* буквално „спокойно-заспал“ или „тихо-заспал“ е била подобен евфемистичен израз за мъртвеца, както нашето *блаженопочивши*, руското *у-соп-ший* „починал“ от същия корен **sup-* „спя“, както и трак. *τιλε-ζυπταμ*, нем. *der sanft Entschlafene*, гр. *κεκοιμημένοι* или *κοιμηθέντες* буквално „заспалите“ = бълг. *покойници*, *починали* и под.

ιη (т. е. *yā̆*) = гр. *ἥ* „която“ от ие. **yā*, ср. старофриг. *ιος* „който“ = гр. *ὅς* от ие. **yo-s*. Както личи от *νησκō* = ат. *θνήσκω*, дор. *θνᾱ́σκω*, *ιη* = гр. *ἥ* от ие. **yā* и *μεζηναι* от ие. **mendyān-*, в тракийски *ā* е преминало в *ā* = *η*. Тогава в *Νεϱενεα*, *Τιλτεα* *-εα* произлиза от ие. **yə*, а вокативът *δα* в надписа от Дуванли е с първоначално *ă*, ср. бълг *жена*, вокатив *жено* с отглас ие. *-ā*:*ă* (или *ə*).

εϱαζ е = *ἐϱέας· τέκνα. Θεσσαλοί* (Hes.), ср. още *ἐϱέεσφι· τέκνοις* (Hes.) и фриг. *ειϱοι* „деца“. Трак. *εϱαζ*, което е вин. пад. мн. (или ед.) число, може да произлиза от ие. **ero-ns* (*o*-основа) или от ие. **eros* (*es*-основа), или с контракция *α* от *εα*[2], или с асимилация **εϱεα-* > **εϱι̯α-* > **εϱ(ϱ)α-*. Както в *τιλε-ζυπταμ* така и при *εϱαζ ηλτα* интервокалното *s* е преминало в *z*.

ηλτα „aluit, възпита, отхрани, отгледа“ произлиза от ие. **al-to* медиален аорист 3 л. ед. ч. от **al-*, ср. лат. *alo* „възпитавам, отхранвам, отглеждам“. Преход *ā* > *η* както в *νησκō* = *θνήσκω*, *ιη* = *ἥ* и преход *ŏ* > *a* както в *μεαν* = лат. *meum* и (*τιλε*)-*ζυπταμ* = стинд. *suptá-m*.

---

[1] Ср. Buck 1955:75—6.

[2] Ср. ат. *βοϱέας* > *βοϱϱᾶς*, йон. *βοϱῆς*.

II. НАДПИСЪТ ВЪРХУ ЗЛАТНИЯ ПРЪСТЕН ОТ ДУВАНЛИ

Върху един златен пръстен с изображение на конник, намерен до лявата ръка на скелета, погребан в Арабаджийската могила при с. Дуванли, Пловдивско, се чете следният текст (вж. обр. 2).[1]

ΗΥΣ ΙΗ̣. . . . . . Δ̣Ε̣Λ̣Ε̣
ΜΕΖΗΝΑ̣Ι

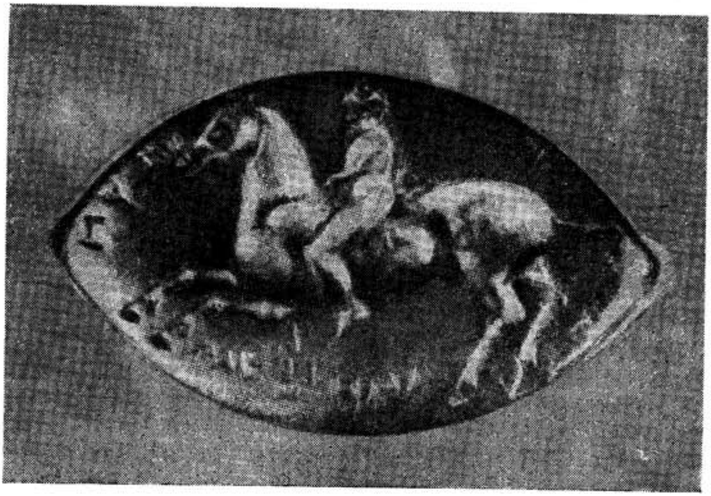

Обр. 2. Надписът върху златния пръстен от Дуванли

За надписа се дават следните сведения[2]: Надписът, който обикаля цялото изображение на конника, не е добре запазен: той е особено много изтрит в горната си половина, дето на някои места изобщо не личат вече никакви букви, а на други се забелязват само остатъци от букви. Това се дължи на обстоятелството, че пръстенът, който изглежда да е бил носен продължително време, е изтрит в горната си част много повече, отколкото в долната. От горния надпис пред главата на коня личат буквите *ΗΥΣ* или *ΗΨΣ*. Над главата на коня изглежда да не е имало букви. След това между главите на коня и на конника се забелязват само две вертикални чертици, от които първата е сигурно *Ι*, а втората е само част от друга някаква буква. В дясно от главата на конника е имало букви, от които няма запазени почти никакви следи; едва в края, над задната част на коня, се забелязват четири знака, от които първият изглежда да е горната част от *Α* или *Λ*, вторият и четвъртият са вероятно долна част от *Ε* или (*Ε* = *Σ*), а третият е вероятно *Λ*, т. е. *Α̣Ε̣Λ̣Ε̣* или *Λ̣Ε̣Λ̣Ε̣* (или *Ε* вместо *Ε*). По-добре е запазен долният надпис, който гласи *MEZHNΛI* (последната буква се намира между краката на коня). Погребението се датира от втората половина на V в. пр. н.. е.

---

[1] Вж. Филов 1934 : 127—8. Филов чете *Λ̣Ε̣Λ̣Ε̣* или *Α̣Ε̣Λ̣Ε̣* вместо *Δ̣Ε̣Λ̣Ε̣* и *ΜΕΖΗΝΛΙ* вместо *ΜΕΖΗΝΑ̣Ι*, вж. по-нататък.

[2] Филов 1934 : 129—30.

Моето тълкуване на тоя текст е следното:

MEZHNẠI вместо *MEZHNΛI*. Консонантното съчетание *NΛ* е много странно: твърде вероятно е, че предпоследната буква *Λ* стои вместо буквата *A*, на която средната чертица е била изтрита. Както бе изтъкнато по-горе, много букви в тоя надпис са отчасти или изцяло изтрити (заличени) поради продължително носене на пръстена, и то буквите от горния ред — отгоре, а тия отдолу (дето е и разглежданото *Λ*) — отдолу; сам Филов предполага, че началната буква на предходната дума може да бъде *Λ* или *A*. От друга страна напълно правдоподобно би било и предположението, че се касае за грешка: *Λ* вместо *A*. Следователно думата трябва да се чете *MEZHNẠI* = *μεζηναι* (*I* = *Z*).

Тая дума е написана под конника: тя несъмнено стои в тясна връзка с изобразения конник. *MEZHNẠI* е почти идентично с името (епитета) на месапийското божество (*Iuppiter*) *Menzana*, едно божество, на което са били принасяни в жертва коне („конско божество"). Последното име — *Menzana* — е отдавна изтълкувано като сродно с албанската дума *mes, mezi* (основа *mez-*) м. „жребец" и румънската дума от дакийски произход *mînz* „жребец", илир. *mandos* „малък кон", от което с асимилация *nd* > *nn* произлиза лат. диал. *mannus* „малък галски кон", ср. и илирийското лично име *Menda*, буквално „кобила" и др.[1] *Μεζαναια* е тракийско женско име[2]

И така *Μεζηναι* е идентично с месапийското божество *Menzana*.

Липсата на първото *ν* в тракийски *Μεζηναι* се обяснява с дисимилаторно изчезване поради въздействието на второто *ν* или пък като изчезване пред *ζ* (= *z*), както и в албанската дума *mez-* „жребец". Тракийската дума *Μεζηναι* и месапийската *Menzana* представят производно (ие. **mendyanā*[3]) от ие. **mend(i)-* „кон" и означават буквално „конник". Преходът на *d* в *z* пред (*i* и) *y* е добре засвидетелствуван в тракийски (и в дакийски), ср. трак. *Βενδῖς* и *Βενζεις* и под.[4] Преходът на *ā* в *ē* (широко отворено *ē* = гр. *η*) е също така засвидетелствуван в тракийски, вж. гл. IX.

Следователно *Μεζηναι*, което значи буквално „конник", е името на добре известното тракийско божество-конник, изобразено върху стотици релефи, намерени в източната част на Балканския полуостров. Конникът, изобразен върху разглеждания златен пръстен, е богът-покровител на притежателя на пръстена, а думата, написана под конника *Μεζηναι* „конник", е името на тоя бог-покровител.

Както ще видим по-нататък, от общия смисъл на текста личи, че *Μεζηναι* е звателен падеж. Следователно в тракийски звателен падеж при *ā*-основи е завършвал на *-αι* също както в ирански или староиндийски, ср. стинд. *áśve* зв. пад. ж. р. (ие. **ek'wāy*) от *áśvā* „кобила" (ие. **ek'wā*).[5]

---

[1] Ср. Pokorny 1948—59 : 729. Ако трябва да се чете *μεζηνλι*, то тоя вокатив би представял деноминативно производно от трак. *μεζην-* „кон" със суфикса *-li-s*, ср. лат. *aedi-lis* „едил" от *aedes* „храм; дом", *sodālis*, *erīlis* и под.

[2] Ср. Detschew 1957 : 291.

[3] *ā*-основа от м. род като стбълг. владыка и под.

[4] Вж. гл. IX.

[5] За това окончание вж. Georgiev 1975в : 107—8.

Λ̣Ε̣Λ̣Ε̣ (четенето на Б. Филов) трябва да се чете *ΔΕΛΕ* или *ΔΑΛΕ*: долната чертица на буквата *Δ* е изтрита и поради това буквата изглежда като *Λ*. По всяка вероятност *δελε* е идентично с *δαλε* „пази, закриляй, защити“, което се среща в тракийския надпис, разгледан по-нататък.

Ι̣Η. Втората буква е предположена въз основа на обстоятелството, че тя представя, както изтъква и Б. Филов, една вертикална чертица като част от някаква изтрита буква. *ΙΗ* е = гр. *ἰή*, което се употребява обикновено като радостно култово възклицание в чест на Аполон (*ἰὴ παιών* Aristoph. Pax 453; *ἰή παιῆον* Call. H. Ap. 21, 97, 103, Hec. 1, 1, 10; *ἀλαλαὶ ἰὴ παιήων* Aristoph. Lys. 1291; *ἰὴ ἰὴ ἰή* Aristoph. Pax 195), обаче се среща и като възклицание за изразяване на скръб (Aesch. Pers. 1004, Supp. 114, Agam. 1485). Вж. гл. XIII.

Необяснeното до сега култово възклицание *ἰή* може да се обясни като тракийско или предгръцко: в такъв случай *ἰή* със запазено *y* (>гр. *ι*) и контракция след изчезването на *w* между еднакви гласни произлиза от ие. **yewé* „помози, помагай, пази, закриляй“, императив от ие. **yewō*, ср. лат. *iuvō* „помагам“ и стинд. *yu-yó-ti* „отстранява, отдалечава, отбранява, пази, запазва“ от ие. корен **yew-*. Следователно *ἰή* (*παιών*) представя култова формула от типа на нашата *боже помози, помози бог* или лат. *di iuvent*. Лат. *iuvo* (перф. *iūvī*, но Catull. *iŭ(v)erint*) произлиза от **iovō*, ср. фал. *iovent* и лат. надп. *adiovanto*. Лат. *iuvō, iuvāre* е възникнало под влияние на композита като *ad-iuvō, -āre*[1] и под.; първоначалното *iovō* (< ие. **yewō*), **iovĕre* е преминало в *iuvō, iuvāre*, както *sternere: consternāre, fligere: profligāre, capere: occupāre, pellere: compellāre, rapere: usurpāre, lavere: lavāre* и др.[2] Стинд. *yu-yó-ti* произлиза от ие. **yu-yew-ti*, глагол с презентна редупликация. Както ще видим по-нататък, други форми от същия тракийски глагол са запазени в гръцките култови възгласи *εὐοῖ* = фриг. **yevoi(t)* сегашен оптатив „помози“ и *ὑῆς* = трак. и фриг. **yuyḗs* аористен оптатив „да помогнеш“. Вж. гл. XIII.

ΗΥΣ е идентично с хомерическото прилагателно *ἠύς* „деен, могъщ, крепък, добър, благороден“, чиято етимология не е съвсем сигурна. Както за хомерическата, така и особено за тракийската дума най-подходящо съответствие е староиндийското *āyúḥ* „жив, подвижен; м. божество на жизнената сила (Genius der Lebenskraft)“: в хом. *ἐύς* „добър“ и *ἠύς* „деен, жизнен, крепък, могъщ“ са се смесили две първоначално различни думи: ие. **esu-s* и **āyu-s*. Трак. *ηυς*, хом. *ἠύς* и стинд. *āyú-* произлизат от ие. **āyu-s*: преходът на *ā* в *ē* = *η* (широко отворено *ē*), характерен за хомерическия и йонийско-атическия диалект, е засвидетелстван и в тракийски език.[3]

По общия смисъл тук се очаква звателен падеж като обръщение към божеството. От гледна точка на гръцки език имена от типа *Ζεύς, βοῦς, ναῦς, σῦς* имат звателен падеж *Ζεῦ, βοῦ, ναῦ, σῦ*, обаче в староиндийски звателен падеж при имена като *dyāḥ, gāuḥ, nāuḥ, rāḥ, ahūḥ, dhīḥ* е идентичен с именителен. Същото трябва да се приеме и за тракийския език от V в. пр. н. е.

---

[1] Ср. *luo* вместо *lavo*, вж. Walde и Hofmann 775; вж. гл. XIII.

[2] Вж. Leumann и Hofmann 1928 : 317.

[3] Вж. гл. IX.

Следователно текстът върху златния пръстен от Дуванли с изображение на конник има следното значение:

Трак.: *ΗΥΣ ΙΗ̣. . . . Δ̣Ε̣Λ̣Ε̣* (или *Δ̣Α̣Λ̣Ε̣*) *ΜΕΖΗΝΑΙ*
ηυς, ιη,. . . . δελε (или *δαλε*) *μεζηναι*

Гръцки: *ἠύ, ἰή, ... ἄλευε, ἱππόια.*

Бълг.: „Могъщи[1], помагай, ... закриляй, коннико“.

Надписът върху златния пръстен от Дуванли представя един особено благоприятен случай за тълкуване на текст от непознат или слабо познат език. Той е една така наречена квазибилингва — термин, употребяван при тълкуването на крито-микенските надписи за означение на текст, съпроводен с образ или пиктограма, която предава образно смисъла на самия текст. Въз основа на това, което се знае за тракийски, думата *μεζηναι* може успешно да се тълкува като „конник“. Тая дума е написана под едно изображение на конник. Изображението конник потвърждава значението на думата „конник“ и затова такова тълкуване може да се смята за сигурно.

III. НАДПИСЪТ ВЪРХУ ЧЕТИРИТЕ СРЕБЪРНИ СЪДА ОТ ДУВАНЛИ

При разкопаването на Башова могила при с. Дуванли, Пловдивско, са били открити редица предмети, които се отнасят до погребението, извършено в тая надгробна могила. Между тях са едно сребърно блюдо без дръжки (обр. 10), друго сребърно блюдо с две дръжки (киликс, обр. 3 и 9а), един сребърен ритон (обр. 4) и една сребърна чаша (обр. 5)[2], върху всеки от които се чете един и същ текст, а именно (обр. 6—8, 9а):

ΔΑΔΑΛΕΜΕ

Погребението в Башова могила се датира към края на V или началото на IV в. пр. н. е. Някои смятат *ΔΑΔΑΛΕΜΕ* за тракийско лично име, обаче такова тракийско име е неизвестно, а освен това и завършекът не подхожда добре за лично име в именителен или родителен падеж.

Тракийският надпис от с. Езерово представя scriptio continua: също така са написани тракийските и гръцките надписи от о. Самотраки, по същия начин е съставен и надписът от с. Александрово. Надписът върху сребърните съдове представя също scriptio continua: в *ΔΑΔΑΛΕΜΕ* се съдържат три тракийски думи. Тракийският текст може се раздели и преведе по следния начин:

Тракийски: *ΔΑΔΑΛΕΜΕ*
Δα, δαλε με.

Гръцки превод: *Δᾶ, ἄλευ(ε) με.*

Български превод: „Земьо (Деметро), пази (дръж, закриляй, защити) ме“.

Това тълкуване е направено въз основа на следните съображения

---

[1] Или „подвижни, бързи, животворни“.

[2] Филов 1934: 63, 65, 67 и 132, обр. 80, 82—84. Предметите, намерени при разкопките в Дуванли, се пазят в Пловдивския народен музей.

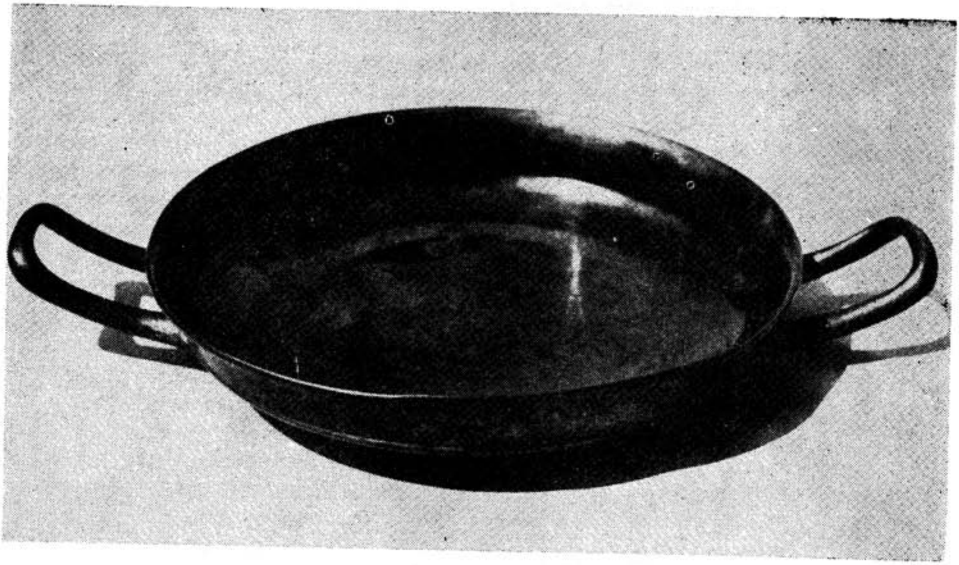

Обр. 3. Сребърно блюдо с две дръжки от Дуванли

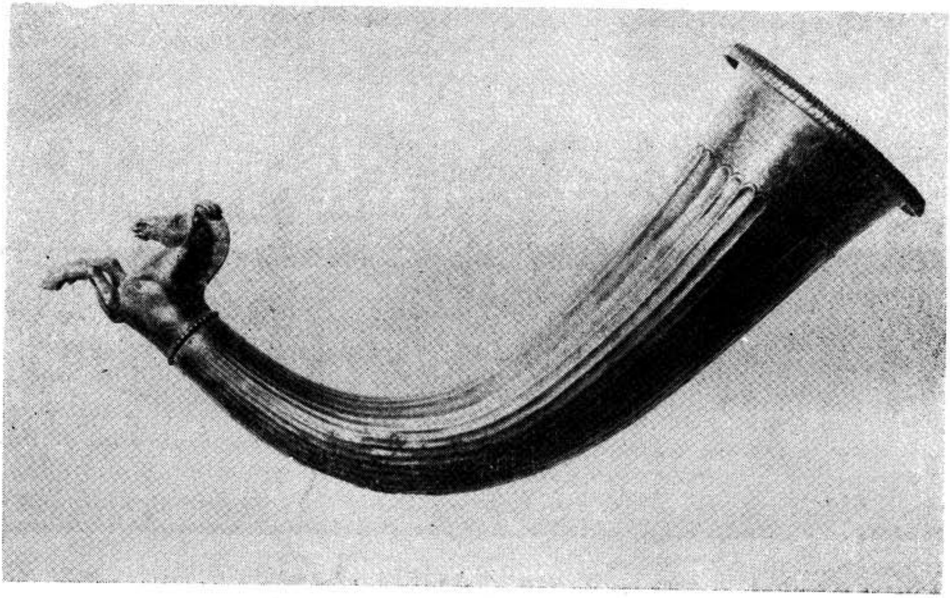

Обр. 4. Сребърен ритон от Ду́ванли

В сребърното блюдо без дръжки с надписа *ΔΑΔΑΛΕΜΕ* са били намерени пепелта и костите на изгореното тяло на мъртвеца[1] (обр. 10). Следователно както тоя съд, така и другите три, върху всеки от които

---

[1] Филов 1934 : 63—4.

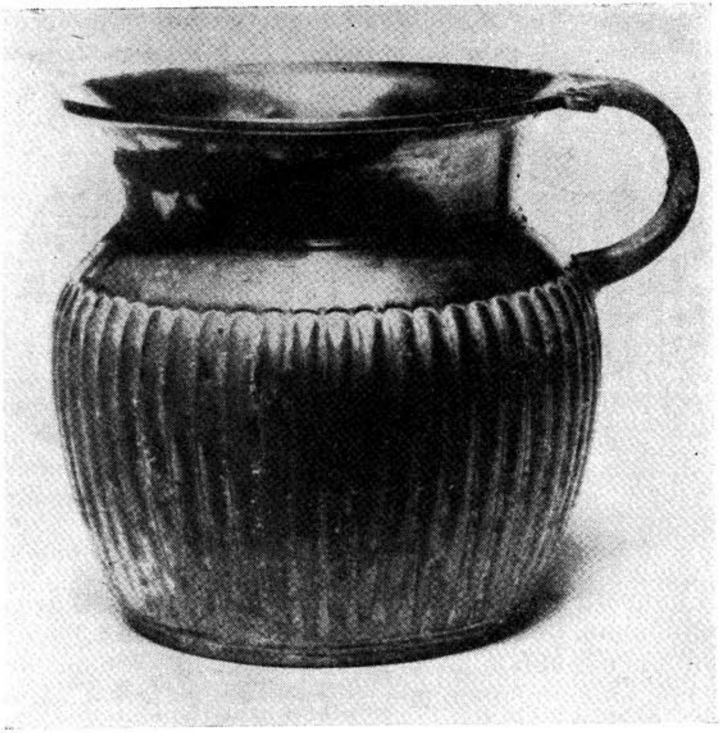

Обр. 5. Сребърна чаша от Дуванли

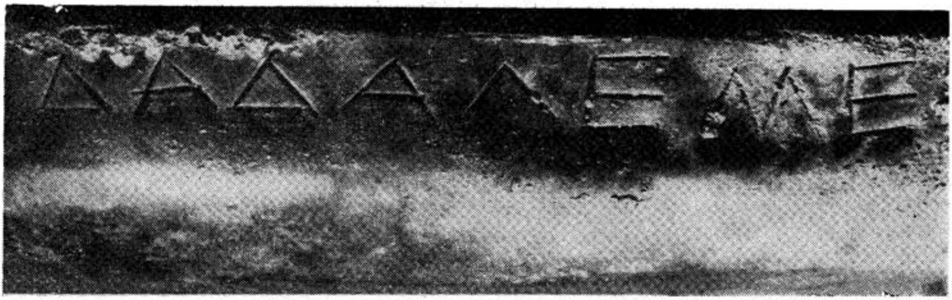

Обр. 6. Надписът *ΔΑΔΑΛΕΜΕ* от Дуванли

се чете споменатият текст, стоят в най-тясна връзка с погребението на мъртвеца. Вероятно надписът е бил поставен във връзка със самото погребение. В такъв случай думите „Земьо, (за)пази (дръж) ме“ се отнасят до пепелта и костите на мъртвеца, както и до всички други предмети, поставени в гробницата.

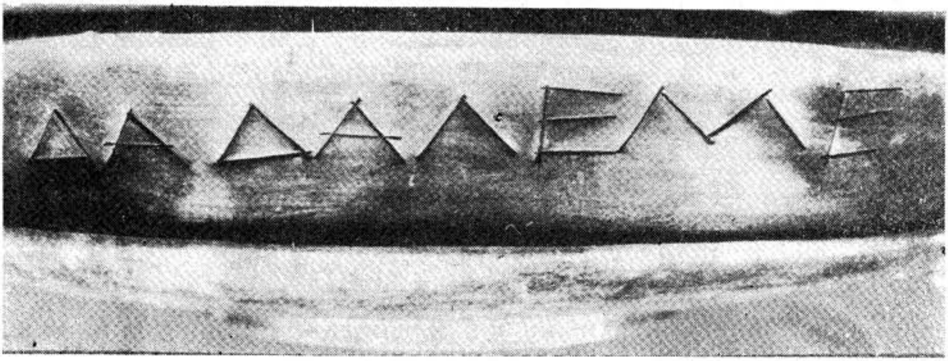

Обр. 7. Надписът *ΔΑΔΑΔΕΜΕ* от Дуванли

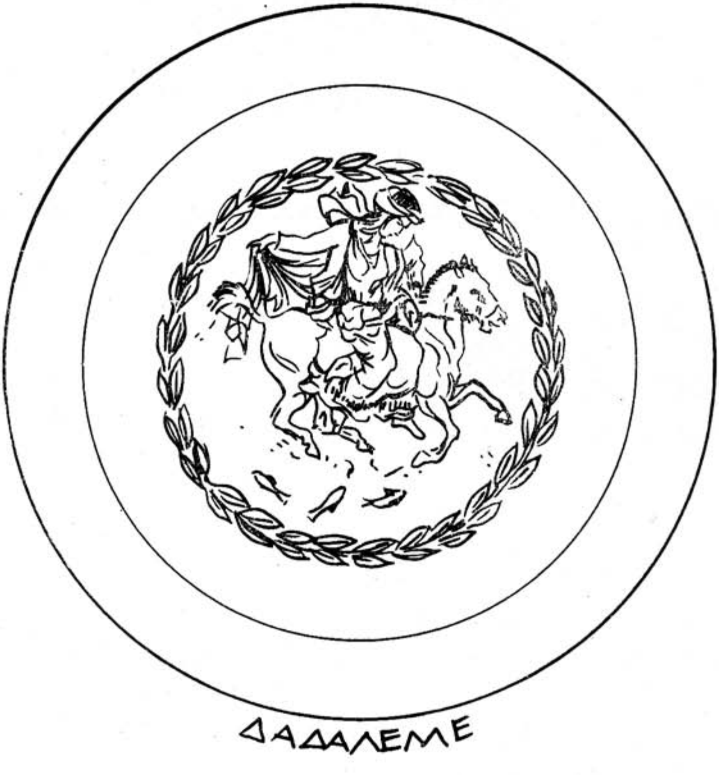

Обр. 8. Надписът *ΔΑΔΑΛΕΜΕ* от Дуванли

Първата дума *δα* означава „земя“ или пък е името на богинята „Земя (-майка)“. Това е същата дума, която съставя първия член на предгръцкото име на богинята ат. *Δη-μήτηϱ*, дор. *Δᾱ-μᾱ́τηϱ* „Земя-майка, Деметра“. Предгръцкото и тракийско *δα* „земя“ съответствува на алб. *dhe* „земя“,

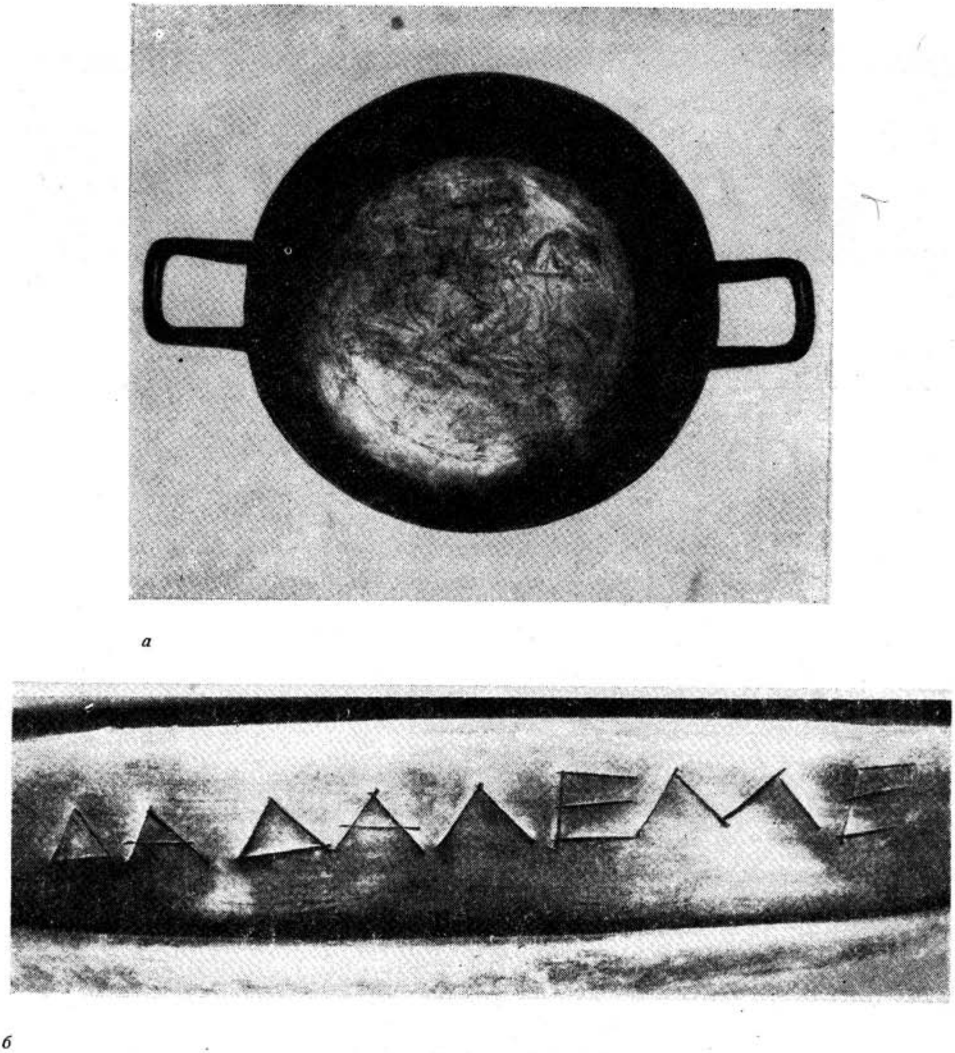

Обр. 9 а, б. Надписът *ΔΑΔΑΛΕΜΕ* от Дуванли

фриг. *Γδαν Μα* = *„Χθὼν Μᾶ“* (Земя-майка“), гр. *χθών* „земя“ и др.[1] Думата *δᾶ* „земя“ е запазена в гръцки език в няколко петрифицирани израза: *ἄλευ δᾶ* (Aesch. Prom. 568 и schol.), буквално „пази (защити, закриляй), земьо“[2], ср. нашите петрифицирани изрази *пази боже, боже упази, боже помози*; *οἰοῖ δᾶ φεῦ* (Aesch. Eum. 874) или *φεῦ δᾶ* (Eur. Ph. 1296, Arist. Lys. 198), *οἰοῖ δᾶ* (Aesch. Eum. 841 и schol. 874) „олеле

---

[1] Ср. Pokorny 414—5. В разглеждания тракийски надпис *δα* е в звателен падеж: -*α* в *δα* е вероятно *ᾰ*, окончанието за звателен падеж на *ᾱ*-основи. Ср. и трак. *Δη-λοπτη(ς)*, вж. гл. VI, стр. 60.

[2] Гр. *ἄλευ* е повелително наклонение от *ἀλεύω* „отблъсквам, отстранявам; покровителствувам, закрилям, пазя, защищавам“. Aesch. Prom. 568 v. 1.: *ἄλευ' ἆ δᾶ*.

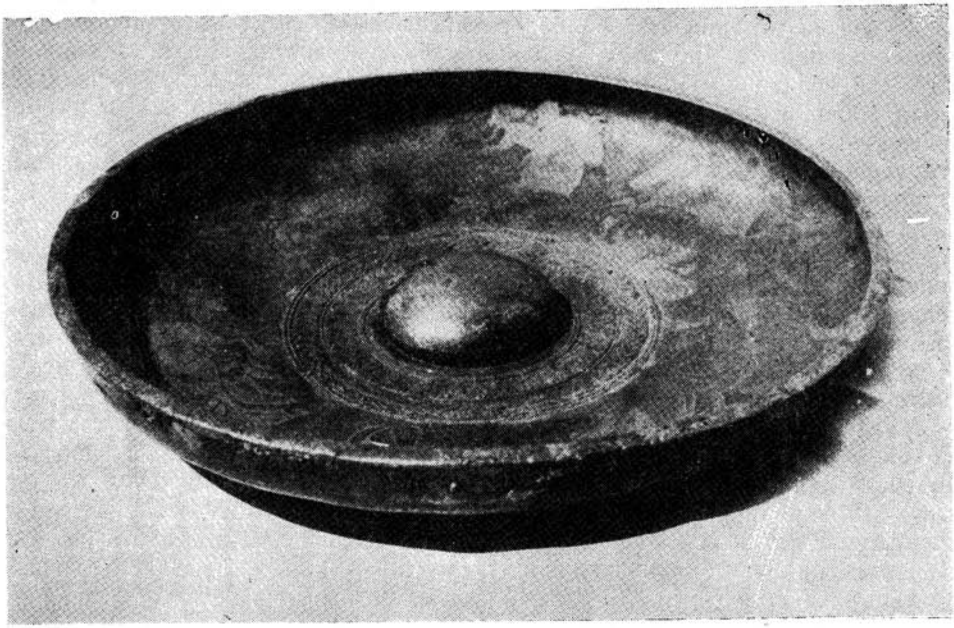

Обр. 10. Сребърно блюдо без дръжка от Дуванли

земьо“, ср. нашите изрази *олеле боже, ох боже*; ὀττοτοτοῖ τοτοῖ δᾶ (Aesch. Agam. 1072, 1076); οὐ δᾶν (Theocr. IX 17, v. 1. γᾶν) „no by earth“ (Liddell-Scott-Jones).[1] Думата δᾶ е обяснена правилно у Et. M. 60.8.244, Eust. 436, 41, schol. към Theocr. и Aesch. Agam. 1072 като = дор. γᾶ, ат. γῆ „земя“, обаче тя не е дорийска, а тракийска или пеласгийска, тъй като произлиза от ие. *$(g^{h})d^{h}a$: ако беше гръцка, тя трябваше да гласи *χθᾱ, както χθών „земя“ от ие. *$g^{h}d^{h}\bar{o}(m)$.

Втората дума δαλε „пази, закриляй, защити“ е повелително наклонение от тракийския глагол, който съответствува на хет. *dala-* „оставям (на спокойствие)“, кимр. *dala* „държа“, алб. *dalë* „чакай, спри, стой“.

Третата дума με „ме“ е лично местоимение за 1 л. ед. ч. във винителен падеж = алб. *më*, гр. (ἐ)μέ, стбълг. мѧ и пр.

Тракийският израз Δα, δαλε με „земьо, пази (дръж, защити, закриляй) ме“ представя вероятно култова формула, както нашите *пази боже, помози бог.* Касае се по всяка вероятност за заклинание срещу грабители.

IV. НАДПИСЪТ ОТ КЬОЛМЕН (ВЪРБИШКО ГРАДИЩЕ)

1. Увод

Надписът от с. Кьолмен (Върбишко градище), Преславско, представя най-старият писмен паметник от нашите земи през I-то хилядолетие пр. н. е. Освен това той заедно с надписа от Езерово дава съществена представа за отдавна изчезналия тракийски език. Но докато езеровският надпис е уникален, понеже, писан върху пръстен, той няма подходящи паралели и затова е много труден за тълкуване, то кьолменският надпис е надгробен и има доста съответствия из древна Тракия, Мизия и другаде, което значително улеснява неговото тълкуване. Поради това този старинен надпис, който датира вероятно от VI в. пр. н. е., представя истинска научна сензация.

---

[1] Вж. гл. XIII.

Пръв проучи тоя надпис на самото място В. Бешевлиев. Той установи, че се касае за надгробна плоча и че покойникът е мъж. Той правилно изтъкна, че трите реда са съвсем независими един от друг. Изследвайки паметника от епиграфска гледна точка, В. Бешевлиев установи четенето на повечето букви. Освен това той обърна внимание на факта, че думата *dakatr* може да се сравни с глагола *(ad)daketor* на фригийските надписи и че *blaba* би могло да съответствува на гр. βλάβη „вреда".

Надписът е върху една голяма надгробна плоча, състояща се от две неравни части (обр. 11). Повърхността на плочата не е навсякъде добре изгладена, а освен това плочата вероятно се е състояла от две части (е била пречупена) още преди нанасянето на надписа и това е определило по всяка вероятност разните посоки на отделните редове. Първите три букви са писани в долния край на малката част на плочата от дясно на ляво (обр. 12). След това е писано от ляво на дясно (бустрофедон) спрямо първите три букви: 7 букви (и една точка) са писани успоредно на левия ръб на плочата във възходяща посока, следва съчетание от 7 букви в диагонал, при което първите две букви са по-малки от следващите, и по-нататък 5 букви (и една точка), писани успоредно на горния ръб на плочата. Следващият ред е написан от дясно на ляво (и от долу на горе) в горната страна на голямата част на плочата (втората плоча?) съвсем независимо от другите. Последният ред е писан също от дясно на ляво в друга посока в средата на голямата част на плочата съвсем независимо от предходните. От това личи, че се касае за три пасажа или изречения съвсем независими едно от друго.

И така краят на редовете, а вероятно също и краят на написаните в разни посоки съчетания от букви съвпадат със завършека на думите. Двете по-малки букви на първия ред вероятно означават съчетание отделно от другите. Това са важни опорни точки за разделяне на думите.

В началото след четвъртата буква, в края на същия ред пред последната буква, както и в самия край на надписа пред и след последната буква се виждат точки. Точки се употребяват в редица антични надписи обикновено за разграничаване на думи. При това известно е, че тоя разграничителен знак може да не се употребява последователно, т. е. едни думи са разграничени една от друга, а други остават неразделени (scriptio continua).

Както за определяне фонетичната стойност на някои букви, така и особено за тълкуване на надписи прилагам един особен комплексен комбинаторно-етимологичен метод, който използувам и при тълкуване на други подобни надписи, особено на критско-микенските и етруските. Той е основан на теорията на вероятностите и на математическата логика, и то главно на принципа на фрек-

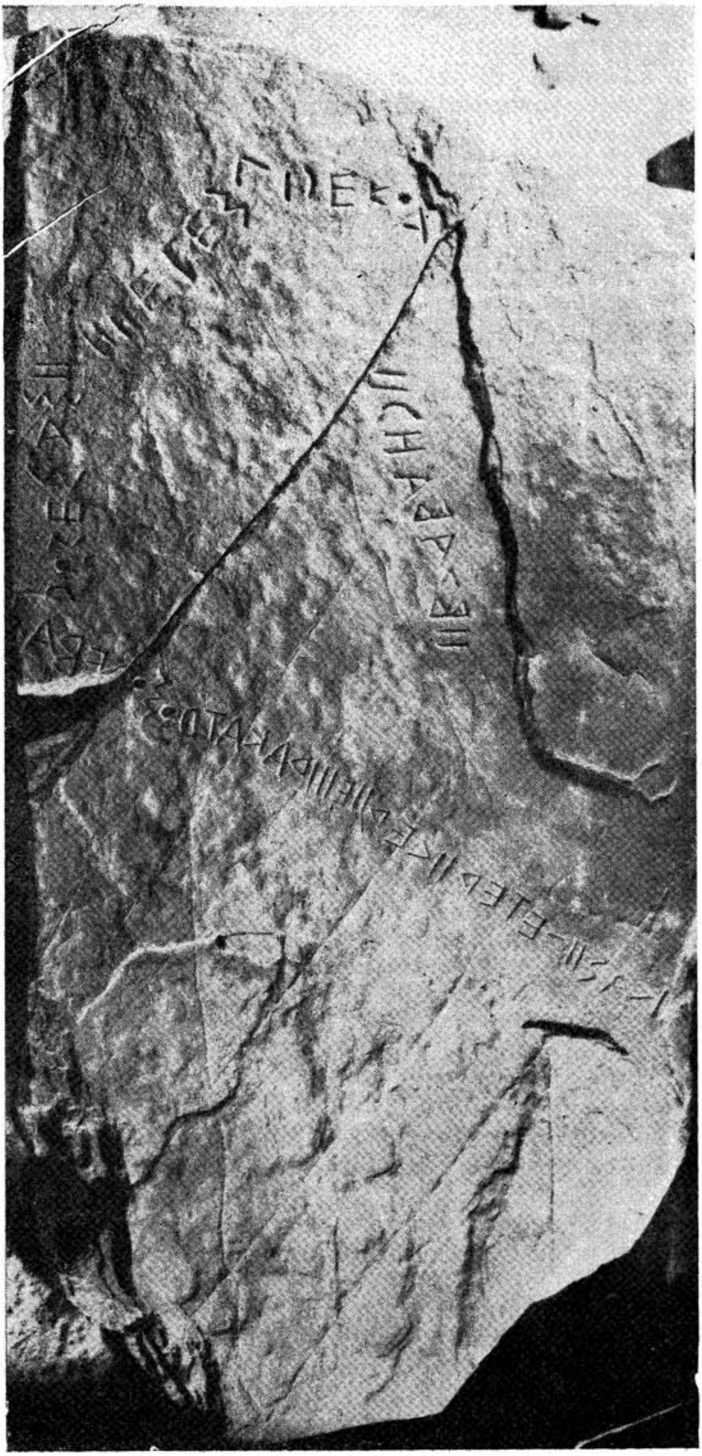

Обр. 11. Надписът от с. Кьолмен, Преславско

вентността и на изключената алтернатива. Ако вероятностите, добити по комбинаторен път, съвпаднат с етимологическите данни, тогава вече може да се говори за сигурност.

2. Буквите

Преди да се пристъпи към тълкуването на текста, трябва да се изясни въпросът за фонетичната стойност на някои букви.

Преди всичко трябва да се изтъкне, че надписът е много добре запазен: буквите се виждат добре и четенето на текста е съвсем сигурно. Почти всички букви имат формите на гръцката азбука от края на архаичната епоха:

A нормално)[1] се среща 9 пъти, от които 1 път в легнало положение с върха, обърнат надясно.

B се явява 3 пъти със заострени форми (архаизъм).

Г се явява 2 пъти, писано като дъгичка (скоба): това е архаичната форма на *Г*.

Δ (нормално, но писано по-малко от другите букви) — 3 пъти.

E (нормално) — 9 пъти.

Z се среща 1 път и представя нормалната форма на гръцката буква *Z*. Тази буква не може да бъде *i*, понеже *i* е означено като I.

H (нормално) — 2 пъти; за архаичната фонетична стойност на *H* = *he* вж. по-нататък.

I (нормално) — 2 пъти.

K (нормално или архаично) — 2 пъти.

Λ се среща 2 пъти, писано легнало като ъгълче с връх, обърнат вляво; това положение на *Λ* не представя трудност, понеже и *A* се явява 1 път легнало с връх, обърнат надясно. Фонетичната стойност на *Λ* се определя от думата *BΛABAH*, чието значение е очевидно, вж. по-нататък.

Σ (нормално) — 3 пъти.

Буквата във формата на *Σ*, но с 6 чертици, която се среща 2 пъти, може да се определи като съответствуваща на финикийското *ṣādē* (=*ś*) в противоположност на *šin* (= *s*, т. е. сигма). В тоя надпис следователно се различават три сибиланта: *s*, *ś* и *z*. Подобно разграничение на три (дори четири) сибиланта намираме в етруската азбука. То се потвърждава и от етимологията; вж. по-нататък.

T (нормално) — 3 пъти.

P — 2 пъти, писано като латинско D (архаизъм), но то не може да означава *d*, понеже се явява в края на дума след *t* (*dakatr*); вж. по-нататък.

Y се явява 2 пъти, писано легнало като ъгълче с връх, обърнат вдясно. Това положение на буквата съответствува на начина на писането на *Λ* и *A* (1 път).

За определяне фонетическата стойност на буквата II трябва да се има пред вид следното. Надписът е намерен в областта на с. Кьолмен (Преславско), което е разположено на границата между Мизия и Тракия.

---

[1] С „нормални“ означавам форми на буквите от края на архаичната и началото на класическата епоха.

Югоизточна Мизия е била обитавана от дако-мизийци, т. е. от мизи и гети, или от траки, или пък от население, което е говорило един преходен диалект между тракийски и дако-мизийски. Вероятността да са живели тук иранци или гърци през VI в. пр. н. е. е малка. От друга страна, очевидно е, че надписът не е гръцки; той не е и ирански, понеже тук много често се среща *e*, а също така има и *l*, които фонеми отсъствуват в ирански. Вероятността да са живеели тук келти през VI в. пр. н. е. е почти изключена, а и нашият надпис няма характер на келтски език, който ние познаваме от доста много надписи. Най-сетне и вероятността в споменатата област да са живеели по това време неиндоевропейски племена или народи е изключена: за такова предположение няма никакви сведения, нито езиковедски данни.

Един от най-честите знакове в нашия надпис са двете отвесни чертици (= римско II). Този знак не може да се определи като разделител между думи, тъй като той стои в началото на втория ред, писан съвършено независим от първия, а в началото на (независими) редове не се поставят разделителни знаци. Освен това разделителният знак е обикновено точката или само една отвесна чертица, а тук имаме две отвесни черти. Както видяхме по-горе, в тоя надпис разделителният знак е засвидетелствуван като точка. Предположението, че в един надпис може да има два различни разделителни знака, не е правдоподобно.

Следователно II трябва да е буква.

Надписът от Кьолмен съдържа всичко 56 букви. Тук са употребени 16 различни букви с различна фреквентност. Най-често се срещат трите букви А (9 пъти), Е (9 пъти) и въпросният знак II (9 пъти), останалите 13 букви са употребени от 1 до 3 пъти. Тая фреквентност е нормална. В един индоевропейски език, в който ие. кратко *o* е преминало в *a*, както в тракийски и дако-мизийски, а същото се отнася и за индоирански, балтославянски, германски, хето-лувийски и др., гласната *a* трябва да бъде най-честата фонема.[1] Фонемата *e* е също така една от най-честите в структурата на индоевропейската дума.

Каква фонема се крие зад буквата II?

1. Тая буква не може да бъде *Α*, *Β*, *Γ*, *Δ*, *Ε*, *Ζ*, *Η*, *Ι*, *Κ*, *Λ*, *Ρ*, *Σ*, *Τ*, *Υ*, понеже тия букви се явяват в нашия надпис със своите фонетични стойности.

2. Остават буквите *Θ*, *Μ*, *Ν*, (*Ξ*), *Ο*, *Π*, както и добавъчните *Φ*, *Χ*, *Ψ*, *Ω*. Добавъчните букви не се срещат в тоя архаичен надпис, което е естествено. Буквата II не може да бъде *Θ*, (*Ξ*), *Ο* понеже очертанията на тия букви са различни. Тя също не може да бъде *Π*, понеже *p* няма такава голяма фреквентност и не е вероятно да се среща в изглас в думи на архаичен индоевропейски език. От това следва, че буквата представя *M* или *N*.

3. Буквата II се среща 2 пъти в края на реда, т. е. в изгласно положение на думата (*zesaśn, nblabahegn*), а по-нататъшното разчленение на думите в тоя надпис показва, че тя се среща най-често в изглас.

В архаични индоевропейски езици, каквито са тракийски и дако-мизийски в VI в. пр. н. е., а същото се отнася и за гръцки, ирански, келтски,

---

[1] Липсата на буквата О в нашия надпис се обяснява с факта, че ие. *o* е преминало тук в *a*, а ие. *ō*, което е запазено, е доста рядка фонема в индоевропейски.

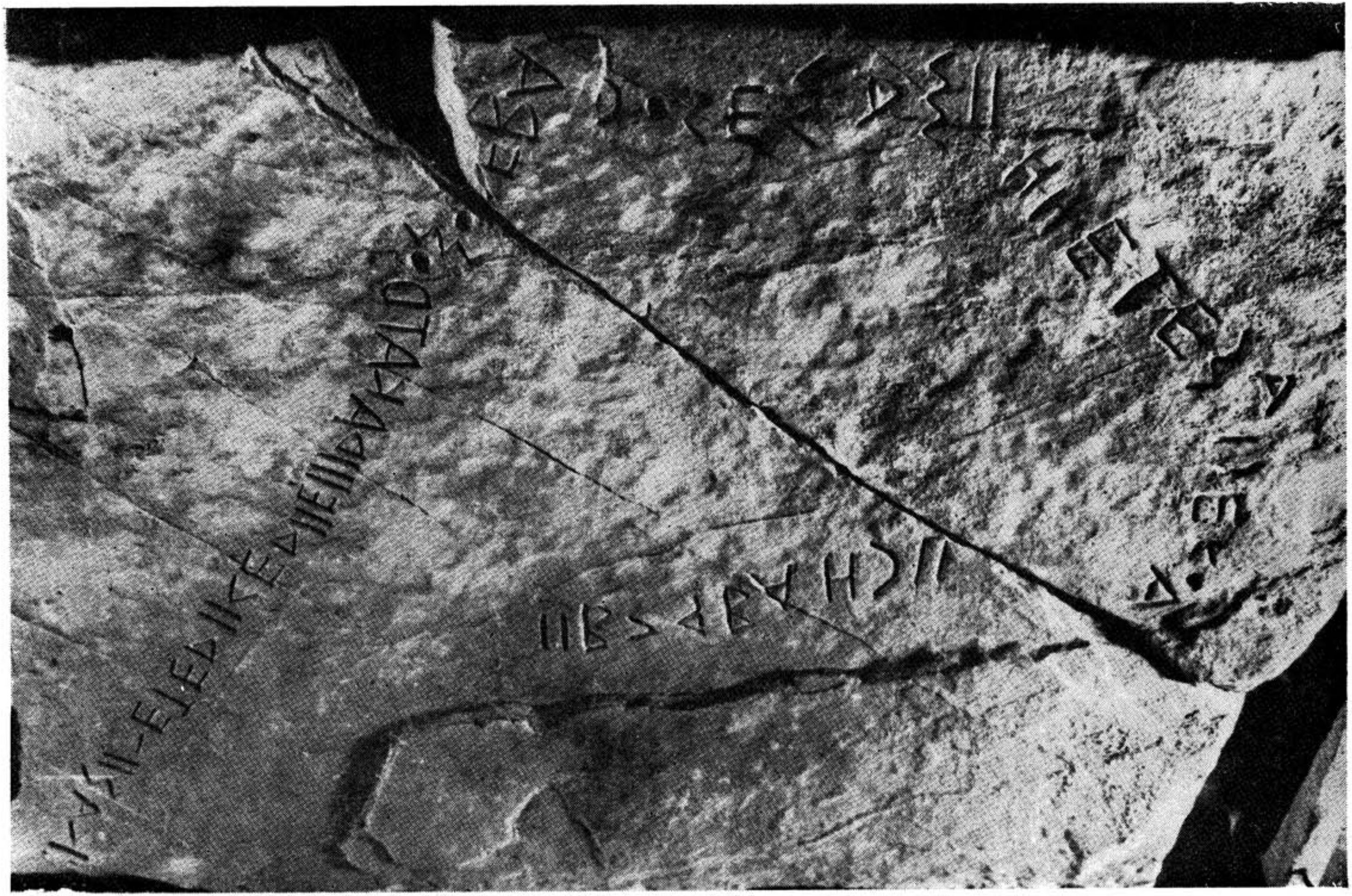

Обр. 12. Надписът от с. Кьолмен, Преславско

латински и пр., най-честите фонеми в края на думата са гласната *a*, както и съгласните *s* и *n*/*m*. Другите гласни или съгласни (главно *r, t, d, l*) са редки в изглас. Буквата II не може да означава *a* или *s*, понеже *A*=*a* и *Σ* = *s* се срещат в надписа. Тя означава следователно *n* или *m*, и то по-вероятно *n*.

4. Подобен знак се среща в някои късни надписи за означение на *n*. В същност и по своята форма II стои най-близко до *N*.

И така въз основа на фреквентностния принцип, на дистрибуцията (положението) на тая буква в думата, както и на нейните очертания буквата II трябва да означава *N*. Тоя извод, добит по комбинаторен път, се потвърждава напълно от етимологичните данни (вж. по-нататък).

В такъв случай трите отвесни чертици в третия ред означават *IN* или *NI*.

Някои букви показват архаични форми: легнало *A* (1 път) покрай нормалното *A* (8 пъти), *B* (писано ъгловато), *Γ* като дъгичка, *Δ* (означено като малък триъгълник), *D* = *r*, *Σ* с 6 чертици = *ś*.

Употребата на *V* (= *Y*) вместо (?) дигама (вж. по-нататък) е архаична черта.

Не се срещат по-късно добавените букви *Φ, X, Ψ, Ω*, (*Ξ*), което свидетелствува за старинния характер на надписа; *Θ* също липсва.

Въз основа на очертанията на някои букви, на типа на писане от дясно на ляво и от ляво на дясно (бустрофедон),[1] както и на отсъствието на добавъчните букви, личи, че надписът е старинен, вероятно от VI век.

От друга страна, буквите *A, E, Z, H, I, Σ, T* имат нормалната форма за края на архаичната или началото на класическата епоха.

От това би могло да се заключи, че надписът, намерен в периферията на античната култура, представя една закъсняла архаичност и принадлежи на VI век пр. н. е. Неговата азбука стои вероятно във връзка с азбуки, употребявани в Северозападна Мала Азия.

Въз основа на всички тия съображения надписът се чете така:

EBAP. ZEΣAΣ́N ^HN^ *ETEΣA IΓEK. A*
ebar. zesaśn HN etesa igek. a
NBΛABAHΓN
nblabahegn
NYAΣNΛETEΔNYEΔNEINΔAKATP. Σ́
nuasnletednuedneindakatr. ś

3. Комбинаторни съображения за тълкуване на надписа

Обикновената форма на античните надгробни надписи е следната: най-напред се съобщава името на покойника, след това се добавят някои допълнителни сведения (подробности).

Ако покойникът е мъж, какъвто е нашият случай, името се състои от лично име в именителен падеж и бащино име в родителен падеж. Ето няколко примера от антични надгробни надписи от Одесос—Варна:[1]

---

[1] В Атина от средата на VI в. вече се пише от ляво на дясно. Обаче в Гортин (Крит) в V в. още се среща бустрофедон.

№ 103 (IV в. пр. н. е.) *Χαρίδημος Παντάνδρου.*

№ 111 *Ξένων Ἑστιαίου εὐποσιάρχης.*

№ 129 [*Ε*]*ὐήθης Δίωνος ἀπελεύθερε χαῖρε.*

№ 131 *Εὐφάνης Ζωπυρίωνος ὁ καὶ εὐποσιάρχης καὶ πανηγυριάρχης χαῖρε.*

№ 160 *Ἀρτεμίδωρος Νουμηνίου κοῦρος ἥρως ὑμνῳδὸς χαῖρε.*

№ 188 *Νουμήνιος Ἀγαθήνορος γυμνασιάρχης* ---

Следователно *Ebar* трябва да е личното име на покойника в именителен падеж (вж. по-нататък), а в *zesaśn* трябва да се търси бащиното име в родителен падеж. Това намира потвърждение във факта, че *Ζειζ*[*ας*], *Ζειζεις*, *Ζεισις*, *Sezus, Sese, Sisus*, *Σισος*, *Sises* е добре засвидетелствувано дако-мизийско (или тракийско) име.[2] В такъв случай *Zesa* е родителен падеж от **Zesas*.[3]

Родителен падеж единствено число на *-α* (или *-ας*) при имена от мъжки род (*ā*-основи) се явява често в античните надписи от нашите земи,[4] ср. *Διζα*, *Σαλ*[*λ*]*α* родителен падеж единствено число от *Διζας*, *Σαλ*[*λ*]*ας*.[5]

В *Zesaśn* се крие тракийското име *Zesa* и то в родителен падеж. В такъв случай *Zesaśn* трябва да се раздели в *Zes(a) aśn*,[6] при което *aśn* е идентично с *asn* в тракийския надпис от Езерово: *Rolistene, asn*... „Ролистене, аз...“ Това тълкуване намира опорна точка във факта, че личното местоимение за първо лице единствено число се среща често в надгробни надписи, ср. началото на следните надписи:

№ 1022 (Пловдивско) --- *Καινὶς δ'ἐγώ* --- „Кайнис пък (съм) аз...“

№ 345 (Месемврия—Несебър) *Ἐνθάδε ἐγὼ κεῖμε Ἑκάτη* --- „Тук аз лежа Хеката...“

Kaibel, Epigr. Gr., № 178 *Σώζων ἐνθάδε ἐγὼ κεῖμαι* „Созон тук аз лежа...“

В античните (а също и в днешните) надгробни надписи след името често се съобщават годините на покойния, ср. например следните надписи от Одесос—Варна:

№ 112 *Ἁδὺς Ἡρακλέωνος Ἡρακλεώτης ἐτῶν νε'. χαίρετε*---

№ 135 *Σεβῆρος Νικομήδους ζήσας κοσμίως ἔτη ἑβδομήκοντα. Χέρε παροδεῖτα.*

№ 139 *Διονύσιος Δημοσθένου Ἡρακλεώτης ζήσας ἔτη ο'*---

№ 210 *Διονύσιος Θεοτ*[*ίδ*]*ου ἥρως ζήσας ἔτη λβ' χαῖρε.*

№ 211 *Διονύσιος Ἑστιαίου Παπας ζῇ ἔτη ϑ' χαῖρε.*

№ 229 *Ἐνθάδε γαῖα κατέχει Δομνεῖνον υἱὸν Ἡρακλείδου Τυρανὸν ἀπὸ προγόνων εὐγενῆ, ζήσαντα ἔτη εἴκοσι*---

---

[1] Надписите са дадени по книгата на G. Mihailov, Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae, I—IV. Тук нарочно са приведени антични надгробни надписи предимно от Одесос—Варна, т. е. от една съседна област, които по място и време се доближават до разглеждания надпис.

[2] Вж. Detshew 1957 : 178 , 434 и 449.

[3] Окончанието *-ας* е обикновено за тракийските лични имена в именителен падеж единствено число, ср. *Βειθας*, *Δαδας*, *Διζας*, *Διζαλας*, *Σαλας* и пр.

[4] Ср. Mihailov 1943 : 93, 97, 103 и 105.

[5] Вж. Detschew 1957 : 133 и 412.

[6] При неразделно писане (scriptio continua) често се пише само една буква, когато в края на предходната и в началото на следващата дума има една и съща буква.

Сборник на МНП за народни умотворения, наука и книжнина, 18, 1901, стр. 778, № 87 (Serdica—София)[1] *ἑπτ᾽ ἐτέων δεκάδας ζήσας Σαλας, Δέκστερ Σαλου ζήσας ἔτη ιβ'.*

Означението на годините с букви по гръцки образец се среща дори в латински надписи, ср. Керамитчиев 1965: 109 (с. Петршина, Пробищипско) *Mucacenthus Dizae f(ilius) ex vico Lalohon(ae?) vixit annos ζ' Fecit uxor Iris D(izae) f(ilia).*

Такива надписи ни дават основание да открием в *etesa* от ие. **wetes-ā* (или -ə) точното съответствие на гр. *ἔτη*, хом. *ἔτεα*, множествено число им.-винителен падеж от *ἔτος* „година“. Тогава буквите, писани по-малки, *HN* пред *etesa* „години“ означават цифрата 58, както често се означават годините на покойника в антични гръцки надписи. Редът на цифрите не е нещо необикновено: в тракийски или дако-мизийски се е казвало така, както на гръцки *ὀκτὼ καὶ πεντήκοντα* „58“, на латински *octo et quinquaginta* „58“[2], нем. *achtundfünfzig* „58“.

От друга страна, в такива надписи често се среща глаголът *ζάω* „живея“, и то в минало време. В *igek(a)* се крие тракийският или дако-мизийският глагол, който съответствува на гр. *ἐν-ζάω* (ср. и *ἐμ-βιόω*) „живея в“: *igek(a)* произлиза от ие. **en-g^{w}yē-k-(a)* и съответствува на гр. *ἔ-ζηκα* < ие. **(e-)g^{w}yē-k-a* перфект (или претеритум, аорист) от ие. глагол **g^{w}yē-*, ср. гр. *ζῆν* инфинитив, *ἔ-ζη* имперфект от **(e-)g^{w}yēt* и пр.

Крайното *a*, отделено с разделителна точка от предходната дума (както *ś* в края на текста), представя наречие със значение „тук“. То съответствува точно на гръцкото наречие *ᾗ* < дор. *ᾇ*. В гръцки *ᾗ* < *ᾇ* от ие. **yāy* (локатив) означава „(къ)дето“, понеже произлиза от *ὅς* < ие. **yo-s*, което в гръцки е релативно местоимение. Обаче в други индоевропейски езици (литовски, славянски) **yo-* е показателно местоимение. Затова в гръцки *ᾗ* < *ᾇ* значи „(къ)дето“, докато трак. или дако-миз. *a* означава „тук“.

Наречието „тук“ се среща в антични надгробни надписи (вж. по-горе, № 345).

*

В края на третия ред пред *ś*, отделено с точка, може да се отдели думата *dakatr*, която е почти идентична с глагола *(ad)daketor* „(ad)-ficitur“, който се среща във фригийски надписи. Фригийски е индоевропейски език, сроден с тракийски, а освен това фриги са владеели известно време част от Южна Тракия, тъй че фригийски и тракийски са си оказали взаимно влияние. Следователно близостта на трак. *dakatr* с фриг. *(ad)daketor* дава право да идентифицираме тракийската дума с фригийската. Фригийската дума *(ad)daketor* се среща в надгробни надписи, и то в заклинателни формули против грабители и осквернител на гроб. Тези формули се свеждат до следния общ тип: „Който направи (причини) зло (вреда = повреди, оскверни) този гроб, да бъде проклет!“[1]

---

[1] Надписът е цитиран по Detschew 1957: 412.

[2] Ср. старолат. *quatuorquadraginta* „44“.

Веднага изпъква една дума във втория ред *blabahegn*, която може да се отъждестви с гр. *βλάβη* „вреда“ или *βλάβω* „вредя, повреждам, причинявам вреда“, а предходното *n* трябва да е отрицанието *ne*, свойствено на почти всички индоевропейски езици. Щом пред *blabahegn* стои отрицание, то по всяка вероятност тая дума е глагол в императив или конюнктив, ср. гр. [*τιμ*]*αε* императив [*τιμ*]*άῃς* конюнктив. В такъв случай *gn* в края трябва да е енклитично местоимение, вж. по-нататък.[2]

Следователно вторият ред *n blabahe gn* означава „ne mulces istum (*scil.* mortuum *sive* istud sepulcrum“) = „не повреждай този (покойник *или* гроб)“.

Синкопата и слятото писане показват, че отрицанието *n(e)* е било проклитична дума, а местоимението *gn* енклитично: *nblabahegn* представя следователно една синтагма. Това добре съответствува на днешния български диалект (тракийски субстрат) от тая област, ср. *Дъ‿н‿пáни = да не пáдне, Шъ‿г‿зéмъ = ще го взéма* (вж. по-нататък)· Синкопа или апокопа при енклитични или проклитични местоимения е нещо обикновено, ср. нем. *'s* вместо *es* „то“ (*'s ist gut*).

Еднобуквената дума *ś* в края на третия ред трябва да е местоимение в именителен падеж мъжки или среден род „hic, hoc, is, id“ = фриг. *si* „този, това“, подходящо за глагола *dakatr*, който се определя като страдателен залог, както фриг. *(ad)daketor*, лат. *(ad)ficitur* и под.

В такъв случай във втората половина на третия ред ясно се разграничават думите *ne in dakatr ś*, което добре се превежда с „ne sibi (=tibi) faciatur hoc“ = „за да не ти се направи това“:

ne = лат. *nē* „за да не“,
in = гр. *ἵν* „ei“, ср. и фриг. *wen* „se“.
dakatr е конюнктив 3 л. ед. ч. страдат. залог от ие. *d^{h}ək-a-tor.

В първата половина на третия ред виждаме една до друга трите съгласни *snl*. Такова съчетание от съгласни в една дума не е вероятно. Следователно тук трябва да минава границата между две думи, и то най-вероятно между *n* и *l*.

По своя строеж началото на третия ред *niuasn* е подобно на предходното *nblabahegn*. Ако *ś* в края на надписа е показателно местоимение в именителен падеж мъжки и среден род „hic, hoc, is, id“, то *sn* е същото местоимение във винителен падеж със значение, сродно с фриг. *si, sa, san, sai, sem(ou)n* „този“ (в различни падежи), арм. *-s* „-т (този)“ (член), *s(a)* „този“, стбълг. сь, лит. *šis* „този“ и пр. Следователно *niuasn* трябва да се раздели на *n ua(s?) sn* „ne łaedas hunc“ = „да не оскверниш този“ и да се тълкува като синоним на предходното *n blabahe gn*. В такъв случай *ua(s)* императив или конюнктив 2 л. ед. ч. се съпоставя с гр. *ἀάω* „причинявам нещастие“, което произлиза от **ἀFάω* с протетично *α-*.

---

[1] Вж. Friedrich 1932: 128—9:
№ 1 (гръцки) ... *τίς δὲ ταύτῃ ϑαλαμειν κακὸν ποσποιήσει, κατηραμένος ἤτω* ... = № 2 (фриг.) *ιος τα μανκαι κακουν αδδακετ τι, ετιτ[τ]ετικμενος ειτου.*
№ 40 *ιος νι σεμουν κνουμανε κακεν αδδακετορ δεως ζεμελως κε τιττετικμενος ειτου.*
№ 21 *ιος σα σορου κακε αδακετ...*
№ 26 *ιος νι σεμον κνουμανε κακον δακετ...*

[2] Или CN грешка вместо ΣN = sn, вж. по-нататък.

letedn може да се изтълкува като „mortuum“ = „смъртник“, производно от една тракийска дума, съответствуваща на лат. *lētum* „смърт“ (вж. по-нататък).

ued (с *d* пред следващото *n*) може да се съпостави с *ουετ-*, *βετ-* „*αὐτός*, ipse“ в епитета на мизийския Херос *Ουετ-εσπιος*, *Βετ-εσπιος*, което се тълкува като = гр. *Αὔτ-ιππος*[1]; ср. алб. *vet* „свой“, *vetë* „сам“ и пр.

Въз основа на всичко гореизложено вече може да се даде пълен превод на тоя старинен тракийски надпис.

Текст

1 *Ebar Zes(a) aśn HN′ etesa igek a.*
2 *N blabahe gn!*
3 *N ua(s?) sn letedn ued(n), ne in dakatr ś!*

Превод на латински

1 „Ebar Zesae ego LVIII annos vixi hīc.
2 Ne mulces istum (?)!
3 Ne laedas hunc (*sive* eum) mortuum ipsum, ne sibi (= tibi) faciatur hoc (*sive* id)!“

Превод на български

„Ебар (син) на Зесас аз 58 години живях тук.
Не повреждай този (? гроб *или* покойник)![2]
Не осквернявай самия този покойник, за да не ти се направи това!“[3]

4. Етимологични данни

Личното име от мъжки род *Ebar* е вероятно сродно с тракийските (и дако-мизийски) лични имена *Ebrenus* (Калакьой), *Εβϱ[ε]νεος* родителен падеж (Пизос), *Hebrenus* (Патавиум) и под.[4] В такъв случай *-ar* произлиза от ие. *-ro-s* с изчезване на окончанието и епентетична гласна *a*, както в латински *ager* „поле, нива“, *aper* „глиган“, *liber* „книга“ или бълг. *Пéтър*, диал. *Пéтар* от стбълг. Петръ < гр. *Πέτϱος*, бълг. *вя́тър*, диал. *вéтар* от стбълг. вѣтръ и под. Подобен случай на изчезване (апокопиране) на окончанието срещаме при някои тракийски и дако-мизийски имена като: *Mucapor* = *Μουκαποϱις*, *Μουκαβουϱ* = *Μουκαβοϱις*, *Eptacens* = *Eptacentus*, *Eptecens* = *Eptecentus*.

Ebar следователно би могло да бъде идентично с глосата *ἔβϱος* „козел“, предадено с погърчено окончание. Названия на животни, употребени като тотемни означения за лица, са свойствени на всички древни (и съвременни) племена и народи. Разбира се, това тълкуване на името не може да се смята за сигурно.

---

[1] Вж. гл. VI.

[2] Или: „Не го (?) повреждай!“

[3] Или: „--- hunc mortuum, ipsum ne---“ = „... този покойник, за да не ти се направи самото това (= същото)!“ Или: „Не го осквернявай покойника...“

[4] Вж. Detschew 1957: 2—3, дето са смесени две различни имена: *Αβϱο-* и *Εβϱυ-*. Вж. Vlahov 1965: 39—40.

Личното име *Zesa* (род. пад.) е вероятно идентично с дако-миз. или трак. *Ζειζ[ας]* (Калатис и Копиловци, Кюстендилско), *Ζειζεις* (Кунино, Врачанско). *Ζεισις* (Черна гора, Чирпанско), *Ζεισ[σ]ιος* (Кунино, Врачанско), *Zizo* (285 г. от н. е.), *Sezo* (200 г. от н. е.), *Sises* (Бресте, Белослатинско), *Σισος* (Пантикапей) = *Sisus ; Sese* (? Germania sup.)[1]

Географското разпространение на името — Пантикапей, Germania sup., Калатис, Преславско, Врачанско, Белослатинско, Кюстендилско, Чирпанско — определя това име като дако-мизийско. В подкрепа на това говори и надписът CIL 6.2696, в който *Iulia Sisi* е съпруга на *Aur. Domitianus mil. chor. VIIII prt... Dacus*, т. е. на един дакиец. От друга страна, в надписа CIL 13.7049 (Germania sup.)... *Sese(?) Lenulae f. D[a]nsala mil. ex coh. [IIII?] Thracum* се говори за тракиец.

Понеже разглежданият надпис произхожда от с. Кьолмен до Върбишкия проход, т. е. една област в Мизия на границата с Тракия, то както там, така и в Тракия са били разпространени дако-мизийски имена, както и обратно в Мизия (и Дакия) се срещат тракийски имена. Езиковото взаимодействие в източната част на Балканския полуостров между дако-мизийски, тракийски, (фригийски) и гръцки е било приблизително такова, както днес между румънски, български, (турски) и гръцки.

Това дако-мизийско (тракийско) име е вероятно сродно с албанското прилагателно *(i) zi* „черен“, *(e) zezë* „черна“, което служи и за образуване на лични имена, ср. *Giergi Zeza* (1417 год.), *Spiridon Zeze*, както и на географски названия, ср. алб. *Ζεζα, Më-zezi*, река *Vito e zezë* (приток на Дрина); ср. нбълг. *Черню* лично име, *Черни Искър* и под.

Албанската дума и разгледаните имена произлизат може би от ие. **g'^{h}wey(d)so-s* и са сродни с гр. *φαίος* „кафяв, тъмен“ от **g'^{h}we / oy(d)-so-s* с *αι* вместо *ει* или *οι* по *φαιδϱός* „светъл“ и *φαικός* „бляскав“.

aśn = *asn* (Езерово) „аз“ с промяна на крайното *m* в *n* съответствува на староинд. *ahám*, авест. *azəm* „аз“, бълг. *аз* и пр., които произлизат от **eg'^{c}(e)m̥*;[2] ср. също гр. *ἐγών*, лат. *egom-et* „аз (именно)“.

Тълкувайки надписа от Езерово, някога смятах, че на тракийски „аз“ е *as*. Обаче надписът от Кьолмен показва, че личното местоимение за 1 л. ед. ч. на тракийски (и дако-мизийски) гласи *aśn* = *asn*. По своята гласна трак. *aśn* = *asn* съответствува точно на старобълг. азъ, ꙗзъ, което произлиза от ие. **eg'^{c}m̥*[3].

etesa = гр. *ἔτεα* > ат. *ἔτη* мн. ч. им.-вин. пад. от *(F)ἔτος* „година“: началното *w* пред гласна е изчезнало (в тоя дако-мизийски или тракийски диалект). Липсата на апокопа (или елизия) на крайното *a* показва, че то е дълго (както в балтославянски и другаде), ср. *ne (= nē) in*, обаче *n* (= *në*) *uas*, вж. по-нататък.

igek от ие. **en-g^{w}yē-k-(a)*, ср. гр. *ἔ-ζηκα* перф. 1 л. ед. ч., *ἔ-ζη* имперф. 1 л. ед. ч. от ие. **g^{w}yē-* „живея“; обаче *i-* в *i-gek* може да бъде и (редупликация или) аугмент или префикс. Промяната *en(g)* > *in(g)* е засвидетелствувана в дако-мизийски (и тракийски).[1] Тук _-g-_ означава гутурален назал = гр. _γγ_; наличието на _g_ вместо _k_ не говори за дако-мизийски, тъй като и в тракийски _nk_ преминава в _(n)g_. Крайната кратка гласна (вероятно ие. _-a_, ср. гр. _οἶδα_) е била апокопирана (или елидирана) в неударено положение (пред гласна), което се констатира също и при _aśn, gn, śn, ś, letedn, dakatr_. Това са особености на местния диалект, които намират точни паралели в днешния местен български диалект (вж. понататък), дето те могат да се обяснят с влияние на субстрата.

---

[1] Вж. Detschew 1957 : 178, 434, 449.

[2] Вж. Георгиев 1964 : 37—8.

[3] Вж. Георгиев 1964 : 37—8.

_a_ „тук“ от ие. *_yā(y)_ локатив(-датив) или инструментал = гр. _ᾗ_, дор. _ᾇ_ „(къ)дето“.

_n_ произлиза от ие. *_nĕ_ и съответствува на отрицанието стбълг. нє, лит. _ne_, лат. _ne_, гот. ствнем. _ni_ и пр., докато _ne_ от ие. *_nē_ съответствува на съюза лат. _nē_ „(за) да не“, стинд. _nā_, стирл. _nī_, гот. _nē_. Следователно краткото _ĕ_ в *_ne_ е апокопирано, обаче дългото _ē_ в *_nē_ е запазено. Това отпадане на гласната в отрицанието напълно съответствува на подобно явление в българския диалект от същата област, ср. _Н‿гу‿штъ = Не го ща. Н‿ду̀мъй ба! = Не ду̀май бе! Дън‿гу‿приску̀ндиш = Да не го обърнеш. Дън‿па́ниш = Да не паднеш. Дън‿до́йди ня́куй! = Да не дойде някой!_ Касае се вероятно за тракийски (или дако-мизийски) субстрат.

blabahe или _blabaē(s)_ съответствува на гръцки _(τίμ)αε_ императив 2 л. ед. ч. или _(τιμ)ᾳῃς_ конюнктив сег. вр. 2 л. ед. ч. от _(τιμ)άω_ „боя се“ или на латински форми като _mulcēs_ конюнктив 2 л. ед. ч. с _-ēs_ от _-āyēs_. Н = _he_ е по-вероятно от Н = _ē_, тъй като _igek, letēdn, ne_ са с _ē_, а не са писани с Н.[2] Гръцкото съществително _βλάβη_ с асимилация от по-старо *_βλαπā_ произлиза от ие. *_ml̥k_^{w}_a_ и съответствува на лат. _mulcō_ „бия, малтретирам“ от ие. *_ml̥k_^{w}_ayō_, ср. стинд. _mr̥cáyati_ „вреди, поврежда“. Ако надписът е на тракийски език, то _blabahe_ не би могло да бъде наследено от индоевропейски. Тая дума представя вероятно заемка от гръцки или македонски. Обаче _blabahe_ от ие. *_ml̥k_^{w}_a_ би могло да бъде дако-мизийска дума, тъй като в дако-мизийски k^w пред _a_ се изменя в _p_.[3]

_gn_ вероятно с асимилация от по-старо *_kn_, ср. албански _ky_ „този“, или от (?) *_t(a)n_ < ие. *_to-m_ „istum“ с промяна _tn_ > _kn_, както в оско-умбрийски, ср. _akno-_ = лат. _annus_ „година“ от ие. *_atno-s_. В такъв случай _sn_ (ср. и _ś_) и _gn_ съответствуват на арм. _s(a)_ „hic, is“ от ие. *_k'i-_ „този“ и _d(a)_ „iste“ от ие. *_to-_ „този“.

_ua(s)_ императив или конюнктив 2 л. ед. ч. от *_u(w)ā-_ или *_wā-_ сродно с хет. _uwai_ с. „скръб; страдание, беда, трудности“, гр. _ἀάω_ „вредя, повреждам, осквернявам“ от *_ἀ-Fάω_ с протетично _α-_, стинд. _uvē_, нперс. _vai_ „горко (ми)“, арм. _vay_ „скръб, нещастие, беда“ и пр.

_sn_ „този“ вин. пад. ед. ч. м. род и _ś_ „това“ им.-вин. пад. с. род съответствуват на стбълг. сь „този“, сє „това“, лит. _šis_ „този“ и пр. Тук е изчезнала една кратка гласна, както и при _n_ „не“, вероятно поради енклитичния характер на тези думи, ср. също _dakatr_ от _-tor_. Изчезването или редукцията на неударени гласни в днешния български диалект от тая област е характерно явление, което може да се припише на тракийския субстрат, ср. например: *Шъ‿г‿зе́мъ = ще го взе́ма. Раптъ = ра́бота* и под. Ср. също фриг. *semoun, semin > semn* „томува“, дат. пад. ед. ч. от *si*.

---

[1] Вж. гл. IX.

[2] Н означава в по-старо време _h_, респ. _he_, ср. надпис от Наксос _ΗΚΗΒΟΛΟΙ_ = _ἐκηβόλοι_. В нашия надпис Н означава вероятно _he_, при което _-h-_ произлиза от _-y-_ (_-ahe_ от _-āye_), а дължината на гласната не е означена, както в старинните гръцки надписи.

[3] Ср. дако-мизийско местно име _Tapae_ от ие. *_tok_^{w}_oy_, вж. стр. 35.

let-ed-n „mortuum, покойник“ вин. пад. ед. ч. (с асимилация *tn > dn*) би могло да бъде производно, сродно с лат. *lētum* „смърт“, ср. *mortuus* „мъртъв“ от *morior* „умирам“: то би представяло първоначално причастие от глагола ие. **lēteyō*. Обаче по-вероятно *-dn* в *lete-dn* е енклитично показателно местоимение > задпоставна членна форма (във винителен падеж), както *-d* в арменски или *-m* в български. В такъв случай съществителното е *lete-* покойник“ (вероятно с *-ē*, както в аркадо-кипърски *-ης*, вин. пад. *-ην* = ат. *-εύς*, *-έᾱ*). В такъв случай преводът гласи: „Не *го* осквернявай покойника...“ с конюнктно местоимение (двоен винителен) както в български език — едно явление, което се приписва на балканския (= тракийския) субстрат.

ued „(ipse), ipsum“ вин. пад. ед. ч. с *d* от *ued(n)* или пред *ne* (*ued ne*: сандхи) съответствува на дако-миз. (трак.) *Ουετ-εσπιος*, *Βετ-εσπιος*, вж. по-горе. Трак. *ued(n)* може да бъде вин. пад. ед. число към *letedn* или пък да се отнася като среден род към следното изречение. Алб. *vet* „свой; сам“ се извежда от ие. **swe-ti-*. Следователно в тракийски *sw-* е асимилирано във *w-*, както например във *Βαρδονάριος*, *Οὐαρδάριος*, *Βαρδάριος* от **swordo-worĭ* или **swordā *worĭ* „черна вода“[1] и както в някои гръцки диалекти. И така начално ие. *w-* пред гласна е изчезнало (ср. *etesa*), обаче *sw-* е преминало във *w-* = *u-*, т. е. приблизително както в гръцки. След синкопиране на гласната (*tan*>)*tn* е преминало в *dn*, вж. по-горе.

ne = лат. *nē* „(за) да не“ (съюз), срв. *n* = лат. *nĕ* „не“ (частица), вж. по-горе.

in „sibi(= tibi)“ дат. пад. ед. ч. ср. *Fιν* (Гортин), *ἵν* (Hesych.), коринт. *ἑϊν* „ei“, фриг. *wen, ewe* „se“ (?). Трак. *in* произлиза от ие. **swi-m* с асимилация *sw- > w-*, както при *ued*, вж. там. Тук началното *w-* е изчезнало между гласни (*-e i-*) в сандхи. Индоевропейското рефлексивно местоимение се е употребявало без разлика за лице (и число), както е и в балтославянски, отчасти в албански и авестийски.[2] Това положение е запазено и в тракийски (дако-мизийски).

dakatr „faciatur“ конюнктив 3 л. ед. ч. страд. зал. съответствува на фриг. *(ad)daketor* индикатив 3 л. ед. ч. страд. зал., лат. *facitur, faciătur* и под. Трак. *dakatr* произлиза от ие. ***d^h*ək-a-tor*, ср. лат. *faci-a-tur, leg-ă-tur* конюнктив 3 л. ед. ч. страд. зал. Крайната кратка гласна в неударена сричка (след сричката с ударението) е синкопирана, както и в *aśn, n, gn, sn, ś*. Изчезването на неударени кратки гласни е характерно за тракийски (или поне за тоя тракийски диалект), срв. *Ιζιμαρτος > Ισμαρτος*, *Σπαράδοκος > Spartacus* (трак.), *Σκαβαλαῖοι > Σκαβλαῖοι*, *Mucapuis > Mucapus* и под.[3] Това явление съвпада с подобно явление в днешнhте източни български говори, което се дължи вероятно на тракийския субстрат; крайното _r_ е вероятно (сонантно) _r̥_.

---

[1] Вж. гл. III.

[2] Ср. Brugmann 1902: 409; Schwyzer 1934-9: 192. Вж. гл. IX.

[3] Вж. гл. IX.

_ś_ „hoc, id“ от ие. _*k'e_ или _*k'i(d)_ с апокопа на кратката гласна (вероятно като енклитично местоимение) съответствува на фриг. _si_ „това“, стбълг. сь „този“, се „това“, хет. _ki_ „това“, арм. _-s_ (член), _sa_ „този“ и пр.; _ś_ „hoc, id“ е среден род им.-вин. пад. ед. число, а _sn_ „hunc“ мъжки род вин. пад. единствено число.

В тоя надпис застъпниците на ие. _k'_ и _g'_ са означени със _ś_, а _ие. s_ е означено със _s_.[1] Сибилантите или африкатите, произлезли от ие. _k'_ и _g'_, са се произнасяли тук следователно различно от ие. _s_, ср. арм. _es_ от _*ec_ и _-s_ (член), лит. _eš, aš_ „аз“ и _šis_ „този“, авест. _azəm_ „аз“ и др.

5. Езикова характеристика

А) Историческа фонетика

Ие. _ə>a: dakatr_ „faciatur“ от ие. _*_d^h_ək-ā-tor._

Ие. _ā_ (не е още променено в _ē_ = _η_): _etes-a_ (_ā_?) „anni, -os“, _uas_ „laedas“, _dakatr_ „faciatur“.

Ие. _ā(y): a_ „hīc“ от ие. _*yā(y)._

Ие. _e: etes-a_ „anni, -os“ от ие. _*wetes-ā, ued(n)_ „ipsum“.

Ие. _en(g)>[en(k)?]>in(g)-: i-gek_ „vixi“ от _*en-_g^w_yē-k-a._

Ие. _ē: igek_ „vixi“, _letedn_ „mortuum“ от ие. _*lēt-, ne_ = лат. _nē_.

Ие. _u_ (или _w_): _ua(s)_ „laedas“ от ие. _*(u)wā(-s)._

Синкопа и апокопа на кратки (неударени) гласни: _aśn_ „ego“, _igek_ „vixi“, _sn_ „eum, hunc“, _ś_ „id, hoc“, _letedn_ „mortuum“, (_uedn_ ?), _dakatr_ „faciatur“.

Начално _y_ е изчезнало: _a_ „hīc“ от ие. _*yā(y)_; обаче интервокално _y_ изглежда, че е преминало в _h: blabahe_ от _-āye_ (?).

Ие. начално _w-_ (пред _e_) е изчезнало: _etesa_ „anni, -os“ от ие. _*wetes-ā._

Обаче ие. _sw- > w-_ запазено освен (в сандхи) между гласни (пред _i_): _ued(n)_ „ipsum“ > _*sweto-_, но _(ne) in_ „(nē) sibi“ от ие. _*swi-m_ (или _*swe-m_).

Ие. изгласно _-m>-n: aśn_ „ego“, _sn_ „eum, hunc“, _letedn_ „mortuum“, _(uedn?), in_ „sibi“.

Ие. _t_ $(>t^c?)$_: etesa_ „anni, -os“, _letedn_ „mortuum“ от ие. _*lēt-, dakatr_ „faciatur“; _tn>dn: letedn, ued(n)_ „ipsum“.

Ие. _k_ $(>k^c)$_: igek_ „vixi“, _dakatr_ „faciatur“.

Ие. _k'>ś: ś_ „hoc, id“ от ие. _*k'i(d)_ или _*k'e; sn_ „hunc, eum“ от _-s + *śn_ (сандхи) (?).

Ие. _g'>ś: aśn_ „ego“.

Ие. _(n)_g^w_(y)>g(=g'): igek_ „vixi“_: n_g^w_>[nk?]>(n)g-._

Ие. $d^h>d$_: dakatr_ „faciatur“ от ие. _*_d^h_ək-ā-tor._

Интервокално _-s_ е запазено: _etesa_ „anni, -os“ от _*wetes-ā._

Б) Историческа морфология

Sing. nom. m. _Ebar_ лично име.

Sing. gen. m. _-a_ от ие. _-ād_ (abl.): _Zesa_ лично име.

Sing. acc. m. _-n: leted-n_ „mortuum“, _sn_ „hunc, eum“, _gn_ „istum“.

---

[1] При _sn s_ може да се дължи на асимилация в сандхи с предходното _s: uasn_ от _uas+*śn._

Sing. nom.-acc. n.: *ś* „hoc, id“.

Plur. nom.-acc. n. *-a: etesa* „anni, -os“.

Praeter. (perf., aor.?) ind. act. 1. pers. sing. *-k: igek* „vixi“.

Imper. или coni. praes. act. 2. pers. sing.: *blabahe* „mulca, -es“, *ua(s)* „laedas“.

Coni. praes. pass. 3. pers. sing. *-atr*: *dakatr* „faciatur“ от ие. *-a-tor*.

Pronomina: *aśn „ego“, sn* „hunc, eum“, *ś* „hoc, id“, *in* „sibi“.

Ако глаголът *blabahe* „mulca, -es“ не е заемка от гръцки (ср. гр. *βλάβη* „вреда“, *βλάβω* и *βλάπτω* „вредя, повреждам“), тогава надписът може да се определи като дако-мизийски (т. е. мизийски или гетски). Тоя глагол произлиза с асимилация от ие. **ml̥k^{w}a-*, а промяна $k^w > p$ има в дако-мизийски, но не и в тракийски.

*

Гръцкото влияние върху тракийски (и дако-мизийски) започва още от микенската епоха. То се усилва съществено от VIII—VII в. пр. н. е., когато започва дейна гръцка колонизация по бреговете на Егейско, Мраморно и Черно море.

Историята на тракийски и мизийски (гетски) представя едно постепенно ускоряващо се гърцизиране. Несъзнателно тракиецът, мизиецът и гетът започват да употребяват все повече и повече гръцки думи, гръцки морфологични и синтактични елементи, докато най-сетне техните езици съвсем се претопяват в гръцкия език; от тях остават само отделни думи като субстрат. Този процес се е извършвал постепенно в продължение на много дълго време. За това е съдействувал и билингвизмът. При това тоя процес е бил различен за разните области на източната част на Балканския полуостров. От друга страна, от началото на нашата ера в Мизия и Дакия започва романизацията.

Тоя процес на погърчване се улеснява и от факта, че гръцки е сроден с тракийски и дакомизийски, че в тия езици преди 2000—3000 години е имало доста много идентични или съвсем близки елементи.

Тая близост е толкова голяма, че в известни случаи е мъчно да се установи дали даден кратък надпис е на гръцки или на тракийски. Такива надписи досега се третираха за гръцки, в същност те биха могли да бъдат тракийски или, да се изразим по-точно, това е бил езикът, на който са говорели самите траки — език тракийски, но в процес на ускоряващо се погърчване.

Село Кьолмен, дето е намерена плочата с надписа, е разположено в Югоизточна Мизия срещу Върбишкия проход на Стара планина, който свързва Мизия с Тракия. Следователно разгледаният надпис произлиза от една област, разположена в Мизия на границата с Тракия. Както видяхме по-горе, известни елементи в тоя надпис имат (дако-)мизийски характер: (разпространението на) името *Zesa*, глаголът *blabahe* (ако не е гръцка заемка), местоимението *ued(n?)*. Все пак тук няма сигурни данни, за да се определи дали надписът е на дако-мизийски или на тракийски език. Понеже през VI в. пр. н. е. тракийски и дако-мизийски са били два близко сродни езика, а освен това те са си оказали взаимно влияние, то тук се касае вероятно за един преходен диалект (мизийски, респ. гетски) между дако-мизийски и тракийски.

V. НАДПИСЪТ ВЪРХУ СРЕБЪРНОТО ТАСЧЕ ОТ АЛЕКСАНДРОВО

През 1900 г. в сбирките на Народния музей в София постъпили няколко предмета, намерени в една могила в землището на с. Александрово, Ловчанско. Тези предмети са: три сребърни тасчета, една бронзова кана, една бронзова кофа и един бронзов тас.

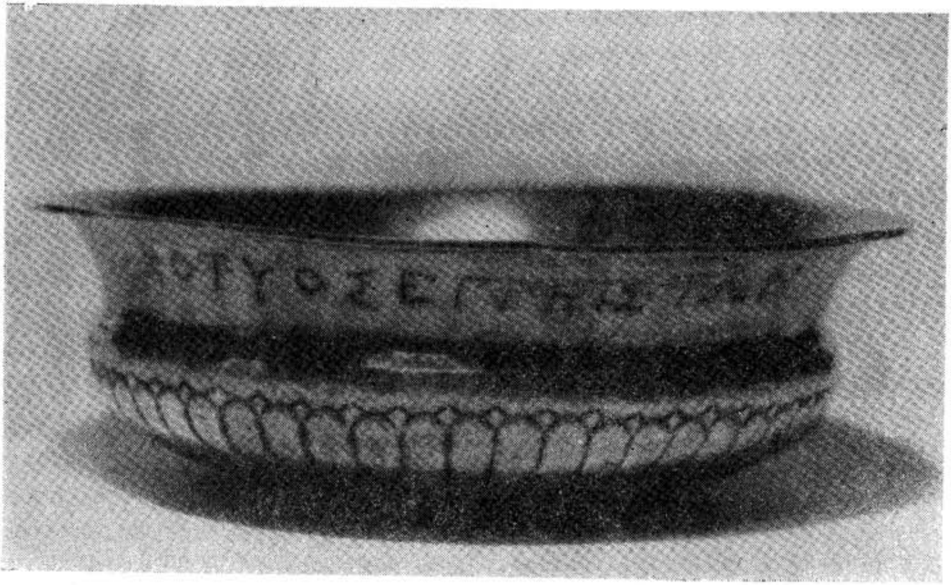

Обр. 13. Сребърното тасче от Александрово

За самата могила и нейното разкопаване липсват каквито и да било сведения.[1] Върху едно от споменатите сребърни тасчета (обр. 13), което се датира от V в. пр. н. е., се чете следният текст (обр. 14):

ΚΟΤΥΟΣΕΓΓΗΙΣΤΩΝ

Б. Филов тълкува тоя текст *Κότυος Ἐγγηϊστῶν*, като предполага, че се касае за име на някакво тракийско племе.[2] Обаче такова тракийско име е неизвестно, а и смисълът остава неясен.

В същност надписът трябва да се чете по следния начин:

Κότυος· ἐγ γῆι (ἔ)στων.

„На Котис. Нека бъдат (лежат) в земята“.

Смисълът е: Тия предмети са на Котис: нека останат (лежат) в земята.[3] Това е заклинание срещу грабители. В сребърното тасче с надписа вероятно са били поставени на съхранение пепелта и костите (останките) от изгореното тяло на мъртвеца (Котис), също както в сребърното блюдо с надписа от Дуванли. Блюдото от Дуванли има размери диаметър 20.5 см. и височина 3 см., а тасчето от с. Александрово — диаметър 13.5 см. и височина 4.2 см.[1] Следователно по обем тасчето от Александрово не е много по-малко от блюдото от Дуванли. В такъв случай смисълът на текста е: „Пепелта и костите (останките) са на Котис: нека останат (лежат) в земята“. От всичко това личи, че надписът върху сребърното тасче от Александрово има същото предназначение и приблизително същия смисъл, както разгледания по-горе надпис върху сребърното блюдо от Дуванли: *Δα, δαλε με* „земьо, (за)пази (съхрани) ме“.

---

[1] Филов 1934: 180—81.

[2] Ср. Филов 1934: 65, 180 и 81, 240 и обр. 202 и 208.

[3] Възможно е и следното тълкуване: *Κότυος ἐγ γῆι (ἔ)στων* „на Котис в земята (гробницата) нека бъдат (останат)“.

Думата *γῆ* се среща често в гръцките надгробни епиграми от източната част на Балканския полуостров, ср. Михаилов 1944: № 101 (Димотика) 5 *[κεῖμ]ε δ'ἐν γέῃ Θρακ[ῶν*, № 45 (Варна) 4 *οὗ κεῖται κατὰ γῆς σῶμα μαραινόμενον*, № 115 (Петричко) *'Επάνω γῆς κοινὸν ἔ|χοντα βίον καὶ ὑποκά|τω γῆς κοινὸν ἔχοντα| τάφον.*

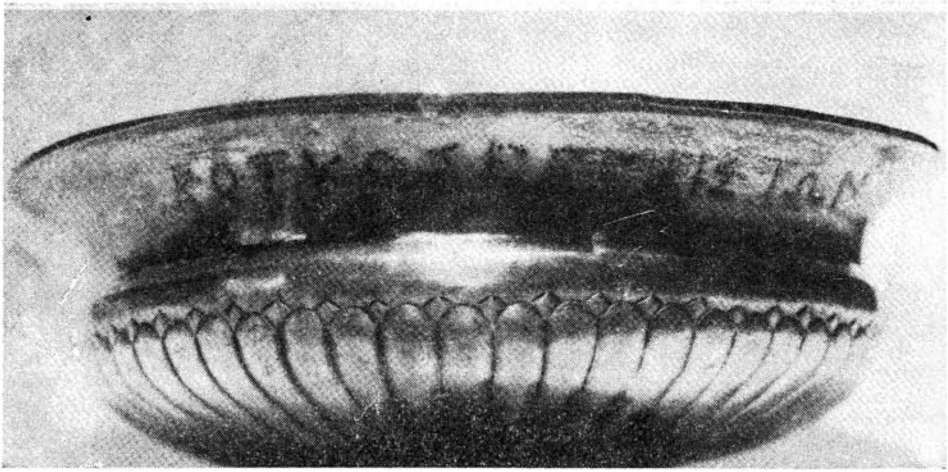

Обр. 14. Надписът върху сребърното тасче от Александрово

Отсъствието на началното *Ε* при *ἔστων* може да се обясни по няколко начина: а) елизия (или кразис) след крайната гласна на предходната дума: *ἐγ γῆι ’στων*; б) погрешно изпускане на *Ε*, понеже следващото *Σ* е сходно по очертания с *Ε*: *ΕΓΓΗΙΣΤΩΝ* вместо *ΕΓΓΗΙΕΣΤΩΝ* в) *ΕΓΓΗΙΣ̣ΤΩΝ* = *ἐγ γῆι (ἴ)στων* с (диалектно) *ι* вместо *ε* под влияние на 2. л. ед. ч. *ἴσθι*, ср. обратно *ἔσθι* (Хекат.) под влияние на *ἔστω(ν)*.[2] Липсата на члена пред *γῆι* е напълно съобразена с употребата на тая дума, ср. *κατὰ γῆς* (Xen. An. 6, 5, Aeschyl. Ch. 377, Soph. O. C. 1775), *κάτω γῆς* (Soph. O. R. 968), *κατὰ γῆν* (Thuc. I 18), *ἐπὶ γῆς* (Soph. O. R. 416) и под.

Може ли да се смята, че текстът *Κοτυος εγ γηι στων* е на тракийски език? Предлогът *εγ* (= *εν*) може да бъде тракийски. Както видяхме, *στων* може да се обясни като гръцка форма, но все пак тя няма точно съответствие в никой от познатите гръцки диалекти, тъй като в гръцки тия форми се образуват от пълната степен на корена. В индоирански обаче 2 и 3 л. мн. и двойствено число заповедно наклонение от глагола

---

[1] Ср. Филов 1934 : 63 и 181.

[2] Вж. Schwyzer 1934-9: 677—8.

as-mi „съм“ се образуват от нулевата степен на корена: стинд. *s-ta* = гр. *ἔσ-τε* „бъдете“, стинд. *s-antu* = гр. *ἔσ-των* „нека бъдат“, стинд. *s-tam* = гр. *ἔσ-τον* „бъдете вие двамата“, стинд. *s-tām* = гр. *ἔσ-των* „нека бъдат те двамата“, а авест. дори и при 2. л. ед. число *z-dī* (ие. _*s-d^{h}i_) = гр. *ἔσ-θι* „бъди“. И така малко странната от гледна точка на гръцкия език форма *στων* е по-вероятно тракийска отколкото гръцка: тогава *στων* съответствува точно на стинд. *stām* (от ие. _*s-tōm_) 3. л. двойствено число заповедно наклонение „нека бъдат те двамата“. В такъв случай надписът трябва да се преведе „на Котис: нека бъдат (лежат) в земята двамата“.[1] Следователно в надгробната могила от Александрово са били погребани Котис и неговата съпруга. Както видяхме по-горе, у някои тракийски племена е било обичай заедно с покойния съпруг да се убива и погребва и неговата съпруга. Обаче трак. *στων* може да съответствува и на гр. *ἔστων* „нека бъдат“ 3. л. мн. число, тъй че и изтъкнатият по-горе превод е също възможен.

Известна мъчнотия за определяне тракийския характер на тоя текст създават окончанието за род. падеж *-ος* в *Κοτυος* и думата *γηι*. Разбира се наличието на две думи за „земя“ не е трудност, понеже и в гръцки (а също и в други езици) има няколко думи, означаващи „земя“, ср. *χθών*, *γῆ*, *αἶα*, хом. *ἔρα(ζε)* и разгледаното по-горе *δᾶ*. Затруднението се явява поради обстоятелството, че думата *γῆ* няма сигурно установена етимология. По мое мнение гръцката дума ат. *γῆ*, йон. *γέη*, дор. *γᾶ*, хом. *γαῖα* „земя“ е от предгръцки (пеласгийски) произход: тя произлиза от ие. _*g^{h}āw(j)ā, *g^{h}əwjə_ или _*g^{h}ēw(j)ā_ и съответствува на гот. *gawi* „страна, област“, нем. *Gau*, арм. *gawar* „област“ и др. от корена _*g^{h}ā-_ (или _*g^{h}ē-_).[2] Следователно *γηι* може да бъде тракийска дума, която произлиза от ие. _*g^{h}āwā_ (или _g^{h}ēwā_) с изчезване на *w* между еднакви гласни[3] и преход на *ā* в *ē* (широко отворено *ē* = гр. *η*), едно явление, което е засвидетелствувано в тракийския език (или поне в някои негови диалекти)[4]. Обаче *Κοτυος* е гръцка форма за род. падеж.

Затова този надпис е по-вероятно на гръцки език.

VI. НАДПИСЪТ ОТ БРАНИЧЕВО

При разкопаването на една тракийска могила в с. Браничево, Коларовградско, бяха намерени редица предмети от погребение на мъж и жена. Тая находка е публикувана в Сборника в чест на акад. Д. Дечев от археоложката Цв. Дремсизова. Надписът върху сребърния съд, намерен в тая гробна могила, гласи:

ΠΑΔΡΥ
ΤΗΡΗΣ ΑΜΑΤΟΚΟΥ
ΙΗ

Според Цв. Дремсизова погребението датира от IV/III в. пр. н. е. *Τηρης* и *Αματοκος* са известни тракийски имена.

---

[1] Или: „На Котис в земята (гробницата) нека бъдат (лежат) двамата“.

[2] Вж. Georgiev 1966: 112.

[3] Вж. по-горе при думата *ιη*.

[4] Вж. по-горе при думата *μεζηναι*.

Αματοκου е род. пад. ед. ч.: окончанието *-о* или *-u* = *-ου* би могло да бъде тракийско от ие. *-ōd* (вж. по-горе, стр. 133). Преходът *ō* > *u* се е извършвал постепенно (по различни времена в разните диалекти) след V/IV в. пр. н. е., тъй че покрай *-о* (ср. *Scorilo*) се среща и *u* (=*ου*).

Παδρυ (*Γ* = *Π*) е засвидетелствувано тук за пръв път. В тракийски (както и в разни други езици) беззвучните експлозивни пред *r* могат да преминават в звучни.[1] Следователно *Παδρ-υ* произлиза от по-старо **Πατρ-* и е сродно с гр. *Πατρ-ώ*, *Πάτρ-ων*, *πάτρ-ως* и под., производни от *πατήρ* „баща“, ср. и *Patrus*, епитет на Surgasteus (CIL 5, 4206 от Brixia: *dis paternis Surgasteo Magno Patro Q. M. Tryphon v. s. l. m.*). Има три възможности за тълкуването на *Παδρυ*:

1. *Παδρυ* може да бъде лично име от женски род = гр. *Πατρώ*, ср. тракийските женски имена *Sulu*, *Dentu-sucu*, *Τηρου* и под. с *-u* (*ου*) = гр. *-ώ*[2]. В такъв случай *Παδρυ* = гр. *Πατρώ* е името на съпругата на покойния, която е била погребана заедно с него, какъвто е бил обичаят у траките.[3]

2. *Παδρυ* може да бъде прозвище (фамилно име) на покойния, ср. лат. *Marcus Tullius Cicero*. В такъв случай *Παδρυ* е = гр. *Πάτρων*, лично име от мъжки род (или = гр. **Πατρυ-ς*, ср. *Τῆλυς*, *Θράσυς* и под.). Изчезването на изгласния назал е характерно за редица (късни) гръцки диалекти: същото може да се предположи и за тракийски. Допустимо е и обяснението, че именителен падеж на *-ōn*-основи в тракийски е завършвал на гласна, както в латински, староиндийски и др.

3. Въз основа на следващото *ιη* „помози, закриляй“ най-вероятното предположение е, че *Παδρυ* само по форма е = гр. *Πάτρων* или **Πατρυς*, а по смисъл е = лат. *patrōnus* „покровител“, гр. *Πατρῷος*, епитет на разни богове (Зевс, Бакх, Аполон, Хермес). В такъв случай *Παδρυ* (= гр. *Πάτρων* или **Πάτρυ*) е в звателен падеж и значи приблизително „отче-покровителю“. Следователно *Παδρυ* е равно по значение на гр. *πατήρ* „баща, отец“ като епитет на върховното божество (Зевс) и съответствува доста точно на *-πατυρος*, засвидетелствувано в Хезихиевата глоса *Δει-πάτυρος* = гр. *Ζεὺς πατήρ*: *Παδρυ* е същото божество (*Magno*) *Patro* (дат. пад.), което се явява в посочения по-горе тракийски надпис.

ιη „помози, помагай, пази, закриляй“ е същата дума, която се явява и върху златния пръстен от Дуванли, вж. по-горе. Тоя факт е особено важен. Досега са известни само няколко съвсем кратки тракийски надписа и на два от тях се явява думата *IH*. Предположението, че *IH* означавало цифра, е изключено, понеже такова тълкуване не подхожда за надписа върху златния пръстен от Дуванли. Тая форма съответствува точно на култовия възглас (от култа на Дионис) *ἰή*, който произлиза от ие. **yewe*, императив от ие. **yewō* = лат. *iuvō* „помагам“, вж. гл. XIII

И така надписът от Браничево може да се тълкува по следния начин:

Трак. текст: *Τηρης Αματοκου. Παδρυ, ιη.*

Гръцки превод: *Τήρης ᾿Αματόκου. Πάτρων* (или **Πατρυ*), *βοηθεῖ.*

Бълг. превод: Терес Аматоков. Отче-покровителю, помози (закриляй).

(Или: *Τήρης ᾿Αματόκου, Πατρώ. βοηθεῖ.* Или пък: *Τήρης ᾿Αματόκου Πάτρων. βοηθεῖ*).

---

[1] Вж. гл. IX.

[2] Вж. гл. IX.

[3] Вж. по-горе.

За няколко кратки надписа, съставени само от лични имена и считани за гръцки, би могло да се предположи, че са на тракийски език. Ето два примера:

Mihailov 560: *Διζας Αϑυο*

Мраморна плоча с изображение на тракийския конник, намерена в светилището на Асклепий при Глава Панега. Надписът е под образа на конника.

Διζας е тракийско лично име в именителен падеж ед. ч. Това име се среща често в гръцките и латинските надписи от Тракия; родителен падеж ед. ч. гласи *Διζα*, *Διζαδες* или *Διζανος*. То представя хипокористично съкращение на двуосновни тракийски имена като *Διζα-ζενις*, *Διζα-ζελμις*, *Διζα-πης*, *Διζα-ποϱις*, *Διζ-αστης*, *Disza-[t]ra[l(is)]*, *Διζα-λας*, ср. гр. *Διᾶς(-ᾶδος)* или *Δίας* хипокористично съкратено от *Διο-γένης*, *Διό-δωϱος*, *Διο-κλῆς* и под., вж. Georgiev 1974: 13—4. За произхода на името *Διζας* вж. гл. V и VI.

Αϑυο е името на бащата в родителен падеж, ср. гръцките надписи от Тракия *Χαϱίδημος Πάντάνδϱου* (Mihailov 103), *Διονυσογένης Ἑϱμαφίλου* (Mihailov 105) и под. Михаилов (l. c.) допълва *Αϑυο*[ς] и получава гръцкото окончание за родителен падеж ед. ч. *-ος* на една *u*-основа. В такъв случай надписът е на гръцки език, понеже на тракийски ие. *o* е застъпено с *a* и на гръцкото окончание за родителен падеж *-ος* съответствува трак. *-ας*, ср. трак. *Διασ-κενϑος* и гр. *Διόσ-κουϱος*, вж. гл. IX. Обаче засвидетелствуваната форма *Αϑυο* може да бъде на тракийски език ablativus originis = родителен падеж. В такъв случай трак. *-o* е = *-ō*: в късните гръцки надписи от Тракия често се явява *ο* вместо *ω*; то произлиза от ие. *-ōd* (аблатив) и е пренесен от *o*-основи при *u*-основи, както и в латински език.[1] Следователно тук имаме същия случай, както в дакийския надпис *Decebalus per Scorilo* „D. puer Scorili", дето *Scorilo* (с *-o* = *ō*) е ablativus originis = родителен падеж ед. ч., т. е. първоначалният аблатив е поел функцията на родителен падеж, както в славянски и балтийски.

Ср. също началото на тракийския надпис от Кьолмен *Ebar Zesa* „E. (син) на Зеса", дето *Zesa* е с *-a* = *ā* от ие. *-ād*: ablativus originis = родителен падеж ед. ч., вж. стр. 130.

Mihailov 711: *Ζιπυς Μουκατϱ*[*α*].

Мраморна плоча с изображение на богинята Диана, намерена в светилището на Диана в местността Орманбаир при с. Обединение, Горнооряховско. Надписът е под образа на Диана.

Ζιπυς е тракийско двуосновно лично име в именителен падеж ед. ч. вж. гл. VII при *Zi-* и *-πουις*.

Μουκατϱ[*α*] с *-α* = *-ā* от *-ād* е ablativus originis = родителен падеж ед. ч., т. е. също както при разгледаното по-горе *Αϑυο*, но тук се касае за *ā*-основа. *Μουκατϱα* = *Mucatra* е често тракийско лично име, хипокористично съкратено от двуосновното тракийско лично име *Μουκα-τϱαλις* = *Muca-tralis*, което се среща много често.

Тук давам само два примера за надписи, считани за гръцки, които биха могли да бъдат на тракийски език. Има още други подобни надписи. Обаче трябва изрично да се подчертае, че тракийската принадлежност на тия надписи не може да се смята за сигурна. Все пак такива текстове показват пътя, по който е вървяло постепенното погърчване на тракийския език.

---

[1] Вж. Leumann и Hofmann 1928: 274—5.

VIII. САМОТРАКИЙСКИТЕ НАДПИСИ

1. Надписите

При разкопки след втората световна война американският археолог К. Леман (K. Lehmann) открил на о. Самотраки надписи, които той определя като тракийски. Споменатите надписи са обнародвани в американското списание Hesperia (Journal of the American School of Classical Studies at Athens), т. XXIV, 1955, стр. 93—100 под заглавие: Documents of the Samothracian Language. Статията на Леман е съпроводена от друга статия на италианския езиковед Дж. Бонфанте (G. Bonfante) под заглавие A Note on the Samothracian Language (стр. 101—109), дето е направен опит да се обяснят някои от тия надписи. Тая интерпретация е неубедителна.

Публикувани са 40 надписа, повечето от които представят съвсем кратки фрагменти. Според Леман по-голямата част от тях се отнасят към VI или началото на V в. пр. н. е., а някои са от IV в.; крайната граница (terminus ante quem) е около 290 г. пр. н. е. От тези надписи 38 са върху (фрагменти от) вази (килики, амфори, кантароси, чаши) и други съдове, един (№ 33) е върху керемида и един (№ 40) върху стела.

Ето самотракийските надписи и най-необходимите бележки за четенето им:

№ *1*. Киликс:]*ΕΓΟΤΕΨΒΝΕΥΣΑΝΤΟΚΑΕ*[Пред началното *Ε* Леман предполага следи от буквата Ψ.

№ *2*. Киликс: *ΔΙΝΤΟΔΕ*[
№ *3*. Киликс: *ΔΕΝΤ*[*Ο*]*ΔΕ*
№ *4*. Амфора: *ΔΕΝΤ*[*ȮΔΕ*
№ *5*. Голям съд (нач. V в. пр. н. е.): *Δ*]*ΙΝ̣Τ*[*ΟΔΕ*?
№ *6*. Киликс: *ΔΕΝΑ*
№ *7*. Фрагмент от голям съд: *ΔΙΝ*
№ *8*. Фрагмент:]*ΔΙΝ*[?
№ *9*. Фрагмент:]*ΔΙ̣Ν*[?
№ *10*. Фрагмент от кантарос (IV в. пр. н. е.?): *Δ*]*ΙΝ*
№ *11*. Голяма амфора: *ΔΙ*/*ΙΑ*
№ *12*. Малък съд (bowl, V/V в.): *ΔΙ*
№ *13*. Фрагмент от малък съд (bowl), ретроградно:]*ΔΙ*[
№ *14*. Фрагмент от киликс, ретроградно: *ΔΕ*[.] Или *ΔF*[.].
№ *15*. Киликс: *ΔΙ*[
№ *16*. Фрагмент, ретроградно: *ΔΙ*[
№ *17*. Малък фрагмент:]*ΔΕ*
№ *18*. Киликс:]*ΔΕ*
№ *19*. Плосък съд (bowl, basin): *ΔΕΔ*
№ *20*. Архаична ваза:]*Δ̣ΔΕΔ*[Или *Α* вместо *Δ̣*
№ *21*. Фрагмент: *ΔΕ*[
№ *22*. Киликс: *ΔΕ*[

№ *23.* Фрагмент от ваза: *]ΔΕ[* Или *Γ, Π* вместо *Ε*

№ *24.* Фрагмент от ваза: *]ΔȦΠΑ[* Или *Δ̣Δ̣* вместо *Δ̣Α̣*

№ *25.* Малък съд (bowl): *ȦΓ̇*

№ *26.* Киликс, ретроградно: *]ΠΙΤΟΛΕΣΙ̣[*

№ *27.* Малък съд (bowl; V/IV в.): *]ΣΙ*

№ *28.* Киликс: *]ΙΤΙΡ[* Или ретроградно *]ΔΙΤΙ[*

№ *29.* Плосък съд (bowl): *]ΕΤΙ*

№ *30.* Малка ваза: *]ΑΡΚΑΙ̣Ε[* Или *Ρ* вместо *Α̣*

№ *31.* Голяма ваза: *]ΕΚȦΙĖ[*

№ *32.* Фрагмент от ваза (ранна елинистична епоха): *ΤΛΕΕ[*

№ *33.* Фрагмент от керемида: *ΘΙΟΒΗΙ[* Или *Γ, Π* вместо *Ι̣*

№ *34.* Малка ваза: *]ΥΟ̣ΔΙΣF̣:* Или *К̇* вместо *Υ̣*

№ *35.* Ваза, в два реда: *ΤΩΜ/ΜΥ*

№ *36.* Фрагмент от ваза, ретроградно: *]FΙ*

№ *37.* Малка ваза: *]ΛΧΙ*

№ *38.* Фрагмент от голям съд, ретроградно: *]ΔΝ*

№ *39.* Киликс: *]ΛΟΚ[*

№ *40.* Голям фрагмент от стела; началото, краят и вероятно половината (или повече) от текста са унищожени; между деветия и десетия ред има голям интервал (V/IV в. пр. н. е.):

. . . . *Ε*
. . . . . *ΛΕ*
. . . . *ΔΑΟΗΤΟ*
. . . *ΥΕΛΑ*
5 . *ΕΒΛΟΣΕΗΟ*
. *ṖΑΙΑΝΕ*
. . *ΟΝ·ΒΕΚΑ*
. . *ΟΛΕΙΤΡΑ*
. . *ΝΤΟΛΑ*
10 *ΕΨΕΝΤ..*
. . *ΟΝΟΣ*

2. Данни за тълкуване на самотракийските надписи

Ние разполагаме със следните данни (опорни точки) за тълкуване на самотракийските надписи:

1. Според Херодот (II 51) преди гърците о. Самотраки е бил обитаван от пеласги, които са основали тук оргиастичния култ на Кабирите (*τὰ Καβείρων ὄργια*) и в тоя култ се употребявал някакъв особен език: *ὅστις δὲ τὰ Καβείρων ὄργια μεμύηται, τὰ Σαμοθρήικες ἐπιτελέουσι παραλαβόντες παρὰ Πελασγῶν, οὗτος ὡνὴρ οἶδε τὸ λέγω. τὴν γὰρ Σαμοθρηίκην οἴκεον πρότερον Πελασγοὶ ... καὶ παρὰ τούτων Σαμοθρήικες τὰ ὄργια παραλαμβάνουσι· ὀρθὰ ὦν ἔχειν τὰ αἰδοῖα τἀγάλματα τοῦ Ἑρμέω Ἀθηναῖοι πρῶτοι Ἑλλήνων μαθόντες παρὰ Πελασγῶν ἐποιήσαντο, οἱ δὲ Πελασγοὶ ἱρόν τινα λόγον περὶ αὐτοῦ ἔλεξαν, τὰ ἐν τοῖσι ἐν Σαμοθρηίκῃ μυστηρίοισι δεδήλωται.* (Посветеният в кабирските мистерии, които извършват самотракийците, като са ги заели от пеласгите, разбира какво казвам. Самотраки по-рано е бил населен от пеласги, които са живеели и при атиняните, и от тях самотракийците са заели мисте-

риите; атиняните първи от гърците са изобразявали фалоса на Хермес изправен, като са научили това от пеласгите. А пеласгите разказвали за него някаква свещена легенда, чийто смисъл разкриват мистериите в Самотраки). Според Диодор (Diod. Sic. V 47 = Fr. Gr. Hist. III B, № 518) най-старите жители на острова са говорели някакъв особен стар език, който и до негово време е бил отчасти запазен в техните свещени обряди като „свещен език“: „Някои казват, че остров Самотраки се наричал в старо време Самос, а след като сегашният Самос бил заселен, бил наречен Самотраки по името на съседната на стария Самос Тракия, за да се избегне еднаквостта в названията. Той бил населен с хора кореняци... Някои пък разказват, че нарičаният в старо време Саонесос бил наименуван Самотраки поради преселниците от Самос и Тракия. Кореняците имали свой стар език, от който и до сега се е запазило много нещо в жертвоприношенията.“

Според Леман (стр. 95) „свещеният език“ е бил до известна степен жив в архаичната епоха, постепенно е отмирал през V в. и е изчезнал през IV в.

2. Островът е бил заселен още твърде рано от тракийското племе *Σάϊοι*, които са населявали срещуположния бряг; затова островът бил наречен *Σαόννησος* или *Σαωκίς*, а най-големият връх *Σάος*, *Σάον* или *Σαώκη*.

3. Гърците са наричали острова *Σάμος Θρηικίη* или *Θρακία* (Il. XIII 12, Strab. VIII 338, X 457 и др.), ат. *Σαμοθράκη*, у Херодот *Σαμοθρηίκη*, *Σάμος Θράκης* (schol. D. Per. 514). Според D. Sic. III 55, Strab. VII 331, fr. 50, Exc. Strab. VII 84, Strab. X 457, Hes. той се наричал първоначално Самос, а сетне бил наречен „Тракийски Самос“ за разлика от другия остров Самос. Наречен е бил „тракийски“ или поради географска близост с Тракия, или поради това, че е бил обитаван от траки (D. Sic. V 48, schol. Ap. Rh. I 917). Той се нарича у древните още *ἱερὰ νῆσος* (D. Sic. III 55), *ἱερὴ χθών* (Orph. h. 38); по-рано той бил наричан *Σα όννησος* (D. Sic V 47) или *Σαωκίς* (Hes. s. v.) и планината на острова *Saoce* (Plin. IV 12, 23, schol. Il. XIII 12), или *Δαρδανία* (Paus. VII 4, 3, St. Byz., Plin. IV 12, 23) или *νῆσος Τρωϊκή* (Scymn. 679), или *Λευκωσία* (Arist. у schol. Ap. Rh. I 917), или *Λευκανία* (Heracl. Pont. c. 21), или *Μελίτη* (Strab. X 472), или *Ἠλεκτρίς* schol. D. Per. 524), или *Αἰθιοπία* (Hes. s. v.), или *ἄστυ Κορυβάντων* (Eust. D. Per. 508, 524, 803). Жителите му са се наричали *Σαμοθρᾷκες* или *Σαμοθράκιοι*, йон. *Σαμοθρήικες*: това са по-късно засвидетелствувани названия.

Σάμος е било название не само на известния остров от югоизточната част на Егейско море (Aesch., h. Apoll. и пр.) и на „Тракийския“ Самос. (Il. и пр.), но също и на редица други острови и селища: *Σάμος* се е наричал още остров Кефалени я (Il. и пр.), един град в Трифилия (Strab. VIII 346, 347, schol. Il. XIII 13), едно селище в Месения (Exc. Strab. VIII 14), един град в Кария, вероятно пристанището на Фискос (An. st. m. m. 267, 268). Името *Σάμος* е сродно със следните названия: *Σάμη* = Кефалени я (Od. и пр.) и град в Елида (Strab. и др.), *Σαμία* = о. Самос (Theocr. и др.) и град *Σάμος* в Трифилия (Paus. V 6, 1), *Σαμικόν* крепостта на Саме в Елида и градът (Strab. и др.; *Σαμικὸν πεδίον*), *Σάμινθος* местност в Арголида срещу Микена (Thuc. V 58), *Σαμυλία* град в Кария (St. Byz.)[1].

---

[1] Местните имена *Σαμώνιον* нос на о. Крит (Strab.; също *Σαμμώνιον* Plin., Ptol. сега Салмон) и равнина при Троада (Strab. X 472), които се наричат още *Σαλμώνη*, *Σαλμώ-*

Името *Σάμος* е обяснено у Strab. VIII 346, XIV 647, Exc. Strab. X 17 и Eust. D. Per. 533 със съществителното *σάμος* = *ὕψος* „височина, възвишение“. Това название напълно подхожда за означение на тоя остров, който е най-високият от всички острови на Егейско море, ср. Friedrich, RE, s. v. Samothrake (1920), кол. 2224. Думата *σάμος* произлиза от ие. **twə-mo*-s и съответствува на лат. *tama* „оток“ от ие. **twə-mā* (= *Σάμη*), лат. *tumulus* „хълм, възвишение“ от ие. **tu-m(o)-lo-s* и др. от ие. корен **tēu(ə)-* : **təu(ə)-* : **twə-* : **tū̆*[1]. Изброените имена могат да бъдат от гръцки или предгръцки (пеласгийски) произход. Като се има предвид географското разпространение и името *Σάμινθος*, образувано с пеласгийския суфикс *-ινθ* (деминутивум), по-вероятен е пеласгийски произход.

4. В древността островът е бил прочут със своите мистерии на Кабирите — *Κάβειροι*, наречен още *Διόσκουροι* (Phil. Bybl. fr. 2, 11) или *Σαμόθρακες* (Call. ep. 48 и др.).

5. Гърците са колонизирали острова ок. 800 г. пр. н. е., ср. Friedrich, RE, s. v. (1920), кол. 2225.

6. Заедно с тия надписи са били намерени и гръцки надписи от втората половина на V в. пр. н. е., ср. Lehmann 1955: 95. Освен това сам Lehmann (1955: 94) отбелязва, че някои от изброените 40 самотракийски надписа може да са на гръцки език.

7. Повечето от половината от тия надписи са намерени в т. нар. „зала на оброчните (вотивните) дарове“ (hall of votive gifts). Леман пише: „... most if not all of them have a dedicatory meaning“ (1955: 95).

Въз основа на тия данни могат да се направят следните заключения за тълкуване на надписите:

1. Надписите могат да бъдат на някакъв негръцки език, най-вероятно на тракийски (или пеласгийски). Обаче част от тях могат да са и гръцки.

2. Повечето от 38-те вази (или фрагменти) с надписи представят оброчни дарове, поставени в светилището на главното божество на о. Самотраки. Следователно тия надписи имат съдържание, подобно на гръцките оброчни надписи.

3. Самотракийски надписи

ΔΙΝ. Върху един голям съд (№ 7), фрагмент от голям съд (№ 8) друг фрагмент (№ 9), един кантарос (№ 10) и фрагмент от малък съд (№ 13) се чете думата *ΔΙΝ*, отчасти допълнена. Известно е, че името Зевс (както и имена на разни други божества) се явява често в различни форми върху гръцки вази, и то както в именителен, така и в звателен падеж[2]. *Διν* означава „Зевс“ и е идентично със стбълг. дьнь „ден“, пелас, (предгр.) *Τιν-δαρίδαι* „*Διόσ-κουροι*“, етр. *Tin* „Зевс“ от ие. **din*[3]. *Διν* „Зевс“

νιον, и *Σάμορνα*=Ефес (наречен още *Σάμορνος*, *Σαμορνία* и *Σαμονία*) вероятно не са сродни със *Σάμος*.

[1] Ср. Walde и Pokorny 708, дето обаче под влияние на погрешната Кречмерова теория за неиндоевропейския характер на предгръцките местни названия за тая етимология е изказано неоправдано съмнение.

[2] Ср. Kretschmer 1894: 82, 87, 93, 102, 199, 230.

[3] Стбълг. дьнь е било първоначално консонантна основа, която вторично се е превърнала в *i*-основа поради съвпадението на вин. пад. дьнь от ие. **din-m̥* с *i*-основи (ие. *m̥* > балтослав. *im*).

е от същия корен, от който е и ие. **dyēus* „светлина, ден, небе, Зевс“, ср. стинд. *dyāuḥ* „небе“, гр. *Ζεύς*, ст.-лат. *Dies-piter*, лат. *Iūpiter, Iuppiter*, *diēs* „ден“.

Същото име намираме като съставна част на македонския (тракийски) град *Διν-δρύμη* (St. Byz.), което отдавна правилно е изтълкувано като „дъбрава на Зевс (Zeus-hain),“ съставено от *Διν* „Зевс“ и *-δρύμη* „дъбрава“[1], ср. гр. *δρυμός, δρυμά* „гора, дъбрава“, стинд. *druma-ḥ* „дърво“, бълг. *дръм* „горичка“, нбълг. местно име *Вълчедръм.* Това име се смята за тракийско (то може да бъде и македонско). *Διν* може да бъде в именителен или звателен падеж. Тракийският епитет на Зевс и на Херос *Ζινδρυμηνος Ζεινδρουμηνος* (с преход *δι* > *ζι*) представя производно от същото име.[2]

Следователно името на върховното божество в светилището на Кабирите е било *Διν* „Зевс“. Това е засвидетелствувано в схолиите към Apoll. Rhod. I, 917: *οἱ δὲ δύο εἶναι τοὺς Καβείρους φασὶ πρότερον, πρεσβύτερον μὲν Δία, νεώτερον δὲ Διόνυσον.* Името *Δία*, вин. падеж от *Ζεύς*, представя гръцкото съответствие (превод) на трак. *Διν* „Зевс“.

К. Леман (1950: 18) с право изтъква, че името на божеството *Διν* стои във връзка с широко разпространеното лично име *Δίνων*, което се смята за тракийско.[3] В същност както *Δινων*, така и многобройни други тракийски имена, които съдържат елемента *din*, представят производни от името *Διν* „Зевс“ и имат точни съответствия в гръцките лични имена, образувани от *Ζεύς*, род. пад. *Διός*. Така тракийските лични имена *Dina*, *Διναις*, *Dinias*, *Dines* (= *Dinens*), *Δινειλας*, *Δινι-κενθος*, *Dini-centus*, *Dini-tralis*, *Διν-ζητης*, *Δινις*, *Dinis*, *Dinnia*, *Dinnius*, *Διννος*, *Δινος*, *-dinus*[4], *Διννυς*, *Δίνων*[4] съответствуват точно на гръцките лични имена *Δία*, *Δίας*, *Δίων*, *ΔιϜι-(μένης)*, *Δι-(στέφης)*, *Δί-(φιλος)*, ср. *Dini-centus* = гр. *Διό-γνητος*, *Διογείτων*, *ΔιϜίων* = *Δίων*. Разликата се състои в това, че в тракийски основата е *din*-, а в гръцки *δι(Ϝ)*-.

ΔΙ. Върху една голяма амфора (№ 11) и една малка чаша или купа (bowl, № 12) се чете *ΔΙ*. Според Леман (стр. 96) *Δι* е вероятно съкращение от *Διν*. По мое мнение *Δι* представя смешение (контаминация) на тракийското *Διν* и гръцката диалектна форма *Δῖ* (Pind., Сиракуза, Елида, ат. само в *Δῑ-πολίεια*)[5] = ат. *Διί*, дат. падеж от *Ζεύς*; то може да бъде дори диалектната гръцка форма *Δῖ* „на Зевс“.[6] През VI—IV в. тракийският „култов“ език на о. Самотраки с бил в процес на отмиране и са се употребявали смесени (контаминирани) тракийски и гръцки думи и форми.

Леман изтъква, че често се среща и само буквата *Δ*. Въз основа на факта, че в гръцки посветителни надписи от о. Самотраки от V в. и покъсно се срещат съкращенията *ΘΕ* и *Θ* покрай *ΘΕΟΙΣ*, той правилно заключава, че *Δ* (и *ΔΙ*) е съкращение на *ΔΙΝ*. Освен това Леман сочи, че буквите *ΔΚ*, които се срещат един път, представят съкращение на *ΔΙΝ*

---

[1] Ср. Brandenstein 1936: 411, 412.

[2] Вж. гл. VI.

[3] *Δίνων* е и името на един магистрат от Самотраки, ср. IG. XII 8 № 188.

[4] Вж. Ðetschew 1957: 137—8.

[5] Вж. Schwyzer 1934-9: 576.

[6] Ср. *ΔΙ* = *Δί* и *ΔΙΙ* = *Διί* върху два съда, намерени в Олбия и датиращи от V в. пр. н. е., ср. Толстой 1953: 21 и 26.

ΚΑΒΕΙΡΟΣ или *ΔΙΝ ΚΑΔΜΙΛΟΣ*.[1] Обаче Леман не обяснява какво значи *Διν*.

ΔΙ/ΙΑ. Върху една голяма амфора се чете *ΔΙ/ΙΑ* или *ΙΑ/ΔΙ* (№ 11). Леман смята, че *ΙΑ* може да означава цифра: *ΙΑ* = 11. Може да се предполага *Δι(ν)*, *ια* „Iuppiter iuvet“, ако *ια* би могло да се изведе от ие. **yu-ā-t* (или *-ā-s*) конюнктив 3 л. или 2 л. ед. ч. сег. вр. от ие. **yuō* „iuvo“. По-

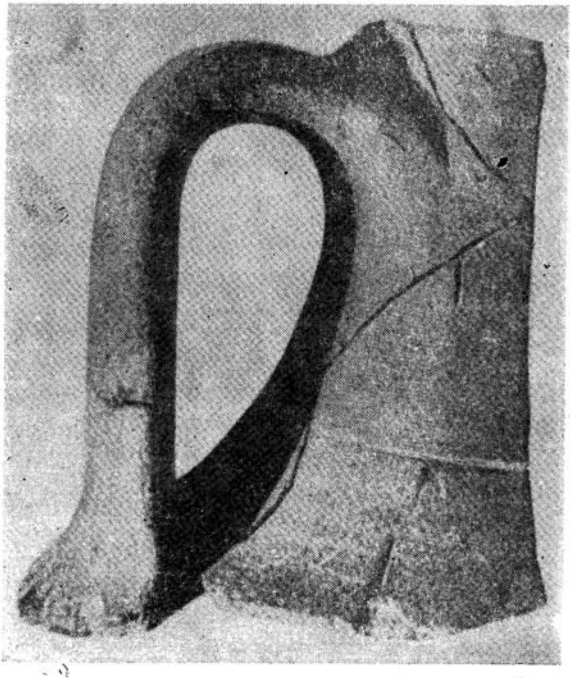

Обр. 15. Надписът върху амфора от Самотраки

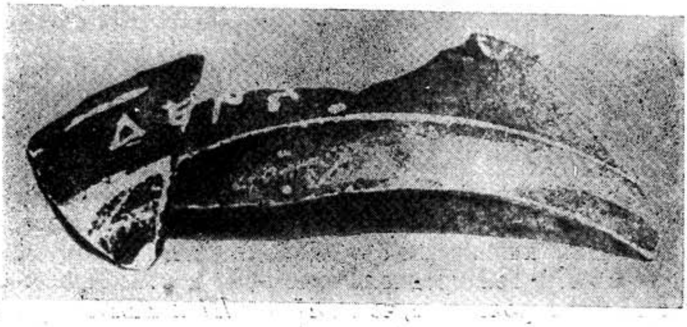

Обр. 16. Надписът *ΔΕΝΑ* от Самотраки

---

[1] По мое мнение *Διν Κάβειρος* и *Διν Καδμῖλος* или **Δινι* (или *Δὶ*) *Καβείρῳ* и **Δινι* (или *Δὶ*) *Καδμίλῳ*.

добно тълкуване е възможно и за надписа върху една ваза (№ 24)]*ΔΑΙΙΑ*[= *Δα, ιια*[*ς*? „Demeter, iuves“. В такъв случай формата *ια, ιια* вместо **ιυα* би била сродна с разгледаната по-горе форма *ιη* от ие. **yewe* „iuva“. Тия предположения обаче не биха могли да се смятат за сигурни.

Обр. 17. Надписът *ΔΕΝ* от Самотраки

ΔΕΝ, *ΔΕΝΑ*. Леман (стр. 96) правилно отбелязва, че думите *ΔΕΝΑ* върху един киликс (№ 6), *ΔΕΝ* (в *ΔΕΝΤ*[*Ο*]*ΛΕ* = *ΔΙΝΤΟΛΕ*), *ΔΕ* са сродни с *ΔΙΝ*. Той предполага, че един и същ звук е бил означен ту с *I*, ту с *E*. По-вероятно е, че *ΔΕΝ* = *ΔΙΝ* и *ΔΕΝΑ* представят смешение (контаминация) на тракийските форми *Διν* им. зват. падеж и *Διvα*(*ν*) вин. или дат. падеж[1] с гръцките диалектни форми ат. *Ζεύς*, беот., лат., род., коринт. *Δεύς*, лесб. *Σδεύς*, крит. **Δῆν* = хом. *Ζῆν* им. падеж, крит. *Δῆνα* = хом. *Ζῆνα* вин. падеж (*δ*- от по-старо *ζ*- = *zd* или *dz* < ие. *dy*). Неразбираемото чуждо име е било до известна степен нагодено към своето, вж. по-нататък.

---

[1] Ср. хетското окончание за дат. падеж. -*α*.

ΔE[(№ 21, № 22) и]*ΔE*[(№ 23) могат да бъдат = *ΔEN* или *ΔENA*. *ΔEΛ* (№ 19, плоска купа, обр. 18)=*δελ* би могло да бъде идентично с разгледаното по-горе *ΔEΛE* = *δελε* върху златния пръстен от Дуванли, което означава „защити, закриляй, пази“. Тогава и надписът върху една арха-

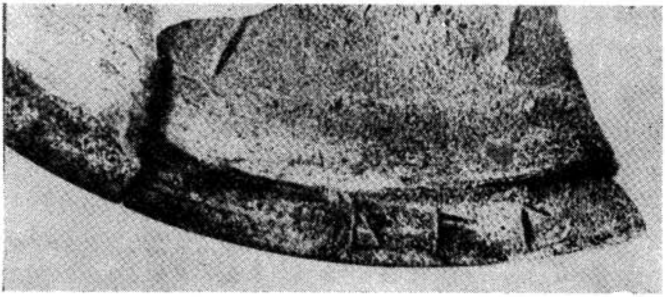

Обр. 18. Надписът *ΔEΛ* от Самотраки

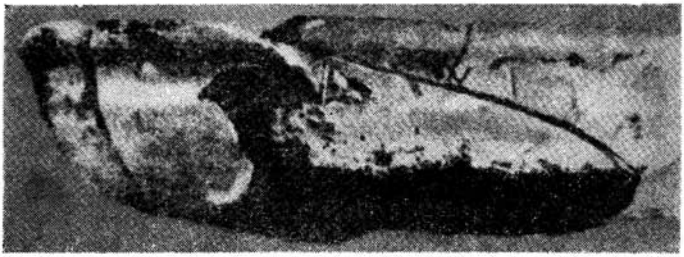

Обр. 19. Надписът *ΔINTOΛE* от Самотраки

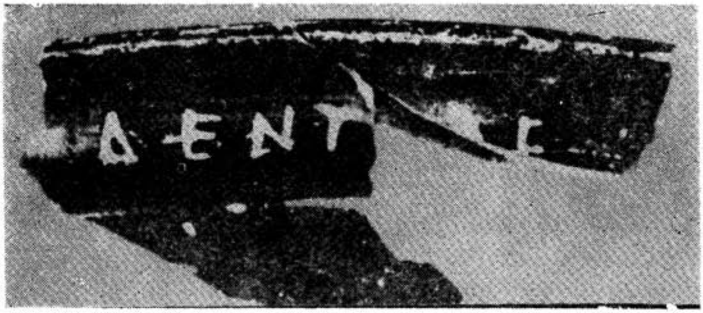

Обр. 20. Надписът *ΔĖNT[O]ΛE* от Самотраки

ична ваза (№ 20)]*AΔEΛ*[може да се тълкува = *Δ*]*α*, *δελ*[*ε* „*ἄλευ δᾶ*“, „закриляй, земьо“.[1] Обаче началото и краят на текста са отчупени и затова тълкуването не може да се смята за сигурно.

---

[1] Вж. по-горе, стр. 113 и 117.

Върху два киликса (№ 2, № 3) и една амфора (№ 4) се чете *ΔINTOΛE*, *ΔENT[O]ΛE* и *ΔENT[OΛE* (обр.19 и 20). Същото четене може да се допълни и при фрагментите]*ΛE* (№ 17, № 18). Ясно е, че *ΔENT[O]ΛE* е = *ΔINTOΛE*, *ΔINTOΛE* е = *Διν*, *τολε* „Iuppiter, tolle“, ср. лат. *tolle* „дигам, вземам, отдалечавам, махам“ от ие. **tl̥nō* или **tolwo*, стлат. *tulō* „нося“, стирл. *tellaim* „вземам, отнемам“ от **tl̥-nā-mi*, арм. *tʿolum* „оставям, търпя, понасям, издържам“, венет. *tolar* „поднасям“. Значението е „вземи (тоя дар)“. Подобен императив четем върху една гръцка ваза: *ΔEXO* = *δέχου* „приеми“[1].

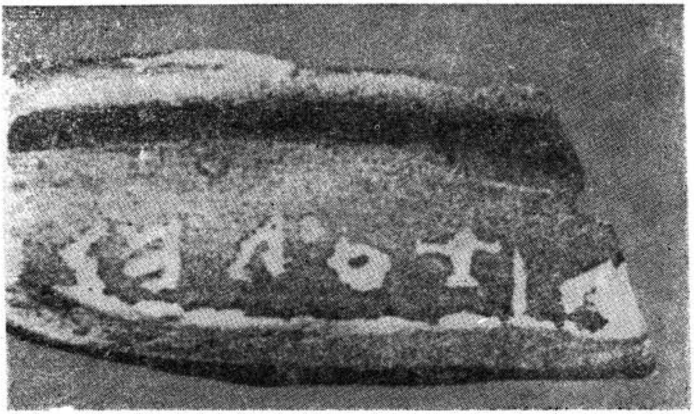

Обр. 21. Надписът]*ΠΙΤΟΛΕΣΙ*[от Самотраки

Подобно значение може да има и надписът върху един киликс (№ 26, обр. 21)]*ΠΙΤΟΛΕΣΙ*[, дето може да се отдели същото *ΤΟΛΕ* = *tolle*. Началното]*ΠΙ* може да бъде представката *pi* или *e]pi* = гр. *ἐπί* (ср. *ἐπι-φέρω* и под.), стинд. *api-*, *pi-* „при, към“ и пр. Обаче … *πιτολεσι* … може да бъде = *πτόλεσι*, ат. *πόλεσι*, дат. пад. мн. ч. от *π(τ)όλις* „град“ с анаптиктично *ι*. Изобщо поради фрагментарното състояние на текста тук не може да се твърди нищо сигурно; дори не може да се определи дали текстът е гръцки или негръцки.

4. Гръцки надписи

Следните надписи са на гръцки език:

ΤΩΜ ΜΥ върху една ваза (№ 35) е съкращение на *τῶν μυστῶν* (или *μυστηρίων*) род. пад. мн. ч. от *μύστης* „посветен в мистериите“ (или *μυστήριον* „тайнство, религиозен обряд, религиозна церемония, мистерия“): асимилацията *-ν μ* > *-μ μ-* е обикновено явление по гръцките надписи. Смисълът е „(съд) на мистерийните обряди“, т. е. касае се за съд (ваза), който се е употребявал при религиозните обряди. Сам Леман (1950: 17) посочва, че в Самотраки са намерени два надписа, единият върху чаша (bowl)]*Υ̣Σ̣ΤΗ* = *μ]ύστη[ς* и един върху кантарос]*ΙΜΥ* = *τῶ]ι μύ[στηι*? Един надпис от Томи (ср. Kern, RE s. v. Kabeiros, 1919, кол. 1414) гласи: *τῶ]ν μυστῶν θεῶν τῶν ἐν [Σαμοθρά]κῃ*. Ср. надписи върху вази като *Ἀπόλλωνός εἰμι, Ἐλεφαντίδος εἰμὶ ἱερός.*[1]

---

[1] Вж. Kretschmer 1894: 86.

ΘΙΟΕ̣ΗΙ̣[или *ΘΙΟΒΗΙ̣*[.[2] В тоя текст (№ 33), написан върху една керемида, може да се отдели с голяма вероятност *ΘΙΟ* = *θιῷ*: *θιός* се явява в тесалийски, беотийски, лаконски и критски = ат. *θεός* „бог". *ΘΙΟ* стои вероятно вместо *ΘΙΟΙ.*

]*ΑΡΚΑΙ̣Ε̣*[върху една ваза (№ 30) е вероятно *ἀρχαῖε*, зват. пад. от *ἀρχαῖος* „древен, античен; почетен" (особено за богове, Pind. Clem. 702, Aeschyl. Eum. 728) като обращение към божеството. *Κ* вместо *χ* може да се обясни като архаично писане.

Същото означава вероятно и надписът върху ваза № 31]*ΕΚΑΙΕ*[, ако *Ε* стои вместо *Ρ.*

ΑΓ върху една чаша (№ 25) би могло да бъде някакво съкращение като *ἀγ(αθῷ δαίμονι)*, *ἅγιον* (или някаква друга форма от *ἅγιος*), *ἀγ(αθῇ τύχῃ)* и под., ср. подобни съкращения върху вази *ΑΡ* = *Ἀρ(τέμιδι)*, *ΑΘΗ* = *Ἀθη(νᾶι)*, *ΑΠ* = *Ἀπ(όλλωνι)*, *ΔΗ* = *Δή(μητρι)*, *ΕΡ* = *Ἑρ(μεῖ)*, *ΝΙ* = *Νι(κίας)* и т. н.[3]

Върху един киликс се чете следният текст (обр. 22):

]*ΕΠΟΤΕΨΕΝΕΥΣΑΝΤΟΚΑΕ*[

Леман чете седмата буква *Ḃ* = *β*, която намира още само веднаж в надпис № 33. Обаче последният знак няма голямо подобие с нашата буква: той по-скоро прилича на цифрата 6. Леман открива съответствия на посочената буква от разглеждания надпис само в надписи от Тера (= *β*). По мое мнение *Б* е само вариант на *Е,* ср. първото, петото и деветото *Е* в разглеждания надпис, които са писани по различен начин.

Дж. Бонфанте (1955: 106) отделя *ΕΠΟΤΕΨ* = *εποτεχ* и сравнява лат. *pōtus* „изпит; пиян", гр. *ποτήριον* „чаша". Предположението е невероятно. Смисълът на текста е ясен:

μ']ἐπ(οίησε) ὁ τεχενεὺς Ἀντοκ[λ]έ[ης.

Глаголът *ἐποίησε(ν)*, *ἐποίει* и под. (тук съкратено *ἐπ.*), придружен от името на тоя, който е направил предмета, се среща често по вази и

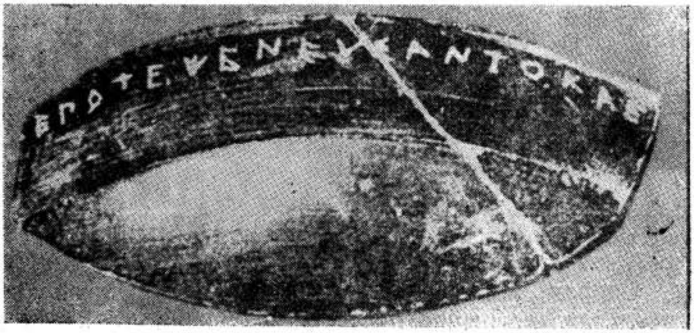

Обр. 22. Надписът върху киликса от Самотраки

други предмети.[1] Може да се предполага дитография *ЕПОТЕ*... вместо *ЕПОIЕIОТЕ*...: *μ'*]*ἐποίει ὁ τεχενεύς*...

---

[1] Вж. Kretschmer 1894: 4, бел. 5.

[2] Последната буква може да бъде още *Γ* или *Π*. За *Е* или *В* вж. по-долу.

[3] Вж. Толстой 1953.

τεχενεύς „занаятчия, майстор“ = *τεχνεύς* е производно от *τέχνη* „занаят, изкуство“ с анаптиктична гласна, както се среща често по надписи,

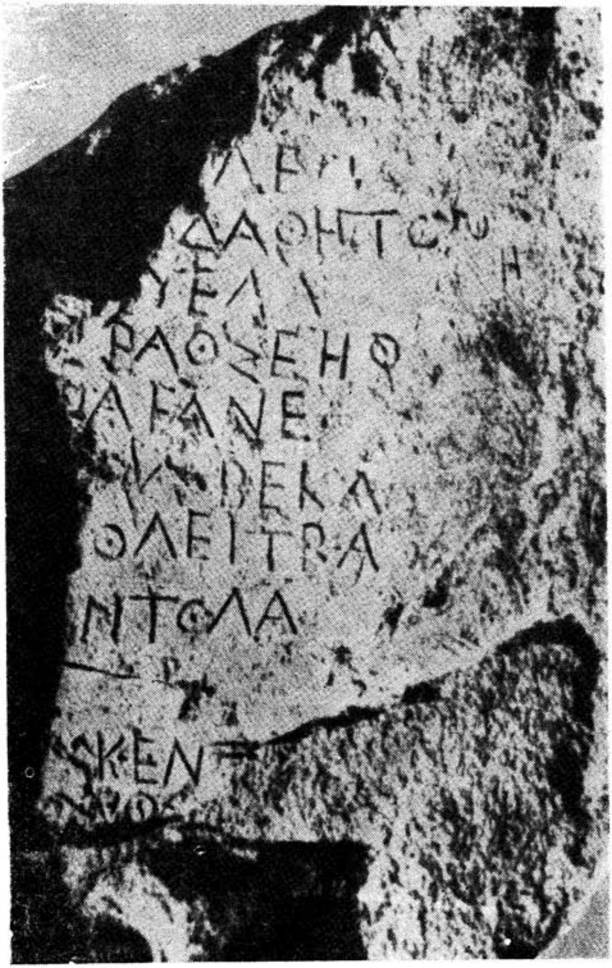

Обр. 23. Надписът върху стелата от Самотраки

ср. *τεχινίτης* = *τεχνίτης*, *πραγαματος* = *πράγματος*, *ἀραχοντος* = *ἄρχοντος*, *'Ερεμῆς* = *'Ερμῆς*.[2] Според Леман трябва да се чете *τεχβνεύς*: ако това четене е вярно, то представя погрешно писане, и то точно така, както *ΔΒΕΥΣ* = *ΔΕΥΣ* „*Ζεύς*“ върху една гръцка ваза.[3] За съдържанието на надписа ср.

---

[1] Ср. Kretschmer 1894: 12, 124, 130, 227. Ср. например надписа върху една ваза: *μ' ἐποίεσεν*/*"Αμασις*, вж. Klein 1887: 45.

[2] Вж. Schwyzer 1934-9: 278.

[3] Ср. Kretschmer 1894: 102.

Dittenberger, Sylloge, II, 2 изд., 773: *Μ. Καικίλιος Σωτᾶς ὁ χαλκεὺς ἀπὸ τῆς τέχνης θεοῖς μεγάλοις τοῖς ἐν Σαμοθράκῃ.*

'Αντοκ[λ]έ[ης е = *'Αντι-κλῆς, -κλέης*, ср. *'Αντό-δωρος* = *'Αντί-δωρος* (или пък *'*Ανθο-κλῆς, -κλέης*, ср. *Κλε-άνθης, Φίλ-ανθος* и под.). Понеже буквите *Α* и *Λ* са доста сходни, може да се предположи, че *Α* е грешка вместо *Λ*. Или (?) *'Αντοκαε[* = *'*Αντ(ι)οχα(ι)ε[ύς*, ср. *'Αντιόχεια*; за *Κ* вм. *χ* ср. *ΑΡΚΑΙΕ* = *ἀρχαῖε*, вж. по-горе, стр. 149.

Най-дългият надпис (№ 40) е върху една стела (обр. 23), която датира от края на V и началото на IV в. пр. н. е. Дж. Бонфанте открива тук индоевропейските глаголни окончания *-το* (... *ΔΑΟΗΤΟ*), *-ντ* (]*ΕΨΕΝΤ*[) ие. суфикс *-trā* (]*ΟΛΕΤΡΑ*). В *ΒΕΚΑ* той вижда съответствие на фригийската (и кипърска) дума *βέκος* „хляб“ (1955: 105).

Обаче текстът е тъй силно повреден, че предположението на Бонфанте не може да се смята за достоверно. По мое мнение тоя надпис е на гръцки език, но поради фрагментарното му състояние и поради това, че се касае за scriptio continua, той се поддава трудно на тълкуване.

Заключение

Една част от самотракийските надписи е на гръцки език. Друга част е в такова фрагментарно състояние, че не може изобщо да се тълкува. Някои от тия надписи са вероятно на тракийски или друг някакъв индоевропейски език:

Διν „*Ζεύς*“ = стбълг. дьнь; *Διν, τολε* „Iuppiter, tolle“. Тия думи не са присъщи на гръцкия език; ср. македонското местно име *Διν-δρύμη*, което значи буквално „дъбрава на *Διν* = Зевс“.

Следователно в светилището на Кабирите на о. Самотраки се е употребявал като „свещен език“ вероятно тракийски или пеласгийски, т. е. езикът на предгръцкото население на острова. Този език се е употребявал като „култов език“ и след като гърците са колонизирали острова към 800 г. пр. н. е. Постепенно обаче тоя език, излязъл вече от жива употреба, е започнал да отмира. През VI—IV в. вероятно са се употребявали само отделни имена на божества като *Διν* „Зевс“ и някои петрифицирани изрази като *Διν, τολε* „Iuppiter, tolle“, а може би и смесица от тракийски или пеласгийски и гръцки думи и форми, ср. *ΔΕΝ* = *Διν* + *Ζεύς*, *ΔΙ* = *Διν* + *Διί*, вж. по-горе (стр.145). През IV в. пр. н. е. този език ще да е окончателно отмрял.

6. Приложение: самотракийските глоси и собствени имена

Известни са от древните писатели следните самотракийски глоси:

1. *παυρακίς· τὴν πέμπτην* („петък“) *Σαμοθρᾷκες καλοῦσιν* (Hes.). Думата до сега остава неизтълкувана. По мое мнение в *παυρακίς υρ* стои погрешно вместо *ντ*: известно е, че *ν* и *υ* се смесват твърде често (или погрешно четене на лигатура Ν + Τ като Υ + Ρ, и то под влияние на гръцкото наречие *παυράκι(ς)* „рядко“ и късното *παρασκευή* „петък“). Предполаганата дума *πανταxίς (?) е съвсем близка до стб. пѧтъкъ „петък“ от ие. *penk^{w}-t-u-ko-s. Тя произлиза от *penk^{w}-to-kos > трак. *pentakis(?) с асимилация *e — a > a — a*.

2. *ἄδαμ[να]* = *φίλον*. Ср. St. Hippolytus, Refut. omn. haer. 5, 7, p. 99, 17 (Wendland): *σὲ* (отнася се за *Ἄττις*) *καλοῦσι... Σαμοθρᾷκες Ἄδαμ[να]* (coni. Bergk) *σεβάσιμον*. Ср. фриг. *ἀδαμνεῖν· τὸ φιλεῖν. καὶ Φρύγες τὸν φίλον ἀδάμνα λέγουσιν*. Думата е сродна с лат. *amo*, *ad-amo* „обичам“: префиксът (и предлогът) *αδ-* = лат. *ad-* се среща често и във фригийски, ср. фриг. *αδδακετορ* = лат. *af-ficitur*, фриг. *αδ-ειτου* = лат. *aditō*.

3. *κόης*, *κοίης*[1] „*ἱερεὺς Καβείρων*“ (*Κοίης· ἱερεὺς Καβείρων· ὁ καθαίρων φονέα· οἱ δὲ κόης*. Hes.). Дж. Бонфанте (1955:108) определя тая дума като самотракийска, понеже е свързана с култа на Кабирите. Той я сравнява с думата *κοας* „жрица“[2], която по наше мнение е гръцка. Думите *κόης* „жрец“ и *κοας* „жрица“ са несъмнено сродни с *καύης* „жрец“ (Hipponax, fr. 5 Diehl), лид. *kaveš*, *καύειν* вин. пад. ж. „жрица“ (гр. надп. от Сарди, II в. от н. е.), стинд. *kavi-ḥ* „мъдър; м. ясновидец, мъдрец, поет, vates“, гр. *θυο-σκόος* „жрец, който надзирава жертвоприношенията“, *κοέω* „забелязвам, разбирам“, нем. *Schauer* „зрител“. Въз основа на запазеното ие. *ŏ* *κόης* от ие. **(s)kowēs* може да се определи като гръцка или фригийска (македонска) дума, а *καύης* е от тракийски, лидийски или ликийски произход (ие. *ŏ* > *a*). От същия корен са и думите *κοιώσατο· ἀφιερώσατο, καθιερώσατο* (Hes.), *κοιόλης· ὁ ἱερεύς* (Hes.), *κοιᾶται· ἱερᾶται* (Hes.), *κώταρχος τῶν μεγάλων θεῶν Καβίρων* (CIG, II, 2880—86) от *κοητ-*.

4. *Κάβειροι* (демони, *ἄνακτες*) = *Διόσκουροι* (Paus. X 387, schol. Eur. Or. 1632) или служители на божеството. Според други (D. Hal. I 23, Eus. pr. ev. 1, 65, Strab. X 472, Paus. IV 1, 7, IX 25, 8) те са били старинни (пеласгийски) богове, на които са били правени жертвоприношения и са били изграждани храмове. Те са били почитани особено в Самотраки, но също и в Самос, Лемнос, Имброс, Троя и другаде. Кабирите били двама (Зевс и Дионис), или двама сина на Хефест или на Зевс, или трима сина на *Καμῖλος* (или *Κάμιλλος*) или на Хефест, или четири деца (*Ἀξίερος, Ἀξιόκερσα, Ἀξιόκερσος* и *Κάσμιλος*).

Според schol. Apoll. Rhod. I 917 и Et. M. кабирите били четири деца: *Ἀξίερος* = *Δημήτηρ*, *Ἀξιόκερσα* = *Περσεφόνη*, *Ἀξιόκερσος* = *Ἅιδης* и *Κάσμιλος* = *Ἑρμῆς*. За тия имена вж. гл. VI.

IX. ПИСМЕНИТЕ ЗНАЦИ ВЪРХУ ПЕЧАТА ОТ КАРАНОВО

Надписът върху кръглия печат от с. Караново, Новозагорско, който датира според нашите археолози В. Миков и Г. Георгиев от края на IV-то или началото на III-то хилядолетие пр. н. е. (между 3600 и 2700 г.), представя уникален паметник на човешката култура от оная отдалечена епоха. Вярно е, че при разкопките във Винча, Старчево (Югославия) и другаде са намерени печати с геометрични знаци, но последните още нямат характер на организирана писменост, а са също такива единични знаци или „монограми“ („марки“), каквито срещаме и по съдове от същата епоха. Само трите плочки, намерени в Търтърия (Румъния), могат до известна степен да се сравняват с нашата находка, но те са несъмнено по-късни.

---

[1] Формата *κοίης* може да бъде = *κόFης* (*I* вм. *F*) или *κο(F)ιης*.

[2] Вж. и Ure 1951:1967.

Повърхността на печата е разделена по два отвесни един на друг диаметра на четири почти равни части: горна дясна, долна дясна, горна лява и долна лява. Върху първата четвъртина се виждат 4 или 5 знака, върху втората — 4, върху третата — също 4, върху последната — 5. Всичко знаците са 17 (или 18), от които два знака се повтарят.

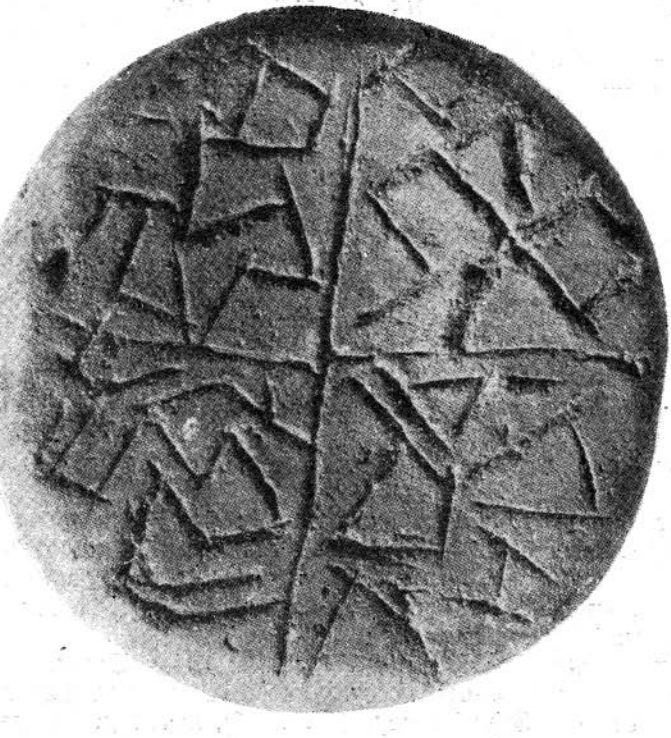

Обр. 24. Глинен печат от с. Караново, Новозагорско

На горната дясна четвъртина се виждат следните знаци: глава на животно (куче? сърна? кон?) в профил с ухо или око; зигзагообразна линия; стилизиран образ на животно или птица с крак, опашка, две уши (рога или пера?) и око (?); две отвесни черти (вероятно цифрата 2). Обаче границата между последните два или три знака не е ясна. Би могло да се предположи, че зигзагообразната линия представя горната част от тялото на птицата (?), а знакът пред човката (?) на птицата може да бъде камшиче (?).

Върху долната дясна четвъртина личи един знак, подобен на буквата M; до него — знак, който вероятно представя някакъв съд с дръжка (?); следва едно ъгълче (?); накрая — един квадрат с удължени линии в двата края (стилизирано око? обтегнат лък?). Впрочем първият и третият знак могат да се тълкуват и другояче.

На долната лява четвъртина най-отдолу се явява същият знак, който виждаме на предходната четвъртина, само че в обратно положение. Това

Траките и техният език

ПОПРАВКА

Образ 24 на стр. 153 е отпечатан наопаки.

(~ Но то е свеедно : Лепото и „наопаки"!)

(као те модерне
пиктурите вът
Пикассо, Дали или
Раул Клее :
„Numen tremendumque
fascinans!")

Обр. 24. Глинен печат от с. Караново, Новозагорско показва, че като е изписал двете десни четвъртини, пишещият е завъртял окръжността на печата на 180° и е започнал да пише от дясно на ляво. Вторият знак е същата зигзагообразна линия, която се вижда върху първата четвъртина. Третият знак прилича на буквата Z (крак?), но той може да бъде и част от последния знак.

Последната четвъртина е писана вероятно също, както и третата, от дясно на ляво. В началото се вижда едно чаталче; следва знак, подобен на буквата А. Над него се вижда един особен знак, под който личи стилизиран образ на животно с два крака (?), опашка (?), дълга шия (?) и глава (?). Последният знак представя вероятно колиба (?).

Писмеността върху печата от Караново може да се сравни с така наречената минойска „йероглифна" (по-точно пиктографична) писменост от о. Крит, а отчасти и с лувийското „йероглифно" (пиктографично) писмо. Писмеността се появява на о. Крит към средата на III-то хилядолетие пр. н. е.[1] И тук писмеността се явява най-рано върху печати. Към последните векове на същото хилядолетие рисунките на предметите отчасти постепенно се превръщат в силно стилизирани знаци, в които мъчно се открива първообразът. Някои от знаците върху нашия печат имат точни или приблизителни съответствия в критската писменост, например:[2]

Знакът „глава на животно" може да се сравни със следните знаци у Еванс: 62—65, 68, 70, 72, 73, 76, 83, които представят глави на разни животни или птици.

Знакът „зигзагообразна линия" съответствува точно на знак 84 у Еванс.

Знакът „животно" или „птица" наподобява следните знаци у Еванс: 61, 66, 69, 71, 75, 78—82, които представят разни животни или птици.

Знакът, подобен на буквата М, съответствува на знак 114 у Еванс.

Знакът „ъгълче" е подобен на знак от така наречения диск от Фестос, вж. знак 18 у Schachermeyr 1964:246.

Знакът, подобен на Z, наподобява знак 134 у Еванс.

Знакът „чаталче" съответствува на един знак върху диска от Фестос (вж. знак 19 у Schachermeyr 1964:246), както и на знак *da* от линеарното писмо А (2000—1500 г. пр. н. е.)[3].

Знакът, подобен на буквата А, прилича на знак от линеарното писмо А.

Въпреки тези отделни сходни черти обаче писмеността върху печата от Караново е самостойна и самобитна: тя не може да бъде заета от о. Крит, дето впрочем появата на писмото датира от по-късно време.

Разбира се, тая писменост още не може да се дешифрира, както не е дешифрирано и критското „йероглифно" писмо. За да могат да се правят комбинаторни опити за дешифрирането ѝ, необходимо е да има поне още няколко подобни „текста". Да се надяваме, че при по-нататъшни разкопки на многобройните праисторически могили у нас ще се намерят други подобни надписи.

Писмеността започва преди 6 хилядолетия с пиктография и идеография: рисуват се по-точно или схематично образите на предметите, например животно или глава на животно, човек, крак, дърво, цвете и пр. които означават съответните понятия. В своя по-нататъшен развой тая писменост се превръща в сричково писмо: образите, които постепенно добиват геометрични форми, започват да означават началната сричка на съответнатя дума.

---

[1] Ср Hutchinson 1963:64—5; вж. и Schachermeyr 1964:241—2.

[2] Сравненията са направени по минойските знаци, дадени у Evans 1909; вж. особено таблиците на стр. 232—233; вж. и таблиците у Schachermeyr 1964: 239—40.

[3] Вж. знак 30 в таблица 1 у Brice 1961.

Надписът върху глинения печат от Караново представя първите фази на писмеността изобщо. При датировката, която дават нашите археолози, печатът от Караново е най-старата писменост в Европа. Във всеки случай той не може да бъде по-късен от най-старата критска писменост, която датира от средата и втората половина на III-то хилядолетие пр. н. е. Кръглият печат с надпис от Караново е една истинска научна сензация.

X. ПИСМЕНОСТТА ВЪРХУ ГЛИНЕНАТА ПЛОЧКА ОТ ГРАДЕШНИЦА

Доскоро се смяташе, че най-старата писменост в Европа се е появила на о. Крит, дето най-старинните печати с т. нар. йероглифно писмо А датират от средата на III-то хилядолетие пр. н. е. Обаче откритието на глинения печат от Караново, част от знаците на който са сходни с тия по печатите на о. Крит и който съперничи с тях по древност, показа, че наченки на най-древна писменост е имало и в други места на Балканския полуостров. Писмото върху печата от с. Караново не е единичен случай на най-древна писменост от Балканския полуостров. Преди десетина години при разкопки на праисторическо селище в Румъния са

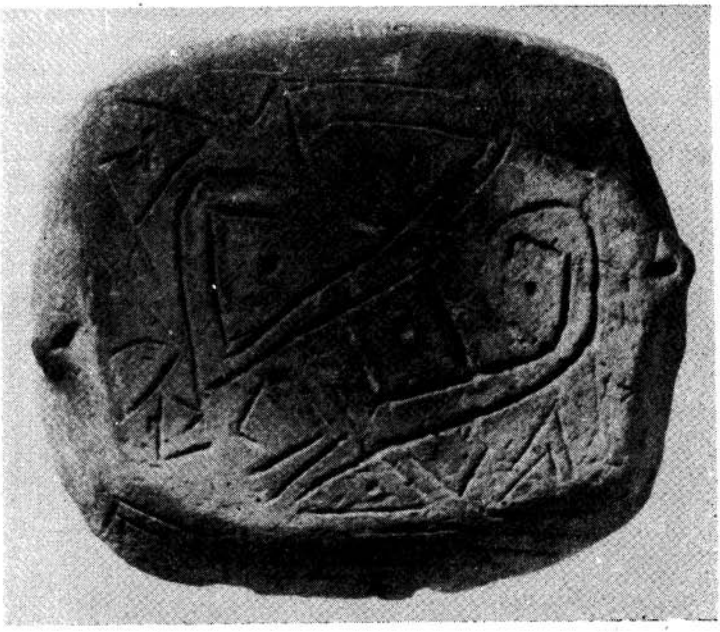

Обр. 25. Обратната страна на глинената плочка с изображение на човешка фигура от с. Градешница

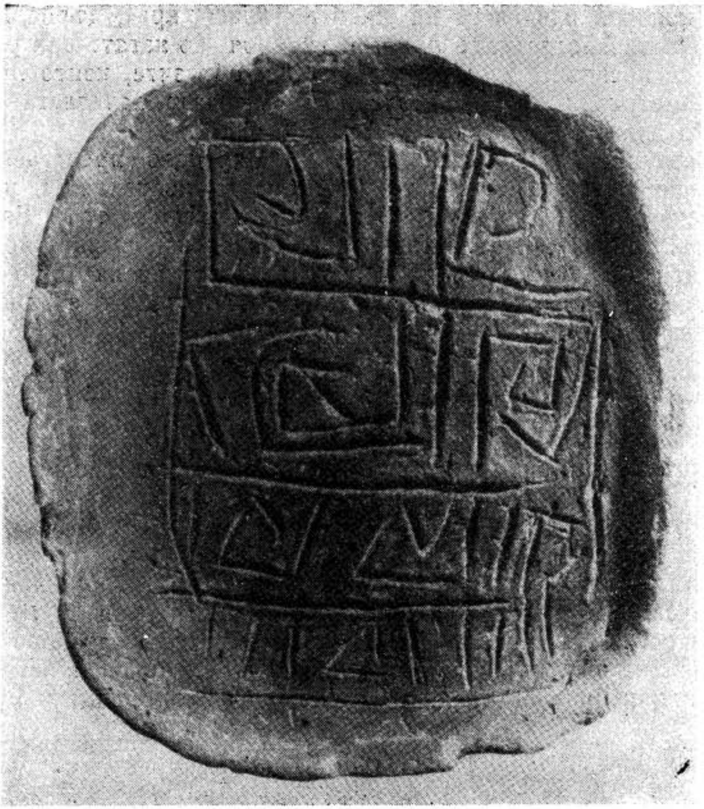

Обр. 26. Лицевата страна на глинената плочка с писмени знаци от с. Градешница, Врачански окръг

били открити плочки с писменост — това са трите плочки от с. Търтърия, които датират също от III-то хилядолетие пр. н. е., но са по-късни от карановския печат.

Към споменатите две находки на най-стари писмени документи от Балканския полуостров се прибавя още една.

През 1969 г. при разкопки на праисторическо селище в местността Градището при с. Градешница, Врачански окръг, археологът Богдан Николов е имал щастието да намери между редица предмети на праисторическата култура и една глинена плочка (обр. 25 и 26) с писмени знаци.

Споменатата глинена плочка има формата на плитко съдче (паничка) с правоъгълна основа: дълж. 12,5 см, шир. 10,5 см, най-голяма вис. 2 см.

Лицевата плоскост (обр. 26) е разделена от четири хоризонтални черти на четири части или „реда“, от които горните два са по-широки, а най-долният е най-тесен. Такива „редове“, разделени с хоризонтални черти, са характерни за критската, хетската и др. древни писмености. От друга страна, разпределянето на писмената повърхност на четири части е характерно както за печата от Караново, така и за плочката от Търтърия.

Върху първата част или първия „ред“ се виждат четири или пет знака.

Върху втората — пет или шест.

Върху третата — пет.

Върху най-долната — осем, повечето от които представляват отвесни черти.

Отвесните черти могат да означават цифри I=1, II=2, III=3, а някои от единичните отвесни черти могат да бъдат разделителни знаци между отделните думи, както например в критската писменост.

Знакът „ъгълче“ от началото на „втория ред“ намира съответствия както в печата от Караново, така и в писмеността върху диска от Фестос на о. Крит (ср. знак 18 у Schachermeyr 1964: 246).

Знакът подобен на буквата М от „третия ред“ има съответствия в печата от Караново и в критската писменост (ср. знак 114 у Evans 1909: 233).

Знакът, подобен на триъгълник или на гръцката буква Δ от „последния ред“, е подобен на знак от критската писменост (ср. знак 130 у Evans 1909: 233).

Върху обратната страна на плочката (обр. 25) е изрисувана с врязани линии човешка фигура в „адорантна поза“. Отляво (от дясната страна на човешката фигура) тук се виждат шест знака, наредени един под друг (от горе на долу):

„Триъгълник“ подобен на знака „триъгълник“ от лицевата страна.

„Ъгълче“, както и на лицевата страна.

„Бастунче“ (?), което наподобява знак от критското йероглифно писмо (ср. знак 32 у Evans 1909: 232).

„Брадвичка“ подобна на знак в критското йероглифно писмо (ср. знак 12 у Evans 1909: 232).

„Триъгълник“ (?), който се среща три пъти.

„Ръка (лакът)“ (??), който наподобява знак от критското йероглифно писмо (ср. знак 8 у Evans 1909: 232).

Както правилно предполага археологът Б. Николов, тази плочка ще да е имала култово предназначение.

Плочката с писмени знаци е намерена в халколитен културен пласт, който според Б. Николов и Г. Георгиев принадлежи на средата и втората половина на IV хилядолетие пр. н. е.: според същите археолози този културен пласт съответствува хронологически на Караново V. В такъв случай писмеността от с. Градешница е по-стара от писмото върху печата от Караново, както и от най-старата писменост на о. Крит, която датира от средата на III хилядолетие пр. н. е.

Писмеността върху плочката от с. Градешница, както и тази върху печата от Караново и върху трите плочки от Търтърия принадлежат към първата фаза на развитието на писмеността. Тук се касае за пиктография или идеография: рисуват се по-точно или схематично образи на предмети, които означават съответните понятия. Такава писменост не може да се „чете“, тя се тълкува. Разбира се, днес ние не сме в състояние да изтълкуваме тая писменост. Но това не е най-важното. Има много други древни писмени документи с много по-дълги текстове, които не са разчетени досега.

Писмеността от Градешница, Караново и Търтърия има голямо значение за праисторията на населението, живяло през IV и III хилядолетие пр. н. е. на Балканския полуостров. Наличието на писменост показва, че в ония отдалечени епохи тук са живели племена с високо развита култура, която по началния стадий на развитието на писмеността не отстъпва на цивилизациите от Мала Азия, Близкия изток и Египет. Балканският полуостров следователно е бил едно от средищата на най-високо развитите древни цивилизации.

ГЛАВА ДЕВЕТА

ХАРАКТЕРИСТИКА НА ТРАКИЙСКИЯ ЕЗИК

I. УВОД

Д. Дечев обнародва в 1952 г. една книга, озаглавена „Характеристика на тракийския език“, в която се опита да интерпретира в нова светлина данните за сравнително-историческата фонетика на тракийския език. Тезата на Д. Дечев се състои в следното. Сравнително-историческата фонетика на тракийския език е идентична с фонетиката на пеласгийския (предгръцкия индоевропейски език); главните особености в областта на фонетиката както на пеласгийския, така и на тракийския език са: преход *ŏ > a*, сонантните ликвиди и назали са преминали в *ur, ul, un, um*, изместване на съгласните (Lautverschiebung), т. нар. палатали са застъпени с *s, z* (или *þ, đ*), лабиовеларите са били делабиализирани. Освен това авторът смята, че тракийският език възникнал в резултат на смешение на автохтонен етруски или етрускоиден език с ирански: „... индоевропейците, чрез чието кръстосване с етруските, респ. етрускоидите, се е създала тракийската народност, са принадлежали на някое иранско племе...“ (стр. 56).

Несъмнено това схващане съдържа редица погрешни положения, както бе изтъкнато в почти всички рецензии на тоя труд, особено в подробната и добре промислена рецензия на съветския иранист А. И. Абаев.[1] Основната грешка се състои в това, че тракийски не се разглежда като особен (самостоятелен) индоевропейски език, както се приема от всички езиковеди без изключение, а като иранизиран неиндоевропейски или индоевропеиден език.

Преди всичко мнението, че тракийски се е превърнал в индоевропейски език чрез иранизиране, е несъстоятелно, тъй като между тези два езика има съществени разлики в сравнително-историческата фонетика: ие. *e, ē* са запазени в тракийски, докато в ирански те са преминали в *a, ā*; ие. *ō* е запазено в тракийски, докато в ирански то е преминало в *ā*; ие. *r̥, l̥, n̥, m̥* са застъпени в тракийски с *ur, ul, un, um*, докато те се явяват в ирански като *ər*^{ə}, *a, an, am*; ие. *l* се е запазило в тракийски, докато в ирански то е преминало в *r*; и пр. Най-странното е, че Д. Дечев сам дава тая характеристика на сравнително-историческата фонетика на тракийския език и не забелязва противоречието, в което изпада, като изтъква тезата си за иранизация.

Освен това няма никакви сериозни основания да се предполага, че в северната част на Балканския полуостров, а още по-малко на север от

---

[1] Абаев 1954: 86—90.

Дунав в дълбока древност е имало някакво етруско или етрускоидно население. Това мнение на Д. Дечев представя едно от следствията на безкритично възприетата несъстоятелна хипотеза на П. Кречмер за „индогермано-рето-тиренска“ езикова общност. В своето желание да запази теорията за северогерманската прародина на индоевропейците, след като бяха открити редица индоевропейски езици в Мала Азия и Югоизточна Европа и бяха установени несъмнени индоевропейски елементи в етруския език, П. Кречмер набеляза споменатата по-горе езикова общност, която се била разпаднала по-късно на индоевропейски и рето-тиренски; прародината на индоевропейците била Северна и Средна Германия, а ретотиренците (включително и пеласгите) живеели на югоизток от тях.[1] Тая хипотеза е съвършено несъстоятелна.

Въпреки изложените слаби страни обаче основните резултати в работата на Д. Дечев са правилни. В тракийската топонимия се откриват явни следи на индоевропейски език, който се характеризира с изместване на съгласните (Lautverschiebung). Това добре личи от старинните названия на повечето по-големи реки от източната част на Балканския полуостров, а както е известно, тъкмо речни имена се запазват най-дълго време:

Ἄθρυς (Hdt. IV 49), *Ieterus* (Plin. III 149), *Iatrus* (Iord. Get. 18), днес *Янтра* (в най-горното си течение *Етър*), приток на Дунав в Северна България, произлиза от ие. **ĕtru-s* (или *-o-s*) „бръз, буен“, ср. ствнем. *ātar* „acer, sagax, celer“ от **ĕtro-*, латв. *ãtrs* „бръз“, северно-лит. *atrus* „буен“ от ие. **ətru-s*. Вж. гл. XVI.

Ἀρτάνης (Hdt. IV 49), южен приток на Дунав, вероятно недалеч от Янтра, ср. стинд. *árdati* „тече“, гр. *ἄρδω* „оросявам, поливам“, *ἀρδάνιον* „съд за вода“; ср. *Ἀρτάνης*, река във Витиния, днес Кабакоз (Scyl. 92 и др.), *Ἀρτάνη = κρήνη ὑπὸ Ἀρμενίων* (Hesych.).

Ἀρτισκός (Hdt. IV 92), *Ἀρτάκης*, *Ἄρτακος* (Theophan. contin. 387, 19 ed. Bonn), приток на *Ἕβρος* (Марица), вероятно друго название на р. *Τόνζος* (Тунджа): името е сродно с *Ἀρτάνης*. Ср. *Ἀρτακίη*, извор в страната на лестригоните (Od. X 108) и при Кизик (Ap. Rh. I 957, Orph. Arg. 496).

Ἀχελῶος, *Ἀχελῶν*, *Ἄχελον* (Leo Gramm., Georg. Amartol., Georg. Mon.; 917 год.), рекичка при Анхиало (днес Поморие). Някои хронисти смесват това име с името на известната река *Ἀχελῷος* в Гърция. В същост това е тракийското име на рекичката или още по-вероятно на бележитото езеро край Поморие (днес Поморийско езеро). Името на градчето *Ἀγχιάλη* (Strab. VII 319), *Ἀγχίαλος* (Arr. per. 24,4), етникон *Ἀγχιαλεύς* (надп.) представя погърчена (по народна етимология) форма на тракийското название по гр. *ἀγχίαλος* „приморски“. Средновековните форми *Achillo, Laquilo* (с аглутинация на члена) и под., както и диалектната новобългарска форма *Въхело*[2] до известна степен предават по-добре старото тракийско название. Първоначалната форма на тракийското название е била по всяка вероятност **Ἀχελ-ῶ* (или *-ών*), колективно съществително от **αχελ-* < ие. **ak^{w}el-* „вода“, ср. гр. *ἀμπελ-ών* „лозе“ от *ἄμπελος* „лоза“, *κοπρ-ών* „торище, яма“ от *κόπρος* „тор“ и под.[3] Тракийското речно име *Ἀχελῶν*, *Ἀχε-*

---

[1] Kretschmer 1943 : 213—18.

[2] За формите на това име вж. Гълъбов 1957 : 497—8.

[3] Вж. Schwyzer 1934—9 : 488.

λῶος е следователно сродно с пел. *ʼΑχελῷος*, название на пет реки в Гърция, *ʼΑχέλης, ʼΑκέλης* река в Лидия, *Aquilo* река в Апулия, *ʼΆκυλις* река във Венеция, *Akēlé* литовска река, фриг. *ακαλα* „вода“ и др. от ие. _*ak^{w}el-_ ср. лат. *aqua* „вода“.

Timachus (Plin. III 149), днес *Тимок*, приток на Дунав между България и Югославия, от ие. _*tm̥-ək^{w}ā_ „черна вода“, ср. стбълг. тьма „тъмнина“, нбълг. *тъмен* от ие. _*tm̥-_ „тъмен, черен“ и лат. *aqua* „вода“; ср. *Timachi* (Plin. III 149), *Timacenses* (ND or. 9, 40) име на племе, което е обитавало по река *Timachus*; *Τίμακον* (Ptol. III 9, 4), *Timacum* (TP 8, 4/5) селище при споменатата река.

Τραῦος река, която се влива в езерото *Βιστονίς* (Hdt. VII 109); името съответствува на *Δράβος* (Strab. VII 314), *Δράος* (Menand. Prot. fr. 25, Suid.), лат. *Dravus, Draus*, днес *Драва*, приток на Дунав в Югославия, от ие. _*drowo-s_ „течение, река“. Обаче в някои кодекси името на реката се явява под формата *Στραῦος*; ако това е първоначалната форма, името произлиза от ие. _*srowo-s_ „течение, река“.

Utus (Plin. III 149), приток на Дунав в Северна България, днес *Вит*; *Οὔτως* (Proc. aed. IV 6, 35), *Uto* (IA 221, 1, ND or. 42) произлиза от ие. _*udō(r)_ „вода“. Тракийската форма е била вероятно _*utō_, по-късно _*utu_ (*ō > u*); относно липсата на *-r* ср. макед. *ἀδῆ* = гр. *αἰθήρ*, стинд. *pitā* = гр. *πατήρ* и под. Вж. гл. XVI.

Такива примери срещаме както при личните имена, така и при местните названия, например:

Μη-τακος = *Μη-δοκος*,

Σπαρ-τακος = *Σπαρα-δοκος*.

Етимологията на споменатите имена е ясна: вторият член съответствува на гр. *-δοκος* в лични имена като *Δᾱμό-δοκος, Θεό-δοκος*; трак. *σπαρα-* съответствува на лат. *sparus, sparum* „късо копие“; *Μᾶ* е името на тракийската „богиня-майка“.

Σεύθης произхожда от ие. _*g^{h}ew-tē(r)_ или *-tā-(s)*, стинд. *hótā* = авест. *zaotar-* „жрец“ от ие. _*g^{h}ew-tē(r)_.

Πέρινθος (Hdt. и др.), *Πείρινθος* (Mimn.), град на Пропонтида, = стинд. *párva-ta-* „планина“ от ие. _*perwn̥-to-_, ср. хет. *peruna-* „скала“.

Anthium (Plin.), *ʼΆνθεια* (St. Byz.), днес нбълг. *Атия*, скалист полуостров западно от Созопол, от трак. _*atthi(y)ā_ < ие. *aktiyā*, ср. гр. *ἀκτή* „стръмен бряг; полуостров, нос“, местни имена *ʼΑκτή, ʼΆκτιον*, полуостров в Акарнания, пел. *ʼΑτθίς* и др.; *-n-* в *ʼΆνθεια, Anthium* е под влияние (народна етимология) на *ἄνθειον, ἄνθος* „цвете“. Вж. гл. VII s. v.

Изместването на експлозивните съгласни се потвърждава и от етимологията на тракийски думи:

βόλινθος „див бик“ от трак. _*bul(l)-inth-_ < ие. _*b^{h}l̥n-ent-_, ср. нем. *Bulle* „бик“ от ие. _*bhl̥n-ēn-_. Тая глоса е особено важна: тя показва, че преходът *l̥ > ul(ol)* се явява съвместно с прехода *t > th*.

βρυγχός „*κιθάρα*“ = пол. *brzęk* „звън, звънтеж“, укр. *бряк* „звън, звук“ от ие. _*b^{h}rm̥ko-s_, ср. и гр. *φόρμιγξ* „*κιθάρα*“ от ие. _*b^{h}r̥m-i-_. Тая глоса е също така твърде важна, тъй като тук преходът *b^{h} > b* и *k > kh* се явява съвместно с прехода *m̥ > un*.

κελ(λ)α „извор“ от ие. _*g^{w}elnā_ = нем. *Quelle* „извор“.

-κενθος, *-centhus*, *-κινθ-*, *-cinthus* „чедо“ от ие. _*(s)ken-to-_.

Умалителният суфикс ие. *-ent-*/*-n̥t-* се явява в тракийски като *-inth-* (*-enth-*), както и в пеласгийски.[1] Вж. по-нататък, стр. 176.

Приведените примери ясно показват, че в източната част на Балканския полуостров е живеело население, което е говорело на един индоевропейски език, чиято характерна черта е била изместване на съгласните. Тоя език е бил близко родствен с пеласгийския и много подобен на арменския. Това е напълно естествено, тъй като тракийският език е бил говорен в съседство с пеласгийския, а от друга страна древните прадеди на арменците някога са обитавали Балканския полуостров.

Обаче други местни названия от същата област пазят индоевропейските звучни и беззвучни експлозивни съгласни без промяна. Такива са следните речни названия:

Ἐρίγων, Ἐρινών 1. Река в Тракия, приток на *Ἕβρος* (Strab. VII 49), днес *Еркене* (Hdt. IV 80 *Ἀγριάνης*; Ap. Rh. 1 217 *Ἐργῖνες*; Pomp. Mela II 24 *Erginos*; визант. *Ῥιγινία*). 2. Западен приток на *Ἄξιος* в Македония, днес *Црна (река)* (Strab. VII 327 и др., Arr. An. I 5, 5 и др.). Както може да се заключи от днешното название *Црна* (*река*), то произлиза от ие. **eregʷ-* „тъмен“, ср. гр. *ἔρεβος* „мрак“, арм. *erek* „вечер“. Ср. Mayer 1952: 69—70.

Λύγινος (Arrian. An. I 2), река, която може да се смята приток на *Ἴστρος* в областта на Янтра (или на трибалите). *Λύγινος* означава „блатист“ и е генетично идентично с литовското речно име *Lùginas*, ср. лит. *liũgas* „мочурище, блато“, *lũgai* „блато“, *Lũgas* название на литовско езеро от ие. **lewg-*, **lug-*.

Σαλμ-υδησ(σ)ός (Soph. Ant. 969, Hdt. IV 93, Xen. An. VII 5, 12 и др.), название на крайбрежна местност (малък залив), река и град, днес Мидия на Черно море в Югоизточна Тракия. Названието произлиза от ие. **salm-udes-yo-* или **salm-udes-* „солена вода“, ср. гр. *ἅλμη* „солена вода, морска вода“ и *ὕδος* с. „вода“.

Ὄλγανος (St. Byz.) приток на *Ἁλιάκμων* = латв. *valgans* „влажен“ от ие. **wolgəno-*.

Подобни примери дават и редица други собствени имена, както и някои глоси, ср. *Ὀδησσός* (Scymn., Strab., Plin. и др.), *Ὀδισ(σ)ός* (надп.), днес Варна, от **udes-yo-* „воден“, ср. гр. *ὕδος* с. „вода“, *Ἔδεσ(σ)α*, град в Македония, днес *Воден*, от ие. **wedes-yə*; *Ἀνά-δραιμος* = *Ἐννέα ὁδοί*, град в Македония, от *ανα-* „9“ < **enwn̥* и *-δραιμος* „път“ от ие. **dr̥m-yo-s*; *Ἀμα-δοκος*, *Μα-δοκος* = гр. *-δοκος* от ие. **dek-*; и др.

Въз основа на гореизложеното трябва да се заключи, че в източната част на Балканския полуостров са се наслоили един върху друг два индоевропейски езика, единият от които, по-старинният, се отличава с изместване на експлозивните съгласни, докато в другия звучните и беззвучни експлозивни съгласни остават запазени без изменение.

По-старинен тук е тракийският език, който е основният език в източната част на Балканския полуостров, докато другият представя следите на един народ (или на племена), който е преминал и отчасти населил някои области на тази част от Балканския полуостров. Както ще видим по-нататък, касае се главно за мизийски и дардански преселения.

---

[1] Ср. *ἕλμινθες* от *ἕλμις* „червей“, *Σάμ-ινθος* от *σάμος* „ὕψος, възвишение, хълм“ и под.

*

Поради оскъдните данни може да се даде само най-обща характеристика на тракийския език в сравнение с другите индоевропейски езици, и то почти изключително относно неговата сравнително-историческа фонетика[1] и словообразуването.

Данни за тракийския език има от края на второто хилядолетие пр. н. е. — касае се за няколко тракийски лични, местни и племенни имена, споменати в Илиадата и Одисеята, чиито най-стари части възхождат към края на микенската култура (XII/XI в. пр. н. е.) — до към (края на) VI век от н. е. През тоя дълъг период от време, който трае хилядолетие и половина, в историята на тракийския език са се извършили несъмнено редица промени, които трябва да се вземат пред вид при определяне особеностите на езика. Историята на тракийския език може да се раздели на два главни периода: ранен или старотракийски и късен тракийски. Границата между тия два периода е началото на елинистичната епоха, приблизително от III/II в. пр. н. е., когато започва силно елинизиране на траките. Освен това може да се предположи, че е имало няколко тракийски диалекта, както това е обикновено за всички езици.

Тракийски е особен индоевропейски език, който се характеризира в сравнение с другите индоевропейски езици със следните черти.

II. СРАВНИТЕЛНО-ИСТОРИЧЕСКА ФОНЕТИКА НА ТРАКИЙСКИЯ ЕЗИК

1. Кратки гласни

Ие. _a_ (и _ə_) = трак. _a_:

Αϱζος речно и местно име от *_arz-_ (*_arđ-_), ср. гр. _ἀϱγός_ „бял“, хет. _harki-s_ „бял, светъл“ от пие. *_herg-_.

ἀσᾶ „подбел (растение с островърхи листа)“ от *_ak'-yā_, ср. англосакс. _eggja_, ствнем. _ekka_ „връх, острие“ от ие. *_ak'-yā_, лат. _aciēs_ „острие“.

Ἀχελῶν (_-ον_, _-ῶος_) река и езеро от ие. *_əkʷ-el-_, ср. фриг. _ακαλα_ „вода“, _Ἀχέλης_, _Ἀϰέλης_ река в Западна Мала Азия, лат. _aqua_ „вода“, лит. _Akēlė_ речно име.

Σάλτυς = _σαλ-τυ-ς_ „извор“, ср. лит. _sál-ti_ „тека“, лат. _salio_ „(под)скачам“.

Ἄτλας речно име от *_adul(y)ā_ „течение“ = латв. _Adula_, нем. _Attel_ речни имена.

Епентетично _a_: _Asamus_, днес _Осъм_ речно име букв. „Каменица“ от *_aśmō(n)_ или *_aśmyo-_ < ие. *_ak'm-_ „камък“ или *_ak'myo-_ „каменист“.

Ие. _e_ = трак. _e_:

Γεϱμή местно име от _γεϱμ-_ „горещ“ = гр. _ϑεϱμός_, арм. _ǰerm_ „горещ“ от ие. *g^{wh}_ermo-s_.

Βέβϱυϰες племенно название от _βεβϱυ-_ = лит. _bēbru-s_ „бобър“ < ие. *$b^h eb^h$_ru-s_.

Κελ(λ)η-, _Κειλη-_ от ие. *g^w_elnā_ = нем. _Quelle_ „извор“.

---

[1] Вж. и Duridanov 1972.

Πέρινθος, Πείρινθος местно име = стинд. _parvata-ḥ_ м. „планина, скала, камък“ от ие. _*perwn̥to-s_.

Σέρμη речно име, днес _Стряма_ от ие. _*sermā,_ ср. стинд. _sárma-ḥ_ „течение“ от ие. _*sermo-s_.

Ие. _i_ = трак. _i_:

Ἴστρος тракийското название на р. Дунав = стинд. _iṣirá-ḥ_ „силен, буен, стремителен“ от пие. _*(h)ishró-s_.

Βισι-ζε[νις], Βιση-ζεν[ις] (_η_ = _i_) лично име, ср. гр. _οἰκο-γενής_ „роден в дома (семейството)“: _Βισι-_ (_B_ = _v_) = стинд. _viś-i_ местен пад. ед. ч. от _viś-_ ж. „поселение на едно семейство, племе, род“, авест. _vis-_ ж. „господарски дом, двор, селище“, стперс. _viþ_ ж. „дом, царска фамилия“.

Ие. _o_ > трак. _a_:

Σαβάδιος, Σαβάζιος „Liber“ (= лат. liber „свободен“) = стбълг. **свободь** „свободен“ от ие. _*swob_^{h}_od_^{h}_io-s_.

σκάλμη „нож, меч“ от ие. _*skolmā_ = стисл. _skǫlm_ ж. мн. „ножици“.

Δια-ζενις = гр. _Διο-γένης_.

Διασ-κενθος, ср. гр. _Διόσ-κο(υ)ρος_.

Σαλδο-, Salt(a)e- „златен“ (в местни имена като _Σαλδο-κελη-, Sald/t(a)e-caput-_) от ие. _*g_$^{\prime h}$_ólto-_, ср. бълг. _злат(ен)_, рус. _золотой_ „златен“ от ие. _*g_$^{\prime h}$_olto-_.

Pan(n)ysis, Pannisis, Πάννσ(σ)ος речно име от ие. _*poni-_, ср. гот. _fani_ с. „тиня“, стпрус. _pannean_ „тресавище“, латв. _pane_ „локва“.

Ие. _u_ = трак. _u_, което се предава на гръцки с _ου_ или _υ_;

Utus, Οὔτως, днес р. _Вит_, от ие. _*udō̆(r)_ = гр. _ὕδωρ_ „вода“.

-συχις (_-συκις_, в лични имена като _Επτη-συχις_) „момиче, дъщеря“ от _*suki-_

Εβρυ ζενις = гр. _Εὐρυ-γένης_.

У гръцки автори трак. _u_ (и _ū_) често (особено в по-стари извори) се предава с буквата _o_, тъй като гр. _υ_ твърде рано се е изменило в _ü_:

Ὄσκιος „Искър“ от ие. _*ud(e)s-kio-_ „(пълно)воден“, ср. стирл. _u(i)sce_ „вода“.

Τόνζος „Тунджа“ от ие. _*(s)tundyo-_, ср. арм. _t_^{c}_ndium_ „шум, удар“.

ῥομφαία = _rumpia_ „хвъргателно копие; меч“.

τορελλῆ „траурна песен“ от ие. _*dūr-el-yā_, ср. гр. _δῡ̆ρομαι_ „оплаквам“.

2. _Дълги гласни_

Ие. _ā_ > трак. _ē_ (както в йонийско-атически), обаче диалектно и _ā_ (както в дорийски):

κῆμος „вид шушулков плод (растение)“, ср. лат. _squāma_ „люспа“ от ие. _*(s)k_^{w}_āmā_.

σκάλμη „нож, меч“ от ие. _*skolmā_, ср. стисл. _skǫlm_ ж. мн. „ножици“.

τορελλῆ „траурна песен“ от _*dūr-el-yā_, ср. гр. _δῡ̆ρομαι_ „оплаквам“.

-ηνος наставка, която се среща доста често, диал. _-āνος_ от _-ā-no-s_.

_μη-_, диал. _μα-_ (в двуосновни лични имена) = стинд. _mā_, дор. _μᾶ_ „майка“.

Понеже в късния гръцки език η и αι преминават в *e* (а η в *i*), то тракийската фонема може да се предава с гръцката буква ε и дори с αι („обратно писане"):

Επτηϰενϑος = *Επτεϰνϑος* = *Επταιϰενϑος*.

Με-σῖϱος „*Μητϱό-φιλος*", *Μαι-σίϱα* „*Μητϱο-φίλη*", ср. μη-„майка" и арм. *sirem* „обичам".

Γέϱμεννε местно име от *Germānyā = *Γεϱμανία*.

Ие. ē = трак. ē:

Ῥῆσος име на тракийски цар = лат. *rēx* (род. *rēgis*) „цар".

ζήλας „вино" от ие. *g'^hēlo-s, ср. стинд. *hālā* „ракия", гр. *χάλις* „(чисто) вино".

Понеже в развоя на гръцкия език η преминава в *e*, то тракийското ē може да се предава и с гръцката буква ε:

ζελᾶς = *ζήλας* „вино".

В късния тракийски ē преминава в *i* (както в късногръцки), което може да се предава и с гр. ει = късногр. *i*:

ζίλαι, *ζειλά* = *ζήλας* „вино".

Pulpu-deva (*e* = ē) > стбълг. (XII в.) Пльпъ-днвъ > б. *Плов-див*.

Ие. ī = трак. *i* (= ī?):

Τιτῖς име на женско божество = стинд. *dīti-* ж. „сияние, блясък".

Ие. ō = трак. ō:

Οὗτως, *Uto* „Вит" от ие. *udō(r) = гр. *ὕδωϱ* „вода".

Καϱ-ωσσος, *-ωσης* „мило-ок" от ие. *ōk^w-yo-, ср. гр. *ὤψ* „око, лице" от ие. *ōk^w-.

В къснотракийски ие. ō (без ударение?) е преминало в *u*:

din-upula (sinupyla) „дива тиква" от ие. *k'un-ābōlo/ā- „кучешка ябълка".

Z-γουλαμηνω (дат.) епитет на Аполон „утешаващ, радващ", ср. стнорд. *gōla* „задоволявам, утешавам", б. *галя* от ие. *g^hōl-.

Ие. ū = трак. ū, което по-късно преминава в ü > *i* (както в албански и гръцки):

-σουλη, (*Σϰαπτη-*)*σύλη* = гр. *ὕλη* (ῡ) „гора".

βϱοῦτος = *βϱῦτος* „(ечемичено) пиво" от ие. *b^hrūto-.

Δούναϰα (вин. пад.) „Рила" = англосакс. *dūn* м. ж. „височина, планина" от ие. *d^hūno/ā-.

Βουζης, *Βυζος* лични имена = авест. *būza-* м. „козел".

Syra-cella местно име, ср. лит. *sū́ras* „солен", рус. *сырой* „влажен, суров, кисел".

τοϱελλῆ „траурна песен" от *dūr-el-yā, ср. гр. *δῡ́ϱομαι* „оплаквам" с гр. ο за означение на трак. ū.

Σουϱα-, *Sure-*, *Συϱο-*, *-συϱας*, *Syr-*, *-σοϱας* в двуосновни лични имена, *Σ(ο)υϱα(ς)* = стинд. *śūra-*, авест. *sūra-* „силен, мощен, могъщ; герой".

3. *Редукция и синкопа на гласни*

В късния тракийски гласни без ударение често се редуцират или синкопират, както в източнобългарските диалекти (тракийски субстрат?), ср. бълг. *зилѐн = зелѐн, пулѐ = полѐ, на́шта = на́шата, наште = на́шите, ра́пта = ра́бота* и под.):

Λιντι-πορις, Λινδι-πορις, ср. *Λεντου-πορις* (*e > i* пред *nt*?).

βόλινθος „див бик“ от ие. *b^{h}l̥n-ent- (или -n̥t-), ср. нем. *Bulle* „бик“.

Diascinthus = Διασκενθος.

Ebis-thitia епитет на божество от ие. *aywes-dīti-ā-s „вечно сияещ“, ср. гр. *αἰ εί* „вечно“ и стинд. *dīti-* „сияние, блясък“; обаче в тоя случай може да се касае и за асимилация *e — i > i — i*.

Σβερ-θουρδος „гърмо-държец“, ср. лит. *žiberȳs* „светлина, факел“ и *turė́ti* „имам; държа“.

Ἄτλας речно име = латв. *Adula*, нем. *Attel* речни имена от ие. *adul(y)o/ā-.

Πυρμηρουλας = Πυρ(ο)υμηρουλας.

Ζυμδρηνος = Zimidrenus.

Σκαβλαῖοι = Σκαβαλαῖοι :

Εστρακενηνος епитет на Аполон от *e-ster-.

Pulpu- от гр. *Φίλιππος*.

4. *Заменно удължение*

eln > ell, диал. *eil* (по-късно *il*), както в гръцките диалекти:

Κειλα(ι)- (> *Κιλε-*) = *Κελ(λ)η-* в местни и етнични имена от ие. *g^{w}elnā = нем. *Quelle*.

els > el(l), диал. *eil > il*:

-κελος, -κειλας > -κιλας от *g^{w}elso-, вж. VII s. v.

erw > ερ и *ειρ* както в гръцките диалекти:

Πείρινθος = Πέρινθος от ие. *perwn̥to- = стинд. *párvata-ḥ* „планина, камък, скала“.

5. *Дифтонги*

Ие. *ay* = трак. *ai*:

Αἴζική местно име = гр. *αἰγική* ж. от *αἰγ-ικός* „ко́зи“ производно от *αἴξ* (род. *αἰγός*) „коза“.

Γαιδρεους (род. пад.) лично име, ср. гр. *Φαῖδρος = φαιδρός* „светъл, ясен, радостен“.

В късния тракийски (както в късногръцки и къснолатински) *ai* е монофтонгизирано в *e*:

Ebis-thitia епитет на божество от ие. *aywes-dīti-ā-s „вечно сияещ“ ср. гр. *αἰές* „вечно“ и стинд. *dīti-* „блясък, сияние“.

Ие. *ey* > трак. *ei*, коснотрак. *i*:

Πλείστ-ωρ лично име, *Πλείστ-ωρος* име на божество, ср. гр. *πλεῖστος* „най-голям“.

Ие. *oy* > трак. *ai*, къснотрак. *e*:

Σουητ[ουληνος], Σουιτουληνος (редукция) епитет на божество = бълг. _Светлан_ от ие. _*k'woyt-ul-ānos,_ ср. стбълг. **свѣтълъ**, бълг. _светъл_ от ие. _*k'woyt-ulo-s._

Ие. _aw_ (и _āw_) = трак. _au_:
Αὖρας речно име = стнорд. _aurr_ „влага, вода", _Aura_ река в Галия.
Αυζα- (в личното име _Αυζα-κενθος_) от ие. _*ā̆wsā/o-_, ср. лат. _aurōra_, гр. _ἕως_ „зора, зорница" от ие. _*āwsōs._
Sauzu(_-para_ местно име) от ие. _*sawsu-s_ = стбълг. **соухъ**, бълг. _сух._

Ие. _ew_ = трак. _eu_, къснотрак. _eƀ_ (= _ev, ef_ както в късногръцки):
Σεύθης лично име от ие. _*g'^{h}ew-tē(r)_ или _-tā-s_ „жрец", ср. авест. _zaotar-_ = стинд. _hótar-_ „жрец".
Εβρυ-ζενις = гр. _Εὐρυ-γένης._
Εὖρος > _Ἕβρος_ „Марица" = гр. _εὐρύς_ „широк".

Ие. _ow_ > трак. _au_: няма примери.

6. Сонантни ликвиди и назали

Ие. _l̥_ > трак. _ul (ol)_:
βόλινθος „див бик" от ие. _*b^{h}l̥n-ent-_ (или _-n̥t-_), ср. нем. _Bulle_ „бик" от ие. _*b^{h}l̥n-ēn._
σολδ- в местни (и етнични) имена = нем. _Gold_ „злато" от ие. _*g'^{h}l̥t-._

Ие. _r̥_ > трак. _ur (or)_:
Corsulae местно име от пие. _*k$^{(w)}$r̥hs-ulo-_ „възчерен, черничък", ср. лит. _kér as_ „с черни (и бели) петна", бълг. _чер._
Durze, Dorses, Δορζας (_-σ-, -ης_) лични имена, ср. гр. _Θάρρης, Θάρσυς, Θρασύς, Θρασέας_ от ие. _*d^{h}r̥s-._

Ие. _m̥_ > трак. _um_:
ζυμ(λ)υ- „змей" в епитета на Асклепий _Ζυμ(λ)υ-(ζ)δρηνος_ „воден змей" от ие. _*g'^{h}m̥yu-_, ср. стбълг. **змии** „змей" от _*g'^{h}miyu-_, бълг. диал. _змя_ от ие. _*g'^{h}m̥yā̆._
βρυνχός „китара" (_μχ_ > _νχ_) = пол. _brzęk_ „звън, звънтеж" от ие. _*b^{h}rm̥ko-s._

Ие. _n̥_ > трак. _un/in_, както в балтославянски:
Πέρινθος местно име = стинд. _párvata-ḥ_ „планина, скала, камък" от ие. _*perwn̥to-s._
Μα-μουζηνη име на божество букв. „mater montana" от _-mn̥ti-ānā_; _ν_ пред _ζ_ изчезва; _Μα-_ с _ă_ покай _μᾶ._

7. Полугласни

Ие. _y_ = трак. _i_ (= _y_).
Iura-s речно име, ср. лат. _jū'ra_ „езеро, блато".
Протетично _i_ = _y_ (пред _a_), както в български, ср. _ягода_ = диал. _агода, ябълка_ = диал. _абълка_, диал. _ягне_ = _агне._

Iatrus, Янтра = *῎Αϑρυς*, вж. гл. XVI.
I-αμβαδουλη име на божество, вж. гл. VI.
ly > ll:
τορελλῆ „траурна песен“ от **dūr-el-yā*.
ny > nn (диал. ?):
Γέρμεννε местно име от **Germānyā* = *Γερμανία*.
-(n)ty- > ζ (= трак. *ć* ?):
Μα-μουζηνη *„μήτηρ ϑεῶν“* букв. „mater montana“ от. ие. **mn̥ti-ānā*.
ky > σ(σ):
ἀσᾶ „подбел“ от *ak'-yā*.

Ие. *w* = трак. *ου*, *β* (= *v*):

-ουισ(σ)η-, *-βυσ(σ)η-* (късногр. *β* = *v*) в местни (и етнични) имена *Σαλδο-ουισ(σ)η-*, *Σαλτο-βυση-*, ср. вед. *viṣ-* „тека“, стинд. *viṣa-m* „отрова; вода“ (първоначално „течност“), авест. *viš-* с. „отрова, отровен сок“.

Βισι-ζε[νις], *Βιση-ζεν[ις]* (*β* = *v*) лично име букв. *„οἰκο-γενής“* от ие. **wik'-i* = стинд. *viś-i* местен падеж от *viś-* „поселение на едно семейство, племе, род“, авест. *vis-* ж. „господарски дом, двор, селище“, стперс. *viþ-* ж. „дом, царска фамилия“.

Ebis-tithias (*b* = *v*) епитет на божество от ие. **aywes-dīti-ā-s* „вечно сияещ“, ср. гр. *αἰές* „вечно“ и стинд. *dīti-* „сияние, блясък“.

Понякога *w* липсва в интервокално и начално антевокално положение. Това може да се обясни с изчезване на *w* в някои тракийски диалекти (както в гръцките диалекти, някои от които пазят *w*, но в други то е изчезнало твърде рано). Обаче то може да се припише и на особеностите на гръцката графика да се занемарява несвойственото на гърците *w* в думи от чужди езици. Примери:

Δια-ζενις = гр. *Διο-γένης* от ие. **diwo-*.

῎Ισ-μᾰρος (Od., Hdt., Strab. и др.), *᾿Ισ-μάρα* (Strab.), *Is-mărus, Is-mara* (Verg.) местно име от ие. **wik's *mərā* „голямо село“, ср. алб. *vis* „място, селище“, стинд. *viś-* ж. „жилище, къща“.

8. Комбинаторни промени

wr > βρ (*ƀ* ?):

βρία „град“ = тох. А *ri*, В *riye* „град“ от **wriyā*.

βρίζα „лимец, ръж“ от ие. **wrī̆g*^{h}-, ср. стинд. *vrīhi-* „ориз“.

b^h*w*, *d*^{h}*w* > *b*, *d*:

Βιϑυ- в двуосновни лични имена = гр. *φῖτυς* „създател“, ср. и *φῖτυ* „издънка, потомък“.

δεσα-, *δισα-*, *diza-* в лични имена от ие. **d*^{h}*weso-s* = гр. *ϑεός* „бог“, ср. лит. *dvāsas* „дух“.

tw > þ/s:

Ταρου-ϑιν(ν)ας, *-σινας* лично име, ср. гр. *σίνομαι* „грабя, опустошавам, повреждам“ от ие. **twin-*.

k'w > sw, писано *σου* или *sb*, *ζβ*:

εζβ- (в личното име *Εζβεω* род. пад.) = лат. *equus* „кон“ от ие. **ek'wo-s*.

Σουητ[ουληνος], *Σουιτουληνος*, ср. стбълг. **свѣтълъ** от ие. **k'woyt-ulo-s*.

g'^{h}*w* > *ζ*:

ζηρ(ινϑ)- = стбълг. **звѣрь** от ие. **g'*^{h}*wēr-*.

9. Ликвиди и назали

Ие. _l, r, m, n_ са запазени:

ζαλμός „кожа“ от ие. _*k'olmo-s_, ср. стинд. _śarman-_ „покрив, покров, закрила, защита“.

ζῆλας „вино“, ср. стинд. _hālā_ „ракия“ от ие. _*g'^{h}ēlā_.

Σάλτυς = _σαλ-τυ-ς_ „извор“, ср. лит. _sál-ti_ „тека“, лат. _salio_ „(под)скачам“.

τορελλῆ „траурна песен“ от _*dūr-el-yā_, ср. гр. _δΰρομαι_ „оплаквам“.

βρία „град“ = тох. А _ri_, В _riye_ от ие. _*wriyā_.

κῆμος „шушулков плод (растение)“, ср. лат. _squāma_ „люспа“ от ие. _*(s)k^{w}āmā_.

Νέστος „Места“ от ие. _*ned-to-s_, ср. стирл. _nes_ „река“ от ие. _*ned-tā_, стинд. _nadī-_ ж. „река, порой“.

Асимилации:

_ly > l(l)_:

τορελλῆ „траурна песен“ от _*dūr-el-yā_.

eln > el(l) и диал. _eil > il_ (както в гръцки):

Κέλ(λ)η- = нем. _Quelle_ „извор“ от ие. _*g^{w}elnā_.

βόλινθος „див бик“ от _*b^{h}l̥n-ent-_, ср. нем. _Bulle_ „бик“.

Κειλη- > _Κιλη-_, _Cilae_ = _Κελ(λ)η-_.

_my_ > трак. _ml_ и _m_ (както в български):

ζυμλυ- = _ζυμυ-_ от ие. _*g'^{h}m̥yu-_ „змей“, ср. стбълг. змии „змей“ от _*g'^{h}miyu-_.

Σεμέλη богиня на земята = стбълг. землꙗ, бълг. _земя_.

Ие. _rn > r_ (? както в албански):

-βουρ, Βυρα- = алб. _burrë_ „мъж“ от _*b^{h}r̥no-_ (?).

Ие. _ny > nn_:

Γέρμεννε местно име с _-εννε_ от _-ānyā_.

Ие. _ndy > ζ_:

Μεζ-ηναι (зват.) = месап. _Menzana_ от _*mendi-ānā_, алб. _mez_ = рум. (дак.) _mînz_ „жребец“.

Геминати (в хипокористични имена):

Κερσουλλος епитет на Зевс.

10. Експлозивни (преградни) съгласни

В тракийски при експлозивните съгласни се е извършило изместване на съгласните (Lautverschiebung), тъй че ие. _p, t, k_ са преминали в _ph, th, kh, b, d, g_ в _p, t, k_, а _b^{h}, d^{h}, g^{h}_ в _b, d, g_ приблизително както в арменски и прагермански.

След _s_, т. е. в съчетанията _sp, st, sk_, няма изместване на съгласните, както и в прагермански, например _σκάλμη_ „нож, меч“.

Когато в една дума трябва да има две аспировани съгласни, само едната е аспирована, също както в гръцки език (дисимилация на аспирацията), например: _-κενθος_ „чедо“ от ие. _*(s)ken-to-_, _Πέρινθος_ = стинд. _parvata-ḥ_ „планина, скала, камък“.

Тракийските аспировани съгласни _ph, th, kh_ са били слабо аспировани: те не са съответствували точно на гръцките _φ, ϑ, χ_ и затова често са били предавани от гръцки автори с _p, t, k_.

11. Лабиали (устнени)

Ие. *p* > трак. *ph*:

ῥομφαία (*romphaea, romphea, romfea, rumpia*) „хвъргателно копие; меч“, ср. лат. *rumpo* „чупя, троша“.

pt > *ft* или *t* (диалектни различия в къснотракийски):

Eftacentus и *Ετειкενθος*, ср. *Επτεкενθος*, *Eptiporis*; *Ετα-ζετα*, ср. *Επτα-кενθος*.

Ие. *b* > трак. *p*:

dinupula (*sinupyla*) „дива тиква“ от ие. *k'unābōlo/a- букв. „кучешка ябълка“, ср. лит. *šun-* „куче“ и *obuolȳs* „ябълка“.

Ие. b^h > трак. *b*:

Βέβρυκες название на племе от ие. *b^heb^hru- = лит. *bēbrus* „бобър“.

Βεργούλη местно име от ие. *b^herg^h-ulā, ср. стбълг. бр̥ѣгъ, нем. *Berg* „планина“.

βόλινθος „див бик“ от ие. *b^hl̥n-ent- (или -n̥t-), ср. нем. *Bulle* „бик“ от ие. b^hl̥n-ēn.

βρ(ο)ῦτος „(ечемично) пиво“ от ие. *b^hrūto-.

Асимилация *b* — *n* > *m* — *n*:

Βένδις > *Μενδίς* име на божество.

12. Дентали (зъбни съгласни)

Ие. *t* > трак. *th*:

βόλινθος „див бик“ от ие. *b^hl̥n-ent- или -n̥t-, ср. нем. *Bulle* „бик“ от *b^hl̥n-ēn-.

Ζβερ-θουρδος име на божество, букв. „гърмо-държец“ или „гърмо-вержец“, ср. лит. *žiburȳs* „светлина, факел“ и лит. *turiù* (*turéti*) „имам, диал.) държа“ или нем. *stürzen* „сгромолясвам“.

Πέρινθος местно име = стинд. *párvata-ḥ* „планина, скала, камък“ от ие. *perwn̥to-s.

Σεύθης лично име от ие. *g'^hew-tā-s, ср. авест. *zaotar-* = стинд. *hotar-* „жрец“ от. *g'^hew-ter-.

кενθ- „чедо“ в лични имена от ие. *(s)kento-.

Диалектни (късни) промени:

nt(h) > *nd*:

Brentice > *Brendice* местно име.

lt(h) > *ld*:

σαλδ- = *salt-* от. ие. g'^holto- „златен“.

rt(h) > *rd*:

Ζβερ-θουρδος от *tur-to- или *(s)tr̥-to-.

tr > *dr*:

-δρουμη от ие. *drumo/ā.

tw > *þ* или *s*:

-θιν(ν)ας, *-σινας* в лични имена от *twin-.

nty > *ζ* (-ć?):

Μα-μουζηνη име на божество от -mn̥ti-ānā.

Ие. *d* > трак. *t*:
-τακος = гр. *-δοκος* (в лични имена).
ταρου- (в лични имена) = гр. *δόρυ* „копие“.
Τιθα лично име, *Τιτῖς* име на божество = стинд. *dīti-* ж. „сияние, блясък“
Utus, *Uto* „Вит“ = гр. *ὕδωρ* „вода“.
τορελλῆ „траурна песен“ от ие. *dūr-el-yâ, ср. гр. *δύρομαι* „оплаквам“.
dt > *st*, диал. *ss*:
Νέστος = *Νέσσος* „Места“ от ие. *ned-to-s.
dr > *tr* > *đr*:
-υ(ζ)δρ-ηνος „воден“ = ср. гр. *ἄν-υδρος* „безводен“.
Δράβος местно име от ие. *drowo-s „течение“.
dy > *ty* > *tt*:
-σαττα от ие. *-k'ad-yə.
ndy > *(n)z*:
Μεζ-ηναι (зват.), ср. месап. *Menzana* от *mendy-.
nti > *ndi* > *(n)zi* (късна диалектна промяна):
Brentice, *Brendice* > *Brenzici*, *Brindice* > *Brizice* местно име.

Ие. d^h > трак. *d*:
Βένδις от ие. *b^hend^h-.
Δερσαῖοι племенно название от ие. *d^hers-.
Durze, *Δορζας* лични имена от ие. *d^hr̥s-.
διζα (в местни имена) = стперс. *dida* „крепост“ от ие. *$d^hig'^h$-a.
d^hi > *di* > *zi* (късна или диалектна промяна):
Βενδῖς > *Βενζεῖς*.
Σαβάδιος > *Σαβάζιος*.
d^hw- > *d*-:
δεσα-, *δισα-*, *διζα-* (в лични имена) = гр. *θεός* „бог“ от *d^hweso-s.

13. *Велари (гърлени съгласни)*

Ие. *k* > трак. *kh*:
βρυγχός „китара“ = пол. *brzęk* „звън, звънтене“ от *b^hrm̥ko-s.
Обаче след *s* няма изместване на съгласните:
σκάλμη „нож, меч“ = стисл. *skǫlm* ж. мн. „ножици“.
Късни (вторични) промени:
ng > *nk* > *ng*:
Ἄνγισσός местно име от ие. *an-* „на“ и ср. нем. *Kies* „чакъл“ от *giso-.
ky > *s(s)*:
ἀσᾶ „подбел (растение с островърхи листа)“ от ие. *ak'-yā.

Ие. *g* > трак. *k*:
Βληκουρος име на божество = гр. *φλεγυρός* „горящ, блестящ, сияен“.
Ἀν-γισσός местно име е с *nk* > *ng*, вж. по-горе.

Ие. g^h > трак. *g*:
Βεργ-ούλη местно име, ср. стбълг. брѣгъ, бълг. *бряг* от ие. *b^herg^ho-s.

Ζ-γουλαμηνος, епитет на Аполон „утешаващ, радващ“, ср. стнорд. *gōla* „задоволявам, радвам“, бълг. *галя*.

14. *Палатализирани веларни съгласни* (*т. н. палатали*)

Ие. *k'* > трак. *s*, *þ* (както в албански):

Βισι- в лични имена = стинд. *viś-i* местен падеж ед. ч. от *viś-* „жилище, къща“, стбълг. вьсь „село“ от ие. *wik'-.

Σουϱα- в лични имена = стинд. *śūra-*, авест. *sūra-* „силен, храбър, мощен; герой“.

-σιϱ(α) в лични имена, ср. арм. *sirem* „любя“.

В начално антевокално и в интервокално положение трак. *s*, *þ* > *z*, *đ* (както трак. *s* > *z*):

dinupula (*d* = *đ*) = *sinupyla* „дива тиква“ от ие. *k'un-abōlo|a букв. „кучешка ябълка“.

ζαλμός „кожа“ от ие. *k'olmo- „покрив(ка)“.

-ζελμις = *-σελμις* в лични имена от ие. *k'elm- „защитник, закрилник, покровител“.

k'w > *sw* > *zw*:

εζβ- = лат. *equus* „кон“ от *ek'wo-s.

σουητ[ουλ-], *σουιτουλ-* = стбълг. свѣтълъ, бълг. *светъл* от *k'woyt-ul-o-

Ие. *g'* > трак. *z*, *đ*:

Αἰζιϰή име на местност = гр. *αἰγιϰή* ж. от *αἰγιϰός* „кóзи“ производно от *αἴξ* (род. *αἰγός*) „коза“.

Αϱζος име на река и селище = гр. *ἀϱγός* „бял“.

-δενθης (в лични имена) = лат. *gens* (род. *gentis*) „род“.

Ῥῆσος име на цар = лат. *rēx* (род. *rēgis*) „цар“.

Β(ο)υζας = авест. *būza-* „козел“.

-ζενης, *-ις* = гр. *-γενης* в лични имена.

Ие. g'^{h} > трак. *z*, *đ*:

βϱίζα „лимец, ръж“, ср. стинд. *vrīhi-* „ориз“.

-διζα (в местни имена) = стперс. *didā* „крепост“ от ие. $*d^{h}ig'^{h}$-a.

ζειϱά „вид горна дреха“, ср. гр. *χείϱ* „ръка“ от ие. $*g'^{h}$e(s)r-.

ζήλας „вино“, ср. стинд. *halā* „ракия“ от ие. $*g'^{h}$ēlā.

ζυμ(λ)υ- от ие. $*g^{h}$m̥yu-, ср. стбълг. змии „змей“.

Σεμέλη „богиня на земята“ = стбълг. землꙗ „земя“: засвидетелствувано от Илиадата насам и писано със *Σ-* в гръцки, понеже в по-старо време гр. *ζ* означава *дз*.

σαλδ-, *salt-* от ие. $*g'^{h}$olto-, ср. бълг. *злато*, *злат(ен)*.

15. *Лабиовелари*

Ие. k^{w} > трак. *kh*:

Ἀχελῶος, *Ἀχελῶν* река при Поморие от ие. $*ək^{w}$-el- „вода“, ср. фриг. *αϰαλα* „вода“, лит. *Akēlė* название на река.

ϰῆμος „вид шушулков плод (растение)“ от ие. $*(s)k^{w}$āmo|ā, ср. лат. *squāma* „люспа“: *k* е запазено, понеже по-старата тракийска форма е гласяла *skēm-, а след *s* няма изместване на съгласните.

Ие. g^{w} > трак. *k*:

-ϰελ(λ)η = нем. *Quelle* „извор“ от ие. $*g^{w}$elnā.

Ие. g^{wh} > трак. *g*:

Γαιδρης от *g^{wh}*aydr-*, ср. гр. *Φαῖδρος*.

γέντον „месо“ от ие. *g^{wh}*en-to-* „(къс) отрязано (месо)“ от ие. *g^{wh}*en-* „удрям, убивам, режа“.

γερμ- „горещ“ = гр. *θερμός* „горещ“ от ие. *g^{wh}*ermo-s*.

Rincaleus име на божество = гр. *ῥιμφαλέος* „бръз“ от ие. *$wreng^{wh}$-. писането *nc* вместо *ng* се дължи вероятно на факта, че в късния гръцки *γκ* е преминало в *γγ* (= *ŋg*).

16. Ие. *s*

Ие. *s* е запазено в тракийски:

Σέρμη „Стряма“ речно име, ср. стинд. *sarma-* „течение“ от *sermo-*.

σαλ-τυ-ς „извор“, ср. лит. *sál-ti* „тека“.

-συλη, -σουλη = гр. *ὕλη* „гора“.

-ουισ(σ)η- „вода“ (в етникона *Σαλδ/τουισ(σ)ηνος*) = вед. *viṣa-* с. „течност“.

В начално антевокално и интервокално положение *s* често преминава в *z*, както в немски език:

sauzu- (в местното име *Sauzu-para*) = стбълг. соухъ от ие. *sawso-s*.

διζα- = *disa-*, *δεσα-* = гр. *θεός* „бог“ от ие. *d^h*(w)eso-s*.

Ие. *sn* > трак. *nn*:

Ἴννα (пеон.?) извор, ср. стинд. *iṣṇāti* „раздвижва, изхвърля“.

Ие. *sw* > трак. *s*:

Σαβάδιος, *Σαβάζιος* „Liber“ = стбълг. свободь „свободен“.

Ие. *sr* > трак. *str*:

Στρυμών от. ие. *srumō(n)* „течение“, *Στρύμη* местно име от ие. *srumā* „течение, поток“.

Ие. *rs* > трак. *rs* и *rz* (както в немски):

Δορσας = *Δορζας* лично име, ср. гр. *Θρασέας*, *Θράσυς* от ие. *d^h*r̥s-*.

В таблицата на стр. 174 са показани най-характерните черти на сравнително-историческата фонетика на тракийския език.

III. МОРФОЛОГИЯ

Сведенията за тракийската морфология са съвсем оскъдни. Няколко падежни и глаголни окончания могат да се изведат от първите членове на някои двуосновни имена.

Родителен падеж ед. число *-as* от ие. *-os*:

Διασ- (ср. *Διασ-κενθος*, *Dias-centhus*) = гр. *Διός*, ср. гр. *Διόσ-κουρος*.

Дателен падеж ед. число *-e(i)*, *-i* (несигурно) и *-ō* > *-u*:

Zie (в *Ziepyr*) = гр. *ΔιFει-*, ср. кипър. *ΔιFεί-φιλος*.

Ζει (в *Ζει-βιζιης*) = гр. *ΔιFει- или *Δι(Fι)-Fισ(F)ι-ᾱς* „Зевсу равен“.

Δεο- (в *Δεο-βιζος*), ср. гр. *ἰσό-θεος* „богу-равен“, гр. *ἴσος*, арк., кипър., беот. *FίσFος* „равен“: *Δεο-* от *deywō(y)* дат. пад. ед. ч.; за *Δ-* вместо *T-*; вж. гл. VI.

Индоевропейски	Тракийски
a (ə)	*a*
e	*e*
i	*i*
o	*a*
u	*u*
ā	*ē* (диал. *ā*)
ē	*ē* > кьснотрак. *i*
ī	*i*
ō	*ō* > късиотрак. *u*
ū	*ū* > *ü* > къснотрак. *i*
ay, oy	*ai* > къснотрак. *e*
ey	*ei* > къснотрак. *i*
aw (ow)	*au*
ew	*eu* > *eb* (=*ev*)
l̥	*ul (ol)*
r̥	*ur (or)*
m̥	*um*
n̥	*un/in*
y	*i* (= *y*)
w	*w* (= *ov*, *β*); 0
l, r, m, n	*l, r, m, n*
p, t, k (T)	*ph, th, kh* (TA)
b, d, g (M)	*p, t, k* (T)
b^h, d^h, g^h (MA)	*b, d, g* (M)
k'	*s/ȿ (z-/đ-)*
g', g'^h	*z/đ*
k^w, g^w, g^{wh}	*kh, k, g*
s	*s* (*z-*, *-z-*)
tt (*dt*, d^ht)	*st*, диал. *ss*

Διου- (в *Διου-κειλας* „богу-желан“) от ие. **deywō(y)*, вж. *Δεο-*.

Местен падеж ед. число *-i*:

Βισ-ι (в лично име *Βισι-ζε[νης]*) = стинд. *viś-i* местен пад. ед. ч. от стинд. *viś-* „жилище, къща“.

Завършекът на тракийската дума *midne* „vicus“ в късния латински надпис (от 266 год. от н. е.) *cives prov. Tracie reg. Serdicens midne Pote*(?)*lense* не може да се смята за тракийска морфема, понеже изречението е на латински език и в такъв случай граматичните форми са латински.

Окончание на медиалното причастие дат. пад. ед. число *-αμηνω* от ие. *-o-mĕnō(y)* в епитета на Аполон *Ζ-γουλαμηνω* (дат.) „утешаващ, радващ“, ср. гр. *-ομενος* и стинд. *-amāna-ḥ*.[1] Понеже в късните тракийски надписи *η* може да стои вместо *ε*, то *-αμηνω* може да е вместо **-αμενω* (и то вероятно под влияние на често срещаните етнични имена на *-ηνος*) и да съответствува на гр. *-ομενος*. Обаче трак. *-αμηνω* може да съответствува на стинд. *-amāna-* от *-o-mēno-s*.

Същото медиално окончание се крие вероятно и в *Tiu-tiamenus* (*vicus*) село в областта на Филипопол-Пловдив, което може да се изтълкува като

---

[1] За староиндийското окончание вж. Thumb и Hauschild 1959: 358—9.

**diw(o)-diomeno-s* „бого-боязлив“, ср. гр. *δίομαι* „боя се“, *διόμενος* „прогонващ“.

Превъзходна степен за сравнение със суфикс *-ist(h)a-* = стинд. *-iṣṭha-ḥ*:

Resist(h)os, *Ρεδεστος* (с асимилация *e—i* > *e—e*) = *῾Ραιδεστός* (*αι* = *e*; днес Родосто в Турска Тракия) = стинд. *raj-iṣṭha-ḥ* „*βασιλεύτατος*, най-царски“.

Βαιστας = гр. *Φαῖστος* превъзходна степен от *φάος* „светлина, блясък“.

Една императивна форма се крие в личното име на жена *Αιδε-ζυρις* (надпис от с. Гърмен, Гоцеделчевско), дето *αιδε-* съответствува на гр. *αἶθε* „гори, пламти“ 2 л. ед. ч. заповедно наклонение от гр. *αἴθω* „горя, пламтя“ и *-ζυρις* (*υ* = *i*) съответствува на арм. *sēr* „любов“, *sirem* „любя“.

IV. СЛОВОБРАЗУВАНЕ

Понеже тракийските собствени имена и глоси са предадени в гръцки и латински надписи или текстове, то завършекът им е нагоден по гръцките и латински склонения. Същото се отнася често и до съединителната гласна в тракийските двуосновни имена. Това трябва да се има пред вид при разглеждането на образуването на тракийските думи.

Съществителни

Окончания

-α: *ἀσᾶ*, *βρία*, *βρίζα*, **δεβα*, *dinupula*, *ζειρά*; *Germetitha*, *Δαρουτουρμα*, *Μαισιρα* ж.; и пр.

-ας: *ζῆλας* (*ζελᾶς*); *Βαστοκειλας*, *Ταρουλας*, *Τίπας* и под.

-η: *πιτύη*, *σκάλμη*, *σκάρκη*, *τορελλῆ*.

-ης: *Αυλουδενθης*, *Αυλουζενης*, *Διviζητης*, *Ζειβιζιης*, *Ζιπαιβης* и др.

Понеже в къснотракийски *η* и *ει* преминават в *i*, то покрай *-ης* се явява при някои имена *-ις*, *-εις*, напр.: *Αυλουζενις* = *Αυλουζενεις* = *Αουλουζενης*.

-ις: *Αυλουτραλις*, *Δαληζαλις*, *Δαληπορις*, *Δαλαζελμις*, *Δερζις*, *Επτησυχις*, *Τιτῖς*, *Τοτῖς*.

-ω(ν), *-ιω(ν)*: *Dizo* (род. *Dizones*), *Περκων-ει* (дат. пад.); *Diszio*.

-u = гр. *-ω*: *Dentusucu* женско лично име.

-υς: *Ασαβιθυς*, *Βειθυς*, *Σάλτυς*.

Наставки

-θης от ие. *-tā-s* или *-tē(r)*: *Σεύθης*.

-ουλη(ς?) за образуване на деятелни имена: *Ασδουλη(ς?)*.

-ασ(σ)-: *βόν(ν)ασ(σ)ος* „див бик“ от *-ā̆kyo-s* или *-okyo-s*.

Умалителни наставки

В славянски, хето-лувийски и пеласгийски има една умалителна наставка, която произлиза от ие. *-ent/n̥t-*. В славянски тя се употребява особено за образуване на производни от названия на одушевени същества (млади същества, умалителни или ласкателни лични имена, малки на животни), ср. стбълг. отрочѧ „дете“, телѧ, бълг. _теле_, козьлѧ, бълг. _козле_, _вълче_ от ие. _*wl̥k^{w}-ent-_ или _-n̥t-_. В български и сърбохърватски тая наставка често се употребява за образуване на хипокористични (умалителни, ласкателни) лични имена, например: бълг. диал. _Петре́_ от _Петър_, род.-вин. пад. _Петре́те_, _Стойне́_, _Стойне́те_, срхр. _Миле_, род.-вин. _Милета_ с _-е_, _-ет-_ от ие. _-ent-_ или _-n̥t-_. Подобни са следните хетски производни _suppalanz_ „добиче“ м. от _suppal(a)-_ „добитък“, _siwannanz_ м. от _siwann(a)-_ „бог“, _welkuwan_ с. „тревичка“ от _welku-_ „трева“, лични имена _Nuwanz_ от _Nuwa-_, _Zidanz_ от _Zida-_ с наставка _-anz_ м., _-an_ с. от ие. _-n̥t-s_ и _-n̥t_ (вж. Georgiev 1965).

Този начин на образуване на лични имена има точни съответствия в тракийския език. В именителен падеж такива тракийски имена са завършвали на _-e(n)_ от _-ent_ или на _-e(n)s_ от _-ent-s_, а в родителен падеж на _-inth-és_ от _-n̥t-és_ или на _-enth-es_ по завършека на именителен падеж. В гръцки и латински те са предавани или със завършека на именителния падеж _-e_ респ. _-e(n)s_ или с основата на косвените падежи _-ινθ-ης_, _-ενθ-ης_, например:

Durze, _Δορζ-ινθης_, _Δορζ-ενθης_ от _Δορζας_, _Δορσας_, _Dorson_ от ие. _*d^{h}r̥s-_, ср. гр. _Θρασέας_, _Θράσων_, _Θρασ-ύλος_, _Θράσ-υλλος_, _Θρασ-ύννης_ от _θρασύς_ „дързък, смел, храбър“, стбълг. дръзъ дързък“.

Βυζ-ης, _Βουζ-ης_, _Bis-ens_ от ие. _*b^{h}ūg′-ent-_ „козле“, производно от _Βυζας_, _Βυζος_, ср. авест. _būza-_ „козел“, нперс. _buz_ „коза, козел“, арм. _buz_ „агне“ от ие. _*b^{h}ūg′-_.

Κοζ-ινθης от ие. _*(s)kōg′-n̥t-_, производно от _Κοζας_, ср. алб. _kedh_, _kec_ „козле“ от ие. _*(s)kōg′-_, стбълг. коза от ие. _*(s)kəg′-ā_.

Dinens, _Dines_ от _Dinus_, _Δινος_, ср. с умалителната наставка _-illa_ женското име _Din-ent-illa_.

Dolens, _Dules_, _Δουλης_ от _Dulas_, _Δουλας_, _Dulus_, съкратено от двуосновните _Dula-zenus_ и под.

Seuthens от _Σεύθης_.

Това обяснение за имената на _-ens_ не е обаче сигурно, понеже може да се касае за „обратно писане“, тъй като по това време _n_ пред _s_ започва да изчезва.

βόλινθος „див бик“ от ие. _*b^{h}l̥n-ent-_ или _-n̥t-_, ср. нем. _Bulle_ „бик“ от ие. _*b^{h}l̥n-ēn_; за образуването ср. бълг. _биче́_ < ие. _*b^{h}ūk-ent-_ умалително от _бик_ < ие. _*b^{h}ūko-s_.

ζηρ-ινθ- = бълг. диал. _звере́_ от ие. _*g$^{\prime h}$wēr-ent-_ или _-n̥t-_ умалително от _ζηρ-_ = стбълг. звѣрь.

Умалителна наставка _-il-_, _-ul(l)-_:[1]

Παιβ-ιλας мъжко лично име, ср. _Παιβις_, _Παιβης_.

Cetr-ilas мъжко лично име, ср. _Κετρι-πορις_.

Δερζ-ειλας мъжко лично име, ср. _Derzus_, _Derzi-zenus_.

Dinent-illa женско лично име, ср. _Dinens_.

Βεσ-ουλα женско лично име, ср. _Βέσσος_.

Κερσ-ουλας, _Cerz-ula_ мъжко лично име, _Κερσουλλος_ епитет на Зевс, ср. _Κερσος_, _Cerzus_, _Κερσης_.

---

[1] Вж. Vlahov 1968: 246—61, обаче някои от приведените имена не са хипокористични, вж. по-нататък.

Σερμ-υλη местно име, ср. *Σέρμη*.
Βεργ-ούλη, *Berg-ule* местно име, ср. *Βέργη*, *Βέργα*.
Τζουρ-ουλός, *Τζόρ-υλλος*, *Τζωρ-υλλος* местно име.

Други наставки

Наставка *-ινθ-*, *-υνθ-*, *-ενθ-* от ие. *-went-*, *-wn̥t-*:
Ἄψ-ινθος, вж. гл. IV.

Наставка *-i(k)-*:
Βενδ-ικ-ος мъжко лично име, ср. *Βένδις* име на божество.
Brend-ice местно име, ср. месап. *βρένδος* „елен“.
Αἶζ-ική местно име.
Σερδ-ική, *Serd-ica* „София“, производно от племенното име *Σερδοί*.
Αστ-ική, *Ast-ice* областта на племето *Ἀσταί*, *Astae*.

Наставка *-is(s)-* от ие. *-ĭs(y)o-* или *-ĭkyo-*:
Zilm-issus название на хълм.
Κουρπ-ισος местно име.
Βέργ-ισον или *Βέρτ-ισον* местно име.
Τίβ-ισις речно име, ср. гр. *τῖφος* с. „мочурище, блато“ от ие. **tīb*^{h}-.

Сложни думи

Двуосновни имена

Характерно за тракийския език е наличието на многобройни двуосновни лични и местни имена, например:

Лични имена: *Αυζα-κενθος*, *Αυλου-ζενις*, *Βειθι-πης*, *Δαλα-ζελμις*, *Δενδου-πορις*, *Disa-centus* = *Δεσα-κενθης*, *Δια-ζενις*, *Δυλα-ζενις*, *Δουλη-ζελμις*, *Δινι-ζητης*, *Επτα-κενθος*, *Ζερα-ζενις*, *Δα-ζενος*, *Μα-κεντης*, *Μεστου-ζελμις*, *Μουκα-παιβης*, *Νεστο-πυρις*, *Ρωμη-ταλκας*, *Σουρα-τραλις* и др., вж. гл. VI.

Имена (и епитети) на божества: *Βαργι-δενθη(ς?)*, *Βασκι-διθια(ς?)*, *Βη-μαρκος*, *Γενι-ακος*, *Germe-titha*, *Ebis-tithia(s?)*, *Ζβερ-θουρδος*, *Ζει-βιζιη*, *Ιαμβα-δουλη(ς?)*, *Καρα-βασμος*, *Μανι-μαζος*, *Μηδυ-ζις*, *Ουτ-ασπιος*, *Ραισκου-τουρμη*, *Σει-νου-λαζιη(ς?)*, *Scop-titia*, *Σουρε-γεθης*, *Συρο-τερη(ς?)*, *Toto-bisia(s?)*.

Местни имена: *Βενδι-παρα*, *Σκαρι-παρα*, *Μεσημ-βρία*, *Σκελα-βριη*, *Κιστί-διζος*, *Oru-diza*, *Syra-cella*, *Σαλδο-κελη-* (в етникона *Σαλδοκεληνος*) и др.

Ретроградни (хипостазирани) двуосновни имена (тип гр. *ἱππο-πόταμος* от *ἵππος ποτάμιος*): *Ζυμ(λ)υ(ζ)δρηνος* от **ζυμ(λ)υ- υ(ζ)δρην(α)-*, *Ἴσ-μαρος* и др., вж. по-нататък, стр. 179.

Сложни думи с представки

αν- „на“, ср. гр. *ἀνά*, *ἄν*, гот. *ana* „на“:
An-asamus, *An-samus* (синкопа) кастел при устието на река *Asamus* „Осъм“.
Ἀν-γισσός местно име, ср. нем. *Kies* „чакъл“ от ие. **giso-*.
A-sermos (*ns* > *s*) местно име, ср. *Σέρμη*, *Syrmus* „Стряма“.
ζ- = стбълг. из-, чеш., пол. *z(e)-*, арм. *z*, лат. *ex* „из“:

Ζ-γουλαμηνος епитет на Аполон букв. „утешаващ, радващ“, ср. стнорд. *gōla* „утешавам, радвам“, бълг. *галя.*

ουτ- = гр. диал. *ὐ-* „на“, гот. *ut-* „из“ от ие. **ud-*:

Ουτ-ασπιος букв. „на кон“.

πι- = стинд. *pi-*, латв. *pie* „при, до, към“:

Πι-άσται племе съседно на *Ἀσταί.*

πι-τύη „съкровище“ от **(e)pi-duwā*, ср. гр. *ἐπι-δύω* „залязвам (= скривам се)“.

Прилагателни

Досега всички тракийски лични имена, завършващи на *-ηνος* (*-ανος*), *-αηνος, -εηνος, -αμηνος* (с погърчен завършек *-ος*), се определяха като етнични имена. Това е погрешно: в завършека *-ηνος* се крият няколко различни образувания (за *-αμηνος* вж. по-горе).

1) *-ηνος* от ие. *-no-s, -āno-s* за образуване на (притежателни) прилагателни (ср. лат. *montānus* „планински“, *Silvānus* букв. „горски“):

-υ(ζ)δρηνος „воден“ от ие. **udrā-no-s.*

-δεουηνος „девин, момински“ от ие. **dʰēwā-no-s.*

Μεζηναι (зват. пад.) субстантивирано от **mendi-āno-* „конски“, ср. месап. *Menzana.*

2) *-ηνος* за образуване на етнични имена от ие. *-no-s, -āno-s*, идентичен с предходния (ср. лат. *Romā-nus*):

Κελληνος етникон от *Κέλλη* местно име.

Σαλδοκεληνος етникон от *Σαλδοκελη-.*

Sald/t(a)ecaputenus етникон от *Sald/t(a)ecaput-.*

Σαλδοβυσ(σ)ηνος, Σαλδοουισσηνος, Σᾱλιοβυσ(σ)ηνος етникон от *Σαλδ/τοουισ(σ)η-.*

Αθυπαρηνος епитет на Сабазий, етникон от местното име *Αθυπαρη-.*

Αλααιβριηνοι епитет на Зевс и Хера, етникон от местното име *Αλααιβριη-.*

Βερακεληνοι епитет на Аполон и Асклепий, етникон от местното име *Βερα-κελη-* < ие. **bʰelo-gʷelnā* „бял извор“.

Βουρδαπηναι епитет на нимфи, етникон от местното име *Burdapa.*

Βυαιπαρηνη епитет на Хера, етникон от местното име *Βῡαιπαρη-.*

Ζινδρουμηνος епитет на Зевс, етникон от *Ζινδρουμη-* = *Διν-δρύμη* местно име.

Καριστορηνοι епитет на Зевс и Хера, етникон от местното име *Caristorum.*

Σταρασκηνος епитет на Аполон, етникон от *Στᾱρ-ασκη-*, ср. стбълг. старъ и ствнем. *ask*, нем. *Esche* „ясен (дърво)“.

3) *-ηνος* за образуване на субстантивирани прилагателни и деятелни имена от глаголи; съответствува на (славянската и) българската наставка *-ан* от ие. *-āno-s* в нарицателни и собствени (лични) имена като *велик-ан, Светл-ан, Злат-ан, Цвет-ан, Стоян* и под.; рус. *молчан, грубиян, смутьян.*

Σουητ[ουληνος], Σουιτουληνος епитет на тракийския Херос = бълг. *Светл-ан* от стбълг. **свѣтълъ** < ие. **k'woyt-ulo-s.*

Σαλδηνος епитет на Асклепий = бълг. *Злат-ан* от *злат*, рус. *золотой* от ие. **g'ʰólto-* „злато"; подобно и *Σολδηνος* от **g'ʰl̥t(ó)-* (нулева степен).

Σπινδεηνος епитет на Аполон от ие. **spindē(y)-āno-s* букв. „блестящ, сияен", ср. лит. *spindù, spindè-ti* „блестя, сияя, светя".

Ζυδεηνος епитет на тракийския Херос от ие. **g'ʰudʰe(y)-āno-s* букв. „грижещ се", ср. латв. *zudīties* „грижа се".

Στορην[ος] епитет на Зевс и Хера от ие. **stur-āno-* „велик-ан", ср. осет. *stur*, стшвед. *stur* „голям", ствнем. *stūri* „силен", вж. трак. *Στουρουλεος*.

Εστρακεηνος епитет на Аполон от **(e-)st(e)r-okʷ-* „звездо-ок", ср. гр. *ἀ-στερ-όμματος* „звездо-ок" или ср. гр. *ἀ-στερ-οπή* „светкавица" от **ster-okʷā*.

Σωληνος име или епитет на божество от ие. **sōl-āno-s* „утешаващ, утешител", ср. лат. *sōlor* „утешавам, успокоявам", *sōlāmen* „средство за утешение".

Κουλκουσ(σ)ηνος епитет на Асклепий, вероятно от **kul-ku(l)k-y-āno-s* „клокочещ" като епитет на олицетворения (целебен) извор, звукоподражателна дума, ср. бълг. *клокоча* от **klok(l)ok-yō*. Етимологията не е съвсем сигурна.

4) *-ē(y)-ī̆no-* = стбълг. **-ѣннъ**:

Τηραδεηνος епитет на Аполон от **(s)tĕro-dēyī̆no-s* „чудо-деен", ср. гр. *τέρας* „чудо" и стбълг. **-дѣннъ**, бълг. *деен*.

5) *-αηνος* = *-aïnos* (ср. гр. *λάϊνος* от *λᾶς* „камък", *γήϊνος* от *γῆ* „земя"): *Ζελαηνος*, епитет на Аполон, производно от трак. *ζελᾶς* „вино".

*

Наставка *-al-* за образуване на притежателни прилагателни = патронимични имена. По своето значение тя съответствува на българската *-ов*. Тази наставка е идентична с лидийската *-alis* (*-elis, -ilis, -ulis*), етруската *-al* (рядко *-il*) и хетската *-alla/i-* в имена като лид. *Atalis* „Ат-ов" (ср. *Αττας*), етр. *Larϑ-al* „Ларт-ов" (ср. *Larϑ*), хет. *attalla-* „бащ-ин" (от *ātta-* „баща")[1].

Ειθις Ειθιαλου: окончанието *-ου* род. пад. е погърчена форма.

Μουκαζενις Επταλ[ου ?], ср. *Επτα-πορις*, *Επτα-κενθος* и под. лични имена.

Αλιουπαιβες Ζειπαλαι (= *-ae* лат. род. пад.), ср. *Ζειπας* лично име.

Βρινκοζι[ς] *Τηραλο*[υ], ср. *Τήρης* лично име.

V. СИНТАКСИС

Прилагателното следва (обикновено) след съществителното (както в албански и румънски):

Ζυμ(λ)υ(ζ)δρηνος епитет на Асклепий, хипостаза (ретроградно образуване)[2] въз основа на ие. **g'ʰm̥yu-* **udrāno-* букв. „змей воден".

---

[1] Вж. Georgiev 1971 : 161—6 ; 1974 : 18.

[2] Ср. гр. *ἱπποπόταμος* от *ἵππος (ὁ) ποτάμιος*.

Κελαιδεουηνος епитет на Асклепий, хипостаза (ретроградно образуване) въз основа на ие. **gʷelnā *dʰēwānā* букв. „извор девин“.

Ἴσμαϱος, Ἰσμάϱα местно име от ие. **wik'-s *mərā* букв. „село голямо“, ср. алб. *vis* „място, селище“, стбълг. вьсь „село“, авест. *vis*- „къща, село, клан“ и рум. (дак.) *mare* „голям“ от ие. **mər-* или **mēr-*, гал. *-maros*, ср. рум. *Satu mare* „село голямо“.

Μαμουζηνη „*μήτηϱ ϑεῶν*“, хипостаза (ретроградно образуване) от **μα μουζηνη *mă mn̥ti-ānā* „mater montana“.

Gygemeros название на планина, ср. рум. (дак.) *ghiuj* „стар“, алб. *gjush* „дядо“ и **mēro-* „голям, велик“ в ствнем. *-mār* = стбълг. **-мѣръ**, рум. (дак.) *mare* „голям“, вж. гл. VII s. v.

ГЛАВА ДЕСЕТА

ТРАКИЙСКИ И ДАКИЙСКИ

I. УВОД

Днес Балканският полуостров се населява от редица големи народи, между които са пръснати различни малцинства: цигани, арменци, евреи, татари и др.[1] От друга страна, предимно в центъра на полуострова, има арумъни (± 300 000), които говорят един румънски диалект, доста отдалечен от дако-румънски, мегленo-румънци, чийто диалект наподобява арумънски, и на запад, в Истрия, истро-румънци.

Следователно в сравнение с другите големи полуострови на Южна Европа населението на Балканския полуостров е много диференцирано от демографска гледна точка. Главната причина за това е вероятно характерната геоморфология на тази област: дълбоки долини, обкръжени от високи планини или от река Дунав.

В древността и през по-отдалечените епохи, когато населението е било малобройно и отношенията между различните народи и племена са били слабо развити или почти не са съществували, числото на различните народи и племена на полуострова е било без съмнение по-голямо отколкото днес.

Ако например днешна Югославия се населява от редица народи и малцинства[2], никак не е вероятно през I-то хилядолетие пр. н. е. в тази област да е имало само илирийци.

Примерът на древна Италия, т. е. Италийския полуостров, който е много по-малък от Балканския полуостров (ок. 250 000 км² срещу 505 578 км² без Дакия) е много поучителен. През последните векове пр. н. е. ние намираме там многобройни народи и племена — на север: лигури, келтски племена, рети, евганейци, венети; в центъра: етруски, умбри, пиценци, латини, сабелски племена, оски; на юг: брути, япиги, месапийци, гърци; освен това голям брой по-маловажни племена.

Следователно, по отношение на древността трябва да приемем още по-голямо демографско различие на Балканския полуостров, много по-голямо отколкото в днешно време.

Въз основа на разпределението на древната топонимия Балканският полуостров може да се раздели на седем или осем главни етнически

---

[1] В България например, според статистиката от 1965 г. има 656 000 турци, 197 800 цигани, 22 000 арменци, 10 500 руси, 7 500 гърци, 6 000 евреи, 6 000 татари, 4 000 румъни, 2 000 каракачани и пр.

[2] Вж. официалната югославска статистика от 1953 г.

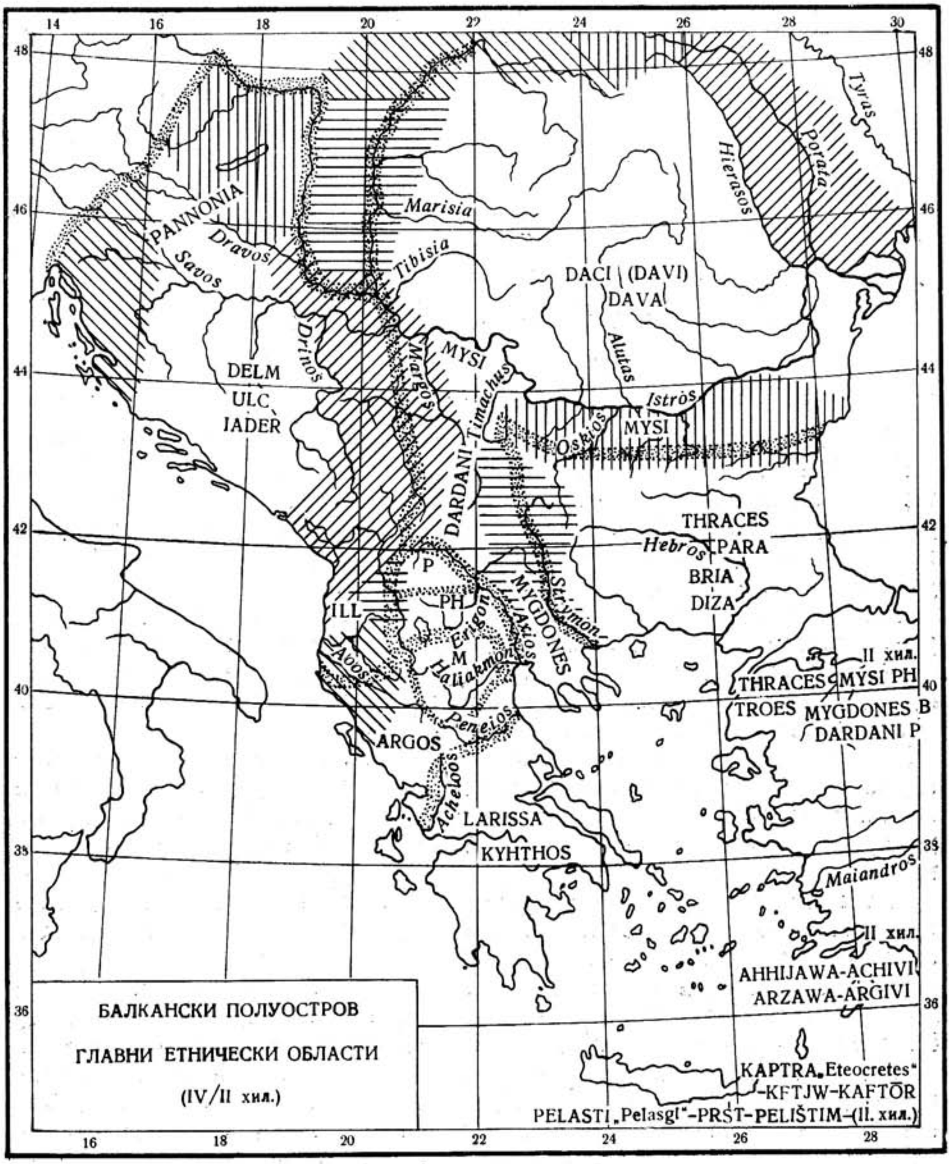
PANNONIA
Dravos
Savos
Marisia
Tibisia
Hierasos
Porata
Tyras
DACI (DAVI)
DAVA
Drinos
Margos
MYSI
Timachus
Alutas
Istros
DELM
ULC
JADER
Oskios
MYSI
DARDANI
THRACES
Hebros
PARA
BRIA
DIZA
P
PH
ILL
Erigon
Axios
Strymon
MYGDONES
M
Haliakmon
Aoos
Peneios
ARGOS
Acheloos
LARISSA
KYHTHOS
II хил.
THRACES
MYSI PH
TROES
MYGDONES B
DARDANI P
Maiandros
II хил.
AHHIJAWA-ACHIVI
ARZAWA-ARGIVI
KAPTRA „Eteocretes"
-KFTJW-KAFTOR
PELASTI „Pelasgi"-PRST-PELIŠTIM-(II. хил.)
14
16
18
20
22
24
26
28
30
48
46
44
42
40
38
36

БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ

ГЛАВНИ ЕТНИЧЕСКИ ОБЛАСТИ

(IV/II хил.)

области: дако-мизийска (Дакия и Мизия = Мезия), тракийска (Тракия), предгръцка (пеласгийска: Южна и Централна Гърция заедно с по-голямата част от Егейските острови), прагръцка (Епир, Западна и Северна Тесалия), македонска (Южна Македония: басейнът на р. Халиакмон), прафригийска (Северозападна Македония: басейнът на р. Еригон), илирийска (Илирия и някои съседни области), а вероятно и далматинска (Далмация), вж. географската карта.

*

До преди 50-тина години мнозина смятаха, че на Балканския полуостров на север от Гърция се е говорил един език или диалекти на един и същ език и ние често употребявахме термина „тракo-илирийски“. Покъсно обаче окончателно бе установено, че, макар и сродни, тракийски и илирийски са два индоевропейски езика, доста различни един от друг приблизително така различни, както например ирански и латински, вж' гл. XIV.

От друга страна, допреди двадесетина години за всички нас „тракийски“ означаваше езика на древното население, което е обитавало огромното пространство приблизително от Северните Карпати между реките Тиса и Днестър (или Днепър), източната част на Балканския полуостров от реките Морава и Вардар на изток, както и някои области от Северна и Централна Мала Азия, т. е. днес Западна Украина, Молдавия, цяла Румъния, Източна Унгария, Източна Югославия, цяла България, Североизточна Гърция, Турска Тракия и големи области от Северна и Централна Турция.

Всички приемахме това положение въз основа на сведенията на географа Страбон и на други антични автори, които съобщаваха, че мизите, гетите и фригите били тракийски племена, че говорели тракийски език. Несъмнено в цялата спомената област още от дълбока древност са се говорили езици от индоевропейски произход. Обаче понятието за езиково родство е едно откритие на XIX век. Античните автори нямат никаква представа за тоя факт на сравнително-историческото езикознание. Те правят тук същата грешка, както когато твърдят, че латински бил еолийски диалект на гръцкия език (Tyrannion от Amisos, Филоксен, Варон). В същност тракийски, фригийски и дакийски са били три различни индоевропейски езика.

Преди всичко в една такава обширна област, силно насечена от многобройни големи планини и реки, далеко в първобитно-общинния строй, когато икономическите връзки между отделните племена са били съвсем незначителни, когато не е имало една обща държава, не е вероятно да е имало един общ език. От друга страна известни са над 150 фригийски надписа, които датират от VII век пр. н. е. докъм IV век от н. е. Обаче езикът на тия надписи е съвсем различен от това, което можем да заключим за тракийския език. Разликата между тракийски и фригийски е приблизително такава, както между албански и гръцки, вж. гл. XII.

*

Всеки език (или група сродни езици) има някои свои особени географски названия, типични само за него. Те могат да бъдат или някои особени думи, които се срещат само в даден език като географски термини, или пък някои особени фонетични промени, характерни само за един език или една езикова група. Така например селищни имена като *Градец, Градище*, рум. *Gradeţul, Gradeşti* могат да бъдат само от български произход, тъй като съчетанието от промените ие. *or* > бълг. *ра*, прасл. *-ьць* > бълг. *-ец* или ие. *-skyo-* > бълг. *-ще* са характерни за нашия език. Също така местни названия като *Μεγαλόπολις*, *Τρίπολις*, *Τετράπολις* и пр. или *Θέρμη*, *Θέρμα*, *Θερμαί*, *Θερμοπύλαι*, *Θέρμυδρα* могат да бъдат само гръцки, понеже думата *πόλις* и началното *ϑ* от ие. g^{wh} в *ϑερμός* „горещ“ са характерни само за гръцкия език. От друга страна, дори и да не знаехме нищо друго за германските и славянските езици освен топонимията, ние бихме могли да разграничим на запад и на изток две различни етнически единства (германска и славянска) въз основа на разпределението на топоними с голяма фреквентност като нем. *Stadt* „град“ (*Altstadt, Neustadt, Heiligenstadt* и т. н.), „село“ *Dorf* (*Neudorf* и пр.), от една страна, и прасл. **gardъ* „град“ и **vьsь* „село“, от друга.

Такива особени географски названия намираме в източната половина на Балканския полуостров.[1]

II. ДАКО-МИЗИЙСКАТА ОБЛАСТ

Въз основа на разпространението на най-характерните местни имена може да се разграничи на север една дако-мизийска област. Тя включва Дакия (днес приблизително Румъния и Източна Унгария на изток от р. Тиса), (Северна) Мизия (*Μυσία*), наречена по-късно поради фонетичната промяна $\bar{u} > u^{i} >$ лат. *oe* > *e* *Мезия* (Moesia) (днес Североизточна Югославия и Северна България) и Мала Скития (днес Добруджа).

Най-характерните местни имена в очертаната по-горе територия са сложни думи, втората съставна част на които съдържа думата *dava* (или *deva*, *dova*) „град“. Поради големия си брой и своето хомогенно географско разпределение, те дават ясна представа за прародината на дако-мизийците. Съществуват 46 (или 51) топонима от този тип: 28 (или 29), т. е. повече от половината, се намират в Дакия[2]:

Acidava град на р. Алутас-Олт.

Αργεδαυον в надпис (от 48 г. пр. н. е.) от Балчик.

Arcidava (*'Αργίδαυα*, *Arcidaba*), днес Verşeţ.

Burridava град по долното течение на р. Алутас-Олт (при Слатина) „градът на племето *Βοῦροι*“.

Δοκίδαυα град в Северозападна Дакия.

Ζαργίδαυα град в Дакия, днес Роман.

Ζιρίδαυα град в Западна Дакия с *gi* > *zi*, ср. **Giridava* в надпис от Долна Мизия, вж. по-нататък.

Ζουσίδαυα град в Югоизточна Дакия.

Καρσίδαυα град в Източна Дакия.

Κληπίδαυα селище по средното течение на р. Tyras — Днепър.

Κομίδαυα, *Cumidava*, днес Rîşnov.

Μαρκόδαυα град в Дакия, ср. келтското местно име *Marco-durum* „конска крепост (или град)“.

Νετίνδαυα (*Νεντίδαυα*) град в Югоизточна Дакия.

Οὐτίδαυα град по горното течение на р. Алутас-Олт.

Πατρίδαυα град в Дакия.

Pelendova = *Πολόνδα(υα)*, днес Крайова.

---

[1] Данните са заети от Detschew 1957. Тук изказвам своята голяма благодарност на проф. Б. Геров, ст. н. с. Ив. Венедиков и проф. Р. Вулпе, които ми оказаха помощ при локализирането на някои от разглежданите географски названия.

[2] Вж. подробно Георгиев 1958: 89—94.

**Perburidava* (в етникона *Perburidavenses*) град при долното течение на р. Жиул при Крайова.

Πετϱόδαυα град в Източна Дакия.

Πιϱοβοϱίδαυα, *Piroboridava* (надпис), днес Poiana.

**Πϱεδαυα* (в етникона *Πϱεδαυήνσιοι*).

ʽΡαμίδαυα град по горното течение на р. Алутас-Олт.

Rusidava град на десния бряг на р. Алутас-Олт.

Sacidaba (*Su-?*) град южно от Apulum.

Σανγίδαυα град по горното течение на р. Алутас-Олт.

Σετίδαυα селище в Северна Дакия.

Σινγίδαυα град западно от Apulum.

Sucidava (*Συκιδάβα*, *Ζικίδεβα*, *Συκίβιδα*), днес Celei.

Ταμασίδαυα град на р. Hierasos-Серет.

Девет (или десет) топонима от този тип се явяват в Долна Мизия (Северна България) и в Мала Скития (Добруджа):

'Αεδάβη кастел на р. Дунав между Augustae и Oescus.

**Buteridava* (в етникона *Buteridavensis*).

Gildoba (= Giridava?).

**Giridava* (в етникона *Giridavensis*): в надпис от Плевенско.

Λαούσδαυα град в Източна Мизия.

Καπίδαβα (*Capidava, Calidava*), днес Calachioi.

Μουϱιδεβά кастел в Scythia minor — Добруджа.

Sagadava селище близо до Durostorum — Силистра.

Sacidava (*Sucidava*) град в Долна Мизия на границата със Scythia (minor).

Scaidava (*Σκεδεβά*) селище в Източна Мизия между Iatrus и Trimammium.

Sucidava (*Σουκίδαυα, Sancidapa*)? град в Източна Мизия на р. Дунав при Рахово).

Други осем се срещат в Източна Горна Мизия (Дардания, Dacia Mediterranea „Средиземна Дакия"):

Αἰαδάβα кастел в областта на Румисиана, днес Бела Паланка.

Βϱεγεδάβα кастел в областта на Serdica.

Δανεδέβαι кастел в Dacia mediterranea или ripensis.

Desudaba селище между *Astibus* — Щип и Pautalia — Кюстендил.

Ζισνουδεβά (къде?).

Θεϱμίδαυα (вероятно погърчено вместо **Zermidava*) между Шкодра и Сипарантум, т. е. на границата на Югозападна Дардания и Североизточна Илирия.

'Ιταδεβά кастел в Dacia mediterranea.

Κουιμέδαβα (*Κουμούδεβα*) кастел в областта на Пирот.

*

В Тракия намираме един единствен топоним от този тип: касае се за един старинен тракийски град днес *Пловдив*, преустроен по време на завоюването на Западна Тракия от Филип II Македонски (359—336 пр. н. е.), който му дал собственото си име: на гръцки *Φιλιππό-πολις*, а на

„тракийски“ *Pülpu-deva* „град на Филип“, вж. гл. XVI. Това означава, че единственият пример на споменатия топонимичен тип, който се среща в Тракия, е бил внесен там (изкуствено) от централната част на полуострова (от македонците), където е имало и други топоними от същия тип. Следователно, топонимите на *dava* (*deva*) са характерни за Дакия, те се срещат по-рядко в (Северна) Мизия и липсват в Тракия.

Дако-мизийската дума *deva*, която означава „град“, произлиза от *$d^h\bar{e}w\bar{a}$ „място“, ср. бълг. *дявам*, рус. *девать* „слагам, поставям“ от *$d^h\bar{e}w\bar{\imath}$- хом. *ϑαάσσω* „разположен съм“, *ϑάβακον· ϑᾶκον ἢ ϑρόνος* (Hes.) от *$d^h\partial w$-$\bar{a}ko$-. Разликата между формите *deva, dava, dova* е хронологична (и диалектна); тя се дължи на характерната за дако-мизийска фонетична промяна $\bar{e} > \bar{a} > a$ (IV—I в.) $> o$ (II—VI в.), както в албански (вж. гл. XI).

Разпределението на разгледаните топоними дава възможност да се направят следните изводи: Прародината на дако-мизийските племена е Дакия. Много рано, вероятно през III-то хилядолетие, някои дако-мизийски племена започнали да се преселват на юг от Дунав в (Северна) Мизия = Мезия, Дардания, Източна Македония, отчасти в Далмация, Илирия, както и в Северна Тесалия.

Някои учени смятат дарданците за илирийци (H. Krahe, A. Mayer), докато други са на мнение, че те са по-вероятно траки (Д. Дечев). Според мен дарданците са от (дако-)мизийски произход с късен илирийски суперстрат (ср. имената на царете *Longarus, Monunios*)[1]: в Източна Дардания има и тракийски субстрат или тракийски преселници (ср. *Δαρδάπαρα*). Дако-мизийският произход на дарданците се потвърждава от разпределението на топонимите на *dava* (*deva*) „град“ (ср. *Αἰαδάβα, Κουιμέδεβα* в Северна Дардания и *Θερμίδαυα* в Югозападна Дардания), а също така и от името на река *Ἄξιος*, чието горно течение се намира в Дардания. Това име съответствува точно на дако-мизийското название на притока на Дунав *Ἄξιος* в Мала Скития, днес Добруджа.

От Дардания (вероятно през III-то хилядолетие) мизийски племена са проникнали на юг по течението на р. *Ἄξιος*. Там те се наричат *Μύγδονες.* Първоначално те са населявали областта между *Ἄξιος* — Вардар и *Στρυμών* — Струма, а по-късно (през класическата епоха) на изток от долното течение и устието на *Ἄξιος*, както и северната част на Халкидическия п-в (*Μυγδονία*). Мизийският произход на мигдонците се потвърждава от античната традиция, според която те са мизи (или фриги)[2], а също така от етимологията на тяхното име: *Μύγδονες* (*Μυγδόνες*) е етникон от *Μύγδων* (*Μυγδών*), запазено в Илиада като лично име: в същност *Μύγ-δων* произлиза вероятно от *$m\bar{u}s$-$g^hd^h\bar{o}m$ (или чрез хаплология от *$M\bar{u}s\bar{o}m$ *$g^hd^h\bar{o}m$) „земя(та) на мизийците“, т. е. *Μυσία*[3]. Това се потвърждава и от следния пасаж у Стефан Византийски: ....*Μυγδονία, ἐλέγετο καὶ Μυχϑονία*, при което *Μυ-χϑονία* е гръцкият превод на *Μυ-γδονία*: миз. *-γδων* = гр. *χϑών* „земя, страна, област“. Следователно мигдонците са били мизи, асимилирани по-късно от фригите.[1] От същия произход е вероятно името *Μυόννησος* (малък остров край брега на Тесалия, нос в Йония с малък град на запад от Лесбос и малък остров близо до Ефес)[2], което може да се тълкува като **Μυ[σ]ῶν νῆσος* „островът на мизите“ с изчезване (между X и V в. или по-рано) на интервокалното *s*.

---

[1] Така трибалите (според H. Krahe и A. Mayer от илирийски произход, според Д. Дечев от тракийски произход) са били (дако-)мизийци, които през IV в. пр. н. е. са попаднали под власта на илирийското племе *Αὐταριᾶται*.

[2] Ср. Paus. 10, 27, 1, schol. Ap. Rh. 2, 786.

[3] Ср. гр. *Περραιβῶν χϑών* (Aesch. *Suppl.* 256) = *Περραιβία* или *Ὑάμπολις* от *Ὑαντ(ων)-πολις* „град(ът) (на племето) *Ὕαντες*“, *χϑὼν Πελάσγων* (Aesch. *Suppl.* 890), *χϑὼν Θρηΐκια* (Eur. *Hec.* 36) и под.

III. ТРАКИЙСКАТА ОБЛАСТ

Въз основа на разпространението на най-характерните местни имена в източната част на Балканския полуостров може да се разграничи друга една етническа област, а именно тракийската или същинска Тракия.

Тракийската област или Тракия включва източната част на Балканския полуостров между Черно, Мраморно и Егейско море (включително островите Тасос и Самотраки), приблизително южно от Дунав и Мала Скития (Добруджа), както и на изток приблизително от долините на реките Стрюмон-Струма и Тимахус-Тимок.

Най-характерните местни имена за Тракия са сложни думи, образувани с втора съставна част *-para* „река“ (?), *bria* „град“ и *-diza* „крепост“. Тези имена не се срещат на север от Дунав.

Местните имена, образувани с *para*, са 42 (или 51); *-para* „река“ (?) произлиза вероятно от **bora* и съответствува на гр. *βόρβορος* „кал, блато“, стинд. *barburá-m* „вода“, *Barbarā, Barbarī* имена на реки, брет. *béra* „тека“, бълг. *бара* „рекичка“ застояла вода“:[3]

Agatapara, днес *Агатово* близо до град Севлиево.

Αθυπαρη- (в етникона *Αθυπαρηνος*) вероятно с дисимилация от **Αθρυ-παρα*.

Αὐθιπάρου кастел в Хемимонт.

Βαζοπαρα в надпис от Pizos (Чирпанско).

Βενδιπαρα в надпис от Пловдив.

Βέπαρα кастел в областта на Хеброс.

Bessapara, днес Бешикара на южния бряг по горното течение на Марица.

Bessapara друго селище със същото име.

Βηλαιδίπαρα кастел по горното течение на Хеброс.

Βηρίπαρα (*Βερίπαρα*), днес *Бериево, Берово* близо до град Севлиево.

Βηρίπαρα кастел по горното течение на Hebros.

Βόσπαρα кастел близко до *Bessapara*.

Βουσιπαρα в надпис от Pizos (Чирпанско).

Breierophara днес Ирджан на р. Ярдамлъдере в Гръцка Тракия.

Βρεντοπαρα в надпис от Хисар, Карловско.

Βρίπαρο кастел в областта на Румисиана, днес Бела Паланка.

Βρίπαρον кастел в областта на Сердика.

Βυαιπαρη- в етникона *Βυαιπαρηνη* в надпис от Горочевци, Трънско.

---

[1] Мигдонците са засвидетелствувани в Мизия, Фригия и Йония, срв. Ael. *Var. hist.* 8, 5

[2] Ср. *Σαόννησος* от **Σα(ι)ων νῆσος* „островът на племето *Σαῖοι*, *Πελοπόννησος* от **Πελόπων νῆσος* „островът на пелопите“.

[3] Обаче родството на тракийската дума с бълг., срхр. *порой*, рум. *pîrîu* „ручей“ (дак.), алб. *përrua* „ручей, порой“ не е изключено, вж. Georgiev 1965: 288—9. За местните имена, образувани с *-para*, вж. Георгиев 1968: 94—7. Според Fick (1873—423) *-παρα* е = гр. *-πορος* „брод“, според Tomaschek (1893 : 16) = гр. *ἐμπόριον* „тържище“.

Γελουπαρα в надпис от Pizos (Чирпанско).

Δαρδάπαρα кастел в областта на Бела Паланка.

Δαρδάπαρα кастел в Дардания: *δαρδα-* е тракийска, а също дако-мизийска дума, ср. тракийския антропоним *Dardisa* от Анхиало.

Δρουσίπαρα (Ptol. 3, 11, 7), днес Месини при Каръштъран на р. Ергене.

Δωδοπαρο(ς) в надпис от Тополовградско.

**Ethrupara (?) > Jatropol* (1642), днес *Етрополе (??).*

Ζάπαρα, днес Сандански.

**Capara* > днес Цапарево, Кюстендилско.

Inivara

Ἰσγίπερα кастел близо до Bessapara, ср. *Δρουσί-παρα = Δριζί-περα.*

**Karapara (??),* днес *Каvaполци (??).*

Κειριπαρα > *Цирoпол*, днес с. Господинци, Гоцеделчевско.

Κηριπάρων кастел в Хемимонт.

Κρασαλόπαρα в надпис от Pizos (Чирпанско).

Longinopara = ? *Λύ(γ)γινος ποταμός*, днес *Лъжене*: това име дава възможност да се определи значението на *para* като „*ποταμός*, река".

Μουτζίπαρα кастел в Dacia ripensis.

Πρισκούπερα кастел в Дардания, ср. *Δρουσί-παρα = Δριζί-περα.*

**Sapara* (?) > днес *Сапар-ево* близо до град Станке Димитров.

Sauzupara селище между Arso и Burdipta в областта на Хеброс.

Σκαπτοπαρη- в етникона *Σκαπτοπαρηνος* в надпис от Ботевградско.

Σκαρίπαρα кастел западно от Видин.

Σκασκοπαρη- в етникона *Σκασκοπαρηνος* в надпис от Първомайско.

Σπινοπαρα в надпис от Коньово, Кюстендилско.

Στρατοπαρα в надпис от Pizos (Чирпанско).

Ταμονβαρί (?): *-νπ-* > *νβ-*; *-βαρι* умалително от *-παρα* (?).

Τάρπωρον < **Ταρπω-παρον* (?).

Τόπαρον кастел в Родопите.

Tranupara град в Пеония между Stobi и Astibus.

Ὑμαυπάρου-βρι кастел в областта на средното течение на Хеброс: *-βρι* умалително (?) от *βρία*.

Χεσδούπαρα кастел в областта на Ниш; касае се вероятно за тракийски преселници.

Местните имена, образувани с *bria* „град", са 14 (или 17)[1]; *βρία* „град" произлиза от **wri(y)a*, ср. тох. B *rije*, A *ri* „град", авест. *var* „кастел, крепост, кула".

Αλααιβριη- в епитета (етникона) *Αλααιβριηνος*.

Βολβαβριη- в етникона *Βολβαβριηνος* в надпис от Шатрово, Станкедимитровско.

Βρε (= *-βρι* ?).

Βρέα (*-ια* > *-εα*) град по егейското крайбрежие.

Καλοβρίη.

Κώμβρεια, *Κωβρία* (от Херодот насам, V в. пр. н. е.) град на брега на Егейско море.

Μασκιοβρί[α] в надпис от Разградско.

Μεσαμβρίη, *Μεσημβρία*, *Μεταμβρια-* (от Херодот насам), днес Несебър.

---

[1] Вж. подробно Георгиев 1958 : 97—8.

Μεσαμβϱίη, Μεσημβϱία, Μεσαμβϱια (от Херодот насам) град на Егейско море.

Πολτυμβϱία град на Егейско море = *Αἶνος.*

**Σαλαμβϱία*, изведено от името на р. *Σαλαμβϱίας* в Северна Тесалия.

Σηλυμβϱίη, Σηλυ(μ)βϱία, Σαλυ(μ)βϱία (от Херодот насам) град на Пропонтида в Тракия, днес Селиврия.

**Σηλυ(μ)βϱία* > *Селиврия* близо до град Станке Димитров.

Σκελαβϱιη в надпис от Pizos (Чирпанско).

Σομβϱια (надпис от V в. пр. н. е.) град на Пропонтида.

῾Υμαυπάϱουβϱι (*-βϱι* умалително (?) от *βϱία*), вж. по-горе.

Топонимите, образувани с *diza* (*-os*) „крепост“ са 11;[1] *diza* „крепост“ произлиза от *d^{h}*(e)i*g'^{h}*(y)o-* (или *-ā*), ср. стперс. *didā*, нперс. *diz, dēz* „крепост“, арм. *dizanim* „струпвам“:

Bedizos mutatio между Resisto и Apri(s) в Турска Тракия.

(*Beodizos* вероятно идентично с първото).

Burtudizos mansio на р. Erginias, днес Бабаески.

Δείξας кастел в Хемимонт.

Δϱαδιζα- в етникона *Δϱαδιζανος* в надпис от Никополис във Битиния на Пропонтида.

Κιστίδιζος кастел в Долна Мизия.

Orudiza, -disza mansio на брега на Tonzos — Тунджа.

Ostudizo, днес Hafsa в Турска Тракия.

Tarpodizos северно от Къркклисе в Турска Тракия, вероятно при Перинт.

Τυϱόδιζα (от Херодот насам) на Пропонтида.

Τυϱόδιζα кастел на Егейско море, днес Макри.

IV. ИЗВОДИ

Главните народи[2] в източната част на Балканския полуостров са били траките, мизите и даките. Тези народи са били разделени на множество племена. Така главните тракийски племена са беси, битини, кикони, одризи и др.; главните мизийски племена са дарданци, трибали и мигдонци; даките се делели на даки и гети.

Тракия в тесен смисъл на думата включва югоизточната част на Балканския полуостров, разположена между Черно, Мраморно и Егейско море, приблизително на юг от Хемус и на изток от р. Струма. Най-характерните местни имена в Тракия са сложни думи, образувани с помощта на думите *para* „река (?)“ (*Bendipara, Bessapara, Ķeiripara* и пр.), *bria* „град“ *(Kō(m)br(e)ia, Mēsembria, Sombria* и пр.) и *diza* „крепост“ (*Beodizos, Orudiza, Tyrodiza* и пр.).

Относно тази област няма никакви сигурни данни за съществуването на по-стара ономастика от тракийската. Това означава, че пратраките са населявали тази територия поне от ранния неолит. Следователно най-древните културни пластове на селищните могили като Караново, Азмашка могила, Казанлък и пр. са били пратракийски.

---

[1] Вж. подробно Георгиев 1958: 99—100.

[2] Преди нашествието на ирански племена и на келти.

Без съмнение, през дългия период от неолита насам в Тракия са нахлували различни племена и народи. Така в Северозападна Мала Азия са живеели мизи и дарданци още от II-то хилядолетие пр. н. е. За да отидат в Мала Азия, мизите и дарданците е трябвало да минат през Тракия. Следователно в Тракия е имало мизийски и дардански нашествия. През втората половина на II-то хилядолетие фриги са нахлули в Мала Азия, минавайки през Южна Тракия. Трерите, които някога са живеели в съседство с трибалите (Hdt. IV 49; Thuc. II 56), са нахлули в Троада, т. е. в Северозападна Мала Азия (Strab. XIII 586): те също са минали през Тракия. Според Херодот (VII 75) битините, които са обитавали в Северозападна Мала Азия, са дошли там от областта на р. Струма, дето са били съседи на майдите; Страбон (VII 295) ги нарича майдобитини.

В Тракия има местни имена от дако-мизийски (напр. *Salmydessos*), фригийски, гръцки (напр. *Neapolis, Nikopolis*), македонски, келтски, латински (напр. *Aquae Calidae, Traiana Augusta*) и друг произход. Обаче най-старият ономастичен пласт тук е тракийски: ние не знаем друг ономастичен пласт или дори отделни местни имена, които да са по-стари от тракийската топонимия.

По времето, когато господствуваше прединдоевропейската теория, местни имена като *Perinthos* и *Salmydessos* се определяха за прединдоевропейски. Това схващане се основаваше на твърдението, че суфиксите *nth* и *s(s)* били от прединдоевропейски произход. По този начин се допускаше груба грешка. Онова, което важи за гръцката топонимия, не може да се отнася и за тракийската, защото тези два езика имат различни фонетични закони: изчезването на интервокалното *s* е гръцко фонетично явление, но не и тракийско; фонетичната промяна *t* > *th* е тракийско фонетично явление, но не и гръцко.

И така от гледище на фонетичните закони (*n̥* > *in*, *t* > *th* и запазено интервокално *s*) тези два топонима имат ясни етимологии:

Πείρινθος, *Πέρινθος*, град разположен на един хълм по брега на Пропонтида, произлиза от ие. **perwn̥to-s* и съответствува точно на стинд. *párvata-ḥ* „планина" от ие. **perwn̥to-s*. Това име е от тракийски произход, вж. гл. VII.

Σαλμυδησσός, залив, река и местност в Тракия при Черно море, произлиза от ие. **salm-udes-yo-* „солена вода", ср. гр. *ἅλμη* „морска вода, солена вода" от **salmā* и *ὕδος* с. „вода". Запазеното *d* показва, че това име е от мизийски произход.

Въз основа на такива съображения може да се заключи, че траките са населявали територията, означена с тяхното име, от най-дълбока древност, поне от времето, когато племената в тази област са започнали да водят заседнал живот, т. е. поне от ранния неолит. Преди тази епоха населението е било извънредно рядко и е водело номадски живот. Дори от гледище на недоказуемото предположение, че през времето на палеолита тук е имало предтракийско население, такова население не е оставило никакви езикови следи.

Следователно, макар тракийският език да е бил повлиян по различен начин от езиците на разни завоеватели, той е бил запазен от автохтонното население до края на античната епоха.[1]

---

[1] В това отношение може да се сравни например древният Египет, дето от най-древни времена се е говорел древният египетски език, който е бил постепенно изместен от арабски към началото на II хил. от н. е.

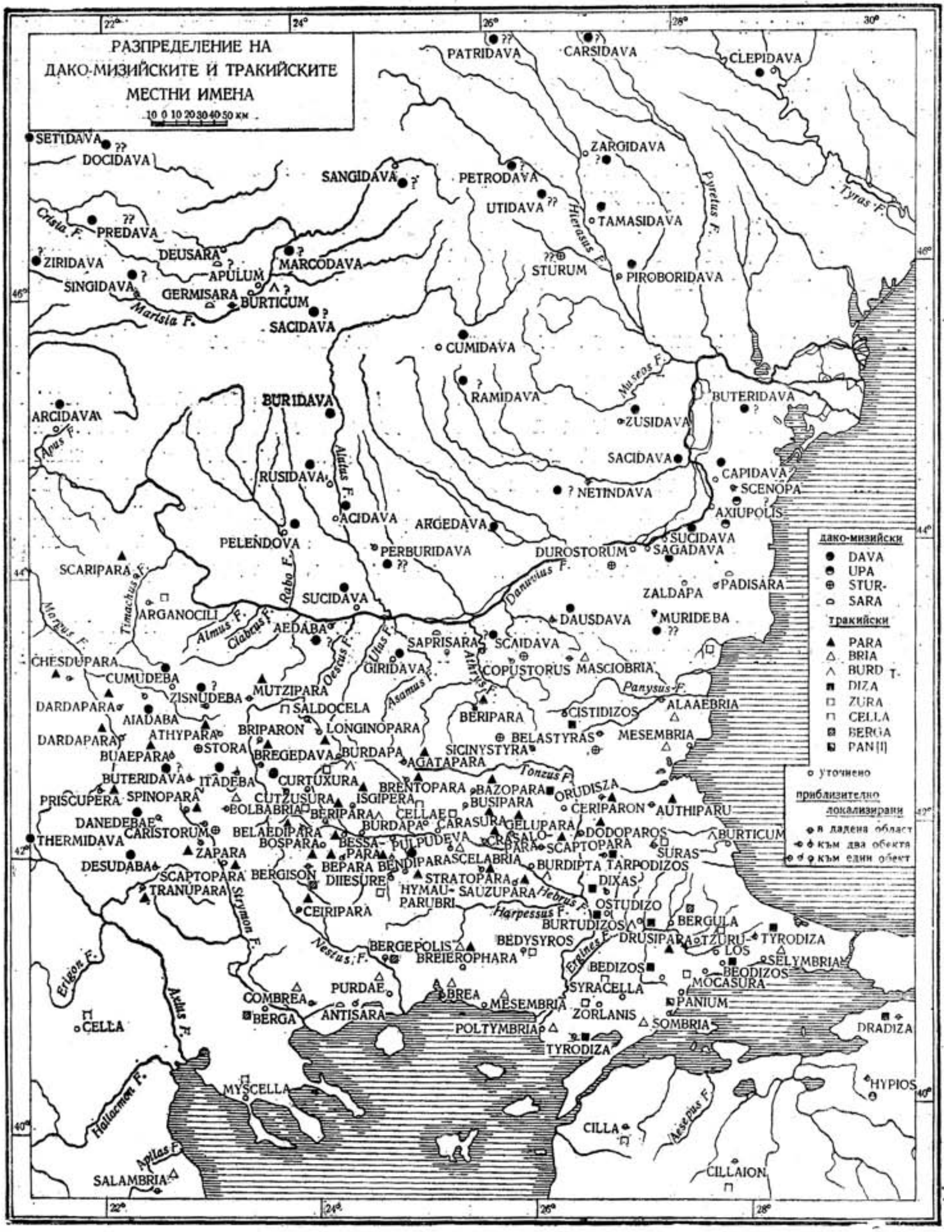
РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА
ДАКО-МИЗИЙСКИТЕ И ТРАКИЙСКИТЕ
МЕСТНИ ИМЕНА
10 0 10 20 30 40 50 км
дако-мизийски
● DAVA
UPA
⊕ STUR-
SARA
тракийски
▲ PARA
△ BRIA
∧ BURD T-
■ DIZA
□ ZURA
⊓ CELLA
BERGA
PAN(I)
○ уточнено
приблизително локализирани
в дадена област
към два обекта
към един обект
22°
24°
26°
28°
30°
46°
44°
42°
40°
PATRIDAVA
CARSIDAVA
CLEPIDAVA
SETIDAVA
DOCIDAVA
ZARGIDAVA
SANGIDAVA
PETRODAVA
UTIDAVA
TAMASIDAVA
Tyras F.
Pyretus F.
Hierasus F.
Crisia F.
PREDAVA
ZIRIDAVA
DEUSARA
APULUM
MARCODAVA
STURUM
PIROBORIDAVA
SINGIDAVA
GERMISARA
BURTICUM
Marisia F.
SACIDAVA
CUMIDAVA
RAMIDAVA
Museos F.
BURIDAVA
BUTERIDAVA
ARCIDAVA
Apus F.
ZUSIDAVA
SACIDAVA
RUSIDAVA
Alutus F.
CAPIDAVA
SCENOPA
NETINDAVA
AXIUPOLIS
ACIDAVA
ARGEDAVA
PELENDOVA
SUCIDAVA
SAGADAVA
PERBURIDAVA
DUROSTORUM
Danuvius F.
SCARIPARA
Timachus F.
Rabo F.
ZALDAPA
PADISARA
Margus F.
SUCIDAVA
ARGANOCILI
Almus F.
Ciabrus F.
AEDABA
DAUSDAVA
MURIDEBA
SAPRISARA
SCAIDAVA
Oescus F.
Utus F.
CHESDUPARA
CUMUDEBA
GIRIDAVA
COPUSTORUS
MASCIOBRIA
Asamus F.
Athrys F.
ZISNUDEBA
MUTZIPARA
Panysus F.
DARDAPARA
SALDOCELA
BERIPARA
CISTIDIZOS
ALAAEBRIA
AIADABA
ATHYPARA
BRIPARON
LONGINOPARA
BELASTYRAS
MESEMBRIA
DARDAPARA
STORA
BUAEPARA
BREGEDAVA
BURDAPA
SICINYSTYRA
AGATAPARA
Tonzus F.
BUTERIDAVA
ITADEBA
CURTUXURA
BRENTOPARA
BAZOPARA
ORUDISZA
PRISCUPERA
SPINOPARA
CUTZUSURA
ISGIPERA
BUSIPARA
CERIPARON
AUTHIPARU
BOLBABRIA
BERIPARA
CELLAE
DANEDEBAE
BURDAPA
CARASURA
GELUPARA
THERMIDAVA
CARISTORUM
BELAEDIPARA
PULPUDEVA
CRASALO-PARA
DODOPAROS
BURTICUM
BOSPARA
BESSAPARA
SCAPTOPARA
SURAS
DESUDABA
ZAPARA
BEPARA
BENDIPARA
SCELABRIA
BURDIPTA
TARPODIZOS
SCAPTOPARA
BERGISON
DIIESURE
STRATOPARA
DIXAS
TRANUPARA
HYMAU-PARUBRI
SAUZUPARA
Hebrus F.
OSTUDIZO
Strymon F.
CEIRIPARA
Harpessus F.
BURTUDIZOS
BERGULA
BERGEPOLIS
BEDYSYROS
DRUSIPARA
TZURULOS
TYRODIZA
Nestus F.
BREIEROPHARA
Erginos F.
SELYMBRIA
Erigon F.
BEDIZOS
BEODIZOS
PURDAE
MOCASURA
Axius F.
COMBREA
BREA
SYRACELLA
MESEMBRIA
PANIUM
BERGA
ANTISARA
ZORLANIS
SOMBRIA
DRADIZA
CELLA
POLTYMBRIA
TYRODIZA
Haliacmon F.
MYSCELLA
HYPIOS
CILLA
Aesepus F.
Apilas F.
CILLAION
SALAMBRIA

Мизия (Мезия от лат. *Moesia* е по-късна форма) е днешна Северна България и Североизточна Югославия. Дарданците са били мизийско племе с късен илирийски суперстрат. Мизи и дарданци твърде рано (вероятно през III/II хилядолетие) са проникнали в Северозападна Мала Азия.

Според топонимията в Дакия и Мизия са живеели племена или народи, които са говорели на близко сродни диалекти. Дако-мизийската област включва Дакия (приблизително днешна Румъния и Унгария на изток от р. Тиса), Мизия = Мезия и Мала Скития (днешна Добруджа). Най-характерните местни имена от тази област са сложни думи, чиято втора съставна част съдържа думата *dava* (или *deva, dova*) „град“, ср. *Acidava, Capidava, Sagadava* и пр. Главните племена или народи в тази област са били даките, гетите, мизите, дарданците, трибалите и др., които са били носители на различните неолитни, халколитни и метални култури от тая област, като напр. културите от Старчево, Винча, Сълкуца, Гумелница и др.

Даките са населявали територията на днешна Румъния. Гетите са били близко сродни с даките.

Траки, мизи и даки са говорели езици от индоевропейски произход. Даки и мизи са говорели вероятно два диалекта на един и същ език, който може да бъде наречен дако-мизийски език. Топонимията показва, че тракийският език, поне през I хил. пр. н. е., се е различавал твърде много от дако·мизийски. Тракийски, дакийски, мизийски, фригийски, македонски и илирийски вероятно са образували един езиков съюз (както днес балканският езиков съюз), който е стоял под силното влияние на гръцкия език.

Дако-мизийски племена са проникнали и твърде рано са се наслоили в (Североизточна) Илирия, в Източна Далмация и в Източна Панония.

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

ТРАКИЙСКИ, ДАКО-МИЗИЙСКИ И АЛБАНСКИ

I. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА ДАКИЙСКИТЕ (ДАКО-МИЗИЙСКИТЕ) И ТРАКИЙСКИТЕ МЕСТНИ ИМЕНА

Преди да пристъпим към подробното разглеждане на дакийския езиков материал, трябва да подчертаем един факт от съществено значение, който се отнася до разпределението на местните имена. Най-характерните топоними в Дакия, Мизия (= Мезия) и Тракия представят четири типа сложни имена, чиито втори членове съдържат думите *dava* (или *deva*) „град“, *para* „река“ (?), *bria* „град“ и *diza* „крепост“, напр.: *Acidava, Burridava, Sacidaba; Bessapara, Κειριπαρα, Tranupara; Μεσημβρία, Πολτυμβρία, Σομβρια; Bedizos, Orudiza, Τυρόδιζα* (вж. гл. X).

Съществуват 46 (или 51) топонима с *dava* (или *deva*). Тяхното разпределение е следното: 28 (или 29), т. е. повече от половината, се срещат в Дакия, 9 (или 10) в Долна Мизия и Мала Скития и 7 (или 8) в „Средиземна“ Дакия, т. е. в централната и североизточната част на Балканския полуостров. Един единствен топоним от тоя тип се явява в Тракия: *Pulpudeva.* Но този град е бил преустроен от македонския цар Филип II, който му дал собственото си име: на гръцки *Φιλιππό-πολις* и на „тракийски“ *Pulpu-deva* „град на Филип“. Това означава, че единственият пример в Тракия на споменатия топонимичен тип е бил внесен от централната част на полуострова. Следователно топонимите с *dava (deva)* са характерни за Дакия, рядко се срещат в (Северна) Мизия и не се срещат в Тракия (вж. географската карта, стр. 191).

Топонимите с *para* са 42 (или 51). Този тип топоними се явява само в Тракия (и в някои съседни области), той липсва напълно на север от Дунав, в Дакия.

Топонимите с *bria* са 14 (или 17). Този тип се среща само в Тракия и липсва напълно на север от Дунав, в Дакия.

Топонимите с *diza* са 11. Такива местни имена има само в Тракия.

Големият брой на тези топоними и тяхното особено разпределение позволява да се направи следното заключение: Тракия и Дакия са били населени от етнически единства, които са говорели на два различни (индоевропейски) езика. Това заключение се потвърждава от анализа на дакийския (дако-мизийския) и тракийския езиков материал.

Древните автори не са имали ясна представа за езиковото положение в страните, разположени на север от Гърция. Те често си служат с названието „тракийски“, за да означат всичко онова, което се е намирало на север от Егейската област до Карпатите. Обаче има „локализирани“ глоси: ако се отбелязва, че една глоса е „дакийска“, то трябва да се разбира, че тя е дакийска, а не тракийска. От друга страна, ако една глоса е посочена като бесийска или майдска — бесите и майдите са населявали Западна Тракия — тя трябва да се счита за тракийска. Освен това, географското разпределение на собствените имена (топоними и антропоними) също позволява да различим дакийски от тракийски.

II. ДАКИЙСКАТА ЛЕКСИКА

Дакийски е известен с около шестдесетина глоси (имена на растения, предадени от Диоскорид и Псевдоапулей), няколко стотин собствени имена и един кратък надпис[1].

Ето дакийската лексика, установена въз основа на глосите и найсигурно изтълкуваните собствени имена.

1. Глоси със сигурна или твърде вероятна етимология:

adila „_φοινίκεον, ἐρυθμνόν (Natterwurz)_“ (Псевдоап.) може да бъде обяснено въз основа на синонимните му гръцки названия, посочени у Диоскорид, от _*ayd_^{h}_-ilo-_ „горещ, пламтещ > червен“, ср. гр. _αἴθω_ „горя“, _αἰθήεις_ „огнено-червен“: _ay_ > дак. _a_ както в албански.

amalusta (v. l. _amolusta, amulusta_) „лайка“ (Псевдоап.): поради ароматичната миризма на лайката дакийското название правилно е поставено във връзка с алб. _ambël, ëmbël_ (ж. р. с член _e ambla_) „вкусен, сладък, приятен“.

βουδάθλα „_βού-γλωσσον_“: Пизани (1957: 76—8) доказа, че дакийското име на растение _βου-δάθλα_ (или _budama_ вместо _*budadla_: M вместо _ΔΛ_ или _ΛΛ_), което на гръцки се нарича _βού-γλωσσον_, на латински _lingua bubula_, на френски _langue de boeuf_, е производно от _*g_^{w}_ōw-dn̥g'_^{h}_(w-e)lā_, буквално „волски език“: _-δαθλα_, _*-dadla_ съответствува на стлат. _dingua_, гот. _tuggo_, нем. _Zunge_ „език“. Следователно ие. лабиовелар _g_^{w} пред _ō_ се е лабиализирал в дакийски през I, II или III в. от н. е. (вж. по-нататък); _n̥_ > _a_.

δάκινα „вид анемона“ се нарича у Диоск. [4, 16, RV. (W. 2, 183)] между другото и _λύκου καρδία_ „сърце на вълк“. Следователно _δάκινα_ е производно от _*d_^{h}_āwkino-_, прилагателно от _*d_^{h}_āw-ko-s_ „вълк“, ср. фриг. _δάος_ „вълк“, стбълг. **давити**, бълг. _давя_ (за вълк) от _*d_^{h}_āw-_.

-dela, -δηλα, -διλ(λ)α, -zila, -tilia „билка“ от _*d'iel-, *z'iel-_ < ие. _*g'_^{h}_el(i)yo-m_ (или _-ā_). Дакийската дума _-dela_ се явява като втори член на разни названия на билки: _dio-dela, zio-dela, δουώ-δηλα, τεύ-διλα, πριά-διλ(λ)α,_

---

[1] За цитираните тук собствени имена и думи вж. Detschew 1957 s. vv. За дакийските глоси вж. Georgiev 1964: 5—19.

usa-zila, usa-tilia (Диоск., Псевдоап.). Въз основа на това дакийската дума се обяснява като „билка“ и се поставя във връзка със стбълг. зєлиѥ „бурен, зеле, зеленчук“, рус. *зелье* „билка“ от *_g'^{h}eliyo-m_, фриг. ζέλϰια „зеле, трева“.

diesapter, вж. гл. III, стр. 27.

διέσεμα, вж. гл. III, стр. 27.

διέλλεινα (Диоск.), *dielina* (Псевдоап.) „блян (растение)“. Поради белезникавия цвят на листата си на много езици това растение се нарича „белезникаво, бледо, бяло“, ср. бълг. *блян* „блян“ от *_b^{h}ēl-no-s_ и *буника* „блян“ от *_b^{h}l̥-n-īkā_, които са сродни с бълг. *бял* „бял“ < стбълг. бѣлъ от *_b^{h}ēlo-s_, нем. *Bilsenkraut*, гал. βελενούντια „блян“ от келт. *_belo-_ „блестящ, бял“ < ие. *_b^{h}elo-_. Въз основа на това Дечев (1957 : 546) правилно обяснява дак. διέλλειvα, *dielina* „блян“ от *_d^{h}el(e)ino-_ (или -*ā*) = арм. *dełin* „саво-бял, бледен“.

δύν „коприва“: отдавна е установено, че *δύν* е първоначално причастие среден род *_du-nt_ „парещо (растение)“, съответствуващо на стинд. *dunoti* „той пáри“. Копривата се назовава „пареща“ на много езици, например на немски *Brennessel* „коприва“ от *brennen* „горя, паря“, лат. *urtīca* „коприва“ от *ūrō* „горя, паря“.

ζῆνα „бучиниш“ (Диоск.) отровно растение (на гръцки *ἀπολύουσα*, *δολία*, *παϱάλυσις*, *οὐλόμενον* или *δηϊοῦσα*) произлиза от *_g'yēnā_ и съответствува точно на стинд. *jyānay-* ж., авест. *zyānay-*, *zyānā-* ж. (перс. *ziyan*) „вреда“[1].

ϰινούβοιλα „бяла ряпа (weisse Zaunrübe)“. Въз основа на гръцкото си съответствие *μήλ-ωϑϱον* производно от *μῆλον* „ябълка“ и литовското название *šün-obuolas* букв. „кучешка ябълка“ от *_k'un-ābōlo-s_, дакийската дума бе обяснена от В. Томашек и Н. Йокл[2] от *_kun-ābōlo_ (или *ā*). Дакийското *o* (от ие. *ā*) в неударена сричка преминава в *u* както в румънски език.[3] Ие. *ō* > дак. *o*^{i} или *ö* (= *οι*) е предшествуващият етап на алб. *e* от *ō*. Като се вземе пред вид, че синонимните списъци на Диоскорид могат да бъдат от II или III век, може да се заключи, че междинният стадий *o*^{i}, респективно *ö*, вече е бил частично достигнат през III в. от н. е.

ϰοαδάμα „*ποταμο-γείτων*“ (вид тръстика) произлиза, както сочи гръцкото название *ποταμο-γείτων* букв. „съсед на река“, от по-старо *_kodama_ < ие. *_ək^{w}ā-domn̥_ (или *_domo-_, респ. *_d^{h}əmn̥_), букв. „чийто дом е водата“. Първият член на тая сложна дума е сроден с лат. *aqua* „вода“: за изчезването на началното (неударено) *a* вж. по-нататък. Вторият член съответствува на гр. *δόμος* или *δῶμα* „дом“ (или на стинд. *dhāman-* „пребиваване“, гр. *θαμός· οἰκία, σπόρος, φυτεία* (Hes.) от _*d^{h}m̥-yo-s_). За промяната *o* (от *ā*) > *oa* поради *a* (или *e*) в следващата сричка ср. рум. *roată* „колело“ от лат. *rota(m)* (дакийски субстрат). Но може да се предполага, че *ko* е = *k*^{w} запазен лабиовелар пред *ā* през I в. от н. е., вж. по-нататък.

---

[1] Вж. Detschew 1957 : 186.

[2] Вж. Detschew 1957 : 362 и 373.

[3] Ср. рум. *o*>*u*, напр. лат. *arbore(m)* > рум. *arbure*.

κοτίατα (v. l. *κοτύατα*) „троскот“ (Диоск.), както бе установено от Дечев (1957: 552), съответствува на чеш. *koťata* „котенца“, мн. ч. от *koté*, с което се означават цилиндричните цветове на върбата, на брезата, както и на т. н. житни растения, към които спада и троскотът. Чеш. *koté*, мн. ч. *koťata* „котенца върху дървета“ от слав. *kotę*, род. пад. *kotęte* е умалително от *kotъ* „котка“ = лат. *cattus, catta* „дива котка“. Дак. *κοτίατα* произлиза вероятно от по-старо _*kāte(n)t-ā_ (*att* > дак. *ăt*?): *e* > *ia* пред *a* в следната сричка, ср. лат. *petra(m)* > рум. *piatră* (дак. субстрат).

κ(ο)υριοννηκούμ *„φοινίκεον, ἐρυθμόν (Natterwurz)“* (Диоск.) може да се обясни въз основа на гръцките названия, посочени от Диоскорид, ср. също така неговото описание у Диоскорид (2, 167): *καυλὸν σπιθαμαῖον,* ὑποπόρφυρον, *ὑπεροειδῆ*. Дак. *κ(ο)υριοννηκούμ* „червеникаво (растение)“ произлиза от _*kr̥wen-īko-_ и съответствува на бълг. *червеникав* от _*kr̥wen-īko-_, производно от *червен* „червен“ от _*kr̥w-eno-_.

μαντία (v. l. *μαντοία* Диоск.), *mantua* (Псевдоап.) „къпина“, ср. алб. *man,* диал. *mand, mën* „черница“, ср. Detschew 1957: 554.

μίζηλα „мащерика“. Диоск. отбелязва във връзка с това растение: *ἔστι δὲ καὶ οὐρητικόν* („мочегонно, диуретично“). Въз основа на това В. Томашек тълкува названието от _*meig'^{h}-_ „уринирам“. Дак. *μίζηλα* произлиза следователно от _*m(e)ig'^{h}e-[g'^{h}e]l(i)yo-m_ (с хаплология) или от _*m(e)ig'^{h}-īlo-_, ср. арм. *mizem*, сърбохърв. *mižam* „уринирам“, авест. *maēzaiti*, стинд. *méhati* „уринира“, гр. *ὀ-μείχειν* инф. „уринирам“.

ῥαθιβίδα „Schamkraut“ (Диоск. 4, 119 RV [W. 2, 268]). Тъй като Диоскорид в цитирания пасаж определя въпросната билка като *ῥαβδίον ξυλῶδες*, дакийската дума може да се обясни като сложна дума: ие. _*rəti-wid^h(w)ā_ (или _*rēti-_ с *ē* > *a*) „Rutenbaum(-holz)“, ср. ствнем. *ruota*, нем. *Rute* и стисл. *viđr*, англосакс. *widu, wudu* м. „гора, дърво“, ствнем. *wito* „гора“ от _*wid^{h}u-_. Дакийският африкат *ć* (= *ts*) е бил следователно субституиран с *ϑ* (интердентален спирант).

σέβα „бъз“ (Диоск. 4, 173, RV [W. 2, 322]). В. Томашек подчертава: „клоните са пълни със сърцевина, а накрая са празни“; от тук англ. *hollow-tree*, ствнем. *holun-tar*, лит. *kiáur-medis*… и *šeivā-medis* от *šeivà* „цев“. Следователно дак. *σέβα* „бъз“ = лит. *šeivà* „цев(ичка)“ произлиза от _*k'ĕywā_.

sipoax, v. l. *sipotax* (също *simpeax, scimpeax*) „живовляк (Wegerich)“ може да се обясни въз основа на неговите гръцки и латински названия, посочени у Псевдоапулей. На гръцки език живовлякът се нарича *ἑπτάπλευρον* „имащ седем ребра“, а на латински *septe-nervia* „имащ седем нерви или жилки“, защото характерният белег на живовляка са широките му и плоски листа, по които се виждат седем жилки. От вариантите _sipoax_ и _sipotax_ може да се възстанови дакийската форма като _*siptoáx_: тя представлява производно от _*siptá_[1] < ие. _*septm̥_ „7“ с помощта на суфикса _-āk(o)s_. Същият суфикс се явява често в славянски, ср. бълг. _седм-áк_ „седемгодишно животно; седеммесечно дете“, рус. _сем-áк_ „седмица“. Първоначалният хербарий на Псевдоапулей е от края на III в. от н. е., но прибавените списъци със синоними са взети вероятно от един ботанически речник от IV в.[2].

Дак. σκιάϱη „магарешки трън“ = _*skiarā_ (с погърчено окончание -η) от _*skerā_ е сродно с алб. _shqer_ „разкъсвам“, ствнем. _sceran_ „стрижа, бръсна“. Етимологията е сигурна: магарешкият трън с неговите остри бодли се употребява от дълбоката древност[3] за кардиране на вълна; _e_ > _ia_ пред _a_ или _e_ на следващата сричка, както в румънски (дакийски субстрат).

2. Дакийски думи, изведени от ономастиката:

αιζ- > _az-_ „коза (топоним _Αἰζισίς_, _Azizis_) = арм. _aic_, гр. _αἴξ_ „коза“.

αξ(ε)ι- „тъмен, черен“ (хидроними _Ἄξ(ε)ιος_, _Ἀξί-οπα_) от _*n̥-ksey-_: авест. _a-xšaēna-_ „тъмен, черен“ от _*n̥-ksey-no-s_, вж. стр. 32.

-οπα „вода, река“ (топоним _Ζάλδ-απα_), ср. стпрус. _ape_ „река“.

bersa- „бреза“ (топоним _Bersovia_), ср. стбълг. брѣза, бълг. _бреза_ от _*b^{h}erg'ā_.

-βιστας „πιστός“ (лични имена: _Βυϱε-βίστας_, _Βοιϱε-βίστας_, _Διτύ-βιστας_) = гр. πιστός от _b^{h}id^h-to-s_ (и тракийско).

βυϱ-, βοιϱ-, _bur-_ „мъж“ (лично име: _Βυϱε-βίστας_, _Βοιϱε-βίστας_, _Bur-vista_, ср. гр. _Πίστ-ανδϱος_), ср. алб. _burrë_ „мъж“ (и тракийско).

dāv(a)- „вълк“ (собствени имена: _Δᾶοι_, _Δάοι_, _Dāos_, _Davus_, _Daus_, _Δαούσ-δαυα_) = фриг. _δάος_ „вълк“.

druveta „дърво“ (топоним _Δϱουβητίς_, _Drobetae_) = рум. (дак.) _druete_ „дърво“, алб. _drute_ мн. ч. „дървета“, вж. Георгиев 1961/2: 85—6.

εσπ- „кон“ (име на мизийско божество _Βετ-εσπιος_, _Ουετ-εσπιος_), ср. трак. εσβ- от _*ek'wo-_.

germi- > ζεϱμι- „горещ“ от ие. _*g^{wh}erm(i)-_ (местно име _Germisera_, _Γεϱμίζεϱα_, _Ζεϱμίζεϱγα_, вж. стр. 32).

καϱπα „скала“ (име на планина _Καϱπάτης_) = алб. _karpë_ „скала“.

κϱισ(α)-, _gris-_ „черен“ (име на река _Κϱίσος_, _Grisia_, днес рум. _Criş-ul_, унг. _Körös_, рум. _Crişul Negru_, унг. _Fekete-körös_ „Черен Криш“), ср. бълг. _чер_ „черен“ от _*k$^{(w)}$r̥hso-s_.

mal- „бряг, склон, височина, планина“ (топоним _Dacia Maluensis_ = _Dacia Ripensis_), ср. алб. _mal_ „планина“ от _*mol-no-s_, рум. (дак.) _mal_ „бряг“, латв. _mala_ „бряг, предял“.

per „син“ от _*pwero-_ = лат. _puer_ „момче“.

sara „течение, поток, река“ (топоними _Δευ-σαϱα_, _Deu-sara_, _Sapri-sara_) от _*sora_ (_*soro-s_) и -ζεϱα „течение, поток, река“ (топоним _Γεϱμί-ζεϱα_ от _*serā_, _*sero-_), ср. стинд. _sará-_ „течност“.

---

[1] Ср. алб. _shtá-të_ „7“ от ие. _*septm̥-ti-_, гр. ἑπτά = стинд. _saptá_ „7“; _e_>_i_ редукция в неударена сричка.

[2] Ср. Detschew 1957: 541—2.

[3] Ср. Detschew 1957: 560.

σαλμ- (хидроними и топоними: *Salmorude*, *Σαλμυδησσός*) = гр. *ἅλμη* „солена вода“, *salmor-* = *ἁλμυρός* „солен“ (и тракийско).

ude „вода“ от ие. **udō(r)* (топоним *Salmor-ude*), вж. стр. 202.

upa „река“ (топоним *᾿Αξί-οπα*, *᾿Αξι-ούπολις* „Черна вода“) = лит. *ùpė* „река, течение“, умалително *upẽlis* „рекичка“.

ζαλδ(α)- „жълт, златен“ (местно име *Ζάλδ-απα*), вж. по-горе, стр. 31.

III. ИСТОРИЧЕСКА ФОНЕТИКА НА ДАКИЙСКИЯ (ДАКО-МИЗИЙСКИЯ) ЕЗИК

Най-характерните черти на историческата фонетика на дакийски (дако-мизийски) език, определени с помощта на най-сигурните етимологии на глосите и на дакийски собствени имена, са следните:

Индоевропейски	Дако-мизийски
a	a; начално без ударение отпада
e (под ударение)	*ie*
ō	*a*
ā	*ā* > *o*
ē	*ē* > *ǟ* > *ā* > *o*
ō	*ō* > *oi* > *ö* > *e*
ū	*u* > *ui* > *ü* > *i*
ay	*a*
ey	*e* (=*ē̥*)
aw	*a*
ew	*e*
n̥ (под ударение)	*a*
r̥ -“-	*ri*, *ir*
T(enus)	T
M(ediae)	M
MA(spiratae)	M
k′	*s* (*þ*)
g′, *g′ʰ*	*z*, (*đ*), *d*
k^w; g^w, g^{wh} пред ***e***, *i*	*ć*/*dź*
k^w; g^w, g^{wh} пред ***a***, *ō*	*k*; *g*; диал. *p*, *b*
tt (*dt*, d^ht)	*s*
s-, *-s-*	*s*
sw-	*w*

*

Анализът на румънската, а отчасти и на българската, сръбската и гръцката лексика дава възможност да се възстановят някои думи от дакийския субстрат. От следния пример става ясно, че в румънски са запазени дакийски думи. По времето на Марк Аврелий една част от римската провинция Дакия се е наричала *Dacia Malvensis* или *Dacia ripensis*: *ripensis* „крайбрежен“ произлиза от *ripa* „бряг“ и е латинският превод на дакийската дума *mal-* „бряг“, съдържаща се в латинизираното название *Malvensis*, запазено в румънската дума *mal* „бряг“ и в албанската дума *mal* „планина“, съответствуващи на латвийската дума *mala* „бряг, граница“.[1] В румънския език има около стотина думи, които имат съответствия в албански и могат да се смятат като дакийско наследство, напр. рум. *bucura* „радвам, забавлявам, доставям удоволствие“, *să bucura* „радвам се, забавлявам се, наслаждавам се“ и алб. *bukur* „хубав, прекрасен, приятен“. От друга страна в румънски има стотина думи, които не могат да се обяснят нито като латинско наследство, нито като заемки от други съседни езици: те са от дакийски произход.

Изобщо румънски е език от романски произход както италиански, френски и пр., но той е запазил като субстрат много елементи на един отмрял индоевропейски език, на дакийски (или дако-мизийски), който има известно значение за индоевропеистиката.[1]

IV. НАДПИСЪТ ОТ ДАКИЯ

При Дялул Градищей в планината Оръщией е бил намерен глинен съд с два печата (обр. 27), които имат следния текст:[3] Decebalus per Scorilo.

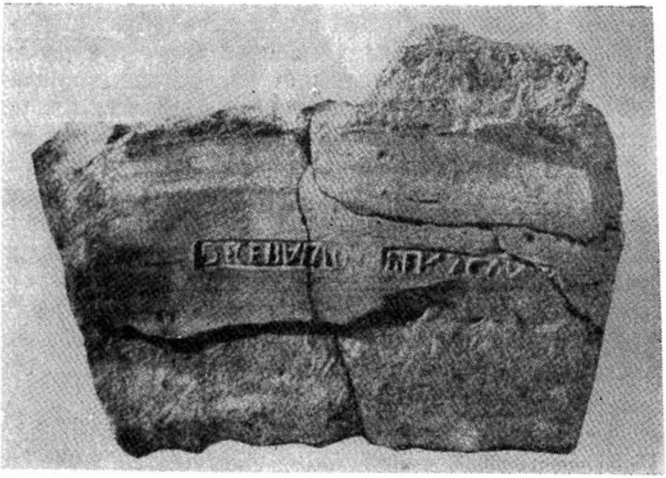

Обр. 27. Надписът от Дакия

Освен това върху каменни блокове от стената на гръцкото дакийско светилище в градището Мунчелуюй се четат отделни букви или съчетания от по две или три букви: *ZΠP*, *IB*, *IΘ*, *BΨ*, *N*, *X*, *Δ*.[4] Тия съкращения не могат да се тълкуват. Надписът върху глинения съд от Дялул Градищей обаче е ясен. Името *Scorilo* е споменато у Фронтин: *Scorylo Dacorum dux*. Следователно *Decebalus per Scorilo* значи „Децебал, син на (*или* от) Скорил“.

---

[1] Вж. Jokl 1929: 285; Fraenkel 1947: 275; Detschew 1957: 283.

[2] Вж. Georgiev 1960: 1965; 1968; Vraciu 1966; 1967; 1970; 1971; Poghirc 1968; (Istoria limbii române, II) 1969; 1971; Russu 1970.

[3] Вж. Daicoviciu 1955: 57, 59, 200—202, обр. 7—9.

[4] Бж. Daicoviciu 1951: 119—122, обр. 18—19.

Първото име, изглежда, е с латинизирано окончание или пък окончанието _-u-s_ е пренесено от _u_-основи, както в праславянски, дето окончанието _-ъ_ на _o_-основи произлиза от _-u-s_, пренесено от _u_-основи.[1]

per „дете, момче, син“ произлиза от ие. *_pwero-_ или *_p(o)wéro-_, *_p(u)wéro-_, ср. лат. _puer_ „дете, момче, син“ от ие. *_powero-_ или *_powəro-_, _-por_ „син“ в имена на роби като _Marcī-por, Nae-por, Oli-por,_ етр. _neipur,_; ср. също тракийското или дакийско лично име _Zi-per_ „син на _Zi_- „Зевс“, вж. гл. V и VII.

Scorilo е в ablativus originis или в родителен падеж: _-o_ произлиза от ие. _-ōd/t_, окончание за аблатив, което обаче в праславянски (_-a_ от ие. _-ōd/t_) е поело функцията на родителен падеж. Същото може да се предположи и за дакийския език.

V. МИЗИЙСКИ

В древността с името _Μυσία_ са означавали две области: едната (покъсно _Μοισία_ > лат. _Moesia_ с късногръцко _οι = ü_) се е намирала приблизително в днешните предели на Северна България (без Добруджа) и на Североизточна Югославия, другата е била една област в Северозападна Мала Азия между Фригия и Лидия. Според античните сведения малоазийските мизи са дошли от Балканския полуостров; в Мала Азия техният език е бил силно повлиян от лидийски и фригийски и се превърнал в един смесен лидийско-фригийски диалект[3]. За езика на северните мизи не се знае нищо. За малоазийския мизийски език разполагаме с няколко глоси и един повреден надпис. Ето мизийските глоси:

μενδρουτά „_λειμώνιον_, кукуряк“ (Diosc. IV, 16) (в кодексите има колебание между _Μυσοί_ и _Μάρσοι μενδρουτά_) от *_mēmsr-ū̆to-_ (или _-ā_), ср. сърбохърв. _mézdra_ „кожица, ципа“, лат. _membrāna_ „ципа“ (листата на растението имат тънки ципички).

μυσός „_ὀξύη_, бук“: мизийски или лидийски (Strab. XII, 572); от *_b^{h}ūg′o-s_, ср. стбълг. **бѫзъ**, бълг. _бъз_, кюрд. _būz_ „вид бряст“. Преходът _b_ > _m_ е засвидетелстван и в тракийски.

συκαλόβον (вин. пад.) „пастирска гега“ (Hes.: _καράμβας· ῥάβδον ποιμενικόν, ἣν Μυσοὶ συκαλόβον_) от *_sū̆-gl̥b^{h}o-_ „Sau-Kolben“ сложна дума от *_sū-s_ „свиня“ и *_gl̥b^{h}o-_ > стнорд. _klubba_ „тояга (Keule)“, нем. _Kolben_, ср. Haas 1960: 42, 62; _g_ > _k_, _l̥_ > _al_ (фриг.?).

Φανάκης „Бакхус“ (Auson. XIX, 48: _Ogygiae me Bacchum vocant, Osirim Aegyptii putant, Mysi Phanacen vocant, Dionyson Indi existimant, Romana sacra Liberum..._; 49: _Αἰγυπτίων μὲν Ὄσιρις ἐγώ, Μυσῶν δὲ Φανάκης, Βάκχος ἐπὶ ζωοῖσιν..._); вероятно = _Ϝανακ-, ἄναξ_ или = гр. _παν-ακής_ „Allheiler“, вж. Haas 1960: 38, 63.

Тези глоси не дават сигурни данни за езиковото положение на мизийски, но въз основа на _μυσός_ може да се допусне, че _g′_ е преминало в сибилант.

---

[1] Вж. Георгиев 1969: 53.

[2] Вж. Walde и Hofmann 1938—56 s. v. _puer_; вж. гл. V и VII.

[3] Ср. Hdt. I, 171, VII, 74, 75, Strab. XII, 550, 572, XIII, 628: _μιξολύδιος καὶ μιξοφρύγιος_; вж. Friedrich, RE, s. v. _Phrygia_ (1941).

VI. НАДПИСЪТ ОТ МИЗИЯ В МАЛА АЗИЯ

Има един кратък надпис, намерен в Uyucik, погранична област между древна Мизия и Фригия, който правилно се определя като *мизийски* от издателите му Cox и Cameron.[1] Надписът се състои от седем реда и може да се датира с известна вероятнсст към IV/III в. пр. н. е. Той е силно повреден и почти не може да се чете; въпреки това има две думи, които дават възможност да се определи положението на мизийски. Това са думите, следващи една след друга, *braterais̀ patrizi*, в които ясно личат ие. думи *b^{h}rātē(r) „брат“[2] и *pətē(r) „баща“ или техните производни. Първата *braterais̀* може да бъде дат.-инстр. мн. ч. от ие. *-o*-основа; мизийското *bratera-* съответствува на стбълг. *братръ „брат“ от *b^{h}rātro- (о-основа).[3] Втората дума *patrizi* съответствува на гр. *πατράσι* дат. мн. ч. и на стинд. *pitr̥ṣu* лок. мн. ч. от гр. *πατήρ*, стинд. *pitā* „баща“ и показва *ri* от *r̥*, което е характерно за дакийски и албански. Преходът на интервокално *s* в *z* се среща също в дакийски и тракийски. Все пак това тълкуване не може да се смята за напълно сигурно, тъй като *braterais̀ patrizi* може да бъде = гр. *φράτραις πατρίσι дат. пад. мн. ч. от *φρατρα = йон. *φρήτρη*, ат. *φρατρία* „братство“ и *πατρίς, -ιδος* „отечествен; отечество“.

VII. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДАКИЙСКИ В СРАВНЕНИЕ С ТРАКИЙСКИ

Дакийската глоса *διέσεμα* „лопен“ произлиза от ие. *di(y)es̀-ewsmn̥ (вж. гл. III). От тази глоса може да се установи, че в дакийски ие. *d* се е запазило, че *ew* е преминало в *e*, а *n̥* в *a*: тези промени са характерни за сравнително-историческата фонетика на албанския език. От друга страна в народностното название *Δᾶκοι*, което произлиза от *d^{h}-āw-ko- „вълк“, се наблюдава преходът *āw* > *a*, който също е характерен за албански.

Както вече отбелязахме, името *᾽Αξί-οπα*, което означава „черна вода“, възлиза към *n̥-ks(e)y-upā. Вторият член на сложната дума *᾽Αξί-οπα* или *᾽Αξι-ούπολις* (погърчена по *πόλις* „град“) съответствува на литовската дума *ùpê* „река“, *upēlis* „рекичка“, докато *᾽Αξ(ε)ι-* „черен“ се среща в древното название на Черно море *῎Αξεινος πόντος* (изменено по-късно поради евфемизъм в *Εὔξεινος*), дакийско или иранско название, сродно с авестийски *axšaēna-* „тъмен, черен“ от *n̥-ksey-no-s. От тази етимология може да се заключи, че в дакийски (както в гръцки) ие. назален сонант *n̥* се е изменил в *a*.

Отдавна е установено, че името на планината *Καρπάτης* произлиза от *korpātā „скалиста“ и съответствува на алб. *karpë* „скала“ от *korpā.

Въз основа на съвременните названия рум. *Crişul Negru* и унг. *Fekete-körös* „Черен Криш“ името на дакийската река *Κρίσος* се извежда от *k$^{(w)}$r̥(h)so-s „черен“, ср. стинд. *kr̥ṣṇa-ḥ́* „черен“ от *k$^{(w)}$r̥(h)s-no-s, лит. *kéršas* „с черни петна“, бълг. *чер*.

Дакийската глоса *βουδάθλα* „*βούγλωσσον*, lingua bubula“, засвидетелствувана у Диоскорид, т. е. I, II или III в. от н. е., се обяснява добре въз основа на гръцкото и латинско означение от ие. _*g^{w}ōw-dn̥g^{h}(w-e)lā_, производно от _*g^{w}ōw-s_ „бик, вол, крава“ и _*dn̥g$^{'h}$u/wā_ „език“.[1]

---

[1] Cox и Cameron 1932: 34—49; ср. Friedrich 1932: 140—41; Kretschmer 1934: 201—3.

[2] Ср. фриг. *βρατερε* дат. ед. ч.

[3] Относно окончанието ср. лит. *vilkaĩs* от *vil̃kas* „вълк“.

Местното име _Germisara_ (TP 8, 1), _Γερμίζερα_, _Ζερμίζεργα_ (Ptol., II в. от н. е.) се тълкува добре като „горещ поток (или вода)“ от ие. _*g^{wh}erm(i)-_ „горещ“.[2]

Тези примери са достатъчни, за да определят основните черти на сравнително-историческата фонетика на дакийски:

Ие. _o_ преминава в _a_: _Καρπάτης_.

Ие. _ew_ преминава в _e_: _διέσεμα_.

Ие. _n̥_ преминава в _a_: _Ἀξί-οπα_, _βου-δάθλα_, _διέσεμα_.

Ие. _r̥_ преминава в _ri_: _Κρίσος_.

Ие. звучни (mediae) и беззвучни (tenues) експлозивни съгласни са запазени: _διέσεμα_, _δύν_, _Καρπάτης_, _Κρίσος_.

Ие. лабиовелари (k^{w} и пр.) са били делабиализирани пред _ĕ, ĭ_ и след I в. от н. е. са били променени в африкати или сибиланти, обаче пред _ŏ, ă_ те са били запазени и към II в. от н. е. са били лабиализирани (поне в някои диалекти).

Интервокалният и начален антевокален ие. сибилант _s_ се е запазил: _διέσεμα_, _Κρίσος_, _Μαρίσια_ от _*morisyo-_, _Salmor-ude_.

*

Нека сега сравним дакийската сравнително-историческа фонетика с тракийската.

Майдската глоса, следователно тракийска stricto sensu, _βόλινθος_ „див бик“ съответствува на немската дума _Bulle_ „бик“ от _*b^{h}l̥nēn_. Следователно тракийската дума произлиза от _*b^{h}l̥n-ent-_ с изместване на съгласните и с _ol_ от _l̥_.

Същите фонетични особености се срещат в тракийската глоса _βρυγχός_ „китара“, която произлиза от _*b^{h}rm̥ko-s_ и съответствува на пол. _brzęk_ „звън, звук“ от _*b^{h}rm̥ko-_, гр. (еол.) _φόρμιγξ_ „лира“ от _*b^{h}r̥m-_.

Разликата между тракийски и дакийски добре проличава от следния пример. Растението, което на гръцки се нарича _βρυωνία λευκή_ или _μήλωθρον_ (производно от _μῆλον_ „ябълка“), на дакийски се нарича _κινούβοιλα_. Литовското название на това растение е _šùn-obuolas_, което буквално означава „кучешка ябълка“ и произлиза от _*k'un-ābōlo-s_. В. Томашек и Н. Йокл доказаха, че дакийската дума _κιν-ούβοιλα_ произлиза от _*kun-ābōlo-_ (с _ā_ > _ō_ > _ου_, _ō_ > o^{i} или _ö_ = _οι_) и съответствува доста точно на литовската дума. Същото растение се нарича на бесийски, т. е. на тракийски stricto sensu, _din-upula_, което произлиза от _*k'un-ābōla_ (с _k'_ > _þ_ > đ, _ō_ > _u_, _b_ > _p_) и съответствува точно на дакийската дума. Разликата между _b_ и _p_ показва, че дакийски е запазил звучните експлозивни съгласни, докато в тракийски е настъпило изместване на съгласните (M > T).

Същата разлика се забелязва и в името на тракийската река _Utus_, което произлиза от _*udō(r)_ „вода“ и в името на дакийското езеро _Salmor-ude_ „солена вода“, чиято втора съставка произлиза също от _*udō(r)_: ие. звучна експлозивна съгласна е запазена в дакийски, докато в тракийски тя е изменена в _t_ (изместване на съгласните).

---

[1] Вж. по-горе, стр. 194.

[2] Вж. по-нататък.

Ето съответните основни черти на сравнително-историческата фонетика на тракийския език:

Кратката ие. гласна *o* е изменена в *a*: *Panisos, Pan(n)isis* от **ponisyo-*.

Ие. дифтонг *ew* е запазен: *Σεύθης*.

Ие. назални сонанти *n̥, m̥* са променени в *un*: *βρυνχός*.

Ие. ликвидни сонанти *l̥, r̥* са изменени в *ol (ul), or, ur*: *βόλινθος*.

Ие. звучни (*mediae*) експлозивни съгласни са изменени в беззвучни (*tenues*): *dinupula, Utus*.

Ие. беззвучни (*tenues*) експлозивни съгласни са изменени в беззвучни придихателни (*tenues aspiratae*): *βόλινθος, βρυνχός*.

Ие. антевокален и интервокален сибилант *s* е запазен: *Panisos, Pan(n)isis*.

Ие. съчетание *sr* е преминало в *str*: *Στρυμών* от **srum-ōn*.

Съществената разлика между тракийски и дако-мизийски се състои в следното: в тракийски има изместване на експлозивните съгласни (T > TA, M > T), докато в дако-мизийски звучните и беззвучни съгласни са запазени; ие. сонанти *r̥, l̥, n̥, m̥* са преминали в тракийски в *ur, ul, un, um*, докато в дако-мизийски те са дали *ri* (*ir*) и *a*.

Топонимите и хидронимите, в които се наблюдава изместване на съгласните, са засвидетелствувани в източната част на Балканския полуостров, приблизително в областта между Дунав, Черно, Мраморно и Егейско море, Струма и Тимок, т. е. в територията на днешна България и в Турска и Гръцка Тракия. Топоними с изместване на звучните и беззвучните експлозивни съгласни не са засвидетелствувани в Дакия.

Следният факт е ярко доказателство за това явление. Недалеч от р. Вит и р. Янтра, десни притоци на Дунав, в Дунав се влива от ляво р. Vedea (в Румъния). Имената *Вит* и *Янтра* произлизат от трак. *Utus* и *Ἄθρυς*, и двете с изместване на експлозивните съгласни. Те произлизат от **udō(r)* „вода" и **ētru-s* „бръз". Името на р. *Vedea* произлиза от **wed-* „вода", то пази ие. *d* непроменено, ср. арм. *get* „река" от **wed-*.

Племенното име *Θρᾷκες* (Ил., Од. и пр.) произлиза от по-старо **ΤραFh-ικες*. То е заето в гръцки още преди преминаването на интервокално *s* в *h*. **ΤραFh-ικ-ες* е производно от името на тракийското племе *Τραυσοί*, което е населявало югозападната част на Родопите (Херодот). Имената *Θρᾷκες, Θρακία* са свързани с областта на юг от Дунав и особено на юг от Хемус, докато имената *Δᾶκοι, Δακία* са тясно свързани с територията на Дакия = днешна Румъния, а *Μυσοί, Μυσία* с територията на днешна Северна (Северозападна) България и със Североизточна Югославия.

Следователно, терминът тракийски език следва да се свърже с особеностите на най-старите топоними на юг от Дунав. Д. Дечев правилно изтъкна, че изместването на съгласните и преминаването на ликвидните и назални сричкови сонанти в *ur, ul, un, um* са характерни особености на сравнително-историческата фонетика на тракийския език. В такъв случай дако-мизийски представлява език различен от тракийския: особености на дако-мизийски са запазването на звучните и беззвучни експлозивни съгласни и преходът на ликвидните и назални сричкови сонанти в *ri, ir, a*.

На основание анализа на различни имена от Северна България, като например *Ἄθρυς — Янтра, Utus — Вит, Ἄτλας* и др., за които се установвява изместване на съгласните, трябва да се заключи, че Северна България (или част от нея) е била населена някога от тракийски племена, но че впоследствие тази област е била заета от (дако-)мизийски племена.

И така историята на траките и на дако-мизите се представя в общи черти по следния начин. Траките са най-старото население в източната част на Балканския полуостров на юг от Дунав. През III-то или II-то хилядолетие дако-мизийски племена, които са населявали земите на Дакия и на днешна Североизточна Югославия, почнали постепенно да се придвижват на юго-изток, преминавайки приблизително по същия път, както по-късно славяните, и се смесили с тракийски племена, и то главно в Долна Мизия. Следователно дако-мизийският език е оказал известно влияние върху тракийски. Така се обясняват дако-мизийските заемки в тракийски като *deva* „град“, собствените имена *Ὀδησσός*, *Σαλμ-υδησσός* и др.

VIII. ДАКО-МИЗИЙСКИ, ИЛИРИЙСКИ, АЛБАНСКИ И РУМЪНСКИ

Отдавна се спори по въпроса дали албански е наследник на илирийски или на тракийски. F. Miklosich, H. Meyer, P. Kretschmer, N. Jokl и др. са на мнение, че албански произхожда от илирийски[1]. Обаче H. Hirt, G. Weigand, D. Detschew и H. Barić се опитаха да докажат, че албански е наследник на тракийски[2].

Сега обаче, когато е ясно, че дако-мизийски и тракийски представят два различни индоевропейски езика, проблемата за произхода на албански език се представя в съвършено нова светлина.

Дако-мизийски е малко известен, но въз основа на главните черти на неговата фонетична система, а също и на оскъдната лексика може да се докаже, че албанската фонетична система произхожда от дако-мизийската, и че редица особености на историческата фонетика на румънски език и на неговата лексика принадлежат на дакийския субстрат. От друга страна албанският език е съвременният наследник на дако-мизийски, а последният представя най-старата степен от развитието на албански от индоевропейски.

1. Сравнително-историческата фонетика на дако-мизийски и албански

а) Кратки гласни

Ие. *a* (*ə*) = дак., алб. *a*:

Salsovia (надпис; IA 226, 3, ND or. 39, 26; TP 8, 4) град между Айгисос и езерото *Ἅλμυρις*, днес Махмудия в Северна Добруджа. Както показва гръцкото название *Ἅλμυρις* (от *ἁλμυρός* „солен“), *Salsovia* съответствува на латинското прилагателно *salsus* „солен“ от **sald-to-*. Ср. Detschew 1957: 415; Russu 1959: 76.

---

[1] Miklosich 4—5; G. Meyer 1888; 1804; 1904—1906: 1038; Kretschmer 1896: 262—3; Jokl 1924, s. v. *Albaner*.

[2] Hirt 1898: 179—80; 1905: 141—2; Weigand 1927: 277—8; Detschew 1960: 46; Barić 1954: 7—48.

Salmorude (IA 226, 4), *Palus Salameir* (Chron. Ronc. 2, 252 Cod. V) е името на едно солено езеро, днес Разелм, южно от делтата на Истрос, което на гръцки е преведено като *Ἅλμυρις* (Proc., Hierocl.; Plin.). *Salmor-* (и *Salameir*) произлиза от *_salmuro-_ и съответствува точно на гр. *ἁλμυρός* „солен“ от *_salmuro-s_.

Дак. *dies-apter* „лопен“: гр. *ἄπτρα* „фитил“ (вж. стр. 27)

Отпадане на начално безударно (предударно) *a* (от ие. *a, ə, o*), както в албански и в румънски (дакийски субстрат), ср. алб. *tétë* „8“ от *_oktō-ti-_, рум. *miel*, мегл. *mniel* „агне“ от лат. *agnellum*, рум. *noaten* „едногодишно агне“ от лат. *annōtinum*:

κοαδάμα „*ποταμογείτων*“ от *_ə_k^w_a-domn̥_ (вж. стр. 195).

Zisis (GR 204, 2) от *Azizis* (TP 7, 3)?

Ие. *e* > дак. *ie*, алб. *je*. Ие. (ударено) *e* преминава в албански в *je* алб. *pjek* „пека“ = стбълг. пекѫ, бълг. *пека*, алб. *vjet* „година“ = гр. *Fέτος*, ат. *ἔτος* „година“. Лат. *e* преминава в румънски в *ie* (дакийски субстрат): лат. *pectus* > рум. *piept* „гръд“. Примери:

Дак. *Βίεσσοι* (Sol. 3, 5, 8) име на дакийско племе, но трак. *Βέσσοι* (Strab. и др.), *Bessi* (Caes. и др.), *Βησσοί* (Hdt.), *Βῆσσοι* (Eust.) име на тракийско племе.

Diegis (Cass. Dio) име на дакийски цар покрай *Degis* (Марциал) дакийско собствено име. Това име по всяка вероятност произлиза от *d^heg^{wh}_-i-s_ приблизително „горещ, гореща глава“, производно (nomen agentis, nomen actionis) от *d^heg^{wh}- „горя“, ср. алб. *djek* „горя, запалвам“, лит. *degù, dègti* „горя“, латв. *Deg'is, Dedzis* лично име.

Ἱέρασος (Ptol.), *Gerasus* (Amm. Marc.; *ge* = *ye*), днешната река Серет в Дакия, от *_eroso-s_, ср. стинд. *rása-ḥ* „влага, течност“ от *_roso-s_ „влага“, *Rasā* име на река = авест. *Raŋhā* (т. е. *Rahā*) от *_rosā_, гр. (пеласгийски) *Ἐρασῖνος* име на четири реки в Гърция (в Арголида, Аркадия, Еретрия и Атика), гр. *ἀπ-εράω* „изливам течност, плюя“ от *_erəs-_, бълг. *Рос-ита, Роси-ца* име на река.

dielina „блян (растение)“ = арм. *deɫin* „белезникав бледен“ (вж. стр. 195).

Tsierna (*Tsiernensis* в надпис от 157 г. от н. е.), *Tierna* (TP), *Zerna(e)* (ND or.; Ulp. Dig.), *Ζέρνης* (Procop.), *Dierna* (надпис), *Δίερνα* (Ptol.) местност при северния бряг на Дунав в Югозападна Дакия, днес Оршова на притока Черна на Дунав. Както може да се заключи от славянското (българско) име *Черна* = *черна* „черна“ от *$k^{(w)}$_r̥hsnā_, местното дакийско име произлиза от *$k^{(w)}$_er(h)snā_ с фонетично изменение $k^{(w)}$_e-_ > *k'ie* > *t'ie* > *ć(i)e*.

Но след (първоначален) палатал *ie* (от *e*) преминава в *e* (вторично развитие), както в албански и в румънски (дакийски субстрат), ср. алб. *pesë* „5“ от *_pe(n)ćye_ < ие. *_penk_^{w}_e_, рум. *cer* „небе“ от *_cier_ < лат. *caelum*. Примери:

Tsierna > *Zerna(e)*, *Ζέρνης* (късни форми).

Ие. *e* > дак. *ia* пред *a* (или *e*) в следващата сричка; след (първоначален) палатал в случая се явява *a*. Същото изменение се явява и в румънски като дакийски субстрат, ср. лат. *petra(m)* > рум. *piatră* „камък“, лат. *terra(m)* > рум. *ţară* „земя“. Нещо подобно намираме и в албански: алб. *dhjamë* „тлъстина, сланина, лой“ от *_demā_, ср. гр. *δημός* „тлъстина“; тоск. *gjarpër*, гег. *gjarpën* „змия“, ср. лат. *serpens*, стинд *sarpáḥ* „змия“;

алб. *shatë* „мотика“ от **sek-tā* (*-ti-?*) от **sek-* „режа“; *çanj* „цепя“ от **sked-nyō*, ср. гр. *σκεδάννυμι, σκίδνημι* „разпръсквам“, стинд. *skhádate* „цепи“. Примери:

σκιάρη „dipsacus fullonum (магарешки бодил)“ = **skiara* от **skerā*, ср. алб. *shqer* „разкъсвам“ (вж. стр. 197).

κοτίατα „троскот“ от **kat-ent-ā* (вж. стр. 197).

Промяната *en* > *in* (в затворена сричка) се явява в дакийски, албански (и румънски, ср. рум. *vînt* „вятър“ от лат. *ventum*):

Pincus, днес *Пек*, приток на Дунав в Горна Мизия, от **penko-s* = стинд. *paṇkaḥ* „тиня, кал, блато“.

Tzinta, Tsinta, Tzinto дакийско собствено име от *Κιντος*, *-centus*

Ие. *i* = дак., алб. *i*:

διέσεμα „лопен“ от **dies-ewsmn̥* (вж. гл. III, стр. 27).

Ие. *o* > дак., алб. *a*:

Καρπάτης (Ptol.) от **korpā-tā* (или *-o-*) „скалиста“, ср. алб. *karpë* „скала, голям камък“ от **korpā*.

Μάρις (Hdt.), *Μάρισος* (Strab.), *Marisia* (Iord.), днес рум. *Mureș-ul*, унг. *Maros* ляв приток на Тиса, от **morisyo-*, ср. стирл. *muir* (род. пад. *mora*) м., кимр. корн. брет. *mor* „море“, гал. *Mori-ni, Are-mori-ci* „живеещи край море“, *mori-marusa* „mare mortuum“ и пр., вж. Pokorny 748 (лат. *mare* „море“ е заемка).

Ие. *u* = дак., алб. *u*:

Ἀξί-οπα, Ἀξι-ούπολις „черна вода“, ср. лит. *ùpė* „река“, умалително *upẽlis*.

б) Дълги гласни

Ие. *ā* > дак. *ā* (> *å*) > по-късно *o* = алб. *o*.

Ие. гласна *ā* преминава в албански в *o*. Началото на тази промяна се явява в дакийски към II в. от н. е. Името на град *Δοκίδαυα* в Северозападна Дакия, споменато у Птолемей (3, 8, 4; средата на II в. от н. е.), бе обявено от V. Pârvan като грешка вместо **Daci-dava* „градът на даките“. В същност *Δοκί-δαυα* представя едно от първите свидетелства за промяната *ā* > *o*, срв. *Δᾶκοι*, лат. *Dācī*.

Същата промяна се явява в следните случаи, дето *o* е преминало в *oa* както в румънски, ср. рум. *roată* „колело“ от лат. *rota(m)* (*o* > *oa* поради влиянието на гласната *a* или *e* в следващата сричка; дакийски субстрат):

κοαδάμα „*ποταμο-γείτων*“ (Diosc.) от **κοδαμα* < ие. **ək*^{w}*ādomn̥* „имащ водата за дом“.[1] Диоскорид е живял към средата на I в. от н. е., обаче синонимните списъци са били прибавени към оригиналните текстове на Диоскорид едва към края на III в. от н. е., така че поне отделни дакийски имена на растения у Диоскорид може да са от II или III в.[2]

sipoax, v. l. *sipotax* = **siptoáx* от **sept-āk(o)-*, вж. стр. 196.

---

[1] Или *κοα-* = *k ā* (?).

[2] Вж. Detschew 1957: 541.

Ие. *ē* > дак. *ǟ* > *ā* > по-късно *å, o* = алб. *o*.

Характерната промяна ие. *ē* > алб. *o* е засвидетелствувана в дакийски в своя по-стар стадий. Това е важно свидетелство за най-тясното родство между дакийски и албански. Както беше вече изтъкнато, съществуват 46 (или 51) местни имена, съдържащи дакийската дума *dava* (*deva*) „град“: *Acidava, Rusidava, Sacidava, Sucidava* и пр. От тях 29 са засвидетелствувани в Дакия (днешна Румъния): тук *dava* винаги се явява с *a*. Други 9 (или 10) са от Долна Мизия или Мала Скития (днес Добруджа): тук обикновено се явява *dava*, но два пъти и *deva*. Други 7 (или 8) са от Средиземна Дакия и Дакия рипензис (източната част на Горна Мизия), от тях 4 са с *dava* и 3 с *deva*. Само *Pulpudeva* е от Тракия, но това име е дадено от македонския цар Филип II (359—366 пр. н. е.), когато завзел и преустроил града (вж. гл. XVI). Стбълг. **Плъпъ-дивъ** (XII в.) > днес *Пловдив* произлиза от *Pulpu-dēva* (*ē* = *ę*): въз основа на това може да се заключи, че тази дума е гласяла **dēva*. Между IV и I в. пр. н. е. в дакийски се е извършила промяната *ē* > *ǟ* > *a*: най-старите датирани примери с *a* са от средата на I в. от н. е. (*Αργεδαυον* и *Desudaba*). Тази промяна не се среща в Тракия.

Покрай обикновените местни имена с *dava* има две късни имена с *dova*: *Pelen-dova* (TP 7, 4; след III/IV в. от н. е.) и *Gil-doba* (Acta SS Nov. 2, 155 III kal. ian.). Досега формата *dova* се смяташе за грешка вместо *dava*[1]. В същност тук се касае за късната промяна *ā* > *o*.

Името на град *Pelen-dova* (по долното течение на Жиул в Югозападна Дакия), засвидетелствувано след III/IV в. от н. е., също показва междинния етап на албанското изменение ие. *ē* > алб. *o*. Това име се идентифицира[2] с *Πολόνδα* вместо **Πολονδαυα*, засвидетелствувано у Птолемей (3, 8, 4; средата на II в. от н. е.). Така се установява следните степени на фонетично развитие: *Πολόνδα(υα)* (II в. от н. е.) = **Pōlōn-dāva* > **Pȫlȫn-dāva* > *Pelen-dova* (III/IV в. от н. е.) с *o* > *e* и (*ē* >) > *ā* > *o* също както в албански. *Pelendova* произлиза от *Πολόνδα(υα)* < ие. **pō-lom-d^{h}ēva* „Stutt-gart“, ср. алб. *pelë* „кобила“ (ж. от ие. **pōlo-s*), ср. гр. *πῶλος* „жребец“, арм. *ul* „козле“ от **pōlo-s*.

Същото се отнася и за името на град *Gildoba*, което е вероятно по-късната форма на името на град *Giridava*.

Също такъв случай е дакийското местно име *Patavissa* (TP 8, 2), *Patabissa* (GR 188, 9), *Πατρούισσα* (Ptol. 3, 8, 4) вместо *Παταουισσα*, етникон *Patavis(s)e(n)sis* (надпис), покрай *Potaissa* (надпис), сега Турда южно от Клуж. Името произлиза вероятно от **(s)pēto-wik'-m̥* (вин. пад. > им. пад.) „голямо село“, ср. стинд. *sphāta-* „едър, силен“ от **$sp^{(h)}$ēto-*, арм. *$p^{c}art^{c}am$* „изобилен“ от **(s)pətr-* (без *s-*; вж. Pokorny 1948—56 : 983) и алб. *vis*, „място“, стинд. *viś-* ж. „жилище, къща“, авест. *vis-əm* вин. пад. „къща, село, род“, стбълг. вьсь „село“ от **wik'-*. Въпросното име би могло да бъде и от ирански (сарматски, язигски) произход, но фонетичната промяна *ā* > *o* е дакийска. Относно названието ср. нем. *Grossdorf*, рум. *Satu mare*, бълг. *Голямо село*.

Ие. *ō* > дак. *o^{i}* > *ȫ* > по-късно *e* = алб. *e*. По-старият етап на характерната за албански фонетична промяна *ō* > *e* е засвидетелствуван в дакийски. Това е друго важно доказателство за тясното родство между албански и дакийскм. Примери:

---

[1] Вж. Георгиев 1958 : 90—93.

[2] Вж. Detschew 1957 : 106.

κιν-ούβοιλα „μήλωθρον“ = лит. *šùn-obuolas* букв. „кучешка ябълка“ от **k'un-ăbolo-s* (вж. стр. 195): *o* дак. > *οι* (= *ŏ*)[1].

Πολόνδα(να) (средата на II в. от н. е.) > *Pelen-dova* (III/IV в. от н. е.) от **polom *d^{h}ĕwa* „Stuttgart“ (вж. по-горе). Последната фаза на фонетичната промяна *o* > *o^{i}* > *ŏ* > *e* е била следователно вече достигната през IV в. от н. е.

Salmor-ude (IA 226, 4; III/IV в. от н. е.) „солена вода“ с *-ude* от **udo(r)* „вода“ (вж. стр. 202): промяната *o* (> *ŏ*) > *e* е била следователно осъществена през III или през III/IV в. от н. е.

Ие. *ū* > дако-миз. *u^{i}* > *ü* = алб. *y* (= *ü*) и *i*.

Дако-мизийската фонетична промяна *ū* > *u^{i}* > *ü* личи в името на мизийците. В древността мизийците са се наричали *Μῡσοί* с дълго *ū* (Il. XIII, 5, Hdt. I, 160 и пр.) = лат. *Mysi* (Liv. 37, 40, 8 и пр.). По-късно обаче тяхното име се явява като *Μοισοί* (Strab. и др.) = лат. *Moesi* (Plin., надпис), както и *Moeses* (Iord. Get. 176)[2]. Тъй като в късния гръцки *οι* се е изменило в *ü*, а в латински *oi* е преминало последователно в *oe* > (*ŏ* >) > *e*, дако-мизийският дифтонг *u^{i}* (= *uy*) който е бил несвойствен на гръцки и латински, е бил предаван посредством гр. *οι* = лат. *oe*. Когато обаче дако-миз. *u^{i}* преминава в *ü*, той напълно съответствува на късногр. *υ* = *ü*. В латински не е съществувала такава фонема, поради което тя е била предавана в късния латински чрез *oe*, *e*, *y* или *i*.

в) Дифтонги

Ие. *ay* (*əy*) = дак. *ai*, *a*? Застъпването на ие. *ay* в албански не е ясно. Според някои албанолози ие. *ay* се променя в албански в *e*, според Pisani (1959: 99—100) ие. *ay* дава албански *a*. За съжаление доказателствата не са сигурни. Данните на дако-мизийски подкрепят втората теза[3].

Името на дакийската колония *Αἴζιοίς* (Ptol. 3, 8, 4; средата на II в. от н. е.) вероятно на р. Поганиш, приток на Тимиш (в днешен Банат в Югозападна Румъния), *Aizis* (Priscianus VI 13: *Traianus in I Dacicorum: inde Berzobim, deinde Aizi processimus*; следователно от I/II в. от н. е.) се явява по-късно под формата *Azizis* (TP 7, 3; II/III или III/IV в. от н. е.) и *Zizis* (GR 204, 2). Това местно име се обяснява от **ayg'-ĭsyo-* „кóзи“, ср. арм. *aic* = гр. *αἴξ* „коза“. Трябва следователно да се заключи, че ие. *ay* се е запазило в дакийски до края на II в. от н. е., но постепенно (в безударна сричка) е преминало в *a*.

adila „φοινίκεον, ἐρυθμόν“ от ие. **ayd^{h}-ilo-*.

Ие. *ey* (*ēy*) > дак. *e* (*ę̄*) > алб. *i*: *σέβα* „бъз“ = лит. *šeivà* „цевичка“ от **k'ĕ̄ywa*.

Ие. *aw* (*āw*) > дак. *a* (*ā*), алб. *a*:

Дак. *δάκινα* „вид анемона“ от **d^{h}āw-k-ino-*.

---

[1] Относно начина на писане ср. *cinoglossa* (Pseudoap.) = *κυνόγλωσσον* (Diosc.).

[2] Вж. Detschew 1957: 306—8.

[3] Вероятно *ay* > *a* в безударна сричка, *ay* > *e* под ударение.

Δᾶκοι, Δακοί, Δάκαι произлиза от **d*^{h}*aw-ko-s* „вълк“.
Ие. *ew* > дак., алб. *e*:
Дак. *διέσεμα* „лопен“ от **di(y)ĕs-ewsmn̥*.

г) Сонантни ликвиди и назали

Ие. *r̥* > дак., алб. *ri* (под ударение):

Κρίσος, днес рум. *Criș(ul)*, име на река, от **k*$^{(w)}$*r̥hso-s* „черен“ (вж. стр. 197).

Ие. *n̥* > дак., алб. *a* (под ударение):

"Αξιος, Ἀξειός, Ἀξί-οπα и *Ἀξι-ούπολις*, дако-мизийски имена на река и на местност, от **n̥-ks(e)i-* „тъмен, черен“ (вж. стр. 32).

Дак. *βουδάθλα* (Diosc.), *budama* вместо **budadla* (M вместо ΛΛ; Pseudoap.) „*βούγλωσσον*, lingua bubula, волски език“. Както показват гръцкото, латинското и българското названия *βουδάθλα* = **budadla* произлиза от **g*^{w}*ow-dn̥g'*^{h}*(w-e)-la* или (*-u-lo-*), сложна дума от **g*^{w}*ow-* „вол“ и **dn̥g'*^{h}*wa*, ср. стлат. *dingua*, гот. *tuggo*, нем. *Zunge* „език“: **g*^{w}*ow-* > дак. *βου-*. Относно замяната на ие. *g'*, *g'*^{h} > дак. *đ* с *ϑ* (= *þ*), *d* вж. по-нататък.

G. Meyer и N. Jokl[1] изказаха предположението, че ие. сонант *n̥* е преминал в албански в *e* или *ën, un.* Приведените от тях примери за фонетичното изменение ие. *n̥* (*m̥*) > алб. *e* показват обаче, че се касае за вторично *e*, което произлиза от по-старо *a* (преглас), ср. ие. **alb*^{h}*i* > алб. *elp* (*elb-i*) „ечемик“ = гр. *ἄλφι* „ечемик“. M. Vasmer и H. Barić[2] обаче доказаха, че ие. *n̥, m̥* са преминали в албански (под ударение) в *a*. Примери: ие. **wik'm̥-ti-* > дак. **wisati-* > сталб. **(v)zäti-* > алб. *(një)zet* „20“; алб. *é-sell* „на гладно сърце“ от **n̥+sill(ë)* „без обед“; *n̥* > *a* > *ä* (преглас) > *e*. Промяната ие. *m̥* > алб. *a* личи в ие. **septm̥-t-* > алб. *shtá-të* „7“, при което *a* произлиза от ие. *m̥* под ударение. Особено очевидни са следните примери: алб. *gjátë* „дълъг“ произлиза от **dl̥n̥g*^{h}*-to-*, а не от **dlong*^{h}*-to-*, тъй като в такъв случай би трябвало да се очаква гег. **gjandë*, тоск. **gjendë*; алб. *mat* „бряг“ е сродно с авест. *mati-* „планинско възвишение“ от **mn̥t-*. Понеже ие. *ew* преминава в албански в *e*, то алб. *nëntë* „9“ произлиза правилно от **newn-ti-*, ср. стинд. *náva*, гр. *ἐννέα* „9“. Вторият пример, приведен от Jokl, *mend, mund* „мога, побеждавам“ е несигурен, тъй като не може да се определи фонетичната форма (*ē, o, ŏ* ?) на корена **mend*^{h}*-* (вж. Pokorny 1948—56: 730). Според E. Çabej (1964: 45) алб. *mund* произлиза от **(s)mog-no*.

Следователно назалните сонанти в дакийски и албански са застъпени по един и същ начин.

д) Съгласни

Застъпването на ие. съгласни *l, r, n, m, p, t, k, b, d, g, b*^{h}*, d*^{h}*, g*^{h} е еднакво в дакийски и в албански: тук няма нищо особено. Може да се спомене само фонетичната промяна *di (dy)* > *zi* (*z*), особеност, която е присъща и на албански:

---

[1] Meyer 1884: 332; 1885: 42; Jokl 1923: 286; 1924: 91.

[2] Vasmer 1923: 39—40; Barić 1954: 16—17.

Zia ж. дакийско собствено име (от *Dia) в два надписа: *d. m. Ziai Tiati fil. Dacae uxori Piepori regis Coisstobocensis* (CIL b, 1801) и *Zia f(ilia) Carceni Cardentis* (надпис от Свищовско [при Дунав в Долна Мезия])[1].

Zi-per „син на Зевс“ име на мизиец; дакийски *per* „син“ от *pwero-s.

Дак. *diodela* > *ziυdela* название на растение.

Същият случай срещаме в дак. ραϑιβίδα с ϑι (= *þi*) от *ti* (вж. стр. 196).

Характерна за дако-мизийски и албански е и фонетичната промяна ие. *tt* (*dt*, $d^h t$) > *s*, ср. алб. *pasë* „имал“ от *pot-to- (вж. Jokl 1924: 90): *Salsovia*, град в днешна Северна Добруджа, от *saldt-, ср. лат. *salsus* „солен“.

Застъпването на т. нар. палатали и на лабиовеларите е еднакво и в двата езика:

Ие. *k'* > дак. *s* (*þ*), алб. *s*, *th*:

Дак. σέβα „бъз“ = лит. *šeivà* „цев(ичка)“ от *k'ĕiwa, ср. лит. *šeivā-medis* „бъз“.

Ие. *g'*, g'^h > дак. *z* (*đ*), *d*, алб. *z*, *dh*, *d*:

Αἰζισίς, дакийско местно име, от *ayg'-ī̆s(yo)- „козино“ (вж. стр. 197).

Дак. ζῆνα „бучиниш“ (Diosc.), отровно растение, от *g'yēnā = стинд. *jyānay-*, авест. *zyāna-* „ущърб, вреда“.

Дак. μίζηλα „мащерика“ от *m(e)ig$'^h$- (вж. стр. 196).

Дак. βου-δάϑλα (Диоск.), *budama* вместо *budadla (Pseudoap.; M вместо ΔΛ) „βού-γλωσσον, волски език“ от *g^wōw·dn̥g$'^h$(w-e)lā : ϑ = *þ* вместо *đ*.

Дак. *-dela*, -δηλα, -διλ(λ)α, *-zila*, *-tilia* „билка“ от *g$'^h$el(i)yo-m = рус. *зелье* „билка“.

Ие. k^w, g^w, g^{wh} > дак. *k*, *g* (пред *e*, *i*, но k^w, g^w и след I/II в. от н. е. диал. *p*, *b* пред *a*, *o*), алб. *k*, *g*:

Дак. κοαδάμα „ποταμο-γείτων“ от ие. *ək^wa-domn̥ „имащ водата за дом“ (вж. стр. 195), вероятно запазен лабиовелар през I в. от н. е. (?).

Τάπαι (Cass. Dio; II/III в. от н. е.) название на местността, която днес се нарича *Железни врата*, на Дунав източно от Белград и се характеризира с *бързо течение* на реката: от ие. *tok^woy (мн. ч. от *tok^wo-s) „течение“ > дак. *tak^way > *Τάπαι*, сродно с авест. *taka-* м. „бяг, течение“, стбълг. **токъ** „течение“.

Дак. βου·δάϑλα (Diosc.) с *β* от ие. g^w пред *ŏ* (I, II или III в.).

Gabranus[2] река в Истрия (Северна Добруджа), вероятно от *g^wəb^hr- (*$g^{(w)}$m̥b^hr- или *g^wob^hr-), ср. стинд. *ga(m)bhīrá-*, авест. *jafra-* „дълбок“. В дакийски g^w не е преминало в *b* поради дисимилация със следното *b*.

Ие. k^w, g^w, g^{wh} (и вторичните *k*, *g*, g^h) пред *e*, *i* (*y*) > дак. *k'*, *g'* > *t'*, *d'* > *ć* (= *č*?), (*d*)*z* > алб. *s*, *z*. Ие. k^w, g^w, g^{wh} пред. *e*, *i*(*y*) се застъпват в албански като *s*, *z*. Предшествуващите степени на тази фонетична промяна са засвидетелствувани в дакийски.[3] В дакийски ие. k^w, g^w,

---

[1] Вж. Detschew 1957 : 186.

[2] Тракийско според Д. Дечев, I. Russu; келтско според S. Lambrino, Б. Геров, ср. келтското местно име *Gabranus*.

[3] Праалб. *č'* > алб. *s* едва след 1000 от н. е., ср. Ölberg 1968 : 110.

Относно застъпването на ие. лабиовелари има следователно диалектна разлика между севернодако-мизийски и южнодако-мизийски = праалбански.

g^{wh} са се делабиализирали отначало в *k, g*. През I в. пр. н. е. *k, g* са се палатализирали пред *e, i, (y)* в *k', g'*, преминавайки вероятно в I—II в. от н. е. в *t', d'*, а сетне в *ć* (= *č*) и *dz* и накрай в *s, z*:

Tierna (TP 8, 3—4), *Dierna* (надпис), *Δίερνα* (Ptol. 1, 8, 4), *Tsierna* (надпис от 157 г. от н. е.), *Zerna* (ND Or. 42, 37; Ulp. Dig. 50, 15, 1), *Ζέρνης* (Proc. aed. IV, 6, 5) от *$k^{(w)}$erhsn-* „черна“: $k^{(w)}e > k'e > t'ie > \acute{c}ie > \acute{c}e > se$.

Tzinta (надпис от Клуж), *Tzinto* (надписи от Клуж и Мутина), *Tsinta* (надписи от Напока в Дакия) м., *Tzintina* ж. (надписи) дакийски собствени имена. Както правилно показа Д. Дечев, тези дакийски собствени имена съответствуват на тракийското *Κιντος*, *Cintis*, *Κεντις*, *Κενθος* и под. Относно фонетичното изменение *en* > *in* вж. стр. 206.

Дакийското име на град *Germisera* (TP 8, 1), *Germigera* (GR 189, 3), *Germisara* (надпис) се явява в различни ръкописи на Птолемей (3, 8, 4) като *Γερμίζερα*, *Γερμίζιργα*, *Γερμίζεργα* и *Ζερμιζιργα*. Поради горещите извори, които се намират там, това местно име се тълкува като *γερμ(ι)-* „горещ“ и *-sara, -zera* „извор, река“. Както може да се заключи от „обратния“ начин на писане *Germigera* вместо *Germisera* (или *-z-*), латинската буква *g* е означавала *g* пред *a, o, u*, но *(d)z* или *(d)ž* пред *e, i*. Колебанието между *Γερμ-* и *Ζερμ-* от *g^{wh}erm(i)-* означава, че през II в. от н. е. старото *g* пред *e, i* се е превърнало в *g', d'* и дори отчасти в *(d)z* или *(d)ž*. Тук следователно откриваме началото на палатализационния процес, поради който тези фонеми накрай са преминали в *s, z*.

Ие. *s* = дак. *s, þ*, алб. *s, sh, th (gj, h)*:

Дак. *διέσεμα* „лопен“ от **di(y)ĕsewsmn̥* (вж. стр. 27).

Κρίσος, *Grisia*, *Gresia*, дакийска река, от *$k^{(w)}$r̥hso-* „черен“.

Marisia, днес рум. *Mureș-ul*, унг. *Maros*, приток на Тиса, от **morisyo-*.

Salsovia, местно име, от **sald-t-* „солен“.

Thalamonio = дак. **þal(a)m-un(n)i* от **Salm(ur)-udn-i* (вж. стр. 205).

Ие. *sm* > дак., алб. *m*:

Дак. *διέσ-εμα* „лопен“ от **di(y)es-ewsmn̥*.

*

Застъпването на индоевропейските фонеми в дако-мизийски и в албански става ясно от следната таблица, която показва, че фонематичната система на албански представя по-нататъшно развитие на дако-мизийската система. Следователно дако-мизийски се намира по отношение на албански в същото положение, както латински по отношение на романските езици: дако-мизийски е праезикът на албански.

Индоевропейски	Дако-мизийски	Албански
a	*a*	*a*
a-, *o-* (неуд.)	0	0
e	*ie (e), ia (a)*	*je(e), ja(a)*
en	*in*	*in*
i	*i*	*i*
o	*a*	*a*
u	*u*	*u*
ā	*a(=ā)>o*	*o*
ē	*(ä>)a(=ā)>o*	*o*
(ī	*i*	*i)*
ō	o^i*(>ö)>e*	*e*
ū	u^i*>ü*	*y(=ü), i*
ay	*ai>a*	*a*
ey	*e(=ę)*	*i*
(oy	*ai*	*e)*
aw (āw)	*a(ā)*	*a*
ew	*e*	*e*
(ow	*au>a*	*a)*
r̥ (под ударение)	*ri*	*ri*
n̥ (под ударение)	*a*	*a*
T(enues)	T	T
M(ediae)	M	M
MA(spiratae)	M	M
d, d^h (пред *i, y*)	*d>z*	*z*
tt (dt, d^ht)	*s*	*s*
k'	*s(ṗ)*	*s, th(=þ)*
g', g'^h	*z, đ (d)*	*z, dh, d*
k^w	*k*	*k*
g^w, g^{wh}	*g*	*g*
k^w пред *(e) i*	*k'>t>ć*	*s*
g^w, g^{wh} пред *e (y)*	*g>d'>(dż)*	*z*
s	*s*	*s, sh (gj, h)*
sm	*m*	*m*
sr	*str*	*shtr*

2. *Произход на албанския език и етногенезисът на албанците*

H. Hirt, N. Jokl, G. Weigand, P. Skok, Д. Дечев, H. Barić, I. Şiadbei, В. И. Георгиев, И. Поповић и други защищават тезата[1], че прародината на албанците е била централно-северната област на Балканския полуостров, т. е. източната част на Горна Мизия и западната част на Долна

---

[1] Hirt 1898 : 179—84 ; 1905 : 141 ; Jokl 1924 : 84—6 ; Weigand 1927 : 277—86 ; Skok 1929 : 205 ; Barić 1954 : 7—9 ; 1956 : 1—9 ; 1959 ; Detschew 1952 : 107—9 (обаче неговата теза, че траките са дошли в Илирия преди илирийците е необоснована) ; Şiadbei 1957 : 63—9 ; Георгиев 1957 : 70—73 ; 1958 : 89—93 ; 1960 : 76—9 ; Popović 1958 : 301—4 ; 1959 : 243—7 ; 1959 : 169—72 ; 1960 : 714—7 ; Părvan 61—9 изказа мнението, че албанците са се преселили постепенно между III и IV в. от Дакия в днешните си земи. Доказателствата му обаче са недостатъчни, а срокът твърде късен. Подобно становище имат също Capidan 1922 : 487—9 ; Philippide 1928 : 800—803. Относно становището, че албанците са автохтонното население в Илирия вж. напоследък Çabej 1958 : 54—9 ; 1959 : 552—8 ; Cimochowski 1958 : 37—43 ; 1960 : 133—9 ; вж. също Historia e Shqiperise, I (Tiranë), 1959 : 28—32 ; Jakić—Cestorić 1976.

Мизия, приблизително Дардания, „Средиземна" Дакия и Дакия рипензис. Тук се прибавят нови факти, най-важен от които е, че фонематичната система на албанския език е пряк наследник на дако-мизийската. Главните данни и съображения за определяне произхода и прародината на албанците са следните:

1) Албанците не са автохтонни в територията на днешна Албания.

а) Древните (илирийски) местни имена на днешна Албания (или поне на Северозападна, Западна и Южна Албания), наследени от древността, като *Shkodër* от *Scodra* (Ливий), *Tomor* от *Tomarus* (Страбон, Плиний и др.) не са преминали в албански направо: тезата, че тези местни имена са били постоянно употребявани в албански от предримската епоха до днес е несъвместима с данните на албанската историческа фонетика,

б) Местните латински имена в Албания разкриват неалбански, а латинско-стародалматински фонематични особености: стародалматински (западен балкански латински), който се е развил върху илирийска езикова основа, се различава съществено от румънски (източен балкански латински).

в) Адриатическият бряг не е спадал в древността към зоната на албанската колонизация: това личи от факта, че албанската терминология за корабоплаване и риболов представя смесица от заемки. Този аргумент обаче не е съвсем сигурен.

г) Друг отрицателен признак е сравнително малкият брой старогръцки заемки, който заедно с други обстоятелства ни кара да приемем, че оная албанска територия, която днес стои в тясна връзка с Гърция, е по-късно заета.

д) Албанците не се споменават в територията на днешна Албания преди IX век, докато местни и собствени имена от цялата албанска територия се споменават в редица документи от IV век насам.

2) Прародината на албанците се е намирала близо до прародината на румънския народ, а от друга страна не е много отдалечена от гръцкото влияние.

а) По-горе беше изтъкнато, че редица характерни фонематични промени се явяват в албански, румънски и дакийски. Най-важни са следните:
e > ie, но след палатал *e*;
e > ia под влияние на гласните *a* или *e* в следващата сричка, но след палатал *a*;
отпадане на начално безударно *a*;
en > in в затворена сричка;
(t), d пред *i > (t' > ć) > s, (d)z*;
k', g' пред *e, i > t' > c (= ċ?), (d)z (=dž)*;
-n- > -r- в албански и румънски диалекти.

б) Най-старите латински елементи в албански са заети от прарумънски, т. е. от източния балкански латински, а не от далматински, т. е. от западния балкански латински, напр.: лат. *caballum* „кон" > рум. *cal*, алб. *kal*; лат. *cubitum* „лакът, ръка" > рум. *cot*, алб. *kut*; лат. *resina* „смола" > рум. *rășină*, алб. *rshine*; лат. *lucta* „борба" > рум. *luptă*, арум. *luftă*, алб. *luftë* и др. Следователно албански не се е развил върху илирийска основа.

в) Съответствията в застъпването на латинските думи в албански и в румънски показват, че през IV—V в. албански се е развивал в същата област, в която е възникнал и румънски: тази територия е приблизително древна Дардания (приблизително територията Ниш — София — Скопие).

г) В румънски има около 70 думи, които имат точни съответствия в албански.[1] Но фонетичната форма на тези румънски думи е толкова специфична, че те не могат да бъдат обяснени като албански заемки. Касае се за думи, принадлежащи на дакийския субстрат в румънски, докато техните албански съответствия представят думи, наследени от дако-мизийски.

Общите елементи в румънски, дето се касае за дакийски субстрат, и в албански са още едно сериозно доказателство за това, че албански е наследник на дако-мизийски.

3) Има конкретни данни, които показват, че албанците някога са населявали приблизително територията на древна Дардания:

а) Племенното име *Δάϱδανοι* и областта *Δαϱδανία* могат да се обяснят като производни от една запазила се в албански дума, а именно *dardhë* „круша“.

б) днешната форма на името на древния Nais(s)os, главен град в Дардания, днес *Ниш*, показва с отпадането на предударната си гласна езиковото посредничество на албански, ср. алб. *pyll* „гора“ от **pëyll* < късен лат. *pa(d)ūle*.

в) Гореспоменатата централно-северна зона на Балканския полуостров е именно областта, в която староалбански и старорумънски са могли да се развиват в най-тясна близост.

4) Има съществени данни, които ясно показват, че албански е прекият наследник на дако-мизийски:

а) Албанската фонематична система представя по-нататъшно развитие на дако-мизийската. Този факт има голямо значение: той показва, че дако-мизийски е езикът-основа (праезикът) на албански.

б) Въпреки оскъдността на дако-мизийския езиков материал съществуват няколко извънредно важни съответствия с албански и това е ново доказателство за тясното родство между албански и дако-мизийски. Ето някои примери:

Дак. *amalusta* „лайка“: алб. *ambël* „вкусен, сладък“, вж. стр. 194.

Дако-миз. *Βετ-εσπιος*, *Ουετ-εσπιος* (надписи от Източна Мизия), епитет на Херос, буквално „**Αὔτ-ιππος*“, ср. алб. *vetë* „сам“ и ие. **ek'wo-s* „кон“.

Дак. *Δϱουβητίς* (Ptol.), *Drubetis, Drobeta(e)* местно име = алб. *dru*, мн. ч. *drutë*, рум. *druete* „дърво“.

Ζεϱμί-ζεϱγα, *Ζεϱμί-ζιϱγα* (и *Γεϱμί-ζεϱα*; *Germi-sara*) град в Дакия, ср. алб. *zjerm, zjarm* „огън, горещина“.

Дак. *Καϱπάτης(ὄϱος)*: алб. *karpë* „скала“.

Дак. *Бескиди*, разклонение на западните Карпати, ср. алб. *bjeshkë* „високопланинска местност; планинско пасище“.

Дак. *mal-* „бряг“ (*Dacia Maluensis* = *Dacia Ripensis*) = алб. *mal* „планина, бряг“, рум. *mal* „възвишение“ (дакийски субстрат).

Дак. *μαντία*, *mantua* „черница (къпина)“: алб. *man*, диал. *mand* „черница“.

Patavissa (TP 8, 2), *Patabissa* (GR 188, 9), *Πατϱούισσα* вместо **Παταουισσα* (Ptol. 3, 8, 4), *Patavis(s)e(n)sis* (надпис), по-късно *Potaissa* (надпис), дакийско местно име, от **(s)pēto-wik'-m̥*, ср. алб. *vis* „място“, вж. стр. 207.

---

[1] Вж. по този въпрос Rosetti 1958: 135—6; Russu 1959: 119—22.

Πολόνδα(να) (Ptol.), по-късно *Pelendova* (TP), дакийско местно име, от **polom d^hēwa* „Stutt-gart“, ср. алб. *pelë* „кобила“ ж. от **pol-*, вж. стр. 207.

Дак. *σκιάρη* „магарешки бодил“: алб. *shqer* „разкъсвам“, вж. стр. 197.

Дако-миз. *Οὐενδενίς* (Ptol. 3, 9, 5), *Vindenis* (TP, Rav.) селище в Горна Мизия: алб. *vënd* „местност, област, земя“.

в) Географското разпределение на типичните дако-мизийски местни имена с втора съставна част *dava*[1] показва картината на проникването на дако-мизийците, т. е. на праалбанците в Балканския полуостров, приблизително в областта на по-късната източна част на Горна Мизия, т. е. Дардания, „Средиземна“ Дакия и Дакия рипензис.[2]

г) Албанският речник има количествено най-много допирни точки с балто-славянски.[3] Този факт е ясен, ако албански е наследник на дако-мизийски, тъй като последният е бил в непосредствена близост с балто-славянски.

Албанският език е следователно наследник, приемник на дако-мизийски. Неговото отношение към дако-мизийски е същото както отношението на един романски език към латински. В албански има и една илирийска компонента, но неговата основа е дако-мизийска.

Дако-мизийски племена са населявали централно-северната зона на Балканския полуостров, приблизително Дардания, още в една твърде отдалечена епоха. От тук те се преселили постепенно в територията на днешна Албания.

---

[1] Най-далече на югозапад разположеното селище от тоя тип е *Θερμίδανα* (Ptol. 2, 16, 7: погърчено вместо **Zermidava*), което се споменава между *πόλεις μεσόγειοι* между *Scodra* и *Siparuntum*, следователно приблизително на границата на Югозападна Дардания и Североизточна Илирия.

[2] Културата на Дардания, поне през последните векове пр. н. е., стои в тесен досег с дако-гетската цивилизация през същата епоха, ср. Garašanin 1958: 121—34.

[3] Вж. Jokl: 1963; Pisani 1959: 115—9.

ГЛАВА ДВАНАДЕСЕТА

ТРАКИЙСКИ, ФРИГИЙСКИ И АРМЕНСКИ

Дълго време фригийски се смяташе за идентичен с тракийски или поне за тракийски диалект. Днес обаче, когато тракийски и фригийски са много добре проучени, личи, че между тях има съществени разлики, че те са различни индоевропейски езици.

I. ФРИГИЙСКАТА ЛЕКСИКА

Фригийски е по-добре познат от тракийски и дакийски, тъй като разполагаме не само с двадесетина глоси и стотина собствени имена, но и около 150 кратки надписа. Някои от фригийските надписи датират от VII—IV в. пр. н. е. (старофригийски), докато по-голямата част се отнася към началото на нашата ера (I—IV в. от н. е., къснофригийски).

Ето фригийските глоси и изобщо данните получени от надписите и собствените имена, на които интерпретацията е правдоподобна.[1]

1. Глоси, чието тълкуване е сигурно или твърде вероятно:

ἀζήν, вин. пад. _ἀζένα_ „_πώγων_, брада“ (Et. M.; Hes.), ср. стинд. _hánu-_, авест. _zanu-_, гр. _γένυς_ „брада“ от _*g'en-_.

βαλ(λ)ήν, -ῆνος „цар“ (Aesch., Soph., Hes.) = ? _*Ϝαλην_ от _*wal-ēn(t-s ?)_, ср. тох. B _w(a)lo_, A _wăl, wlā-_, AB _lant_ вин. пад. „цар“, лат. _valens, -ntis_ „силен, могъщ“.

βάμβαλον „_ἱμάτιον_, дреха“; _αἰδοῖον_“ (Hes.; l. v. _βάβαλον_), ср. гр. _φαλλός_ „пенис“ от _*b_^{h}_l̥no-s_.

βέδυ „вода“ (Clem. Alex. _Strom._ 5, p. 673) може би вместо _*vetu(r)_ от _*wedo(r)_.

βέκος „хляб“ (Херодот II, 2, Hipponax fr. 80 Bergk, fr. 75 Diehl), ср. гр. _φώγω_ „пека“, нем. _backen_ „пека“.

βερεκύνδα „_ῥόμβος_, пумпал“ (Hes.), ср. чеш. _brk_ „пумпал“, ср. също _βρι ίσματα· ὄρχησις Φρυγιακή_.

γέλαρος или _*γελαϜος_ „зълва“ (Hes.); ср. също _γάλλαρος· Φρυγιακὸν ὄνομα_ (Hes.), ср. ат. _γάλως_ „зълва“.

γλουρός „_χλωρός_“, _γλούρεα_ „_χρύσεα_“ (Hes.), ср. гр. _χλωρός_ „зелен, жълт“.

δάος „вълк“ (Hes.), ср. стбълг. **давити**, бълг. _давя_.

δουμος „(религиозна) община (_σύνοδος, σύγκλητος, συμβίωσις_)“, ср. гр. _θωμός_ „куп(чина)“, гот. _doms_ „мнение, преценка“.

---

[1] Вж. Jokl 1929 s. v. Phryger; Haas 1939: 121—134; 1939: 225—35; 1957: 451—; 67; 1960: 9—18; 1960: 25—35; 1961: 29—39; 1966; 1970: 31—41; Friedrich 1941 Gusmani 1959.

ἔξις (ξ вместо ζ?) „таралеж“, ср. лит. *ežỹs*, латв. *ezis* „таралеж“.

ζέλκια „зеленчук“ (*λάχανα*)“ (Hes.), ср. бълг. *зелка* „зелка“, рус. *зелень* „зеленчук“.

ζέτνα „*πύλη*, врата“ (Phot.), ср. англосакс. *geat* „врата“.

ζευμάν· τὴν πηγήν. Φρύγες (Hes.), ср. гр. *χεῦμα* „изливане“.

καν- (=*k^{e}*an-*) „куче“ (Plat. Crat. 410 A), ср. гр. *κύων*, лат. *canis* „куче“, меонийски (лид., фриг.) *Καν-δαύλας* (Hipp.).

κίκλη „кола (съзвездие)“ (Hes.), ср. гр. *κύκλος* „колело“.

κίμερος „*νοῦς*“ (Hes.), ср. стинд. *cayati* „наблюдава, грижи се“[1].

πικέριον „*βούτυρον*“ (Erotian. 110, 15 и сл.) вместо **πιFεριον* (?), ср. гр. *πίειρα* „тлъста“ от **πιFερι̯α*[2].

πύρ (= *p^{e}*ur*) „огън“ (Plat. Crat. 410 A), ср. гр. *πῦρ* „огън“.

**υτυ(ρ)* „*ὕδωρ*, вода“ (Plat. Crat. 410 A), ср. гр. *ὕδωρ* „вода“.

2. Думи от надписите, чието тълкуване е сигурно или твърде вероятно:

αββερετ „(той) принася, причинява (er fügt zu)“, *αββερεται*, *αββερετορ*, *αββιρετορ*, ср. лат. *ad-fert, ad-fertur.*

αδ- „до, при“, ср. лат. *ad* „до, към“.

αδ-δακετ „(той) причинява (*προσποιεῖ*, er fügt zu)“, *αδδακεται*, *αδδακετορ*, ср. лат. *ad-ficit,- adficitur*, вж. *δακετ*.

αδειτου „той (трябва) да иде в (er soll hingehen)“ или „той (трябва) да бъде при“, ср. лат. *ad-ito* (или *ad-esto*), вж. *ειτου*.

αι (*νι κος*) „ако (някой)“, ср. гр. *εἰ*, диал. *αἰ*.

ακαλα, *ακκαλος* „вода“, ср. *᾿Αχέλης* име на река близо до гр. Смирна = лит. *Akėlė* име на река, лат. *aqua* „вода“,

ακκε = лат. *atque.*

αργόυ „*causa, merito*“ от **alg^{wh}o-*.

αυτος, *αFτοζ*, *αυταj*, ср. гр. *αὐτός*.

βεκος „хляб“, вж. стр. 26.

βεοσιοι „*φεύγοι*“, *σ* от *-gy-*.

βρατερε дат. пад. ед. ч., ср. лат. *frater.*

γεγαριτμενος „дамгосан“, ср. гр. *χαράττω*.

δαδιτι дат. пад. „coniugi“ = гр. *τηθίδ-ι* дат. пад. от *τηθίς* „дойка“.

δακαρ (*εν*) „fecere“ от **d^{h}ēkēr*, ср. лат. *fēcēre* перф. 3 л. мн. ч.

δακετ, вж. *αδ-δακετ*.

δεος, *δεως*, *διως* (дат. пад. мн. ч.), ср. гр. *θεός* или *ΔιFός*.

δουμος „*σύνοδος*“, вж. стр. 216.

εδαες „fecit“, ср. гр. *τίθημι* „поставям“.

ειροι, *ιροι* „деца“ от **er-yo-*, ср. тес. *ἐρέας* „*τέκνα*“.

ειτου повелително накл. „нека иде“ (или „нека бъде“), вж. *αδ-ειτου*.

εσταες „(той) постави“, ср. гр. *ἵστημι* „поставям“.

ετ, *ετι* „освен това, още, и“, ср. гр. *ἔτι*.

Fανακτει дат. пад. ед. ч. = гр. *ἄνακτι* от *ἄναξ* „цар“.

Fεν αFτυν дат. пад. ед. ч. „на себе си (ihm selbst)“.

ιος „*ὅς*, който“, *ιαν* „quam“, *ιοσκε* = гр. *ὅστε*, стинд. *yaśca*.

κακο(υ)ν, *κακιν*, *κακν* „*κακόν*, зло“.

κε = гр. *τε* „и“.

κνουμαν дат. пад. ед. ч. *κνουμανει* = гр. *κένωμα*.

---

[1] Или ср. белорус. *с-кумачь* „разбирам“, чеш. *koumati* „забелязвам“ от ие. **(s)koum-*: *κίμερος* от **kum-ero-?*

[2] Ср. Haas 1957 : 465.

ϰος „някой“ = стинд. *kaḥ* „кой“.

μανϰαι дат. пад. ед. ч. „на гроба (dem Grabe)“.

ματαϱ „майка“, *ματεϱαν* вин. пад. ед. ч., *ματεϱεj* дат. пад. ед. ч.

με = гр. *μή*.

νι-ουμενος „*ϰαταϱάμενος*, проклет“.

ονομαν им. пад. ед. ч. = гр. *ὄνομα* „име“.

οϱου „на високо, горе“.

οτε „*ὧδε*, така“ (?).

ουεγνῳ „*ἰδίῳ*“ дат. пад. < *_swe-gno-_.

ουεϰϱῳ дат. пад. от *_swekro-_ „свекър“.

Fεβϱι дат. пад. „сестра“ (?) > *_swesr-i_.

ουιτετο „нека види“ от *_wide-tōd_.

ουτα „проклятие“, ср. сърбохърв. *uditi* „вредя“.

πατεϱης „родители“.

σα = *τα* „*τῇ*“, *σα σοϱου* (*ο* > *u*) „*τῇ σοϱῷ*“, *σαι μανϰαι* = *τα μανϰαι* дат. пад. ед. ч. „на гроба“.

σι „този“; *σεμου(ν)*, *σεμον*, *σεμ(ι)ν* „на този“ дат. пад. ед. ч.

τα, *ται*, *ταν*, вж. *σα*.

(τ)τετιϰμενος от *_stetig-meno-s_: гр. *στίζω* „бода; жигосвам с огън, дамгосвам“.

τιος = гр. *Διός* от *Ζεύς*; *τιηιον* (*_diwi-eyo-m_) „divinum“ вин. пад.

τι (*τιτ*, *τιγ*) = гр. *τι*.

τισϰ(ε) = лат. *quisque*.

τοτοσσ, *τευτους* „civitatis“ от *_tewto-_.

II. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ФРИГИЙСКИЯ ЕЗИК

Въз основа на най-правдоподобните тълкувания може да се даде в общи черти следната характеристика на сравнително-историческата фонетика на фригийския език:

Фригийската дума *βέϰος* „хляб“ е засвидетелствувана у Херодот, Хипонакт, Хезихий и във фригийските надписи. Това е *-es*-основа, която произлиза от *b^h_egos_ (род. пад. *-es-es*) и съответствува на стнорд. *baka*, англосакс. *bacan*, ствнем. *bahhan* „пека“ от *b^h_ogo_, ствнем. *bacchan*, нем. *backen* от *b^h_ognō_, гр. *φώγω* „пека“ от *b^h_ōgō_.

Фригийските думи *βαλλίον* и *βάμβαλον* „*φαλλός*“ са сродни с гр. *φαλλός* от *b^h_l̥no-s_.

Въпросителното (неопределително) местоимение *ϰος* и относителното местоимение *ιος*, които се срещат в надписите, произлизат от *k^w_o-s_ и *_yo-s_.

Съществителното *τευτους* „civitatis“ род. пад., което се среща в надписи като съответствие на гр. *δῆμος* „народ“, е сродно с гот. *þiuda*, ствиснем. *diōt(a)*, латв. *tàuta* „народ“, оск. *touto* „civitas“ от ие. *_tewt(ā)_.

Съществителното *ονομαν*, което се среща в надписи, съответствува на гръцката дума *ὄνομα* „име“ от *_onomn̥_.

Фригийската глаголна форма *ουιτετο* съответствува ва латинската глаголна форма *vidēto* „нека види“.

Род. пад. ед. ч. *τιος* „на бога“ произлиза, както бе доказано от О. Хаас, от *_diw-os_ и съответствува на гр. *Δι(F)ός*.

Стфриг. дат. пад. ед. ч. *Fεβϱι* „на сестрата (sorori)“, както бе доказано от същия автор, произлиза от ие. **swesr(e)i.*

Къснофригийската дума *ουεκϱω* дат. пад. „на свекъра“, както доказа същият автор, произлиза от **swekro-s.*

Приведените фригийски думи са достатъчни, за да се установят най-характерните черти на сравнително-историческата фонетика на фригийски. Ето главните изводи:

Ие. *o* е запазено: *βεκος, ιος, κος, ονομαν, τιος.*

Ие. *ō* е променено в *u*: *δουμος.*

Ие. дифтонг *ew* е запазен: *βεοσιοι* „*φεύγοι*“, *τευτους.*

Ие. сонанти *l̥, n̥* са променени в *al, an*: *βίμβαλον, βαλλίον, ζευμαν, ονομαν.*

Ие. начално *y* е запазено: *ιος, ιαν.*

Ие. звучни експлозивни съгласни (mediae) са променени в беззвучни (tenues), M > T: *βεκος.*

Ие. беззвучни експлозивни съгласни са преминали в беззвучни аспирати (T > TA, както в арменски): аспирацията е била слаба и затова често не е отбелязана[1]: *βϱατεϱε, τευτους.*

Изгласното *m* е преминало в *-n*, както в гръцки.

Ие. съчетание *sw* е преминало в *(h)w-*: *Fεβϱι, ουεκϱω.*

Съчетанието *sr* е изменено в *br*, както в латински: *Fεβϱι.*

Най-характерните черти на фригийската историческа фонетика са следните:

Индоевропейски	Фригийски
e	*e*
o	*o*
ē	*e, i (a?)*
ō	*o, u*
ew	*eu*
n̥ (m̥)	*an*
l̥, r̥	*al, ar*
M(ediae)	T(enues)
MA(spiratae)	M
kt	*tt(h)*
s-	*s-* > (*h-* >) O
sw-	(*hw-* >) *w-*
-sr-	*-br-*

III. ТРАКИЙСКИ, ДАКИЙСКИ (ДАКО-МИЗИЙСКИ) И ФРИГИЙСКИ

Всяка ие. езикова група (например латински, славянски, германски) представлява особено „отклонение“ от нормата на индоевропейския праезик, един нов аспект, различен от всички останали. Такова „отклонение“ е например латински, от който произлизат т. н. романски езици: френски, италиански, румънски и пр. „Да се каже, че някои езици принадлежат към същата група — пише А. Мейе в своята книга *Linguistique historique et linguistique générale* (Paris, 1948, с. 78) — това означава, че те са се диференцирали от един по-стар език: родствените езици в същност представят един и същ език, изменен по различен начин в течение на вековете“.

---

[1] Ср. Haas 1957: 454.

Нека сравним сега най-характерните черти на историческата фонетика на дакийски (дако-мизийски), на тракийски и на фригийски:

Ие.	Дакийски	Тракийски	Фригийски
e	*ie*	*e*	*e*
o	*a*	*a*	*o*
ē	*ē > ā̄ > ā > o*	*e > i*	*e > i*
ō	*ō > e*	*ō > u*	*o > u*
ew	*e*	*eu*	
aw	*a*	*au*	
r̥, l̥	*ri (ir)*	*ur (or), ul (ol)*	*al*
n̥, m̥	*a*	*un*	*an*
T(enues)	T	TA(spiratae)	TA
M(ediae)	M	T	T
tt (dt, d^ht)	*s*	*st*	
s-	*s-*	*s-*	*O* (?)
sw-	*w*	*s(w)*	*w-*
sr		*str*	*br*

До преди двадесетина години се говореше за един единствен „трако-дако-фригийски“ език, наречен накратко тракийски език; фригийски понякога бе смятан за тракийски диалект, а дакийски винаги е бил отъждествяван с тракийски. Имаме ли право да смятаме тракийски, дакийски и фригийски за диалекти на един общ език, който представя особено „отклонение“ на индоевропейския праезик? В светлината на данните, които изложихме, става невъзможно да се даде положителен отговор на този въпрос.

Наистина приликите между дакийски, тракийски и фригийски са много, но това се дължи на обстоятелството, че се касае за три сродни индоевропейски езика. От друга страна, ако се вземат пред вид техните отлики, например застъпването на сонантите, на експлозивните съгласни в тракийски и в дакийски, на ие. кратка гласна *o* в тракийски и във фригийски, на ие. сибилант *s* и на съчетанията на съгласни *sw, sr*, трябва да се заключи, че тези езици не могат да произлизат от една обща „трако-дако-фригийска“ норма. Тяхната обща норма е индоевропейският праезик. Индоевропейски е следователно общият език за тракийски, дакийски и фригийски, а не някакъв общ междинен език между индоевропейски и споменатите езици. Тракийски, дакийски и фригийски не могат да бъдат производни от един „трако-дако-фригийски“ език, както например славянските езици са произлезли от праславянски или романските езици от латински. Техният общ език е индоевропейски.

Следователно, тракийски, дакийски (дако-мизийски) и фригийски, макар да са сродни, представят три различни и обособени индоевропейски езика, които не могат да се сведат до един общ език.[1]

---

[1] Относно дако-мизийски, тракийски и фригийски като три различни ие. езика вж. Georgiev 1957: 70—80; 1958: 89—93; 1960: 108—112; 1960: 39—45; 1960: 5—23; 1966: 153—63; Дуриданов 1976: 110—122; Poghirc 1976.

Както видяхме по-горе, особеното разпределение на географските названия с голяма фреквентност дава възможност да разграничим дакийски от тракийски. Особеното географско разпределение на личните имена във връзка с някои характерни черти на тяхната сравнително-историческа фонетика също така позволява да се разграничат тракийски, фригийски и дакийски лични имена. Ето няколко прнмера:

1. Тракийски лични имена

Δοϱζενθης

Личното име *Δοϱζενθης* е засвидетелствувано в 4 надписа: от Пизос (Чирпанско), Пловдив и Стара Загора (в два надписа), а формата *Δοϱζινθης* в други 3 надписа: от Меричлери (Чирпанско), от Бизие (днес Vizze в турска Тракия, западно от гр. Мидия) и от Серес-Сяр. Това име е ограничено географски: то се среща само в същинска Тракия (на юг от Хемус и на изток от р. Струма); то липсва в Дакия или в Западна Мала Азия. Следователно то трябва да се определи като същинско тракийско. То представя производно от името *Δοϱζας* (надпис от Nicopolis ad Istrum, днес Никюп), *Δοϱσας* (надпис от Миндя, Еленско). Това име също може да се смята за тракийско, тъй като то се среща в надписи от Търновско, което е в съседство със Старозагорско. Освен това в 3 други латински надписа се среща *Dorses* (единият е наречен eques singularis; другият е от Картаген: касае се за тракийски войници в разни лагери) и *Durze*, вероятно от по-старо **Dursē(nth)s*.

Като тракийски имената *Δοϱζας*, *Δοϱσας*, *Dorses, Durze* се извеждат от ие. *d^h*r̥s-* с *r̥* > трак. *ur* и *rs>rz* — фонетични промени, характерни за тракийски, но не и за фригийски или дакийски.

Αυλουποϱις

Личното име *Αυλουποϱις* (*Aulupor, Αλλουποϱις*) се явява в около 20 надписа главно от Тракия. То не се среща в Дакия. Името е тракийско: *-ποϱις*, *-por* „син“ произлиза от **pwer(i)-* (*we* > *(w)o*, както в латински) или от ие. **pur(i)-*, респ. от ие. им. пад. **pwer*, род. пад. **pur-os*.

Σεύθης

Σεύθης (*Σευθας, Σευθις, Σευθευς, Σευθος, Seutha, Seuthas, Seuthes Seuthens, Seuthus, Seutus*) е едно от най-честите тракийски лични имена; то се явява повече от 150 пъти, и то най-често в Тракия, сетне в Западна Мала Азия (Битиния, Троя, Йония и др.), северните егейски острови (Тасос, Лемнос и др.), отчасти в Македония и Гърция. От Дакия има само един единствен случай (от Клуж, военна диплома). Има също така по един пример от Олбия и Танаис. От това разпределение личи, че името трябва да се определи като същинско тракийско. За етимологията вж. гл. VII, стр. 93.

2. Фригийски лични имена

Κότυς

Личното име *Κότυς* се явява около 80 пъти в различни надписи или текстове и то главно в Тракия, сетне в северноегейските острови (Самотраки, Имброс, Тенос), Северозападна Мала Азия и (Северна) Гърция. То липсва в Дакия, но се явява в надписи от Пантикапей, Фаногорея, Танаис като име на боспорански царе, несъмнено преселници от Тракия. Името е идентично с названието на едонското женско божество *Κότυς* (*Κοττώ, Coto, Κοτυ(ι)τώ, Cotytto*), за което изрично е отбелязано у Страбон (X 3, 16), че се касае за едонски и фригийски култ.

По своето географско разпространение името може да бъде тракийско или фригийско. Името се извежда най-добре от ие. **kot-u-* „отмъстител“ и се съпоставя с гр. (хом.) *κοτήεις* „разгневен, отмъстителен“, *κοτέω* „гневя се, сърдя се“, *κότος* „гняв, злоба“. Запазеното *ŏ* показва, че името е от фригийски произход.

Τορκος

Личното име *Τορκος* или *Τορκους* и неговите производни *Τορκιων*, *Τορκουλας*, *Τορκου-παιβης* се срещат в около 20 надписа, и то изключително от Солунско (Солун, Амфипол, Демирхисар, областта на Аксиос-Вардар, Серес-Сяр и о. Тасос). Името може добре да се изведе от ие. **(s)torg-u-(o-)*, ср. нем. *stark* „силен“ от ие. **storg-*. Въз основа на запазеното ие. *ŏ* и на факта, че античните сведения определят като първоначална родина на фригийците областта на изток от Аксиос-Вардар, името се определя като фригийско.

3. Дакийски лични имена

Decebalus

Личното име *Decebalus* (*Δεκέβαλος*, *Decibalus*, *Δικεβαλος*) се среща в няколко текста като име на дакийски цар, а освен това и в няколко надписа от Долна Мизия (Силистра, Лъжен при Никопол на Дунав, Обединение, Търновско), Панония, Галия и Британия. То не се среща в същинска Тракия. Името е дакийско: първата съставна част се свързва етимологично с лат. *decus* „украшение“, *decet* „прилича, подобава“, а втората със старобълг. болии „по-голям“, староинд. *bala-m* „сила, мощ“ от ие. **bolo-m*. Преходът *ŏ* > *a* е присъщ на дако-мизийски. Обаче вместо *k* би трябвало да се очаква сибилант. Може да се предполага, че името е заето от друг език.

Scorilo

Scorylo се споменава у Front. 1, 10, 4 като име на дакийски вожд: *Scorylo dux Dacorum* (оттук Iord. Get. 53: *Coryllos rex Gothorum*). Освен това в надписа от Дялул Грьдищей (Дакия) *Decebalus per Scorilo* „Декебал, син на Скорил“ дакиецът *Decebalus* е посочен като син на *Scorilo*. Това име е производно от *Scoris, Scorus, Σκωρις*. Географското разпространение на тия имена изтъква също техния дакийски произход: *Sco[rilo]* в надпис от Костолац (Горна Мизия), *Scoris* в надпис от Адамклиси (Северна Добруджа), *Σκωρις* (род. *Σκωριτος*) в два надписа от Кюстенджа и Варна, *Ζει-σκωρις* в надпис от Петрич-калеси (Провадийско), *Scorus* в надпис от Британия (дакийски наемник) и *Σκωρια[νος]* само един случай в надпис от Пазарджик. Първоначалната форма ще да е била *Scor(i)-*; суфиксът *-ilo-, -ul(l)o-* се явява често при лични имена и в други ие. езици, ср. честия гръцки суфикс *-ιλ(λ)ος*, *-υλ(λ)ος* при лични имена. Името е вероятно сродно със старобълг. скоръ „бръз" от ие. *skoro-s.

IV. ФРИГИЙСКИ И АРМЕНСКИ

На гърците е било известно, че фригите са живеели известно време на Балканския полуостров в съседство с траките и македонците (Hdt. VIII, 73; Strab. VII, 295). Изтъква се, че фригите са били родствени с траките. Според Илиадата (II, 862, III, 184 сл., XXIV, 545) фригите са били източните съседи на троянците и са били в тесни родствени връзки с последните.[1]

Някога фригите са заемали централно място на Балканския полуостров между гърци и македонци, мизи и траки, траки и пеласги. Това личи от вариантите, с които се предава тяхното име: 1) *Φρύγες*, 2) *Βρύγες*, *Βρύγοι*, *Βρῦγαι*, 3) *Βρίγες*, *Βρίγοι*, 4) *Βρύκες*, *Βρύκαι*, (*Βρῦκαι*), *Βρυκεῖς*. Първоначалната форма е била *B^{h}rug^{h}es. Това име твърде рано е преминало у гърците, които са го променили в *Φρύξ* мн. ч. *Φρύγες*. *Βρύγες* (*Βρύγοι* *Βρῦγοι*), *Βρίγες* е фригийската, дако-мизийската и македонската форма. *Βρύκες*, *Βρύκαι* (*Βρῦκαι*), *Βρυκεῖς* с дисимилация на аспирацията и с изместване на съгласните е пеласгийската (и тракийска) форма. Въз основа на данните от древността и на гореизложените съображения може да се предположи, че фригите са населявали първоначално днешна Северна и Североизточна Македония.

Според Херодот арменците са били фригийски преселници (Hdt. VII, 73: *Φρυγῶν ἄποικοι*; ср. и Eudoxos у St. Byz.). Обаче въпросът дали арменски и фригийски представят два диалекта на един и същ език или пък са два различни ие. езика не е още окончателно разрешен. Между фригийските глоси срещаме безспорни примери, в които първоначалните велари (т. н. палатали) се явяват като сибиланти (или африкати):

ἀζήν, вин. пад. *ἀζένα* „*πώγων*, брада", ср. авест. *zanu-*, гр. *γένυς* „брада".
ἔξις (*ξ* вместо *ζ*?) „таралеж", ср. лит. *ežỹs* „таралеж".
ζέλκια „зеленчук", ср. бълг. *зелка*, рус. *зелень* „зеленина, зеленчук".
ζέτνα „*πύλη*, врата" от *g$'^{h}$ed-, ср. англосакс. *geat* „врата".
ζευμάν „*πηγή*, извор", ср. гр. *χεῦμα* „изливане".

Основавайки се на подобни глоси, П. Кречмер и Н. Йокл определят фригийски като „*satəm*-език"[2]. R. Meister, E. Hermann и H. Pedersen, които причисляват фригийски към „групата *centum*", обясняват тези сибиланти като резултат от палатализация пред *e, i*[3]. Обаче това предположение е неправдоподобно, тъй като в такъв случай не би могло да се обясни запазването на велара в примерите като *ζέλκια* и под. О. Haas е склонен да смята, че приведените по-горе думи са заемки от тракийски[1].

---

[1] Вж. Friedrich 1941: 883—4.

[2] Вж. Kretschmer 1896: 229; Jokl 1929: 143.

[3] Meister 1911: 21; Hermann 1922: 302; Pedersen 1945: 5; Detschew: 1960: 46.

Фригийски е една от компонентите на арменския език. В арменски обаче съществува и мизийска (а вероятно и тракийска) компонента. Още през II хилядолетие пр. н. е. някои племена, които дотогава населявали централната част на Балканския полуостров — фриги, пеонци, дарданци и мизи — започнали да се преселват в Тракия, поради което техният език се е наслоил върху тракийски субстрат; една част от тези племена са преминали по-късно в Северозападна Мала Азия.

От края на второто хилядолетие пр. н. е. в документи от Предна Азия се споменава един народ, който в разни времена е заемал някои области в Северна Мала Азия между Пропонтида и Мелитене и е бил сроден с фригите. Това са т. н. *muški*: асир. *mušku*, гр. *Μόσχοι*, *Μέσχοι*, лат. *Moschi*, евр. *mešeh* и др.,[2] които се настаняват в областта Комагене на запад от Армения.[3]. В името *muški* в същност се крие името *Μῡσ(οί)*[4] „мизи“ + арменското окончание за мн. ч. *-k^c*.

От друга страна грузинците наричат арменците *somex-i*. Както правилно доказа Г. Капанцян[5], името *so-mex-i* съдържа кавказкия префикс *sa-* (> груз. *so-*) със значение на „страна, местност“ и *-mex-* от по-старо **mesx-* = *Μέσχοι*, *Μόσχοι*. Следователно в грузинското название за арменците *so-mex-i* се е запазило древното народностно име *Μοισοί* < *Μῡσοί* „мизи“.

Освен това с името *Μυσοί* се свързва обикновено името на племето или народа, означено в египетски документи от XIV в. пр. н. е. като *m'š'(w)*.[6] В един документ името *m'š'(w)* (= *Μυσοί*) се споменава непосредствено след името *drdnj* (= *Δαρδάνιοι*) заедно със следните имена:

ht' = (хети),
nhrjn (= *Naharina*),
'ir'tw (= *Arzawa)*,
pd'š' (= *Πηδασσος*),
[*ḳ'*]*rš's*,
krkmš' (= Каркемиш),
ḳdj,
ḳdš (=*Ḳadeš*),
'ik'rj'ṭ (= Ugarit),
mwš'nṭ (= Сирия?).

В друг документ то се среща съвместно с имената:

ht' (= хети),
nhrjn (= *Naharina*),
'ir'tw (= *Arzawa*),
kškš (= *Gašga*, *Ḳaška*, запазено в името на днешните *кашкайци*, живеещи в отделни области на Ирак и Иран; старите кашкайци са били иранци, вероятно кюрди, ср. Капанцян 1956: 142).

---

[1] Вж. Haas 1939: 225—235; 1957: 454; 1961: 29.

[2] Срв. Goetze 1957: 179; Schmoekel 1957: 133, 199 и 267.

[3] Вж. Garelli 1969: 220.

[4] Капанцян 1956: 147.

[5] Изменението *ū* > *u^i* или *o^i* > *ö* > ***e*** характерно за мизийски; ср. *Μῡσοί* (Ил.) > по-късно ***Μοισοί***, ***Moesi*** > ***Mesi***.

[6] За следното ср. Bilabel 1927: 231—3.

k'jr'k'mš'(= Каркемиш),
rwk' (= *Λύκιοι*),
ḳ'ḏ'w'dn'(?) = *ḳ'ḏ'w'dn* (= *Kizzuwatna*),
ḳdš (= Кадеш),
'ik'rj[ṭ] (= Ugarit),
[n]wg'ś' (= *Nuhašše*),
[mw]š'ntj (= Сирия?).

В последния документ *m'ś'(w)* се среща непосредствено пред *kškš*, за които се предполага, че са живеели в Северна Мала Азия. По-горе видяхме, че *m'ś'(w)* са споменати непосредствено до *drdnj* = *Δαρδάνιοι*, които са обитавали в Троада, т. е. в Северозападна Мала Азия. Следователно би могло да се заключи, че *m'ś'(w)* през XIV—XIII в. пр. н. е. са населявали някаква област в Северна Мала Азия между *drdnj* = *Δαρδάνιοι* (Троада) и *kškš* = *Gašga* (кашкайци). Това подхожда добре за малоазийската Мизия: то потвърждава идентифицирането на *m'ś'(w)* = *Μυσοί*.

Племето *мушки* (*Μέσχοι*, *Μόσχοι*, *mešeh* и пр.) се явява в тясна връзка с фригите. Освен това в асирийски документи от VII в. пр. н. е. се споменава името на един цар на мушките, а именно *Mита*, което точно съответствува на името на фригийския цар от края на VIII в. пр. н. е. *Μίδας*.

В името груз. *со-мехи* „арменец" е запазено старото название *mušku, Moschi*. В такъв случай името се разчленява на *mus-* + -*k*^{c}, арменския суфикс за множествено число. Това означава, че името *mušku*, *Moschi* е генетически идентично с името *Μυσοί*, егип. *m'ś'(w)*.

Като се има пред вид, че Херодот и Страбон определят малоазийския мизийски език като *μιξοφρύγιος* (вж. по-горе, стр. 200), то генетичната връзка между мизи, фриги и арменци става напълно ясна.

Към мизийската компонента на арменски принадлежат по всяка вероятност онези думи, в които ие. гласна *o* (и дифтонгът *oy* са променени в *a* (и *ay*), докато във фригийската компонента на арменски ие. гласна *o* се е запазила непроменена. Примери:

aitnum „подувам се" от **oyd-nu-mi, aitumn* „подутина": гр. *οἰδάω* „подувам се", *οἶδμα* „подуване, подутина", ср. Pokorny 1948—56: 774.

akn „око", мн. ч. *ač-k*^{c} от **ok*^{w}-.

atk^c*at* „беден, жалък" от **oliko-*, ср. Pokorny 1948—56: 667.

anun „име" от **onomno-*: гр. *ὄνομα* „име", ср. Meillet 1936: 48.

arawr = гр. *ἄροτρον* „рало".

atamn „зъб": гр. *ὀδούς, -όντος* „зъб".

asr, род. пад. *asu* „руно, овча вълна" от **pok'u-* + *r, asvet* „вълнен" от **pok'-*, ср. Pokorny 1948—56: 797.

ateam „мразя", *ateli* „ненавистен, враг": лат. *odium* „ненавист, омраза", *odor* „миризма" от ***^{c}*ed-*, докато арм. *hot* „миризма" принадлежи към фригийската компонента, ср. Pokorny 1948—56: 773.

audi „овца" от пие. ***^{c}*ew-i-*, докато *hoviw* „пастир" от ***^{c}*owip-* принадлежи към фригийската компонента.

haçi „ясен (дърво)" от ***^{c}*esk-*, ср. староисл. *askr* „ясен", вж. Pokorny 1948—56: 782.

Други компоненти на арменски се откриват в названието на арменците *hay-k*^{c}, което стои във връзка със страната *Hayasa*, както и в *Ἀρμένιοι*.

ГЛАВА ТРИНАДЕСЕТА

ТРАКИЙСКИ И ФРИГИЙСКИ ДУМИ И ИЗРАЗИ, ЗАЕТИ В ГРЪЦКИ ЕЗИК

Както личи от имена на божества като *Βένδις* (Hipponax, VI в. пр. н. е., и др.), *Σαβάζιος* (Aristoph., Orph. h. и др.), *Σεμέλη* (Il. и др.) в гръцки език има тракийски и фригийски заемки още от доста ранна епоха.

Тук ще бъдат разгледани няколко думи и изрази от тракийски и фригийски произход, запазени в гръцки език: не се касае за глоси, а за тракийски и фригийски заемки в гръцки език, главно от култов характер. В тая връзка е разгледан и един трибалски (дакийски) израз, запазен у Аристофан.

I. *δᾶ*

Както бе изтъкнато по-горе (гл. VIII, стр. 117), тракийската или пеласгийската дума *δα* „земя“ е запазена в гръцки в няколко петрифицирани израза, които се срещат у гръцките трагици и у Теокрит: *φεῦ δᾶ, δᾶ φεῦ, οἰοῖ δᾶ φεῦ, ἄλευ* (*ἆ*) *δᾶ, ὀττοτοτοῖ τοτοῖ δᾶ, οὐ δᾶν.*[1] Заета от чуждия култ, неразбираемата дума *δᾶ* в тия изрази се е обезличила в гръцки до обикновен възглас или междуметие за изразяване на скръб, страх или ужас. По същия начин са се обезличили до голяма степен нашите култови изрази *боже, пази боже, боже упази, боже помози, ох боже, олеле боже, господи*, които също са добили смисъл на възклицания за изразяване на неудоволствие, скръб и ужас. Обаче тая дума в гръцки език е по-вероятно от пеласгийски произход.

II. *ἰή*

По-горе (гл. VIII, стр. 113) бе посочено, че култовият възглас *ἰή* е от тракийски произход и значи буквално „помози“: *ἰή* представя заемка на трак. *ιη*, засвидетелствувано в надписа върху златния пръстен от Дуванли и в надписа от Браничево; *ἰή* произлиза от ие. **yewe* „помози“, императив от глагола **yewō* „помагам“, ср. лат. *iuvō* „помагам“. Запазването на началното *y* показва, че думата *ἰή* не е гръцка. Тоя култов възглас (в чест на Аполон), зает в гръцки, постепенно се е обезличил във възклицание: той може да се сравни с нашия архаизиран култов възглас *помози.*

III. *εὐοῖ σαβοῖ, εὐοῖ*

Обяснението на култовия възглас *ἰή* = трак. *ιη* от ие. **jewe* „помози“ дава възможност да се разбере и възгласът от култа на Дионис-Сабазий-Бакх *εὐοῖ σαβοῖ*.

Култовият възглас *εὐοῖ σαβοῖ*, както и друг един възглас *ὑῆς Ἄττης Ἄττης ὑῆς* са засвидетелствувани у Демостен в речта му *περὶ τοῦ στεφάνου*, дето той говори срещу Есхин (313, 25 = XVIII 260); ...*ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις τοὺς καλοὺς θιάσους ἄγων διὰ τῶν ὁδῶν, τοὺς ἐστεφανωμένους τῷ μαράθῳ καὶ τῇ λεύκῃ, τοὺς ὄφεις τοὺς παρείας θλίβων καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς αἰωρῶν, καὶ βοῶν ‛εὐοῖ σαβοῖ’, καὶ ἐπορχούμενος ‛ὑῆς Ἄττης Ἄττης ὑῆς’, ἔξαρχος καὶ προηγεμὼν καὶ κιττοφόρος καὶ λικνοφόρος καὶ τοιαῦθ᾽ ὑπὸ τῶν γραδίων προσαγορευόμενος*... Страбон изрично отбелязва, че тия изрази са тракийски или фригийски (471, 18): *᾽Αθηναῖοι δ᾽ὥσπερ περὶ τὰ ἄλλα φιλοξενοῦντες διατελοῦσιν, οὕτω καὶ περὶ τοὺς θεούς. πολλὰ γὰρ τῶν ξενικῶν ἱερῶν παραδέξαντο ὥστε καὶ ἐκωμῳδήθησαν· καὶ δὴ καὶ τὰ Θρᾴκια καὶ τὰ Φρύγια. τῶν μὲν γὰρ Βενδιδείων Πλάτων μέμνηται, τῶν δὲ Φρυγίων Δεμοσθένης διαβάλλων τὴν Αἰσχίνου μητέρα καὶ αὐτὸν ὡς τελούσῃ τῇ μητρὶ συνόντα καὶ συνθιασεύοντα καὶ ἐπιφθεγγόμενον „εὐοῖ σαβοῖ“ πολλάκις καὶ „ὕης ἄττης [ἄττης] ὕης.“ ταῦτα γάρ ἐστι σαβάζια καὶ μητρῷα.* (Атиняните обичат чуждото. Както в други отношения, тъй и в религията те са приели толкова много чужди свещенодействия, че са станали за присмех дори и в комедията; между другото те са приели и тракийските и фригийските свещенодействия. За бендидиите споменава Платон, за фригийските свещенодействия — Демостен, укорявайки майката на Есхин и самия него, че присъствувал при нейните тайни свещенодействия и участвувал в процесиите и викал многократно: *„εὐοῖ σαβοῖ“* и *„ὕης ἄττης [ἄττης] ὕης“*. Това се отнася за празниците на Сабазий и великата Майка.).

Освен *εὐοῖ σαβοῖ* се среща и само *εὐοῖ* (Soph. Tr. 219, Aristoph. Lys. 1294 и др.).

Първата дума в израза *εὐοῖ σαβοῖ* именно *εὐοῖ* вместо **εὐοις* поради погрешно отделяне пред *σ-* на следващото *σαβοῖ*, представя 2 л. ед. ч. оптатив от ие. **yewo* „помагам, закрилям, пазя“[1], а *εὐοῖ* е 3 л. ед. ч. оптатив от ие. **yewoyt* и значи буквално „помози (бог)“.

Втората дума *σαβοῖ* вместо *Σαβοῖ* е звателен падеж[2] от фриг. **Σαβω(ς)* или **Σαβα* = *Σάβος* (Orph. h. 49,2, Phot. 495,2)[3], гальовно (хипокористично) съкращение на *Σαβάζιος*, както бълг. *божке, божко* от *боже*. Следователно *εὐοῖ(ς)*, *Σαβοῖ* значи „iuves, Sabe (= Sabazi)“, гр. *„βοηθοῖς, Σάβε (= Σαβάζιε)“*. Това тълкуване се подкрепя от изричната бележка у Страбон, че тоя възглас е „Сабазиев“ (*ταῦτα γάρ ἐστι–Σαβάζια*...), вж. по-долу. То се потвърждава и от латинския култов възглас *euhoe Bacche* (Plaut.,

---

[1] Липсата на началното *y-* при *εὐοῖ(ς)* от **yewoys*, докато в *ἰή* от трак. **yē* < ие. **yewe* то се явява в гръцки като *ι*, се обяснява с колебанието при предаване на един чужд звук, несвойствен на гръцкия език. В тракийски, както и във фригийски началното *y-* е било запазено (докато в гръцки то е преминало в *ζ*, *h* или е изчезнало), ср. фриг. *ιος* = гр. *ὅς* „който“ от ие. **yo-s*, трак. *ιη* = гр. *ἥ* „която“ от ие. **yā*. Впрочем при *ἰή* и *εὐοῖ* може да се касае за думи, заети по различни времена или от разни тракийски или фригийски диалекти; при това чужди думи и изрази се възприемат обикновено само приблизително, а не езиковедски точно.

[2] За окончанието ср. трак. *μεζηναι*, вж. гл. VIII, стр. 112.

[3] Ср. *Σαβον* „Iovem, *τὸν Διόνυσον*“ в един фригийски надпис, вж. Haas 1939 : 228, 230, 232.

Men. 835 и др.), дето добре личи звателният падеж на едно друго име на Дионис-Сабазий, а именно Βάκχος. Лат. *euhoe Bacche* е заето от гръцки, а предполагаемата гръцка форма представя заемка на (трак. или) фриг. *yewoys Βάκχε, един култов възглас, както нашият *боже помози.* За прегледност ще съпоставим този израз с неговите преводи на гръцки и латински:

Dem., Strab.: εὐοῖ σαβοῖ.
Фриг. *yewois, *Saboi.
Гр. превод: „βοηθοῖς, Σάβε (= Σαβάζιε)“.
Лат. превод: „iuves, Sabazi“.
Бълг. превод: „помози, Сабазий“.

В историята на гръцки език εὐοῖ постепенно се е обезличило до обикновено възклицание или междуметие.

IV. εὐαὶ σαβαῖ, εὐάν

Индоевропейското ŏ е преминало в тракийски в *a*, обаче във фригийски то е запазено. Затова при тия думи се явяват форми с *a*, които са тракийски, и форми с *o*, които са фригийски. Ето такива двояки форми:

εὐαὶ σαβαῖ (Eup. 84) е = εὐοῖ (v. l. εὐοὶ) σαβοῖ.

εὐαί (Aristoph. Lys. 1294 и др.) = εὐοῖ.

От тоя вече обезличен възглас в гръцки са образувани редица производни както ὀτοτύζω от ὀτοτοῖ:

εὖα· ἐπιφημισμὸς ληναϊκὸς καὶ μυστικός (Hes.).

εὐᾶν възглас в чест на Бакх (Eur. Tr. 396, Lyc. Trag. 38).

εὔας = лат. *ovatio* (Plut. Marc. 22).

εὐάς, -άδος ж. „(бакханка), която вика εὐαί (Orph. h. 49, 1); същ. (Philostr. Im. I 19); прил. бакхически (Nonn. D. 19, 110)“.

Εὔας име на Бакх (Hes.).

εὐάζω „викам εὐαί в чест на Бакх“ (Soph. Ant. 1137 и др.); производните: εὐαστής „(бакхант), който вика εὐαί“ (Orph. h. 54, 5 и др.) = εὐαστήρ (Orph. h. 30, 1 и др.); ὁ εὐαστὴς θεός = Βάκχος (Ath. Mitt., 27, стр. 94) и εὐαστήρ = Βάκχος (AP IX 246).

ovō, ovāre „ликувам“ и *ovātio* произлизат от същата дума: *evāyo > лат. *ovō*.[1]

От цитирания по-горе пасаж у Страбон личи, че изразът ὗης Ἄττης, Ἄττης ὗης е фригийски. От същия пасаж може да се заключи, че и εὐοῖ σαβοῖ е на фригийски. За това говори и фактът, че ие. *o* остава непроменено във фригийски. Следователно въз основа на прехода *o* > *a* и на запазването на ие. ŏ би могло да се заключи, че възгласите εὐοῖ σαβοῖ и εὐοῖ са на фригийски, а εὐαὶ σαβαῖ и εὐαί са техните тракийски съответствия.

V. ὗης Ἄττης, Ἄττης ὗης

Също такъв култов възглас е и цитираният по-горе, запазен у Демостен и Страбон израз ὗης Ἄττης, Ἄττης ὗης (v. l. ὕης ἄ...). В Dictionnaire grec-français на A. Bailly L., Séchan, P. Chantraine (Paris 1959, стр. 305) към тоя израз е дадено следното пояснение: „formule mystique d'exorcisme, employée par les prêtres de Cybèle“.

---

[1] Ср. Walde и Hofmann, s. v.

Тая култова формула, цитирана в най-тясна връзка с *εὐοῖ σαβοῖ*, има почти същия смисъл, както и последната:

Фригийски (трак.?): *ὑῆς, Ἄττης, Ἄττης, ὑῆς.*
**yuyēs, Attēs, Attēs, *yuyēs.*
Латински: *iuves, Attēs, Attēs, iuves“.
Български: „помози, Атес, Атес, помози“.

Глаголната форма *ὑῆς* (v. l. *ὕης*)[1] представя фриг. **yu-yḗ-s* „да помогнеш, помогни“, аористен оптатив действ. залог 2 л. ед. ч., образуван от нулевата степен на **yewō* „помагам“. Следователно разгледаното по-горе *εὐοῖ(ς)* = фриг. **yewois* „да помагаш, помагай“ представя оптатив сег. време действ. залог 2 л. ед. ч., образуван от пълната степен на корена **yew-*, а **yu-yḗ-s* „да помогнеш, помогни“ е аористен оптатив от нулевата степен на корена. Тук намираме същото съотношение на отглас и окончание, както при гр. *φέροις*, стинд. *bhareḥ*, гот. *bairais* „(нека) да носиш“ от ие. **bʰéroys* оптатив сег. вр. действ. залог 2 л. ед. ч. срещу стинд. *vidyā́ḥ* „(нека) да знаеш“ от ие. **wid-yḗ-s, syā́ḥ*, лат. *siēs* „(нека) да бъдеш“ от ие. **s-yḗ-s* и пр. Изобщо оптативният формант *-(i)-yḗ-* се е прибавял първоначално към нулевата степен на корена и е приемал вторични лични окончания.[2] И така *ἰή* = трак. **ye(w)e, εὐοῖ(ς)* = фриг. **yevoi(s)* и *ὑῆς* = **yu-yḗ-s* представят три форми на глагола **yewō* „iuvo, помагам“: императив, презентен оптатив и аористен оптатив.

Името (*Ἄττης* Dem., Arr., Paus. др.) е идентично с *Ἄττις*, името на жреца или на любовника на Кибела, известен от култа на Кибела във Фригия. Тук *Ἄττης* е в звателен падеж, който е идентичен с именителен падеж — същото явление, което вече установихме за трак. *ηυς* = хом. *ἠύς*, зват. пад. *ἠύ*. Повторенията са характерни за такива афектирани изрази.

VI. *ὀττοτοτοῖ τοτοῖ δᾶ*

У гръцките драматически писатели се среща в различни варианти изразът *ὀτ(τ)οτοτοῖ τοτοῖ δᾶ*. Както видяхме по-горе, *δᾶ* е тракийска и фригийска дума. Въз основа на тоя факт, както и на обстоятелството, че тоя израз може да се обясни като тракийски или фригийски, може да се заключи, че това е тракийски или фригийски (ср. фриг. *Γδαν* „*Χθών*“) култов израз, възприет в гръцки език. Тоя израз се среща в следните варианти, които представят възгласи за изразяване на скръб:

Aesch. Agam. 1072, 1076: *ὀττοτοτοῖ τοτοῖ δᾶ* (v. l.: *ὀτοτοτοῖ* и *ὀτοτοτοτοῖ*; *πόποι* или *ποποῖ* вм. *τοτοῖ*).
Aesch. Pers. 268, 274, 318: *ὀτοτοτοῖ* (v. l.: *ὀττοτοῖ, ὀτοτοῖ τοῖ*).
Eur. Or. 1389 (Aesch. Pers. 918) и др.: *ὀττοτοῖ* (v. l.: *ὀτοτοῖ*).
Eur. Tr. 1287, 1994 и др.: *ὀττοτοτοτοτοτοῖ* (v. l.: *ὀττοτοτοτοτοῖ*).
Eur. Ion. 789: *ὀττοτοττοτοῖ*.
Soph. El. 1245: *ὀτοτοτοτοῖ τοτοῖ* (coni.).
Soph. Tr. 1010: *τοτοτοῖ*.
Aesch. Pers. 548, 551, 561 и др.: *τοτοῖ*.

---

[1] Ударението в *ὕης* се явява вероятно под влияние на гр. *ὕει* „вали дъжд“ и *Ὕης*, епитет на *Ζεὺς ὄμβριος*.

[2] Ср. Schwyzer 1934–9: 793.

Тези първоначално култови възгласи, които, заети в гръцки, са отчасти избледнели във възклицания или междуметия, могат добре да се изтълкуват въз основа на фригийския език.

Aesch.: *ὀττοτοτοῖ τοτοῖ δᾶ.*
Фригийски: *ut to(n) tutoi, tutoi da.*
Гръцки превод: „*ὡς αὐτὸν τύπτοι, τύπτοι* (= *βάλοι*) *δᾶ.*“
Лат. превод: „ut illum tundat terra“.
Бълг. превод: „да го порази, порази земята“.[1]

Коментар: Неразбираемият чужд израз е предаден у Есхил само приблизително, но все пак доста точно. Краткото фригийско *ŭ* е предадено у Есхил правилно с *o*, а не с гръцкото *υ* = *ŭ* или с *ου* = *ū*; известни са многобройни подобни примери.[2] Началното *ὀττο-* (или *ὀτο-*) предава трак. (фриг.) *ut to(n)*: фриг. *ut* е = лат. *ut* „да дано“, а фриг. **to(n ?)* представя винителен падеж ед. ч. (или мн. число) от показателното местоимение **to-* „този“, което може да бъде и лично местоимение за 3 л. ед. и мн. ч. Глаголът **tutoi* (тук повторен, което е характерно за култови и заклинателни формули) е оптатив 3 л. ед. ч., също както *εὐοῖ* = фриг. **yevoi(t)*. Етимологично той съответствува на лат. *tunde* (перф. *tutudī*) „блъскам, удрям; смачквам, смазвам“, стинд. *tudáti, tundáte* „блъска, боде“ и пр.: *-t-* вместо *-d-* може да се дължи на преход $d > t$ (изместване на експлознвните съгласни) или пък на неточно предаване на чуждия звук в неразбираемата чужда дума под влияние на началното *t*. Обаче фриг. *τοτοῖ* = **tutoi* с асимилация $pt > (t)t$ може да съответсвува етимологично и на гр. *τύπτω* „бия, удрям“. За *da* „земя“ вж. по-горе.

Другите подобни изрази имат следния смисъл:

Eur.: *ὀττοτοτοτοτοτοῖ.*
Фригийски: *ut toto(n), toto(n) tutoi.*
Гръцки: „*ὡς αὐτόν, αὐτὸν τύπτοι.*“
Латински: „ut illum, illum tundat“.
Български: „да го него порази“.

Фриг. *toto(n)* вин. пад. „*illum*“ е = рус. *тот*, ср. ат. надп. *τοτο* = *τοῦτο*. Повторението е характерно за такива афектирани изрази.

Aesch.: *ὀττοτοτοῖ.*
Фригийски: *ut to(n) tutoi.*
Гръцки: „*ὡς αὐτὸν τύπτοι*“.
Латински: „ut illum tundat“.
Български: „да го порази“.

Формата *ὀττοτοτοῖ* е засвидетелствувана като varia lectio.

Aesch., Eur.: *ὀττοτοῖ.*
Фригийски: *ut tutoi.*
Гръцки: „*ὡς τύπτοι*“.
Латински: „ut tundat“.
Български: „да порази“.

Глаголът *ὀτοτύζω* „оплаквам се, вайкам се“ представя производно от *ὀτοτοῖ*, образувано по подобие на *ὀλολύζω* „викам, ликувам, крещя (при радост или скръб)“, ср. бълг. *ах-кам, ох-кам, вай-кам се* от междуметията *ах, ох, вай*; ср. и Аристофановото *ὀτοτύξιοι* „плачещи“ (Arist. Av. 1043), образувано като игра на думи въз основа на *ὀτοτύζω* и *ὀλοφύξιος*.

---

[1] Ср. подобни изрази: гр. *ὡς ὁ τάδε πορὼν ὄλοιτο* (Soph. El. 126), *αἴθ' οὕτως αὐτόν τε βάλοι κλυτότοξος Ἀπόλλων* (Od. XVII 494), *εἴθε οἱ αὐτῷ Ζεὺς ἀγαθὸν τελέσειεν* (Od. II 33); лат. *ut illum di perdant*; бълг. *да го порази господ, бог да го убие.*

[2] Вж. гл. IX.

Soph.: *τοτοτοῖ*.
Фригийски: *to(n) tutoi*.
Гръцки: *„αὐτὸν τύπτοι“*.
Латински: „illum tundat“.
Български: „да го порази“.

Последните изрази са се обезличили напълно и са били чувствувани като обикновени междуметия. Това се отнася особено до най-краткия вариант:

Aesch.: *τοτοῖ*.
Фригийски: *tutoi*.
Гръцки: *„τύπτοι“*.
Латински: „tundat“.
Български: „да порáзи“.

VII. *παπαῖ*

По подобен начин се обяснява и възклицанието (междуметието) *παπαῖ* или *παπαί* (Aeschyl. и пр.), изразяващо радост, радостна изненада, учудване и скръб. Могат да се разграничат два вида междуметия: първични като *о, ах, ох, ей* и пр. и вторични, които са произлезли чрез обезличаване на нарицателни, собствени имена или цели изрази като например лат. *mehercle, edepol*, бълг. *боже, божке* и под. Междуметието *παπαῖ* е от втория вид. То представя звателен падеж не *-ăi* от *ā*-основа **papă* „баща, татко“, което съответствува на гр. *πάπας, πάππας* (зват. *πάππα*) „татко“. Вокативът на *-αι*, който е характерен за тракийски (ср. *μεζηναι*, вж. по-горе), показва, че *παπαῖ* е от тракийски или фригийски произход.

В култа на повечето народи върховното божество се означава с думата „баща“.[1] Така например Зевс се нарича не само *Ζεὺς πατήϱ* (= лат. *Iuppiter*), но и само *πατήϱ* (Il. и пр.), затова Зевс носи и епитета *Πατϱῷος* (Soph. и др.). Както изтъква Херодот (IV 59), у скитите Зевс се е наричал *Παπαῖος*: това име съответствува по значение точно на гр. *Πατϱῷος*; от него може да се заключи, че у скитите Зевс се е наричал *papă* = *πάπ(π)ας* „татко“.

Същото име *Πάπας* като епитет за Зевс и Атис е съществувало у траките[2] и фригите. За фригийски то е засвидетелствувано в надписа Ramsay, Zeitschrift für vergl. Sprachforschung, XXVIII, стр. 394: *Δαδα Καυκαϱου Νουναδος Ουεκϱοκωμήτισσα Διὶ Παπᾷ εὐχήν*. Ср. FHG III 592, 30: *οἱ Βιθυνοὶ ἐκάλουν Παπᾶν τὸν Δία*.

И така тракийската или фригийската дума **papă*, която първоначално е означавала „баща, татко“, се е специализирала в означение на върховния бог, „небесния отец“. Тук откриваме почти същата семантична промяна, както в нашата дума *отец*, която в старобългарски означава „баща“, но по-късно се е специализирала в означение на „небесния отец“ (=господ) и „духовния отец“ (= свещеник). Гръцкото възклицание *παπαῖ* (или *παπαί*) представя в същност обезличения вокатив от името на върховното божество, наричано на тракийски и фригийски **papă* буквално „татко“: то се е обезличило във възклицание също както нашите *боже, божке, господи* и под. Изрази като *παπαῖ φεῦ* (Soph. Ph. 785), *φεῦ παπαῖ, παπαῖ* (Soph. Ph. 792) съответствуват на нашите *ох боже, ох божке, боже* и под.

---

[1] Християнската религия не прави изключение, ср. израза *небесният отец* или началото на молитвата: *татко наш, който си на небето...*

[2] Вж. гл. VI, стр. 59.

Особено ясно изпъква това сходство в изрази като *παπαῖ, οἷον λέγεις* (Hdt. VIII 26, Plat. Leg. 704 c), което може точно да се преведе на български „боже (*или* господи), какво говориш“. Повторенията при такива афектирани изрази са нещо обикновено.

В *παπαιάξ* (Eur. Cyc. 153, Aristoph. Lys. 924, Aristoph. Vesp. 235), което се определя като усилване на *παπαῖ* и изразява изненада, учудване, се крие може би трак. (фриг.) **papai* **adz(e)* (или **az*, **ać*): втората дума е тракийското или фригийското съответствие на лат. *age*, гр. *ἄγε*, ср. арм. *acem* „водя, нося“, стинд. *ájati* „кара“, авест. *azaiti* „кара, отнася“; *παπαιάξ* съответствува приблизително на нашето *дай боже*, лат. *di (meiora) ferant*.

VIII. (ὦ) πόποι (дриопски)

Възклицанието *παπαῖ (παπαί)* е сродно с възклицанието *πόποι* (v. l. *ποποῖ*), което изразява учудване, гняв, скръб. Произходът на *ποποί* е ясен: у Plut. M. 22 c, E. M. 823, 30 е изрично отбелязано, че *πόποι* означава „богове“ (*δαίμονες*) у дриопите (*Δρύοπες*), у Lyc. 943 *πόποι* е изтъкнато като именителен падеж мн. ч. = *θεοί*, а у Euph. 136 (fr. 91) то е употребено в дателен падеж множествено число *πόποις*. Това възклицание се среща от Илиадата насам: в Илиадата винаги с *ὦ* (*ὦ πόποι*). За обяснението на *πόποι* трябва да се приеме, че в езика на дриопите ие. *ă* е преминало в *ŏ*, също както в славянски: следователно *πόποι* произлиза от първоначалното **papă* в значение на „бог, господ“ и представя именителен и звателен падеж множествено число (или звателен падеж единствено число): *ὦ πόποι* значи буквално „о богове“, ср. лат. *di, di boni*, бълг. *о боже, о господи*. Това значение личи в израза като *ὦ πόποι, οἷον ἔειπε*... (Od. XVII 248) „о боже, какво каза...“; *ὦ πόποι, οἷον δή νυ*... (Od. I 32) „о боже, какво пък сега...“: *ὦ πόποι, ὡς*... (Od. X 38) „о боже как...“.[1]

IX. βαβαί

Видяхме че възклицанието (междуметието) *παπαῖ* (*παπαί*) съответствува по значение на нашите възклицания *боже* или *господи* и представя обезличения звателен падеж на тракийската или фригийската дума **papă*, която първоначално е означавала „баща, татко“, но сетне се е специализирала в означение на „небесния отец“, т. е. върховното божество — бог, господ.

Думи като *papa, baba, tata* и под. са присъщи на детския говор, това са т. н. бълболни думи (Lallwörter). Такива думи често губят своя „детински“ характер и се превръщат в обикновени думи, ср. *papa* „баща“ (в разни езици), итал. *babbo* „баща, татко“, бълг. *тато, тате, татко* и пр.

---

[1] Вж. по-горе, под *παπαῖ*.

В гръцки *βαβαί* (или *βαβαῖ*) е възклицание (междуметие) за изразяване на изненада, възхищение (Eur. и др.). Същото възклицание е заето и в латински: *babae* означава учудване и одобрение (Plaut., Petron.).

Въз основа на старинното окончание *-ai* на *ă*-основи и въз основа на албанската дума *baba, babë*[1] „баща, татко“, възклицанието *βαβαί* (или *βαβαῖ*) се определя като обезличен звателен падеж на някакъв балкански индоевропейски език (дако-мизийски?).

И така възклицанието *βαβάί* (*βαβάῖ*), което в същност представя звателен падеж от **babă* „баща, татко“, се употребява в гръцки, а също и *babae* в латински, за изразяване на учудване, одобрение, възхищение. Тук откриваме същата семантична промяна, както в нашите *майко, майке, мале, майчице* и под., които също така се употребяват като възклицания за изразяване на учудване, възхищение и под., а в действителност представят звателен падеж от думата *майка*.

X. *βαβαὶ σατρεῦ* (трибалски)

Следният факт показва, че в дакийски е съществувала думата **babă* = алб. *baba, babë* „баща, татко“. Едно от действуващите лица в Аристофановата комедия „Птици“ е представено като трибал, който произнася няколко фрази на своя език (стихове 1615, 1668 и сл., 1678 и сл.). Несъмнено целта на Аристофан е била да предизвика смях. Несъмнено е също, че някои такива думи у Аристофан представят само изкълчени гръцки думи, обаче все пак отделни думи тук са действително трибалски. Аристофан е имал възможност да използува дако-мизийски думи: между многобройните роби или метеки в Атина е имало както траки и фриги, така и трибали.

Изразът, с който трибалът отговаря на Пистетер, гласи (1615): *βαβαὶ σατρεῦ* (v. l. *βαβοὶ σατρεῦ, βάβα κατρεῦ, μαβαισατρεῦ, ναβαισατρεῦ, νὰ βαισατρεῦ*).

Сцената представя следното: При Пистетер, който е нещо като върховен началник (вожд)[2] в царството на птиците, се е явила делегация на боговете, състояща се от Посейдон, Херакъл и един бог-трибал. Пистетер ги убеждава, че е добре да има царство на птиците. Посейдон, убеден от доводите на Пистетер, казва: *Νὴ τὸν Ποσειδῶ ταῦτά γε τοῖ κάλῶς λέγεις*. Херакъл добавя: *Κἀμοῖ δοκεῖ*. Пистетер тогава запитва трибала: *Τί δαὶ σὺ φῄς*; трибалът отговаря: *Βαβαὶ σατρεῦ*. При тия думи Херакъл забелязва: *Ὁρᾷς, ἐπαινεῖ χοὖτος*.

Думата *σατρεῦ* може да се съпостави със стинд. *kṣatriya-ḥ* „господин, господар, княз, благородник“, *kṣatra-m* „сила, власт“, авест. *xṣaþryō* „господар, повелител, владетел“. Трибалската дума *σατρεῦ* стои най-близко до дадената у Фотий дума *σάτρης*, обяснена като = *σατράπης* „сатрап“, която представя производно от същата основа. Тя представя производно със същия суфикс за образуване на nomina agentis, който е обикновен за гръцки език, именно *-εύς*. Следователно *σατρεῦ* е звателен падеж и значи буквално „господине, господарю, царю“, което е подходящо обращение към върховния началник (вожд) на птиците.

---

[1] Албанската дума се смята за заемка от турски език. Обаче на турски тя гласи *bobá*. Освен това такива (детски) думи възникват независимо в разни езици, ср. итал. *babbo* „баща, татко“.

[2] В стих 1123 Листетер е наречен *ἄρχων* (*ποῦ Πισθέταιρός ἐστιν ἄρχων*;); накрай той се оженва за *Βασίλεια* „царската власт“.

Щом като *σάτρεῦ* е в звателен падеж, то същото се отнася и за *βαβαί*. По-горе бе вече изложено, че *-αι* е старинно окончание за звателен падеж при *ā*-основи, че **babă* е = алб. *baba, babë* „баща, татко“ и че възклицанието *βαβαί* (или *βαβαῖ*) е вероятно от дако-мизийски произход и значи буквално „татко“.

Следователно изразът *βαβαί* (или *βαβαῖ*) *σατρεῦ*, който у Аристофан е предаден като обращение към едно високопоставено лице, значи буквално „татко[1] господарю“. Такова обращение към високопоставени лица е съвсем обикновено, ср. рус. *батюшка государь, батюшка царь*, при което *батюшка* значи „баща, татко; отец, свещеник“.

---

[1] С думата *πάτερ* „татко“ поетът се обръща към Пистетер: *Σὺ δὲ πάτερ* ... (926). Или *νὰ (βα)βαὶ σατρεῦ* = Да (*να* = *νή* или *ναί*), татко господарю“ или *μα (βα)βαὶ σατρεῦ*. Ср. v. l.: *ναβαισατρεῦ, νὰ βαισατρεῦ* и *μα βαισατρεῦ*.

ГЛАВА ЧЕТИРИНАДЕСЕТА

ТРАКИЙСКИ И ИЛИРИЙСКИ

Възгледът, че тракийски и илирийски са близко сродни бе някога твърде разпространен: говореше се дори за трако-илирийски. Този термин се среща у Ст. Младенов (1918: 80; 1928: 180—94; 1936: 58) и у Н. Йокл (1924: 92; 1926: 45; 1928: 278).[1] В. Бранденщайн (1936: 413) пише: „Тракийски показва големи връзки с илирийски“. И. Русу (1961: 80) изтъква: „Ясно и очевидно е родството между илирийски и тракийски.“ Самият аз, ученик на Младенов и Йокл, си служех преди четиридесетина години с термина „трако-илирийски“. Днес обаче това схващане може вече да се смята за напълно преодоляно.

Има голяма разлика между древната *Illyria*, приблизително областта на днешна Албания и някои съседни области, и *Illyricum*, един термин на римската администрация, с който се е означавала цялата западна част на Балканския полуостров, приблизително днешна Албания и Югославия. Основната грешка на Крае (и Майер) беше, че той определяше за илирийски всички имена, които се срещаха в *Illyricum*, а дори и в други съседни области.

I. ДАННИТЕ ЗА ИЛИРИЙСКИЯ ЕЗИК

Ние знаем твърде малко за илирийския език, само три или четири глоси:

Δευάδαι· οἱ Σάτ<υρ?>οι (v. l. *σαοι*) *παρὰ Ἰλλυρίων* (Hes.).

ῥινός „мрак“: *οἱ δὲ λέγουσιν Ἰλλυρίους ῥινὸν λέγειν τὴν ἀχλύν* (Eust.), ср. алб. *re*, гег. *rê* ж. „облак“.

sabaia (Amm. Marc., IV в. от н. е.), *sabaium* (Hieronym.) „пиво“, ср. стинд. *sabar* „мляко, сок, нектар“.

sybina „копие“ (Paulus Fest.), но тая дума може да е македонска.

Тези глоси не дават възможност да се определи положението на илирийски между другите ие. езици.

*

При проучването на древната топонимия на Илирия в тесен смисъл на думата, т. е. приблизително територията на днешна Албания и някои съседни области, изпъкват два типа собствени имена.

1. Имена, които запазват индоевропейската гласна *o*, например:

---

[1] Н. Йокл (1926: 45): „близко родствено отношение между илири и траки“.

а) Топоними: *Alkomenai, Bolouros, Cordio(ne), Dibolia, Diocl(ē)a* или *Docl(e)a, Domavia, Loranum, Oidantion, Olbia* (гр.?), *Oneum (Onaion), Orgomenai, Orgēssos, Scodra, Tomaros.*

б) Антропоними: *Kopeina, Longarus, Monunios, Morkos.*

в) Етноними: *Eordaioi, Onastini.*

2. Имена, в които индоевропейската гласна *o* е променена в *a*, например:

а) Топоними: *Barbanna, Clausal(a), Dimallum (Dimalē), Maluntum, Marusio, Naron, Narona, Panyasos, Scardon.*

б) Антропоними: *Bardylis, Bardeias.*

в) Етноними: *Narensii, Parthini, Taulantii (Daulantion ethnos).*

Въз основа на тоя факт изглежда, че в Илирия трябва да се разграничават два етнически пласта.[1]

Илирийската теория на H. Krahe, която господствуваше около две десетилетия (1930—1950 г.), рухна. Според H. Krahe, илирийците са населявали цялата западна част на полуострова и са заемали голяма част от Централна Европа, Италия, Гърция и дори Мала Азия. Това схващане се основаваше на предположението, че венетите били илирийци и че редица местни имена в Централна Европа били от илирийски произход. Но след като бе доказано, че езикът на венетските надписи е тясно сроден с латински и че следователно венетите не са били илирийци, тази теория отпадна. От друга страна, сега е ясно, че мнимите илирийски местни имена в Централна Европа не могат да се приписват на този език.[2]

Относно етническото положение в тази част на полуострова, схващането на Р. Катичич е твърде вероятно.[3] Според него тук се разграничават 3 или 4 етнически области: Илирия, Далмация, (Южна) Панония и Либурния (с Истрия). Главните племена или народи в тази територия са били илирийците, далматинците и панонците, като последните две са били близко родствени. Либурнийците и истрийците са заемали само малка територия в най-западната част на полуострова. Техният език е бил близко сроден с венетски, който е известен от около 300 надписа от V—I век пр. н. е.

Главните народи в западната част на Балканския полуостров са били следователно следните:[4]

1. Илирийците, които първоначално са населявали приблизително днешна Албания и някои северни гранични области.

2. Далматинците в Далмация и панонците, за които знаем твърде малко.

3. Либурнийците и истрийците, които са били близко родствени с венетите.

Езиците на всички тези народи са били от индоевропейски произход. Илирийски и далмато-панонски са били вероятно близко сродни. Обаче илирийски, дако-мизийски и тракийски са били различни индоевропейски езици.

---

[1] Върху това вж. подробно Георгиев 1972.

[2] Вж. Kronasser 1962; Georgiev 1968.

[3] Katičić 1964а; 1964б; 1968.

[4] Преди келтското нашествие.

II. СЪЩЕСТВЕНИ РАЗЛИЧИЯ МЕЖДУ ТРАКИЙСКАТА И ИЛИРИЙСКАТА ОНОМАСТИКА

Изследванията през последните двадесетина години относно древните езици на Балканския полуостров и особено уточняването на езиковия облик на тракийския език позволиха да се реши въпросът за родството между двата разглеждани езика. Макар и сродни индоевропейски езици, тракийски и илирийски са съвършено различна: тези два езика се различават много повече помежду си, отколкото например романските езици или славянски и балтийски.

Доказателства, които се основават изключително на етимологически съображения, биха могли да бъдат оспорени поради субективния си характер. В полза на схващането за съществена разлика на тракийски и илирийски има обаче данни, които стоят извън обсега на етимологията Такива данни са географското разпределение на собствените имена и тяхното образуване. Имайки обективен характер, те дават сигурно доказателство, че между тракийски и илирийски съществува съществена разлика.

1. Древната топонимия от източната част на Балканския полуостров (Тракия) се различава съществено от тази на западната част (Илирия). Най-често срещаните и най-типични местни имена в тракийската област са двуосновни, образувани с думите *para* (ок. 50), *bria* (ок. 15), *diza* (11), *kella* (6). Такива местни имена липсват в илирийската област. Най-типичните местни имена в западната част на Балканския полуостров в древността са едноосновни, образувани посредством думите *delm-* (4), *scard-* (4), *ulc-* (3). Такива топоними липсват в източната част на полуострова.

Съществуват петдесетина местни имена от типа *Bessapara, Drusipara, Sauzupara, Scaptopara* и под. Тези имена се срещат в Тракия. Западната граница на тяхното разпределение върви приблизително по линията, образувана от реките Тимок—Струма, като най-западните селища са *Scaripara, Chesdupara, Dardapara, Priscupera, Tranupara.*

Съществуват петнадесетина местни имена от типа *Mesembria, Scelabria, Sombria* и под. И тези имена се срещат само в Тракия. Най-западните селища са *Bolbabria, Combrea, Salambria.*

Има единадесет местни имена от типа *Orudisza, Tarpodizos, Tyrodiza.* Тези имена се срещат в Източна Тракия.

Има 6 местни имена от типа *Cellae*, *Saldocela, Syracella*, от които 3 (*Arganocili ?*, *Cella, Myscella*) се срещат недалеч от границата Тимок — Струма.

Следователно линията, образувана от реките Тимок—Струма, представя приблизително западната граница на разпространението на тракийските местни имена.

2. Хидронимията е съвършено различна на изток и на запад. Най-често срещаните имена на реки на запад *Drinus, Iader* не се срещат в Тракия. Тук липсват съответствия за почти всички други хидроними, като *Alōr, Aous, Arion, Ardaxanos, Bevus, Clausal, Dizeros, Drilon, Epilicus, Genusus, Iasae, Narō, Oineus, Rizon, Salangōn, Savus, Tilurus, Titus.*

От друга страна тракийски хидроними като *Arisbos, Artanēs, Artakos, Artiskos, Athrys, Atlas, Auras, Biblos, Iuras, Kebros, Kontadesdos, Kompsatos, Lis(s)os, Orosines, Oskios-Oiskos, Panax, Panisos, Salmydēs(s)os, Strymon, Tearus, Tonzus, Utus, Zurta, Zyrae* са неизвестни на запад.

Разбира се, има някои собствени имена, които се срещат, както на изток, така и на запад, например:

Тракия	Западната част на Балканския полуостров
Almus (река, град)	*Almus mons* (планина)
Arzos,Arsus (река, град)	*Arsia* (река), *Arsa* (град)
Asamus (река)	*Asamum* (местно име)
Drabos (*b* = *v*; местно име)	*Dravus* (река)
Hebros (река)	*Hebros* (река)
Nestos (река)	*Nestos* (река)
Sermę̄, Syrmus (река)	*Sirmium, Sermium* (град)

Това е съвсем естествено, тъй като тракийски и илирийски са индоевропейски езици. Но тези сродни имена са толкова малко, че техният ограничен брой може да служи като допълнително доказателство за разликата между въпросните езици.

3. Тракийските и илирийските антропоними са съвършено различни. Най-често срещаните и най-характерни тракийски антропоними не се срещат в източната част на полуострова, например: *Aulos (Aulouzelmis, Aulouzenes, Auloukenthos, Auloumenes, Aulouporis*; много често), *Byzos, Dorzas (Dorzenthes), Geigon, Gilpyros, Karzas (Cersus), Kenthos (Mestikenthos, Reboukenthos), Ketrezeris, Ketriporis, Kozeilas (Kozeikenthos, Kozinthes), Mestas, Paibes, Poris (Daleporis, Diliporis), Rheskos (Reskotorme, Rheskouporis, Rhaskyporis*; често), *Seuthes* (много често), *Spartacus, Teres* и пр.

От друга страна най-често срещаните и най-характерни илирийски антропоними не се срещат в Тракия, например: *Acris (Acrabanus), Aetor, Andes, Aplo (-a, -is*; много често), *Audarus, B(a)edarus, Baezus, Bardus (Bardylis, Bardibalus), Bato* (много често), *Beuzas, Blaedarus, Blaesius, Blodius, Cennus, Das(s)ius (Dazius, Dasa(s), -z-*; най-често), *Epicadus, Gentius* (много често), *Grabos, Lavo, Lykkeius, Masus, Oplus, Pladomenus* (често), *Plares, Pleuratus, Plator* (често), *Scerdis (Scerdilaidos), Teuta (Teuticus, Teutomus), Ulcirus, Verzo* (*Varzo*) и пр.

4. Начинът на образуване на илирийските антропоними се различава съществено от този на тракийските. В тракийската антропонимия имат превес двуосновните имена (например *Aulozenes, Mestikenthos, Reskuturme, Roimētalkas* и пр.), докато илирийските антропоними са почти изключително едноосновни (например *Aetor, Aplo, Ceunus, Plator* и пр.). Този факт е особено важен, защото се касае за архаична особеност на индоевропейските езици.

Относно начина на образуване на антропонимите в индоевропейските езици беше меродавна дълго време теорията на A. Fick и F. Bechtel. Според тази теория първоначалната форма на антропонимите в индоевропейския праезик е била двуосновна (напр. *Δημο-σθένης*). Този тип бил добре запазен в индоирански, гръцки и германски, докато латински и литовски го били загубили. Тази теория е погрешна. Тя се основава на недобро познаване еволюцията на човешкото общество. Двуосновни антропоними, подобни на тези в гореспоменатите езици, отсъствуват и в хетски език

Двуосновните антропоними са се развили през един сравнително късен етап от еволюцията на първобитните общества на гърците, индоиранците, германците и др. независимо, и то въз основа на двуосновните нарицателни (съществителни и прилагателни), например: *δορυ-φόρος* „носещ копие“ > *Δορυφόρος* (антропоним), *μεγα-σθενής* „с голяма сила“ > *Μεγασθένης* (антропоним), *πολύ-κλειτος* „твърде славен“ > *Πολύκλειτος* (антропоним) и пр.

По-голямата част от едноосновните антропоними произхожда от много по-древни времена. Това са преди всичко названия на животни, растения и различни предмети, употребени като имена на хора.

Една от най-старите форми на религията е тотемизмът, вярването в тотеми: животни, растения или някакви други предмети, считани за прародители на племето и почитани в това си качество. Използуването на тотемни имена като антропоними е много по-древно отколкото използуването на двуосновни антропоними. Гръцки и латински ни дават много примери от този тип: гр. *Ἄρκτος* „мечка“, *Δελφῖνος* „делфин“, *Ἔποψ* „папуняк“, *Ἱέραξ* „ястреб“, *Κόραξ* „гарван“, *Κριός* „овен“, *Λέων* „лъв“, *Λύκος* „вълк“, *Νέβρος* „млад елен“, *Πέρδιξ* „яребица“, *Πῶλος* „жребец“, *Ταῦρος* „бик“ и пр.; лат. *Lūcius* = *lūcius* „щука“, *Gāius* = *gāius* „сойка“, *Titus* = *titus* „гълъб“[1], *Ursus* = *ursus* „мечка“ и пр.

Следователно латински, хетски, илирийски, литовски не са загубили най-старинните лични имена на индоевропейския праезик, а напротив те са запазили първоначалното състояние[2].

Илирийски ни дава много примери за този старинен тип антропоними, например:

Artus = гр. *Ἄρκτος, ἄρκτος* „мечка“.

Dasa(s), Das(s)ius, Dazius = алб. *dash* „овен“, собствено име *Dash*, ср. гр. *Κριός* „овен“, *Κάπρος* „глиган“, *Ἀμνός* „агне“ и пр., вж. Rosetti 1962: 59.

Menda „кобила“, вж. Pokorny 729.

Nebris, ср. гр. *νεβρός* „млад елен“.

Taur-, ср. лат. *taurus* „бик“.

Ulcudius, ср. алб. *ulq* „вълк“.

Verzo, ср. лат. *Verrēs* = *verrēs* „шопар“ от ие. **wers-*,

Следователно, относно образуването на антропонимите илирийският език, както и латински, е запазил една архаична черта, докато в тракийски са възникнали двуосновните антропоними, както в гръцки и индоирански.

Разгледаните факти имат обективен характер, защото са изведени от географското разпределение на езиковия материал и от словообразуването, а не от етимологията, която понякога може да бъде субективна. Това е сигурно доказателство, че тракийски и илирийски не са близко родствени: разликата между тези два индоевропейски езика е приблизително същата, както между ирански и латински.

---

[1] Ср. Devoto 1929: 259—60.

[2] Ср. Pulgram 1947: 189—93; 1960: 198—9; Georgiev 1957: 59—60; 1961: 274; Bolelli и Campanile 1961: 22—3.

ГЛАВА ПЕТНАДЕСЕТА

ТРАКИЙСКИ И МАКЕДОНСКИ

Македонският език е засвидетелствуван твърде оскъдно. Известни са стотина глоси, т. е. думи, означени у древни гръцки автори като македонски. Някои от тези думи са обаче заемки от гръцки език, тъй като гръцкото влияние върху македонски е започнало твърде рано. По-важните и по-характерните македонски глоси са:[1]

I. ГЛОСИ

ἀβροῦτες· ὀφρῦς („вежди“). *Μακεδόνες* (Hes.).

ἀδῆ· οὐρανός („небе“). *Μακεδόνες* (Hes.), ср. гр. *αἰθήρ* „(чист) въздух, (ясно) небе“.

ἀδραία· αἰθρία („ясно небе, хубаво време“). *Μακεδόνες* (Hes.).

ἀκρουνοί· ὅροι. ὑπὸ Μακεδόνων (Hes.), ср. гр. *ἄκρων* мн. „крайници (на човек, животно)“.

ἄλιζα· ἡ λεύκη τῶν δένδρων („Populus alba, Silberpappel“). *Μακεδόνες* (Hes.) от ие. **alisa*, ср. рус. *ольха*, бълг. *елха*, ствнем. *elira*, нем. *Erle* „елха“ от ие. **alisā*, лат. *alnus* „бряст“ от ие. **alis-no-*.

ἀλίη· κάπρος. Μακεδόνας (Hes.), ср. лат. *salio* „(подскачам“).

ἄργελλα· οἴκημα Μακεδονικόν, ὅπερ θερμαίνοντες λούονται (Suid.), ср. гр. *ἄργιλλα, ἄργῑλα* ж. „подземно жилище, землянка“, рум. *argea* „землянка“ (*ll*- > 0, ср. рум. *stea* < лат. *stēllam*), алб. *ragál* „колиба“, гр. *ἄργιλλος* „бяла глина“.

ἀργίπους· ἀετός („орел“). *Μακεδόνες* (Hes.), ср. стинд. *ṛjipyá-*, епитет на сокола, хом. *ἀργίπους*.

ἀρκόν· σχολήν. Μακεδόνες (Hes.).

βαβρήν· ὑπόστασις ἐλαίου. κατὰ Μακεδόνας (Hes.) от *$g^{w}əb^{h}r$-, ср. гр. *βαφή* „потопяване, боядисване, тинктура“, *βάπτω* „потопявам, боядисвам“.

γόδα· ἔντερα („вътрешности“), *Μακεδόνες* (Hes.), ср. стинд. *gudá-* „вътрешности“.

γοτάν· ὗν („свиня“), *Μακεδόνες* (Hes.). Етимологията на тая дума е несигурна.

γῶπας· κολοιούς. Μακεδόνες (Hes.). Неясно.

δάνον… Μακεδόνες τὸν θάνατον καλοῦσι (Plut.), ср. гр. *θάνατος* „смърт“.

δάρυλλος· ἡ δρῦς. ὑπὸ Μακεδόνων (Hes.), ср. гр. *δρῦς* „дъб“.

---

[1] Македонските глоси са събрани напоследък у Kalléris 1964.

δράμις „вид хляб“ (Athen.) от _*d^hr̥b^h-m-_ или _*d^hr̥g^{wh}-m-_, ср. гр. _τρέφω_ „храня“.

δρῆες· στρουθοί („врабци“). _Μακεδόνες_ (Hes.), ср. _δρήξ· στρουθός_ (Hes.).

δώραξ· σπλὴν ὑπὸ Μακεδόνων (Hes.), ср. гр. _θώραξ_ „гърди; ризница“.

ἰνδέα· μεσημβρία. Μακεδόνες (Hes.) = _ἐνδία· μεσημβρία_ (Hes.).

κεβαλή = гр. _κεφαλή_ „глава“.

κομμάραι ἢ κομάραι· καρίδες. Μακεδόνες (Hes.) = гр. _κάμμαροι_, нем. Hummer „морски рак“.

κυνοῦπες· ἄρκτοι. Μακεδόνες (Hes.), ср. гр. _κνωπεύς_ „мечка“.

παραός· ἀετός („орел“). _Μακεδόνες_ (Hes.).

πέλλα, ср. . . . _πέλλας, τοὺς λίθους_ („камъни“) _κατὰ τὴν Μακεδονικὴν φωνήν_ (Schol. ad Demosth. XIX, 155), от _*pels-_, ср. нем. _Fels_ „скала“.

ῥάματα· βοτρύδια, σταφυλίς. Μακεδόνες (Hes.) от _*srāg-mn̥t-_, ср. гр. _ῥᾶξ, -γός_ „грозде“, лат. _frāgum_ „ягода“.

σκοῖδος· ἀρχή τις παρὰ Μακεδόσι... (Hes.). Неясно.

ταγόναγα· Μακεδονική τις ἀρχή (Hes.), ср. гр. _ταγός_ „вожд, началник“ и _ἄγω_ „водя“.

τελεσιάς· Μακεδονικὴ... ὄρχησις (Athen.), ср. стинд. _carati_ „движа се“ от _*k^wel-_; първоначалната форма е по-вероятно _*k^wel-es-iā(s)_ отколкото _-et-_, ср. гр. _τέλος_ с. „цел, граница, край“ от _*k^wel-es-_, стбълг. коло с. „колело“, род. колесе, срхр. _коло_ „хоро“.

II. СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Характерни са следните македонски имена на лица и божества:
Βάλακρος = _φαλακρός_ „плешив“.
Βερενίκη, ср. гр. _Φερένικος_.
Βίλιππος = гр. _Φίλιππος_.
Κόρραγος от _*Κορι-αγος_.
Λᾶγος от _*ΛαFο-αγος_.
Ἀρραβαῖος от _*r̥sn̥-b^h(o)-_.

Δάρρων· Μακεδονικὸς δαίμων, ᾧ ὑπὲρ νοσούντων εὔχονται (Hes.) „македонско божество, на което се молят за болни (хора)“ = гр. _Θάρρων_ лично име от ие. _*d^hr̥s-ō(n)_.

Τραιλος (надп.) = _Τράγιλος_.

Прародината на македонците ще да е била приблизително областта, към която са принадлежали _Emathia, Almopia, Eordaea, Elimea, Orestis_ и _Lyncestis_, т. е. басейна на р. Халиакмон и съседните по-северни области. Характерни местни имена от тая област са:

Αἰγανέη(ς), по-късно _Αἰανή_ от _αἰγ-_ „коза“, ср. бълг. название _Кожани_, производно от _коза_.

Βαρνοῦς, -οῦντος планина от _*Fαρν-ό-Fεν(τ)ς_, ср. гр. _ἀρήν_ (род. _ἀρνός_), горт. _Fαρήν_ „агънце, агне“.

Bora (mons) = стбълг. гора „планина“ от ие. _*g^wora_.

Ἔδεσσα от _*wedes-yə_ „водна“, днес _Воден_, вж. гл. III.

Cambunii montes планина, ср. гр. _σκαμβός_ „крив“.

Ὄλγανος ляв приток на Халиакмон от _*Fολγ-_, ср. латв. _valgs_ „влажен“ от _*wolgo-s_, стбълг. влага.

Πέλλα = _πέλλα_ „камък“ от _*pelsā_.

От тая своя прародина македонците постепенно са проникнали в съседни области на север, изток и запад, като са се наслоили върху пеонци, фриги, мизи (мигдонци и дарданци), траки и илирийци. Субстратът е оказал несъмнено влияние върху македонския език. От V век пр. н. е. започва процес на силна елинизация.

III. ХАРАКТЕРИСТИКА НА МАКЕДОНСКИЯ ЕЗИК

Въз основа на македонския езиков материал може да се установят следните характерни черти на македонската сравнително-историческа фонетика:

Ие. _a, e, i, o, u_ кратки и дълги са запазени: _ἄλιζα, Βάλακρος, Βερενίκη, ἀργίπους, Κόρραγος, Ὄλγανος; ῥάματα, δῶραξ._

Ие. _ō_ преминава (след V век) в _u_: _ἀκρουνοί, κυνοῦπες._

Ие. _en_ > мак. _in_ (късна промяна): _ἰνδέα._

Ие. _am_ > мак. _om_ (късна промяна): _κομμάραι._

Ие. предударно _ay_ > мак. _a_: _ἀδῆ_ = гр. _αἰθήρ, ἀδραία_, ср. гр. _αἰθρία_. Тази промяна е много характерна: тя съществено отличава македонски от гръцки, дето _ai_ се пази, а в късногръцки преминава в _e_.

Ие. интервокално _-w-_ изчезва: _ἰνδέα_ от _*en-diw(i)ya._

Ие. сонантно _n̥_ > мак. _a_ (_an_): _ῥάματα_ от _*srāg-mn̥t-ə_, _Ἀρραβαῖος_ от _*r̥sn̥-_b^h_(o)-._

Ие. сонантно _r̥_ > мак. _ar (ra)_: _Δάρρων_ от _*_d^h_r̥s-ō(n)._

Ие. _p, t, k_ са запазени: _Πέλλα, ἀργίπους._

Ие. _b, d, g_ са запазени: _Cambunii_ (montes), _δάρυλλος, ἄργελλα, ἀργίπους._

Ие. b^h, d^h, g^h > мак. _b, d, g_: _Βερενίκη, ἀδῆ_ = гр. _αἰθήρ, δάνος._ Тази промяна съществено отличава македонски от гръцки, дето ие. b^h, d^h, g^h са се изменили в _φ, ϑ, χ_ още преди микенската епоха, т. е. преди средата на II хилядолетие пр. н. е.

Ие. _k, g,_ g^h > мак. _k, g_: _Κόρραγος, Ὄλγανος, ἀργίπους_ „_ἀετός_“.

Ие. k^w, g^w, g^{wh} = мак. _p, b_ пред _a, o_, но _t, d_ пред _e_: _βαβρήν_ от _*_g^w_ə_b^h_r-, Bora (mons)_ от _*_g^w_orā_; _τελεσίας_ „вид танец“ от _*_k^w_el-es-._

Интервокалното _g_ изчезва (късна промяна): _Τραιλος_ от _Τράγιλος, δρῆες, Αἰανή._

Ие. d^h_w-_ > мак. _d_: _δάνος_ „_θάνατος_“ от _*_d^h_wn̥-_

Ие. _-gm- (-_g^h_m-), -_b^h_m-_ > мак. _-m-_: _ῥάματα_ от _*drāg-m-, δράμις._

Ие. _ls, ly (li)_ > мак. _ll_; _rs, ry (ri)_ > мак. _rr_: _Πέλλα_ от _*pelsā, Δάρρων_ от _*_d^h_r̥s-ōn, Κόρραγος_ от _*Κορι-αγος._

Ие. _ny (sn)_ > мак. _nn_: _Κύννα_ от _*κυνι̯α._

Ие. начално антевокално _s-_ изчезва, но интервокално _s_ се пази (като _z?_), а _-sy-_ преминава в _-ss-_: _ἀλίη_ „_κάπρος_“ от _*sal-, ἄλιζα_“ от _*alisā, τελεσιάς_ от _*_k^w_eles-iā(s), Ἔδεσσα_ от _*wedes-yə._ Запазването на интервокалното _s_ коренно отличава македонски от гръцки, дето интервокалното _s_ е преминало в _h_ (и сетне е изчезнало) още преди микенската епоха, т. е. преди средата на II хилядолетие пр. н. е.

Ие. _sr-_ > мак. _r-_: _ῥάματα_ от _*srāg-m-._

Въз основа на тия данни могат да се изведат следните най-характерни особености на сравнително-историческата фонетика на македонски в сравнение с тракийски:

Индоевропейски	Македонски	Тракийски
o	*o*	*a*
ay	*a* (начално, безударно)	*ai*
n̥	*a (an)*	*un (on)/in*
r̥	*ar (ra)*	*ur (ru, or)*
T(enus)	T	TA(spiratae)
M(ediae)	M	T
MA	M	M
k, g, g^h	*k, g*	*kh, k, g; s, z (ƀ, đ)*
k^w, g^w, g^{wh}	*k, g; p, b*	*kh, k, g*
s-; -s-	*0; -s/z-*	*s/z*
sr-	*r-*	*str-*

От това съпоставяне на сравнително-историческата фонетика на тракийски и македонски личи, че тези два индоевропейски езика са различни един от друг.

От друга страна застъпването на дифтонга *ay* (мак. *a*, гръцки *ai*), на индоевропейските звучни аспировани (мак. *b, d, g*, гръцки φ, ϑ, χ) и на интервокалното *s* (мак. *s/z*, гр. 0) показва ясно, че македонският език съществено се е отличавал от гръцки. Но запазеното *o*, промяната на индоевропейските сонантни назали и ликвиди в *a/an, ar/ra*, застъпването на индоевропейските лабиовелари, както и сходството в лексиката показват, че македонски има общи черти с гръцки. От това може да се заключи, че в една доста отдалечена епоха, вероятно в III-то или IV-то хилядолетие пр. н. е., гръцки, македонски и фригийски (вж. гл. XII) са образували една обща група, която постепенно се е разпаднала още твърде рано на три различни езика. От средата на I-то хилядолетие пр. н. е. започва погърчване на македонския език, което завършва с пълното му изчезване.

ГЛАВА ШЕСТНАДЕСЕТА

ТРАКИЙСКИЯТ (И ДАКО-МИЗИЙСКИЯТ) СУБСТРАТ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Когато славяните нахлули в източната и централна част на Балканския полуостров, тракийският и дако-мизийският езици са били в процес на силно погърчване и латинизиране, но все пак на места те още са се употребявали[1]. Освен това в езика (диалектите) на местното погърчено или латинизирано население са се пазели доста елементи на тракийския и дако-мизийския субстрат. Славянизирайки постепенно завареното население, български е възприел в наследство отчасти непосредствено от запазеното население, отчасти чрез погърчените или романизувани траки и дако-мизи известни елементи от предславянската балканска лексика.

Тракийският и дако-мизийският субстрат в българския език — това е досега най-слабо проучената област на изследване в българската етимология. Главната причина за това се крие в трудностите на такова проучване, понеже тракийският и дако-мизийският езици са съвсем слабо познати.

Преди всичко запазени са имената на някои реки, и то главно на по-големите, названията на някои планини, както и някои местни имена, разбира се съответно изменени по фонематичните закони на българския език. В лексиката на български език се крият несъмнено и някои тракийски думи, но това е трудно да се установи с положителност, тъй като лексиката на тракийския език е съвсем недостатъчно позната.

Тук ще бъдат разгледани някои от тия названия главно с оглед на установяване на фонематичните промени, които те са претърпели в историята на българския език, и то особено такива, чиято етимология може да се смята сигурна или твърде вероятна. Освен това накрай ще бъдат разгледани някои фонетически особености на нашия език, които биха могли да се определят като въздействие на тракийския (или дако-мизийския) субстрат.

I. РЕЧНИ ИМЕНА

Арда

Както изтъкна В. Велков (вж. гл. VII при *Ardi-*), името на р. Арда е запазено в древността в названието *campus Ardiensis* (IV в. от н. е.) и по-късно в *flum d'Arte* (XIII в.). Освен това той определя като названия на същата река *Ἄρδησκος* (VII в. пр. н. е.) и *ʼΑρτησκός* (V в. пр. н. е.), а според Д. Дечев (вж. гл. VII при *Ardi-*) *Ἄρζος* е също название на р. Арда. Етимологията на речното име *Арда* е дадена в гл. VII s. v. *Арда* от трак. **ard̑-/*arz-* означава „бяла (река)“. Липсата на метатеза показва, че това название е преминало у българите след средата на IX век, вероятно чрез гръцко посредничество. Етимологията на Ст. Младенов, която бях възприел по-рано и аз (вж. Георгиев 1960:33), а именно родство със стинд. *árdati, ṛdati* „тече, изтича“, гр. *ἄρδω* „поливам“ от ие. **ard-* или **ṛd-* е по-малко вероятна.

---

[1] За наличието на тракийско население през V—VI в. от н. е. вж. Бешевлиев 1965: 62—66; 1970: 69—136.

Вит

Името е засвидетелствувано най-рано от I в. от н. е. под формата *Utus* (Plin. NH III 149). Освен това то е засвидетелствувано и като едноименно селище на устието на р. Вит при Дунав: *Οὔτως* (Proc. aed. IV 6, 35), *Uto* (IA 221, 1; ND or. 42, 21; TP 8, 1; Iord. Get. 226). В. Томашек (Thraker II, 2, стр. 94) правилно изтъква, че названието на обитателите на една част от Долна Мизия *Οἰτήνσιοι* (Ptol. III 10, 4) представя в същност етникон от *Οἰτ-* = *Utus*.[1] Ст. Младенов правилно свързва *Utus* с гр. *ὕδωρ, ὕδος* с. „вода“, староинд. *ud-án-* „вода“ и пр.[2] За названието ср. сарматското речно име *Οὔδων* (Ptol. V 8, 6) от ие. **udōn* „вода“. Името *Utus, Οὔτως, Uto* произлиза от **udō(r)* или **udō(n)* „вода“. По-старото тракийско название е гласяло **utō*, от което по-късно се е получило **útu* (*ō* > *u*). Липсата на *-r* или *-n* при такива думи е характерна също за македонски, балтославянски и индоирански, ср. макед. *ἀδῆ* = гр. *αἰθήρ*, староинд. *pitā* = гр. *πατήρ* и под. Днешното българско название произлиза от по-старо **вытъ*. Удължаването на началната гласна (*u* > *ū* = слав. *ъ* > *y*) под акутова интонация и появата на протетично *v* пред *y-* е характерно явление за праславянски (вж. Георгиев 1964:20—21), ср. лит. *údra* = стбълг. выдра, бълг. *видра* от ие. **ud-rā*, ср. гр. *ὕδρα, ὕδρη* „водна змия“.

Изместването на съгласната (*d* > *t*) е характерно за тракийския език. И така названието *Вит* е от тракийски произход: неговата етимология е сигурна.

Дунав

Разните форми на това име, както и другите названия на реката, са разгледани подробно в три мои работи (Георгиев 1960: 25—6, 1963а и б: 7—8; вж. и Georgiev 1966:358). Тук те ще бъдат разгледани накратко. Името на реката произлиза от индоевропейската дума **dānu-* < пие. **dehnu-* „река“, ср. авест. *dānu-š* ж. „река, течение“, осет. *don* „вода, река“, стинд. *dānu* с. „течност, капка, роса“. Названието на горното и отчасти средното течение на реката е келтско, а на долното и отчасти средното течение — дако-мизийско.

Латинското название *Dānuvius* (Caes. и пр.) и гръцкото *Δανούϊος* (Strab.), *Δανούβιος, Δάνουβις* (St. Byz., Eust.) са заети от келтски: келтското название произлиза от ие. **dānuwyo-* или **dānuwi-*, ср. кимрийското речно име *Donwy* от **dānuwia*.

---

[1] Вж. Detschew 1957: 349.

[2] Младенов 1915: 41; 1926: 60; 1927: 139.

Старобългарското название Доунавъ (Супр.) = стср. Доунавь, бълг. *Дунав*, срб. *Дунав*, както и средногръцкото *Δούναβις* произлизат от дако-мизийското название **Dōnávi-* < **Dānewyo-*. За да се обясни промяната *ā* > *ō*, някога се предполагаше, че тя се е явила в готски и че споменатите по-горе форми с *u* са заети чрез готски от предполагаемата готска форма **Dōnawi-*. Сега, когато е известно, че ие. *ā* се е изменило в дако-мизийски в *ō*, това малко вероятно посредничество отпада. Славянската форма Доунавь е заета направо от дако-мизийската **Dōnávi-* (или **Dunávi-*); за ударението ср. рус. укр. *Дунáй*, за *u* вместо *ō* в по-старите славянски заемки ср. стбълг. икоуна от гр. *εἰκών*, стбълг. боуки от гот. *bōka*. Средногръцкото *Δούναβις* е вероятно заето чрез старобългарски.

Украинската и руска форма *Дунáй*, хърватската *Dȕnaj*, чеш. *Dunaj* са заети от по-късната дако-мизийска форма **Dōnáj-* (или **Dunái-*) с изчезване на интервокалното *v*.

Румънската форма *Dúnăre* произлиза от дако-мизийското название **Dṓna(v)arī* < **Dā́na[wi]-warī̂*, ср. укр. *Дунáй-река*, стинд. *varī* „река“, *Goda-varī̂* речно име: промяната *ō̆* > *u* пред *n* е характерна за румънски език, ср. лаг. *bonum* > рум. *bun*, наставка лат. *-ōnem* > рум. *-une*.

Δάνουσις (St. Byz.) е иранско или дако-мизийско название, ср. авест. *dānu-š* „река, течение“.

Ματόας, приведено у St. Byz. като старо название на Дунав, е в същност иранското название на (най-долното течение на) Дунав. То произлиза от иран. **matvąs* < ие. **mn̥t(h)u-wont-s* „мътен“, производно от авест. *mant-* „мътя“ < ие. **ment*^{h}*-*, ср. стинд. *mánthati, mathnāti*, стбълг. мѫтьнъ „мътен“, мѧтѫ „мътя“: в долното си течение Дунав е много мътен (кален) поради наносите, които влачи. Това название е възникнало вероятно в съчетанието **dānu-* **mn̥twont-* „мътна, кална река“.

Тракийското название на Дунав е *Ἴστρος*, засвидетелствувано от времето на Хезиод (VII в. пр. н. е.) насам, ср. Iord. Get. 75: *qui (= Danubius) lingua Bessorum Hister vocatur*. То произлиза от древното название на Дунав ие. **dānu-* **isəro-* < пие. **déhnu-* **(h)ishró-* „голяма (мощна) река“, ср. стинд. *iṣirá-* „освежаващ, пресен, цветущ, силен, мощен“ = дор. *ἰαρός*, ат. *ἱερός* „силен, бодър, пъргав“, келт. *Isara* речно име.

Ибър — Марица

В своите предишни работи (Георгиев 1960: 26) бях склонен да изведа името на р. *Ἕβρος* от **eyb*^{h}*ro-s* „пръскач“, което обаче не е съвсем убедително като название на голяма река. В същност след Дунав Марица е най-голямата река в източната половина на Балканския полуостров. Освен това най-старата форма на името на реката е *Εὗρος*, засвидетелствувано у Алкман, който е живял през VII в. пр. н. е., а по-късната форма *Ἕβρος*, надп. *Εβρος* може добре да се обясни от *Εὗρος*, понеже в тракийски *wr* преминава в *βρ* = бълг. *бр*, ср. *Μεσημ-βρία* = стбълг. Несѧ-бръ от ие. **wriya*. Така *Εὗρος* може да се тълкува като = гр. *εὐρύς* „широк“: „широка река“ е подходящо название за Марица, вж. гл. VII.

От друга страна тълкуването на името *Марица* като сродно с келто-лат. *mariscus* „мочур, блато“ и др. също не може да се смята за сигурно. Наставката *-ица* се среща често в българските речни имена, ср. *Белица, Брегалница, Височица, Елешница, Златарица, Струмица, Тополница* и др. Основата *mar-* съответствува на трак. *Ἴσ-μαρα* (вж. гл. VII), което може да се тълкува като „голямо село“, ср. рум. *mare* „голям“. В такъв случай тълкуването на Марица, названието на най-голямата река в източната част на Балканския полуостров, като „голяма река“ е доста вероятно. Тогава названието на горното течение (или приток) на Марица *Ибър* може да се смята за славянизиране на тракийското име, ср. *Ибар* в Югославия и *Ибр* в Украйна, *По-ибр-ене,* село в Пазарджишко.

Искър

Засвидетелствувани са следните форми на името: *Σκίος* (Hdt.; V в. пр. н. е.), *Ὄσκιος* (Thuc.), *Oescus* (Plin.) = *Οἶσκος* (Ptol.), *Uscus, Hiscus* (Iord), *Ἰσκός* (Proc.), *Yscos* (Cod. Theod.)[1] Днешното название съдържа вторично *р*: то се дължи, от една страна, на въздействие по народна етимология на нашата дума *изкърт*, а от друга страна на влияние на имената на реките *Ἕβρος* — Ибър (горното течение на Искър е в съседство с Ибър), *Κέβρος* — *Цибър, Iatrus* — *Янтра*, вероятно и *Ἴστρος* — **Истър*. Вж. гл. VII s. v.

Има две предположения за произхода на името. Според едни то е сродно със староирл. *u(i)sce* „вода“, старокимр. *uisc*, ирл. *esc* „вода, мочур, блато“[2] от ие. **ud(e)s-kyo-, *udes-kyo-,* производно от ие. **udes-* „вода“, алб. *ujë* „вода“ от по-старо **ujhë* или **uhjë* от **u^{i}ska* < **uskya* < ие. *u(d)-skyā*, ср. гр. *ὕδος* с. „вода“, староинд. *utsa-ḥ* „извор, кладенец“ от ие. **ud(e)s-o-* и др. Другото предположение е, че името произлиза от ие. **wis-ko-s* и е сродно с имената на езерата *Weeske, Weyska, Weiske* (Полша), реките *Viešà, Viešià, Viešintà* (Литва), *Wisa, Wyś, Wisia* (Полша), *Wisa-ara, Wisura* > *Weser, Wiesaz* < **Vis-antia* (Германия), *Vistula* > *Висла* (Полша), староинд. *viṣa-m* „вода“ и др.

Първото предположение е по-вероятно от фонетична гледна точка: (ὁ) *Σκίος* (V в. пр. н. е.) = *Ὄσκιος* (V в. пр. н. е.) = трак. **usk(i)ya-* или (*ā*) с *о* вместо *u*, тъй като по това време в йонийско-атически *υ* е гласяло вече *ü*, а *ου* е означавало (дифтонг или поне) *ū*. По-късно (от I в. от н. е.) трак. **usk(i)va-* (или *-ā*) поради преглас (или поради метатеза) преминава в **u^{i}sk(y)a-* (или *-ā*), което е правилно предадено чрез гр. *Οἶσκος* (II в. от н. е.) = лат. *Oescus* (I в. от н. е.), тъй като дифтонгът *ui* е несвойствен както на гръцки, така и на латински. По-късните форми *Uscus, Yscos, Ἰσκός* = *Hiscus* отразяват по-късните промени *u^i* > *ü* > *i*, подобни на промените при гръцкия дифтонг *oi* > *ü* > *i*. Същата тракийска дума се пази и в името на града *Uscu-dama,* по-късно Хадрианополис, днес Одрин. Тоя град е разположен при вливането на Тунджа и Арда в Марица и следователно тълкуването на *Uscu-* от **u(d)sko-* „вода“ е много вероятно. Тук обаче *u* се пази, тъй като думата не е образувана със суфикс *-(i)yo-*. Втората съставна част *-dama* произлиза от ие. **d^{h}əmā* ср. гр. *θαιμός· οἰκία, σπόρος, φυτεία* (Hes.) от *d^{h}m̥-yo-, староинд. *dhāman-* „жилище“, вж. Detschew 1957: 115.

---

[1] За формите вж. Detschew 1957: 345—6. *Σκίος* у Херодот вместо ὁ [Ὄ]*σκιος* с деглутинация на члена *ὁ*.

[2] Ср. Младенов 1918: 98—100.

Името е от тракийски или дако-мизийски произход. Етимологията може да се смята за доста вероятна.

Лом

Река Лом се влива в Дунав при гр. Лом. В древността е засвидетелствувано само името на града: *Almus* (Iord. Get. 226; IA 219, 4; TP 7,5; ND or. 42, 10, 19; Proc. aed. IV 6, 26). За метатазата *Almus* > бълг. *Лом* вж. Георгиев 1963.

Младенов (1918: 86—91) извежда името от ие. корен **al-* „скитам се, блуждая“. Х. Крае извежда названието от ие. **al-mo-* или **al-mā*, като сравнява речните названия *Yealm* (< **Almā*, Англия), *Alma* (Етрурия в Италия) и др.[1]

Места

Името се явява в следните форми: 1) *Νέσσος* (Hesiod. Theog. 341 като речен бог, VII в. пр. н. е.; също у Aristot. De anim. hist. 579 b, 606 b, Iamblich. Vita Pythag. 28), *Nessus* (Liv. 49, 29, 5), *Νέσος* (Theoph. hist. plantarum III 15; IV—III в. пр. н. е.), *Νέσ(σ)ος* (Ptol.); 2) *Νέστος* (Hdt. VII 109, 126; V в. пр. н. е.; сетне у Thuc. II 96, 4, Scylax 67, Aristot. Meteor. 1, 13; Diod. Sic. 31, 8, 7; Scymnus 673; Strab. 7, 7, 4 и frg. 33, 35, 4; Paus. 1, 10, 2; St. Byz. 171, 6), *Nestos* (Mela 2, 17); *Νάστος* (St Byz.: *Νάστος πόλις Θρᾴκης, γράφεται καὶ Νέστος. Ἀπολλόδωρος δευτέρᾳ περὶ γῆς*) като име на град, разположен на реката; 3) *Mestus* (Plin. NH IV 40, 42, VIII 45, I в. от н. е.; сетне у Martianus Capella VI 656; V в. от н. е.), *Μέστος* (върху римски монети от времето на Каракала и Гета, т. е. II/III в. от н. е.; сетне у Anna Comn. и у Zonaras, XII в., Acta Patriarchatus Constant., 1315—1402 за 1399 г). За формите на името вж. Дечев 1954: 281—2; 1957: 330—31.

Като се вземе пред вид, че на Балканския полуостров има още други две реки с името *Νέστος*, едната в Далмация (Ps.-Scyl. 23, Apoll. Rhod. IV 337; St. Byz. и др.) и другата на о. Парос (IG 12, 5, 243),[2] то основната форма трябва да е била *Νέστος*, а късното *Μέστος* трябва да се смята като вторична форма. Това личи добре и от името *Нестеница*, горен приток на р. Места, дето е запазена и до днес старата форма на името: *Нестеница* е производно от **Неста* приблизително както *Струмица* или *Струмешница* от *Струма*. *Μέστος* ще да е преобразувано по народна етимология под влияние на гръцкото прилагателно *μεστός* „пълен“, ср. особено *μεστὸς ὕδατος* „пълен с вода“. Другите две форми *Νέστος* и *Νέσσος* (> *Νέσος*) трябва да се определят като диалектални различия при третирането на първоначалното съчетание *tt* или *dt*. Както е известно, индоевропейското съчетание *tt* (и *dt*) се явява в едни езици като *st* (гръцки, балтославянски, ирански), а в други като *ss* (италийски, келтски, германски). В такъв случай по-старата форма на това речно име трябва да е била **Nettos*, от което в тракийски и гръцки правилно се е получило *Νέστος*, а в дако-мизийски *Νέσσος* (вж. гл. IX). Етимологията на това име е отдавна установена: *Νέστος*, *Νέσσος* произлиза от ие. **nedto-s* и принадлежи към староинд. *nádati* „бучи, шуми (tönt, brüllt, rauscht)“, *nada-ḥ* „който бучи, бик, река“, *nadī-*, ж. „река“, гръцки речни имена *Νέδα* (Аркадия), *Νέδων* (Месения) и др., ср. Pokorny 759. Името е тракийско; етимологията му е твърде вероятна. Вж. гл. VII s. v.

---

[1] Krahe 1954: 54.

[2] Вж. Detschew 1957: 330—31; Mayer 1957: 242.

Осъм

Името е засвидетелствувано под следните форми: *Asamus* (Plin. NH 3, 149; I в. от н. е.), визант. *Ὄσμος* от стбълг. Осмъ (XIV в.) с преход *a* > *o*, характерен за най-старите заемки в нашия език. Кастелът на устието на *Asamus* е означен като *Ἄσημος* или *Ἄσημα* (Theoph. Simoc.), *Ἀσμοῦς* (Priscus), *Ansamo* (ND or. 40, 19), *Ansamon* (GR 189, 14), *Anasamo* (TP 8, 1).[1]

Съвременното българско название показва, че изходната форма е била *Asamus* или **Asm-* с преход на *a* в *o*. *Ἄσημα*, *Ἀσημοῦς* имат *η* по народна етимология във връзка с гръцката дума *ἄσημος*. Коритото на р. Осъм в горното си течение е каменисто; под Ловеч до с. Александрово реката влачи камъни и по-нататък пясък; освен това десният ѝ стръмен бряг на много места е скалист. В едно описание на р. Осъм се говори за каменистите брегове на реката (ср. в. Работническо дело от 20. IV. 1959 г.). Край река Осъм е разположено с. *Каменец* (Плевенско). В съседство с река Осъм (под с. Угърчин) тече р. *Ка́меница* Такова название е присъщо на реки с каменисто корито или влачещи камъни. Названието на тракийската река *Asamus* е идентично с името на селището *Asamum* (Tab. Peut.) в Далмация, на което днес съответствува името хърв. *Lapad* от по-старо **Lapьd-* < *Lapida* (1272), в което се крие латинската дума *lapis, -idis* „камък“. Следователно трак. *Asamus* и (илир.? или) дако-миз. *Asamum* произлизат от по-старо **as(a)mu* < ие. *ak'mō(n)* „камък“ или от ие. **ak'myo-* или **ak'mnyo-* (*mn* > *n*, както в албански) „каменен, каменист“, ср. иранските реки в южната европейска част на Съветския съюз *Осмон, Асмон, Каменная Асмонка*, чиито названия произлизат от иран. (авест.) *asman-* = староинд. *áśmā* „камък“. И така името *Осъм* е от тракийски или дако-мизийски произход; етимологията му е сигурна.

От същия произход са може би имената на реките *Осман*, която се влива в крайдунавското езеро Балта при Свищов, както и *Осман-ица*, десен приток на Куручай, която се влива в р. Драматица (при гр. Драма в Гръцка Тракия).

Струма

Под формата *Στρυμών, -όνος* името е засвидетелствувано най-рано у Хезиод (VII в. пр. н. е.). С вметнато *t* между *s* и *r* името произлиза от ие. **srumō(n)* (тъй като *ū* у Хезиод може да бъде поетическа волност) и е сродно с пол. *strumień* „поток“, старовисоконем. *stroum*, нем. *Strom* „течение, река“ от ие. **srow-mo-s*, лет. *straume* „течение“, староирл. *sruaimm* с. „река“ = гр. *ῥεῦμα* „течение“, бълг. *струя* и др., ср. Pokorny 1003. Името е тракийско; етимологията е сигурна.

---

[1] Вж. Detschew 1957 : 30. За ударението на българската форма ср. *Осма́ Калугерово, Осма́ градище* селища, разположени на р. *Осъм*.

Стряма

Река Стряма е ляв приток на Марица. Името е засвидетелствувано в древността под следните форми: *Syrmus* (Plin. NH IV 50; I в. от н. е.), *Σέρμη* (Passio S. Alexandri, Известия на Българския археологически институт, VIII, 1934, стр. 153), *Sermius* (Acta SS, Maii, 3, 198, 13). Тракийското название съответствува на литовското речно име *Sérmas*, полското местно име *Śrem* (> нем. *Schrimm*), староинд. *sárma-* „течение“ и др. Същото название се явява в тракийски и като местно име, ср. *Σέρμη*, селище с минерални извори югоизточно от Тесалонике (днес Солун), *Σερμ-ύλη*, град на Халкидическия полуостров.[1] Днешното название *Стряма* произлиза от **sermā* или **sermos* с правилна метатеза в старобългарски и епентетично *т* между *с* и *р*: **Sermā* > **Srěma* > *Стряма*. Името е от тракийски произход; етимологията му е сигурна. Турското название на реката *Гьоксу, Гьопса, Гьопсу* (*gök* „ясносин“, *su* „вода“) представя изменение по народна етимология на старото име на областта *Κόψις* (XIII и XIV в., у византийски автори), *Choipsie* (XVI в. в един рагузански документ), както правилно установи още К. Иречек.[2]

Тимок

Името на река Тимок е засвидетелствувано в древността най-рано у Плиний (I в. от н. е.) под формата *Timachus*. Освен това там се споменава и името на племето, което е обитавало Тимошката долина, а у други антични писатели (Птолемей, II в. от н. е., и др.) се среща названието на селище, разположено на р. Тимок, под името *Τίμακον*, *Timacum* и др. Най-големият (ляв) приток на Тимок се нарича бълг. *Черни Тимок*, срхр. *Црна река*. Следователно *Tim-achus* произлиза от ие. **tm̥-əkʷa* „тъмна (черна) река“, ср. стбълг. тьма „тъма“, тьмьнъ „тъмен“ от ие. **tm̥-* „тъмен, черен“, българските речни имен *Temвsca* (1689) от **tm̥-ьskā*, днес *Темщица* от **tьm-ьsk-ikā, Темна река, Темното дере,* сръбското речно име *Tàmnava* (ср. *taman* „тъмен“) и лат. *aqua* „вода“, гот. *ahwa* ж. „река“ и пр. Преходът *a* > *o* е характерен за старинните заемки в български от балканския субстрат. Етимологията е сигурна; името е от тракийски или дако-мизийски произход.

Тунджа—Тъжа

Името на реката е засвидетелствувано в древността под следните форми:[3]

III в. пр. н. е. (Анаксимен, фрагм. запазен у Harpocr., IV в. от н. е.): *Τάξος* (погрешна форма);

---

[1] Вж. Detschew 1957: 432.

[2] Вж. Делирадев 1953: 175—6.

[3] Вж. Дечев 1954: 279—280.

II в. от н. е. (върху монети от времето на Марк Аврелий, 161—180 г.; Ptol. III 11, 4 с едноименен град): *Tonzus, Τόνζος*;

IV—V в. (Zosim. II 22, 4): *Τῶνος* (погрешна форма вм. *Τόνζος*); Tab. Peut. *Tontus* вместо *Tonzus*.

VIII (Theoph. Chronogr. 674 Bonn.). и XIV в. (Cantacuz. 1, 509 Bonn.): *Τοῦντζα*.

Стбълг. ***Тѫжа** > нбълг. *Тъжа* означава най-горното течение на реката.

Нбълг. *Ту́нджа.*

Опитът на Ст. Младенов да обясни произхода на това название във връзка с иран. *dānu-* „река“[1] е неубедителен във фонетично и особено в словообразувателно отношение. Същото се отнася и за етимологията на Д. Дечев, който свързва името с гр. *τέγγω* „овлажнявам, намокрям“, като го извежда от ие. **tōngya-* или **tṇgy-*[2]. И при това тълкуване фонетичната страна не е добре изяснена.

Чанков (1939: 461—2) дава следното описание: „Тъжа ... събира водите си от южните склонове на Калоферския балкан, тече бързо по стръмно (р. м.) и каменито корито...“ Това описание, както и фонетични съображения водят до предположението, че името на реката произлиза от ие. **(s)tundyo-* и е сродно с армен. *tᶜndium* „шум, движение, блъскане, удар“, алб. *shtyj, shtynj* „блъскам“ от ие. **studnyō*, лат. *tundo* „блъскам, удрям“, стинд. *tundate* „блъска“ и др. Ие. **(s)tundyo-* преминава правилно в трак. **thundya* (със запазено *d* след *n* или *nt* > *nd*, както в арменеки), по-късно **thundzya* > **thunzja*. Късногръцкото *Τόνζος* (> лат. *Tonzus*) предава доста добре трак. форма **thundzja-* или **thunzja-* с *τ* за трак. *th* (слабо аспировано), а не *ϑ*, което по това време вече е означавало интерденталенспирант, с *ο* за трак. *ŭ*, тъй като гр. *υ* е означавало *ü* или дори вече *i*, и *ζ* за трак. *z* или *dz* (или *ž*).

Стбълг. ***Тѫжа** > нбълг. *Тъ́жа* произлиза правилно от къснотрак. **t(h)unzja* или **t(h)unža-*. Запазеното *ун* в нбълг. *Ту́нджа* показва, че се касае за късна заемка от гръцки, ср. визант. *Τοῦντζα*, или арумънски през турски (*дж*): *-д-* в *Тунджа* (или *τ* в *Τοῦντζα*) може да бъде епентетичен звук между *нж* (или *νζ = нз*), или пък в тая форма е запазено по-старото *dz*, респ. *dž* (като диалектна особеност).

И така името на р. Тунджа е от тракийски произход и етимологията му е твърде вероятна.

Янтра—Етър (Йетър)

Името е засвидетелствувано под следните форми: *Ἄϑρυς* (Hdt. IV 49; V в. пр. н. е.), *Ieterus* (Plin. III 149), *Iatrus* (Iord. Get. 18), *Ἰατρῶν* (Proc. aed. IV 7, 6), *Latris* (вместо *Iatris* ND or. 40,8). *Latron* (вместо *Iatron* GR 187, 6), *Ἰατρός* (Theoph. Simoc. 7, 12, 16), *Ietro* (в един католишки документ от 1685 г.), днес *Янтра* и в най-горното течение *(Й)Етър(ът)*. Наличието на колебание *a, ia (= ja), ie (= je), e* не само в древността, но и в съвременния български език, показва, че се касае за първоначално *ē*. В дако-мизийски, както и в старобългарски, ие. *ē* е преминало в широко отворено *ē* = *ā* = *ja*, а по-късно в *a*. Разликата в нашите днешни названия *Янтра* и (в най-горното течение) *Етър(ът)* може да се дължи на якане и екане: макар и Янтра да лежи в якавска област (Източна България), то тъкмо в областта на най-горното ѝ течение, в Габрово, дето е застъпено якането, са засвидетелствувани необясними случаи на екане като *нѐмам* вместо *ня̀мам*, *прек* вместо *пряк*, *рѐдко* вместо *ря̀дко* и пр.[1] Обаче промяната *ē* > *ä* > *a* е само дако-мизийска; в тракийски *ē* се пази. Следователно може да се предполага, че *Ἄθρυς — Янтра* е дако-мизийска особеност (долното течение на Янтра е в Мизия), а *Етър* отразява тракийското произношение, ср. Gerov 1959:188: „Le territoire à l'Est du cours supérieur et du cours moyen de l'Iatrus était une région rurale de caractère thrace, qui semble avoir été plutôt sous l'influence grecque que sous l'influence romaine.“ В горното си течение Янтра представя планинска бързотечеща река. Това обстоятелство, както и споменатите фонетични особености, дават основание името да се изведе от ие. **ētro-* или **ētru-* „бръз, буен“, ср. старовисоконем. *ātar* „acer, sagax, celer (буен, бръз)“ от ие. **ētro-*, латв. *atrs* „бръз“, севернолит. *atrus* „буен“ от ие. **ǝtrus*. Името е от тракийски произход; неговата етимология е твърде вероятна.

---

[1] Младенов 1915: 67. По-старите етимологии на името са добре разкритикувани от Младенов.

[2] Вж. Дечев 1954: 280.

Г. ИМЕНА НА СЕЛИЩА

Пловдив

Йордан (Rom. 283) съобщава: *Philippus (Arabs) - - - urbemque nominis sui in Thracia, que dicebatur Pulpudeva, Philippoplim reconstruens nominavit.* Ср. също Rom. 221: *Pulpudeva, quae nunc Philippopolis.* Касае се за Филип II Македонски (359—336 пр. н. е.). *Pulpudeva* е тракийското (или македонското) название на града, дадено от Филип II, а *Philippopolis* е гръцкият му превод. Думата *deva* „град“ е заето от дако-мизийски, както *варош* „град“ е заето чрез сърбохърватски от унгарски или *касаба* „градец“ от турски: същинската тракийска дума за „град“ е *bria*, вж. гл. II.

Днешното название *Пловдив* < старобълг. (XII век) Плъпъдивъ произлиза правилно от *Pulpudēva*, понеже *ē* в къснотракийски преминава в *i*, а предславянското *u* се застъпва в старите заемки с *ъ*; *лъ* от *ul* е обикновена метатеза в старобългарски.

Ципопол

Циропол е по-старото название на днешното с. Господинци (при Гоце Делчев), разположено на река при една висока стръмна скала. Б. Геров (1960: 545—9) правилно идентифицира Циропол с древното селище *Κειριπαρα* (надпис от с. Гърмен, Гоцеделчевско), *Κεριπαρα* (надпис от Nicopolis ad Nestum), *Κερεο-πύργος* (Hierocl. Synecd. 634,5; 635,2). В названието *Циропол* се пази тракийското име: *Κειριπαρα* > *Циропол* с *ει* =

---

[1] Ср. Mladenov 1929: 96.

i, палатализация *ki*>*ци*, дисимилация *р — р* > *р — л*, асимилация *и — о* > *о — о* (под влияние на имена като *Ахтопол* и под.) и промяна трак. *а* > слав. *о* (в неударено положение), както *Asamus* > *Осъм* и под.

III. НАРИЦАТЕЛНИ

Поради оскъдните сведения, които има за тракийската лексика, най-трудно е да се установят сигурни или твърде вероятни нарицателни от тракийския субстрат в нашия език. Такива предположения се правят въз основа на фонематични особености, обаче това може да води до субективни заключения.[1] Тук ще приведа само няколко примера, за да посоча как трябва да се обясняват такива думи.

Грив

Българското прилагателно *грив* „сив, пъстър (за гълъб, сокол, очи)“ няма съответствия в другите славянски езици. Бълг. *грив-ест* и срхр. *грив-аст* са производни от *грива*, ср. *пер-ест, пор-ест* и под., и следователно са от друг произход. Бълг. *грив* съответствува на новогр. *γϱίβος* „сивобял“, *γϱίβας* „сив кон“, които не се срещат в старогръцки език, и на рум. *griv* „пъстър, с бели и черни петна“, *grivă* „куче с бели и черни петна“. Географското разпределение — България, Гърция и Румъния, както и липсата на съответствия в другите славянски езици, а също и в старогръцки, латински, албански и турски, показват, че тая дума вероятно принадлежи на тракийския субстрат. Понеже в къснотракийски ие. *ē* преминава в *i*, ср. *Pulpudēva* > стбълг. Плъпъдивъ (XII в.) > бълг. *Пловдив* то *грив* може да се изведе от ие. *$g^{(w)h}$*rēwo-s* и да се съпостави със стнорд. *grār*, ствнем. *grāo, grāwer*, нем. *grau* „сив“ от ие. *g^{wh}*rēwo-s*, лат. *rāvus* „сив, сивожълт“ от **hrāvo-s* < ие. *$g^{(w)h}$*rēwo-s*.[2] Тази етимология е твърде вероятна, понеже се основава на географското разпределение и на промяната *ē* > *i*.

Катеря се, катерица

Катéря се, -иш се несв. ’качвам се по нещо с помощта на ръце и крака’ (академическият Речник), ’качвам се, лазейки с ръце и крака’ (Ст. Младенов), издигам се, лазя нагоре, като си помагам с ръцете’ (Речникът на седемте автора), *кáтерица* ж., *катерáч* м., *катерлúв*. Тия думи са само български: те нямат съответствия в други славянски езици. В старобългарски и в другите славянски езици катерицата се означава с друга дума: стбълг. вѣверица, нбъл. диал. *вéверица*, рус. *веверица*, срхр. *вȅверица* и пр. Последната дума е балтославянското означение за катерицата. Следователно *катéря се (катерица)* трябва да произлиза от балканския (тракийския) субстрат в българския език. В такъв случай *катéря се* е производно от тракийската дума *_kater-_ 'катерица', което произлиза от ие. *_(s)kok-tĕr-_ [или *_skat-(t)ĕr-_], nomen agentis, образуван със суфикса _-ter-_, буквално 'скокльо, катерач', производно от ие. *_(s)kok-_ 'скачам, скокна' или *_(s)kat-_ 'скачам, подскачам'.[1]

---

[1] Моите предположения, хипотетично изказани в някои предишни работи, за тракийски произход на думите *ватаф, газя, гъна/гудя, заек* (с *к* срещу *заец*), *кацна/кацвам, рид, рипам*, са несигурни или дори неправдоподобни.

[2] Вж. Георгиев 1963: 13—4; Георгиев, Гълъбов, Заимов и Илчев 1971: 280—81.

Заета в старобългарски, тракийската дума *_kátĕr-_ 'катерица' би дала *катерь[2], понеже консонантните основи тук преминават обикновено в _i_-основи. В български (или в тракийски) от думата *_ка́тĕр_ 'катерица" е бил произведен глаголът _катѐря се,_ чието буквално (първоначално) значение е било 'скачам (по дърветата) като катерица': Тоя глагол е бил произведен по същия начин, както _ѐжа се_ буквално 'правя като еж', _вмагаря́вам се_ от _мага́ре, маймуня́ се_ от _маймýна, о-пýйча се_ от _пýйка_, _о-вълча се_ от _вълк,_ рус. _ежиться_ от _еж, ершиться_ 'настръхвам, наежвам се; противя се, упорствувам' от _ерш_ 'вид риба', _(река) змеится_ 'вие се като змия' от _змея, обезьянничать_ от _обезьяна_ 'маймуна', _о-крыситься_ 'наежвам се, озъбвам се' от _крыса_ 'плъх', _петушиться_ 'перча се, горещя се, налитам на бой' от _петух_ 'петел', _о-советь_ 'ставам като сова (бухал)', _собачиться_ от _собака_ 'куче' и др. Новото название _ка́терица_ е изместило общославянското и старобългарското вѣверица, запазено в някои наши диалекти, и е получило наставката на последното или е било вторично преобразувано по глагола _катѐря се._

Могат ли думите *_ка́терь_ и _катѐря се_ да бъдат от славянски произход? От фонетична гледна точка това би било възможно: ие. *_(s)kōk-ter-_ > праслав. *_katerь_, ср. _ска́чам_ от ие. *_skōk-, кача́ (се)_ от ие. *_(s)kōk-(ĭ)yō_ или *_kāk-(ī)yō._ Обаче предположението, че тия думи са от славянски произход, би било неправдоподобно, понеже те се явяват само в новобългарски, докато общославянското и старобългарското название за катерица е вѣверица, а от друга страна и на общоиндоевропейския суфикс за образуване на nomina agentis _-ter_ в славянски съответствува _-tel-, -tьl-_, ср. праслав. *_pě-tьl-_ 'петел', буквално 'певец', от прасл. *_pěti_ 'пея', праслав. *_dьlb-tьl-_ > нбълг. диал. _дѐтел_, рус. _дя́тел_ 'кълвач', буквално 'дълбач', от праслав. *_delb-ti_ 'дълбая' и под. Следователно *_ка́терь_ и _катѐря се_ са вероятно от тракийски произход.

Нашият глагол _катѐря се_ има точно съответствие в рум. _a se cățărá_ 'катеря се', _cățărătoare_ ж. 'кълвач; виещо се растение', _cățărătór_ прил. 'катерещ се; виещ се (за растение)'. Румънският глагол се извежда от предполагаемото кьснолатинско *_ac-captio_ 'прихващам'.[3] Това обяснение е несъстоятелно, тъй като не е взет пред вид българският глагол, дето _-те-_ не може да се обясни от по-старо _-tia-_, а от друга страна това предположение не е задоволително в словообразователно и семантично отношение. Рум. _(a se) cățărá_ произлиза правилно от по-старо *_kater-_, тъй като _a_ в предударна сричка преминава в _ă, te_ преминава в _ț(i)e_, което по-нататък поради преглас под влияние на _a_ в следващата сричка се изменя в *ă*. Рум. *(a se) căţără* не може да бъде заемка от нашето *катеря (се)*, тъй като промяната *te* > *ţă* е от предславянско време. От друга страна и нашият глагол не може да бъде зает от румънски. Българската и румънската думи са следователно заемки от тракийския или дако-мизийския субстрат.

---

[1] Ср. лит. _skastu, skatau, skasti_ 'скачам, подскачам', лат. _scato, scateo_ 'извирам' и др. — J. Zubatý, Archiv für slavische Philologie, XVI, 1912, стр. 419 и сл. K. Būga, Kalba ir senovė, I, 1922 стр. 297 извеждат слав. _вѣверица_ и лит. диал. _vė́veris, vaivėrė_ 'катерица' от ие. *_we(r)-wer-i-s_, *_wai-wer-i-s_ 'скокльо', ср. алб, _vjer_ 'о-качвам, о-кача' гр. _αἰωρέω_ 'качвам, о-качвам' от *_wai-wōr-éyō_ и пр.

[2] Със запазено _a_ под ударение (или по-късна заемка).

[3] Вж. _Dicționarul limbii române_, I, II, 1940, стр. 201; I, 1, 1913, стр. 12.

Бълг. *катéря се* и рум. *a se căţărắ* са сродни по-нататък с алб. *kërcéj, këcéj* 'скачам, подскачам', *kercím* 'скок; танц (хоро)'. В албански са се смесили двата близки глагола *këc(e)j* от по-старо **katj-* и **kërcéj* от по-старо **katerj-*, които съответствуват на бълг. *кáцам* и *катéря се*, а в рум. *căţeá* 'вид танц' и *a se căţărắ*. Формата *kërcéj* може да се обясни като метатеза на по-старото **këcerj-*, а *këcéj* може да се обясни от по-старо **këcerj-* с преход *rj*>*j*.

И така нашият глагол няма съответствия в други славянски езици, а само в румънски и албански. Българските, румънски и албански съответствия не могат да бъдат заети едно от друго. Следователно бълг. *катéря се*, рум. *a se căţará* и алб. *kërcéj* произлизат вероятно от тракийския или дако-мизийския субстрат.

Рофея, руфя

Рофéя, руфя́ ж. диал. 'мълния' стои в етимологическа връзка с алб. *rrufé* ж. (*-ja*) 'гръм, мълния'. Тая дума е засвидетелствувана като тракийска; *ῥομφαία* (Plut. Aem. Paul. 18, Eustath. към Il. VII 166), *rumpia* (Liv. 31, 39, 11, Ascon. ad Mil. 28, Gell. 10, 25, 2, 10, 25, 4) '(метателно) копие', *romphaea* (Isid. Etym. 18, 6, 3), *romphaea, romfea* (GGL 7, 212) 'меч', новогр. *ῥομφαία* 'голям, широк меч'. В. Томашек свързва тия думи със стинд. *rábhate* 'хваща, улавя', *rambhá-* „пръчка, опора“, *rambhin* 'копие'[1], обаче в такъв случай думите не биха могли да бъдат от тракийски произход, а от гръцки, понеже ие. b^h преминава в тракийски в *b*, а в гръцки във *φ*. Понеже античните думи са засвидетелствувани изрично като тракийски, то вероятно трак. **rumph-* трябва да се съпостави с лат. *rumpo-* 'чупя, разкъсвам', *rūpēs* 'скала', стинд. *lumpáti* 'разчупва', *rōpa-m* 'дупка', англосакс. *rēofan*, стнорд. *rjūfa* „чупя, разкъсвам' и пр. от ие. корен **ru(m)p-*. В такъв случай в трак. **rumph-* има правилно изместване на експлозивната съгласна: ие. *p* > трак. *ph*. Диалектната дума *рофéя, руфя́* може да е наследена от тракийския субстрат, обаче тя също така — и това обяснение е по-вероятно — може да е заета от албански или гръцки. За сега няма сигурни данни за окончателно разрешаване на тоя въпрос. Вж. гл. II.

IV. ФОНЕТИЧНИ ОСОБЕНОСТИ

1. Редукция и изчезване на неударени гласни

Характерно фонетично явление на източнобългарските говори, на румънския език и отчасти на северногръцките говори е редукцията на гласните без ударение, при което гласната без ударение може напълно да изчезне, например:

---

[1] Ср. Detschew 1957 : 403—4.

Български: *зилéн = зелéн, пулé = полé, къквó — каквó; рáпта = рáбота, нáшта = нáшата, нáште = нáшите.*

Румънски: лат. *iūramentum* > рум. *jurămînt*, лат. *ligatūram* > рум. *legătúra*, лат. *venēnōsum* > рум. *veninós*, лат. *carbōnarium* > рум. *cărbunár*; лат. *ambulāre* > рум. *umblá*, лат. *collocāre* > рум. *culcá*, лат. *mandūcāre* > рум. *mîncá*.

Това явление е несвойствено на старобългарски, на народния латински и на гръцки. То обаче е засвидетелствувано в тракийски, например:

Διντιποϱις = Δεντουποϱις лично име.

Ebis-thitia(s) епитет на божество от **aywes-dīti-ā(s)*.

dinupula (*sinupyla*) „дива тиква“ с метатеза от **đúnipula* от по-старо **đúnepula* < ие. **k'ún-ābōlo*: ие. *ā* > трак. *ē* > *e* > *i* (редукция), ие. *ō* > трак. *ō* > *o* > *u* (редукция).

Z-γουλαμηνω (дат.) епитет на Аполон „утешаващ, радващ“, ср. стнорд *gōla* „задоволявам, утешавам“.

Pulpu- = гр. *Φίλιππος*.

Πυϱμηϱουλας = Πυϱ(ο)υμηϱουλας.

Ζυμδϱηνος = Zimidrenus.

Σβεϱ-ϑουϱδος „мълниодържец“, ср. лит. *žiberȳs* „светлина, факел“

Ἄτλας = латв. *Adula*, нем. *Attel* речни имена от **adu-l(y)o/ā-*.

Въз основа на такива примери би могло да се предположи, че редукцията на гласни без ударение в източнобългарски, румънски и североизточногръцки е възникнала под въздействие на субстрата, т. е. на привичното произношение на побългарените, румънизираните и погърчените траки и дако-мизи. За съжаление поради оскъдния материал за тракийския език този въпрос не може да се смята за окончателно разрешен. Необходимо е също така едно по-подробно изследване на проблемата за редукцията на гласните в споменатите езици.

2. *Предславянският произход на ятовата граница (?)*

Друго фонетично явление, характерно за нашия език още от старобългарско време, е промяната на праславянското дълго *ē* = *ě* в ѣ = (*ᵉa* или) *ja*, например: *вяра* от прасл. **věra*, *място* от прасл. **města* и под. Касае се за така нареченото якане.

Географското разпределение на дако-мизийските местни имена със съставна част *dava (deva)* „град“ дава възможност да се хвърли светлина върху тоя факт на историята на нашия език.

Колебанието между *a* (*ia* = *ja*) от една страна и *e* от друга в някои антични географски названия от нашите земи се дължи на диалектални различия в дако-мизийския език при произношението на първоначалното *ē*. Такива случаи са например:

Κίαβϱος (Ptol. 3, 9, 1; 3, 10, 1), *Ciambron* (GR 190, 3: *mb* = *μβ* е типичното гръцко предаване на звука *b*, тъй като в гръцки по това време *β* вече се е произнасяло като *v*), и *Κέβϱος* (Proc. aed. IV 6, 28), *Κέδϱος* (вместо *Κέβϱος* Dio 51, 24, 1), *Cebro* (IA 220, 1) показват колебание *ia* (= *ja*) — *e* в названието на днешната река (и град) *Цибър*. Наличието на по-старото *ē* се постулира не само от колебанието *ia* — *e*, но преди всичко от факта, че *-и-* в днешното название *Цибър*, в което несъмнено се пази по-старото име *Κέβϱος, Κίαβϱος*, може да произлиза само от *ē* (чрез романско посредничество в нашия език, ср. арум. *ē > i*), тъй като ако по-старата форма съдържаше *ĕ*, то трябваше да се запази като *е* и до днес.[1]

Ἄθρυς (Hdt. 4, 48), *Iatrus* (Iord. Get. 18, GR 192, 7), *Ἰατρῶν* (Proc. aed. IV 7, 6), *Latris* (вместо *Iatris* ND or. 40,8), *Latron* (вместо *Iatron* GR 187, 6), *Ἰατρός* (Theoph. Simoc. 7, 2, 16) срещу *Ieterus* (Plin. NH 3, 149) — название на реката (и града при устието ѝ), която днес се нарича *Янтра*, обаче в най-горното си течение се нарича *Етър(ът)*, а освен това формата *Ietro* е засвидетелствувана в един католишки документ от 1685 г. Тук колебанието между *a, ia* (= *ja*) от една страна и *ie, e* от друга е засвидетелствувано не само в античността, но и в съвременния български език. Наличието на първоначално *ē* в това име се определя както от колебанието *(i)a — e*, така и от етимологията: името произлиза от ие. **ētro-* или **ētru-* 'бръз', ср. старовисоконемски *ātar* 'бръз'. При това трябва изрично да се отбележи, че разликата в нашите днешни названия *Янтра* и в най-горното течение *Етър(ът)* се дължи на якане и екане: макар и Янтра да лежи в якавска област (Източна България), то тъкмо в най-горното ѝ течение — в Габрово, дето е застъпено якането, са засвидетелствувани необясними случаи на екане като *нѐмам* вместо *ня̀мам. прек* вместо *пряк*, *рѐдко* вместо *ря̀дко* и др.[2]

Следователно ние откриваме в дако-мизийски същото явление, което представя една от най-характерните черти на нашия език, а именно делението на два основни диалекта според произношението на праславянското *ě* (от ие. *ē* или *oy, ay, əy*). В същност има сериозни данни, които показват, че ятовата граница в общи черти е наследена от дако-мизийския субстрат.

Дако-мизийската дума *dava*, *deva* се извежда от **dēva*, както може да се заключи от *Pulpu-deva* > стбълг. Плъпъ-дивъ, нбълг. *Плов-див*, понеже само *ē* (а не *ĕ*) може да даде бълг. *и*. Дако-миз. *dēva* произлиза от ие. **d^{h}ēwā*, буквално 'стан', от което по-късно се е развило значението 'град', производно от ие. **d^{h}ē-* '(по)ставям', ср. бълг. *дя-на, дя-вам*, гр. *τίθημι* 'поставям', стинд. *dadhāti* 'поставя' и пр. Ие. **d^{h}ēwa* е произведено от корен **d^{h}e-* '(по)ставям' по същия начин, както бълг. *ста-н* от *(по)ста-вям.*

Дако-мизийската дума за 'град', която, както вече видяхме, съдържа първоначално *ē*, се явява под две форми *dava* и *deva* (вероятно вместо **däva* и **dēva*), т. е. като „якава“ и „екава“ форма.

Както е известно, предрумънското славянско население на Румъния е говорело на „якав“ български диалект, както личи от местни названия в Румъния като *Predeal* = *предял* или заемки в румънски като *veac* = стбълг. вѣкъ. Фактът, че всичките 28 или 29 местни названия от Дакия — а техният брой не е малък, за да се мисли за случайност — образувани с посочената по-горе дако-мизийска дума за 'град', се явяват под формата *dava* от ие. **d^{h}ēwā*, показва съвсем ясно, че и дако-мизийското население е произнасяло първоначалното *ē* като *ä* (т. е. *ā̈* или *^{e}a*).

Единствено само в името на един град (днес Celei), разположен на левия бряг на Дунав между реките Вит и Искър, се явява колебание между *a* и *e*: *Συκίδαβα* (Proc. aed. IV 7, 10; ND or. 42, 39), обаче и *Ζικίδεβα* (Proc. aed. IV 11). На пръв поглед би могло да се помисли, че се касае за грешка у Прокопий, понеже същият автор на друго място дава правилната форма с *a*, а на трето място пише съвсем погрешно *Συκίβιδα* (Proc. aed. IV 6, 34) вместо *Συκίδαβα*. Обаче фактът, че това колебание се явява в името на един град, лежащ тъкмо на днешната граница, която дели източната и западната диалектна област на нашия език, т. е. якавите говори от екавите, показва, че не се касае за грешка, а за действително колебание в произношението. Това привидно изключение следователно е в същност много важно доказателство за идентичността и връзката на нашето якане със същото предславянско фонетично явление.

---

[1] Ср. и *Pulpu-dēva* > *Пловдив*, вж. стр. 252.

[2] Ср. Mladenov 1929 : 96.

Днес границата, която дели якави и екави диалекти, върви приблизително по р. Вит. Редица данни из историята на българския език обаче показват, че някога тая граница е минавала доста по̀ на запад. „Мизийските говори — пише Ст. Стойков 1968: 69 — в миналото са заемали цялата Дунавска равнина от Черно море докъм р. Искър. Днес обаче границите им са много стеснени и те обхващат пространството от гр. Варна до р. Янтра...“ Изглежда, че в древността тая граница е минавала някъде към река Цибър или между Искър и Цибър, както може да се заключи от колебанието в предаването на античното название на река *Цибър*, а именно *Κέβρος* — *Κίαβρος*, както и от името на града на Дунав между Искър и Огоста *Ἀεδάβη*. Известно е, че р. Цибър е била границата, която е деляла в древността (към края на I в.) двете римски провинции Moesia superior и Moesia inferior.[1]

Същата картина ни дават и географските имена с *dava* от Северна Долна Мизия и Scythia Minor, т. е. от Северна България и Добруджа. От 9-те названия тук само едно, а именно предаденото само на едно място у Прокопий (средата на VI в. от н. е.) *Μουριδεβά* се явява с *e*. Това е име на селище в (Южна) Добруджа. Като се вземе пред вид фактът, че в древността компактна маса от племето на бесите, живяло в пределите на днешна Югозападна България, т. е. екава област, се е преселило в Добруджа, може да се предполага, че *Μουριδεβά* е име пренесено от югозапад, от екавска област. Интересен е и фактът, че само това име е предадено с ударение върху последната сричка (*Μουριδεβά*), докато всички други от тая област имат ударение върху втората или третата сричка от края, ср. *Ἀεδάβη*, *Δαούσδαυα*, *Καπίδαυα*, *Σουκίδαυα*. В това също така може да се търси диалектна особеност, която отличава това име от другите обикновени форми. Както ще видим по-нататък, форми с такова ударение се явяват на запад, ср. *Ἰταδεβά*.

При друго едно име от Северна България (от областта между р. Янтра и р. Русенски Лом) се явява колебание между *a* и *e*, а именно *Scaidava* и *Σκεδεβά*. При втората форма и тук се явява ударение върху крайната сричка, характерно, както бе посочено по-горе, за западните области. Тук може да се мисли за асимилация *ε — α > ε — ε* или за същото колебание, както при названието *Ἄθρυς*, *Iatrus — Ieterus*, *Янтра — Етър*.

И така от якавата област (Румъния и Североизточна България) са засвидетелствувани 37 или 38 имена от разглеждания тип, от които в 35 се явява *dava* (*Acidava*, *'Αϱγίδαυα*, *Δοκίδαυα* и пр.), в две има колебание между *dava* и *deva* (*Συκίδαβα* — *Ζικίδεβα* и *Scaidava* — *Σκεδεβά*) и само едно е с *deva* (*Μουϱιδεβά*).

---

[1] Ср. История на България 1961: 33.

Коренно различна картина показват имената от Западна България и Източна Югославия (Moesia superior, Dacia mediterranea). От 9-те имена в тая област 3 имат *е* (*Δανεδέβαι*, *Ζισνούδεβα*, *'Ιταδεβά*), при едно се явява колебание между *е* и *а* (*Κουμούδεβα* — *Κουιμέδαβα*), при останалите 5 се явява *а*, обаче 3-те от тях са от области, разположени на границата (или недалеч от нея) между екавите и якавите говори (*Βϱεγεδάβα*, **Buteridava*, *Desudaba*), а за четвъртото (*Αἰαδάβα*) може да се даде друго обяснение. От тия данни личи, че разликата във формите с *а* и *е* не се дължи на случайност, а на диалектни различия, както между нашите якави и екави говори.

Нека разгледаме сега по-подробно случаите от западните области.

1) *Δανεδέβαι* и *'Ιταδεβά* са локализирани в Dacia mediterranea, т. е. в областта на Нишко, Софийско, Кюстендилско и отчасти Благоевградско. Тая област лежи на запад от границата, която дели нашите източни и западни говори, следователно в тия две имена правилно се явява *е*.

2) а) *Βϱεγεδάβα*[1] се локализира като кастел близо до *Bugaraca*, която е била разположена на изток от София. Следователно *Βϱεγεδάβα* се е намирала недалеч от ятовата линия, която впрочем в по-старо време е минавала пò на запад, отколкото днес. б) Същото се отнася и за *Desudaba*, за която се съобщава, че е била разположена в областта на медите, живеещи по средна Струма. в) Същото се отнася и за **Buteridava*: както личи от надписа, в който се споменава, селището е било в областта на бесите, които са живеели в Югозападна България по двете страни на ятовата граница.

3) *Ζισνούδεβα* се споменава като кастел в областта на Хемус (Стара планина) без по-определена локализация. Въз основа на *е* трябва да се определи, че тоя кастел е бил разположен някъде по Стара планина на запад от ятовата граница.

4) При предаването на името *Κουμούδεβα* и *Κουιμέδαβα* (кастел в Пиротско), засвидетелствувано само на две места у Прокопий, се явява колебание. Може да се предположи, че правилната форма е била *Κουμούδεβα*, а *Κουιμέδαβα* е грешка на Прокопий под влияние на многобройните имена с *dava*, както и под влияние на сходното дакийско име *Κομίδαυα*, *Cumidava*.

5) *Αἰαδάβα* (от областта на Бела Паланка) е спомената само на едно място у Прокопий. Наличието на *а* в *Αἰαδάβα* може да се обясни като асимилация по другите три *а* в това име, както и под влияние на многобройните имена с *dava* от източната област.

Към тия 8 имена от западните области трябва да се прибави и името *Pulpudeva*, днес *Пловдив*. Както бе посочено по-горе, това име е пренесено в Тракия от запад (от Македония): затова то се явява правилно в екава форма. От друга страна името на селището в Югозападна Дардания (или в Далмация) *Θεϱμίδαυα*, както бе вече изтъкнато, е пренесено на запад от дакийски преселници из областта на Дакия (Румъния): затова то правилно има *a*.

---

[1] Моето предположение за славянски произход на това име (Георгиев 1958 : 93), изказано хипотетично, не е убедително.

И така дако-миз. *dava, deva* 'град', което произлиза от ие. $*d^{h}\bar{e}wa$, се води по нормите на якането в български език. Това значи, че разграничението на нашите две говорни области якава и екава е възникнало върху предславянския дако-мизийски субстрат, но ятовата граница някога е минавала пò на запад, отколкото днес.

Индоевропейското *ē* е преминало в праславянски в *ě*, относно чието фонетично естество няма единство между славистите: някои приемат, че то е било дифтонг, други предполагат, че е било = *ä* (широко отворено *e*), трети смятат, че в (късния) праславянски не е имало единно произношение на тая фонема, че тя е варирала между отворено *e* (= *ä*) и затворено *ė* (*ė*).[1]

В отделните славянски езици праслав. *ė* е застъпено по следния начин:

Стб. ѣ = широко отворено *ä* (с тенденция към ^{e}a, ^{i}a);

Сръбскохърватски *je, ije*;
Словенски *ẹ*;
Руски *e*;
Украински *i*;
Белоруски *e*;
Чешки *ě (i)*;
Полски *ie, ia* (както *e* > *ie, io*).

Следователно в сравнение с другите славянски езици широкото отворено ѣ = *ä* е **специфично само за български**, защото в полски *ia* (и *ie*) се е развило при съвсем други условия. Преди да преминат Дунав, славяните са се настанили през III/IV—V/VI в. в пределите на днешна Румъния и Източна Унгария, т. е. Dacia и отвъддунавската част на Moesia superior. Те са се наслоили там върху дако-мизийски субстрат, чиято характерна черта, както вече видяхме, е била произношението на ие. *ē* като широко отворено *ä* (^{e}a, ^{i}a). Следователно може да се предположи, че характерното само за старобългарския език ѣ = *ä* (= ^{e}a, ^{i}a), т. е. старото общобългарско произношение, е възникнало под влияние на дако-мизийския субстрат, т. е. на привичното произношение на дако-мизите.

Преминали по-късно в централната и източната част на Балканския полуостров, дето дако-мизийските говори са се делели на якави (източни) и екави (западни), българските славяни в продължение на няколко века (между VII и IX в.) са асимилирали до голяма степен местното население, което с двоякото произношение на първоначалното *ē* като *ä* и *e* е оставило своя отпечатък върху историята на нашия език.

За съжаление поради оскъдния езиков материал и този въпрос не може да се смята за окончателно разрешен.

---

[1] Ср. Horalek, Úvod do studia slovanských jazyků, 1955: 122; Hamm, Praslov. *ě* i njegov izgovor, Beogradski međunarodni slavistički sastanak, Beograd, 1957: 549—555.

ГЛАВА СЕДЕМНАДЕСЕТА

ЕТНОГЕНЕЗИСЪТ НА ТРАКИТЕ

I

Тракологията е комплексна интердисциплинарна наука. Данните са доста оскъдни и имат разнороден характер. Затова тук историческият процес може да се възстанови в общи черти въз основа на конфронтация на исторически сведения, археологически факти и езиковедски данни, към които се добавят и някои сведения на антропологията, етнографията и изкуствознанието.

Тракологията обхваща не само периода, за който има някакви писмени сведения от древността. Тя се занимава с цялата праистория на тракийските земи от най-древни времена до заселването на славяните, т. е. до VI и VII в. на н. е.

В този кратък преглед ще изтъкна някои, по мое мнение, по-важни проблеми, които се поставят при днешното състояние на траколожките проучвания, и то главно такива, които днес предизвикват оживени дискусии. Прегледът ще следва пътя на хронологията.

*

През последния четвърт век българската археология е във възход: разкопките се увеличиха значително благодарение на съдействието и помощта на нашето правителство, което обръща сериозно внимание на археологическите проучвания. От друга страна, през последните десетилетия се усъвършенствуваха методите на разкопаване и изследване, като се проведоха някои цялостни стратиграфски проучвания. Освен това, днес има съществен напредък и относно изследванията на древните езици на Балканския полуостров. Новите данни и материали, увеличени съществено количествено и качествено, дадоха възможност за преоценка на по-стари схващания и за нов поглед върху проблемите.

II

В пределите на днешна България са открити материали от ранния и средния палеолит, обаче тия епохи все още не са достатъчно изследвани. По-добре е познат късният палеолит. През това време територията на днешна България е по-гъсто населена и веществената култура има еднороден характер. Тя показва сродни черти с тая от праисторическа Гърция и Северозападна Мала Азия. Постепенно се появяват микролити, които предшествуват началото на мезолита.[1]

---

[1] Вж. G. Georgiev 1971 : 22; Джамбазов 1971 : 1.

Мезолитът у нас е съвсем слабо проучен. Находките от тая епоха имат повече случаен характер. Все пак личи, че мезолитът е естествено продължение на културата от късния палеолит. Има дори основания да се оспорва наличието на мезолит у нас.

От неолита нататък обаче, особено през последните десетилетия, бяха открити и проучени многобройни материали, което дава възможност да се очертае доста добре праисторията на Тракия.

Извънредно плодородна земя, Тракия от началото на неолита започва да се оформя като един от центровете на „неолитната революция". Населението преминава към уседнал живот и неговият брой се увеличава значително. Тук се развива една земеделско-скотовъдна култура, която може да се сравнява с най-високо развитите по онова време земеделско-скотовъдни култури от Мала Азия и Предна Азия. Култивира се дивият вид на еднозърнестата пшеница (triticum monococcum). Жъне се със сърп от еленов рог с вставени кремъчни зъбци. Неотдавна откритите зърна от грозде показаха, че лозата вече е била позната. Многобройните кости от овци, кози, говеда и др. показват, че процесът на доместикацията е вече завършен в живота на неолитния обитател на Тракия. Остава спорен въпросът, дали у нас е имало предкерамичен неолит.

Тази висока култура най-добре изпъква в Караново, двореца на тракийската праистория, както и от най-новите разкопки: Азмашката могила, Казанлък, Стара Загора, Капитандимитриево, Чавдар, Кремиковци и др.

Неолитните пластове на Караново I—IV от втората половина на VI хилядолетие (±5300) до началото на IV хилядолетие (±4000), както и халколитът през IV и III хилядолетие вече имат доста добра абсолютна хронология, установена със стратиграфски данни и с C_{14}.

През неолита и халколита се откриват следи на укрепени селища. От друга страна, някои селища са разположени в естествено укрепени местности.[1] Укрепените селищни могили са особено характерни за бронзовата епоха.[2]

Още от ранния неолит у нас се появява идолна пластика — статуетки от глина и мрамор, а през халколита също и от кост или злато, в които схематично са предадени човешки фигури, и то предимно на жени. Това са символите на религиозните представи на човека като отражение на матриархата: това е богинята на плодородието, „земятамайка", от която води своето начало гръцката богиня *Деметра*.

Нашите историци и археолози са склонни да отнесат прехода от матриархален към патриархален строй през време на бронзовата епоха.[3] По мое мнение това е станало много по-рано, вероятно през епохата на неолита или най-късно през тая на халколита. Понеже религията е твърде консервативна, то преживелици от матриархата се пазят в религиозните представи и много по-късно. Указания за наличие на патриархат през време на неолита могат да се видят в строежа на жилищата, които са пригодени за двоичното семейство, а не за групов брак. По този въпрос ще трябва още да се дискутира.

---

[1] Вж. Mikov 1971 : 52.

[2] Вж. История на България 1961 : 15.

[3] Вж. История на България 1961 : 16.

В културни пластове от халколита бе открита най-старата пиктографска писменост в Европа — печатът от Караново VI и плочките от Градешница — която показва известно сходство с писмеността върху плочките от Търтърия в Румъния, както и върху най-старите печати с пиктографска писменост от о. Крит, които се датират от средата на III хилядолетие.

Изобщо тракийската култура през епохата на неолита и халколита показва много общи елементи с тая от Западна Мала Азия, както и с тая от Северна Гърция.

Приемствеността на културните пластове Караново I—IV, т. е. на неолитната култура в Тракия, може днес да се смята установена. Обаче относно началото на тракийския неолит днес се противопоставят две основни концепции:

1. Миграционната теория, според която Караново I или изобщо неолитната култура в Тракия е пренесена чрез миграция на население, което иде от Западна Мала Азия. Защитниците на тая теза виждат хиатус между късния палеолит или мезолита и ранния неолит в Тракия. Обяснението за тоя хиатус те търсят в демографска миграция.

2. Теорията за културно-историческото развитие на населението. Неолитните обитатели на Балканския полуостров и Западна Мала Азия представят близко сродни племена, които живеят при приблизително еднакви географски условия. При това положение откриването на нови оръдия на труда, на нова техника, на нови средства за препитание, на нов начин на живот става почти едновременно или някъде малко по-рано, другаде малко по-късно, но независимо при отделните колективи. Тези открития именно дават тласък за развоя на човешкото общество.

Палеолитният човек живее почти изключително в пещерите и скалните навеси, той е ловец и събирач на храна. Когато в началото на неолита той започва сам да произвежда своята храна, т. е. преминава към първобитно земеделие, той е принуден да излезе от пещерите и да се засели в долините и равнините. Това променя съществено неговия начин на живот: необходими са нови оръдия на труда, нови средства за приготвяне на храната, нови съоръжения за живеене. Ето причините за „неолитната революция“, за коренния прелом в живота на човека в началото на неолита.

При това контактни културни въздействия на съседни племена, на влияния, а не на масови демографски преселения, не са изключени.

Изобщо в тия отдалечени епохи културното въздействие върви обикновено от юг на север. А когато населението стигне до по-голяма гъстота, когато се заемат огромни пространства, по-рано ненаселени или съвсем рядко населени, започва миграция, която през неолита, халколита и бронзовата епоха върви обикновено от север на юг, от по-бедните към богатите райони.

Разбира се, за тия отдалечени епохи, каквато е неолитната, няма съвсем сигурни данни, за да може да се реши окончателно тая проблема: тук се работи главно с предположения или съображения; трябва още да се дискутира, да се търсят нови аргументи. И все пак за тезата на приемствеността (континуитета) има един важен аргумент — топонимията, за която ще говоря по-нататък.

Същите въпроси възникват и относно началото на халколита (Караново V—VI). Според миграционната теза медта и нейната обработка са пренесени от ново население, което идва от Мала Азия. Обаче медни находища има на много места из Тракия и изобщо в Източната част на Балканския полуостров. Английският археолог К. Ренфрю[1] се опитва да докаже, че тъкмо тази област е един от центровете на началното използване на медта и нейната обработка.[2]

III

Археолозите изтъкват, че в края на късния халколит (Караново VI) почти всички селища в пределите на днешна България са напуснати и че в началото на бронзовата епоха (Караново VII) започва нова култура.[3] Началото на бронзовата епоха се определя към средата на III хил. (В. Миков към 2500 год., В. Думитреску към 2700 год.).[4] Причината за тоя хиатус се приписва обикновено на идването на индоевропейците от север, северозапад или североизток, а първите индоевропейци в днешна България, Гръцка и Турска Тракия са траките.

В. Миков дели бронзовата епоха на три периода: 1) 2500—1900, 2) 1900—1600 и 3) 1600—1100. Въпреки че според него „ces trois périodes possèdent des traits caractéristiques et des éléments qui les distinguent foncièrement l'une de l'autre“ (с. 55), все пак той не вижда тук етнически промени: „Les tribus thraces — пише той — restent une masse homogène malgré les différences dans la situation des sites, la mode de construction des habitations, les changements intervenus dans le régime social et l'économie, l'évolution des moyens de production et la céramique, les fréquentes incursions de nouvelles tribus, le mode d'ensevelissement.“

Авторът не забелязва следното противоречие: той приема промяна на културата също в началото на втория и третия период на бронзовата епоха, той приема още по-голяма промяна относно културата в началото на желязната епоха, която датира към края и началото на първото хилядолетие пр. н. е., но той не вижда тук етнически промени: траките са дошли в началото на бронзовата епоха и остават в Тракия до идването на славяните.

От това противоречие добре личи, че археолозите нямат в това отношение сериозни аргументи, тъй като понятията „траки“ и „индоевропейци“ са преди всичко от езиковедско естество.

От друга страна, и антропологията не може да ни даде убедителни доказателства за етническо различие на Балканския полуостров през последните 7—8 хилядолетия, тъй като този период е твърде кратък в сравнение с етногенезиса на човека, който съществува отпреди много стотици хиляди години. През последните 7—8 хилядолетия населението е било расово смесено. А какво е било положението преди 20—30 хилядолетия, за това няма никакви сигурни данни.

---

[1] Renfrew 1969: 12—38; ср. с. 38: „... the Late Neolithic and Chalcolithic cultures of south-east Europe developed, essentially independently of oriental or Aegean influence on the sound economic basis (farming and tell settlement) of the Neolithic.“

[2] През халколита в Тракия е имало местна металургия (медодобиване) в нейната най-примитивна форма. За това свидетелствуват глинените съдчета, които са служили за стопяване на медна руда, добивана по повърхността на земята, открити в с. Караново, Карнобат, с. Завет (Айтоско), с. Габарево (Казанлъшко) и др., както и глинените лъжички, които са служели за отливане на разтопената мед. Ср. История на България 1961: 11. Напоследък в Тракия бе открит един рудник, от който са добивали мед през времето на халколита.

[3] Вж. Mikov 1971: 51—3.

[4] Вж. Dumitrescu 1971: 313.

Единствените по-сигурни данни за етническата принадлежност на дадено население от по-стари епохи, за които няма други сведения, могат да се изведат от топонимията, особено от хидронимията, която обикновено е много устойчива. Тракийската топонимия се характеризира с речни имена, като *Hebros*, *Nestos*, *Strymon*, *Sermē*, *Tonzus* и пр., планински названия, като *Haimos*, *Rhodopē* и пр., местни имена, като *Ainos*, *Arzos*, *Brendice*, *Germane*, *Ismaros*, *Pergamos*, *Perinthos*, *Sestos*, *Mesembria*, *Poltymbria*, *Selymbria*; *Bendipara*, *Bessapara*, *Drizipara*; *Beodizos*, *Burtudizum*, *Tarpodizos* и пр. Това е тракийският топонимичен пласт и никой досега не е могъл да докаже, че преди тоя пласт в Тракия има някакъв друг по-стар от прединдоевропейски или изобщо предтракийски произход.

Повечето от тези имена са засвидетелствувани от преди 2500—3000 години и са се запазили до днес, въпреки че в Тракия през тоя дълъг период от време са се извършили редица демографски променн. Следователно има всички основания да се предполага, че тези хидроними и топоними са възникнали в много отдалечени епохи.

Тези местни имена в основната си част, особено речните названия, датират от времето, когато населението става по-гъсто и започва да води уседнал живот през време на възникването на земеделско-скотовъдната култура, т. е. от началото на неолита в Тракия. Следователно най-правдоподобното предположение при сегашното състояние на данните за Тракия е, че пратраките живеят в Тракия от времето на неолита. Какво е било по-старото население — тракийско или предтракийско, на този въпрос днес не може да се отговори.

От друга страна, данните за големи смущения в културно-историческия развой на Балканския полуостров през време на праисторическия период, т. нар. хиатуси, са напълно понятни в светлината на движението на племената от ония времена.

Илиадата и Одисеята, които предават събития от края на микенската епоха, т. е. от XIII—XII в. пр. н. е., представят народа на древната Троя, която е имала хегемонията над северозападната част на Егейската област през III и II хил. пр. н. е., като племенен съюз, съставен от (същински) троянци и дарданци (*Τρῶες καὶ Δάρδανοι*). При това личи, че дарданците са били в Мала Азия още от твърде древни времена: гр. Дардания в Мала Азия бил основан още преди Илион — Троя; дарданци и мизи се споменават заедно с ахейци и данайци в египетски документи от XIV—XIII в. пр. н. е. Освен това на изток от Троя в Северозападна Мала Азия още от времето на хомерическия епос има една област, наречена Мизия. Тези дарданци и мизи са обитавали първоначално Мизия (Горна и Долна) и Дардания, т. е. днешна Северна България и Североизточна Югославия. За да дойдат в Северозападна Мала Азия, те са преминали през Тракия. Освен това от същите произведения знаем, че в Северозападна Мала Азия са обитавали фриги. Прародината на фригите е Северна и Източна Македония. За да дойдат в Северозападна Мала Азия, тези фриги са преминали също през Тракия. Тези демографски движения, естествено, не са ставали в кратки интервали от време. Terminus ante quem на тия преселения е последният период на бронзовата епоха.

Нека се опитаме да съчетаем тези исторически сведения с данните на археологията и ономастиката.

В една от своите последни статии, озаглавена „Материали от последния период на бронзовата епоха в Северозападна България“[1], В. Миков въз основа на археологически материали се опитва да установи пътя, по който са вървели дарданци и мизи, за да стигнат в Северозападна Мала Азия.[2] Това преселение авторът отнася към XV в. (с. 61) или „малко по-рано“ (с. 59).

По мое мнение това движение на дарданци и мизи се е извършило в много голям интервал от време, и то на няколко етапа. В същност археологическите данни, които привежда В. Миков и които се отнасят за началото на късния период от бронзовата епоха, представят последния етап на това преселение. То започва в началото на бронзовата епоха (±2500) и предизвиква голямата промяна в материалната култура от онова време. Една част от дарданците и мизите постепенно са преминали в Мала Азия, но друга част са останали в Тракия вероятно като завоеватели, които постепенно са били асимилирани от траките. Това личи от топоними като *Odessos* в Източна Мизия и *Salm-ydessos* в Източна Тракия, дето запазеното *d* (от ие. **udes-yo-s* „воден“) показва, че се касае за мизийско име.

От друга страна, фригите преминават на няколко етапа от Македония в Западна Мала Азия; това преселение ще да е започнало към средата на II хил. пр. н. е.

Най-сетне В. Миков в споменатата статия (с. 61 сл.) изтъква и едно движение през XIV—XII в. откъм южноруските области в нашите земи на скотовъдни племена, „следите на които са разкрити в някои могилни некрополи с погребения с оцветени с червена охра скелети из Шуменско, Белослатинско и Старозагорско“. В степите по северната черноморска област в древността са живеели ирански племена, главно скити, а в древността днешна Добруджа се е наричала Мала Скития (*Scythia Minor*). Археологическите материали, които привежда Миков, се отнасят вероятно за нахлувания на ирански (скитски) племена в Добруджа и изобщо в североизточната част на Балканския полуостров. Придвижването на ирански племена на запад е добре познато от древната история на Дакия.

IV

Към края на II и началото на I хилядолетие в Тракия започва желязната епоха. Тук възникват преди всичко следните въпроси: 1) Кои са племената от края на бронзовата епоха в сравнение с тия от желязната? 2) Какво е социално-икономическото положение на траките през тия епохи?

Във втората песен на Илиадата са изброени съюзниците на троянците. Тук са споменати само две тракийски племена — *траки* и *кикони*, които следват след пеласгите и стоят непосредствено пред пеонците и пафлагонците. Понеже името на киконите стои наравно с името на траките, някои изказват съмнение дали киконите са тракийско племе.[1] Обаче цялата античност изтъква киконите като тракийско племе. Освен това местните имена от областта на киконите, която е обхващала Егейското крайбрежие между р. Хеброс и Бистонското езеро, са от тракийски произход:

---

[1] Миков 1970: 48—56.

[2] В неговата карта на с. 60 липсват данни за Турска Тракия, понеже за тая област не са правени такива проучвания.

Mesambria, ср. *Mesembria* в Източна Тракия, съставено с тракийската дума *bria* „град“.

Stryme съответствува на речното име *Strymōn* от Западна Тракия.

Serr(h)ium, Serra е идентично с местното име от Западна Тракия *Serr(h)ae (Sirae, Sirra).*

Breiero-phara принадлежи към многобройните тракийски имена на *-para* „поток, река (?)“. Първият член на това двуосновно име съответствува вероятно на гр. *φρέᾱρ, -ᾱτος* „извор, кладенец“, хом. *φρείατα=φρήατα*, мн. ч. от ие. *b^hrēwr̥.

Brendice (по-късно *Brizice* с $d>z$ и асимилация) произлиза от ие. *b^hren-to- „елен“.

Ismaros, Ismara означава „голямо село“ и съответствува на алб. *vis* „място, село“, стбълг. вьсь „село“ и рум. (дак.) *mare* „голям“, ср. рум. *Satu mare* „голямо село“. Сродно с втория член на това име е *Maronia.*

Pergamos произлиза от ие. *b^herg^h- „планина“.

От тракийски произход са също имената *Dymae, Porsulae, Sale, Tempyra, Zirinae.* Самото племенно название *Κίκων* (мн. ч. *Κίκονες*) произлиза като тракийско с делабиализация и изместване на съгласните от ие. *g^wī̆g- и е сродно с нем. *keck* „смел, дързък“, англосакс. *cwicu*, англ. *quick* „бърз, пъргав“ от ие. *g^wī̆gu-, към които принадлежи и гръцката дума от пеласгийски произход *κῖκυς, -υος* ж. „сила“. Относно тракийския произход на киконите не може да има съмнение.

Изреждането наравно едно след друго на имената траки и кикони във втората песен на Илиадата показва само, че в края на микенската епоха названието траки, което първоначално е означавало само едно тракийско племе, все още не се е утвърдило като общо означение за тракийските племена. Тук имаме същия случай, както в същата песен на Илиадата името *Hellēnes* е споменато между имената на другите гръцки племена, като беотийци, фокейци, локрийци, абанти, кефаленци, еолийци, критяни, мирмидонци, ахейци и пр., понеже по това време названието *Hellēnes* е означавало едно отделно гръцко племе. Едва от VII в. пр. н. е. нататък то постепенно е започнало да се употребява като означение за целия гръцки народ.

На мнозина прави впечатление, че във втората песен на Илиадата съюзниците на троянците са изброени по един ред — пеласги, траки, кикони, пеонци, пафлагонци, хализони, мизи, фриги, меонци, карийци, ликийци, а в десетата по друг ред – карийци, пеонци, лелеги, кавкони, пеласги, ликийци, мизи, фриги, меонци, траки. Въз основа на това някои се опитват да оспорят автентичността на тая песен или поне на тези пасажи, да ги обявяват за интерполация или за по-късна добавка.

---

[1] Вж. Velkov 1971 : 282—3.

В същност не трябва да се забравя, че Илиадата и Одисеята не са прозаическа история на Егейския свят, а поетически произведения — народен епос. От друга страна, изброяването на съюзниците на троянците в II и X песен става при съвсем различни условия. Във втора песен са изброени съюзниците на троянците според географското разпределение на страните им: първо Южна Тракия от изток на запад (траки, кикони, пеонци)[1], сетне Северна Мала Азия (пафлагонци и хализони) и накрая — Западна Мала Азия от север на юг (мизи, фриги, меонци, карийци, ликийци). В десета песен обаче се посочва по какъв начин са разположени лагерите (*πῶς...εὕδουσ'...*, X, 424 сл.) на съюзниците при морето (*πρὸς μὲν ἁλός*, X, 428: карийци, пеонци, лелеги, кавкони и пеласги), при местността Тимбра (*πρὸς Θύμβρης*, X, 430: ликийци, мизи, фриги и меонци), които места са разпределени по жребий (*ἔλαχον*, X, 430). Траките, понеже са дошли най-късно (*νεήλυδες*, X, 434), са били разположени най-накрая (...*ἀπάνευθε ... ἔσχατοι ἄλλων*, X, 434). Освен това, ако тук не се среща племето *Κίκονες*, а вероятно вместо него е споменато *Καύκωνες*, това се дължи очевидно на метрически съображения, тъй като *Κίκονες* има 3 кратки срички и не подхожда за стиха, докато *Καύκωνες* има две дълги срички и една кратка, което добре подхожда за хекзаметъра.

Втората проблема е: Какво е социално-икономическото положение на траките в края на бронзовата епоха в сравнение с това от началото на желязната епоха? От описанието на траките в Илиадата личи, че тяхната култура е еднаква с тая на гърците от микенската епоха. Обаче микенската култура представя (архаично) робовладелско общество. Може ли да се приеме, че и в Тракия по това време има робовладелско, т. е. класово общество? Не противоречи ли това на факта, че културата в Тракия от IX—VII в., а дори и по-късно е на по-ниско стъпало на развитие,[2] че тя по това време не може да бъде култура на робовладелско общество?

Впрочем същото положение намираме и в древна Гърция. Микенската цивилизация, особено последният ѝ период от XIV до XI в., представя (архаично) робовладелско общество, докато през следващия период от XI до VIII в. Южна Гърция стои по-ниско в културно отношение, тя представя период на военна демокрация, т. е. крайния етап на разложение на първобитно-общинния строй, и едва от VII—VI в. нататък започва класическото антично робовладелско общество.

Този въпрос бе предмет на оживена дискусия между съветските историци, която намери следното разрешение.[3] Микенската цивилизация — цивилизацията на ахейците, аргейците и данайците — особено през своя последен период от XIV до XI в., представя архаично робовладелско общество. Обаче през XI в. дорийците, които живеят в планинската Северозападна Гърция и са още в период на разлагане на първобитно-общинния строй, нахлуват в Южна Гърция, унищожават микенската култура и завладяват цялата област. Тук наново постепенно започва да се извършва процес на развитие от първобитно-общинен строй към робовладелско общество.

---

[1] На първо място стои името на пеласгите, но тъй като древните автори споменават твърде много места из цялата Егейска област, дето са живеели пеласги, то не може точно да се определи къде са живеели в края на микенската епоха тия пеласги, които се споменават тук като съюзници на троянците. Вероятно се касае за пеласги, които са живеели по островите Самотраки, Лемнос, Имброс и Скирос, в Троада, при Хелеспонт и при Кизик.

[2] Вж. Данов 1968: 181; Velkov 1971: 283.

[3] Вж. Сергеев 1948: 88; Георгиев 1950: 59—64; Древняя Греция, 1956: 60.

И така, в Гърция се извършва коренна промяна на културата в периода между микенската цивилизация и класическата епоха. Тук обаче няма съществена етническа или демографска промяна: едни гръцки племена — дорийците, сменят други гръцки племена — ахейците. Това често забравят ония, които виждат в големи културни промени и коренни етнически различия смяна на неиндоевропейски с индоевропейски племена.

Подобно е било положението и в Тракия. Тракийските племена от края на бронзовата епоха, които са обитавали южното крайбрежие на Тракия и които са били в по-тесен досег с троянската култура и изобщо с микенската цивилизация, са стояли в културно отношение по-високо, отколкото ония тракийски племена, които са обитавали пò на север, особено в планинските области. Тъкмо това са траките на Резос, траките от областта на Айнос и киконите,[1] които се споменават в хомерическия епос.

По-късно други тракийски племена, главно одризи и беси, с по-ниска култура, излизат на историческата сцена и сменят Хомеровите траки, и то по същия начин, както в Гърция дорийците сменят ахейците. От друга страна, нахлуването на фриги от Македония през Южна Тракия в Мала Азия, което е ставало на няколко етапа от средата на II хилядолетие до началото на I хилядолетие пр. н. е., е допринесло за смяната на културата по южното крайбрежие на Тракия. Обстоятелството, че одризи и беси не се споменават в Хомеровия епос, се обяснява с това, че гръцките рапсоди не са имали никакви сведения за населението на Тракия по-далеч на север от Егейското крайбрежие.

По-късно нарастването на производителните сили е съдействувало за по-нататъшния развой на социалното неравенство, особено през VII—VI в., и това е довело до възникването на класовото общество и до образуването на държава през V и IV в.[2]

Разбира се, тези сложни процеси от развоя на тракийската култура, за които за съжаление има съвсем оскъдни данни, ще трябва още да се дискутират.

V

От средата на I хилядолетие пр. н. е. оскъдните данни за историята на траките се увеличават, но все пак те съвсем не са достатъчни, за да се изясни добре историческият процес в Тракия. Особено изпъкват тук следните проблеми:

Разпределението и отношенията на тракийските племена, тяхната култура и тяхното изкуство.

Гръцката колонизация; отношенията на траки и гърци; гръцкото влияние.

Походите на персите през Тракия.

---

[1] Данов 1968: 130—31 с право изтъква, че някога територията на киконите е била значително по-просторна.

[2] Вж. История на България 1961: 19.

Възникването на Одризката държава и нейното социално-икономическо и политическо развитие.

Отношенията на траки и скити.

Македонската власт в Тракия.

Тракийската диаспора.

Келтското нашествие през III век и дискусионният въпрос за келтското господство в Тракия (278—218 г.).

Отпорът на траките срещу римските завоеватели. Постепенното завладяване на Тракия през време на Римската империя.

Нашествията на костобоки (II в.) и готи (III в.).

Пренасянето на политическия център от Рим във Византион (330 г.) и неговото значение за историята на Тракия през IV и V в.

Тракия и идването на славяните през VI в.

Въпреки че и тук има много неизяснени положения, все пак историята на Тракия от времето на гръцката колонизация до идването на славяните е най-добре проучена.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Допреди 40-тина години мнозина смятаха, че на Балканския полуостров на север от Гърция се е говорил един език или диалекти на един и същ език и ние често употребявахме термина „трако-илирийски". Покъсно обаче окончателно бе установено, че макар и сродни, тракийски и илирийски са два доста различни един от друг индоевропейски езика, приблизително така различни, както например ирански и латински.

От друга страна, допреди двадесетина години за всички нас „тракийски" означаваше езика на древното население, което е обитавало огромното пространство приблизително от Северните Карпати между реките Тиса и Днестър (или Днепър), източната част на Балканския полуостров от реките Морава и Вардар на изток, както и някои области от Северна и Централна Мала Азия, т. е. днес Западна Украйна, Молдавия, цяла Румъния, Източна Унгария, Източна Югославия, цяла България, Североизточна Гърция, Турска Тракия и големи области от Северна и Централна Турция.

Всички приемахме това положение въз основа на сведенията на географа Страбон и на други антични автори, които съобщават, че даките и фригите били тракийски племена, че говорели тракийски език. Несъмнено в цялата спомената област още от дълбока древност са се говорели езици от индоевропейски произход. Обаче понятието за езиково родство е едно откритие на XIX в. Античните автори нямат никаква представа за тоя факт на сравнително-историческото езикознание. Те правят тук същата грешка, както когато твърдят, че латински бил еолийски диалект на гръцкия език (Tyrannion от Amisos, Philoxenos, Варон). В същност тракийски, фригийски и дакийски са три различни индоевропейски езика.

1. В една такава огромна област, силно насечена от многобройни големи планини, далеко в първобитно-общинния строй, когато икономическите отношения между отделните племена са били съвсем незначителни, когато не е имало една обща държава, не е вероятно да е имало един общ език.

2. Известни са над 150 фригийски надписа, които датират от VII в. пр. н. е. докъм IV в. на н. е. Обаче езикът на тия надписи е съвсем различен от това, което можем да заключим за тракийския език. Разликата между тракийски и фригийски е приблизително такава, както между албански и гръцки.

3. Топонимията и антропонимията в Тракия и Дакия са съвсем различни. Това личи особено ясно при топонимите с голяма фреквентност. В Тракия има около 50 топонима, образувани с думата *-para*, напр. *Bendipara, Bessapara, Skaptopara*, около 20 топонима с думата *bria*, напр. *Mesembria, Poltymbria, Skelabrīē*, десетина топонима с думата *diza* или

dizos, напр. *Beodizos, Orudiza*, *Tarpodizos,* но такива местни имена няма на север от Дунав, в Дакия. В Дакия и Северна Мизия има около 50 местни имена, образувани с думата *dava,* напр. *Buridava*, *Netindava, Rusidava*, обаче такива топоними няма в Тракия. Този факт показва ясно, че се касае за етнически и езикови различия.

4. Съществената разлика между тракийски и дакийски личи както в сравнително-историческата фонетика, така и в лексиката. Така напр. на тракийски думата „град“ е *bria*, докато на дакийски тя е *dava.* Растѐнието, което на гръцки се нарича *βρυωνία λευκή* или *ὄφιος σταφυλή*, на тракийски (бесийски) се нарича *dinupula*, а на дакийски — *κινούβοιλα.* В тракийски има изместване на експлозивните съгласни (Lautverschiebung), а в дакийски няма такова фонематично явление и др.

Изобщо тракийски и дакийски са два различни индоевропейски езика, приблизително така различни, както например арменски и ирански.

И така тракийски, дакийски и фригийски са различни индоевропейски езици, обаче между тях е имало силни конвергентни взаимодействия, които се дължат на контактни влияния между съседни езици, както и на редица кръстосвания, предизвикани от преселенията на мизи, дарданци и фриги през Тракия в Мала Азия, за които вече говорих. От друга страна, гръцки, а отчасти и македонски са оказали влияние върху тия езици. Може да се предполага, че тук още през I хилядолетие пр. н. е. се е създал един балкански езиков съюз, който е характерно явление за днешните балкански езици.

АНТИЧНИ АВТОРИ

Acta SS = Acta Sanctissimorum
Ael. = Aelianus (II/III^{p})
Aesch. = Aeschylus (VI/V^{a})
Aeschin. = Aeschines (IV^{a})
Aëtius (VI^{p})
Amm. = Ammianus Epigrammaticus
Amm. Marc. = Ammianus Marcellinus (IV^{p})
An. St. mar. magn. = Anonymi Stadiasmus maris magni
Anon. peripl. Ponti Euxini = Anonymi periplus Ponti Euxini
Ap. Rh(od). = Apollonius Rhodius (III^{a})
Apd. = Apollodorus Mythographus (I^{p} ?)
Apoll. = Apollonius Paradoxographus (II^{a} ?)
Apoll. Perg. = Apollonius Pergaeus (III/II^{a})
Ar(istoph). = Aristophanes (V/IV^{a})
Archil. = Archilochus (VII^{a})
Aristot. = Aristoteles (IV^{a})
Arr(ian). = Arrianus (II^{p})
Athen. = Athenaeus Grammaticus (II/III^{p})
Att. = Attalus Grammaticus (II^{a})
Auson. = Ausonius (IV^{p})
Call(im). = Callimachus (III^{a})
Cass., вж. Dio Cass.
Choerob. = Choeroboscus (IV/V^{p})
Chron. Ronc. = Chronica Roncalensis
Clem. Al(ex). = Clemens Alexandrinus (II/III^{p})
Cod. = Codex Iustinianus (IV/VI^{p})
Const. Porphyr(og). = Constantinus Prophyrogenetes
Dem. = Demosthenes (IV^{a})
Democr. = Democritus Ephesius
Dio Cass. = Dio Cassius (II/III^{p}).
Dion. Hal. = Dionysius Halicarnassensis (I^{a})
Diosc. = Dioscorides Medicus (I^{p})
D. Per. = Dionysius Periegeta
D. Sic. = Diodorus Siculus (I^{a})
Erotian. = Erotianus Grammaticus (I^{p})
Et(ym). M(ag). = Etymologicum Magnum
Eudoxus in St. Byz. = Eudoxus in Stephanum Byzantinum (III^{a})
Euph. = Euphorio Epicus (III^{a})
Eur. = Euripides (V^{a})
Eust. = Eustathius (XII^{p})
Eust. Dion. Per. = Dionysius Periegeta cum commentariis Eustathi
Fort. = Fortunatianus (IV^{p} ?)
Georg. Amartol. = Georgius Amartolus
Georg. Mon. = Georgius Monachus
GR = Ravennatis Anonymi Cosmographia
Harpocr. = Harpocratio Grammaticus (I или II^{p})
Hdt. = Herodotus (V^{a})
Hecat. = Hecataeus Milesius (VI/V^{a})
Hellanic. = Hellanicus (V^{a})
Hermipp. Com. = Hermippus Comicus (V^{a})
Herodian. = Herodianus Grammaticus (II^{p})
Hes(iod). = Hesiodus (VII^{a})
Hes(ych). = Hesychius (V^{p} ?)
Hierocl. = Hieroclis Synecdemus (VI^{p} ?)
Hipp. = Hipponax (VI^{a})
Hippocr. = Hippocrates (V^{a})
Hom. = Homerus
Hrdn. = Herodianus Grammaticus (II^{p})
IA = Itinerarium Antonini Augusti
IH = Itinerarium Hierosolymitanum
Iord. = Iordanes (VI^{p})
Is. = Isaeus = (IV^{a})
Leo Gram. = Leo Grammaticus
Liv. = Titus Livius (I^{a} — I^{p})
Lycophr. = Lycophron (III^{a})
Lys. = Lysias (V^{a})
Marc. Ant. = Marcus Antoninus (II^{p})
Mela, вж. Pomp. Mela
Mimn. = Mimnermus (II^{p})
ND = Notitia dignitatum
Nic. = Nicander (II^{a})
Nonn. = Nonnus (IV/V^{p} ?)
Not. ep. = Notitia episcopatum
Orig. = Origenes (III^{p})
Orph. = Orphica
Ovid. = Ovidius Naso (I^{a} — I^{p})
Paus. = Pausanias Periegeta (I^{p})
PFay = Fayûm towns and their papyri
POsl. = Papyri Osloenses
Phot. = Photius (IX^{p})
Phryn. = Phrynichus (II^{p})
Pind. = Pindarus (V^{a})
Plat. = Plato (V/IV^{a})
Plin. = C. Plinius Secundus (I^{p})
Plut. = Plutarchus (I/II^{p})
Pollux (II^{p})
Polyb. = Polybius (II^{a})
Pomp. Mela = Pomponius Mela (I^{p})
Porph. = Porphyrius Tyrius (III^{p})
Prisc. = Priscianus (V/VI^{p})
Proc(op) = Procopius Caesariensis (VI^{p})
Pseudo-Ap. = Pseudo-Apuleius
Ptol. = Ptolemaeus (II^{p})
Scyl. = Scylax (IV^{a} ?)
Scymn. = Scymnus (II^{a})
Servius (IV^{p})

Simoc. = Theophylactus Simocatta (VII^{p})
Sol. = Solon (IV^{a})
Soph. = Sophocles (V^{a})
St. Byz. = Stephanus Byzantius (V^{p}?)
Strabo (I^{a} — I^{p})
Suid. = Suidas (X^{p})
Tac. = C. Cornelius Tacitus (I/II^{p})
Theocr. = Theocritus (III^{a})
Theog. = Theognis (VI^{a})
Theoph(an). = Theophanes Byzantius (VI^{p})
Theophr. = Theophrastus (IV/III^{a})
Theophyl. Sim. = Theophylactus Simocatta (VII^{p})
Thuc. = Thucydides (V^{a})
TP = Tabula Peutingeriana
Ulp. = Ulpianus (III^{p})
Val. Flacc. = C. Valerius Flaccus
Verg(il). = P. Vergilius Maro (I^{a})
Xen. = Xenophon (V/IV^{a})

СЪКРАЩЕНИЯ

abl. = аблатив
ав(ест). = авестийски
акад. = акадски
act. = действителен залог
алб. = албански
англо-сакс. = англо-саксонски
aor. = аорист
ар. = арабски
арг. = аргивски (от Аргос)
аргол. = арголидски
арк. = аркадски
арм. = арменски
арум. = арумънски
асир. = асирийски
ат. = атически
беот. = беотийски
белорус. = белоруски
брет. = бретонски
бълг. = български
вавил. = вавилонски
вед. = ведически
визант. = византийски
вен(ет). = венетски
v. l. = varia lectio
voc. = звателен падеж
гал. = галски
гег. = гегски
gen. = родителен падеж
горт(ин). = гортински
гот. = готски
гр. = гръцки
дак. = дакийски
далмат. = далматски
dat. = дателен падеж
диал. = диалектно
дор. = дорийски
евб. = евбейски
евр. = еврейски
египет. = египетски
ел. = елидски
елим. = елимски
еол. = еолийски
ер. = епически
епир. = епирски
етеокр. = етеокритски
етол. = етолийски
етр. = етруски
ж. = женски род
ие. = индоевропейски
imper(at.) = повелително наклонение
ind(ic.) = изявително наклонение
inf. = инфинитив
instr. = инструментал
ир. = ирландски
иран. = ирански
итал. = италиански
йер. = йероглифичен
йон. = йонийски
кавк. = кавказки
кап. = кападокийски
кар. = карийски
келт. = келтски
кимер. = кимерийски
кипър. = кипърски
KN = Кносос
крит. = критски
л. = лице
лак. = лаконски
латв. = латвийски
л(ат.) = латински
l. v. = lectio varia
лепонт. = лепонтийски
лесб. = лесбоски
лид. = лидийски
лик. = ликийски
лит. = литовски
лув. = лувийски
луж. = лужишки
м. = мъжки род
m(asc.) = мъжки род
MA = mediae aspiratae
мак. = македонски
med. = medium
меон. = меонийски
мес(ап.) = месапски
миз. = мизийски
мик. = микенски
мил. = милийски
MY = Микена
n. = среден род
nom. = именителен падеж
норв. = норвежки
оск. = оскийски
пал. = палайски
памф(ил.) = памфилски
part., ptc., p(ar)tc. = причастие
pass. = страдателен залог
пел(асг.) = пеласгийски
pers. = лице
пеон. = пеонски
перс. = персийски
пие. = праиндоевропейски

pl(ur.) = мн. ч. = множествено число
пол. = полски
练р. = пракритски
praes. = сегашно време
praet. = претеритум
PY = Пилос
рет. = ретийски
рето-ром. = рето-романски
ром. = романски
рум. = румънски
рус. = руски
с. = среден род
саб. = сабински
сем. = семитски
sigm. = сигматичен
s(in)g. = ед. ч. = единствено число
скит. = скитски
слав. = славянски
слов. = словенски
срб. = сръбски
стб(ълг). = старобългарски
стинд. = староиндийски
стпрус. = старопруски
schol. = scholia
scil. = scilicet
сърбохърв. = сърбохърватски
терм. = термилски
тес. = тесалийски
тох. = тохарски
трак. = тракийски
укр. = украински
Умбр. = умбрийски
f. = ж. = женски род
фал. = фалискийски
фин. = финландски
фр. = френски
фриг. = фригийски
хет. = хетски
хом. = хомерически

БИБЛИОГРАФИЯ

Абаев, А. И.

1954 Рец. на Дечев 1952: *Вестник древней истории*, 1954, 2, 86–90 (Москва).

Барић, Х.

1924 „Ἄργιλος“, *Архив за арбанаску старину, језик и етнологију*, II, 379–89 (Београд).

Бешевлиев, В.

1927 „По въпроса за надписа върху пръстена от с. Езерово“, *Годишник на Пловдивската библиотека*, 171–182.

1949 „Един загадъчен надпис от VI век“, *Разкопки и проучвания*, IV, 123—130.

1952 „Една особеност в образуването на сложните местни названия от латински произход в Мизия и Тракия“, *Известия на Института за български език*, I, 229—45.

1954 „Античната топонимия у нас като исторически извор“, *Известия на Института за български език*, III, 341—55.

1965 Проучвания върху личните имена у траките (София).

1971 „Тракийски или латински местни имена“, *Известия на Института за български език*, 19, 919—26.

1974 „Към въпроса за името Одесос“, *Известия на народния музей — Варна*, X, 3—7.

Большая советская энциклопедия.

Велков, В.

1958 „Към въпроса за езика и бита на траките през IV век от н. е.“, *Studia in honorem D. Dečev*, 730—741 (София).

1964 „Апографски данни за историята на Тракия от IV век от н. е.“, *Известия на Института за български език*, XIV/XV, 381–9.

Велчев, В., И. Пенков, Л. Динев и Т. Йорданов

1955 *България, нашата родина* (София).

Венедиков, И.

1942 „Фонетика на латинските надписи от българските земи“, *Известия на семинарите при Историко-филологическия факултет*, I, 227—245.

1960 „Произходът на траките“, *Сборник в чест на С. Романски*, 525—43 (София).

1972 „Надписите върху тракийските фиали“, *Археология*, 1972/2, 1—7.

Влахов, К.

1966а „Тракийското съответствие на славянското ·MĚRЪ в сложни имена“, *Език и литература*, 1966, 77—80.

1966б „За езиковия произход на Ὀδησσός — Варна“, *Език и литература*, XXI/4, 47—50.

1967 „Морфологично-синтактични данни за езика на траките, предславянския субстрат в нашите земи“, *Език и литература*, 22, 47—52.

1968 „Името на древните жители на нашата земя — траките“, *Език и литература*, 23/2, 31—44.

1969 „Трако-славянски успоредици“, ГСУФЗФ, 63/1, 171—233.

1970/1 „Към въпроса за трако-дако-балтийските езикови отношения“, ГСУФЗФ, 64/1, 57—109.

1971а „Принос към морфологията на тракийския език“, *Език и литература*, 1971/1, 45–8.

1971б „Следи от трако-славянски езикови връзки преди новата ера“, *Етногенезис и културно наследство на българския народ*, 21—5.

1971в „Славянско име в тракийската антропонимия", *Език и литература*, 1971/5, 60—62.

1973 „Отново за името Vellico", *Археология*, 1973/3, 64—6.

1975 „Тракийски фонетични явления в български говори", *Език и литература*, 1975/2, 15—24.

Врачу, А.

1963 „Актуальные вопросы изучения субстратных элементов румынского языка", *Балканско езикознание*, VI, 119—32.

1966/7 „Современное состояние вопроса о субстратных элементах румынского языка", *Балканско езикознание*, XI/1, 71—107, XI/2, 21—56.

Георгиев, В. И.

1939 „Надписът върху златния пръстен от Езерово", *Прометей* III, 7—15,

1950 „История Эгейского мира во II тысячелетии до н. э., *Вестник древней истории*, 1950/4, 59—65.

1955а „За произхода на древното население от североизточната част на Балканския полуостров", *Serta Kazaroviana*, II (=*Известия на Археологическия институт*, XIX), 305—25.

1955б „Значението на географските имена за въпросите на етногенезиса", *Български език*, V, 5—9.

1957 *Тракийският език* (София).

1958а *Въпроси на българската етимология* (София)

1958б *Исследования по сравнително-историческому языкознанию* (Москва).

1959 „Гюрля, Ерма, Резовска река, Царацар, Ширине", *Български език*. IX, 353—6.

1960а *Българска етимология и ономастика* (София).

1960б „Днешното състояние на проучванията върху тракийския език у нас", *Археология*, II/1, 13—27 (София).

1960в „Идентификация и етимология на няколко тракийски речни имена", *Български език*, X, 511—15.

1960г „Към тракийската лексика", *Езиковедско-етнографски изследвания в памет на акад. Ст. Романски* 497—504 (София).

1962 „Тракийската дума *para* и походът на Александър Македонски към Истрос", *Известия на Института за български език*, IX, 3—27.

1963а „Дунай—Дунав—Dunăre", Studia linguistica in honorem Th. Lehr-Spławiński, 87—90 (Warszawa).

1963б „Праславянский и индоевропейский языки", *Славянска филология*, III, 5—34 (София).

1963г „Праславянската фонемна система и ликвидната метатеза", *Славистичен сборник*, 19—31 (София).

1964а „Произходът на имената Родопи и Арда", *Български език*, XIV, 524—6

1964б „Бележки върху някои особености на праславянския език", *Известия на Института за български език*, XI, 37—41.

1965 Тълкуването на старинния тракийски надпис от с. Кьолмен, Преславско", *Археология*, VII/4, 1—9.

1966 „Мним прединдоевропейски субстрат в балканските езици", *Български език*, XVI, 294—8.

1967 „Значението на съвременната топонимия за обяснението на древните географски названия", *Известия на Института за български език*, 14, 5—22.

1969 *Основни проблеми на славянската диахронна морфология* (София).

1971 „Генезисът на балканските народи", *Етногенезис и културно наследство на българския народ*, 9—19 (София).

1972а „Днешното състояние на тракологията", *Археология*, 1972/4, 1—8.

1972 „Ономастика и историческа география", *Български език*, 1972, 173—81.

1973 „Тракийският език", *Български език*, 1973, 361—70.

1976 „Тракийският език", *Тракия* (Пловдив), 137—155.

Георгиев, В. И., И. Гълъбов, Й. Заимов и С. Илчев

1971/4 *Български етимологичен речник*, I—II (София).

Георгиев, Г. И.

1974 „Стратиграфия и периодизация на неолита и халколита в днешните български земи", *Археология*, 1974/4, 1—13.

Геров, Б.
1959/60 *Проучвания върху западнотракийските земи през римско време* ГСУФФ IV/3, 155—407 (София, 1961).
1960 „Към географията на древна Тракия", *Езиковедско-етнографски изследвания в памет на акад. Ст. Романски*, 545—52 (София).
1967/9 *Проучвания върху западноевропейските земи през римско време II—IV* (ГСУФЗФ 61—3; София).
1971 „Въпросът за романизацията на тракийското население в българските земи", *Етногенезис и културно наследство на българския народ*, 33—7 (София).

Гиндин, Л. А.
1967 *Язык древнейшего населения Юга Балканского полуострова* (Москва).

Гълъбов, И.
1957 *Известия на Института за български език*, V, 497—8.
1964 „Тракийските имена на *-ηνος, -ανος* и техните проблеми", *Известия на Института за български език*, X, 1—64.

Данов, Х.
1970 *Древна Тракия* (София)

Делирадев, П.
1953 *Принос към историческата география на Тракия*, I—II (София.)

Дечев, Д.
1925а „Асклепий като трако-гръцко божество", *Известия на Българския археологичеески институт*, III, 131—64.
1925б *Хемус и Родопи. Принос към старата география на България*, (ГСУИФФ, XXI/10; София).
1925в „Принос към античната география на България", *Известия на Българското историческо дружество*, IV, 23—36,
1926 *ΒΕΔΥ като трако-фригийско божество*, ГСУИФФ, XIX (София).
1952 *Характеристика на тракийския език* (София).
1954а „Античното име на Несебър", *Известия на Института за българска история*, V, 367—375.
1954б „Тракийски названия на наши реки", *Известия на Института за български език*, III, 267—83.

Джамбов, Н.
1971 „Начало на късния палеолит в България", *Археология*, 1971/4, 1—8.

Древняя Греция (Москва) 1956.

Дринов, М.
1882 „По въпроса за названията в Пловдив", *Наука*, II, 355, №8.

Дуриданов, И.
1952 *Местните имена от Ломско* (София).
1958 *Топонимията в Първомайско* (ГСУФИФ, 52).
1974 „Из старопланинската топонимия", *Известия на Българското географско дружество*, XIII (XXIII), 51—52.
1976 *Езикът на траките* (София).

Дуриданов, И. и Стоянка Андреева
1972 *Библиография на българската ономастика* 1960—70 (София).

Етногенезис и културно наследство на българския народ. Сборник (София, 1971).

Заимов, Й.
1959 *Местните имена в Пирдопско* (София).
1961а „Български водни имена", *Български език*, XI, 119—21; 124—7.
1961б „За една стара славянска заемка в гръцки", *Български език*, XI, 252—3.

Златковская, Т. Д.
1961 „К вопросу о этногенезе фракийских племен", *Советская этнография* 1961/6, 82—4.
1964 „Этнические процессы во Фракии во втором-первом тысячелетии до н. э.", *Советская этнография*, 1964/5, 79—87.

Иванов, Т.
1965 *Абритус* (София).

Извори за българската история, II (София) 1958.

Илчев, С.
1942 *Времена и думи* (София).

История на България, I, 2 изд. (София 1961).

Иширков, А.
1929 „Река Осъм“, *Сборник Ловеч и Ловчанско,* I, 19—22.

Капанцян, Г.
1956 „Историко-лингвистические работы. К начальной истории армян“, Древняя Малая Азия (Ереван).

Кацаров, Г. И.
1924 „Тракийските беси“, *Известия на Историческото дружество,* VI, 31—47.
1929 „Принос към древната история на Ловчанско“, I, 76—85.
1931 „Антични известия за р. Марица“, *Сборник в чест на митр. Максим,* 81—6 (София).
1946 „Предисторически находки от Пирдопско и името на Пирдоп“, *Известия на Археологическия институт,* XV, 167—9.

Керамитчиев, А. *Жива Антика,* XV, 108—113.

Миков, В.
1943 *Произход и значение на имената на нашите градове, села, реки, планини и места* (София).
1970 „Материали от последния период на бронзовата епоха в Северозападна България“, *Археология,* 1970/3, 48—56.

Михаилов, Г.
1944 *Гръцките епиграми от българските земи* (ГСУИФФ., XXXIX, София).
1973 *Траките* (София).

Младенов С.
1915 Имената на десет български реки“, *Списание на БАН,* X, 41—70.
1921 „Имената на още десет български реки“, *Списание на БАН,* XVI, 65—104.
1922 „Две антични имена на реки в българските земи“, *Годишник на Пловдивската библиотека за 1922,* 41—54.
1925 „Арда, Марица и Тунджа“, *Сборник Б. Дякович,* 295—309 (София).
1927 „Имената на седем български столици“, *Българска мисъл,* II, 485—93.
1933 „По въпроса за етимологичното обяснение на някои местни имена в Родопската област“, *Сборник в чест на Анастас Иширков,* 257—63 (София).
1936 *Сравнително индоевропейско езикознание* (София).
1941 Етимологичен и правописен речник на българския книжовен език (София).

Надель. Б. И.
1955 „К вопросу о фракийском языке“, *Ученые записки Мн. гос. пед. института имени А. И. Герцена,* 111, 142—3.
1956 „Фонетические явления фракийского и иллирийского языков“, *Вопросы языкознания,* V/4, 72—81.

Нерознак, В. П.
1970 „Фракийские реликты балканских языков“, *Ученые записки Ленинградского университета № 343, вып. 73. Балканская филология,* 80—88.

Çарафов, Т.
1973 Тракийските сатри, ГСУ, LXVII/1, 119—91.

Сергеев, В. С.
1948 *История древней Греции,* 2 изд. (Москва).

Симеонов, Б.
1960 „Две тракийски речни имена Нестеница и Паниска“, *Български език,* X, 452—6.
1961 „Пирдоп — Burdapa“, *Български език,* XI, 146—50.
1963 „Паниска или Палиска“, *Български език,* XIII, 538—40.
1972 Велико или Белико“, *Български език,* 1972, 355—7.
1973 За траките и техния език“, *Родна реч,* 1973/2, 72—4.

Стойков, С.
1968 *Българска диалектология,* 2 изд. (София).

Тачева-Христова, М.
1972 „Българската тракология в периода 1966—70“, *Известия на българското историческо дружество,* XXVIII, 423—56.

Толстой, И. И.
1953 *Греческие граффиты древних городов Северного Причерноморья*, (Москва—Ленинград).

Тончева, Горанка
1973 „Състояние на проучванията върху произхода на траките", *Исторически преглед*, 1973/5, 99—106.

Тодоров, Я.
1940 „За речното име Места", *Известия на Историческото дружество*, XVI/XVIII, 493—7.

Филов, Б.
1912/3 „Златен пръстен с тракийски надпис", *Известия на Българското археологическо дружество*, III, 202—23 (София).
1934 *Надгробните могили от Дуванлий, Пловдивско* (София).

Фол, А.
1970 *Демографска и социална структура на древна Тракия. I хилядолетие пр. н. е.* (София).
1975 *Тракия и Балканите през ранноелинистическата епоха* (София).

Христов, Г.
1964 *Местните имена в Маданско* (София).

Цончев, Д.
1938 Имената на река Марица", *Прометей*, III, 18—20

Чанков, Ж.
1958 *Географски речник на България* (София).

*

Ανδριώτης, Ν. Π.
1953 „*Ἡ γλῶσσα τῆς Θράκης*", *Ἑταιρία Θρακικῶν μελέτων*, XX (Атина).

Barić, H.
1954 „Poreklo arbanasa u svetlu jezika", *Lingvističke studije*, I (Sarajevo).
1956 „Albanisch, Romanisch und Rumänisch", *Godišnjak*, I, 1—15 (Sarajevo).
1959 *Istorija arbanaskog jezika* (Sarajevo).

Barrs, J. Th.
1926 „The Ancient Names — local, personal and divine of Dacia and Moesia", *Classical Philology*, XLVII, 211—4.

Berciu, D.
1960 „Sînt geţii traci nord-Dunăreni?" *Studii şi cercetări de istorie veche*, II, 261—83.

Beševliev, V.
1959 „Nachträge zu den thrakischen Sprachresten", *Linguistique Balkanique*, I, 65—68 (София).
1961a „Amlaidina und Sippe", *Linguistique Balkanique*, II/2, 67—76.
1961б „Die Thraker im ausgehenden Altertum", *Studii Clasice*, III, 251—63.
1962a „Le nom antique de Sveti Vrač (Bulgarie) siège épiscopal au VIe siècle", *Byzantinoslavica*, XXIII, 1—5.
1962b „Thracische Personennamen mit lateinischen Suffixen", *Živa Antika*, XII, 93—4.
1963 „Griechische theophore Personennamen und lateinische Spitznamen der Thraker", *Linguistique Balkanique*, VI, 61—70.
1964 „Über manche ältere Theorien von der Romanisierung der Thraker", *Etudes Balkaniques*, I, 147—58.
1965 „Inschrift in unbekannter Sprache aus Nordbulgarien", *Glotta*, XLIII, 317—322.
1966 „Inschrift in unbekannter Sprache aus Bulgarien", *Linguistique Balkanique*, XI/1, 5—7.
1968 „Ein verkannter thrakischer Ortsname", *Известия на Института за български език*, 16, 75—7.
1970 *Untersuchungen über die Personennamen bei den Thrakern* (Amsterdam).

Bilabel, F.
1927 *Geschichte Vorderasiens und Aegyptens von 16—11. Jhdt. v. Chr.* (München).

Boisacq, E.
1926 „L'étymologie de gr. RHEZOS", *Revue des études grecques,* XXXIX, 332—4.
1923 *Dictionnaire étymologique de la langue grecque* (Heidelberg).
Bolelli, P. и E. Companile.
1961 „Stratificazione dell'onomastica celtica antica," *Riassunte delle communicazioni, VII Congresso internazionale di scienze onomastiche* (Firenze), 22—3.
Bonfante, G.
1937 Il carattere satəm del tracio e la trascrizione greca dell' Z S sonora)„ *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung,* 64, 127—9.
1939 „Ancora il carattere satəm del tracio", *Ravue des études indo-européennes,* II, 61—3.
1955 „A Note on the Samothracian Language", *Hesperia,* XXIV, 101—9.
Brice, W. C.
1961 *Inscriptions in the Minoan Linear Script of Class A* (London).
Brandenstein, W.
1936 *Realencyclopädie der Altertumswissenschaft,* s. v. *Thrake,* 913.
Brîncuş, Gr.
1963 „Über die einheimischen lexikalischen Elemente im Rumänischen", *Revue des études sud-est européennes* (Bucureşti).
Brugmann, K.
1902 *Kurze vergleichende Grammatik der idg. Sprachen* (Berlin / Leipzig).
Buck, C. D.
1955 *The Greck Dialects,* 2d ed. (Chicago)
Budimir, M.
1930 „Zu den Donaunamen", *Comptes rendus du IIIe Congrès des géographes et ethnographes slaves en Yougoslavie,* 353—55.
1958 „Iz tračkog rečnika", *Studia in honorem D. Dečev,* 85—91 (София).
Çabej, E.
1958 *Bulletin i Universitetit shteteror të Tiranës,* ser. shk. shoq., XII/2, 54—68.
1969 *Studii şi cercetări lingvistice,* X, 552—63.
1964 *Studime filologjike,* 3 (Tiranë).
1972 „Über einige Lautregeln des Albanischen", *Die Sprache,* 18, 132—54.
Capidan, Th.
1922 „Alb. — rumän. Beziehungen", *Dacoromania,* II, 487—94.
1943 „Coup d'oeil sur les occlusives gutturales de la langue thrace", *Langue et littérature,* II, 87—115 (Bucureşti).
Chantraine, P.
1968—75 Dictionnaire étymologique de la langue grecque", I—III (Paris).
CIG = *Corpus inscriptionum Graecarum.*
CIL = *Corpus inscriptionum Latinarum.*
Cimochowski, W.
1958 *Bulletin i Universitetit shteteror të Tiranës,* ser. shk. shoq., X, 37—49.
1960 *Lingua Posnaniensis,* VIII, 133—44.
Cox, C. W. M. и A. Cameron
1932 „A native inscription from the Myso-Phrygien Borderland", *Klio* XXV, 34—49.
Crossland, R. A.
1971 „The Position in the Indo-European Language-Family of Thracian and Phrygian and their Possible Close Cognates: Some General Observations", *Studia Balcanica,* 5, 225—36.
Daicoviciu, G.
1951 *Studii şi cercetări de istorie veche,* II, 119—22.
1955 *Studii şi cercetări de istorie veche,* VI, 57, 59, 260—202.
Dečev = Detschew, D.
1928a „BEΔY als makedonischer Gott", *Glotta,* XVI, 280—85.
1928b „Die dakischen Planzennamen" (ГСУИФФ, XXIV; София).
1930/1 „Eine neue Deutung der thrakischen Ringinschrift" (ГСУИФФ, XXVII, 9; София).
1931a „Axios", *Zeitschrift für Ortsnamenforschung* VII, 193—9.

1931b Der angebliche thrakische Genetiv (Eine Berichtigung)“, *Indogermanische Forschungen*, XLIX, 111.
1936 „Die Ethnika auf *-ηνος*, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, LXIII, 227—40.
1955a „Die antike Herkunft des bulgarischen Flussnamens Iskar“, *Studia Salač*, 118—131 (Praha).
1955b „Ein zusammengesetzter Beiname der Göttin Hera“, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*, XXXIX, Beibl., 15—22.
1956 „Thrakisches“, *Gedenkschrift P. Kretschmer*, I, 89—92 (Wien).
1957 *Die thrakischen Sprachreste* (Wien).
1960 „Charakteristik der thrakischen Sprache“, 2 попр. изд., *Linguistique Balkanique*, II, 145—213.

Devoto, G.
1929 *Studi Etruschi*, III, 258—61.
1938 „Intorno al concetto di tracio“, *Revue des études indo-européennes* I, 475—80 (Bucureşti).
Dicţionarul limbii române moderne, 1958 (Bucureşti).

Dumitrescu, V.
1971 *L'ethnogenèse des peuples balkaniques* (*Studia Balcanica*, 5, Sofia) 301—315.

Duridanov, I.
1960 „Der thrakische Einfluss auf die bulgarische Anthroponymie“, *Linguistique Balkanique*, 2, 69—96.
1966 „Baltisch-thrakische Parallelen“, *Festschrift Knut-Olaf*, Lund, Studien 8, 55—9.
1968a „Die thrakischen Stammesnamen und Ethnika auf *-atai* (*-atae*, *-ati*)“, *Živa Antika*, 18, 33—48.
1968b „Etymologisches aus dem Bereiche des Thrakischen und Dakischen“, Известия на Института за български език, XVI, 65—74.
1968c „Der Bergname Osogovo“, *Linguistique Balkanique*, II/2, 57—60.
1968d „Thrak. (?) *τρακαλεζαν*“, *Beiträge zur Namenforschung*, 3, 36—7.
1969 Thrakisch-dakische Studien, I. Teil. Die thrakischen- und dakisch-bulgarischen Sprachbeziehungen (Sofia).
1970 „Die Stellung des Päonischen“, *Actes du Xe Congrès international des linguistes* (Bucarest 1967), 759—64.
1971a „Die Vorgeschichte Mygdoniens im Lichte der Sprache“, *Studia Balcanica* 5, 199—205.
1971b „Zur Etymologie des Wortes *(H)urda*“, *Linguistique balkanique*, XVII/1, 51—62.
1972 „Die Stellung des Thrakischen im Kreise der indoeuropäischen Sprachen“, *Thracia*, I, 231—44 (Sofia),
1975 *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle* (Köln—Wien).

Evans, A. J.
1909 *Scripta Minoa*, I (London).

Fick, A.
1873 *Die ehemalige Spracheinheit der Indogermanen Europas* (Göttingen)
1909 *Zeitschrift für veigleichende Sprachforschung*, 42, 85—6.

Fol, A.
1964 „Les Thraces dans l'Empire romain d'occident (Ie—IIIe s.)“, ГСУФИФ, LVIII, n. 2, 299—310.
1971 „Observations préliminaires sur la diaspora thrace en Asie Mineure et dans le Proche Orient pendant l'Antiquité“, *Etudes balkaniques*, 1971/2.

Friedrich, J.
1932 *Kleinasiatische Sprachdenkmäler* (Berlin).
1941 „Phrygia (Sprache)“, *Realencyclopädie der Altertumswissenschaft*, s. v.

Gălăbov, I.
1963 „Die thrakischen *ηνος*-Bildungen“, *Linguistique Balkanique*, VI, 75—9.
1970 „Un cas de contact des aires balkanique et anatolienne“, *Actes du Xe Congrès international des linguistes* (Bucarest, 1967).

Gandeva, R.
1968 „Über die Sprache der Geten nach Ovids „Tristia“ und Epistolae, ex Ponto“, *Известия на Института за български език*, 16 87—95.

Garašanin, M. V.
1958 „Contribution à la connaissance de la civilisation des Dardaniens à l'époque de la Tène", *Živa Antika*, VIII, 121—34.
Garelli, P.
1969 *Le Proche-Orient asiatique* (Paris).
Georgiev, G.
1971 „Die Entwicklung des älteren prähistorischen Kulturen in Südbulgarien", *L'ethnogenèse des peuples balkaniques* (Studia balcanica, Sofia).
Georgiev, V. I.
1938 „Die Inschrift von Ezerovo", *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, 65, 184—92.
1941/5 *Vorgriechische Sprachwissenschaft* (Sofia).
1948 Contribution à l'étude de la toponymie grecque: noms de lieux prétendus préhelléniques (Sofia).
1958 „Problemele subtratului balcanic în lexicul limbii bulgare", *Omagiu lui I. Iordan*, 325—31 (Bucureşti).
1959 „Die Herkunft der Namen der grössten Flüsse der Balkanhalbinsel und ihre Bedeutung zur Ethnogenese der Balkanvölker", *Linguistique Balkanique*, II, 5—27, 119—120.
1960a „Albanisch, Dakisch-Mysisch und Rumänisch", *Linguistique Balkanique*, II, 1—19.
1960b „Dakisches Substrat in der rumänischen Lautlehre", *Studii şi cercetări linguistice*, XI, 481—4.
1960c „Raporturile dintre limbile daca, traca şi frigiana", *Studii Clasice*, II, 39—58.
1961a *La toponymie ancienne de la péninsule Balkanique et la thèse méditerranéenne* (Linguistique Balkanique, III/1).
1961b „Sur l'ethnogenèse des peuples balkaniques — le dace, l'albanais et le roumain", *Studii clasice*, III, 23—7.
1961c „Hellespontos und Bosporos", *Linguistique Balkanique*, III/2, 25—7.
1961d „Theiss, Temes, Maros und Szamos. Herkunft und Bildung", *Beiträge zur Namenforschung*, 87—95.
1961e „Die indoeuropäische Herkunft der ältesten Flussnamen der Balkanhalbinsel", *Studia Onomastica Monacensia* (VI. Internationaler Kongress für Namenforschung, 24—28. August, 1958), 308—310.
1961/2 „Dak. *Drubetis, Dru|obeta(e)* = rum. *druete* „Holz", *Зборник за филологију и лингвистику*, IV/V, 85—6 (Нови Сад).
1962 „Zur dakischen Hydronymie", *Acta Antiqua*, X, 115—21.
1963 „Thrace et illyrien", *Linguistique Balkanique*, VI, 71—4.
1964 „Die dakischen Glossen und ihre Bedeutung zum Studium der dakischen Sprache", *Linguistique Balkanique*, VIII, 5—14.
1965a „Das hethitisch-luwische Deminutivsuffix *-ant-*", Archiv Orientalný, 33, 175—182 (Praha).
1965b „Zum Dakischen", *Zeitschrift für Balkanologie*, 3, 101—3.
1965c „Le dace comme substrat de la langue roumaine, *Revue roumaine de linguistique*, X, 75—9.
1966a *Introduzione alla storia delle lingue indeuropee* (Roma).
1966b „Die Deutung der altertümlichen thrakischen Inschrift aus Kjolmen", *Linguistique Balkanique*, XI/1, 9—23.
1966c „The Genesis of the Balkan Peoples", *The Slavonic and East European Review*, XLIV, 285—97.
1966d „Zum Thrakischen", *Istituto Orientale di Napoli, Annali*, sez. lingu., 7, 83—7.
1968a *La linguistique balkanique et la langue roumaine* (Bucarest).
1968b „Illyrier, Veneter und Urslawen", *Linguistique Balkanique*, XIII, 5—18.
1971a „Das thrakische Suffix *al* und seine hethitisch-luwischen Entsprechungen", *Donum indogermanicum, Festgabe für A. Scherer*, 161—6 (Heidelberg).
1971b „L'ethnogenèse de la péninsule Balkanique d'après des données linguistiques", *Studia balcanica*, 5, 155—77.
1972a „Orpheus und Thamyris", *Thracia*, I, 245—7 (Sofia).
1972b „La thracologie: état actuel", *Etudes balkaniques*, 1972/3, 5—15.

1972c „Thrakische Etymologien“, *Linguistique bulkanique*, XVI/1, 5—8.
1973 „Die ethnischen Verhältnisse im alten Nordwestkleinasien“, *Linguistique, Balkanique* XVI/2, 5—12.
1974 „Prinzipien der Deutung der thrakischen zweistämmigen Personennamen“, *Linguistique balkanique*, XVII/3, 5—21.
1975a „Die thrakischen Götternamen. Ein Beitrag zur Religion der alten Thraker“, *Linguistique balkanique*, XVIII/1, 5—56.
1975b „Die Eigentümlichkeiten der hethitischen Nominalflexion“, *Flexion und Wortbildung* (Wiesbaden).
Gerasimova-Tomova, V.
1974 „Weihinschriften mit thrakischen Namen aus dem Heiligtum des Asklepios — Keilaidenos“, *Linguistique balkanique*, XVII/2, 43—54.
Gerov, B.
1959 „L'aspect ethnique et linguistique dans la région entre le Danube et les Balkans à l'époque romaine (Ier-IIIe s.)“, *Studi Urbinati*, n. s. B., 1/2, 173—191.
1960 „Der thrakische Stamm der Mäden“, *Omagiu lui C. Daicoviciu*, 241—9 (Bucureşti).
Gindin, L. A.
1971 „Le 'pélasgique' et le thrace“, *L'ethnogenèse des peuples balkaniques*, 237—42. (Studia balcanica, 5; Sofia).
Giuglea, G. и G. Ivanescu
1959 „Un cuvînt românescu de origine traco-daca“, dr. *minzáre, mînzára*, mr. *muldzáce*“, *Studiĭ clasice şi cercetări linguistice*, X, 105—12.
Goetze, A.
1957 *Kleinasien*, 2. Aufl. (München).
Graur, A.
1927 „Le suffixe roumain *-escu* et le suffixe thrace *-isc-*“, *Romania*, LIII, 539—52 (Paris).
1938 „Sur le thrace *-iskos*“, *Bulletin linguistique*, VI, 244 (Bucureşti).
1961 „Recherches sur le substrat du roumain“, *Studii clasice*, III, 19—22.
Grégoire, H.
1949 „Influence thraco-thessaliennes et orientales sur les cultes de la Grèce, de l'Italie et de l'Occident germanique“, *Acad. Royale de Belgique, Bull. de la classe de Lettres*, XXXV, 234—52.
Grégoire, H. и G. Bonfante
1944 *Annuaire de l'Université libre de Bruxelles*, VII, 41—6.
Grimm, J.
1868 *Geschichte der deutschen Sprache*, I, 3 (Leipzig).
Gusmani, R.
1959 *Studi frigi* (855—38; 44—9).
1964 *Lydisches Wörterbuch* (Heidelberg).
Haas, O.
1939a „Zur Erklärung der neuphrygischen Inschriften“, *Wiener Zeitschrift der Kunde des Morgenlandes*, XLV, 121—34.
1939b „Über die phrygischen Sprachdenkmäler und ihr Verhältnis zum Armenischen“, *Handes Amsorya*, Heft 7—12, 225—35.
1957 „Die sprachliche Stellung des Phrygischen“, *Езиковедски изследвания в чест на Ст. Младенов*, 451—67 (Sofia).
1960a „Die phrygische Sprache im Lichte der Glossen und Namen“, *Lînguistique Balkanique*, II, 25—36.
1960b „Neue spätphrygische Texte“, *Die Sprache*, VI, 9—17.
1961 Armenier und Phryger“, *Linguistique Balkanique*, III/2, 29—38.
1964 „Das Phrygische und die Sprache der Balkanländer“, *Südosteuropa-Schriften*, 6, 76—89.
1966 *Die phrygischen Sprachdenkmäler* (Sofia).
1976 „Die Sprache der spätphrygischen Inschriften“, *Linguistique Balkanique* XIX/3, 49—82, XIX/4, 53—71.
Hamp, E.
1971 „Deux fantômes de l'ethnogenèse balkanique“, *Studia Balcanica*, 5, 243—6 (Sofia).
Haşdeu, B.
1901 „Cine sunt Albanesii?“ *Acad. Rom. Analele*, ser. II, XXIII, sect. lit. 6—11.

Hermann, E.
1922 *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, L, 301—9.
Hirt, H.
1892 „Gehören die Phryger und Thraker zu dem satəm- oder centum-Stämmen?“ *Indogermanische Forschungen*, II, 143—9.
1898 „Beiträge zur älteren Geschichte und Geographie“, *Festschrift für H. Kiepert* (Berlin).
Historja e Shqiperise, I, 1959 (Tirane).
Hoffmann, H.
1906 *Die Makedonier. Ihre Sprache und ihr Volkstum* (Göttingen).
1905 *Die Indogermanen. Ihre Verbreitung, ihre Heimat und ihre Kultur*, I (Strassburg).
Hutchinson, R. W.
1963 *Prehistoric Crete* (London).
Istoria limbii române, 1969, II (București).
Ivănescu, G.
1964a „Cuvinte românești de origine traco-daca“, *Analele Universitații din Timișoara*, II, 258—63.
1964b „Teoria lui Vladimir Georgiev despre limba traco-daca“, *Analele Universitații din Timișoara*, II, 255—8.
Jacobsohn, H.
1927 „Miszellen. Zum Thrakisch-Phrygischen“, *Festschrift Kretschmer*, I, 72—5.
Jireček, C.
1894 Zum Namen Plovdin oder Plovdiv“, *Archiv für slavische Philologie*, XVI, 596—600.
Jokl, N.
1923 *Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen* (Berlin, Leipzig).
1924a „Albaner“, *Reallexikon der Vorgeschichte*, I, 84—94.
1924b „Illyrer“, *Reallexikon der Vorgeschichte*, I, 92—99.
1925 „Thrakisches“, *Streitberg-Festgabe*, 173—81 (Leipzig).
1927 „Phryger“, *Reallexikon der Vorgeschichte*, X, 141—53.
1929 „Thraker“, *Reallexikon der Vorgeschichte*, XIII, 278—98 (Berlin).
1963 „Die Verwandtschaftsverhältnisse des Albanischen zu den übrigen idg. Sprachen“, *Die Sprache*, IX, 5—156.
Kalléris, J. H.
1964 *Les anciens Macédoniens*, I (Athènes).
Katicić, R.
1964a „Namengebung im römischen Dalmatien“, *Die Sprache*, X, 23—37.
1964b „Illyrii proprie dicti“, *Živa Antika*, XIII/XIV, 87—98.
1968 „Liburner, Pannonier und Illyrier“, *Studien zur Sprachwissenschaft und Kulturkunde*, 363—75 (Innsbruck).
Kazarov, G.
1901 „Uber die Namen der Stadt Philippopolis“, *Philologische Wochenschrift*, n. 50.
1905 „Zur Geographie des alten Thrakiens“, *Wochenschrift für Klassische Philologie*, 33/34, 930—933.
1906 „Thrakisches“, *Archiv für Religionswissenschaft*, IX, 287—9 (Leipzig).
1928a „Thrakisches“, *Indogermanische Forschungen*, XLVI, 229.
1928b „Zur Geographie des alten Thrakiens“, *Klio*, XXII, 84—5.
1937 „Thrakische Religion“, PWRE, VI, A, 472—551.
Klein, W.
1887 *Die griechischen Vasen* (Wien).
Krahe, H.
1925a *Die alten balkanillyrischen geographischen Namen auf Grund von Autoren und Inschriften* (Heidelberg).
1925b „Zu einzelnen illyrischen Eigennamen“, *Beiträge zur Namenforschung*, VI, 237—43.
1954a *Sprache und Vorzeit* (Heidelberg).
1954b „Völkernamen und Flussnamen“, *Festschrift Fr. Zucker*, 227—44 (Berlin).
1955 „Die Sprache der Illyrer“, I (Wiesbaden).

1957 „Die Behandlung des idg. *o* im Illyrischen“, *Studia linguistica in honorem acad. S. Mladenov*, 469—76.

Kretschmer, P.

1894 *Die griechischen Vaseninschriften* (Gütersloh).

1896 *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache* (Göttingen).

1934 *Glotta*, XXII, 201—3.

1934/5 „Sprachliche Vorgeschichte des Balkans“, *Revue internationale d'études balkaniques*, I, 379—386.

1935 „Zum Balkan-Skythischen“, *Glotta*, XXIV, 1—56.

1943 „Die vorgriechischen Sprach- und Volksschichten“, *Glotta*, 30, 184—218.

Kronasser, H.

1961 „Zum Stand der Illyristik“, *Linguistique Balkanique*, IV, 5—24.

Lagarde, P. de

1866 *Gesammelte Abhandlungen* (Leipzig).

Lehmann, K.

1950 *Hesperia*, XIX, 16—25.

1955 „Documents of the Samothracian Language“, *Hesperia*, XXIV, 93—100.

Lenk, B.

1936 „Die thrakischen Stämme“, PWRE, VI, A, 404—7.

Leo, K.

1854 „Einige Bemerkungen über die Sprache der Geten“, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, III, 176—94.

L'ethnogenèse des peuples balkaniques (Symposium international sur l'ethnogenèse des peuples balkaniques, Plovdiv, 23—28 avril, 1969; Studia balcanica, 5; Sofia).

Leumann, M., J. B. Hofmann

1928 *Lateinische Grammatik* (München).

Mateescu, G. G.

1925 „Granița de apus a Tracilor. Contribuțiuni toponomastice și epigrafice“, *Annuarul Institutului de istorie naționala*, III, 377—492.

Mayer, A.

1939 „Illyrisches“, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, 66, 75—127.

1952 „Über das Verhältnis des Makedonischen zum Illyrischen“, *Glotta*, XXXII, 45—89.

1957/9 *Die Sprache der alten Illyrer. I. Einleitung. Wörterbuch der illyrischen Sprachreste. II. Etymologisches Wörterbuch des Illyrischen. Grammatik der Illyrischen Sprache* (Wien).

Meillet, A.

1936 *Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique*. 2e éd. (Vienne).

Meister, R.

1911 *Berichte der sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften*, phil.-hist. Kl., 21—9.

1963 „Der Name der Donau“, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, 78, 53—5.

Meyer, G.

1884/5 *Albanische Studien*, II—III.

1894 „Zu den thrakischen Glossen“, *Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprache*, XX, 116—124.

1904/6 *Grundriss der romanischen Philologie*.

Mihailov, G.

1968 „Rapports onomastiques entre les régions de l'est des Balkans et l'Asie Mineure“, Actes du Ier Congrès international des études balkaniques, VI, 549—55.

1969 „Les Thraces en Egypte“, *Linguistique Balkanique*, 13/1, 31—44.

1970/66 *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*, I (2 изд.) — IV (Serdicae).

Miklosich, F.

1872 *Denkschriften der Wiener Akademie der Wissenschaften*, phil.-hist. Kl., XII.

Mikov, V.

1971 „La Bulgarie à l'âge du Bronze“, *L'ethnogenèse des peuples balkaniques* (Studia Balcanica, 5; Sofia), 50—58.

Mladenov, S.
1926 *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, II.
1927/8 „Die Ortsnamenforschung bei den Bulgaren“, 1914—1925, *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, III, 138—44.
1928 *Balkan-Archiv*, IV, 180—194.
1929 *Geschichte der bulgarischen Sprache* (Berlin/Leipzig).
1929/30 „Albanisch und Thrako-Illyrisch“, *Balkan-Archiv*, IV, 181—94.

Nandriş, G.
1962 „Rumänisch-Slavisch-Thrako-Dakisch“, *Zeitschrift für slavische Philologie*, XXX, 140—61.

Nopcea, F. Freich. v.
1913 „Thrakisch-albanische Parallelen“, *Anthropos*, VIII, 138—50.

Oberhummer, E.
1936 Thrake, Thraker, Landes- und Volksbegriff, PWRE, VI, A, 393—404.

Ölberg, H.
1968 „Idg. *k'* vor und im Albanischen“, *Studien zur Sprachwissenschaft und Kulturkunde* (Innsbruck).

Papazoglu, F.
1964 „Dardanska onomastica“, 8/1, 49—75 (Beograd).
1969 *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba (Tribali, Autariati, Dardani, Scordisci et Moesi)* (Sarajevo).

Părlangeli, O.
1960 „Concordanze toponomastiche traco-messapiche“, *Quaderni dell'Istituto di glottologia* (Bologna), V, 21—9.

Pârvan, V.
1926 *Beiheft 26 zur Zeitschrift für romanische Philologie*, 61—72.

Pedersen, H.
1945 *Lykisch und Hittitisch*.

Philippide, A.
1923/8 *Originea românilor*, I—II (Iaşi).

Pisani, V.
1948 „Tracio *βούδαϑλα*“, *Acme*, I, 292.
1957a „Thrakisches“, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, LXXV, 76—9.
1957b „Zwei thrakische Beiträge: 1. *Μυσός* und *μανδάκης*. 2. Thrak. *Ζειϱήνη*, osk. Herentas“, *Rheinisches Museum*, 100, 389—392.
1959 *Saggi di linguistica storica* (Torino).

Poghirc, C.
1960 „Vocalele rom. *ă*, alb. *ë*, bulg. *ъ* şi oscilaţia *a/e* in grafia cuvîntelor trace“, *Studii clasice*, XI, 657—60.
1961 „La valeur phonétique de l'oscillation graphique thrace *a/e* à la lumière des données des langues balkaniques modernes“, *Studii clasice*, III, 33—7.
1963 „L'alternance *m/mb/b* en thrace et en albanais“, *Linguistique Balkanique*, VI, 97—100.
1967 „Considérations sur les éléments autochtones de la langue roumaine“, *Revue roumaine de linguistique*, 12, 19—36.
1968a „O noua teorie asupra substratului limbii române“.
1968b „Problèmes actuels de l'étymologie roumaine“, *Revue roumaine de linguistique*, XIII, 208—23.
1969 „Influenţa autohtonă“, *Istoria limbii române*, II, 313—25 (Bucureşti).
1970 „Les rapports entre le thraco-dace et le balto-slave“, *Actes du Xe congrès international des linguistes* (Bucarest, 1967), 10, 765—71.
1971 „Réflexions sur les problèmes du daco-moesien“, *L'ethnogenèse des peuples balkaniques* (*Studia Balcanica*; Sofia), 171—79.
1973 „La contribution de B. P. Haşdeu à la théorie du substrat de la langue roumaine“, *Linguistique balkanique*, XVI/2, 85—98.
1974 „L'hydronymie roumaine“, *Linguistique balkanique*, XVII/3, 35—63.
1976 „Thrace et daco-mésien: langues ou dialectes“, *Thraco-dacica* (Bucureşti), 335—347.

Pokorny, J.
1948—59 *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* (Bern).

Popović, I.
1958 „Slaven und Albaner in Albanien und Montenegro“, *Zeitschrift für slavische Philologie*, 26, 301 - 316.
1959a *Beiträge zur Namenforschung*, 10, 243—9.
1959b *Annali*, sez. ling., I, 169—74 (Napoli).
1960 *Zeitschrift für Slawistik*, IV, 714—22.
Pulgram, E.
1947 „Indo-European Personal Names“, *Language*, 23, 189—96.
1960 „New Evidence on Indo-European Names“, *Language*, 36, 198—205.
Rakeva, Z.
1972 „Une inscription d'origine inconnue de Thrace“, *Linguistique balkanique*, XVI/1, 49—53.
RE = *Realencyclopädie der Altertumswissenschaft*.
Reichenkron, G.
1966 *Das Dakische (rekonstruiert aus dem Rumänischen)* (Heidelberg).
Renfrew, C.
1969 „The Autonomy of the South-East European Copper Age“, *Proceedings of the Prehistoric Society for 1969*, XXXV, 12—38.
Ribezzo, F.
1924 *Rivista indo-greco-italica*, VIII, 202.
1932 „Di alcuni sopravivenze traco-illiriche nell'albanese“, *Rivista indo-greco-italica*, XVI, 25—6.
Robert, L.
1965 „Population thrace“, *Hellenica*, 13, 92—3.
1974 „Des Carpathes à la Propontide“, *Studii Clasice*, XVI, 53—88.
Roesler, R.
1873 „Über das Thrakische“, *Zeitschrift für österreichisches Gymnasium*, 105—116.
Rosetti, A.
1958 *Revue de linguistique*, III, 135—9.
1962 *Istoria limbii române*, II (Bucureşti).
Russu, I. I.
1936a „Intorno al nome di Bisanzio“, *Atti del V Congresso internazionale degli Studi Bizantini, Roma; Studi Bizantini e Neoellenici*, V, 554—7.
1936b „Thracica. Note onomastice“. I., *Omagiu fraţilor Lapedatu*, 763—72 (Bucureşti).
1938/40 „Thracica. Note onomastice“, *Anuarul Institutului di studii clasice*, III, 153—9; 354—7.
1938 „Macedonica“, *Ephimeris dacoromana*, VIII, 105—232.
1940 „Heros Manimazos“, *Zeitschrift für Namenforschung*, 16, 157—8.
1941/3 „Graniţa etnica între Traci şi Illiri“, *Cercetări epigrafice şi onomastice, Anuarul Institutului de studii clasice*, 73—147.
1944/8 „Religia geto-dacilor. Zei, credinţe, practici religioase“, *Anuarul Institutului de studii clasice*, V, 61—139.
1948 „Thracica. Notes d'épigraphie et d'onomastique thrace“, III, *Годишник на Пловдивската библиотека и музей*, I, 57—9; IV, II, 1950, 57—9.
1954 „Oiskos (Iskar). Contribution à la toponymie thrace“, *Годишник на музеите в Пловдивски окръг*, I, 195—8.
1957a „Etimologii thrace. Nume de persoane şi de locuri“, *Studii şi cercetări linguistice*, VIII, 161—72.
1957b „Studii illirice“, *Studii şi cercetări linguistice*, VIII, 27—42.
1957c „Dispariţia limbii şi a populaţiilor traco-dace“, *Studii şi cercetări de istorie veche*, VIII, 253—65.
1958a „Etudes illyriennes“, *Studia in honorem D. Dečev*, 105—113 (Sofia).
1958b „Studii illirice“, *Cercetări de linguistica*, III, 89—107.
1958c „Thracica, Notes d'épigraphie et d'onomastique thrace. V“, *Dacia*, n. S. II, 463—6.
1959 *Limba traco-dacilor* (Bucureşti).
1961 *Revue de linguistique*, VI, 80—89.
1962 „Raporturile limbii române cu albaneze şi cu substratul carpato-balcanic“, *Cercetări de lingvistica*, 7, 107—30.
1963 „Die Ortsnamen der Balkanhalbinsel in „De aedificiis“, *Revue de linguistique*, VIII, 129 (Bucureşti).

1965 „Le substrat thraco-dace et illyrien dans le processus de l'ethnogenèse des Roumains", *Revue roumaine d'histoire*, 4, 887—900.

1967 *Limba traco-dacilor*, 2 изд. (Bucureşti).

1969a „Die Sprache der Thrako-Daker" (Bukarest).

1969b „Le substrat illyrien et thraco-dace dans la romanité balkanique et carpato-danubienne", *Actes du Ier Congrès international d'études balkaniques*, II, 125—6.

1970 *Elemente autochtone în limba româna. Substratul comun româno-albanez*" (Bucureşti).

Sarafov, T.
1972 „Une nouvelle étymologie du nom de la tribu thrace *Σάτραι*", *Etudes balkaniques*, 1972/2, 115—20.

Schachermeyr, F.
1964 *Die minoische Kultur des alten Kreta* (Stuttgart).

Scherer, A.
1965 „Fremdensprachige Personennamen im alten Griechenland", *Symbolae linguisticae in hon. J. Kuryłowicz*, 256—64 (Wrocław—Warszawa).

Schmitt-Brand, R.
1967 „Die thrakischen Inschriften", *Glotta*, 45, 40—60.

Schmöckel, H.
1957 *Geschichte des alten Vorderasien* (Leiden).

Schrader, O., A. Nehring
1929 *Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde*, 2 изд. I—II (Berlin, Leipzig).

Seure, G.
1950 „Quelques réflexions générales sur les noms propres thraces", *Serta Kazaroviana* (Известия на Археологическия институт, XVI), I, 165—76.

Şiadbei, I.
1957 *Mélanges linguistiques*, 63—9 (Bucarest).

Simeonov, B.
1963 „Noms de lieux thraces récemment découverts", *Linguistique Balkanique*, VI, 87—92.

1971 „Die Herkunft des Wortes *урда*", *Linguistique balkanique*, 15/2, 33—5.

Skok, P.
1929 *Zeitschrift für Ortsnamenforschnug*, IV, 205.

1931 „Beiträge zur thrakisch-illyrischen Ortsnamenkunde. I. Scupi, Bederiana, Tauresion und Pulpudeva", *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, VII, 34—55.

Solmsen, F.
1897 „Thrakisch-Phrygisches", *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*" XXXIV, 68—80.

Taşliklioglu, Z.
1961 „Recherches épigraphiques en Thrace et en Chersonèse", *Université Istanbul, Fac. des Lettres*, n. 886.

Tomaschek, W.
1893/4 *Die alten Thraker, I. Eine ethnologische Untersuchung*. Sitzungsberichte d. Kaiserl. Akad. d. Wissenschaften zu Wien, 128), II. *Die Sprachreste*, I. Hälfte: *Glossen, Ort- und Götternamen* (ib. 130); 2. Hälfte: *Personen- und Ortsnamen* (ib. 131).

Togeby, K.
1952 „Neutrul in traca", *Cahiers Sextil Puşcariti* I, 256—8.

Ure, I.
1951 Journal of Hellenic Studies, LXXI, 195—8.

Vaillant, A.
1955/7 „Dionysos-Bacchus, Eleutheros, Liber, Sabadios ou Sabazios, le lieu de la liberté et de l'immortalité", *Clio*, VII—IX, 485—6.

Vasmer, M.
1925 *Studien zur albanischen Wortforschung* (Acta et commentationes Universitatis Dorpatensis, I).

Velkov, V.
1968 „Über die antiken Namen des Flusses *Arda*", *Известия на Института за български език* XVI, 79—85.

1971a „*Gestistyrum* — ein angeblich thrakisches Wort“, *Linguistique balkanique*, XV/2, 37—9.

1971b „Thraker und Phryger nach den Epen Homers“, *L'ethnogenèse des peuples balkaniques (Studia balcanica*, 5; Sofia), 279—285.

Velkova, Ž.

1967 „Die thrakische Sprache“ (Bibliographischer Anzeiger 1852—1965), *Linguistique balkanique*, XII, 155—84.

1971 „Zur antiken Ortsnamenkunde Thrakiens“, *Linguistique Balkanique*, XV/2, 41—5.

1972 „Die thrakische Sprache (Bibliographischer Anzeiger 1966—70), *Linguistique balkanique*, XVI/1, 55—63.

1974 „Nachträge zu den thrakischen Sprachresten“ (1957—72), *Linguistique balkanique*, XVII/2, 55—77.

Vlahov, K.

1963 „Die geographische Verbreitung der thrakischen Personennamen mit Vorderglied AYLY-“, ГСУФФ, LVII, n 2, 375—88.

1964a *Nachträge und Berichtigungen zu den thrakischen Sprachresten und Rückwörterbuch* (ГСУФФ, LVII, 2; Sofia).

1964b „Zur Frage des Personennamenssystems der thrakischen Sprache (Personennamen, die von Flussnamen abgeleitet sind), ГСУФФ, LVIII, n. 2, 533—65.

1965a „Der Lautwechsel E : A im Wortteil -zenis: -zanus der thrakischen Namen“, *Akten der VIII Internationalen Konferenz „Eirene“* (Budapest).

1965b „Zur Frage der Gräzisierung thrakischer Personennamen“, *Živa Antika*, XV, 39—44.

1966a „Das thrakische Wort 'para' und seine Deutung“, *Živa Antika*, XV, 295—304.

1966b „Die Vertretung der i. e. ā und ē im Thrakischen“, ГСУФФ, LX, 43—134.

1966c „Sind die Wortteile -OKO, -TOKO u. a., die in zweistämmigen Personennamen auftreten, thrakisch?“ *Živa Antika*, XV, 305—19.

1968a „Die *l*- und *k*-Suffixe in der thrakischen Personennamenbildung“, ГСУФЗФ, 62, 241—82.

1968b „Über die Vokalquantitäten im Thrakischen“, *Actes du Ier Congrès international d'études balkaniques*, 6, 485—95.

1971 „Areale und ethnographische Distribution der thrakischen Personennamen“, *Studia balcanica*, 5, 193—7.

1974 „Das thrakische Wort ΔIZA und seine Deutung“, *Linguistique balkanique*, XVII/2, 33—41.

Vraciu, A.

1970 „Precisări în legătura cu elementul autohton din limba română“, *Limba română*, 19, 101—16.

1971 „Sur le caractère autochtone des populations anciennes de la Dacie: les données linguistiques“, *L'ethnogenèse des peuples balkaniques*, (Studia Balcanica, 5; Sofia), 179—192.

1976 „Sur la méthodologie des recherches dans le domaine des rapports linguistiques du thraco-dace et des autres langues indo-européennes“, *Thraco-dacica* (Bucureşti), 355—326.

Weigand, G.

1927 „Sind die Albaner Nachkommen der Illyrer oder der Thraker?“, *Balkanarchiv* III, 277—89.

Walde, A., J. B. Hofmann,

1938/56 *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, I—III (Heidelberg).

Werner, R.

1961 „Die thrakische Sprache“, *Abriss der Geschichte antiker Randkulturen*, 105—7 (München).

Wiesner, J.

1963 *Die Thraker* (Stuttgart).

Zaimov, J.

1963 „Quelques particularités des noms thraces en Bulgarie“, *Linguistique Balkanique*, VI, 81—6.

ПОКАЗАЛЕЦ НА ЦИТИРАНИТЕ АВТОРИ

Абаев, А. И. 159
Андриотис, Н. П. 9

Берчу, Д. 9
Бешевлиев, В. 8, 9, 120
Бонфанте, Дж. (G. Bonfante) 9, 140, 151, 152
Бранденщайн, В. (W. Brandenstein) 8, 235
Брънкуш, Г. (G. Brînkuș) 9
Будимир, М. 9
Бьотихер, П. (P. Bötticher) 7

Велев, В. 31
Венедиков, Ив. 64, 184
Велков, В. 9, 20, 65
Велкова, Ж. 9
Влахов, К. 9, 25, 26, 176
Врачу, А. (A. Vraciu) 9
Вулпе, Р. (R. Vulpe) 8, 184

Георгиев, В. И. 9, 13, 16, 35, 64, 66, 68, 77, 78, 85, 91, 92, 130, 184, 187, 188, 189, 197, 199, 207, 212, 236, 259, 268
Георгиев, Г. 152, 157
Геров, Б. 9, 184, 210
Гиндин, Л. А. 9
Грим, Я. (J. Grimm) 7
Гълъбов, Ив. 9, 13, 35, 64

Дайковичу, К. (C. Daicoviciu) 9
Данов, Хр. 268, 269
Дечев, Д. 8, 9, 10, 13, 15, 17, 18, 19, 34, 65, 109, 137, 159, 160, 186, 210, 211, 212
Джамбазов, Н. 261
Динев, Л. 31
Дотен, Ж. (G. Dottin) 8
Дремсизова, Цв. 137
Думитреску, В. 264
Дуриданов, Ив. 9, 28, 34, 75, 78, 81, 82, 86, 88, 93, 94, 95, 96

Еванс, А. (A. Evans) 154

Заимов, Й. 13, 35, 36
Золмзен, Ф. (F. Solmsen) 8

Иванов, Т. 36
Илчев, Ст. 13, 35

Йокл, Н. (N. Jokl) 8, 14, 24, 31, 195, 235
Йорданов, Т. 31

Капанцян, Г. 224
Капидан, Т. (Th. Capidan) 8

Кацаров, Г. 8, 13, 48
Кречмер, П. (P. Kretschmer) 7, 8, 9, 24, 25, 143, 149, 150

Лагард, П. дьо (P. de Lagarde) 7
Леман, К. (K. Lehmann) 140, 142, 143, 144, 146, 149, 150
Лео, К. (K. Leo) 7

Майер, А. (A. Mayer) 15
Майер, Г. (G. Meyer) 7, 235
Матееску, Дж. (G. Mateescu) 8
Мейе, А. (A. Meillet) 219
Миков, В. 152, 264, 266
Михаилов, Г. 9, 48, 135, 139
Младенов, Ст. 8, 235

Надел, Б. И. 9
Неринг, А. (A. Nehring) 8
Нерознак, В. П. 9
Николов, Б. 156, 157

Папазоглу, Ф. 9
Пенков, Ив. 31
Пизани, В. (V. Pisani) 9
Погирк, Ч. (C. Poghirc) 9
Поповић, И. 212
Първан, В. (V. Pärvan) 8

Русу, И. И. (I. I. Russu) 9, 27, 28, 31, 74, 235
Рьозлер, Р. (R. Roesler) 7, 45

Сарафов, Т. 7, 9
Сергеев, В. С. 268
Симеонов, Б. 9
Сьор, Ж. (G. Seure) 8

Ташликлиоглу, 3, 9
Толстой И. И. 144, 149
Томашек, В. (W. Tomaschek) 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 17, 18, 187, 195

Фик, А. (A. Fick) 7, 9, 13, 16
Филипиде, А. (A. Philippide) 8
Филов, Б. 105, 106, 111, 113, 114, 135, 136

Хаас О. 218
Хирт, Х. (H. Hirt) 8
Хюбшман, Х. (H. Hübschmann) 7

Шрадер, О. (O. Schrader) 8

Barić, 204, 209, 212
Bechtel, F. 238
Beševliev, V. 67,
Bilabel, F. 224
Bolleli, T. 239
Boefante, G. 140
Brandenstein, W. 144,
Brice, W. C. 154
Brugmann, K. 132
Buck ... 110

Çabei, E. 209, 212
Cameron, K. 200
Campanile, E. 239
Capidan, Th. 212
Cimochowski, W. 212

Cox, K. 200

Daicoviciu, G. 199
Detschwc (Dečev), D. 8, 11, 12, 35, 36, 106, 112, 126, 127, 129, 130, 144, 184, 194, 195, 106, 197, 199, 204, 205, 207, 208, 210, 213, 223
Devoto, G. 239
Dumitrescu, V. 264
Duridanov, I. 13, 15, 81, 82, 86, 88, 93, 94, 95, 163
Evans, A. 154, 157
Fick, A. 238
Fraenkel, E. 41, 199
Friedrich, J. 128, 200, 216, 223

Garašanin, M. V. 215
Garelli, 223
Georgiev, V. I. 14, 38, 42, 43, 47, 55, 58, 65, 66, 68, 69, 70, 72, 74, 75, 76, 80, 81, 82, 86, 88, 90, 92, 93, 96, 97, 98, 108, 112, 137, 179, 194, 198, 220, 236, 239, 261
Gerasimova-Tomova, V. 83
Grégoire, H.
Geodze, ... 224
Gusmani, R. 216

Haas, O. 200, 216, 219, 224, 227
Hamm, J. 260
Hauschild, R. 174
Hermann, E. 223
Hirt, H. 204, 212
Hofmann, J. B. 109, 113, 139, 229
Hoffmann, O. 65, 199
Horalek 260
Hutchinson, R. W. 154

Jokl. N. 27, 104, 199, 204, 212, 215, 216

Kaibel, 109
Katičić, R. 236
Kazarow, D.
Krahe, H. 186, 236
Kretsehmer 200, 204, 223
Kronasser, H. 236

Lambrino S. 110
Lahmann, K. 65, 139
Leumann, M. 113, 139
Locher Hüttenbuch 20

Mayer. A. 186
Meister, R. 223
Meyer, G. 209
Mihailov, G. 36, 65, 126, 139.
Mikloschich, F. 204
Mikon 262, 264
Mladenov, St. 109, 157

Öeberg 210

Pedeusen. H. 223
Philippide, A. 212
Pisani 215
Poghirc, C. 198
Pokorny, J. 143, 65, 74, 92, 112, 118, 209, 225, 239
Popović, I. 212
Pârvan, V. 212
Pulgram, E. 239

Revfrew, C. 264
Rosetti, S. 214
Russu, I. I. 9, 24, 25, 198, 204, 210, 214

Schachermeyr, F. 154
Schmoekel, ... 224
Schwyzer, E. 136, 144, 150, 229
Şiadbei, I. 212
Škok, P. 212
Solmsen, F. 41

Thumb, A. 174

Vasmer, M. 309
Velkov 268
Vrdciu, A. 198

Walde, A. 143, 199, 229
Weigand, G, 204, 212

ПОКАЗАЛЕЦ НА ДУМИ

АВЕСТИЙСКИ

adu- 66
akǭ 59, 72, 99, 100
aspa- 61
avaiti 59
axšaēna- 32, 197
azəm 108
būza- 45, 46, 99
dāman- 88
dānuš 82
jantar- 83
janti- 61, 95
maēϑanəm 86
paurwatā- 8 9
Ranhā 205
sūra- 94, 102, 165
vis 69, 82, 168
xšaya- 92
xšayeiti 92
zaoþar- 45, 102, 167, 170

АЛБАНСКИ

ambel 194, 214
baba, babë 233
besë 68, 99
bjeshkë 214
breth 70
brî 70, 71, 99
bukur 199
burrë 42, 99, 169, 197
dale 119
dardhë 214
dash 239
ditë 81, 97
djek 205
dhatë 72, 100
dhjamë 205
drê 45, 100
drute 197, 214
ebp, elb-i 209
esell 209
gjarper 205
gjarpën 205
gjatë 209
gjysh 72, 100
kal 213
karpë 38, 197, 201, 214
kut 213
luftë 213
mal 197, 214
man 196, 214
mand 214
mend, mund 209
madh 58
mat 209
mes, mez-i 101
mund 209
nëntë 209
njeri 109
njëzet 209
pelë 207, 215, 285
pesë 205
përrua 187
pjek 205
pyll 214
ragal 240
re 235
rshinë 213
shatë 206
Shkodër 213
shqer 197, 206, 215
shtatë 197, 209
tetë 205
Tomor 213
ujë 88
uɫq 239
vet(e) 61, 102, 214
vend 215
vjet 205
vis 69, 168, 207, 214
Zeza 130
Zeze 130
zezë 130
zi 130

АНГЛИЙСКИ (И АНГЛОСАКСОНСКИ)

down 37
dūn (англосакс.) 37, 76, 100, 165
geat 217
hollow-tree 196
quick, англосакс. cwicu 267
þwīnan (англосакс.) 94
widu, wudu (англосакс.) 196

АРМЕНСКИ

aic 98, 197
aitnum 225
akn 59, 98
ałkat^{c} 225
anun 225
arawr 225
asr 225
atamn 225
ateam 225
audi 225

buz 46
deł˙n 195
dikᶜ 42
erek 78
haci 225
haẏkᶜ 225
hot 225
hoviw 225
jeṙn 15
jˈl 71
jur 81, 96
karkac 19
mizeṁ 196
pᶜartᶜam 207
sēr 64
sirem 64, 86, 175
tᶜolum 148
ul 207

БЪЛГАРСКИ

аз 108
Арда 244
Атия 64
балан 35
бара 186
Беброво 46
Бела 65
Бела река 35
Беласица 33
Бело 65
Белчо 65
Бельо 65
Бистра 45, 69
Бистро 69
Бистрьо 45, 69
блян 145
Богдан 41
Борислав 41
брица 13
брод 70
бръз 45, 71
буника 195
бъз 200
Бърза 45, 69, 71
Бързо 45, 69, 71
Бързьо 45, 69, 71
бял, бел 33
Бяла 45
Бяла река 65
Вит 88, 164, 203
Воден 24, 33
Вълко 45
галя 16, 59, 78, 100, 171, 178
глава 30, 31
Глава Панега 30
Градец 183
Градище 183
грив 253
Гьоксу, Гьопсу 250
Гьопса 250
давя 194
д̌еен 59, 100
дръм 81
дръма, дръмка 81
Дунав 245
дърма 100
езда 65
Елен 45, 76
елха 240
Еркене 162
Етрополе 188
Етър 63
зелка 217
земя 60
злат 179
Златан 45, 60, 81, 179
златен 101, 164
Злати 45, 81
Златна Панега 30, 31
зъмя 60, 81, 167
Ибър 246
Искър 88, 247
Караполци 188
катеря се 253
катерица 253
Кожани 241
Кърпец 85
Лом 248
лош 61, 101
Лъжене 188
Марица 246
Места 87, 248
Нестеница 87
Ниш 214
Одрин 88
Осъм 32, 33, 39, 249
Панега 31
Пирин 38
Пловдив 252
порой 187
Рила 37, 92
Родосто 91
Росита 205
Росица 205
рофея 255
руфя 255
самодива 61
Сапарево 188
Светлан 61, 167, 178
Светослав 40
свещилка 27
седмак 197
Селиврия 189
скръж, скреж 19
Струма 249
Стряма 39, 66, 250
Темна река 34
Темното дере 34
Темщица 34
Тимок 151, 250

тласкам 96, 102
Тунджа 250, 251
Тъжа 250, 251
Цапарево 188
Циропол 252
Црна река 32
чедо 43, 83, 101
чер 58, 59, 84, 85, 167
червен 196
черваникав 196
Черна вода 32
Черни Тимок 34
Черно море 32
Черню 45
ядя 61, 65, 99
Янтра 63, 167, 203, 251

ГОТСКИ

abrs 63
agis 59
ana 39, 64, 99
briggan 71
dōms 216
fani 89, 101, 164
gulþ 31
-kunds 73
riqiz 78
stains 73
swarts 32
ut- 102, 178

ГРЪЦКИ

Ἄβδηρα 36
ἀγλαόδωρος 57
ἀγλαομειδής 57
ἁγνός 57
ἄγουρις (гр. ?) 19
Ἀδήριτος 96
Ἄδωνις 56
ἀθάνατος 57
Ἀθήνη 56
αἰγικός 64
αἰθήρ 240
αἰθρία 240
αἴθω 64
αἴξ 64, 197
ἀκτή, *Ἀκτή* 36, 37, 63, 64 99
ἄκτιον, *Ἄκτιον* 63, 64
ἄκων 37
Ἀλέξανδρος 54
ἅλμη 38
Ἁλμυδισσός (миз.) 38
Ἅλμυρις 205
ἁλμυρός 205
ἄλογχον 11
ἀνά 39, 64, 66
Ἄναυρος 66
Ἀνδροσθένης 54, 71
ἄνθη 64
ἄνθος 64
ἀνίκητος 57
Ἄξειος (дако-миз., иран.) 32
ἀπεράω 205
ἄπιος 90
Ἀπολλόδοτος 53
Ἀπολλόδωρος 53
Ἀπολλοφάνης 53
Ἀπόλλων, *Ἄπλουν* 59, 61
ἆπτρα 27
ἅπτω 27
ἄργιλ(λ)α 11
ἄργιλλος 11
ἀ̣γός 11, 45, 65, 77, 99
ἄρδω 65
ἄρκτος 239
Ἄρκτος 239
ἄρσην, *ἄρρην*, *ἄρσης* 98
Ἀρτεμίδωρος 53
Ἀσκληπιός 61
ἀστερόμματος 59, 179
ἀστικός 67
Ἀστοβουλος 67
ἀστός 67
Ἄστος 67
ἄστρον 59
ἁφή 27
Ἀχελῷος (пел.) 66, 161
ἀFώς (дор.) 66
βαβαῖ, *βαβαί* 232, 233
βείλομη (беот.) 83
βέλλομαι (тес.) 83, 101
Βενδιδώρα 53
[Β]ενδίδωρος 53
Βενδιφάνης 53
βλάβη 128, 131
βλάβω 128
βόρβορος 187
βούλη 83
βούλομαι 83
Βρυκαι 223
Βρυκεῖς 223
Βρύκες 223
γάλως 216
γενικός 62
γένυς 216
Γεράνωρ 44, 79
γέρας 43, 71, 103
Γεράστρατος 44
Γέρης 41, 44, 79
Γέρυλλος 41, 79
δᾶ (дор.) 226
δεσπότης 57
δείλομαι (локр., делф.) 83
Δειος 76
δήλομαι (дор.) 83
Δημήτηρ, *Δαμάτηρ* 60
Δημογένης 79
δημός 205
Δηριμένης 44, 96
δῆρις 44, 59, 96, 102
Δῆρις 44, 96
Δίανδρος 70

Δίας, Διᾶς 41, 44, 74
Διογένης 41, 53, 54, 75, 79, 164
Διόδωρος 53
δίομαι 97
διόμενος 97
Διος 76
Διονυσογένης 53
Διονυσόδωρος 53
Διόπαις 42, 54, 74, 75, 90, 91, 97
Διόσκουρος 41, 54, 75, 84, 164
Διόσκους 75
Δίος 76
Δίων 44
-δοκος 96, 171
δόρυ 96, 171
Δορύλας 41, 86, 96
δραμεῖν 43, 102
Δρῆρος 102
Δρόμιος 61
δρόμος 98
δρυμός 81
δύρομαι 19, 104, 165, 169, 171
δυσνίκατος 57
δώτειρα 57
δωτήρ 57
Δωτίς 61, 102
Δωτώ 59
ἕβρος (тр. ?.) 37, 129
ἐγών 130
ἐλευθερεύς 57
Ἐλευθέριος 57
ἐλεύθερος 57
Ἐλεύθερος 57
Ἐλευθήρ 57
Ἐλευσινία 56
Ἕλληνες 267
ἕλμις (пел.) 162
ἐνδία 241
ἐπηκόος 57
ἐπίπιος = *ἐφίππιος* 62
ἐπιφανής 57
ἑπτάπλευρον 196
Ἐρασῖνος (пел.) 205
ἐρέας (тес.) 110
ἐρεβεννός (еол.) 77
ἔρεβος 77, 162
ἐρέεσφι 110
Ἑρμογένης 53
Ἑρμόδωρος 53
Ἑρμοκράτης 53
Ἑρμόφιλος 53
Ἐστία 55
ἔτος 130
εὐαὶ σαβαῖ (тр. ?) 228
εὐάν (тр. ?) 228
εὔκαρπος 57
εὐλόγητος 57
Εὐμένης 54
Εὔξεινος 32
εὐοῖ σαβοῖ (фр.) 227
Εὐρυγένης 37, 41, 77, 79, 164
εὐρύς 37, 77, 100
ἐύς (хом.) 113
εὐχάριστος 57
εὕω 27
ἕως 66
ζάω 127, 130
Ζεύς 55, 56, 61
ζυγία, Ζυγία 57
Ἡράκλειτος 53
Ἡρογένης 54
Ἡρόδοτος 53
Ἡρόδωρος 53
Ἡρόξενος 53
Ἡρότιμος 53
Ἡρόφιλος 53
Ἡρόφυτος 41
ἥρως 62
ἠύς (хом.) 113
ἠώς, Ἠώς (хом.) 56
θαάσσω 186
θάβακον 186
θαιμός 196
Θάλεια 60
θαλία, Θαλία 60
Θαλλώ 60, 100
θαυμ[ατουργός] 57
Θεαγένης 42, 74
θείνω 59, 72
Θεισόα 75
Θεόβουλος 83
Θεογένης 41, 42, 43, 54
Θεογῆς 42
Θεόγνητος 41, 42, 74, 84
Θεοδᾶς 42
Θεόδοτος 42
Θεόδωρος, 42, 43
Θεοδώτης 42
Θέοινος 42
Θεόλας 74
Θέολλος 74
Θεομένης 42, 43
Θεόξενος 42
θεός 42, 100, 171
Θεοσθένης 42
Θεότεκνος 41, 42, 54, 74
Θεότιμος 42
Θεότοκος 41, 74
Θεοφάνης 42
Θεόφιλος 42
Θεοφυλάκιος 74
Θεοφύλακτος 42
Θέρμα, Θερμαί 32
Θερμός 100, 163, 173
Θερσίλος 73
θέρσος 100
Θεΰλλος 74
Θέων 41, 74
θνήσκω 109
θοῦρος 100
Θρακίας 20
Θρασύβουλος 54
θυοσκόος 152
Θυραιγένης 41, 79
θωμός 216
θώραξ 241

ιαρός (дор.) 82
ιατρός 57
δη (пел.) 100
Ιέραξ 239
ερός 246
ἰή (фр. ? тр. ?) 226
ἰητήρ 57
ἵλεως 57
Ἱππεύς 44, 77
Ἱππίας 44, 77
Ἵππις 77
Ἱπποθόος 44
Ἱπποκλῆς 44
Ἱπποκράτης 44
ἴσος, FίσFος 60, 68, 99
ἰσχυρός 57
Κάβειροι (самотр. ?) 152
κάμμαρος 241
Κανδαύλης (меон.) 14
καταχθόνιος 57
Καύκωνες 268
κέκασμαι 81
κεκαδμένος. κεκασμένος 81
κελαινεφής 85
κεραύνιος, Κεραύνιος 56, 57, 58
κεφαλή 241
κῖκυς (пел.) 267
κνωπεύς 241
κοέω 152
κόης. κοίης 152
κόνυζα 21
Κύνθος (пел.) 92
Κυνός[ουρος] 52
κυρία 57
κύριος 57
Λαγένης 41, 79, 86
λαός 43, 101
λευκώλενος 56
λυχνῖτις 27
λύχνος 27
λόγχη 11
μᾶ (дор.) 43, 86
μάκαρ 57
μακάριος 57
μέγας 57, 58
μέσος 64
Μέσχοι (миз. ?) 224
μῆλον 195
μήλωθρον 195
μήτηρ 57
Μολῖς (сем.) 47
Μόσχοι (миз. ?) 224
Μυόννησος 187
μῦς 46
Μυχθονία 186
Νεστοκράτης 53
νύσα 101
οἰκογένης 69, 164
Ὀλύμπιος 56
ὀμείχειν 196
Ὄρυντ[ος, -ίων] 52
ὅσιος 57
ὅσσε (хом.) 83
ὀτοτύζω 230
ὀττοτοτοῖ (фр. ?) 229, 230
οὐράνιος 57
Οὐράνιος 56
ὀφρύς 240
παῖς 43, 101
Παλλάς (самотр.) 56
παντο[ποι]ός 57
παπαῖ (трак. ?) 231
πας (кипърски) 97
πατήρ 57
πάτριος 57
πατρῷος 57
παῦς (ат.) 43
πέλεκυς 17
Πέλωρος 52
πέργαμον, -ος (пел.) 89
Πέργαμον, -ος (пел.) 89, 101
περικαλλής 57
πιστός 67, 99, 197
πλεῖστος 60, 101
πολιάς 57, 63
πόποι (дриоп.) 232
Πρίαπος 49
προάστιος 57
προπυλαῖος 57
πῦρ 60
πυρρός 34, 85, 101
πῶλος 207
ῥάξ 241
Ῥιγινία 77
ῥῖγος 77
ῥιμφαλέος 60, 101, 173
ῥῦμα 60
Σάμινθος (пел.) 143
σάμος 143
Σάμος 142, 143
Σαμοθράκη 142, 143
Σάμος Θρηικίη 142
Σαόννησος 94
σέβω 62
Σιληνός 49
σίνομαι 94, 102
σίντης 94
σκαι(F)ός 94, 102
σκαμβός 241
σκαπτός 94, 102
Στρυμογένης 84
Στρυμόδωρος 53
σώζων 57
σωτήρ 57
ταγός 241
τάρπη 18
τεῖχος 75
τέλος 241
τερπικέραυνος 56
τῆλε 101
Τηλεφόντης 83
τιθήνη 61, 98
τίτθη 61
τῖφος 97, 102
τοτοῖ (фр. ?) 229, 230
Ὑάμπολις 186

Ὑάντες 186
ὗδος 88
Ὑδροῦσ(σ)α, Ὕδρουσσα 103
ὕδωρ 81, 164, 171
ὑῆς (тр. ?, фр. ?) 228, 229
ὕψιστος 57
φαιδρός 45, 71, 100
Φαῖδρος 45, 71
Φαῖστος 45, 65, 99, 175
φαλακρός 241
φαλός 34
φαλλός 12
φάντα 59, 70
φάσκω 61
φάσμα 61, 99
Φιλιππόπολις 185
φῖτυ 59, 99
φῖτυς 59, 99
φλεγυρός 59, 99, 171
φλόμος=φλογμός 27
φόρμιγξ 13
φρατρία 201
φρήτρη (йон.) 201
Φρύγες 223
φύλη 69
φῦλον 69
φύσις 59
φώγω 27, 216
φωσφόρος 57
χάλις 15, 165
χείρ 79, 103
χεῦμα 217
χθόνιος 57
χθών 186
χλωρός 216
χύτρα 103
ὦπα (вин. пад.) 83

ДАКО-МИЗИЙСКИ

adila 194, 208
Ἀεδάβη 185
Αἰαδάβα 185, 259
αἰζ- 197
Αἰζισίς 208, 210
Acidava 184
amalusta, amolusta, amulusta 194, 214
ἀλοῖτις (дард.) 20
απα 197
Apuli 25
Apulum 25
Aptasa 25
Αργεδαυον 184
Arcidava, Ἀργίδαυα, Arcidaba 184, 207
Asamum 33
αξ(ε)ι- 32, 197, 201
Ἄξ(ε)ιος, Ἀξειός 186, 187, 209
Ἀξίοπα 198, 201, 202, 209
Ἄξιος 186, 209
Ἀξιούπολις 198, 201, 209
Ballanstra 34
Βαρδουὰριος (тр. ?) 32
Βαρδάριος, Οὐαρδαριος (тр. ?) 32
bersa 197
Бескиди 214
Βετεσπιος, Ουετεσπιος 214
Βίεσσοι 205
-βιστας, -bⁱstas 197
Bistes, Βιστης 67
Βοιρεβίστας 67
βουδάθλα 194, 201, 202, 209, 210
Βουρδωπες 70
Βουρδοπηνος 70
Βοῦροι 184
Βρεγεδάβα 186, 259
Burridava 184
Buteridavensis 185
Burvista 70
βυρ-, βοιρ- 197
Βυραβειστας 70
Βυρεβίστας 67
Burvista 67
brateraiś (миз.) 200
Brinus (дак. ?) 70
Calidava 185
Capidava 185
δάκινα 194
Δάκες, Δάκαι 46, 209
Δᾶκοι, Δακοί 46, 203, 209
Δανεδέβαι 185, 259
Δάνουσις 246
Danuvius, Danavis 245
Δᾶοι, Δάοι 197
Δᾶος, Daus 45
Δαούσδαυα 185
dava 186, 197, 257, 260
Davus, Δαῦος 197
Δαρδανία 214
Δάρδανοι 214
Decebalus 199
-dela, -δηλα, -διλ(λ)α 194, 210
Δερζειλας (миз. ?) 60
Desudaba 185, 207
Deusara, Δευσαρα 197
deva 186
Diegis, Degis 205
diesapter 27, 195, 205
dielina, διέλλεινα 195, 205
διέσεμα 27, 201, 202, 209, 211
diessathel, diessachel 27
diodela 210
Διτύβιστας (илир.) 67
Δοκίδαβα 184
δουώδηλα 210
dova 186
Drobetae, Δρουβητίς 197, 210
δύν 195
εσπ- (миз. ?) 197
Gabranus (келт. ?) 210
Gerasus 205
Gerbes 25
germi- 197
Germizera, Γερμίζερα 202, 211
Gildoba 185, 207
Giridavenses 185, 207

Grisia 211
Ἱέρασος 205
Ἰιαδεβά 185
Καπίδαυα 185
καρπα- 197
Καρπάτης 38, 201, 202, 206, 214
Καρσίδαυα 184
κινούβοιλα 195, 208
Κληπίδαυα 184
Κομίδαυα 184
κοαδάμα 195, 205, 206, 210
Cosenis 25
Cosingas 25
κοτίατα 196
κοτύαια 196
κρισ(α)-, gris- 197
Κρίσος 202, 209, 211
Κουιμέδαβα 185
Cumidava 184, 259
Κουμούδεβα 185
κ(ο)*υριοννηκούμ* 196
Λύγινος 38
mal- 197, 199, 214
Maluensis 197
Μαρκόδαυα 184
μαντία 196, 214
mantua, *μαντοία* 214
Μάρις 206
Marisia, *Μάρισος* 202, 206, 211
Ματόας (иран. ?) 246
Μέδεκα 28
μενδρουτα (миз.) 200
μίζηλα 196, 210
Μουριδεβά 185
Μύγδονες, *Μυγδόνες* 186
Μυγδονία 186
Μυγδών, *Μύγδων* 186
Μυσία 186, 203
Μυσοί 203, 208
μυσός (миз.) 200
Nais(s)os 214
Νεντίδαυα, *Νετίνδαυα* 184
Ὀδησσός, *Ὀδισ*(σ)*ός* 162
Patavis(s)e(n)sis 207
Patavissa, Patabissa 207, 214
Πατρίδαυα 184
patrizi (миз.) 200
Πατρούισσα 207
Pelendova 184, 207, 215
Πολόνδα(υα) 184
per 197, 199
Perburidavenses 185
Πετρούδαυα 185
Φανάκης 200
Piroboridava, *Πιροβορίδαυα* 185
Pincus 206
Potaissa 207
Πρεδαυήνσιοι 185
πριάδιλ(λ)α 194
Ῥαμίδαυα 185
ῥαθιβίδα 196, 210
riborasta 25
Rusidava 185, 207
Ῥώλης 108
Sacidaba, Sucidava 185, 207
Sagadava 185
Salameir (Palus) 205
Salda(e) 31
Σαλδήνσιοι 31
σαλμ- 198
salmor- 198
Salmorude 198, 202, 205, 208
Σάλμοξις, *Ζάλμοξις* 15
Σαλμυδησσός 190, 198
Salsovia 204, 210, 211
Sancidapa 185
Σαγγίδαυα 185
Σετίδαυα 196
sara 197
Saprisara 197
σατρεῦ (трибал.) 233
σέβα 196
Σινγίδαυα 185
sipoax, sipotax 196, 197, 206
simpeax, scimpeax 196
Scaidava, *Σκεδεβά* 185
Scenopensis
σκιάρη 197, 206, 215
Scorilo, Scorylo 199
Soia 25
Soianus 25
Sucidava, *Σουκίδαυα* 185, 207
συκαλόβον (миз.) 200
Ταμασίδαυα 185
Tapae, *Τάπαι* 35, 210
τεύδιλα 194
Thalamonio 211
Θερμίδαυα 185
Tibisia, *Τιβίσκος* 97
Tierna, Dierna, *Δίερνα* 211
-tilia 194, 210
Tsierna, Zerna(e), *Ζέρνης* 205
Tsinta, Tzinta 206, 211
ude 198
upa 198
Οὐαρδάριος 32
Οὐτίδαυα 184
Vindenis. *Οὐενδενίς* 215
ζαλδ(α)- 198
Ζάλδαπα 197
Ζάλμοξις 15
Ζαργίδαυα 184
ζῆνα 195, 210
ζερμι- 197
Ζερμίζεργα 197, 214
Ζια 210
Ζικίδεβα, *Συκίβιδα* 185
-zila 194
ziodela 194, 210
Ζιρίδαυα 184
Ζισουδεβά 185, 259
Ζουσίδαυα 184

ИЛИРИЙСКИ

Acrabanus 238
Acris 238
Aetor 238
Alkomenai 236
Almus 238
Alor 237
Andes 238
Aous 237
Aplo, -a, -is 238
Apsus 34
Arion 237
Ardaxanos 237
Arsia 238
Artus 239
Asamum (дак.-миз. ?) 33
Audarus 238
B(a)edarus 238
Baezus 238
Barbanna 236
Bardeias 236
Bardibalus 238
Bardus 238
Bardylis 236, 238
Bato 238
Beuzas 238
Bevus 237
Blaedarus 238
Blaesius 238
Blodius 238
Bolouros 236
Ceunus 238
Clausal(a) 236, 237
Codrio(ne) 236
Dasa(s) 239
Das(s)ius 238, 239
Daza(s) 238
Dazius 238, 239
delm- 237
Δευάδαι 235
Dibolia 236
Dumallum (Dimalē) 236
Diocl(e)a 236
Dizeros 237
Docl(e)a 236
Domavia 236
Dravus 238
Drilon 237
Drinus 237
Eordaioi 236
Epicadus 238
Epilicus 237
Gentius 238
Genusus 237
Grabos 238
Hebros 238
Iader 237
Iasae 237
Kopeina 236
Lavo 238
Longarus 186, 236
Loranum 236
Lykkeius 238
Marusio 236
Masus 238
Menda 239
Monunios 186, 236
Morkos 236
Narensii 236
Naro, Naron(a) 236, 237
Nebris 239
Nestos 238
Oidantion 236
Oineus 237
Olbia 236
Onastini (гр. ?) 236
Oneum (Onaion) 236
Oplus 238
Orgēssos 236
Orgomenai 236
Panyassos 236
Parthini 236
Pladomenus 238
Plator 238
Plares 238
Pleuratos 238
ῥινός 235
Rizon 237
sabaia 235
Salangōn 237
Savus 237
scard- 237
Scardon 236
Sermium, Sirmium 238
Scerdilaidos 238
Scerdis 238
Scodra 2 6
sybina 235
Taulantii (Daulantion) 236
Taur- 239
Teuta 238
Teuticus 238
Teutomus 238
Tilurus 237
Titus 237
Tomarus 236
ulc- 237
Ulcirus 238
Ulcudius 239
Varzo 238
Verzo 238, 239

КЕЛТСКИ (И СТАРОИРЛАНДСКИ)

Aura (гал.) 66
βελενούντια (гал.) 195
Biturix 68
Dagobitus 68
cinto- 84
dala (кимр.) 119
uisc (сткимр.) 247
u(i)sce (стирл.) 247

ЛАТВИЙСКИ

Adula 66, 99, 163, 166
apse 34
bàlziêns 67
dinga 75
Dingas 75
ezis 217
gaišs 69
ju'ra 63, 82, 100
mala 197
mītne 86
nuotalcît 96
pie 178
straume 95
strùobs 95
Strùobs 95
tàuta 218
upe 32

ЛАТИНСКИ

Abrit(t)us 36
Αβϱυττος (дак.-миз. ?) 36
alo 110
aqua 66, 195
audax 66
audeo 66
aurora 66, 99, 167
Bacchus 56
Bellicus 26
caput 31,
carus 83
dies 56
equus 168
fragum 241
gens 41, 43, 59, 100
invictus 57
iuvo 113
liber 57, 60, 164
Liber 57, 60
membrana 200
mons 58
montanus 58
mus 46
natus 73
pirus 90
praestantissimus 57
propitius 57
puer 43, 84, 89
quercus 61
rector 57
regina 57, 77
rex 44, 92, 165
Romanus 58
salio 18, 163, 169
satus 43
scaevus 94
sparus 95
squama 16, 164, 169, 172
tulo 148
urina 63, 82
uro 27
ursus 84
urtica 195
Vellicus=Bellicus 26
venus 56
Venus 56
victoria 57

ЛИТОВСКИ

Akelė 66, 161
ãtrus 99
aušrà 66, 99
bãlas 34,
balžîenas 67
bẽbrus 46, 67, 99, 163, 170
birdià 70, 99
brîsti, bredù 70
Bružas 45, 71
gaĩsas. gaisà 69
gînti, genù 59
ginčià 95
gỹsla 71
ežỹs 277
júrė 63, 82
kéršas 34, 58, 59, 84, 167
kéršis 84
kùpsas 86
Kupsėliai 86
kupsẽlis 101
Kurpíkai 85
kur̃pti, kurpiù 85
medékas 28
obuolỹs 14
perkunas 61
rùdas 92
Rudùpė 92
salti 18, 101, 104, 163, 169, 173
Sérmas 93
skretė̃ 94
Skrẽtiškė 94
spindùs 59, 95, 102, 179
sukînis 24
sū́ras 95, 102, 165
šeivà 196
šeivãmedis 196
šil̃tas 93
šùnobelė 103
šùnobuolas 195
tylùs 110
turéti 58, 102
úostas 88
ùpė 32
upẽlis 32
želmuõ 81

Žilmà 81
žiburỹs 58, 78, 102, 166, 170
žibúte 16, 103

МАКЕДОНСКИ

ἀβροῦτες 240
ἀδῆ 240
ἀδραία 240
Αἰανή 241
Αἰγανέη(ς) 241
ἀκρουνοί 240
ἀλίη 240
ἄλιζα 240
Almopia 241
’Ανάδραιμος 24, 25
’Αππίαρα 64
ἄργελλα 11, 40
ἀργίπους 40
ἀρκόν 40
’Αρραβαῖος 241
Astibus 64
βαβρήν 40
Βάλακρος 241
Βαρνοῦς 241
Βερενίκη 241
Βίλιππος 241
Bora (mons) 241
γόδα 40
γοτάν 40
γῶπας 40
δάνος 40
Δάρρων 60
δάρυλλος 40
Deospor 75
Δεοσπουρις 75
Διvδρύμη 80
δράμις 241
δρῆες 241
δώραξ 241
Ἔδεσ(σ)α 33
Elimea 241
Emathia 241
Eordaea 241
ἰνδέα 241
κάλιθος 15
Cambunii (montes) 241
κεβαλή 241
κομ(μ)άραι 241
Κόρραγος 241
κυνοῦπες 241
Λαγος 241
Lyncestis 241
Ὄλγανος 241
Ὄλβηλος 33
Ὄρβηλος, -ον 33
Orestis 241
πάπραξ 21
παραός 241
πέλλα 241
Πέλλα 241
ῥάματα 241
σκοῖδος 241
ταγόναγα 241
τελεσιάς 241
τίλωνες 22
Τραιλος 241

НЕМСКИ (И СТАРОВИСОКОНЕМСКИ)

ātar (ствн.) 99
Attel 66, 99, 163, 166, 167
backen 27, 218
Berg 68, 89, 99, 170
bī- (ствн.) 61
bibar (ствн.) 46
Bilsenkraut 195
Bock 46, 71, 99
brennen 195
Brennessel 195
bringen 71, 99
Düne 37, 76
elira)ствн.) 240
Erle 240
Espe 34
Fels 241
Gold 81, 103, 167
holuntar (ствн) 196
Kies 64, 171, 177
Kolben 200
Quelle 83, 95, 101, 163, 166, 167, 169, 172
rasch 43, 45, 60, 101
Reihe 110
reke (ствн.) 110
ruota (ствн.) 196
Rute 196
sauer 95
schwarz 32
sceran (ствн.) 197
Speer 95
Strom 95, 102
stürzen 58, 78, 102, 170
wito (ствн.) 196
witu (ствн.) 196

ОСЕТИНСКИ

don 82
muggag 43, 86
mukkag 86, 101
sän 18
stur 61, 95, 102, 179

ПЕОНСКИ

’Αγριᾶνες 77
παραβίη 21

РУМЪНСКИ

argea 240
bălan 35
bucura 199

cal 213
cărbunar 256
cer 205
Cernavoda 32
Crişul 197
cot 213
culca 256
druete 197
Dunăre 246
ghiuj 72, 100
Gradeşti 183
Gradeţul 183
jurămînt 256
legătură 256
luminare 27
luptă 213
mal 214
mare 72, 82, 101
miel 205
mînca 256
mînz 61, 169
noaten 205
piatră 205
piept 205
pîrîu 187
răşină 213
ţară 205
umbla 256
veminos 256

РУСКИ

берегу 59
болозно 67
бред 70, 99
бреду 70
ѣздъ (струс.) 65
зелье 195
золотой 164, 179
ольха 240
семак 197
сырой 95, 165
толочь, толку 96, 102
толочу 96
удалой 66, 99
удаль (укр.) 66

СТАРОБЪЛГАРСКИ

брѣгъ 68, 99
брѣгѫ, брѣшти 59
братръ 200
брѣза 68, 99, 197
бръзъ 71, 99
бѣлъ 99, 195
быстръ 45, 61, 69, 99
бъзъ 200
Владимѣръ 72
вьсь 69, 82, 99
гора 61, 100
давити 194
дверь 73
Доунавъ 246
дьнь 81, 103, 151
зелиѥ 195
землꙗ 60, 81, 93, 101, 169
зми 60, 81, 103, 167, 169
мѫтьнъ 64
мышь 46
на 39, 64
Плъпъдивъ 252
самъ 61
свободь 57, 60, 101, 164, 173
свѣтълъ 33, 102, 167, 168, 178
скрѣгътати 19
скрѣжьтъ 19
стѣна 73
тьма 34, 151
четыре 85
чѧдо 43, 83, 101
чистъ 103

СТАРОИНДИЙСКИ

ágni- 56
Agni- 56
aham 130
akam 72
ăp- 64, 99
ardati, r̥dati 99
arjuna- 65
aśani- 37
aśman- 33
aśva- 100
avi- 59
āyu- 113
bandhati 99
Barbarā 187
Barbarī 187
barbura- 187
bhās 59, 70, 99
dahati 205
dānu 82
dīti- 43, 59, 81, 97, 102, 166, 168, 171
dramati 98
dravati 98, 100
druma- 81
dunoti 195
dhāman- 88, 100, 195
dhīti- 61
dhurā 76
gadh- 71

gadhya- 71, 100
giri- 77
guda- 240
hanti 72, 95, 100
hantar- 83
hanu- 216
hālā 15, 169
hotā 45, 93, 166, 169
isira- 100, 164
jantu- 41, 43, 59
jyānay- 195
kavi- 152
ksaya- 92
ksayati- 92
ksinoti 61, 102
mā 43, 86, 101, 164
mehati 196
mrcayati 131
nađa- 87
nadati 249
nadī- 169
nārī 109
parvata- 89, 101, 166, 169, 190
paηka- 206
pātā 18
rdati 88
rajistha- 44, 91, 175
rjipya- 240
sama- 61, 66, 102
sara- 197
sarma- 93, 164
sphāta- 207
srava- 98
suđīti- 97
supta- 110
śađ- 81
śarman- 14, 43, 93, 102, 103, 169
śūra- 43, 60, 62, 94, 102, 165
usās- 66
usra- 66
utsa- 88
varī 26, 32
viś- 41, 69, 82, 164, 168
visa- 102, 168
vrta- 106
yuyoti 113

СТАРОИРЛАНДСКИ

bēs(s) 68
bith (ирл.) 68
c:nim 84
fid 82
esc (ирл.) 247
marc 61
muir
nes 87, 101, 169
tellaim 148
u(i)sce 102

СТАРОИСЛАНДСКИ

skǫlm 19, 104, 164
sūrr 95

СТАРОНОРДСКИ

aurr 66, 99, 167
baka 27
gōla 59, 78, 100, 165, 171, 178
kind 41, 43, 73
klubba 200
kundr 73
skark 19, 104

СТАРОПРУСКИ

abse 34
ape 88, 99, 197
Birdaw 70
Cabula 82
Dinge 75
Iūrin 82
Kerse 84
Kerso 84
salus 18
strambo 95
wurs 63, 81

СЪРБОХЪРВАТСКИ

mézdra 200
mȉžam 196
Пек 206
taman 34
Tàmnava 34

ТОХАРСКИ

ārki A 65
arkwi B 65
ri A 13
riye B 13, 99
wäl A 216
w(a)lo B 216

ТРАКИЙСКИ

a (миз. ?) 131
ʼΑβα 47
Αβεζελμις 93
Αβλου- 55, 59, 61, 66
Αβλουζελμις 63
Αβρο(υ)- 63

Αβροζελμις 63, 93
Αβρούπολις, Abrupolis 63, 90
Agatapera 187
'Αγησσός 64
'Αγριάνης 77
ἄδαμ[να] (самотр.) 152
ath(i)- 99
athru- 99.
Αθρυς 38, 63, 160, 257
Αθυπαρηνος 49, 178, 187
Αθύρας, Athyras 37, 63
Αθυο 139
"Αθων 36, 37, 64
"Αθως 36, 37, 64
aid- 98
'αιδε- 64
'Αιδεζτρις 64
'aiz- 98
Αἰζική 64, 166, 177
-αινος 64
ak- 98
ak(a)- 99
Αλααιβριηνος 48, 50, 178, 188
Αλιουπαιβες 88, 179
Αλλος 88
Αλλουποριs 90
Almus 238, 248
ἄλογχον (гр.) 11, 103
Αλσηνος (гр. ?) 49
Amazenes 79
Αματοκου (род.) 137, 138
a(n)-, *αν-* 64, 99, 177
a(n) 39
Anasamus, Ansamus 39, 64, 177
'Ανγισσός 64, 171, 177
"Ανθεια, Anthium 64
Ανθιηνος 49
'Αξίερος 47, 55, 59, 65
'Αξιοκέρσα 47, 55, 59, 65
'Αξιόκερσος 47, 55, 59, 65
-apa 64, 99
a(r) 110
ἄργιλος (мак.) 11, 103
Ard(i)- 65
Ardiensis 65, 244
Αρζηνος 52, 65
Αρζος, Arzo, Arso, Arzum 65, 163
arz(a)-, arđ(a)- 99
Αρηπυρος 54
Αρης (гр. ?) 54, 55, 59, 65
Arisbos 238
Αυζα- 66
Αυζακενθος 66
Αρμουληνη 50
Αρσα 45, 65
Αρσιληνος 48, 49, 65
art- 99
Αρτακηνη 50
'Αρτάκης 65, 238
'Αρτάνης 65, 160, 238
'Αρτισκός 65, 160, 238
ἀσᾶ 11, 22, 163, 168, 171
Ασκβιθυς 68

'Ασαί 12
as(a)mu- 99
Asamum 33
Asamus 32, 33, 39, 64, 65, 163, 177
"Ασημα, 'Ασημοῦς 32, 64
Ασδηνος (?) 52
asdulē 99
Asdula 65
Ασδουλης, Asdules 52, 57, 61, 65
Asermos 39, 64, 66, 177
askē- 99
aśn 130, 134
"Ασται, 'Ασταί 66, 67
-αστης 66, 67
'Αστική 177
"Ατλας 38, 66, 163, 166, 238, 256
atla-s 99
αυζα-, auza- 55, 59, 62, 99
Αυζακενθος 54, 66, 84, 174, 177
Αυϊλο-, [illegible]*υϊλουπολις* 66, 90
Αυλο(υ)- 59, 66
Αὐθιπάρου 187
Αυλουβειστας 44
Αυλουδεα 66
Αυλουδενθης 40, 73
Αυλουζανος, Auluzanus 78
Αυλουζανης, -ις 78
Αυλουζεις 44
Αυλουζελμις, -σελμις 238
Αυλουζενης, -ις, -εις 40, 44
Αυλουζηνις Auluzenus 44, 54, 177
Auluzon 44
Αυλουκενθος, Aulucentus 54, 84, 238
Aulucentius 84
Αυλουπορις. Aulupor 221, 238
Aulusanus 78
Aulutra, Aurotra 44
Αυλουτραλις 44
Αὖρας 38, 66, 238
aura- 99
autl- 99
Autlesbis, -ius 44, 66
aphu- 99
'Αχελῶν, 'Αχελον 66, 160, 163, 172
'Αχελῶος 38, 66, 160, 172
'Αψίνθιοι 66
Αφινθισε 66
"Αψινθος 66
'Αψινθίς 66
"Αψυνθος 34, 66
Βαζοπαρα 187
Bazosenus (тр. ?) 79
Βαιστας 45, 67
ba'stas 99, 175
Βαλζηνα 67
balzēna 99
Βαληος (битин.) 48, 67
Βάλις 47, 59
Ballanstra 35
Βαργιδενθης 51, 59, 67, 73, 177
bas 99
Βασκιδιθια(ς) 52, 61, 67, 177
(b)ast(u)- 99

ba(s)zm(o)- 99
βασσαϱαι (тр.) 12, 22
bassaris (тр. ?) 12
Βαστα-, *Βαστο-* 67
Βασσταϰιλεω (род.) 67
Βασταϱεος (род.) 67
Βαστaϰιλας 67
Βαστοϰειλ[α]ς 41, 67, 83
Βαστας, *Βαστος* 67
Βαταλδε. ουηνος 49
bebru- 99
Βέβϱυϰες 46, 67, 163
Bedizos 75, 189
Βειϑας 68
Βειϑης 68
Βειϑιπης 54, 68, 90, 177
Βειϑυϰειλης 44, 68, 83
Βειϑυϰενϑος 84
Βειϑυτϱαλις 44, 68
Β(ε)ιϑυς 40, 44, 67, 68
Βειϑων 44, 69
Βεισαλητηνος 50
-β(ε)ιστας 67
Beitus 68
bela- 99
bend- 99
Βενδιζητα 54
Βένδις, *Βενδῖς*, Bendis 47, 55, 59, 67, 170, 171
Βενδω 67
Βενζεις 171
Beodizos 75, 189, 272
Βέπαϱα 187
Βεϱαϰεληνος 49, 68, 178
βεϱγ-, berg(a)- 99
Βεϱγε- 68
Βεϱγέπολις 68
bergulē 99
Βεϱγούλη, Bergule 32, 68, 170, 171, 177
Βεϱίπαϱα 187
bers(a)- 99
Bersamae 68
bess(a)-, bēss(a)- 68, 99
Bessapara 187, 189, 271
Βέσσοι, *Βεσσοί* 68
Βεσουλα 176
Βεσ(σ)οδενϑης 73
Βετεσπιος, Betespios 52, 57, 61, 68
Βηλαιδίπαϱα 187
Βημαϱϰος 52, 61, 62, 68, 177
Βηϱίπαϱα 187
Βησσοί, *Βῆσσοι* 68
bi- 99
biz(a)- 99
Bize 68
Bizzis 68
-βιζος 68
Βιζύη 68
Bithi- 68
Bithicentus 54
Βιϑυ- 55, 59, 68, 168
Βιϑυς, Bithys, Bitus 68, 69
bithus 99
Βιϰιλις 83
Biblos 238
bis-, vis-, is- 99
Βισιζε νης] 41, 69, 164
Βισηζεν[ισ] 69, 79, 168
Βιστα 44
bistas 99
Βιστης 44
Βιστονες
bistras 99
Βίστϱας 40, 45
Βιστύϱας, *Βισσύϱας* 47, 61, 69
Bitipel 68, 89
Bititralis, Bytytralis 68
Bitucentus 68
blabahe (миз. ? гет. ?) 131, 134
blekur(a)- 99
Βληϰουϱος 51, 59, 69, 171
Βολβαβϱιηνος 188
βόλινϑος 12, 22, 103, 161, 166, 167, 170, 176
βόνασος, bonasus 12
βόνασσος 12, 103
βόννασος, *βώ(ν)νασ(σ)ος* 12
Βοϱϰηιϑια(ς) 52
bos-, bus- 99
Βοσβας 69
Βόσπαϱα 187
Β(ο)υζα 69
Βούζης 40, 45, 69, 165
bul(a)- 99
Bula 69
Bulbita 68, 69
Βουλογαίσης 69
-βουϱ, *-βυϱα* 69, 169
bur(a)- 99
Βουϱαδις 70
Βουϱαειδης, *Βουϱαΐδης* 70
Buraidus 70
Βουϱδιζον 70
Burrena 70
Βουϱγειλος 70
Βουϱδ- 54, 70
Burdapa 64, 70
Βουϱδαπηνος 51, 64, 178
Burdenis 70
Βουϱδεπτω 70
Burdi- 70
Βουϱδιζος 75
Burdipta 70
Burd(o)- 70
Βουϱειλας 70
[Β]ουϱϑειϑης 70
Βουϱϰεντιος 70, 84
Burennus 70
Βουϱιειδης 70
Βουϱτούδγιζ 75
Βουϱτούδεζον 75
Burtudizos 70, 75
Busilas 69
*Βουσιπαϱα*69, 187
baurt/d(a)- 99
buzas 99
Βουσᾶς 69
Βούσβατος 47, 59, 70

Βουτορμα 98
Βρε 188
Βρέα 188
bredas 99
Βρεδας 70
Βρει- 188
Breierorphara 187, 267
bren(a) 99
Βρέναι 70
Brendice 70, 171, 177, 267
Brenzici 70, 171
brent(a)- 99
Brentice 70, 170. 171
Βρεντοπαρα 71, 187
βρία 13, 22, 37, 71, 77, 90, 99, 103, 168, 169, 188, 189
Βριαζενις 41
βρίζα 22, 103, 168
Brizanus 78
Βριζενις 71, 79
Brizice 70
βρίλων (тр. ??) 20
Brindice 70
brink- 99
Brincazus 71
Βρινκαζεις 71
Βρινκαζερις 44, 79
Βρινκαινος 71
Βρίπαρο 187
Βρίπαρον 187
bruz(a) 99
βροῦτος 13, 103, 170
Βρυζος 45, 71
βρυνχός 13, 22, 103, 161, 167, 171
βρῦτον 13
βρῦτος, *βρεῦτος* 13, 22, 165
Βυαιπαρηνη 50, 178, 187
byza- 99
Βυζας 45, 69
Βυζάντιον 69
Βύζη 68
Βυζης 69
Βυζος 45, 238
-βυθος 71
-βυση 168
bysn(a)- 99
Βυσναῖοι 46, 71
gaza 100
Γάζα 71
gaidr(a)- 100
Γαιδρεους (род.) 45, 71
gaizē- 100
γάνος (фр. ? битин. ?) 20
-γεθης 71
Γεικαι[τιηνος] 72
Γεικεθιηνος 72
Γεικεηνος 72
geil(a)- 100
-γειλος 71
geistas 100
-γ(ε)ιστας 71
Γελουπαρα 188
Γενεμης 72
-γενθης 72
genth(a)- 100
gen(i)-100
Γενι- 72
Γενιακος, Geniakos 48, 57, 59, 62, 72, 177
Γενικειλας 72
Γενικελας 72
γέντον 14, 22, 103, 173
γερμ- 32
germ(a)- 100
Γερμ(α)- 32, 72
Γερμαή 32
Γέρμαι 32
Γερμανία 32
Γερμανός 32
Γέρμεννε 32, 165, 169
Germetitha 51, 59, 72, 97, 177
Γεσιηνος (?) 51, 72
gestistyrum (??) 20
gikent(i)- 100
Γικεντιηνος 48, 59, 72
Γινκατ[ιηνος] 72
Γινκισηνος 72
-γισσος (тр. ?) 64
gn (миз. ? гет. ?) 131, 133
gulamēn(a)- 100
gyge- 100
Gygemerus 72
δα 74, 117, 118
dā, dē- 60, 100, 226
Δαβατοπειος 50 (дак. ?)
Δαβατοπιηνος 50 (дак. ?)
dakatr (миз.) ? гет. ?) 128, 131, 132, 133
Δακίδιζα 75
Δακίδιζος, Dacidizus 75
dala-, dalē- 100
δαλε 119
Δαλα-, *Δαλη-* 55, 60, 72
Δαλαζελμις 40, 44, 93, 177
Δαλεποϱις 44, 54, 238
Δαληποϱις 54, 90
-δαλκης 96
dama 72, 100
Daravescos 76
δαρδα- 188
Δαρδάπαρα 188
Δαρζαλας 73
daru- 100
Δαρουβυρα 70
Δαρουτουρμα 98
Δαρουτουρμης (род.) 72
Δάρσιοι
dat(a)- 100
Λάτον (едон.) 72
Δάτος, Datos (едон.) 72
dea, deba (b = v) 100, 103
-δεα 73
δέβα вместо *λέβα* 14, 22
Δεβαβενζις 73
-δενος 73
-δεζον 75
Δειγηπ[ις] 75
Δειζας

Δειζεζενις 40, 41, 44, 74, 79
Δειζεζες 40, 41, 42, 44, 74
Δ(ε)ιζης 74
deïn(a)- 100
Δείξας 189
Δεισορας 75
δελ (самотр.) 147
δελε 113, 147
δελκανός 14, 103
Δέλκος 14
Δέλκων 14
Δεν, *Δενα* (самотр.) 146
Δενδουπορις 44, 73, 90, 177
Δενθαβαρις 41, 73
denth(i)- 100
-δενθης 73
Dento 73
Δεντου-, dentu- 73
Δεντους 40, 44, 73
Δεντουπης 40, 44, 73, 90
Δεντ(ο)υσυκος, Dentusucu 44, 73, 96
D[e]ntustaina 73
Δεοβιζος 75
Deopus 75, 90
-δεουηνος 73
Δεοσπουρις, Deospor (мак. ?) 75, 91
Δ[ερ]ειζενις 41, 73
derz- 100
Derzizenus 54, 73, 79
Δερζαλας (миз.) 73
Δερζελας (миз.) 51, 73, 176 ,
Δερζις (миз.) 51, 54, 55, 60 73
Δεροδ[ε]νθης 73
Δερραῖοι 73
Δερσαῖοι 73, 171
desa- 72, 73, 74, 100, 168, 171
Δεσακενθης, *-ος* 41, 74, 177
Δη- 55, 60, 74
Δηζας 74
Δηλοπτης 74
Di-, Zi- 90, 100, 144
Δια- 74, 80
Diagiza (тр. ?) 75
Διαζελμις 41, 75
Διαζενις 40, 41, 54, 75, 79, 164, 168, 177
Διαπυρος 41, 54, 75
Διαρζιος (?) 50
Διασ- (род). 173
Διασκενθος 41, 54, 75, 84, 164, 173
Diascentus, [Dia]scinthus 75, 166, 173
Διασκουπορις 91
Diatr[alis] 75
Διβειθυς 68, 71, 75
Διβυθος 41, 71, 75
Δίγγιον 75
diza-, 74, 100, 168, 171
-diz(a) 75, 100, 171
Διζα, Diza, Dizza 42, 44, 73, 74, 171, 173, 271
Διζαζελμις 42, 43, 74, 93
Διζαζενις 42, 43, 54, 74
Διζακενθης 42, 74
Διζαλας 41, 42, 74
Διζαπης 42, 54, 74
Dizapor 74, 91
Διζαπορις, *Διζαπολις* 42, 54, 74, 91
Διζας, *Διζης* 40, 44, 74, 139
Διζαστης 42, 67
Dizias 74
Dizo, Dizzo 44
-διζος, -dizos, -on, *-διζη* 75, 272
Διζαστης 42, 67
Διζουλας 74
Διζουπης 74, 90
Διζυροι 75
Δι ια (самотр ?). 145
Διλιπορις 91, 238
Διμερανος 48
Διν (самотр.) 51, 55, 58, 76, 146
ding(a)- 100
Δινδιπορις 73
Dinens 176
Dines 176
Dinentilla 176
Δινιας
Δινιζητης 54
Δινικενθος, Din(i)centus 54
dinupula 22, 103, 170, 256
Dinus 176
Διντι- 73
Δινιπορις 166, 256
Diobessi 75
Diogyris (?) 75
Dioscuthes, Dioscodus (?) 75
Διου- 174
Diuzenus 75
Διουζης 75
Διουκειλας 42, 75, 83, 174
Διουπορις 75
Διπορις 75
Διπυρος 42, 54, 80
Δις 54, 55
Disa- 42
Disacentus 41, 42, 43, 74, 177
Disala, Diszala 74
-disza, -dison 75
Diszas, Disza 41, 44, 74
Disza(t)ra[lis] 74
Diszio 44, 74
Diso, Dizo, Dizzo 41, 43, 74
Δισορας, *Δισορρος* 75
Δισοραί 75
Δισουπης 90
Δισυρος 75, 94
Διτουπαιβις 89
δο 110
Δοκιδίζη 75
Dolens 176
Donuca 37, 76
dorz-, durz- 100
Δορζενθης 76, 176, 238
Δορζινθης 76, 176
Doroturma 76, 98
Δορταζηνος 49
Doruturma 98
Δουδουπης 90
Dula- 100

Dulazenus, *Δυλαζενις* 54, 176
Dulas, *Δουλας* 6, 176
dulē- 100
Δουλης, Dules 176
Δουληζελμις 93, 177
dun(a)- 100
Δουνακα 37, 76, 165
Δουραζερις 44, 76
Δουναξ 38
Durazis 44, 76
Durze 167, 171, 176
drab(a)-, drav(a)- 100
Δραβησκός 76
Δραβισκος 76
Δράβος, Dravos 76, 171
Δραδιζανος 76, 189
Δραμησκος 76
Δρασβησκος 76
dreni- 100
Δρενις 40, 45, 76
drin- 100
Δριγγ(ε)ιστας 71, 76
drumē, drymē 100
-δρ(ο)υμηνος 77
Δρουσίπαρα 188
Δυλαζενις 54, 177
Dysprus (?) 48
Δυλυ-πορις 54
Δυτουπορις 91
Δυτουτραλις 91
Δωδοπαρο(ς) 188
Ebar (миз. ? гет. ?) 129, 133
ebis (b = v-) 100
Ebistithia(s) 52, 61, 77, 166, 168, 177, 256
Εβρ[ε]νεος (род.) 129
Ebrenus, Hebrenus 129
ἕβρος (тр?) 37, 129
Ἕβρος, Εβρος 77, 246
ebru-, euru- 100
Εβυζελμις 37, 77, 93
Εβρυζενις 37, 41, 77, 79, 164, 167
εζβ-, ezb-, esb- 77, 100, 168
Εζβενις, Ezbenus, Hezbenus 44, 77
Εζβεω (род.) 44, 77, 168
Ειθιαλου (род). 179
Ειθις 179
Εισηνος 49
Ειιζενις 79
Ειτιοσαρος 51
[Ε]νκιρισουλη 77
Επτα-, Hepta-, *Επτη-*, *Επτε-* 54, 55, 77
Επταικενθος 84
Επτακενθος, *Επτακεντος* 40, 54, 177
Eptacens 84
Eptacentus 84, 170
Επτακινθιανός 84
Eptāper 89
Επταπορις, Heptaporis 40, 44, 91
Επτεζενις, Eptezenus 42, 34, 79
Επτειζενίς 79
Επτεκενθος, Eptecentus 84, 165
Eptecens 84
Επτεπυρις 91
Επτειραλις 40, 44
Επτειρας 40, 44
Επτηκενθος 165
Επτηπους 90
Επτηπυρις 54
Επτησυκος 96
Επτησυχις 96
Eptiporis 91
εραζ 110
ergin(a)- 100
Ἐργίνας 77
Ἐργῖνος, Erginos 77
estr- 100
Εστρακεηνος 49, 59, 78, 166, 179
Εταζετα 170
Ετεικενθος 170
etesa (миз. ? гет. ?) 130, 133, 134
Eticentus 84
Εὔρος 167, 246
Efrizelmus 37
Efriporis 37, 77, 91
Eftacenthus 84
Eftecenthus 84
Eftepir 91
z- 102
Ζαικεδένθης 73
Zaerazistes 79
ζαλμός 14, 22, 103, 168, 169
zama- 102
Ζαμαζ[ις] 61, 78
zan(a)- 102
-ζανης, *-ζανις* 78
-ζανος, -zanus, -sanus 78
Ζάπαρα 188
zber-, *ζβερ-* 78, 102
Ζβελθουρδος, *Ζβελθιουρδος* 78
Ζβελσουρδος, Svelsurdus 78
Zbeltiurdus 78
Ζβερθουρδος 48, 58, 78, 170, 177
Zberthurdos 57
Zburulus 78
Ζγεβδις 51
Ζγουλαμηνος 49, 59, 78, 171, 178, 256
Ζειβιζιη(ς) 42, 52, 60, 78, 173, 177
Ζειβουρις 42, 70, 80
Ζειζ[ας] 130
Ζειζεις, *Ζεισις*, Sezus (дак.-миз. ?) 130
Ζ(ε)ινδρουμηνος 52
Ζεινωπορεις 91
Ζειπαλαι (род.) 80, 179
Ζειπας 80
ζειπίτις, *ζειποίτης* (тр. ?) 20
Ζειπυρος 80
Ζειπυρων 80
ζειρά, ζιρά 15, 22, 103
Ζεισκωρις 80
Ζειτραλις 80
Zecaep[o]r 91
Ζελαηνος 49, 59, 78, 179
ζελᾶς 15, 22, 103, 165, 169
Zelicinthius, Zelycentius 84
Zelicinthus 54
Ζελυ-, *Ζηλι-*, *Ζελη-* 55, 60

-zelmēs, -is 103
-ζελμης, -ις, -ος 79, 93
Ζελμουτας 93
-zenēs, -is 103
-ζενης, -ις, -εις, -ος, -zenus 79
ζερα-, -ζερης, -zaeres 79
Ζεραζενις 44, 79, 177
Z[er]edu[lis] 79
Ζερης 41, 44, 79
Ζερις 44
Zerula 41, 79
Zesa (миз. ? гет. ?) 126, 130, 133, 134
zēta-, *-ζετα* 103
ζετραία 15, 103
Ζηλι- 60
Ζηλικινθιος 80
Ζηλυδηζη (?) 74
Ζημαρχος 80
Ζηνδης 51
zēr- 103
ζηρινθ-, ζηρυνθ- 80, 176
Ζήρυνθον 80
-ζητα, -ης, -zēta 54, 80
Ζι- 80, 103
Ζια- 80
Ζιαμαρκη 80
ζιβυθίδες 16, 103
Ζιγεθης 80
Ziemi-, *Ζιμι-* 54, 60, 80
Ziemice(n)s 84
Ziepyr(us) 80, 173
Ζιλης 80
Zilicentius 80
Zilmissus 81, 177
Zimarcus 80
Ζιμαρχος 80
Ζιμι- 60, 80
Zimidrenus 256
Ζιμικενθις 54
Ζινδρουμηνος 48, 80
Ζινοβαστηνος 48
Zioncellus 83
Ziopes 90
Ζιο[π]ορος 80, 91
Ζιοπυρος 80
Zipa 80
Ζιπαιβης, Zipaibes, -is 42, 44, 80, 89
Zipacēntus 84
Ziparus 80
Ζιπας 80
Ζιπερ, Ziper 42, 80, 89
Ζιπυρος, Zipyrus 54, 80, 91
Ζιπυρων 80
Ζιπυς 80, 90, 139
*Zis 54, 55
Ζισελμιος 80, 93
-zistes 81
Ζισυρας 75
Ζιωπης 90
zolt(a)- 103
Ζολτης 45, 81
Ζουπυρας 91
zura- 103
ζουρά (тр. ?) 15
Ζουρα-, Zouro-, Zuro- 94
Ζουραζεις, -ης, -ιος 94
Ζουροζιος 94
Ζουροζις, Zurozis 94
Zurta 238
Ζουσυρειθας 50
zydeïn(a)- 103
Ζυδεηνος 52, 81, 179
Ζυκουδαισης 74
Ζυλμυζ(δ)ρηνος 81, 177
Ζυμ(ε)δρηνος 81, 166
zymy-, zymly- 168
Zym(l)y(z)drēnos 50, 57, 81
Ζυμυ(ζ)δρηνος 61, 81, 179
Ζυμλ[υδρηνος] 81, 177
Ζυμυ(ζ)δρος 50
Zyrae 238
Zypur 91
-ζυρις 64
Ηδεινηνη (?) 50
Ηληνειτης 49
ηλτα 109
ηυς 113
-thalcas 96
-thalcus 96
-θειθης 97
Θιθα. Θιθθη 97
Thithi 97
Θιθισαττα 81
-θιν(ν)ας. -τινος 94, 170
Θο - - - σηνος (?) 49
thurd(a)-, surd(a)- 102
Θρᾶκες 25
Θρακίας (гр.) 20
Θρᾴττης (гр.) 20
Θρήϊκες 25
iamba- 100
Ιαμβαδουλη(ς) 51, 55, 60, 81, 168, 177
Iatropol 188
Iatrus 63, 168
Ἰατρῶν Ἰατρόν
Iatris (Latris) 63, 257
igek(a) (миз. ? гет. ?) 130, 133, 134
Ἴδακος 82
idē 100
Ἴδη 82
Ieterus 63, 257
ιη 109, 138, 226
Ithiosthla 52
Ιθουσχι (?) 52
iltea (?) 109
in (миз. ? гет. ?) 128, 132
inna (тр. ?) 100
Ἴννα (тр. ?) 82, 173
Inipara 188
iuras 100
Iuras 38, 63, 82, 167, 238
Ἰσγίπερα 188
Ἰσκός, Hiscus 247
istr(a)- 100
Ἴστρος 38, 82, 164
kabylē 100

Καβύλη, Cabyle, Cabula 82
καλαμίνδαρ (едон.) 16, 22, 103
Κανδαῖος (тр. ?) 50
Κανδάων (тр. ?) 50
Κανζουρηνος (?) 52
καπρῶντες (тр. ?) 21
kara- 100
kar(a)- 100
Καραβασμος, -ζμος, -σζμος 49, 52, 69, 82, 177
Καρδενθης 73
Καρδιβρηνος 52
Καριστορηνος 48, 50, 178
Καρσηνος 49
Καρσιμιηνη 50
Καρωσης 83
Καρωσσος 83, 165
Kebros 238
Κέβρος 256
Κεδρηπολις 85
Κ(ε)ιλαδεηνος 83
Κειλαδεουηνος 83
Κειλαδεωη[νος] 83
Κειλαιβειθυς 68
Κειλαιδεουηνος 50, 83, 180
Κειλαισκηνος 50
-κειλας, -ης, -ος 82, 166
k(e)ilas 101
Κειρίπαρα 188, 189
-κελας, 83
-κελη 83
kelē 101
Κεληγενθης 72, 83
kellē, kellai, keilai 101
Κελλαι 83
κελλη- 83, 163, 169
Κελληνος (?) 52, 178
(*Ἥρως*) *Κελλων* (?) 52
Κεμπηνος 50
Κενδρεισεια 51
Κενδρ(ε)ισος 49
Κενδρησηνος 49
kenth(a)- 101
-κενθης, -ος, -cent(h)us 161, 169
Centetra 84
Centozaera, -es 79, 84
Κεντους 44
Κεντρεισεια 51
κέρασος (тр. ?) 21
κερζα 84
Cerzula 85
Cerzus 45, 84, 238
Κερμιλληνος 49
Cernenus 48
kers(a)- 101
Κερσης, -ος 45, 84
kersula- 101
Κερσουλλος 48, 58, 85, 169
ketre 101
Κετρε-, Κετρη-, Κετρι- 85
Κετρηζεις 44
Κετρεζερ[ις] 41, 44, 79, 85, 238
Κετριζης 44
Cetrilas 176
Κετριπορις 85, 91, 238
κῆμος 16, 22, 103, 164, 169, 172
Κηριπάρων 188
Κίαβρος (тр. ?) 256
Cicanus 49
Κίκονες 267, 268
Κίκων 267
-κιλας, -κιλος 83
Κιλεδεωηνος 83
Cillio 83
Cillis 83
Κιμσιηνὸς (тр. ?) 48
kist(a)- 101
Κιστίδιζος 76, 85, 177, 189
Κοζεικενθος 44, 84, 238
Κοζιβιθυς 44, 69
κολαβρισμός 16
κόλαβρος 16, 22, 103
κολέα (фр. ?) 16
komps-at(a)- 101
Κόμψατος, Κόμψαντος 38, 85, 238
Kontadesdos 238
Κορδιηνος 52
korsul(a)- 101
Corsulae 85, 90, 167
Κοσων 44
-κουθης 85
kut(h)es 101
Κ(?)ουιδω (?) 52
Κουλκουσ(σ)ηνος 50, 85, 179
Κουρπισος 85, 177
Κόψανθος 85
Κρασαλοπαρα 188
Κρελληνος 49
κτὶσται 16, 103
-κυθης, -cutus 85
kynth- 101
Κυραικνη(ς) 52
Κυρμιληνος 49
kupsel(a)- 101
Κύψαλα, Cypsala 85, 86
Κύμψαλα, Chympsala 85
Κυψελείη 51
Κύψελ(λ)α 85
Λα-, -λας 86
Λαζενος 79, 86, 177
Λαζερης, -ις 44, 79, 86
las, lē- 101
lazi- 101
Λατομηνος (гр. ?) 49
λέβα=δέβα 17
letedn (миз. ? гет. ?) 129, 132, 133
Λη- 86
Ληζελμις 86, 93
Λιβυτηνος (тр. ?) 49
Lipor (тр. ?) 91
Λύγινος 162
Lis(s)os 238
Longinopara 188
Λυκανζουρηνος (?) 52
mā̆-, mē- 101
Μα-, Μη- 54, 55, 60, 86
Μαι-, Με- 86

μάγαδις 17, 103
Μαισιϱα 86
Μαϰενϑης 54, 84
Μαϰεντης 84, 177
Μαϰεντιος 177
Μαμουζηνη 60, 86, 167, 170, 180
μανδάϰης (тр. ?) 17
mani- 101
Μανιμαζος (миз. ?) 52, 61, 86, 177
Maupus 90
mara-, mer(a)- 101
Μαϱϰεντιος 84
Μαϱονες 86
Μαϱονῖται 86
mark(h)- 101
Μάϱων 86
Μαϱώνεια 86
Μασϰιοβϱί[*α*] 188
με 119
μεαν 110
mez-, maz- 101
Μεζαναια 112
Μεζηναι 52, 55, 61, 86, 112, 169, 171, 178
Μελσημβϱία 18
Μέλσος 18
Μενδηῖς 47
Μένδις, *Μενδίς* 47, 67, 170
Μεσαμβϱίη 189
Μεσημβϱία 177, 188, 189
Μεσῖϱος 165
Μεσσάπιον (*ὄϱος*) (пеон. ?) 64
Μεστας 238
Μεστιϰενϑος 40, 42, 44, 54, 238
Μεστις 40, 44
Μεστος, Mestus 54, 55, 60
Μεστουζελμις 93, 177
Μεστ(*ο*)*υπαιβης* 42, 54, 89
Μηδυζις 58, 177
midne 86, 174
Moca, Moc(c)o 87
Μοϰαποϱος, *-ις* 91
Μοϰ(*ϰ*)*ας*, *Μοϰ*(*ϰ*)*α-* 86, 87
Μοϰασοϰος 44, 96
μόσσυν (тр. ?) 21
muka-, *μουϰα-* 101
Μουϰα, Muca, *Μουϰα-* 86
Μουϰαβεσος 86
Μουϰαβιϑυϱος 86
Μουϰαβοϱις 70
Μουϰαβουϱ, *-ις* 42, 70, 87
Μουϰαζεις 44
Μουϰαζενις, Mucazenus 40, 42, 44, 78, 79, 179
Μουϰαζινις 87
Μουϰαζοιϱη 87
Μουϰαϰενϑος, Mucacentus 44, 84, 87
Μουϰαλας, Muc(c)ala 87
Mucalus 87
Μουϰαπαιβης, Muccapaibes 40, 44, 89, 177
Mucapor, *Μουϰαποϱις* 40, 91
Mucapora 91
Μουϰαπουις, *-ποουις*, Mucapuis 87, 90
Mucapus 77
Μουϰαπουϱεις 91
Μουϰας 40, 44
Μουϰασενις 79
Mucasenes 79
Mucasenus 79
Μουϰασης 87
Mucasis 87
Μουϰασος, Moccassus 87
Μουϰατϱα, Mucatra 87
Μουϰατϱαλις, *-ης* 40, 44, 87
Mucatralus, -is, -traulis 44, 87, 139
Mucatrio 87
Mucatrus 87
Muc(c)o 87
Μουϰ(*ϰ*)*ων* 87
Μουϰος 87
Μούνδεπα 64
Μουτζίπαϱα 188
Myndry[to ?] 51, 60
Μυϱσινη(*ς*) 52
Μυσοί 46
Μῦτοϱγηνος 49
Μωλουδασης 51
n (миз. ? гет. ?) 131
Natoporus 91
ne (миз. ? гет. ?) 128, 132
νεα (?) 109
νεϱε (?) 109
Νεϱενεα (?) 109
Νέσσος 54, 87, 171, 248
nest(a)- 101
Νεστοποϱις 54
Νέστος 38, 55, 60, 87, 169, 171, 248
νησϰο 109
nusa- 101
Nusatita 87
Ὀδϱυσα 37, 88
Ὁδϱύσαι 88
Ὀδϱύσης 88
Οἶσϰος 247
Οϰ(*ϰ*)*ολ/νηνος* 48
Oluper 89
Ὄϱβηλος, *Ὄϱβηλον* 33
Orosines 238
Orudiza, -disza 177, 189
Ὄσϰιος, Ocsus 38, 88, 164, 238, 247
Ὄσταφος 88
Ostidizo 76, 88
Ostudizo, Ostodizo 76, 88, 189
ua(s ?) (миз. ? гет. ?) 131
udrusa 102
ued(n) (миз. ?), гет. (?) 129, 132, 134
Vergule(n)sis (?) 49
Ουεϱζελ[*ηνος*] 49
uet-, bet- (b=v) 102
Ουετεσπιος 61, 88
Vibithus 69
Vithop[us], Vitupaus 68, 90
Vithus, Vitus 68
Virgolis 68
uis(ē)-, vis(ē)- 102
-ουιση-, *-βυση* 31, 168
† *Οὐολογαίσης* 69
Ουϱδηνος 49

Ursucenthus 84
uski-, usk(a)- 102
Uscudama 37, 72, 88
Uscus 247
Usurdae 88
ut- 102
Ουτασπιος 52, 62, 88, 177, 178
Uto 165, 245
Utsurgae 88
utu 102
Οὖτως, Utus 83, 161, 164, 171, 238, 245
Παδρυ 138
paibēs, -is 101
παιβης, -ες, -ις 44, 88, 238
Παιβιλας 89, 176
Παιβινη 89
Παισουληνος 48
Παλαδεινηνος 52
Πάναξ 89, 238
pani- 101
Πάνιον 89
Panis(s)a(s) 89
Panisos 89, 238
Pannisis 89, 238
Panniso 89, 238
Pannysis 89, 164
Panisas 38
Panysis 89, 238
Πάνυσος 89
Πανυσσός 89
Πάπας (тр. ?) 59
Παππῶος (тр. ?) 48
-para 188, 189
-πάρμη, parma (келт.) 17, 103
-πας, -pas 89, 97, 101
παυρακίς (самотр) 151
-παυς, -paus 89, 101
Πείρινθος 89, 166, 190
-pel (Biti-pel) 89
πέλτη, -ης, -ην (гр.) 17, 22, 103
πεπραδῖλαι (тр. ?) 21
πεπρίλος (тр. ?) 21
per (дак.) 101
-περ, -per, -pel 89
pergam(a)- (пел. ?) 101
Πέργαμον, -ος (пел. ?) 89
perinth- 101
Πέρινθος 89, 161, 164, 167, 170, 190
Περκος 52, 61, 90
Περκων(ις ?) 52, 61, 90
r̥ēs 44, 101
-πης, -pes 90
pi- 101
Πιάσται 67, 178
Πιζος, *Πινξος*, Pizo 90
πῖνον (тр. ?) 21
πιτύη 17, 22, 104, 178
pleist- 101
Πλείστωρ 90
Πλείστωρος 47, 55, 60
Plestrensis 51
Πολτυμβρία 18, 90, 189, 271
πόλτυς, πόλτυν 18, 103
Πόλτυς 18
por 90, 101
-πορας, -πορος 90
Πορις, Poris 44, 91, 238
-πορις 90
porsul(a)- 101
Porsulae, Porsolae 34, 85, 90, 267
-πουις, -π(ο)υς, -πoουις 90
-puis, -pus 101
Pulpu- 256
Pulpudeva 165, 186, 252
Πουρδ[52
pur(i)-, pyr(as) 101
-π(ο)υρις, -εις, -pyr 90
-π(ο)υρος 90
Πρισκούπερα 188
-πυρας 90
-πυρις, -ος 90
-pyr(us) 90
Πυρουλας, Pyrula 91
Πυρ(ου)μηρουλα(ς) 166, 256
Pyrsoali 34
Rabocentus, Rabucentus 84, 91
Raebucentus 84, 91
razea 110
Ῥαιδεστός 44, 91
Ραιζδου (род.) 92
Raimullus 49
Ραισκηπορις 91
Ραισκουπορις 91
Ραισκουτουρμη(ς ?) 51, 177
Ρανἰσκεληνος 49
Ῥάσκος 45, 91
rask(u)- 101
Ρασκ(ο)υ- 69, 91
Ῥασκούπολις, Rascupolis 91
Ρασκ(ο)υπορις 40, 54, 91
Rhascypolis 91
Ρασυπηρηνος 50
Regina 77
Ρεδεστος 91, 175
Ρεσκουπορις 91, 238
R(h)escuporis 91
Reciper 89
Resist(h)os 44, 91, 175
Ρεσκοβιτος 69
Ρεσκουβιτος 91
Rescuturme 91
Ρηβουκενθος 84, 91
rēs-, *ρησ-* 101
Ῥήσιον 91
Ρησκου-, *Ρασκου-* 55, 60
Ρησκου- 60
Ρησκουπορις, -ης 91
Ρησκουτουρμη 91, 98
Ῥησκύνθιον(ὄρος) 44, 92
Ρησκυνθίς 92
Ῥῆσος 92, 165
Reti[cen]tis (?) 84
rincaleu- 101
Rincaleus 51, 60, 92, 173
Ῥοδόπη 92
Ροιμη- 55, 92

Ροιμηζενις, *-ης*, 54, 79
Ροιμηταλκας, Roemetalces 40, 96
Ρολιστενε 108
Rom(a)etalca 96
ῥομφαία, romfea 18, 22, 104, 164, 170, 255
romph(a)ea 18, 255
rumpia 18, 255
Ρυμη- 54, 55
Ρυμησυκις 96
Ρωμη- 54, 55, 60, 92
Ρωμηταλκης, Rumitalce 96, 177
ś (миз. ? гет. ?) 133
sabadi- (-zi-) 101
Σαβάδιος, Sabadios 49, 55, 57, 60, 61, 92, 171, 173
Σαβάζιος 47, 55, 57, 60, 61, 164, 171, 173
Σαῖοι 92, 142
Σαλαζων 44
Σαλαμβριας 189
sak(a)-, zak(es)- (иран.) 101
Saldaecaputenus 31, 92, 178
Σαλδη 31
Σαλδηνος 31, 50, 51, 60, 81, 92
Σαλδοβυσ(σ)ηνος 31, 50, 178
Σαλδοκεληνος 50, 92, 177, 178
Σαλδοουισηνος 31, 81
Σαλδ/τοβυσ(σ)ηνος 93
Σελδ/τουισηνος 93
Sale 267
salt/d(a)- 101, 170
Salt(a)ecaputenus 50, 92
saltys 101
σαλτυς 18, 22, 104
Σάλτυς 163, 168, 173
Σαλυ(μ)βρία 189
σανάπη (иран., скит.) 18, 22, 104
Σάπαι 93
Σαπαῖοι, Sapaei 93
σαραπάραι (иран.) 21
Σαρδενδηνος 48
σάρπος (гр.) 18, 104
Σάτραι 93
Σατροκένται 84
sauzu- 101, 173
Sauzupara 188
Σγεβδηνος 51
Σδαλειτης (тр. ?) 48
Σεβαζιος 62
Σεικιλος 83
Seiciper 89
Σεινουλαζιη(ς) 52, 61, 93, 177
Σειταλκας 96
Σελλητική 18
selmēs, -is 101
-σελμις 93
-σελμιος 93
semelē 101
Σεμέλη, Semele 47, 55, 57, 60, 80, 93, 101, 169
Σεμέστρη 47
-senes 79
-senus 79
sermē 102
Σέρμη 32, 38, 39, 93, 164, 173, 250
Σερμύλη 32, 177
Serra, Serr(h)ae 267
Serr(h)ium 267
Σεσιμήτρη 47
Seutha, -as, -es, -us 176, 221
Seutheus 45, 176, 221
Σευθευς, *Σευθος* 221
seuthē- 102
Σεύθης, *-ας*, *-ις* 40, 45, 93, 161, 167, 170, 221, 238
Seutus 45, 221
Σηλητική 18
Σηλυ(μ)βρία, *-ίη* 18, 189
Σῆλυς 18
Σήμυστρα 47
Siburrinus 70, 93
Sithalcus 96
Σίκελος 88
Σικιλος 88
Σικερινος 49
σίκιν(ν)ις (тр. ?) 21
Σίλτα 93
sin(a)- 102
-σινας 94, 170
sinu- 102
sinupyla 14, 22, 103, 170, 256
sir(a)- 102
Sirae 267
Sirra 267
Sirogellis 95
Σιτάλκας 96.
Σιταλκης, Sitalces 96
Σιταλκος 96
Σκαβαλαῖοι 66
Σκαβλαῖοι 66, 166
Σκαιβόαι 94
Σκαιοί 94
skaiv(a)- 102
σκάλμη 19, 22, 104, 164, 171
Σκαλπηνος 50, 51
Scaptensula 94
skapt(ē)- 102
Σκαπτησύλη 94
Σκαπτησυλῖται 94
Σκαπτοπαρηνος 94, 188
Σκαρίπαρα 177, 188
σκάρκη 19, 22, 104
Σκαρσηνη 50
Σκασκοπαρηνος 188
Σκελαβρία, *-ιη* 177, 189, 271
Σκελεντηνη 51
Σκίος 247
Σκοδρηνος 49
Scoptitia 51, 177
Scretisca 94
Σμορδοτορμος 98
sn (миз. ? гет. ?) 131, 133
Σολδηνος 31, 81, 179
Σολδοβοουυσηνος 31, 81
Σομβρια 94, 189
Σονκητηνη 51
Suavithus 69
Σουδ(ε)ικενθος 84

Sudicentius 84
Sudicintis 84
suētul(a)-, suit- 102
Σουητ[ουληνος] 33, 52, 61, 167, 168, 178
Σουιτουληνος 33, 52, 61, 94, 168
-σ(ο)υκος 96
-sucu 96
Σουκο(υ)ς 44, 96
sulē 102
-σουλη 77, 95, 165
sura-, syra- 102
Σουρα- 40, 44, 54, 60, 62, 94
Σουρα, Sura 94, 165
Σουρατραλις 44, 54, 94, 177
Σουρε-, Sure-
Σουρεγεθη(ς) 52, 61, 94, 177
Suro, Surus 94
spar(a)- 102
Σπαρτακος, Spartacus 40, 95, 238
spindeïn(a)- 102
Σπινδεηνος 49, 59, 95, 179
spinth(a)- 102
Σπινθοπυρηνος 50, 60, 95
Σπινοπαρα 188
σπίνος 19, 104
stara- 102
Σταρασκηνος 49, 95, 178
Στορηνος 48, 51, 179
stur(a)- 102
Στουρουλεος 52, 61, 95
Στράμβαι 95
Στραμιηνος 50
Στρατοπαρα 188
Στραῦος 95, 98
strymē 102, 267
Στρύμη 95
strymōn 102, 267
Στρυμών 38, 95, 173, 238
sykis, sychis, suk(a)- 102
-συκις, -συχις, -συκος 96
Συκος 44, 96
-συλη 95
syra- 102
Συρα(ς) 94
Syracella 83, 95, 165
Syrascel(l)e, Syrasele 95, 177
Συργάστης (битин.) 48
Syrmus 93
Συρο- 94
Συρος 94
Συροτερης 44, 48, 49, 94, 96, 97, 177
sychis 102
-συχις 96, 164
Ταδηνος 49
-tak(a)- 102
-τακος, -tacus 96, 171
-talca, -talces 96
-ταλκας, -ταλκης 96
Ταλουλας 96
Ταλουρα, -ας 96
Tamitenus 48
Ταμονβαρί 188
Ταρολλος 96
taru- 102
Ταρου- 96, 171
Ταρουθιν(ν)ας 94, 96, 168
Ταρουλα(ς) 96
Tarula 40, 41, 86, 96
Tarul(l)ias 96
Ταρουλ(λ)ος 96
Ταρουσινας 96
Ταρουτινος 94, 96
tarp(a)- 102
Tarpodizo(s) 76, 189, 272
[Tar]pudizo 76
Tarpudison 76
Τάρπωρον 188
Ταρσαζιε 52
Τασαγις 52
Tasibastenus 49
Tearus 238
Tempyra 267
Τζιουρίκελλος 93, 96
Tzorta 96
Τζόρυλλος 96
Τζουρουλόη 96
Τζουρουλ(λ)ός 96
Tzurta 96
Τζώρυλλος 96
tēra- 102
Τηραδεηνος 49, 59, 96, 179
Τηραλο[υ] (род.) 97, 179
Τηρετιθος 44, 97
Τηρεύς 97
Τηρηπης 44, 97
Τήρης, -ις 40, 97, 179, 238
tēri-, -ēs 102
τ(ι) (?) 109
Τι- 55, 102
tiamen(a)- 102
tib- 102
Τίβισις 97, 177
Τιδιτη[νη ?] 50, 98
Τιθα 97, 171,
Τιλθαζις 48, 97
tithi- 102
τιλεζυπταμ 109
titis 60, 102
Τιλτεα (?) 109
Τίμακον, Timacum 34
Timachus (миз. ?) 34, 98, 161
Τιουτα 97
Τιουτη 97
Tiutiamenus 97
Τιπας 42, 97
*Τις 54, 55
Τιτῖς 47, 97, 165, 171
τολε (самотр.) 148
Τολυπιανη 51
Tonzus 238
Τόπαρον 188
τορελλῆ 19, 22, 104, 164, 165, 169, 171
Τορκουπαιβης 89
-τορμος 98
Τορω[ναιος ?] 49
totis 60, 102

Τοτῖς 47, 97
Totcbisia 51, 59, 97, 177
Τοτοητι (дат.) 52
turm(a)-, torm(a)- 98, 102
-τουρμα, -turma 98
Τουρμη, -turme 50, 60, 98
Τουτα 97
Traibithus 69
Traiicentus 84
Τραλις 44
-τραλις 98
Τραῦος 98, 161
Τραυσοί 25
trēr(a)- 102
Τρῆρος 98
Τρικεντιος 84
-τυρμος 98
Τυροδιζα 189
ydrēn(a)- 102
-υδρηνος 98
-υζδρηνος 98, 171
-υζρηνος 98
῾Υμαυπάρουβρι 188, 189
῾Υρράδιος 98
῾Υρρας 98
Yscos 247
Χεσδούπαρα 188
Ωρδιανος 52

ФРИГИЙСКИ (И БРИГИЙСКИ)

αββερετ, *-ορ*, *-αι* 217
αββιρετορ 217
αδ- 217
᾿Αδαμ (фр. ?) 19
αδάμνα (фр. ?) 19
ἀδάπτα (фр. ?) 19
αδδακετ, *-ορ*, *-αι*, 217
αδειτου 217
αι 217
ἀζήν 216, 223
ακαλα, *ακκαλος* 99, 100, 161, 217
ακκε 217
αργου 217
αυτος 217
᾿Αχέλης, *᾿Ακέλης* 66
βα(λ)λήν 57, 216
βάμβαλον 216, 218, 219
βέδυ 216
βέκος 216, 217, 218, 219
βεοσιοι 217, 219
βερεκύνδα 216
βρατερε 217
Βρίγες, *Βρίγοι* 223
βρικίσματα 216
Βρύγες, *Βρύγοι*, *Βρῦγαι* 223
γάλλαρος 216
γέλαρος 216
γεγαριτμενος 217
Γέρμα 32
γίσσα (кар, ?) 64
γλούρεα 216
γλουρός 216
δαδιτι 217
δακαρ(εν) 217
δακετ 217
δακετορ 217
δάος 45, 197, 216
δεος, *δεως*, *διως* 217
δουμος 216, 217, 219
εδαες 217
εξις 217, 223
ειροι, *ιροι* 217
ειτου 217
᾿Ερίγων, *᾿Εριγών* 78
εσταες 217
ετ 217
ετι 217
ζέλκια 195, 217, 223
ζέτνα 217, 223
ζευμάν 217, 219, 223
ιος 217, 219
κακο(υ)ν, *κακιν* 217
καμολης (фр. ?) 21
καν- 217
κε 217
κίκλη 217
κίμερος 217
κνουμαν 217
κος 218, 219
Κοτυς 222
μανκαι 218
ματαρ, *ματεραν*, *ματερε*j 218
με 218
Μεκαστηνος 48
νιουμενος 217
ονομαν 218, 219
ορου 218
οτε 218
ουεγνφ 218
ουεκρφ 218, 219
ουιτετο 218
ουτα 218
Fανακτει 217
Fεβρι 218, 219
Fεν α Fτυν 217
πατερης 218
πικέριον 217
πυρ 217
σα 218
σι 218
τα, *ται* 218
(τ)τετικμενος 218
τι(τ) 218
τιηιον
τιος 218, 219
ισκ(ε) 218
τοτοσσ, *τευτους* 218
-τοκος 96
Τορκος 222

ХЕТСКИ

dala- 119
harkis 65
Hebat 60
pieru 89

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор 5
Глава първа: Исторически преглед 7
Глава втора: Тракийските глоси 11
  I. Глосите 11
  II. Нетракийски думи 19
  III. Заключение 22
Глава трета: Принципи за тълкуване на собствени имена 23
  I. Увод 23
  II. Принципи за тълкуване на собствени имена 26
Глава четвърта: Тракийските местни имена: образуване и тълкуване 30
  I. Превод и мним превод 30
  II. Географска характеристика 35
Глава пета: Тракийските лични и племенни имена: образуване и тълкуване 40
  I. Двуосновни лични имена 40
  II. Съкратени (двуосновни) лични имена 43
  III. Същински (първоначални) едноосновни лични имена и племенни названия 44
Глава шеста: Тракийските имена на божества: образуване и тълкуване 47
  I. Изворите 47
    1. Сведения на антични автори 47
    2. Данни на гръцки и латински надписи от Тракия 48
    3. Тракийските лични имена като извор за тракийски имена на божества 53
  II. Старинните тракийски имена на божества 55
  III. Тълкуването 55
  IV. Тракийският пантеон 58
Глава седма: Тракийската лексика 63
  I. Тракийски думи, изведени от ономастиката 63
  II. Тракийската лексика 93
Глава осма: Тракийските надписи 105
  I. Надписът върху златния пръстен от Езерово 105
  II. Надписът върху златния пръстен от Дуванли 111
  III. Надписът върху четирите сребърни съда от Дуванли 114
  IV. Надписът от Кьолмен 119
    1. Увод 119
    2. Буквите 122
    3. Комбинаторни съображения за тълкуване на надписа 125
    4. Етимологични данни 129
    5. Езикова характеристика 133
  V. Надписът върху сребърното тасче от Александрово 135
  VI. Надписът от Браничево 137
  VII. Тракийски или гръцки? 139
  VIII. Самотракийските надписи 140
    1. Надписите 140
    2. Данни за тълкуване на самотракийските надписи 141
    3. Самотракийски надписи 143
    4. Гръцки надписи 148
    5. Заключение 151
    6. Приложение: самотракийските глоси и собствени имена 151
  IX. Писмените знаци върху печата от Караново 152
  X. Писмеността върху глинената плочка от Градешница 155
Глава девета: Характеристика на тракийския език 159
  I. Увод 159
  II. Сравнително-историческа фонетика на тракийския език 163
    1. Кратки гласни 163

2. Дълги гласни 164
3. Редукция и синкопа на гласни 166
4. Заменно удължение 166
5. Дифтонги 166
6. Сонантни ликвиди и назали 167
7. Полугласни 167
8. Комбинаторни промени 168
9. Ликвиди и назали 169
10. Експлозивни (преградни) съгласни 169
11. Лзбиали (устнени съгласни) 170
12. Дентали (зъбни съгласни) 170
13. Велари (гърлени съгласни) 171
14. Лабиовелари 172
15. Ие. *s* 173
III. Морфология 173
IV. Словообразуване 175
V. Синтаксис 179
Глава десета: Тракийски и дакийски (дако-мизийски) 181
I. Увод 181
II. Дако-мизийската област 184
III. Тракийската област 187
IV. Изводи 189
Глава единадесета: Тракийски, дако-мизийски и албански . . . 193
I. Разпределението на дакийските (дако-мизийските) и тракийските местни имена 193
II. Дакийската лексика 194
1. Глоси със сигурна или твърде вероятна етимология
2. Дакийски думи, изведени от собствени имена . . . .
III. Историческа фонетика на дакийския (дако-мизийски) език . . . 198
IV. Надписът от Дакия 199
V. Мизийски 199
VI. Надписът от Мизия в Мала Азия 200
VII. Характеристика на дакийски в сравнение с тракийски . . . 201
VIII. Дако-мизийски, илирийски, албански и румънскн 204
1. Сравнително-историческа фонетика на дако мизийскп и албански 204
а) Кратки гласни 204
б) Дълги гласни 206
в) Дифтонги 208
г) Сонантни ликвиди и назали 209
д) Съгласни 209
2. Произходът на албанския език и етногенезисът на албанците 212
Глава дванадесета: Тракийски, фригийски и арменски 216
I. Фригийската лексика 216
1. Глоси, чието тълкуване е сигурно или твърде вероятно . . . 216
2. Думи от надписите, чието тълкуване е сигурно или твърде вероятно . 217
II. Характеристика на фригийския език 218
III. Тракийски, дако-мизийски и фригийски 219
IV. Фригийски и арменски 223
Глава тринадесета: Тракийски и фригийски думи и изрази в гръцкия език 226
I. *δᾶ* 226
II. *ἰή* 226
III. *εὐοῖ σαβοῖ, εὐοῖ* 227
IV. *εὐαῖ σαβαῖ, εὐάν* 228
V. *ὑῆς Ἄτης, Ἄττης ὑῆς* 228
VI. *ὀττοτοτοῖ τοτοῖ δᾶ* 229
VII. *παπαῖ* 231
VIII. (ὦ) *πόποι* (дриопски) 232
IX. *βαβαί* 232
X. *βαβαὶ σατρεῦ* (трибалски) 233
Глава четиринадесета: Тракийски и илирийски 235
I. Данните за илирийския език 235

II. Съществени различия между илирийската и тракийската ономастика . . . 237
Глава петнадесета: Тракийски и македонски 240
I. Глоси 240
II. Собствени имена 241
III. Характеристика на македонския език 242
Глава шестнадесета: Тракийският (и дако-мизийският) субстрат в българския език . 244
I. Речни имена 244
II. Имена на селища 252
III. Нарицателни 253
IV. Фонетични особености 251
Глава седемнадесета: Етногенезисът на траките 261
Заключение 273
Les Thraces et leur langue (résumé) 275
I. La langue thrace 273
II. Le thrace, le dace et le phrygien 275
III. L' ethnogenèse des peuples balkaniques: albanais, daco-mysiens et roumains 282
IV. L' ethnogenèse des Traces 288
Антични автори 301
Съкращения 303
Библиография 305
Показалец на цитираните автори 320
Показалец на думи 322

ТРАКИТЕ И ТЕХНИЯТ ЕЗИК

В. И. Георгиев

*

Художник М. Макариев
Худ. редактор Д. Донков
Тех. редактор Ал. Иванов
Коректор Ат. Д. Атанасов

*

Изд. индекс 6083
Дадена за набор на 22. VI. 1976 г. Подписана за печат на 11. V. 1977 г.
Печатни коли 21,75 Издателски коли 28,19
Формат 700/1000/16 Код 19 95351—78511 / 5012—77 Тираж 2000 ЛГIII-8
Цена 5 лв.

*

Печатница на Издателството на БАН
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев"
Поръчка № 7